Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Een vergelijkend onderzoek over trekvogeltellingen in de jaren 2003 – 2020

Deel II: Soortanalysen

Hans Gebuis & Nijs Stam

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Een vergelijkend onderzoek over trekvogeltellingen
in de jaren 2003 – 2020

Deel II: Soortanalysen

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Een vergelijkend onderzoek over trekvogeltellingen

in de jaren 2003 – 2020

Deel II: Soortanalysen

Foto omslag: trekkende Kemphanen over de Nieuwe Merwede

Copyright tekst en figuren: N. Stam, Dordrecht 2018-2022, tenzij met andere bronvermelding. Alle rechten voorbehouden

Copyright foto's: J. Gebuis, Dordrecht 2011vv, alsmede specifiek bij name genoemde fotografen. Alle rechten voorbehouden

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020

Inhoudsopgave

10. Begrippen, afkortingen en symbolen II

10.1 Begrippen II

10.2 Afkortingen en symbolen III

10.3 Tellers V

11. Literatuur/bronnen 6

Woord vooraf 1

12. Inleiding 2

12.1 Onderzoeksdoel, parameters, methoden en hulpmiddelen 2

12.2 Aantal, intensiteit, teluren en teldagen 3

12.3 HDP (Hoofddoortrekperiode) 4

12.4 Shift (seizoensverschuiving) 4

12.5 Seizoensverblijf 5

12.6 Windrichting en vogeltrek 6

12.7 Samenvatting: Grafiekpagina 7

12.8 Tekstuele zaken: Vliegsnelheden 8

12.9 Tekstuele zaken: Geografische wegwijzer 10

12.10 Leeswijzer bij de teksten 11

13. Watervogels 13

Brandgans *Branta leucopsis* 14

Grauwe Gans *Anser anser* 20

Toendrarietgans *Anser serrirostris* 25

Kolgans *Anser albifrons* 31

Knobbelzwaan *Cygnus olor* 36

Kleine Zwaan *Cygnus columbianus* 41

Wilde Zwaan *Cygnus cygnus* 45

Bergeend *Tadorna tadorna* 49

Slobeend *Spatula clypeata* 54

Krakeend *Mareca strepera* 58

Smient *Mareca penelope* 63

Pijlstaart *Anas acuta* 67

Wintertaling *Anas crecca* 71

Brilduiker *Bucephala clangula* 76

Grote Zaagbek *Mergus merganser* 81

Watervogels overig 85

14. Reigerachtigen 89
Ooievaar *Ciconia ciconia* 90
Lepelaar *Platalea leucorodia* 95
Blauwe Reiger *Ardea cinerea* 99
Purperreiger *Ardea purpurea* 104
Grote Zilverreiger *Ardea alba* 110
Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta* 114
Aalscholver *Phalacrocorax carbo* 119
Reigerachtigen overig 123
15. Roofvogels ex Valken 125
Visarend *Pandion haliaetus* 126
Wespendief *Pernis apivorus* 130
Sperwer *Accipiter nisus* 135
Havik *Accipiter gentilis* 139
Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* 143
Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* 147
Rode Wouw *Milvus milvus* 151
Zwarte Wouw *Milvus migrans* 155
Zeearend *Haliaeetus albicilla* 158
Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus* 163
Buizerd *Buteo buteo* 165
Roofvogels ex valken overig 170
16. Steltlopers 171
Kraanvogel *Grus grus* 172
Scholekster *Haematopus ostralegus* 175
Kluut *Recurvirostra avosetta* 180
Kievit *Vanellus vanellus* 183
Goudplevier *Pluvialis apricaria* 188
Zilverplevier *Pluvialis squatarola* 192
Bontbekplevier *Charadrius hiaticula* 195
Kleine Plevier *Charadrius dubius* 199
Regenwulp *Numenius phaeopus* 202
Wulp *Numenius arquata* 206
Grutto *Limosa limosa* 211
Kemphaan *Calidris pugnax* 216
Bonte Strandloper *Calidris alpina* 221

Watersnip *Gallinago gallinago* 225
Oeverloper *Actitis hypoleucos* 229
Witgat *Tringa ochropus* 234
Tureluur *Tringa totanus* 238
Zwarte Ruiter *Tringa erythropus* 242
Groenpootruiter *Tringa nebularia* 246
Rallen en Steltlopers overig 250
17. Meeuwen en Sterns 253
Kokmeeuw *Croicocephalus ridibundus* 254
Dwergmeeuw *Hydrocoloeus minutus* 259
Zwartkopmeeuw *Ichtyaetus melanocephalus* 262
Stormmeeuw *Larus canus* 266
Grote Mantelmeeuw *Larus marinus* 271
Zilvermeeuw *Larus argentatus* 275
Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus* 280
Visdief *Sterna hirundo* 285
Zwarte Stern *Chlidonias niger* 291
Meeuwen en Sterns overig 296
18. Duiven, Uilen, Koekoeken, Spechten 298
Holenduif *Columba oenas* 299
Houtduif *Columba palumbus* 303
Turkse Tortel *Streptopelia decaocto* 308
Koekoek *Cuculus canorus* 312
Grote Bonte Specht *Dendrocopos major* 316
Duiven, Uilen Spechten overig 320
19. Valken 322
Torenvalk *Falco tinnunculus* 323
Smelleken *Falco columbarius* 327
Boomvalk *Falco subbuteo* 332
Slechtvalk *Falco peregrinus* 337
Valken, Parkieten overig 341
20. Kraaiachtigen 342
Gaai *Garrulus glandarius* 343
Ekster *Pica pica* 348
Kauw *Coloeus monedula* 353

Roek *Corvus frugilegus* 358
Zwarte Kraai *Corvus corone* 362
Kraaiachtigen overig 367
21. Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen 368
Zwarte Mees *Peripatus ater* 369
Pimpelmees *Cyanistes caeruleus* 373
Koolmees *Parus major* 378
Buidelmees *Remiz pendulinus* 382
Staartmees *Aegithalos caudatus* 385
Baardman *Panurus biarmicus* 389
Boomleeuwerik *Lullula arborea* 393
Veldleeuwerik *Alauda arvensis* 397
Gierzwaluw *Apus apus* 402
Oeverzwaluw *Riparia riparia* 414
Boerenzwaluw *Hirundo rustica* 420
Huiszwaluw *Delichon urbicum* 425
Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen overig 430
22. Kleine Zangers 431
Tjiftjaf *Phylloscopus collybita* en Fitis *Phylloscopus trochilus* 432
Vuurgoudhaan *Regulus ignicapilla* 437
Goudhaan *Regulus regulus* 440
Kleine zangers overig 443
23. Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen 445
Spreeuw *Sturnus vulgaris* 446
Beflijster *Turdus torquatus* 452
Merel *Turdus merula* 456
Kramsvogel *Turdus pilaris* 460
Koperwiek *Turdus iliacus* 464
Zanglijster *Turdus philomelos* 469
Grote Lijster *Turdus viscivorus* 473
Vliegenvangers en Lijsterachtigen overig 477
24. Mussen, Kwikstaarten, Piepers 479
Ringmus *Passer montanus* 480
Heggenmus *Prunella modularis* 483
Gele Kwikstaart *Motacilla flava* 487

Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea* 491
Witte Kwikstaart *Motacilla alba alba* 495
Graspieper *Anthus pratensis* 499
Boompieper *Anthus trivialis* 503
Waterpieper *Anthus spinoletta* 507
Mussen, Kwikstaarten, Piepers overig 511
25. Vinken en Gorzen 513
Vink *Fringilla coelebs* 514
Keep *Fringilla montifringilla* 518
Appelvink *Coccothraustes coccothraustes* 522
Groenling *Chloris chloris* 527
Kneu *Linaria cannabina* 531
Kruisbek *Loxia curvirostra* 535
Putter *Carduelis carduelis* 539
Sijs *Spinus spinus* 543
Rietgors *Emberiza schoeniclus* 547
Vinken en Gorzen overig 551

10. Begrippen, afkortingen en symbolen

Termen en afkortingen in dit document zijn hier toegelicht. In de Nederlandse taal gangbare afkortingen zoals N.B, i.t.t, i.p.v. en dergelijke worden niet vermeld, evenmin als de gangbare afkortingen van de 16 windstreken: W, NW, NO, ZZW etc. Ook de in de ornithologie gangbare termen als ad, juv, 1kj, 2kj en dergelijke zijn niet opgenomen. Vogelnamen als soort*naam* hebben een beginhoofdletter, als soort*aanduiding* een kleine letter.

10.1 Begrippen

Beschikbare dagrecords of benutte dagrecords	tot max. 100 rechtstreeks van de site gedownload. In afnemende volgorde kunnen dit 'records' van slechts één vogel worden. Het begrip ***dekking*** is het percentage van de soort in 2003-2020 dat in *deze* dagrecords is inbegrepen. Bij schaarse soorten bieden enkele dagrecords 100% van alle vogels, bij talrijker soorten vele dagrecords nog geen 70%. Voor *deze* vogels wordt automatisch een relatie met hoofdwindrichtingen en - krachten gepresenteerd.
Decade	verdeling van een maand in 10-tallen van dagen, een maand kent 3 decaden, waarvan de laatste 8, 9, 10 of 11 dagen kan hebben.
Intensiteit	of trekintensiteit: in deze studie gebruikt om een aantal vogels per tijdseenheid aan te geven, uitgedrukt in bijvoorbeeld exx/h (= 'uurgemiddelde' op trektellen.nl), exx/dag, exx/jr of gemiddelde exx/h over meerdere jaren.
(Semi-) kopwinden	en (semi-) staartwinden: winden respectievelijk *tegen* of *mee* aan de (veronderstelde) hoofdtrekrichting NO-ZW *vice versa*, zie par. 12.6 voor een definitie.
Lokale of regionale ecologische variabelen	paraplubegrip voor de aanleg en opening van de nieuwe natuur van de Tongplaat 2010-2012, de Noordwaard 2012-2015 en de NDB in 2019, en/of de verhuizing van de telpost van het Zuidplaatje naar de Tongplaat najaar 2012.
Mediaan	het 50^{e} percentiel van een verzameling data.
Percentiel	geeft aan hoeveel procent van de data kleiner of groter is dan het aangeduide getal. Wordt aangeduid met bijvoorbeeld p_{10} of p_{20}. De site definieert de hoofddoortrekperiode (HDP) tussen p_{10} en p_{90}. Als de soort in een jaar niet is geteld worden p_{10}, p_{50} en p_{90} op de begindatum van het seizoen gezet, maar staan in feite op nul en worden niet meegerekend (mededeling Gerard Troost). Gebruikt om HDP verschuivingen (HDP-shifts) te kunnen detecteren.
Referentieperiode	de periode van najaar 2003 t/m voorjaar 2011, waarin de locatie van de telpost bij de Westhaven en het Zuidplaatje was. Zie par. 12.1.
Remote locatie	een nabije locatie die als extensie van de DB wordt beschouwd en waarvandaan waarnemingen worden gedaan die als trek over de DB wordt genoteerd. Voorbeeld is de Kop van het Land, zie artikel Purperreiger najaar.
Shift	seizoensverschuiving: het aantal dagen dat een trekfenomeen als de HDP in 2020 eerder of later valt dan in 2003/2004, berekend over trendlijnen.
Site of: de site	dé website voor vogeltrektellers: www.trektellen.nl, specifiek de data-, totalen- en analytische pagina's voor de telpost Dordtse Biesbosch.

10.2 Afkortingen en symbolen

±	Afwijking van nominale of gemeten waarde; op te vatten en te lezen als 'plus of min', niet als: 'ongeveer' of 'plusminus'
≈	vrijwel of ongeveer gelijk aan …
≤	kleiner dan of gelijk aan …
≥	groter dan of gelijk aan …
Bft	Beaufort, (niet-lineaire) eenheid van windsnelheid
DB	vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch, inbegrepen remote locaties
dg	dag of dagen
Drift	verschil tussen ware koers en grondkoers
et al	Lat: "en anderen". Hier: medeauteurs/mederedacteuren
ex	exemplaar, één vogel
exx	exemplaren, meerdere vogels
exx/h	eenheid voor intensiteit: gemiddeld aantal vogels per teluur, uurgemiddelde
exx/jr	(gemiddeld) aantal vogels per jaar in de gedefinieerde onderzoeksperioden
FL	provincie Flevoland
GL	provincie Gelderland
GR	provincie Groningen
GrK	grondkoers, de richting waarheen de vogel zich beweegt, in ° en/of windstreken
h	teluren, gebezigd in grafieken van trektellen.nl. Notatie als in UK: hh:mm
HDP	hoofddoortrekperiode zoals op trektellen.nl gedefinieerd tussen p_{10} en p_{90}
HVP	hoogwaterverplaatsing, vooral zichtbaar bij steltlopers, die – afhankelijk van eb en vloed – foerageer- en rustplaatsen zoeken: vliegbewegingen die soms aan trek doen denken, maar in feite lokale verplaatsingen van TP vogels zijn
Ibidem	hetzelfde of dezelfde (bron als zojuist vermeld)
jr	jaar
LI	provincie Limburg
Lineair ($_{verwijzing}$)	Lineaire trendlijn in grafieken over percentielen, aantallen of intensiteiten
m/s	meter per seconde, eenheid van snelheid: 1m/s = 3,6km/h
n	aantal
N	Newton, eenheid van kracht/gewicht [kgm/s^2], enigszins oneigenlijk: 1N ≈ 100 gram
N/m^2	eenheid van druk, ook Pa [Pascal], hier: eenheid van vleugelbelasting t.g.v. gewicht
NB	provincie Noord Brabant
NDB	Nieuwe Dordtse Biesbosch tussen Nieuwe Merwedeweg en Wieldrechtse Zeedijk
NH	provincie Noord Holland
NL	Nederland, Nederlandse

p_{10}	10e percentiel. Op de p_{10} datum van een seizoen is 10% van alle vogels (van die soort) gepasseerd en moet 90% nog komen, zie p_{50}
p_{50}	50e percentiel met de naam mediaan. Op de door de mediaan aangegeven datum is 50% van de vogels (van die soort) van het seizoen gepasseerd, en moet de andere helft nog komen
p_{90}	90e percentiel. Op de p_{90} datum van een seizoen is 90% van alle vogels (van die soort) gepasseerd en moet 10% nog komen, zie p_{50}
par.	paragraaf
RL	Rode Lijst, zie *Vogels* 05/2017 of www.sovon.nl/nl/rodelijst
SBB	Staatsbosbeheer
Sovon	Stichting voor vogelonderzoek Nederland ten behoeve van beheer, beleid en wetenschap
ssp.	subspecies, ondersoort
TP	Ter plaatse aanwezige en/of (soms over grotere afstand) rondvliegende, maar (zeker of vermoedelijk) steeds terugkerende vogels, beschouwd als niet-trekvogels, toegelicht in Deel I, par. 4.6. Zie ook HVP
UT	provincie Utrecht
v	snelheid in m/s en/of km/h
v.	en volgende pagina, paragraaf of grafiek
v_{gr}	grondsnelheid van een vogel in m/s en/of km/h
V_{kr}	**kruissnelheid** van een vogel in m/s en/of km/h ten opzichte van onverstoorde lucht. Deze snelheid is de minimale snelheid waarbij geen hoogte wordt verloren en kan vrij lang worden aangehouden op de vetvoorraad, maar korter dan bij v_{mp}
V_{max}	**topsnelheid** van een vogel in m/s en/of km/h ten opzichte van onverstoorde lucht, waarbij het maximumvermogen van $2W/N_{lichaamsgewicht}$ wordt benut om een zeer hoge snelheid te bereiken. Bij de daarmee gepaard gaande luchtweerstand is de vetvoorraad sneller uitgeput, zodat de vogel bij deze snelheid – afgezien van spierverzuring – de meeste 'brandstof' verbruikt. Dit effect is uiteraard nog aanzienlijk sterker bij de **panieksnelheid**, waarbij sommige soorten *zeer tijdelijk* zelfs $8W/ N_{lichaamsgewicht}$ kunnen aanwenden [Tennekes 2009, 111]
v_{mp}	**spaarsnelheid** van een vogel in m/s en/of km/h ten opzichte van onverstoorde lucht, waarbij het minimale vermogen (***m**inimum **p**ower*) wordt gebruikt en de vogel het langst in de lucht kan blijven op een bepaalde vetvoorraad
v_{mr}	**treksnelheid** van een vogel in m/s en/of km/h ten opzichte van onverstoorde lucht bij minimale luchtweerstand, waarbij de vogel de grootste afstand (***m**aximum **r**ange*) kan afleggen op een specifieke vetvoorraad

vv.	en volgende pagina's, paragrafen, grafieken en/of literatuur (van dezelfde auteur)
v_{wi}	windsnelheid in m/s
WK	ware koers, de oriëntatie van de lengteas van de vogel, in ° en/of windstreken
wk	week of weken
WR	windrichting in ° en/of windstreken
ZH	provincie Zuid Holland
ZL	provincie Zeeland

10.3 Tellers

In de artikelen in Deel II worden regelmatig tellers van de DB bij hun voornaam geciteerd. Hier volgen ter herkenning de volledige namen: Leo Apon, Wouter den Boer, Hans Gebuis, Michel Kapoen, Jos Koopmans, Arjan Loeve, Nijs Stam, Sander Terlouw, Bas Verhoeven, Marco Vriens.

11. Literatuur/bronnen

[Alerstam et al] T. Alerstam et al. Flight speeds among bird species: allometric and phylogenetic effects. *PloS Biology 5 (2007*), Protocol S1: Supplementary list of flight speeds and biometry of bird species.

[ANWB 2010] Lars Svensson, Killian Mularney & Dan Zetterström. *ANWB Vogelgids van Europa.* ANWB, Den Haag 2010[4].

[Avifauna 2020] Terlouw, S; De Jong, A; Haan, R; Gebuis, H & Jaquet, R. 2020. *Avifauna van de Biesbosch: meer dan een eeuw vogelveranderingen.* Stichting Natuur- en Vogelwacht Biesbosch. Strix Uitgeverij, Dordrecht.

[Bruderer et al] Bruno Bruderer & Andreas Bolt. Flight characteristics of birds: I. radar measurements of speeds. *Ibis 143 (2001)* British Ornithological Union. 178-204.

[Clements 2012] Adri Clements. Uitzonderlijke roofvogeltrek over de Lage Landen. *Natuur.Oriolus 78(3)*. Mechelen, 2012. 77-84. Online beschikbaar op www.trektellen.nl/doc

[Forsman 2017] Dick Forsman. *Handboek determineren van vliegbeelden Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten.* KNVV Uitgeverij. Zeist, 2017.

[LWVT/SOVON 2002] *Vogeltrek over Nederland 1976-1993.* Haarlem 2002.

[trektellen.nl] website trektellingen www.trektellen.nl

[Sovon 2018] Sovon Vogelonderzoek 2018. *Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering.* Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

[Sovon.nl] Website van SOVON, specifiek de soortpagina van de behandelde soort.

[Stam 2019] Nijs Stam. *Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch: Een vergelijkend onderzoek over trekvogeltellingen in de jaren 2003-2018. Deel I, Overzicht en Achtergronden.* Dordrecht, 2019. Online beschikbaar op www.trektellen.nl/doc

[Stam 2020] Nijs Stam. *Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch: Verslag najaarstellingen 2019.* Dordrecht 2020. Pdf op www.stamsolve.nl/vogeltrek

[Stam Oeverzwaluw] Nijs Stam. *Extreme passage Oeverzwaluw langs trektelpost Dordtse Biesbosch nazomer 2019*. Oktober 2019. Pdf op www.trektellen.nl/doc

[Tennekes 1980] Henk Tennekes. Schaalregels in de vliegkunst. N*atuurkundige voordrachten Nieuwe reeks no.58*. Koninklijke maatschappij voor Natuurkunde 'Diligentia', Alphen aan den Rijn, 1980: 9-21.

[Tennekes 1993] Henk Tennekes. *De wetten van de vliegkunst: over stijgen, dalen, vliegen en zweven.* Aramith, Bloemendaal. 1993[2].

[Tennekes 2001] Henk Tennekes. Wie lui is moet slim zijn: maten, gewichten en vliegprestaties van roofvogels. *De Takkeling 9(2)*, 2001. 103-109.

[Tennekes 2009] Henk Tennekes. *The Simple Science of Flight: From Insects to Jumbo Jets*, revised and expanded edition. Massachusetts Institute of Technology, 2009.

[Van der Winden et al] Jan van der Winden, Sander Elzerman, Peter van Horssen, Anthonie Stip, Adri Clements, Rogier Verbeek en Sander Terlouw. Start van de nazomertrek van Purperreigers uit het Groene Hart. *Limosa 85*: 68-79, 2012.

Woord vooraf

Het in 2019 online gepubliceerde Deel I van deze studie (www.trektellen.nl/doc) geeft een overzicht over, en achtergronden bij de vogeltrektellingen op telpost de Dordtse Biesbosch (DB) in Zuid-Holland. Het grafische materiaal en de data onder dat overzicht zijn daar slechts ten dele gepresenteerd, hoewel het al grotendeels beschikbaar was. Die presentatie vindt plaats in dit Deel II.

Dit Deel bevat derhalve soortanalysen van vogelsoorten die in de onderzoeksperiode 2003-2020 de telpost passeerden. Deze informatie was uiteindelijk de basis voor Deel I.

Relevante soorten worden hier in de taxonomische volgorde van trektellen.nl behandeld, weliswaar gescheiden per voor- en najaar, maar toch *'in einem Guss'* per soort.

Wat relevante soorten zijn, hoe de scheiding tussen voor- en najaar is, hoe de grafieken het best geïnterpreteerd kunnen worden, wat hun beperkingen zijn – en meer methodologische hulpmiddelen en vooronderstellingen – zijn terug te vinden in hoofdstuk 12.

Vogelsoorten in Deel II zijn ruwweg ingedeeld in een beperkt aantal taxonomische categorieën om gemakkelijker teruggevonden te kunnen worden. De hoofdstuktitel en de kopregel geven die categorieën – en de desbetreffende soort – op elke bladzijde weer.

Niet van alle vogelsoorten is genoeg data en informatie beschikbaar om er een soortanalyse op los te laten. Deze soorten worden summier behandeld in een laatste artikel per hoofdstuk, bijvoorbeeld in: 'Watervogels overig'.

Deel I was bezaaid met grafieken en kaarten. In Deel II ontkomen we daar ook niet aan. Echter, het kon uitgebreid worden verlucht met foto's. Hoewel ik (Nijs Stam) Deel I geheel zelfstandig heb geschreven, prijs ik mij uiterst gelukkig, dat voor Deel II mede-trekteller en natuurfotograaf Hans Gebuis bereid was zijn prachtige fotomateriaal structureel in te brengen. Derhalve spreken we in het vervolg van een gezamenlijk auteurschap, waarbij de teksten en grafieken meestal van Nijs afkomstig zijn, en de foto's meestal van Hans.

Bij de spaarzame foto's van anderen wordt de naam van de desbetreffende fotograaf uiteraard vermeld. Soms zijn grafieken direct afkomstig van [trektellen.nl] of [Sovon.nl]. In zulke gevallen wordt die bron vermeld, hetzij in de bijgaande tekst, hetzij in het onderschrift.

Uiteraard blijven we voor alle data die er is ook nu onze collega-trektellers en Gerard Troost, de beheerder van de fantastische website www.trektellen.nl alle mogelijke dank verschuldigd. Bij dezen! Naast de anderen noemen we hier in het bijzonder toch wel Arjan Loeve, die de moeite heeft genomen om (veel) afzonderlijk artikelen van opbouwende kritiek te voorzien. Een uitgebreider dankwoord staat aan het slot van Deel I.

24 februari 2022,

Hans Gebuis en Nijs Stam

12. Inleiding

12.1 Onderzoeksdoel, parameters, methoden en hulpmiddelen

In de soortgerelateerde artikelen worden via tekst en grafisch materiaal antwoorden en verklaringen gezocht – en soms gevonden – voor vogeltrekfenomenen alhier in samenhang met weer en wind, de locatie van de telpost, eventuele landelijke ontwikkelingen en nog meer, bijvoorbeeld:

- Hoeveel vogels komen er langs en in watvoor intensiteit? Is er sprake van 'meer' of 'minder' in bepaalde perioden? Kun je invloed bespeuren van de verhuizing naar de Tongplaat, en is die te verklaren?
- Wat is de verhouding tussen voor- en najaar? Aan welke windrichting en -kracht geven vogels de voorkeur – als ze dat al doen? En zijn daar uitzonderingen op? Hoe lang overwinteren en overzomeren ze?
- In welke periode van een seizoen komen ze langs, en is dat tegenwoordig anders dan voorheen? Varieert het door de jaren?
- Wat is het aandeel van een soort in de totale trek – landelijk en op de DB – en hoe varieert dat door de jaren heen? Waren er aanwijsbare zaken die mogelijke interpretatiefouten kunnen verklaren?

Zoals bij alles in het echte leven is gelukkig niet 'alles' in cijfertjes en lijntjes te vatten, bijvoorbeeld specifiek trekgedrag of voorkeurstrekroutes. Vandaar dat de tekst (soms) reflecteert op dit soort zaken in aanvulling op en in relatie tot de numerieke en grafische informatie om de lezer erop te attenderen.

De volgende paragrafen geven een overzicht van welke parameters en hulpmiddelen worden benut en/of gegenereerd om het onderzoeksdoel te dienen.

Desondanks blijft er nog veel onopgehelderd en mysterieus, zodat het vrolijk makende eindresultaat datgene is wat alle trektellers allang weten: "Vogeltrek is niet voorspelbaar".

Subperioden

Alle soortanalysen zijn op bepaalde punten tekstueel in twee subperioden onderverdeeld:

- najaar 2003-voorjaar 2012: telpost bij Westhaven en Zuidplaatje
- najaar 2012-2020: telpost op Tongplaat.

In Deel I, dat tot 2018 liep, leek het nog zinvol met 3 perioden te werken vanwege een opgemerkte zware – mogelijk blijvende – dip in de jaren 2015-2017 en een mogelijke terugkeer *back to normal* in 2018.

Nu echter de tellingen tot 2020 voltooid zijn, is zo'n driedeling achteraf niet houdbaar. Wel is voor sommige soorten de invloed van de verhuizing van de telpost een min of meer duidelijke cesuur. Om die reden is een onderverdeling in 2 subperioden gehandhaafd. Deze is bijvoorbeeld terug te vinden in de tabel met de samenvatting aan het eind van elk artikel. In een volgende versie van Deel I zullen we mogelijk de gelegenheid hebben een en ander conform te herstructureren.

Kleurgebruik oranje en groen

In al het eigen grafische materiaal wordt consistent de kleur donkeroranje gebruikt voor de voorjaarstrek en de kleur donkergroen voor de najaarstrek. Als er onderscheid tussen meerdere lijnen moet worden gemaakt, worden varianten van deze kleuren toegevoegd.

12.2 Aantal, intensiteit, teluren en teldagen

De passerende vogels worden in elk artikel zo mogelijk door twee grafieken gepresenteerd, één voor het aantal en één voor de intensiteit, d.w.z. dat wat op www.trektellen.nl het uurgemiddelde wordt genoemd.

Beide hebben één X-schaal voor de teljaren, en een dubbele Y-schaal. De linkse Y-schaal is voor het voorjaar (dus oranje gekleurd), de rechtse voor het najaar (dus groen). Via deze splitsing kunnen we verschillende schaalwaarden gebruiken voor de respectieve seizoenen. Dat is eigenlijk erg nodig, want veel soorten komen in zeer variërende aantallen en/of intensiteiten per seizoen voorbij, en het handhaven van één schaal zou de resolutie van het 'kleinste' seizoen vaak dusdanig in de knel brengen dat voor dat seizoen nauwelijks meer iets te 'zien' is in de grafieken. Er is afgezien van het presenteren van jaartotalen. Zoiets is nauwelijks zinvol. De voorjaars- en de najaarstrek zijn immers volkomen eigenstandige fenomenen die – althans op de DB – in feite nauwelijks iets met elkaar te maken hebben, zodat optellen van beiden alleen maar iets zegt over de rangorde in het lijstje met 'grootste' telposten – en ja, wat heb je daaraan? Een voorbeeld:

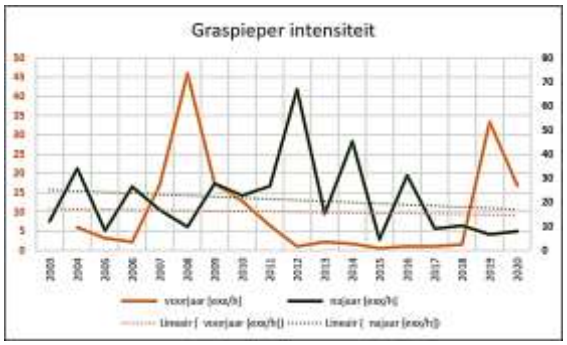

*Intensiteitsgrafiek, let op de dubbele Y-schaal, de kleuren en de trendlijnen (die in de **aantals**grafiek meestal niet gepresenteerd worden)*

Soms hangen aantal en intensiteit van 'de aanvoer' van vogels af, soms van de windrichting of de temperatuur. In andere gevallen is bijvoorbeeld een dip in de intensiteit te verklaren vanuit veel teluren en *vice versa*. Om die reden geven we hier eenmalig een teluren-grafiek.

Teluren-grafiek (eenmalig, staat niet bij soorten)

Om analoge redenen kan het aantal teldagen een rol spelen bij aantal, intensiteit en soortenrijkdom van waargenomen trekvogels op de DB. De Dwergmeeuw heeft alhier bijvoorbeeld een korte HDP van ongeveer 10 dagen. Als je er op die dagen niet bent, mis je ze bijna allemaal. Daarom ook deze grafiek eenmalig. Soms zijn er conclusies uit te trekken.

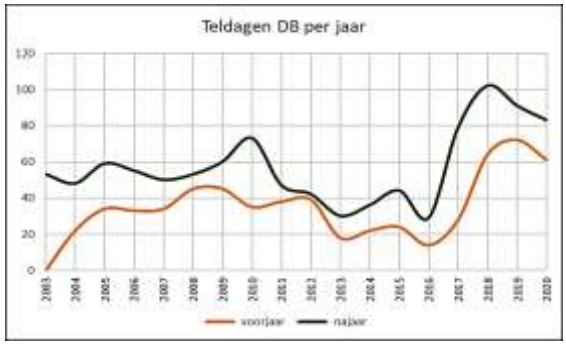

Teldagen grafiek (eenmalig, staat niet bij soorten)

Dwergmeeuw

12.3 HDP (Hoofddoortrekperiode)

Elke soort kent wel een hoofddoortrekperiode. Deze is op www.trektellen.nl berekend als de periode tussen de passage van 10%-90% van de soort. Deze twee worden aangegeven met de percentielen p_{10} en p_{90}. Daarenboven is de mediaan gegeven, de datum waarop in een seizoen de helft van deze soort is gepasseerd, met als symbool p_{50}.

Op de grafiekpagina staat zo mogelijk een HDP grafiek van voor- en najaar. Daarin staan steeds twee balkjes, waarvan het bovenste de berekende HDP in 2003/2004 weergeeft, en het onderste die in 2020. De kleurovergang in elk balkje markeert de mediaan. Hoe we aan deze twee HDP's komen is het onderwerp van de volgende paragraaf.

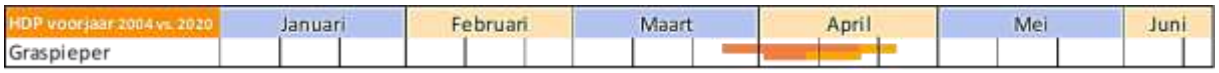

Voorbeeld HDP grafiek voorjaar: bovenste balkje representeert de vroegere HDP, onderste balkje de recentere

12.4 Shift (seizoensverschuiving)

Vanuit een presentatie van de p_{10}-p_{50}-p_{90} percentielen van elk jaar is gemakkelijk een seizoensverschuivingsgrafiek te maken. Dat is een lang woord. Daarom hebben we voor één keer gekozen voor een Engels equivalent en spreken we dus in het vervolg van *shiftgrafiek*. Bij sommige soorten is dat een warrige lijn. Om er wijs uit te worden zijn over de percentielen trendlijnen geplaatst, in de legenda benoemd als o.a. 'lineair (mediaan)'. Die geven dan mogelijk een plausibel beeld van het inmiddels algemeen bekende fenomeen dat (sommige) vogels tegenwoordig vroeger of later komen dan voorheen. Percentielen op 29 februari zijn om rekentechnische redenen gewijzigd in 1 maart. De eindpunten van de trendlijnen zijn de basis voor berekening van de vroegere en huidige HDP, zoals afgebeeld in de vorige paragraaf. Soms kunnen ook conclusies getrokken worden uit laat begonnen of vroeg gestopte telseizoenen voor 'vroege' of 'late' soorten. Om die reden zijn in deze grafieken ook de eerste en laatste teldag van het jaar gepresenteerd.

Een wat andere manier van presenteren van de shift is rechtstreeks aan www.trektellen.nl te ontlenen in de vorm van staafgrafieken. De ene keer kunnen conclusies gemakkelijker worden ontleend aan de shiftgrafiek, de andere keer aan de staafgrafieken.

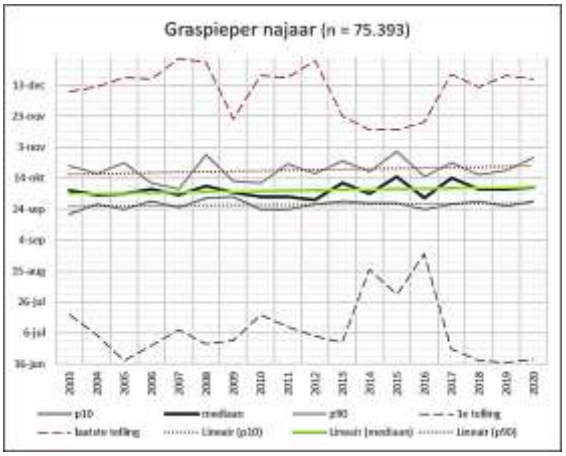

Shiftgrafiek

Vandaar dat ook deze staafgrafieken zo mogelijk worden opgenomen. Via het trucje van een 'leeg jaar' konden deze grafieken redelijk consistent in de juiste kleur worden weergegeven. Blauw is in deze grafieken altijd de periode op het Zuidplaatje, terwijl oranje en groen respectievelijk weer voor- en najaar op de Tongplaat vertegenwoordigen. Voorbeeld:

Deze staafgrafiek 'zegt min of meer hetzelfde' als de shiftgrafiek hierboven

12.5 Seizoensverblijf

Er is nóg een afgeleide van de shiftgrafiek, namelijk een grafiek van het theoretische verblijf van de soort in zomer- en winterkwartier. Voor elke vogelsoort zijn – althans voor de trek over de DB en bij verondersteld gelijk blijvende reistijd – de volgende uitspraken waar en/of plausibel:

- Op de mediaan in het voorjaar is de helft van de getelde soort in zijn zomerkwartier aangekomen of zal daar binnen afzienbare termijn arriveren.
- Op de mediaan in het najaar is de helft van de getelde soort uit zijn zomerkwartier vertrokken en zal binnen afzienbare termijn in zijn winterkwartier arriveren.
- De duur van het verblijf in het zomerkwartier is voor de helft van de soort met enige speling het verschil tussen de mediane datum in het voorjaar en die in het najaar.
- De duur van het verblijf in het winterkwartier is voor de helft van de soort met enige speling het verschil tussen de mediane datum in het voorjaar en die in het *vorige* najaar.

Voor elke soort is dus zo mogelijk op basis van de medianen de mogelijke duur van het zomer/winterverblijf volgens bovenstaande redenering berekend en weergegeven in onderstaande grafiek. Het is spin off van toch al beschikbare gegevens.

Seizoensgrafiek, zomer- plus winterverblijf moet samen ≈52 weken zijn

Er zijn weer trendlijnen door getrokken om uit de soms grote variaties nog iets zinnigs te extraheren. Om geen valse schijn van nauwkeurigheid te wekken is de schaal op de Y-as in weken, niet in dagen. In de samenvatting worden die weken bovendien nog afgerond en voorafgegaan door het 'ongeveer' teken. De nauwkeurigheid heeft natuurlijk sowieso te lijden onder de keuze voor de medianen zonder acht te slaan op de 'afstand' naar p_{10} en/of p_{90}.

Het verblijf in het zomer- en winterkwartier moet uiteraard samen 52 weken omvatten. Het verloop van de blauwe totaallijn geeft een indruk van de betrouwbaarheid van de berekening. Daar kunnen wel individuele afwijkingen in zitten, blijkt uit de golfjes erin. De troost is dan dat de trendlijn bij die blauwe lijn keurig op 52 weken ligt, dus helemaal onzinnig is de berekening toch kennelijk ook weer niet.

Een specifiek probleem bij deze grafiek – en trouwens ook bij de shiftgrafiek – is, dat sommige soorten in sommige seizoenen helemaal niet worden gezien. Dat leidt tot onderbrekingen in de shiftgrafiek, vertekening in de trendlijnen en dientengevolge ook tot vreemde verschijnselen in de seizoensgrafiek.

Als zoiets voorkomt volgen we twee mogelijke scenario's:

1. Als de onderbrekingen relatief gering zijn simuleren we die met gemiddelde datums over alle seizoenen en geven dan in de grafiektitel en in de tekst aan dat we dat hebben gedaan en voor welke jaren.
2. Als de onderbrekingen veel zijn, worden de 'getroffen' grafieken niet afgedrukt, maar geven we in de samenvatting een ruwe schatting van een mogelijke HDP over alle jaren, meestal op basis van de staafgrafieken.

12.6 Windrichting en vogeltrek

Als er voldoende dagrecords beschikbaar zijn, is het mogelijk om daaruit per soort automatisch windgegevens te genereren, d.w.z. voorkeurswindrichting en -kracht tijdens de trek van de specifieke vogelsoort.

Tekstueel zijn deze gegevens gesimplificeerd in vier ruw gedefinieerde 'typen' wind waarbij onderstaande figuur voor het najaar als hulpmiddel dient.

windtypering in relatie tot de trekrichting

Bij een veronderstelde zuidwestelijke hoofdtrekrichting is bijvoorbeeld ZZO-wind benoemd als 'zijwind tegen' en OZO als 'zijwind mee'. Dit is dan nog verder vereenvoudigd naar '(semi-) kopwind', vertegenwoordigd door de oranje en gele sectoren. '(Semi-) staartwinden' zijn dan de winden uit beide groene sectoren. Voor het voorjaar is, bij noordoost als hoofdtrekrichting, de figuur natuurlijk gespiegeld. De tekst zegt dan bijvoorbeeld: '82% van de vogels uit deze dagrecords trekt bij (semi-) kopwinden'. Op eenzelfde vereenvoudigde manier schrijven we: 'de meeste vogels van deze soort (45%) zijn waargenomen bij windkrachten van Bft3'.

Grafisch kan een en ander veel gedetailleerder worden weergegeven. Aan het einde van elk artikel (elke soort) is een grafiekpagina toegevoegd, die in de volgende paragraaf wordt behandeld. De windkrachtgrafieken daarin zijn: een *windroos* voor de windrichting in relatie tot het aantal vogels in voor- en najaar, en een *lijngrafiek* voor de dito windkracht.

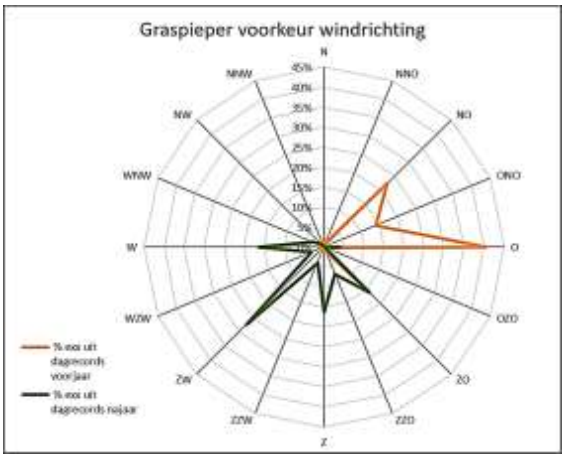

Windrichtingen tijdens de trek

Let wel: deze windroos *zegt niets over de trekrichting* van de vogels, maar wel over het percentage vogels uit de dagrecords *dat bij bepaalde windrichtingen vliegt*. Ook hier blijft de veronderstelling dat de hoofdtrekrichting in het voorjaar noordoostelijk is en in het najaar zuidwestelijk. In de bovenstaande windroos worden dus dominant (semi-) kopwinden aangegeven. Zoals in alle grafieken is de kleur oranje consequent gekozen voor het voorjaar en groen voor het najaar.

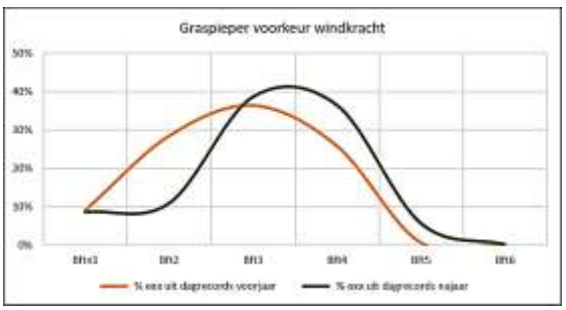

Windkrachten tijdens de trek

Kleine Zwaan bij het Zuidplaatje

12.7 Samenvatting: Grafiekpagina

De in het bovenstaande besproken grafieken zijn gegroepeerd op één grafiekpagina, meestal aan het eind van een artikel. Die grafiekpagina ziet er gewoonlijk als volgt uit.

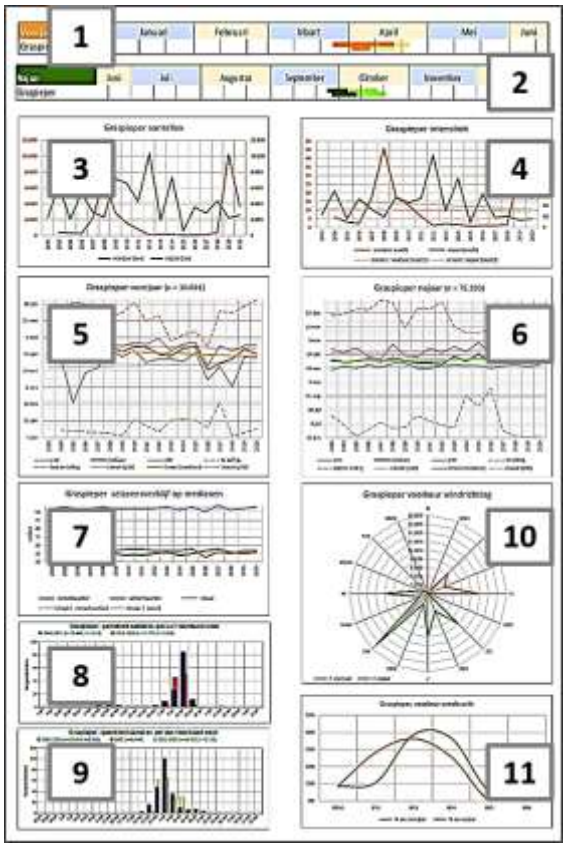

Voorbeeld grafiekpagina per soort

De vierkanten dienen als legenda en duiden de besproken grafieken met hun paragraafnummer aan als volgt:

1. HDP-grafiek voorjaar (par. 12.3)
2. HDP grafiek najaar (par. 12.3)
3. Aantalsgrafiek (par. 12.2)
4. Intensiteitsgrafiek (par. 12.2)
5. Shiftgrafiek voorjaar (par. 12,4)
6. Shiftgrafiek najaar (par. 12.4)
7. Seizoensgrafiek (par. 12.5)
8. Staafgrafiek voorjaar (par. 12.4)
9. Staafgrafiek najaar (par. 12.4)
10. Windroos voor- en najaar (par 12.6)
11. Windkracht voor- en najaar (par. 12.6)

Soms is de grafiekpagina niet de laatste van een artikel. Bij sommige soorten treden – althans bij de DB – fenomenen op, die om een specifieke extra paragraaf vragen. Deze staat óf voorin het artikel, óf achterin.

De oorspronkelijke grafiekpagina wordt dan ongemoeid gelaten om het beeld te behouden, maar in de specifieke paragraaf is het grafische materiaal *in de tekst* opgenomen om het begrijpen van de gevolgde redenering te faciliteren. Zo'n extra paragraaf komt bijvoorbeeld voor bij de Brandgans en de Gierzwaluw.

Eens wat anders dan trekvogels: spelende 2kj Zeearenden bij de Dam van Engeland 18 februari 2021

12.8 Tekstuele zaken: Vliegsnelheden

Van bijna alle soorten is de kruissnelheid (v_{kr}) vermeld, vaak te vinden in [Tennekes 1980vv.]. Zo niet, is v_{kr} berekend met diens formules op basis van gewicht en vleugelafmetingen, vermeld bij [Alerstam et al], [Bruderer et al] of via foto's als de literatuur geen data had. Behalve zware, moeizame vliegers zoals zwanen, arenden en kraanvogels zullen veel soorten tijdens de trek hogere snelheden kiezen tot 130-160% van v_{kr}. Als zulke (lucht) snelheden via de radar zijn waargenomen, worden ze vermeld na de kruissnelheid vanuit [Tennekes, 2009, 192vv.], [Alerstam et al, 3v.], [Bruderer et al, 181 vv]. Tennekes' stemde in [Tennekes 2009] zijn eerdere treksnelheden af op de andere auteurs.

Nu volgt achtergrondinformatie bij snelheidsmodi en vliegstrategieën [Stam Oeverzwaluw, 30-35]. Het is gebaseerd op de mathematica van de fysieke gegevens van de Oeverzwaluw, zoals gewicht, vleugeloppervlak, diameter van het lichaam, etc. en leunt ten dele op eigen toepassingen van de formules van Tennekes. *Mutatis mutandis* geldt dit voor alle soorten.

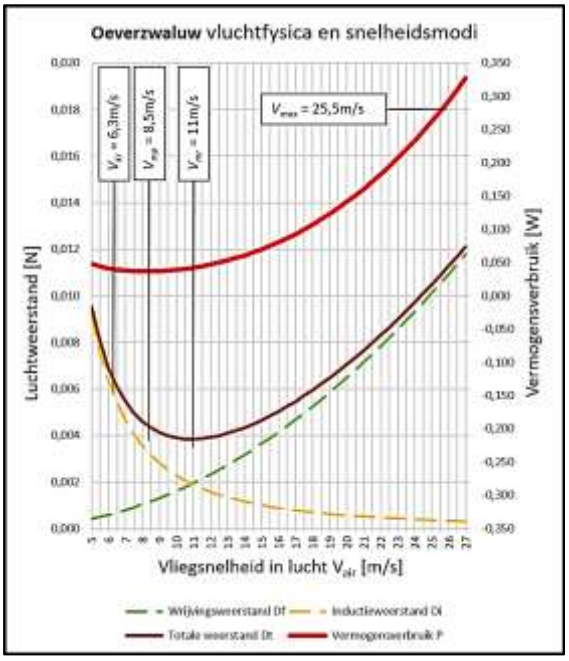

Weerstand- en vermogensgrafiek Oeverzwaluw. Bron: [Tennekes 2009], uitwerking Nijs Stam

De grafiek presenteert dat in de vorm van twee essentiële parameters waaruit de rest kan worden afgeleid, namelijk luchtweerstand (bruine lijn, linker Y-as) en vermogensverbruik (rode lijn, rechter Y-as). De vermogens-as start bij negatieve waarden om de bijbehorende lijn een beetje 'op te tillen', zodat hij niet hinderlijk door de weerstandslijnen heenloopt.

We bespreken de mogelijke snelheidsmodi en vliegstrategieën die de meeste (niet alle) trekvogels ter beschikking staan in volgorde van laag tot hoog. We introduceren enkele nieuwe snelheidstermen: spaarsnelheid, treksnelheid, topsnelheid en panieksnelheid.

v_{kr} de **kruissnelheid** is – net als alle volgende – een *airspeed*, en geldt dus in relatie tot het bewegende luchtsysteem (dat wij ervaren als wind) waarin de vogel vliegt. Het is de snelheid die de vogel moet onderhouden voor een vlucht recht vooruit met behoud van hoogte. Voor de 'standaard' Oeverzwaluw is deze ca. 6,3m/s ≈23km/h. Deze snelheid ligt nog vrij ver in het hoge inductieweerstandsgebied, vraagt meer dan het minimum mogelijke vermogen en is niet zo brandstof-efficiënt, ofwel doet een grotere aanspraak op de vetvoorraad dan nodig. De vogels zullen er dus wel vaak voor kiezen om iets te versnellen naar:

v_{mp} de **spaarsnelheid** van 8,5m/s ≈31km/h. Uit de powergrafiek blijkt dat nu het gevraagde vermogen (als product van weerstand D_t en snelheid v_{air}) minimaal is geworden: 40mW, nog minder dan het verbruik van één LED. Deze snelheid is waargenomen bij vogels die 'er simpel zijn', zich op hun gemak voelen, foerageren. Bij foerageren om op te vetten voor de trek is deze snelheid natuurlijk optimaal en de meest logische strategie: je verbruikt de minste brandstof terwijl je zoveel mogelijk energie tankt. Overigens

kunnen dan tijdelijk flink hogere snelheden worden bereikt door duikvluchten met ingetrokken vleugels. Ook kan de vogel door spreiden van de vleugels supersnel stijgen ten koste van de voorwaartse snelheid. Maar dat is nog niet eens alles. Op v_{mp} verbruikt de vogel slechts 0,04W zoals we zagen. Maar elke vogel bezit continue ca. 2Watt mechanisch vermogen per Newton lichaamsgewicht [Tennekes 2009, *passim*]. Bij een gewicht van 0,15N heeft een Oeverzwaluw op v_{mp} dus een powerreserve van niet minder dan 0,26W. Daarmee kan hij het eigen gewicht met een snelheid van 1,73m/s ≈6,2km/h optillen. Vandaar al die verticale verplaatsingen bij het foerageren, het kost de vogel nauwelijks inspanning! *Tenslotte, v_{mp} is de zuinigste modus: op deze snelheid kan de vogel het langst in de lucht blijven op 'één tank brandstof'.*

v_{mr} de **treksnelheid** is de *airspeed* die samenvalt met de laagste luchtweerstand van 0,004N. *Bij deze snelheid kan de vogel dus de grootste afstand afleggen per eenheid verbruikte brandstof*. Het vermogensverbruik is nauwelijks hoger dan bij de kruissnelheid. Het ligt voor de hand dat de vogels deze snelheid kiezen op de lange-afstandstrek: ze hebben dan de meeste kans om het einddoel te halen met de vetvoorraad. Deze snelheid is volgens onze berekening ca. 11m/s ≈40km/h voor de Oeverzwaluw en loopt in de pas met de via de radar waargenomen 11,3m/s.

v_{max} de **topsnelheid** is de *airspeed* die bereikt wordt als de nominaal beschikbare mechanische $2W/N_{lichaamsgewicht}$ wordt benut. Deze snelheid wordt in normale omstandigheden niet snel gekozen: het brandstofverbruik en de inspanning zijn hoog omdat de wrijvingsweerstand aanzienlijk stijgt, zelfs tot boven de inductieweerstand bij zeer langzame vluchten. Voor de Oeverzwaluw ligt deze snelheid rond 26m/s, en dus een formidabele 92km/h. Die snelheid kan zelfs nog worden overtroffen door de **paniek-snelheid** die *zeer tijdelijk* op $8W/N_{lichaamsgewicht}$ kan draaien en dus superveel brandstof gebruikt. Maar wanneer je een Sperwer of Smelleken moet ontwijken, gaat het niet meer om je brandstofvoorraad, maar om je leven.

N.B. In het artikel over de Zwarte Stern (p. 291) is een en ander uitgewerkt, waarbij grafieken illustreren hoe lang en hoe ver deze soort onder specifieke opvet- en windomstandigheden kan vliegen bij elk van de hierboven beschreven snelheidsmodi.

Alle berekende snelheden zijn goede benaderingen, geen absolute waarden.
De fysica erachter geldt echter mutatis mutandis voor alle vogelsoorten

Foeragerende Oeverzwaluwen boven de Tongplaat

12.9 Tekstuele zaken: Geografische wegwijzer

Bij het beschrijven van doortrekpatronen gebruiken we vaak geografische aanduidingen van de nabije omgeving van de telpost. Daarbij onderscheiden we bijvoorbeeld tussen de DB (telpost) en de Dordtse Biesbosch *sec* (gebied ten westen en noordwesten van de telpost). Voor onszelf natuurlijk vanzelfsprekend, maar voor de lezer waarschijnlijk lastig.

Daarom geven we die locatie-aanduidingen op de onderstaande kaart weer. De Brabantse, de Dordtse en de Nieuwe Dordtse Biesbosch vormen samen Nationaal Park de Hollandse Biesbosch. Voormalige telpostlocaties zijn met een kleinere oranje bal aangeduid. De bron voor het bewerkte kaartje is uiteraard Google Maps. Zie ook de foto eronder.

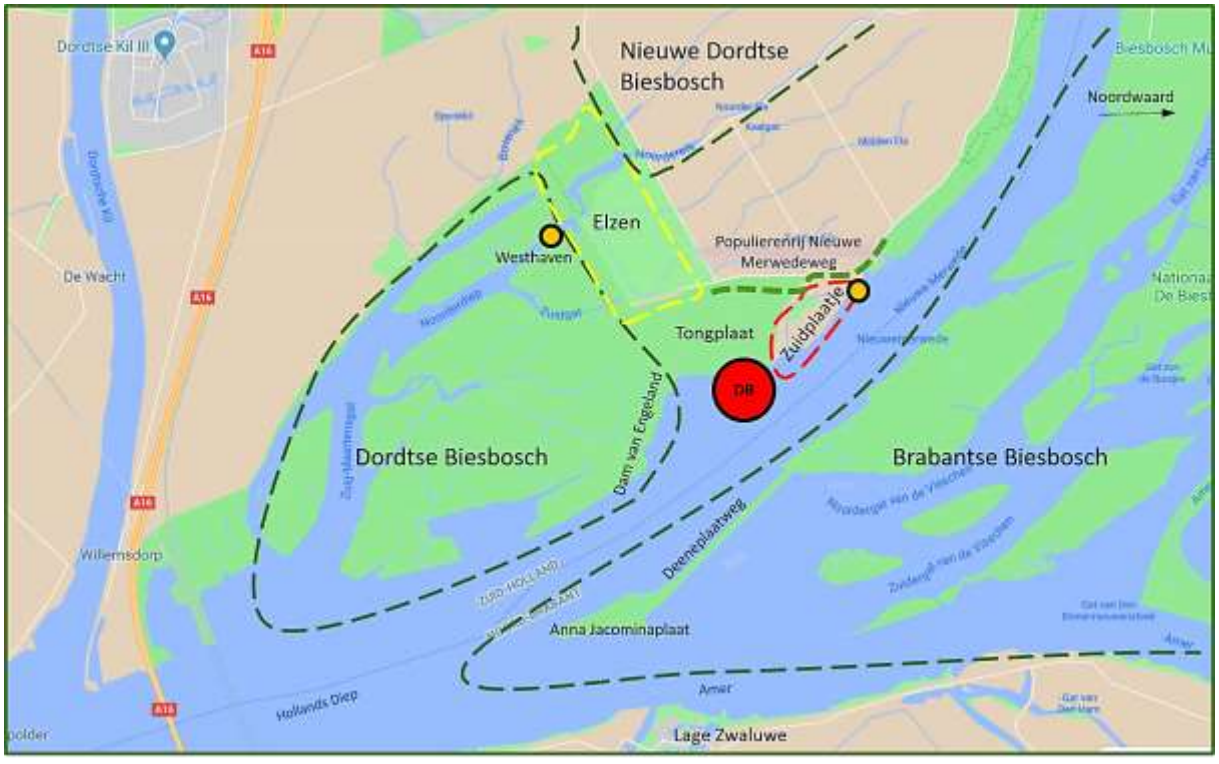

Kaart van de telpost en haar omgeving. Bron: Google Maps. Bewerking Nijs Stam

Geografische wegwijzer in beeld. Foto Bram van Oosterhout 1 december 2018. Bewerking Nijs Stam

12.10 Leeswijzer bij de teksten

De soortanalysen zijn tekstueel identiek opgebouwd in ongenummerde paragrafen. Hieronder staat wat per paragraaf beknopt of uitgebreid verwacht kan worden.

Elke beschrijving wordt voorafgegaan door de Nederlandse en Latijnse soortnaam en een foto. Dan volgen teksten over de voorjaars- en najaarstrek volgens onderstaande indeling:

Voorjaar

Algemeen

De gebruikelijke trekroutes langs de DB voor zover bekend voor de soort, worden beschreven. Dit kan gezien worden als het expliciteren van de gezamenlijke impliciete kennis van de tellers.

Daarop volgt een indicatie van het risico op verwarring van TP- en HVP-vogels met doortrekkers. Zo mogelijk worden specifiek trekgedrag en telmethoden aangeduid met behulp waarvan de tellers (meestal) kunnen onderscheiden tussen 'ware' en 'valse' trek.

Tenslotte staan er wat bijzonderheden uit de voorjaarstrek van de soort, bijvoorbeeld aantallen, intensiteiten, jaargemiddelden enzovoort, alles verder gedetailleerd in de samenvatting en de grafieken. Omdat de subperioden niet even lang zijn is de jaarindex (gemiddeld aantal vogels per jaar) hier een handig hupmiddel om vrij snel een mogelijke verschil tussen de tellingen op het Zuidplaatje en de Tongplaat aan elkaar te relateren.

Het derde deel – soms bij het najaar opgevoerd – is een aanduiding van de kruis- en de treksnelheid, eventueel aangevuld met bijzonderheden over de vlucht, en/of een verantwoording van de berekeningen als deze niet in de literatuur gevonden konden worden.

Deze paragraaf beperkt zich tot expliciete kennis en pure informatie, direct overgenomen en/of berekend vanuit de data op de site zonder verklaringen of conclusies.

Dagrecords

In deze paragraaf worden de eerste vijf (een enkele keer een paar meer of minder) dagrecords voor het seizoen weergegeven. De tekst vermeldt hoeveel dagrecords beschikbaar zijn en welk deel van het totaal deze omvatten ('dekking'). Een ruwe indicatie van door de soort meest benutte windrichtingen en -krachten volgt. Dat kan overigens in bepaalde gevallen alleen maar betekenen dat ze bij díe windrichtingen en -krachten überhaupt worden waargenomen. Bijvoorbeeld graspiepers vliegen tot zeer hoog bij staartwinden, maar (veel) lager bij kopwinden. Die hoge vogels zien we niet eens. Dus zeggen dat het merendeel bij kopwinden vliegt is eigen alleen maar zeggen dat je ze dan werkelijk ziet passeren. Het aantal gemiste vogels kan veel hoger zijn.

Deze windgegevens kunnen uiteraard gedetailleerd worden geverifieerd in de grafieken.

Omdat bij specifieke soorten het onderscheid tussen dag- en avondtellingen mede een factor is in het begunstigen of belemmeren van de waarnemingen, worden dit ook zoveel mogelijk bij de dagrecords behandeld.

Ontwikkelingen 2004-2020

In deze paragraaf worden de eerdere gegevens aangevuld, ingedeeld in de twee perioden, geanalyseerd en zo mogelijk van een verklaring voorzien.

Daarmee worden de gegevens gerelateerd aan de onderzoeksdoelen. Dat kan de simpele constatering zijn, dat een soort in een jaar ontbreekt omdat de tellers er in de HDP niet waren. Of een mogelijke relatie tussen de trek over de DB en over heel Nederland. Wanneer het gecompliceerder wordt, is aanvullend grafisch materiaal *in de tekst* opgenomen, zoals bijvoorbeeld bij de Gierzwaluw in het najaar.

Het tweede onderwerp binnen deze paragraaf is het aandeel van de soort in de Nederlandse trek van die soort, gevolgd door dat van de soort in de trek van alle soorten over de DB in het seizoen – en dus eigenlijk een indicatie van het belang van de soort voor de telpost. Dat belang kan in voor- en najaar aanmerkelijk verschillen.

Vervolgens wordt de verschuiving in het trekseizoen beschreven, gebaseerd op de shiftgrafiek en daaraan parallelle of ervan afgeleide grafieken. Tenslotte komen de gemiddelde HDP-lengte en de duur van het verblijf in het winterkwartier ter sprake.

Najaar

De paragraaf-indeling is identiek aan die van de voorjaarstrek en alle paragrafen zijn inhoudelijke pendanten. Men leze in voorkomende gevallen ‘najaar’, ‘zomer’ etc. voor de tekstuele equivalenten.

De subperioden zijn in het najaar iets anders ingedeeld dan in het voorjaar, gebaseerd op de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat halverwege het jaar 2012.

Samenvatting

De tabel bijna aan het eind van elk artikel vat relevante informatie uit het voorgaande samen. De indeling spreekt voor zich. Na enkele algemene rijen over broed- en overwinteringsgebieden en vliegsnelheden volgen – gegroepeerd per *voorjaar* en *najaar* en per periode *Zuidplaatje* en *Tongplaat* – sleutelgetallen en percentages als afgeleiden van de grafieken.

Getallen worden op zo min mogelijk decimalen afgerond, tenzij afronding het onderscheid met een andere subperiode zou verdoezelen of mogelijk een scheef beeld zou scheppen.

Tenslotte volgen – als indikking van wat daarover al geschreven is – verklaringen van onregelmatigheden vanuit mogelijke foutbronnen voor zover mogelijk.

Grafiekpagina

Na de samenvatting volgt de grafiekpagina als gewoonlijke afsluiting van het artikel.

Specifieke paragraaf (facultatief)

Bij sommige soorten geeft een extreem trekseizoen of een ander fenomeen aanleiding tot een nadere beschouwing, die soms het voorjaar, soms het najaar betreft. In dat geval wordt zo’n fenomeen dieper onderzocht, eventueel met aanvullend en meer divers grafisch materiaal, specifiek voor de soort berekend en gemaakt om andere aspecten dan de gebruikelijke te kunnen zien. Zie ook par. 12.7.

13. Watervogels

Brandgans *Branta leucopsis*

Inleiding: *coldrush*

De vogel die volgens de taxonomie van trektellen.nl op de DB voorbestemd is om de rij te openen, is meteen een lastige. Dat is het gevolg van twee in 2010 optredende zogenaamde *coldrushes*. Die komen voor als zich plotseling stevige sneeuwval en invallende kou voordoen. Vogels die al een (voorlopige) overwinteringsplaats hadden gevonden in bijvoorbeeld Duitsland of Noord- en Midden-Nederland zien dan ineens hun voedselbron verdwijnen en vliegen in paniek massaal óver het sneeuwgebied heen naar zuidelijker oorden en blijven daar dan meestal de hele winter. Soorten als Brandgans, Kolgans, Kievit en Kramsvogel zijn vaak vaste bestanddelen van zo'n *coldrush*. De aantallen erbij betrokken vogels zijn meestal exorbitant.

Welnu, in de nacht van 29 op 30 januari 2010 was er ineens een sneeuwdek gevallen, in onze regio 5cm, in Noord-Nederland nog veel meer. Op die dag en de volgende trokken zo'n 86.000 brandganzen in zuidwestelijke richting langs de telpost [Avifauna 2020, 48]. Het is tot voorjaar 2018 het landelijke dagrecord Brandgans gebleven.

Op 18 en 19 december van dat jaar was het opnieuw raak met een sneeuwdek van 8-20cm en een passage van ruim 26.000 brandganzen in twee dagen, meer dan het totaal van alle 'gewone' najaren tot 2020 bij elkaar.

Zo'n *coldrush* zorgt dus voor een vertekening van alles wat we weten over de gewone trek: aantallen, intensiteiten en nog veel meer, het gaat allemaal ten onder in die enormiteit. Resoluties van grafieken lossen op in het niets, de geprefereerde windrichting bij de trek wordt die van de *coldrush*, enzovoort, een nachtmerrie voor de analist. Met slechts enkele bijschriften bij wat grafisch materiaal zullen we een en ander illustreren alvorens tot de 'normale' trek over te gaan via een simulatie waarin de *coldrush* is geëlimineerd en nog enkele evidente onregelmatigheden als volgt zijn weggewerkt:

- eliminatie van 30 en 31 januari plus 18 en 19 december 2010 uit alle grafisch materiaal
- eliminatie van 2010 uit de staafgrafieken (het is technisch niet mogelijk deze met specifieke dagen te reduceren)

- vervanging van de percentielen uit voorjaar 2007 en 2017 door gemiddelden om de extreme p_{90} van 2007 en de late seizoenstart van 2017 te compenseren
- dito voor het najaar: de extreem vroege p_{10} van 2008 is veroorzaakt door slechts 29 exx in juni/juli en de p_{90} van 2009 en 2013-2016 is vertekend door een telseizoenstop binnen de gewone HDP van de Brandgans, waardoor deze in de berekeningen waarschijnlijk te vroeg uitgekomen is.

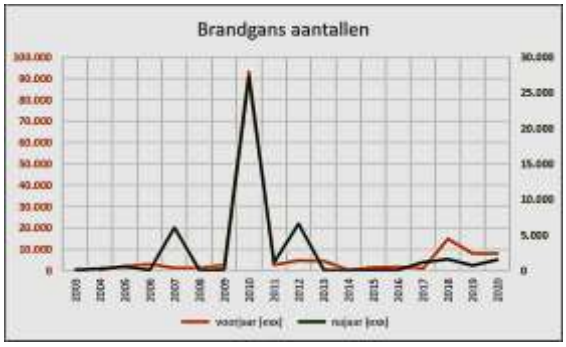

De resolutie van de aantals- (en intensiteits-) grafiek valt weg tegen de coldrushes van 2010

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-1-2010	NNW	3	77.721	9.715
31-1-2010	W	4	8.535	1.484

De 1e twee dagrecords voor het voorjaar (en ook het najaar) zijn exorbitant hoog en geven geen indicatie van de 'normale' dagrecords

Deze voorbeelden benadrukken genoegzaam de noodzaak van een simulatie, waarmee in het vervolg de realiteit van de 'normale' brandganzentrek wordt benaderd.

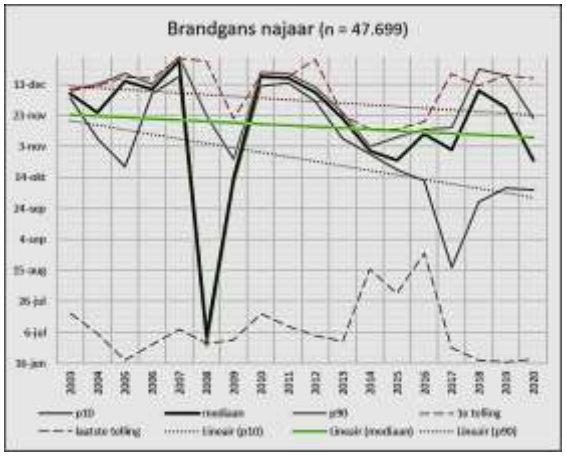

Aanzienlijke deviaties in de najaarsshiftgrafiek zijn veroorzaakt door enkele vogels en een vroege stop van telseizoenen. Iets dergelijks speelt ook in de voorjaarsgrafiek

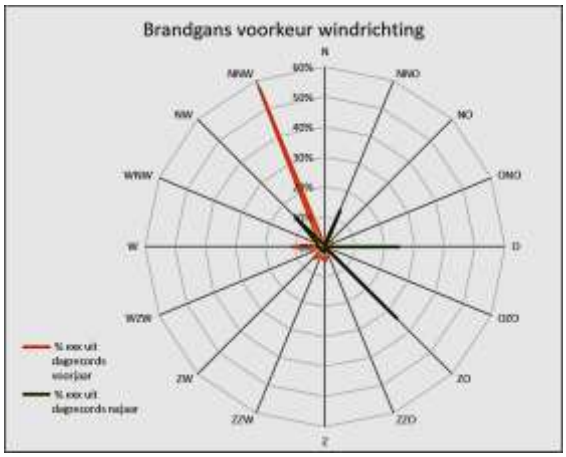

Door de coldrushes is de preferente windrichting van trekkende brandganzen helemaal naar de wind op die specifieke dagen toegetrokken

Voorjaar exclusief *coldrush*

Algemeen

Een deel van de brandganzen trekt in het voorjaar hoog tot vrij hoog over de zuidelijke oever van de Nieuwe Merwede – en over de Tongplaat en omstreken – in oostelijke tot noordoostelijke richtingen. Een vrij groot deel komt middelhoog vanuit het oosten of noordoosten en passeert dan de Tongplaat in westelijke of noordwestelijke richtingen. Er bestaat enig risico om de ca. 200 broedparen van de Biesbosch [Avifauna 2020, 69] af en toe eens ten onrechte als doortrekkers te noteren.

Totaal passeerden 65.486 exx de telpost, in 2004 en 2017 waren het minder dan 500 exx en 2010 bracht het *zonder coldrush* tot 6.779 exx. De grafieken illustreren de details.

De jaarindex vertelt dat de soort 'in gewone tijden' op het Zuidplaatje minder werd waargenomen dan op de Tongplaat: 100% versus 180%.

De kruissnelheid van de Brandgans is ≈71km/h. Bij radarmetingen komt de vogel niet verder dan ≈61km/h [Tennekes 2009, 195]. Het is dus niet bepaald een krachtige vlieger. Mogelijk is dit een aanleiding voor de vaak zeer dwarrelend aandoende brandganzentrek: ze vliegen misschien niet graag aan kop.

Dagrecords

Het is mooi om hier te vermelden hoe de tellers de twee opeenvolgende *coldrush* januaridagen ondervonden: *"Wat een geweldig schouwspel vandaag! Ik was heel erg blij toen er om 12:00 (na ruim 20.000 brandganzen) eindelijk hulp kwam! Brandganzen vlogen heel de dag continu door, in groepen tot 3500 vogels, bizar gezicht. Kolganzen kwamen in de middag meer op stoom. Zaten vast meer zeldzamere ganzen tussen, maar tijd om goed af te kijken was er gewoonweg niet. GEWELDIG!"*, schreef Sander erbij.

Desalniettemin gaan we verder met de eerste vijf 'normale' dagrecords. Die vallen dan vooral in 2018, dat een topvoorjaar voor de soort was.

De 82 beschikbare dagrecords (dekking 81%) verraden dat 67% van deze vogels bij (semi-) staartwinden vlogen. Details daarvan toont de windroos. Windkracht Bft3 was verreweg de meest voorkomende bij deze trek, een mooi steuntje in de rug voor een niet zo krachtige vlieger.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
17-2-2018	ONO	1	2.587	378
5-3-2018	ZZO	4	2.299	421
7-1-2018	O	3	1.976	1.317
16-3-2013	Z	5	1.967	787
6-3-2018	ZZO	3	1.619	170

Ontwikkelingen 2004-2020

De aantalsgrafiek en vooral de intensiteitsgrafiek laten duidelijk een gestage toename van de brandganzentrek zien op de Tongplaat. Naast een algemene toename van de soort is de oorzaak wel mede de verhuizing van de telpost die voor het waarnemen van veel watervogelsoorten onverdeeld gunstig is uitgevallen, waarschijnlijk mede door het betere zicht op de Dordtse Biesbosch en/of de rivier.

De DB telt een fractie van de massale landelijke trek van brandganzen: 0,88% resp. 0,71%. Voor de telpost als zodanig is de Brandgans een behoorlijk belangrijke voorjaarssoort, die op het Zuidplaatje al 5,9% van alle getelde vogels omvatte en op de Tongplaat maar liefst 14,2%, let wel: bij algehele eliminatie van de *coldrush*.

De oorspronkelijke HDP van 42 dagen is op de trendlijnen even lang gebleven, maar wel naar achter geschoven met ca. 10 dagen. De brandganzen komen dus later tegenwoordig. Dat is ook te zien aan het berekende verblijf in het winterkwartier, dat van ≈9 weken naar ≈15 weken gaat. Zo'n grote verandering komt niet uit het voorjaar alleen, maar is ook zwaar door de ontwikkelingen in het najaar beïnvloed.

Najaar exclusief *coldrush*

Algemeen

In het najaar komen de brandganzen gewoonlijk uit noordoostelijke richtingen en trekken over de volle breedte van het uitzicht vanaf de telpost naar het Zuidwesten. Het risico om doortrekkers met pleisteraars te verwarren is van dezelfde ordegrootte als in het voorjaar.

Exclusief de *coldrush* van najaar 2010 passeerden 21.680 exx de telpost met als uitersten de 6.598 exx van 2012 en de ≤110 exx in 2003 en 2013-2017. De soort deelt dus echt mee in de magere jaren die in Deel I beschreven zijn.

Ook nu geeft de jaarindex aan dat er op het Zuidplaatje (100%) minder werden waargenomen dan op de Tongplaat (123%). Daarbij speelt de piek van 2012 een dominante rol.

Dagrecords

Na de exorbitante 15.684 en 10.335 exx van 18 en 19 december 2010 laten de 'normale' dagrecords vanaf plaats drie de meer gewone getallen zien. Alle vijf zijn gesitueerd vanaf de 3e decade van november tot eind december. De 98 benutte dagrecords (dekking 98%) laten zien dat brandganzen ook in het najaar liever trekken bij (semi-) staartwinden. 57% deed dat tenminste, zie de windroos. De windkracht is hen dan kennelijk onverschilliger: de meeste trekken bij nagenoeg windstil weer, maar er is ook een piek bij Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-12-2012	NNO	≤1	6.157	947
30-12-2007	NW	4	5.261	752
12-12-2010	NW	4	967	967
17-12-2011	W	1	772	772
20-11-2020	WNW	1	550	122

Ontwikkelingen 2003-2020

Met eliminatie van de *coldrush* van 2010 blijven er nog twee stevige topjaren over: 2007 en 2012, gevolgd door vier magere jaren met vroeg gestopte telseizoenen, waarna vanaf 2017 een kleine opleving optreedt. De piek van 2012 telt zwaar mee voor de Tongplaat, maar *grosso modo* daalt de intensiteit op de Tongplaat geleidelijk. Gezien de positieve ontwikkelingen in het voorjaar – die juist mede werden toegeschreven aan de verbeterde waarnemingsmogelijkheden op de Tongplaat – is het niet zo goed mogelijk dit fenomeen aan de verhuizing van de telpost te koppelen. Waar het dan wel mee verbonden is, is op dit moment ook niet helder.

Het aandeel van DB-brandganzen in de landelijke najaarstrek van de soort blijft beneden 1%, en het aandeel van de soort in de DB-tellingen is met ca. 0,6% nog minder dan in het voorjaar.

De HDP steeg aanzienlijk van 13 naar 66 dagen en begint tegenwoordig zoveel vroeger dat de huidige p_{90} al voorbij is voordat de vroegere p_{10} begon. Naast de HDP grafiek illustreert ook de staafgrafiek dit fenomeen nogal prominent, tegelijk met de afgenomen intensiteiten. Hierbij nog steeds aangetekend dat de *coldrushes* zijn geëlimineerd en dat de percentielen van 2008-2009 en 2013-2016 gesimuleerd zijn met gemiddelden om te compenseren voor de eerder vermelde potentiële foutbronnen.

Een en ander resulteert in een niet zo nauwkeurig berekenbaar (golven in de blauwe lijn) zomerverblijf op de medianen van ≈43 weken, dat recentelijk daalt naar ≈38 weken.

Samenvatting

Brandgans *Branta leucopsis* met eliminatie van *coldrushes* en andere foutbronnen		
Broedgebied [Sovon 2018, v.]	Arctische gebieden, Rusland, Baltische kust, Oostzeegebied	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	NW en W-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈71km/h, waargenomen treksnelheid ≈61km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	25.182	40.304
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	180%
Intensiteit [exx/h]	22,5	34,7
Aandeel in DB [% alle exx]	5,9%	14,2%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,88%	0,71%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	24 jan – 8 feb – 7 mrt (42)	3 feb – 26 feb – 17 mrt (42)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈9	≈15
Mogelijke foutbronnen	- Enig risico om lokale broedparen als trekkers mee te tellen. - Extreem late p_{90} in 2007. - HDP shift incorrect door late start tellingen in 2017. - Langdurig verblijf in winterkwartier 2008/2009 volledig verte-kend door p_{10} van de enige 44 getelde exx in het vorige najaar al op 4 juli 2008.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	9.711	11.969
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	123%
Intensiteit [exx/h]	4,98	5,61
Aandeel in DB [% alle exx]	0,58%	0,63%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,95%	0,51%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 dec – 12 dec – 17 dec (13)	27 sep – 11 nov – 2 dec (66)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈43	≈38
Mogelijke foutbronnen	- Enig risico om pleisteraars als doortrekkers mee te tellen. - HDP shift incorrect door vroege stop tellingen 2013-2016. - Vroege aankomst in 2008, 2017 en 2018 van totaal slechts 6% van alle brandganzen vertekent shift en seizoensverblijf.	

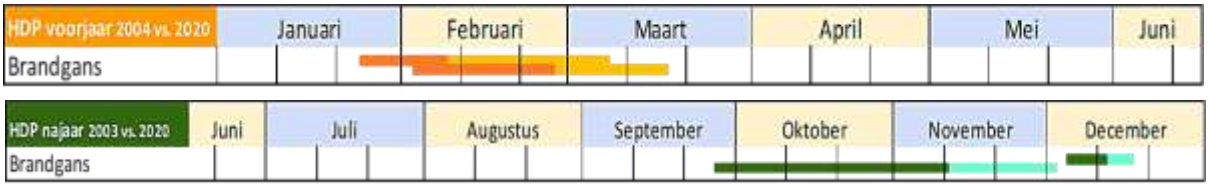
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Brandgans
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Brandgans

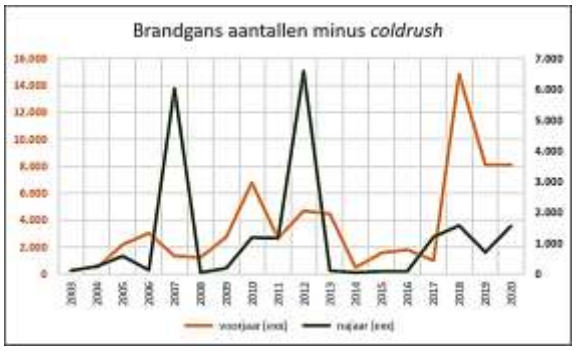
Brandgans aantallen minus *coldrush*

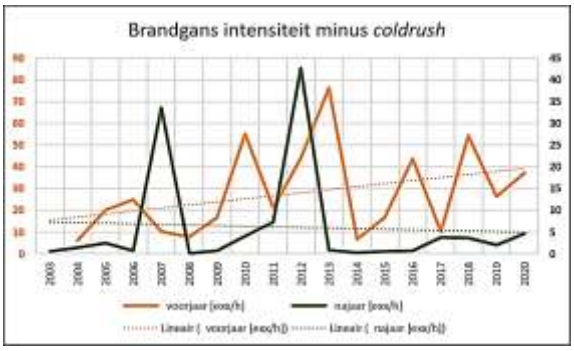
Brandgans intensiteit minus *coldrush*

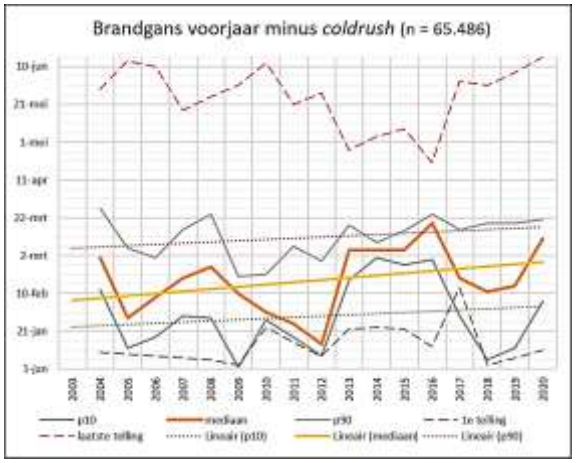
Brandgans voorjaar minus *coldrush* (n = 65.486)

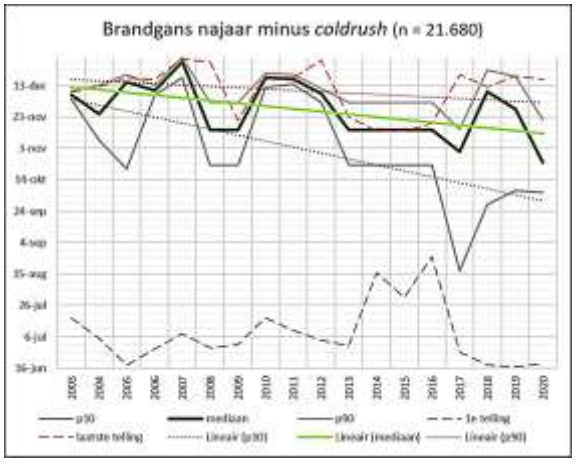
Brandgans najaar minus *coldrush* (n = 21.680)

Brandgans seizoensverblijf op medianen minus *coldrush*

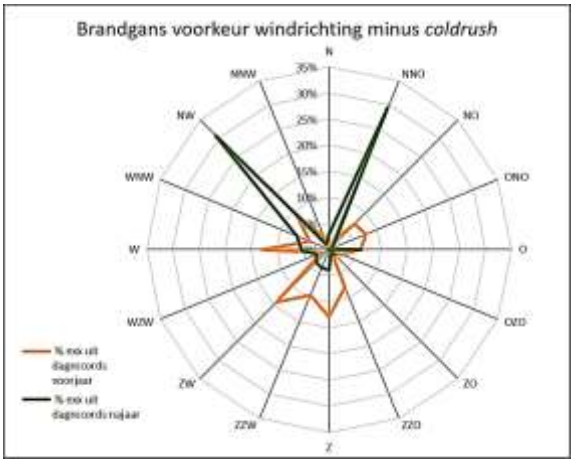
Brandgans voorkeur windrichting minus *coldrush*

Brandgans - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Brandgans - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Brandgans voorkeur windkracht minus *coldrush*

Grauwe Gans *Anser anser*

Voorjaar

Algemeen

De Grauwe Gans is broed- en jaarvogel in de Hollandse Delta. Op de Tongplaat en het Zuidplaatje passeren en verblijven er dagelijks tientallen tot honderden en we zien continu de bijbehorende foerageer- en/of slaapvluchten. Als trekkers worden dus alleen die vogels aangemerkt die strak en hoog W-NW en/of O-NO doorvliegen. Tussen de – niet-determineerbare – als gans spec. genoteerde vogels zitten zeker ook grauwe ganzen, die in deze analyse niet kunnen worden meegenomen.

De kruissnelheid van de Grauwe Gans is ≈61km/h. Met de radar wordt tijdens de trek ≈62km/h gemeten [Tennekes 2009, 195].

Totaal trokken 18.915 exx bij sterk wisselende intensiteit voorbij de telpost met als uitersten 3.155 exx in 2013 en <200 exx in 2014-2017, die dus ook voor deze soort terecht 'magere jaren' kunnen heten. Volgens de jaarindex wordt de soort op de Tongplaat minder gezien dan op het Zuidplaatje.

De piek in 2013 is opvallend. De HDP van dat voorjaar besloeg slechts enkele dagen: van 2-6 maart, de kortste HDP ooit voor de soort. Bijna 77% van deze vogels trok op één dag, 3 maart.

Een verklaring vanuit ons vertrouwde parameters is niet mogelijk: de wind was bijvoorbeeld NO1 – een kopwind dus – maar de zon liet zich niet zien. Weliswaar was die korte HDP in deze zeer koude maand – die naar het einde toe nóg kouder werd – bijna de enige periode met een gemiddelde temperatuur boven het vriespunt, maar op grond van het weer zou je de piek juist op 4-6 maart hebben verwacht: toen was er dagelijks 9 uur zonnig weer. Zondag 3 maart 2013 was daarentegen bijna de koudste en somberste dag van deze hele HDP. Is het dan toch de zachte NO wind, die de vogels tot trekken heeft verleid? Of was er een stemmetje dat hen zei dat het vandaag toch echt moest gebeuren? [Weergegevens ontleend aan KNMI overzicht maart 2013].

Dagrecords

De eerste vijf voorjaarsdagrecords vallen alle op het Zuidplaatje en bevestigen het beeld uit de windroos en de windkrachtgrafiek op grond van 96 benutte dagrecords (dekking 88%): dat de voorjaarstrek op de DB sterker is bij (semi-) staartwinden rond Bft3. Dat maakt die sterke kopwind-trek van 3 maart 2013 alleen nog maar raadselachtiger.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-2-2004	ZW	2	584	146
17-3-2004	ZW	3	66	20
27-3-2004	ZW	2	120	30
9-1-2005	WZW	5	161	107
23-1-2005	NW	2	441	221

Ontwikkelingen 2004-2020

De toename van de Grauwe Gans als jaarsoort en broedvogel in de Hollandse Delta zal wel met beheersmaatregelen van doen hebben. Het landschap is waterrijker en ruiger geworden, ganzen worden 's winters niet meer verjaagd, anders dan in de agrarische era. Wanneer er meer overblijvers binnen een soort zijn, is het afnemen van vogeltrek wel een min of meer logisch gevolg. Een (niet zichtbare) trendlijn in de aantalsgrafiek suggereert een geleidelijke afname van ca. 1.400 naar ca. 900 exx/jr. De gemiddelde intensiteitstrend beweegt in dezelfde richting: van 13 naar 7 exx/h. Het gaat dus om een bijna structurele halvering in de onderzoeksperiode.

Daarbij aangetekend: in 2018-2020 werden bovengemiddelde aantallen geteld. In die jaren zijn relatief veel teluren gemaakt. Mogelijk zijn dus de laat begonnen tellingen en de weinige teluren in 2014-2017 van onevenredige invloed op de beschreven trends. Maar het kan mede te maken hebben met een toenemende terughoudendheid onzerzijds in het noteren van de soort als trekvogel in het licht van de eerste alinea van deze paragraaf.

Het aandeel van de Grauwe Gans in de voorjaarstrek over de DB blijft redelijk stabiel rond 2,65%. Het DB-aandeel in de Nederlandse grauwe ganzen-voorjaarstrek daalt van 3,0% in de periode op het Zuidplaatje naar 2,0% op de Tongplaat.

De shiftgrafiek en de staafgrafiek vertonen een forse verlating van de 12 dagen langer geworden HDP. De staafgrafiek laat ook de geleidelijke afname zien. Overigens is in de shiftgrafiek de HDP van 2017 gesimuleerd met gemiddelden om een mogelijk onevenredige invloed van het laat begonnen telseizoen te compenseren. De HDP grafiek vat een en ander samen: het bovenste balkje (2003) is duidelijk korter en vroeger dan het onderste (2020).

In overeenstemming met de verlating stijgt het verblijf in het winterkwartier op de medianen in de loop der jaren van ≈14 naar ≈18 weken. Daarbij speelt echter een vervroeging van de HDP in het najaar mede een rol.

Grauwe Gans, samen trekkend met Kolgans

Najaar

Algemeen

In het najaar gelden bij het tellen dezelfde restricties: veel TP vogels en foerageer/slaapvluchten. Bovendien komen ze dan van alle kanten aanvliegen, dus het is nog lastiger de echte trekkers te onderscheiden. Strak en hoog zijn dan ook de best mogelijke criteria, de aanvliegrichting doet niet meer mee.

Met 66.205 getelde doortrekkers staat de soort op plaats 15 in de topvijfentwintig. Rond een jaargemiddelde van ca. 3.700 vogels zijn 2008-2012 stevig bovengemiddeld en 2015-2016 en 2018-2020 nogal benedengemiddeld. De jaarindex zegt dat de tellingen van de soort op de Tongplaat zo goed als gehalveerd zijn ten opzichte van die op het Zuidplaatje.

Dé piek viel met 8.111 vogels in 2009 bij de hoogste najaarsintensiteit. Ruim 5.100 daarvan passeerden van 11 tot 15 oktober, dus in de p_{10}-p_{50} periode van de HDP. In vijf dagen daalde de minimumtemperatuur van +10 tot -2°C. De 11e was de laatste dag van een flinke natte periode en vanaf de 12e was het prachtig zonnig weer met maximumtemperaturen die niet meer boven 15°C uit kwamen. Op de 12e werd de voordien stevige westelijke wind oostelijk en zwakte af. Een harde verklaring voor deze piek is er niet, maar onwillekeurig gaan de gedachten naar '*coldrush'* en 'staartwind'. *C'est ça* [Weergegevens ontleend aan KNMI overzicht oktober 2009].

Dagrecords

Op één na vielen de eerste vijf dagrecords op het Zuidplaatje. De vogels uit 100 beschikbare dagrecords (50.735 exx, dekking 77%) vlogen voor 59% bij (semi-) staartwinden, waarin volgens de windroos meewerkende zijwinden een groot aandeel hadden, een mooie bevestiging van het goed recht van het gebruik van 'semi' in deze beschrijvingen. De NNW-wind van dagrecord 4 voldoet hier ook nog aan.

Er was een voorkeur van steeds rond 20-30% van de vogels voor windkrachten tot Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
2-11-2008	ZO	1	3.050	339
14-10-2009	O	4	2.190	274
8-12-2012	NNO	≤1	2.163	333
7-11-2004	NNW	2	1.988	331
5-11-2011	OZO	1	1.786	397

Ontwikkelingen 2003-2020

De najaarstrek neemt – met uitzondering van 2017 – na 2012 structureel af. Vanwege 2017 is het niet mogelijk dit fenomeen eenduidig te verbinden met de verhuizing van de telpost. Misschien spelen beheersfactoren een grotere rol: het ene jaar worden eieren geschud, het andere jaar worden grauwe ganzen verbannen uit een gebied en getolereerd in een ander. Mogelijk speelt de jacht een rol en/of de nieuwste mode: vergassen.

Dit leidt tot variërende regionale zomerpopulaties. Trekbanen kunnen dan zomaar veranderen. De intensiteitstrend daalt bij alle jaarlijkse variaties behoorlijk snel; ook het piekje in 2017 brengt daarin niet veel verandering.

De lage aantallen in de algemeen erkende magere jaren 2015-2016 zouden eventueel veroorzaakt kunnen zijn door te vroeg beëindigde telseizoenen. De einddata raken daar de p_{90}

trendlijn ergens bij half november, maar volgens de staafgrafiek kunnen ook in december nog hoge intensiteiten voorkomen. Hoeveel vogels daardoor (eventueel) gemist zijn?

Het aandeel van de soort in de DB najaarstrek daalt van 2,6% op het Zuidplaatje naar 1,2% op de Tongplaat. Het dito DB-aandeel in de landelijke trek van de soort gaat van 3,0% naar 1,4%, voor een binnenlandpost nóg niet onaardig.

In de shiftgrafiek zijn 2014-2015 gesimuleerd met gemiddelde percentielen om mogelijke vertekening door de vroeg gestopte seizoenen af te vlakken. Het resultaat is een HDP die recentelijk verkort is met wel 43 dagen. Die verkorting speelt zich af rond een bijna stabiele mediaantrendlijn en is het grootst aan de voorkant. De eerste grauwe ganzen komen dus tegenwoordig 4 weken later aan, en de laatste stoppen er 2 weken eerder mee zoals de HDP grafiek laat zien.

Het zomerverblijf op de medianen is afgenomen en gaat van ≈38 naar ≈35 weken.

Samenvatting

Grauwe Gans *Anser anser*		
Broedgebied [Sovon 2018, v.]	Noord-, Oost- en Midden Europa en Azië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	West- en Zuidwest Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈61km/h, gemeten treksnelheid ≈ 62km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	11.298	7.617
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	76%
Intensiteit [exx/h]	10,1	6,6
Aandeel in DB [% alle exx]	2,6%	2,7%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	3,0%	2,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 jan – 4 feb – 3 mrt (39)	5 feb – 25 feb – 28 mrt (51)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈14	≈18
Mogelijke foutbronnen	- Aanzienlijk risico op onterecht toewijzen overvliegende grauwe ganzen aan lijst TP of trekvogels. - Mogelijk vogels gemist door late start telseizoen in 2017.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	42.809	23.396
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	55%
Intensiteit [exx/h]	22	9
Aandeel in DB [% alle exx]	2,6%	1,2%
Aandeel najaarstrek soort over NL	22	11
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	13 sep – 27 okt – 24 nov (72)	13 okt – 25 okt – 11 nov (29)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈38	≈35
Mogelijke foutbronnen	- Aanzienlijk risico op onterecht toewijzen overvliegende grauwe ganzen aan lijst TP of trekvogels. - Mogelijk vogels gemist door vroege stop tellingen 2015-2016.	

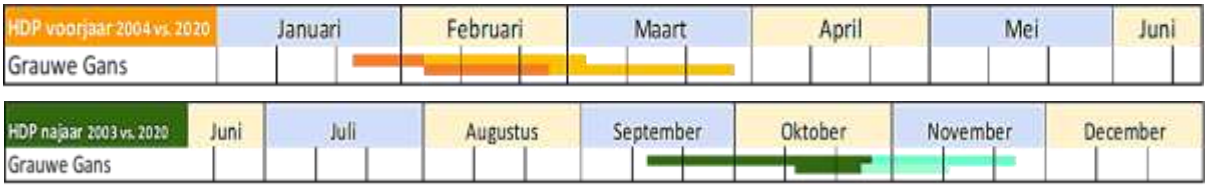
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Grauwe Gans
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Grauwe Gans

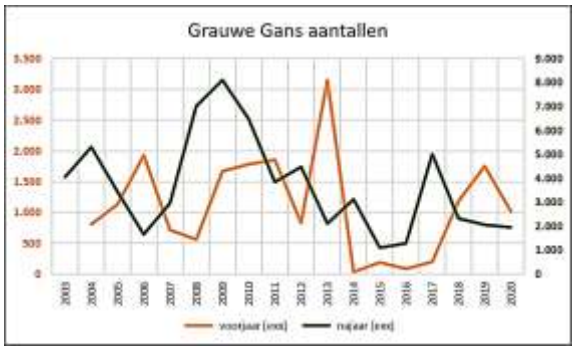
Grauwe Gans aantallen

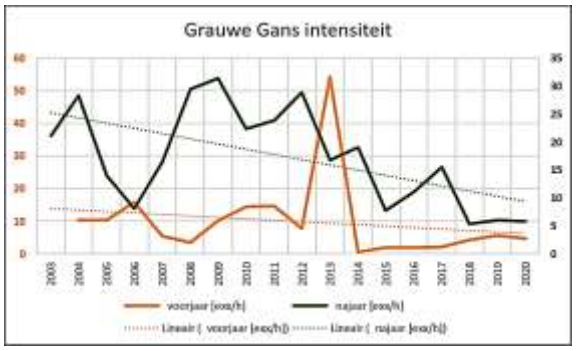
Grauwe Gans intensiteit

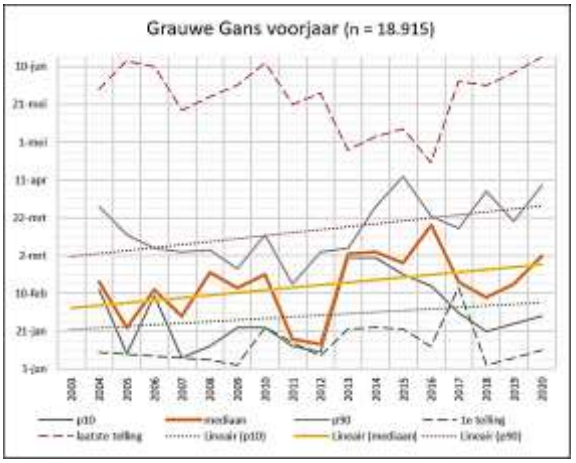
Grauwe Gans voorjaar (n = 18.915)

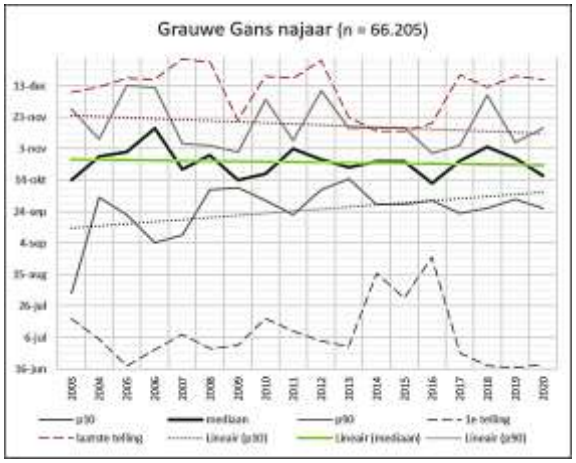
Grauwe Gans najaar (n = 66.205)

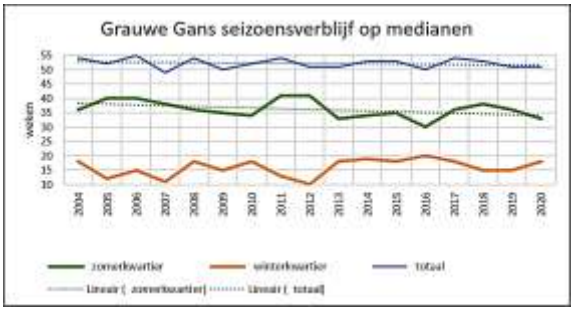
Grauwe Gans seizoensverblijf op medianen

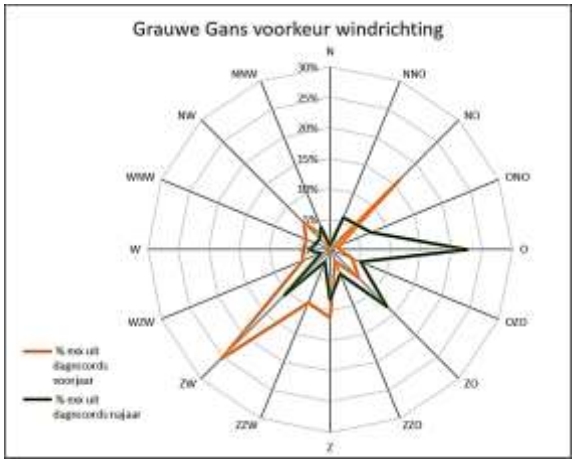
Grauwe Gans voorkeur windrichting

Grauwe Gans - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Grauwe Gans - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Grauwe Gans voorkeur windkracht

Toendrarietgans *Anser serrirostris*

Inleiding: simulaties

Analyse van de toendrarietganzentrek zou zonder ingrepen vatbaar zijn voor een stevige potentiële vertekening van de gewone trekpatronen van het voorjaar en – iets milder – van het najaar. Vele factoren dragen aan zo'n vertekening bij. In meerdere voorjaren en enkele najaren is de soort niet gezien. Daarbij was de voorjaarstrek in 2013 excessief en bij een ongebruikelijke windrichting. Door dit alles zouden grafieken een onrealistisch beeld suggereren. De windroos 'zegt' dan bijvoorbeeld abusievelijk dat kopwind in het voorjaar favoriet is. In de shiftgrafieken vallen grote gaten en daarmee zijn afgeleiden van deze grafiek zoals HDP en seizoensverblijf niet meer te berekenen. De resolutie van de lijngrafieken wordt onleesbaar, enzovoort.

Om deze moeilijkheden zo goed en zo kwaad mogelijk het hoofd te bieden zijn daarom wat simulaties op de data toegepast:

- in de voorjaren 2004-2007, 2014 en 2016 zijn de 'gaten' in de percentielen ingevuld met gemiddelden over de resterende jaren
- hetzelfde is gedaan met de najaren 2003-2006
- de 'excessieve' voorjaarstrek van 2013, nl. 3.314 exx is 'afgetopt' op 1.500 exx. Dat is nog steeds hoger dan die van andere jaren, zodat de algemene impressie wel behouden blijft.

Wanneer eenmaal zo'n manoeuvre is uitgevoerd, moeten alle relevante grafieken worden geoormerkt als simulaties; ze hangen immers af van het onderlinge verband tussen de gegevens. In de aantals- en intensiteitsgrafieken, de shiftgrafieken en de windroos is een opmerking geplaatst om te attenderen op de toegepaste simulaties. De staafgrafieken van trektellen zijn ongewijzigd overgenomen omdat de resolutie daar nog wel acceptabel blijft. In de HDP grafieken is geen opmerking geplaatst. De hoop is, dat door dit alles zowel de 'echte' trek alsook de normale trekpatronen van de soort toch min of meer realistisch benaderd zijn.

Voorjaar

Algemeen

Toendrarietganzen passeren in het voorjaar de Dordtse Biesbosch niet via zo'n vaste route. Bij een algemene ZW-NO tendens kunnen ze recht over de Tongplaat vliegen, maar ook tot voorbij de Nieuwe Merwedeweg en/of langs de Brabantse rivieroever. De vlieghoogte varieert van ca. 50m tot zeer hoog. In de winter is er lokaal TP verkeer met de Brabantse Biesbosch. Als de vlieghoogte als criterium wordt genomen is er niet veel risico op verwarring met TP-vogels.

Totaal passeerden 7.643 exx werkelijk de telpost, voor de simulatie blijven er 5.829 over. In 2004-2007, 2014 en 2016 werden ze niet gezien en het aantal in 2017 is ook maar 18 exx. De jaarindex illustreert dat de soort op de Tongplaat gemiddeld aanzienlijk meer werd gezien dan op het Zuidplaatje, zelfs bij de (reducerende) simulatie. Zie de samenvatting.

De kruissnelheid is ≈65km/h [Tennekes 1980, 13]. Anders dan kleine vogels die – dankzij een grote powerreserve – op de trek flink boven de kruissnelheid kunnen komen, hebben sommige eendensoorten, zwanen en loggere ganzen en arenden maar net genoeg vermogen om die kruissnelheid te handhaven. Bij hen zijn dus zelfs lagere treksnelheden dan de (theoretische) kruissnelheid waargenomen. In zo'n geval moeten zij een steilere dan de gewone invalshoek van ongeveer 6° aanhouden om op hoogte te blijven, zie het artikel over de Knobbelzwaan. Het vermoeden is, dat de Toendrarietgans – net als de Kolgans en de Brandgans – in deze categorie valt. Een gemeten treksnelheid is in de ons bekende literatuur niet gevonden.

Dagrecords

De dagrecords hiernaast zijn de eerste vijf echte dagrecords. Voor het navolgende is het eerste dagrecord gesimuleerd op 1.134 vogels (1.500 minus de resterende vogels van 2013). De in die simulatie beschikbare 63 dagrecords dekken dan 76% van de werkelijk gepasseerde vogels. De windroos geeft nu zowel informatie over de *werkelijke* als over de *gesimuleerde* vogels: het naaldje bij NO-wind komt voor rekening van 2013, maar is in feite veel langer; alle andere vogels hadden kennelijk liever (semi-) staartwinden, zoals de piek rond W-ZZW suggereert. Opvallend ten opzichte van veel andere soorten is dat nog relatief veel vogels bij zijwinden vlogen. Ook de windkrachtgrafiek bevat dubbele informatie: de piek rond Bft1 is weerspiegeling van 2013, de staartwind-adepten profiteren kennelijk weer liever van een sterkere Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
3-3-2013	NO	1	2.948	737
12-2-2019	ZW	3	633	158
6-2-2020	WZW	1	505	95
11-1-2020	ZZW	3	378	106
25-2-2012	W	3	317	91

Ontwikkelingen 2004-2020

Er is vanuit de aantallen en intensiteiten geen correlatie te ontdekken tussen de toendrarietganzentrek en regionale veranderingen in het landschap en/of de verhuizing van de telpost. Hoewel een en ander niet helemaal synchroon loopt, is misschien toch wel een zwakke correlatie te ontdekken tussen de DB-trek en de landelijke trek van de soort.

De onderstaande grafiek laat namelijk parallel een piek bij 2013 zien, en een substantiële toename vanaf dat jaar. Daarin zou de DB dan in afwisselende mate delen.

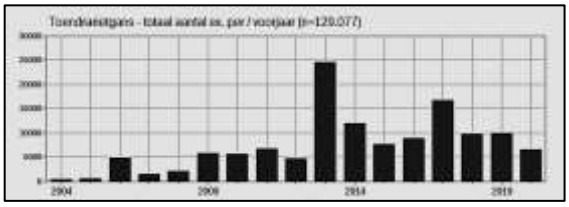

Landelijke voorjaarstrek van de Toendrarietgans. Bron: [trektellen.nl]

Aan die landelijke trek nemen de DB-vogels voor ruim 4% deel, bij simulatie nog steeds stijgend in de periode op de Tongplaat. Van de DB-trekvogels vult de soort op het Zuidplaatje nog 0,32% in, maar op de Tongplaat stijgt dat naar 1,58% bij simulatie. In werkelijkheid is het aandeel dus nog hoger.

De gesimuleerde shiftgrafiek – dus inclusief 2013 maar met gemiddelden voor de 'lege' jaren toont een vrij stabiele HDP van 18 dagen op het Zuidplaatje en 24 dagen op de Tongplaat. Bij een zo goed als gelijkblijvende mediaan is die verlenging vooral aan de achterkant te zien, ofwel de vogels trekken recentelijk wat langer door dan voorheen.

Dat het verblijf in het winterkwartier dus recentelijk met zo'n twee weken toeneemt, staat vooral op het conto van de ontwikkelingen in het najaar, waarin de mediaan bijna twee weken vroeger valt.

Najaar

Algemeen

In het najaar passeren toendrarietganzen – bij een algemene NO-ZW tendens in de trekrichting – de DB op elke willekeurige afstand en hoogte vanuit de waarnemer gezien. De minimum doortrekhoogte is ca. 50m, dus boven boomtopniveau. Vogels die daaronder vliegen, worden niet aangemerkt als trekker, zeker niet in het licht van de toename van lokaal verkeer rond het einde van de HDP [Avifauna 2020, 79]. De soort werd voor het eerst waargenomen in 2007. Totaal werden het 5.732 exx vanaf die tijd tot 2020. De samenvatting en de grafieken illustreren de details. De jaarindex laat zien dat de soort op de Tongplaat gemiddeld aanzienlijk meer werd geteld dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Het bovenstaande wordt bevestigd door de eerste vijf dagrecords, die alle op de Tongplaat vielen en een opvallende variatie in windrichting laten zien. Dat zet zich voort bij de vogels uit de 100 beschikbare dagrecords (5.645 exx, dekking 98%). Die passeerden voor 54% bij (semi-) staartwinden, en dus voor 46% bij hun tegenhangers. De windroos verduidelijkt dan, dat het hier vooral om zijwinden gaat. Kennelijk trekken Toendra's zich dus in het najaar nauwelijks iets van de windrichting aan.

Alleen, de wind moet dan niet al te sterk zijn: windkracht Bft1-2 is goed voor de passage van 69% van deze toendrarietganzen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
4-12-2018	NW	2	750	300
19-12-2010	O	2	539	83
29-10-2019	ONO	2	278	46
4-11-2020	WZW	3	247	52
23-11-2019	ZO	3	231	58

Ontwikkelingen 2003-2020

In het najaar betreft de simulatie slechts het 'corrigeren' van de percentielen voor de ontbrekende jaren 2003-2006 maar behoeft geen opvallend afwijkende trek te worden gecompenseerd. De vroeg gestopte telseizoenen 2013-2015 lijken geen consistente invloed te hebben op de HDP, dus die worden even gelaten voor wat ze zijn.

Bij deze stand van zaken valt vooral de gestaag toenemende intensiteit op, ook in de magerder jaren qua aantal, die toch nog enigszins meelopen met de stijging. De conclusie is onvermijdelijk: de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat is profijtelijk geweest voor het waarnemen van deze soort. Twee aanvullende en/of concurrerende verklaringen zijn ook mogelijk: (1) de aantrekkingskracht van de nieuwe natuurgebieden in de Brabantse Biesbosch; en (2) de geleidelijk toenemende landelijke trek, die bijgaande grafiek illustreert.

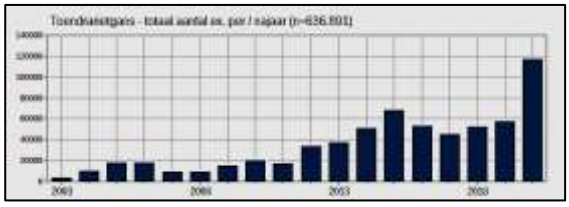

Landelijke najaarstrek van de Toendrarietgans. Bron: [trektellen.nl]

Dat de najaarstrek voor de DB een matiger fenomeen is dan de voorjaarstrek blijkt uit de 'aandelen', resp. 1,2% en 0,8% in de landelijke trek en dito 0,1% en 0,2% in de DB-trek. Bij de 'eigen' trek scoort evenwel de Tongplaat toch weer hoger dan het Zuidplaatje.

Als de simulatie niet al te zeer vertekent, zou de HDP over de hele periode slechts met twee dagen zijn verlengd, maar wel opvallend is de 13 dagen vroeger vallende mediaan. Die is dan *qualitate qua* 'hoofdverantwoordelijke' voor het kortere verblijf in het winterkwartier (alhier dus), waarover we bij het voorjaar al schreven. De staafgrafiek bevestigt dat beeld wel.

Samenvatting

Toendrarietgans *Anser serrirostris* (sommige gegevens gesimuleerd, zie inleiding)		
Broedgebied [Sovon.nl, soortpagina]	Siberië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	West- en Midden-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 1980, 13]	≈65km/h, geen waargenomen treksnelheid bekend	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	1.366	4.463 (werkelijk: 6.277)
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	368% (bij simulatie)
Intensiteit [exx/h]	1,2	3,9 (bij simulatie)
Aandeel in DB [% alle exx]	0,32%	1,58% (bij simulatie)
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	4,2%	4,6% (bij simulatie)
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	7 feb – 21 feb – 25 feb (18)	6 feb – 23 feb – 2 mrt (24)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈14	≈16
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2004-2007, 2014 en 2016.	
Mogelijke foutbronnen	- Forse toename in 2018-2020 mogelijk ten gevolge van toegenomen teluren en -dagen, zie inleiding, p. 3. - Simulaties, zie inleiding van dit artikel.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.483	4.249
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	287%
Intensiteit [exx/h]	0,76	1,99
Aandeel in DB [% alle exx]	0,1%	0,2%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,2%	0,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	24 okt – 18 nov – 22 nov (29)	19 okt – 5 nov – 19 nov (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈39	≈36
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2003-2006.	
Mogelijke foutbronnen	- Mogelijk lichte vertekening shift door vroeg gestopte telseizoenen in 2013-2016. - Simulaties, zie inleiding van dit artikel.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Toendrarietgans

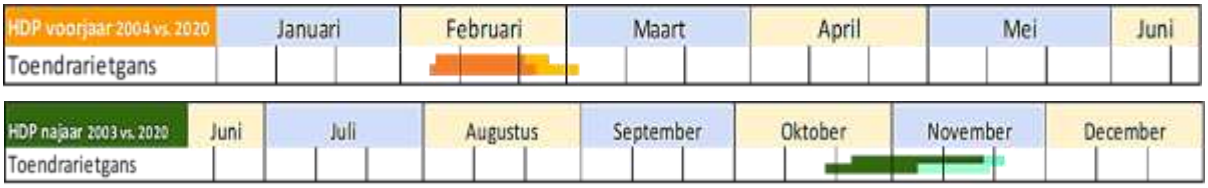

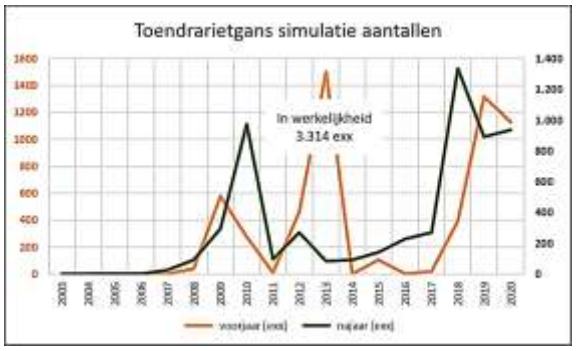

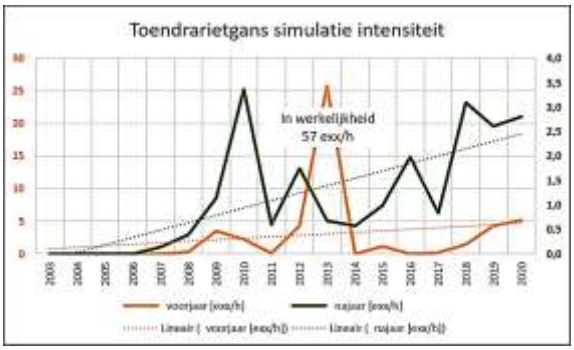

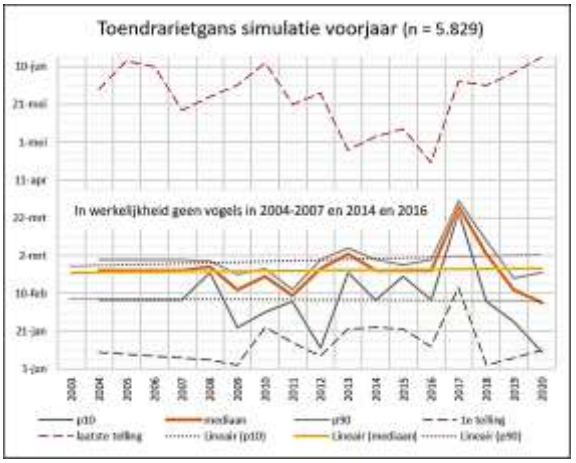

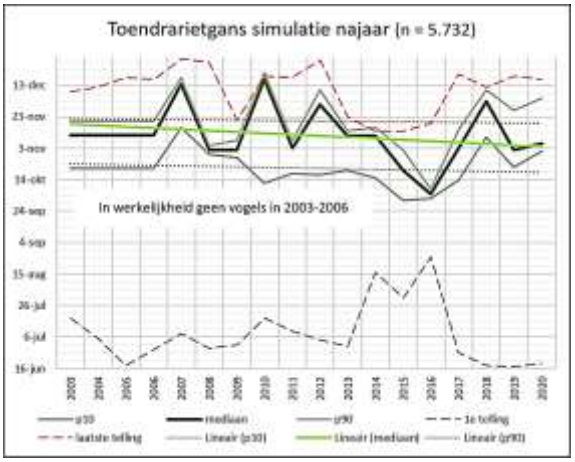

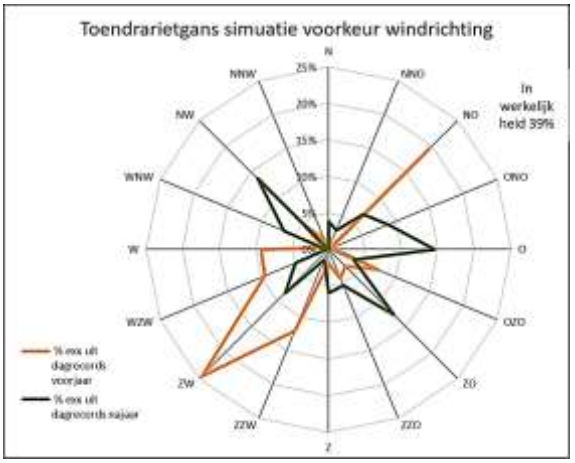

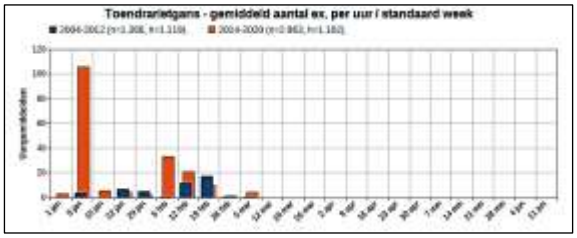

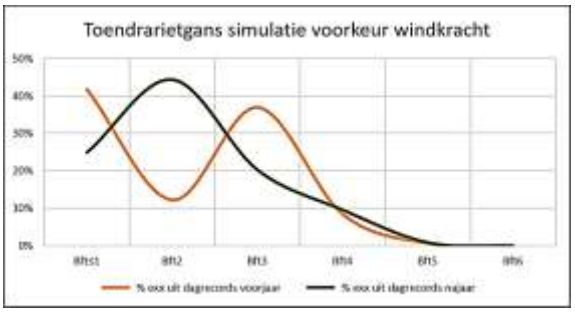

Kolgans *Anser albifrons*

Voorjaar

Algemeen

Zoals andere ganzensoorten komt de Kolgans in het voorjaar – bij een algemene ZW-NO oriëntatie – op elke mogelijke afstand en hoogte vanaf 2x boomtopniveau langs de telpost.

Meteen vanaf januari is het opletten geboden bij het onderscheiden van TP- en trekvogels: (vele) honderden kolganzen bivakkeren in de nabije omgeving en zorgen tot half maart voor veel lokaal verkeer – en kabaal [Avifauna 2020, 81v.]. In de praktijk kunnen we dus slechts die vogels als doortrekkers noteren die (zeer) hoog een vaste (noord) oostelijke koers aanhouden.

Totaal passeerden 103.927 exx de DB, waarvan 25.354 tijdens de *coldrush* op 30 en 31 januari 2010 (zie Brandgans). De samenvatting en de grafieken illustreren de details. De jaarindex laat zien dat de soort op het Zuidplaatje gemiddeld tweemaal zo vaak werd waargenomen als op de Tongplaat. Die *coldrush* is daaraan natuurlijk zwaar debet.

De berekende kruissnelheid is ca. 69km/h. Met de radar gemeten *airspeeds* van trekkende kolganzen liggen echter rond de 58km/h [Tennekes 2009, 195]. Dat impliceert dat de vogels allengs hoogte zouden moeten verliezen, maar dat gebeurt niet. Het hoe en waarom daarvan wordt beschreven in het artikel over de Knobbelzwaan, zie ook de inleiding, par. 12.8.

Dagrecords

Buiten de vermelde supertrek van januari 2010 bieden de eerste 5 dagrecords weinig nieuws. Zij wekken de schijn dat NNW de dominant geprefereerde windrichting zou zijn.

Bij testen via de 90 beschikbare dagrecords (dekking 90%) is dat niet houdbaar: bij een zuidelijke staartwind-component trokken tweemaal zoveel vogels als bij een noordelijke kopwind-component. Kolganzen houden kennelijk van wat kalmer weer: slechts 16% trotseerde windkrachten boven Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-1-2010	NNW	3	22.191	2.774
3-3-2013	NO	1	3.541	885
15-2-2009	ZW	3	3.322	949
31-1-2010	W	4	3.163	550
20-2-2010	ZZW	3	2.580	860

Ontwikkelingen 2004-2020

Correlaties tussen aantal en intensiteit van trekkende kolganzen en veranderingen in het landschap en/of de verhuizing van de telpost zijn uit het materiaal niet af te leiden: de aantallen van 2018-2020 evenaren die van 2004-2008.

Het aandeel van de Kolgans in de totale voorjaarstrek langs de DB was 16,9% op het Zuidplaatje en daalt naar 11,0% op de Tongplaat. Het gemiddelde aandeel in de landelijke voorjaarstrek van de soort verloopt via een analoge trend: van 2,7% naar 0,7%. Bij een redelijk stabiel gebleven voorjaarstrek over Nederland is de DB dus voor de soort van afnemend belang. Voor de telpost zelf staat de Kolgans nog steeds onbedreigd op plaats twee in de top-tien van ooit gepasseerde voorjaarsvogels.

De shiftgrafiek is gecorrigeerd met gemiddelde percentielen voor 2017 om vertekening door het toen laat begonnen seizoen te compenseren. Desondanks is de HDP op de Tongplaat fors verlaat en verkort, van 63 naar 30 dagen. Besloeg deze dus voorheen bijna het hele eerste kwartaal, dat is momenteel ruwweg de periode tussen de 2^{e} decade van februari en de 1^{e} van maart geworden.

Daarmee hangt samen dat het gemiddelde verblijf in het winterkwartier (in NL dus) in de loop der jaren langer is geworden, van ≈11 naar ≈17 weken. Bij het grillige verloop van de mediaan, nog versterkt door meerdere percentiel-simulaties in het najaar, is de berekende optelling van zomer- en winterverblijf nu niet direct stabiel, blijkt uit de seizoensgrafiek.

Najaar

Algemeen

Voor het najaar is, afgezien van een generieke NO-ZW trekrichting, geen specifieke trekroute vast te stellen. Vanaf eind oktober is verwarring met pleisterende exemplaren mogelijk.

Net als in het voorjaar is de oplossing: uitsluitend hoog tot zeer hoog vliegende vogels als doortrekker aanmerken, onder verwaarlozing van alles wat tot 1,5x boomtophoogte vliegt.

Totaal passeerden 128.753 exx de telpost in 2003-2020, met stevige dips in de vroeg gestopte telseizoenen 2009 en 2013-2016, waar dan merkwaardig genoeg de intensiteit niet onder lijdt. Die lijdt meer onder de vele teluren vanaf 2018. De terugloop op de Tongplaat is bij een jaarindex van 88% niet zo prominent als in het voorjaar.

Dagrecords

Ook *najaar* 2010 was door een *coldrush* (zie Brandgans) uitzonderlijk, met nagenoeg evenveel kolganzen als in het voorjaar (groene en oranje lijn vallen samen). Dat blijkt ook uit de dagrecords: de 1e twee (21% van alle gepasseerde kolganzen) vallen op die twee sneeuwdagen in december 2010. Verder verdelen de totaal 100 beschikbare dagrecords (dekking 86%) zich aardig over alle jaren; zelfs het overigens miserabele 2015 telt er nog zes.

De indruk uit de tabel dat najaars-kolganzen graag een oostelijke component in de wind zien, blijkt redelijk correct: 57% van de ganzen uit de dagrecords vloog bij (semi-) staartwinden. De windroos laat dit heel duidelijk uitkomen. In het najaar maakt de Kolgans zich kennelijk minder druk over kalm weer dan in het voorjaar: 26% waagde de tocht bij Bft4 of hoger, hoewel Bft2 wel de echte favoriet blijft.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
18-12-2010	ZO	2	17.279	3.456
19-12-2010	O	2	9.575	1.473
30-9-2013	O	4	4.081	907
30-9-2015	NO	4	3.568	549
26-9-2013	VAR	4	2.500	385

Ontwikkelingen 2003-2020

Het lijkt mogelijk een correlatie met lokale ecologische variabelen vast te stellen: afgezien van de hoge aantallen in 2010 en 2011 liggen de aantallen en intensiteiten na 2012 in het algemeen hoger dan daarvoor. De Tongplaat is dus kennelijk de betere plek voor het waarnemen van deze soort. Dit verband is dominanter dan dat met de landelijke trek, die in onderstaande grafiek ook een forse toename vertoont na 2010. Maar het *jaarlijkse* verloop van stijgen en dalen op de DB is vaak tegengesteld aan het landelijke verloop.

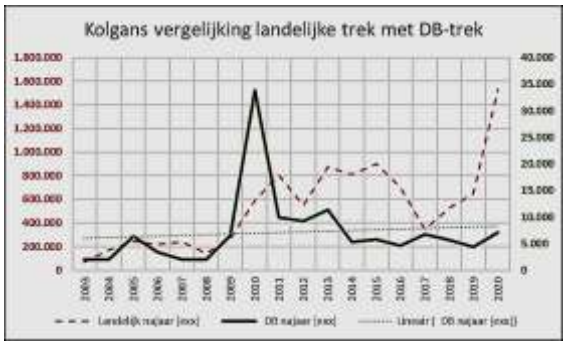

Landelijk verloop en DB-verloop verschillen fors

Het aandeel van de Kolgans in de najaarstrek over de DB ligt gemiddeld rond 3-4% met de laagste waarden op de Tongplaat. Het aandeel in de landelijke trek daalt van gemiddeld 2,5% op het Zuidplaatje naar 0,9% op de Tongplaat. Voor de DB is het belang van de Kolgans in de tellingen dus redelijk stabiel, maar het belang van de DB voor de Nederlandse tellingen van deze soort is fors afgenomen. In het najaar zou verdrijving van de Kolgans uit plaats acht in de top-tien van alle gepasseerde vogels best nog wel eens kunnen gebeuren.

In de shiftgrafiek zijn de percentielen van de vroeg gestopte jaren gesimuleerd met gemiddelden, zodat vertekening (hopelijk) geminimaliseerd is. Daarmee is de HDP op de trendlijnen recentelijk slechts 4 dagen *korter* geworden, maar valt wel een ruime week *vroeger*, de mediaan zelfs vier weken. Dat weerspiegelt zich in de HDP-duur, waar het accent meer op oktober en november komt te liggen, terwijl december uit beeld verdwijnt

De vervroegde mediaan is input voor de seizoensberekening, en die levert dan – mede gevoed door de ontwikkelingen in het voorjaar – een zomerverblijfverkorting op van ≈40 naar ≈36 weken. Samenvattend zijn kolganzen dus tegenwoordig langer ‘bij ons’ dan voorheen.

Samenvatting

Kolgans *Anser albifrons*		
Broedgebied [LWVT/Sovon 2002, 66]	Toendra's van Eurazië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Rond Oostzee en Noordzee, zeer veel in Nederland	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈69km/h, waargenomen treksnelheid ≈58km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	72.689	31.238
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	48%
Intensiteit [exx/h]	65	27
Aandeel in DB [% alle exx]	16,9%	11,0%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,7%	0,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	14 jan – 7 feb – 18 mrt (63)	5 feb – 21 feb – 7 mrt (30)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈11	≈17
Mogelijke foutbronnen	Scherpe daling aantallen in 2014-2017, en in intensiteit vanaf 2014. Mogelijk gevolg van laat begonnen telseizoen 2017 en fors toegenomen teluren vanaf 2018, maar deels onverklaarbaar.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	68.369	60.384
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	88%
Intensiteit [exx/h]	35	28
Aandeel in DB [% alle exx]	4,1%	3,2%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,5%	0,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	19 okt – 22 nov – 12 dec (54)	10 okt – 25 okt – 29 nov (50)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈40	≈36
Mogelijke foutbronnen	Sterk vertekende 'originele' seizoensvervroeging wegens vroeg gestopte telseizoenen in 2009, 2013-2016 weliswaar gecorrigeerd door simulatie, maar is het beeld dan 'correcter'?	

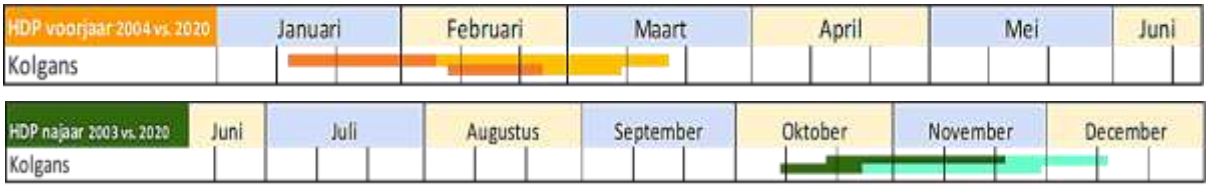
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Kolgans
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Kolgans

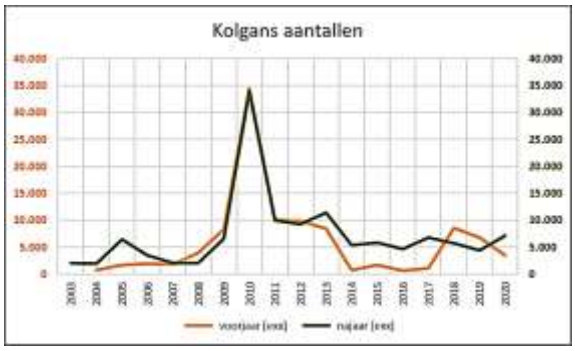
Kolgans aantallen

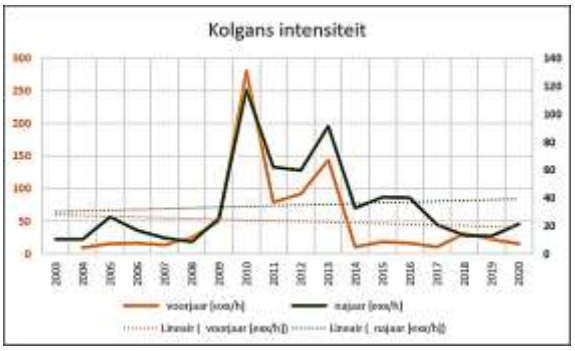
Kolgans intensiteit

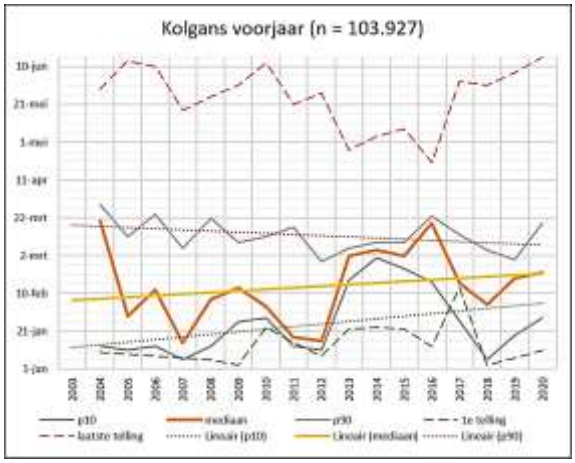
Kolgans voorjaar (n = 103.927)

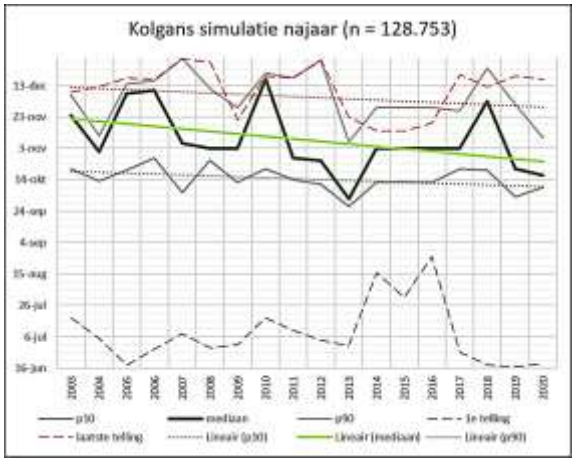
Kolgans simulatie najaar (n = 128.753)

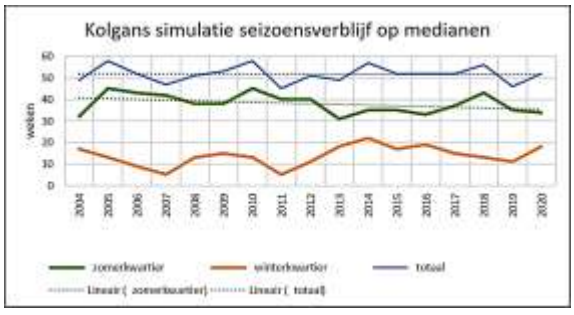
Kolgans simulatie seizoensverblijf op medianen

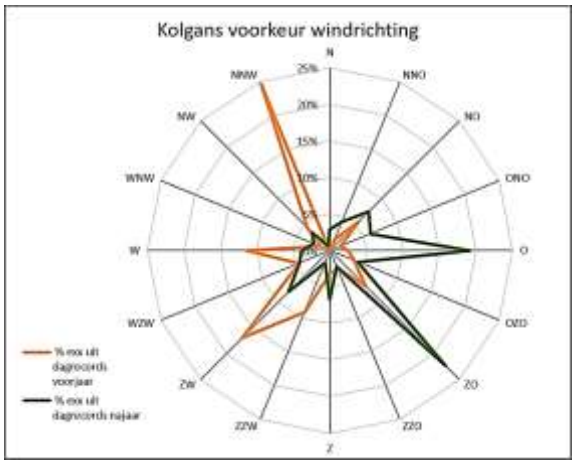
Kolgans voorkeur windrichting

Kolgans - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Kolgans - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

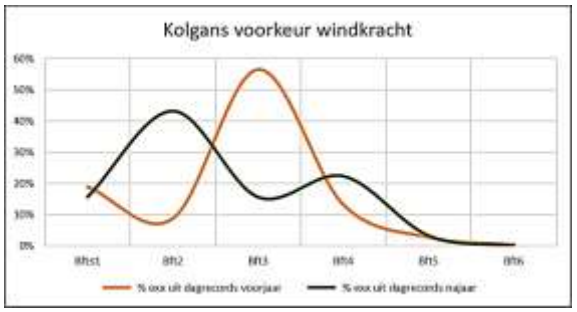
Kolgans voorkeur windkracht

Knobbelzwaan *Cygnus olor*

Voorjaar

Algemeen

De Knobbelzwaan passeert in voor- én najaar in en op alle denkbare richtingen en hoogten. Dat komt doordat er altijd wel vogels pleisteren bij de Dam van Engeland en op de Tongplaat: 300 of meer exx zijn geen uitzondering, we noteren ze vaak niet eens meer. Zomer en winter komt volgens [Sovon.nl] de hoogste concentratie voor in 'onze' Hollandse Delta en het relatief dichtbij liggende Groene Hart, met uitschieters naar de Veluwemeren en Friesland.

Pleisterende knobbelzwanen bij de Dam van Engeland 27 juli 2019. Foto Nijs Stam

Daarmee is het risico op verwarring tussen TP-ers en doortrekkers hoog. Soms zullen we laagvliegende vogels ten onrechte voor TP-ers aanzien, soms hoogvliegende exemplaren ten onrechte voor doortrekkers, vermoeden we. Derhalve moet het artikel over deze soort wat relativerend worden gelezen.

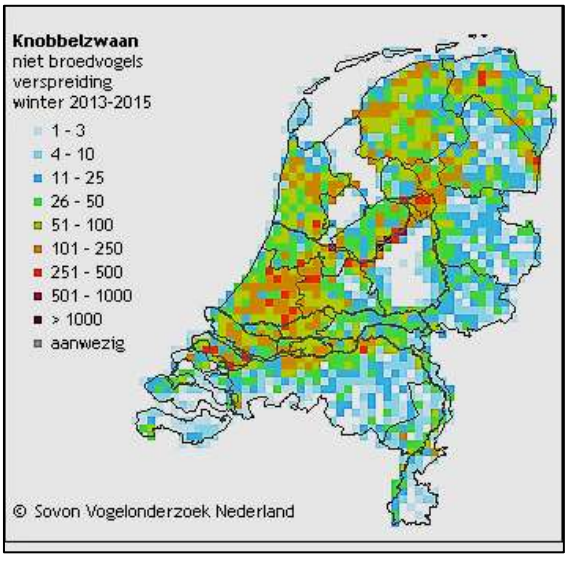

Knobbelzwaan winter. Bron: [Sovon.nl]

De kruissnelheid van de soort is 75km/h. Bij deze *airspeed* zou de Knobbelzwaan op basis van gewicht en vleugeloppervlak bij de – voor alles wat vliegt generieke invalshoek van ca. 6 graden – geen hoogte winnen of verliezen.

Het spiervermogen van de vogel is niet groot genoeg om de kruissnelheid te handhaven. Bij radarwaarnemingen aan trekkende knobbelzwanen zijn geen *airspeeds* geconstateerd boven 58km/h. Dit grote theoretische 'snelheidstekort' (22%) impliceert dat de soort al vliegend hoogte zou verliezen en tenslotte noodgedwongen zou moeten landen. De Knobbelzwaan compenseert dit door een continue 'stijgvlucht' aan te houden d.w.z. een grotere invalshoek te kiezen (9-12°, foto). Bij zo'n invalshoek neemt echter de – gewoonlijk te verwaarlozen – luchtweerstand van de vleugel aanzienlijk toe en ontstaat er turbulentie rond de vleugelboeg. Deze turbulentie genereert net als bij een blaasinstrument het merkwaardige 'zingende' geluid van de knobbelzwaanvleugels in de vlucht.

De Kleine Zwaan en de Wilde Zwaan komen dichter bij hun kruissnelheid (ca. 95%) en produceren dit verschijnsel niet hoorbaar.

Een consequentie is nog, dat lange-afstandsvluchten voor knobbelzwanen een veeleisende bezigheid zijn, anders dan voor kleinere soorten die plenty spiervermogen over hebben [Stam Oeverzwaluw, 30-35]. Dat pleit er ook al voor om knobbelzwanen niet te snel als doortrekkers aan te merken.

Totaal passeerden 125 exx de telpost, in 2004 en 2014-2016 werden ze niet gezien. Volgens de jaarindex werd de soort op Het Zuidplaatje iets meer waargenomen dan op de Tongplaat. Het is niet onmogelijk dat de afnemende waarden slechts uitdrukking zijn van onze toegenomen terughoudendheid in het noteren van de soort als trekvogel.

Dagrecords

Knobbelzwanen trekken niet bepaald spectaculair. Uit de beschikbare 37 dagrecords (dekking 100%) valt een lichte voorkeur (59%) voor (semi-) staartwinden te extraheren. De windroos verklapt dat het dan vooral om meewerkende zijwinden gaat. Wel is enige voorkeur voor kalmer weer zichtbaar: slechts 27% trok bij windkrachten boven Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-5-2012	O	3	15	5
5-5-2006	W	4	9	1
11-1-2009	ZZO	3	8	4
20-4-2017	ZZO	2	8	2
15-2-2020	ZZW	4	7	2

Ontwikkelingen 2004-2020

De onregelmatige trek – als het dat al was – die de lijngrafieken illustreren, maakt het onmogelijk een structureel verband met landschaps- en locatieveranderingen vast te stellen. Dat wordt ook inzichtelijk vanuit de kaart over voorjaar 2016 op de volgende bladzijde.

Daartoe is de landelijke HDP even gefixeerd op 9 april tot 30 mei 2016, de top voor de soort in de Nederlandse trektellingen We zien straks in de combografiek wel waarom. Op de kaart zie je dat de DB in de trek van deze soort eigenlijk kansloos is: grotere aantallen trekken langs de Noordzee- en de IJsselmeerkust, maar de DB ziet er niet één.

Door de jaren heen is het aandeel van de DB in de Nederlandse voorjaarstellingen van de soort maximaal 0,62%, zelfs nog minder dan dat van de zeldzamere Kleine en Wilde Zwaan. Het aandeel in de DB-vogels beweegt zich rond 0,02%.

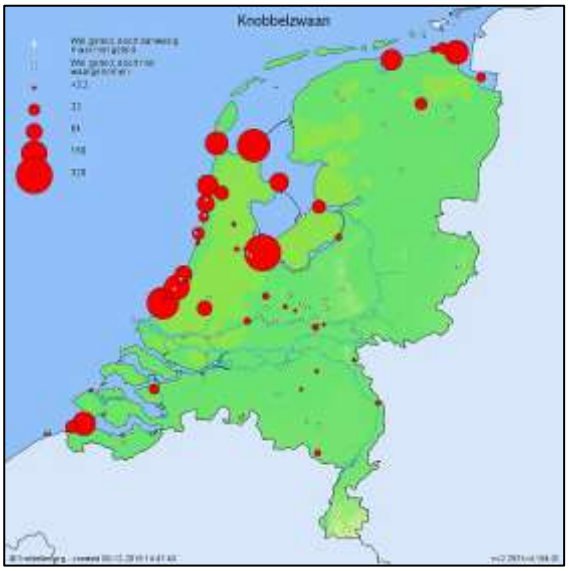

Knobbelzwaan 9 april – 30 mei 2016

Bij het meerjarig ontbreken van de vogel moesten in de shiftgrafiek wat percentielen worden gesimuleerd (de horizontale lijnen in de grafiek). Daaruit rolt dan op het Zuidplaatje een HDP die van half januari tot eind februari loopt, maar op de Tongplaat bijna geheel in de eerste helft van maart valt. Rekening houdend met de dubieuze trekstatus van getelde knobbelzwanen moet dit maar gezien worden voor wat het waard is: de staafgrafiek geeft een heel ander beeld. De combografiek ondersteunt dat beeld: de Knobbelzwaan lijkt over 2004-2020 op de DB vooral in januari en februari te vliegen, terwijl de landelijke piek juist in mei en juni optreedt. De vraag rijst dus of die gesignaleerde vogels op het Zuidplaatje misschien niet met *extended* foerageervluchten bezig waren, en dezelfde vraag kun je stellen bij de Tongplaatvogels.

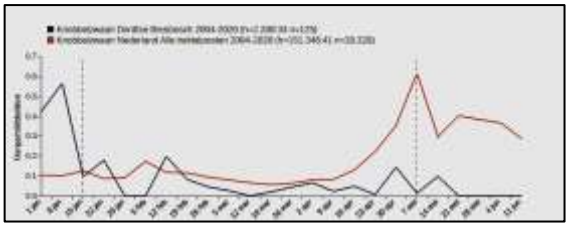

Knobbelzwaan combo 2004-2020

Het seizoensverblijf in het winterkwartier is automatisch ook een simulatie geworden. Het is jaarlijks erg grillig, maar valt op de trendlijn stabiel in de buurt van 23 weken.

Najaar

Algemeen

Alles wat bij het voorjaar gezegd is over richtingen, TP-vogels versus trekvogels en snelheden geldt ook voor het najaar, zie boven. Totaal passeerden 326 exx de telpost, in 2003, 2006-2007 en 2013-2015 werden ze niet gezien.

De jaarindex laat zien dat de soort op het Zuidplaatje en op de Tongplaat zo goed als even vaak gezien werd.

Dagrecords

De eerste dagrecords weerspiegelen meteen de relatieve topjaren. De vogels uit de 46 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vlogen volgens de windroos voor het overgrote deel (71%) bij ZW-wind en daaromtrent, (semi-) kopwinden dus. Wat windkracht betreft was er een sterke voorkeur voor Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
7-9-2017	ZW	3	67	9
19-12-2010	O	2	31	5
14-9-2008	ONO	4	20	2
12-11-2008	ZW	4	20	6
28-8-2018	ZZW	3	14	2

Ontwikkelingen 2003-2020

Zeer variabele seizoensaantallen en -intensiteiten werden gemeld vanaf beide locaties. Het aantal waargenomen knobbelzwanen vertoont geen relatie met lokale ecologische variabelen. De stijging in 2017-2018 is mogelijk veroorzaakt doordat we sinds 2017 knobbelzwanen die hoog vanuit het NO aankomen en dan op de Tongplaat of bij de Dam van Engeland gaan pleisteren, toch weloverwogen noteren als trekvogels – die dan op hun (tussen-) winterbestemming zijn aangekomen. Het aandeel van de DB in de Nederlandse trek van de soort schommelt rond 1%, dat van de soort in de totale DB-tellingen is klein: 0,01%.

Net als in het voorjaar is kunnen we geen seizoensverschuiving presenteren zonder simulatie. Dat brengt een – aan het voorjaar analoog – naar achter verschoven HDP-patroon bij een wel 3 weken langere HDP. Het gesimuleerde verblijf in het zomerkwartier komt bij alle jaarlijkse variatie gemiddeld uit op zo'n 30 weken. De dansende blauwe lijn onderstreept indirect de onbetrouwbaarheid van het toekennen van de status 'trek- of TP-vogel' aan de soort.

Samenvatting

Knobbelzwaan *Cygnus olor*		
Broedgebied [Sovon.nl]	Midden-Zweden tot Zuid-Europa; NL ca. 9.000 paren	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Nederland tot Frankrijk; NL ca. 40.000 overwinteraars	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 196]	≈75km/h, waargenomen treksnelheid ≈58km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	70	55
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	88%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,05
Aandeel in DB [% alle exx]	0,016%	0,019%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,62%	0,32%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 jan – 4 feb – 27 feb (28)	25 feb – 3 mrt 17 mrt (20)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	23≈	≈23
Bijzonderheden status	Ontbreekt in 2004 en 2014-2016	
Mogelijke foutbronnen	Aanzienlijk risico op verwarren TP- en trekvogels.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	160	166
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	104%
Intensiteit [exx/h]	0,08	0,08
Aandeel in DB [% alle exx]	0,01%	0,01%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,14%	0,85%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 aug – 24 aug – 19 sep (30)	3 sep – 30 sep – 24 okt (51)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈31	≈28
Bijzonderheden status	Ontbreekt in 2003, 2006-2007 en 2013-2015	
Mogelijke foutbronnen	Aanzienlijk risico op verwarren TP- en trekvogels.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Knobbelzwaan

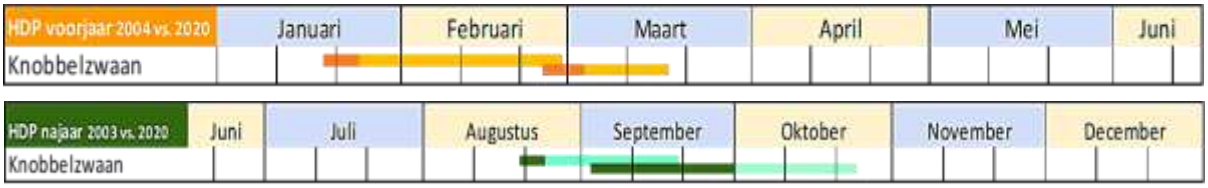

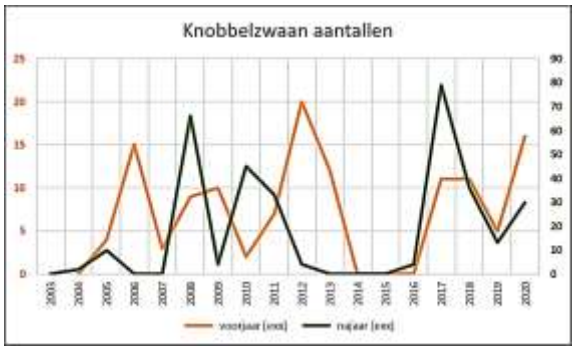

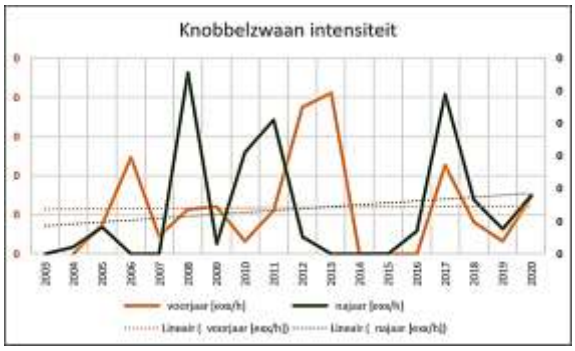

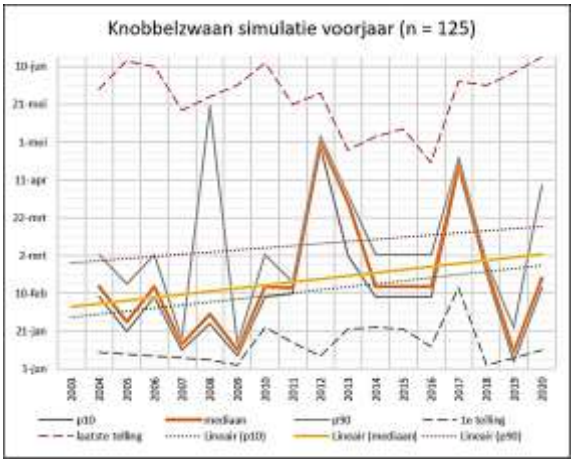

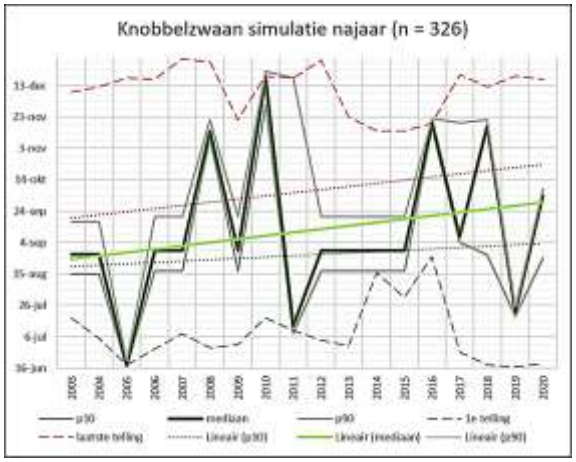

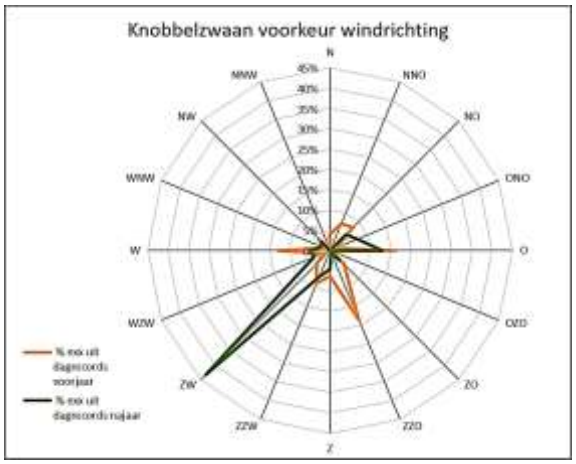

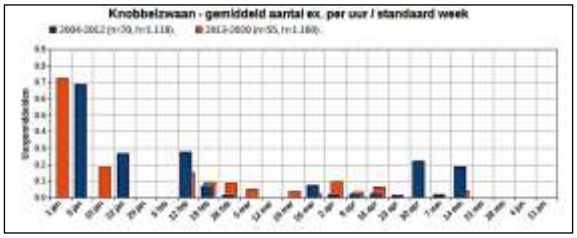

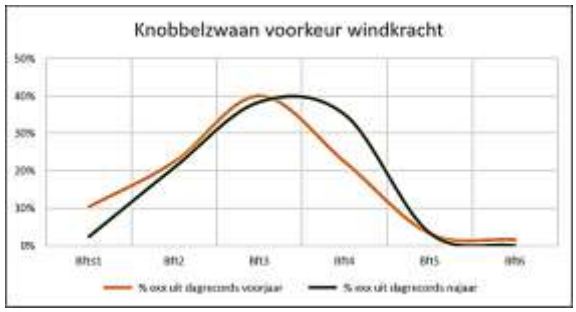

Kleine Zwaan *Cygnus columbianus*

Voorjaar

Algemeen

Kleine zwanen zien we meestal op ca. 900m afstand voorbij trekken over de populieren langs de Nieuwe Merwedeweg. Een heel enkele keer worden we verrast door recht over de Tongplaat vliegende vogels.

Het risico op verwarring met TP vogels is niet groot: pleisteraars uit de Alblasserwaard vliegen wel heen en weer naar de Biesbosch om er te slapen – dat kunnen er vooral bij strengere vorst veel zijn [Avifauna 2020, 87v.] – maar de DB ligt vrij ver bezijden hun route.

Op de DB is de soort een zeer onregelmatige doortrekker. De meeste jaren komen er nul tot enkele tientallen voorbij, met uitzondering van de twee piekjaren 2009 en 2013. In totaal waren het er 484, waarbij volgens de jaarindex en vooral dankzij topjaar 2009 het accent ligt op de tellingen bij het Zuidplaatje.

De kruissnelheid in lucht is ≈70km/h. Bij radarmetingen is ≈67km/h het maximum [Tennekes 2009, 196]: zware vogels hebben al hun spiervermogen nodig om de kruissnelheid te kunnen halen, zie hiervoor het voorafgaande artikel over de Knobbelzwaan.

Dagrecords

Van de eerste vijf dagrecords vallen er logischerwijs drie in 2009 en 2013. Van de 31 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vallen er weliswaar twaalf in 2015-2020, maar daarin 'zit' slechts 20% van alle passanten. 58% van de Kleine Zwanen vliegt in het voorjaar liefst bij (semi-) staartwinden, vooral bij Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
22-2-2009	NW	3	83	15
3-3-2013	NO	1	76	19
8-2-2009	WZW	3	69	35
20-1-2008	ZW	6	31	16
19-2-2017	ZW	4	30	15

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij de waargenomen onregelmatige doortrek kan geen correlatie met regionale landschappelijke veranderingen worden vastgesteld.

Van de Nederland in het voorjaar passerende kleine zwanen zag de DB gemiddeld ca. 1,4% en van alle DB passanten vormde de Kleine Zwaan 0,07%. De DB is in Nederlands kader dus belangrijker voor de soort dan in het eigen kader.

Wegens het meerjarig ontbreken van de soort werd de shiftgrafiek gemaakt via simulatie van de ontbrekende percentielen met gemiddelden. Daaruit volgt dan een vrij stabiele HDP lengte, maar deze schuift in zijn geheel wel een week naar voren – voor wat het waard is. Kansen zijn mogelijk gemist door de telling van 2017, die pas rond de p_{50} datum is gestart. De ook via simulatie berekende overwinteringsperiode vertoont variatie rond gemiddeld ≈13 naar ≈14 weken.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar trekken de meeste kleine zwanen gewoonlijk langs de uiterste randen van de Tongplaat langs, d.w.z. op bijna 1km afstand.

Verwarring met TP vogels is vrijwel uitgesloten: bij aankomst tussen eind oktober en gemiddeld half december zijn er nog niet veel pleisteraars in de omgeving. Die hebben hun hoogtepunt pas in januari en februari [Avifauna 2020, 88]. Incidenteel komen enkele vogels een tijdje uitrusten op de Tongplaat.

Totaal passeerden 1.322 exx de telpost, en ook in het najaar werden er op het Zuidplaatje aanzienlijk meer geteld dan op de Tongplaat.

Dagrecords

Niet verbazingwekkend vallen de eerste dagrecords op één na in de Zuidplaatje-periode.

Het valt op, dat de Kleine Zwaan bij de herfsttrek – uitgaande van een ZW-hoofdtrekrichting – minder voorkeur toont voor (semi-) staartwinden dan in het voorjaar.

De vogels uit 90 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vlogen volgens de windroos het meest bij Z-ZW wind en daaromtrent. Samenvattend passeerde 55% bij (semi-) kopwinden. Qua windkracht was er een vrij gelijkmatige verdeling over Bft2-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-12-2010	O	2	109	17
20-10-2011	ZW	1	60	20
6-11-2011	N	3	60	17
25-10-2015	NNW	3	47	16
8-11-2010	ZO	4	45	9

Ontwikkelingen 2003-2020

De afname na 2015 lijkt minder samen te hangen met de (mogelijk oorzakelijke) natuurontwikkeling in de Brabantse Biesbosch, dan met een structurele afname van overwinteraars in Nederland, zie onderstaande grafiek. Bovendien concentreren die ‘resterende’ vogels zich de laatste jaren sterker rond de Randmeren [Sovon.nl], zodat wij ze überhaupt niet zien.

Ontwikkeling Kleine Zwaan in Nederland.
Bron: [Sovon.nl]

Rond 2,7% van de Nederland passerende kleine zwanen werd op de DB geteld. Het percentage 'eigen' DB kleine zwanen is marginaal, enkele honderdste procenten.

Voor de shiftpresentatie is 2014, het jaar met slechts 6 exx, gesimuleerd en dan komen we op een vooral aan de achterkant met 2-3 weken vervroegde en verkorte HDP. De theoretische verkorting van het zomerverblijf is evenwel gering: het gaat van voorheen ≈40 weken naar ≈39 weken recentelijk.

Samenvatting

Kleine Zwaan *Cygnus columbianus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 84v.]	Kusttoendra van Noord-Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	NW-Europa, vooral Engeland, Nederland, Duitsland	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 196]	≈70km/h, waargenomen treksnelheid ≈67km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	284	200
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	79%
Intensiteit [exx/h]	0,25	0,17
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,07%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,41%	1,37%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 feb – 20 feb – 27 feb (19)	4 feb – 13 feb – 19 feb (15)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈13	≈14
Bijzonderheden status	≤1 ex in 2004, 2006-2007, 2011, 2014, 2019	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	901	421
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	47%
Intensiteit [exx/h]	0,46	0,20
Aandeel in DB [% alle exx]	0,05%	0,02%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,7%	2,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 okt – 22 nov – 9 dec (40)	1 nov – 10 nov – 18 nov (17)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈40	≈39
Mogelijke foutbronnen	In 2013-2016 mogelijk zwanen gemist door vroeg gestopte telseizoenen. Buiten 2014 (6 exx) lijkt de invloed hiervan niet groot.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Kleine Zwaan

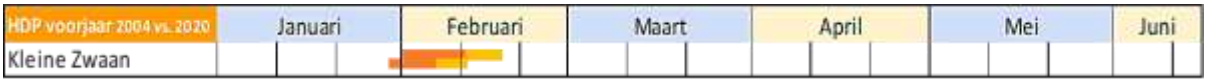

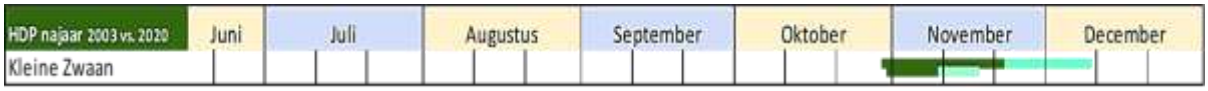

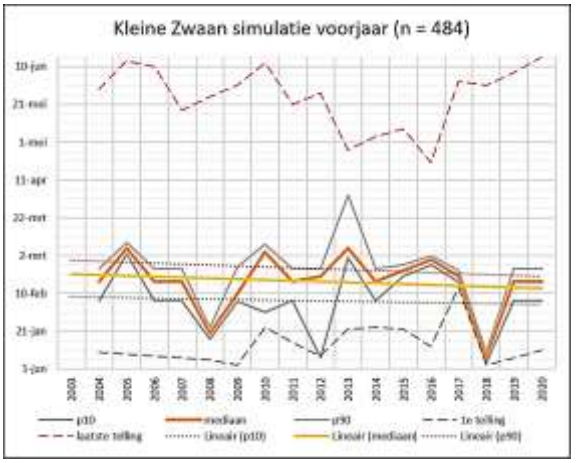

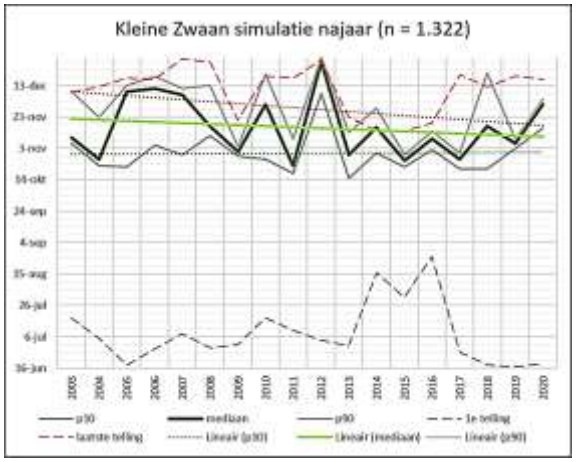

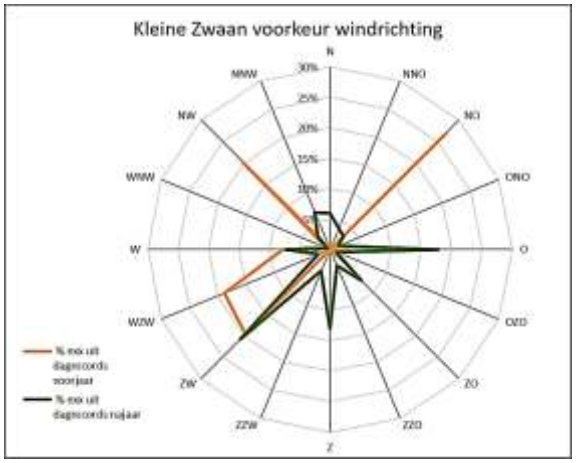

Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*

Voorjaar

Algemeen

Wilde zwanen passeren de DB gewoonlijk rond boomtophoogte via de Nieuwe Merwedeweg, zichtafstand ca. 900m. Verwarring met TP soorten is niet mogelijk: wilde zwanen pleisteren niet in de regio en passeren slechts zelden de telpost.

De kruissnelheid is 70km/h. Op de radar blijft de Wilde Zwaan steken op 67km/h [Tennekes 2009, 196], komt dus net iets 'tekort' en moet een iets hogere invalshoek aanhouden om op hoogte te blijven, maar niet zoveel dat de vleugels gaan 'fluiten' zoals bij de Knobbelzwaan.

Tot 2020 passeerden 46 wilde zwanen de DB, in negen voorjaren zijn ze geheel niet gezien. Van die 46 exx werden er 40 op het Zuidplaatje gesignaleerd. Eén en ander is niet zo heel vreemd. De soort wordt in voor- én najaar weinig gezien op telposten ten zuiden van het IJsselmeer: slaap- en foerageerplaatsen bevinden zich toenemend dominant in het noorden van Nederland, met slechts enkele tientallen vogels bezuiden de grote rivieren, zie onderstaande grafiek [Bron: Sovon.nl].

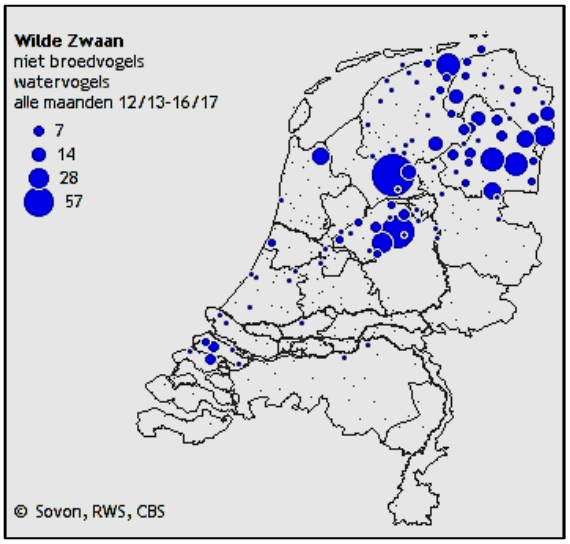

Dagrecords

Slechts één dagrecord valt op de Tongplaat, en dat zijn dan meteen de enige passanten van die locatie. De vogels uit de 9 beschikbare dagrecords (dekking 100%) laten volgens de windroos zeer uiteenlopende voorkeurswindrichtingen zien. Samengevat komt het neer op 59% (semi-) staartwinden en dus 41% (semi-) kopwinden. De meeste vogels (59%) deden dat bij windkracht Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-1-2008	ZW	6	9	5
17-3-2004	ZW	3	7	2
6-3-2011	NNO	3	7	1
8-2-2018	Z	3	6	2
16-2-2007	O	4	5	2

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij zoveel ontbrekende data is het niet zinvol iets over een correlatie met lokale ecologische variabelen te beweren. De dalende trendlijn in de intensiteitsgrafiek kan net zo goed uitdrukking zijn van een zich verder terugtrekken op de Randmeren-regio – temeer omdat van synchroniteit tussen de Nederlandse voorjaarstrek en die over de DB geen sprake is.

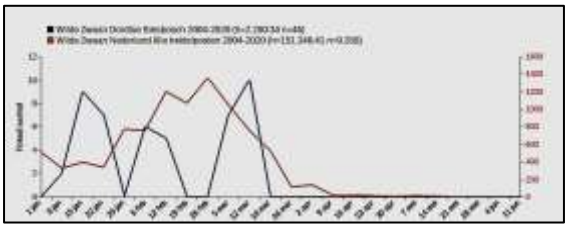

De trek over de DB vertoont een totaal ander patroon dan de landelijke trek. Bron: [trektellen.nl]

Het aandeel van over de DB trekkende wilde zwanen in de Nederlandse voorjaarstrek van de soort blijft ruim onder 1% en dat in de DB-voorjaarstrek onder 0,01%. De vogel is voor de telpost slechts van belang door zijn schoonheid.

Ondanks alle ontbrekende data zijn toch maar shiftgrafieken gemaakt om tenminste nog een mogelijke HDP te kunnen vaststellen, voor wat die dan waard is. Die grafieken kenmerken zich door uitgebreide horizontale lijnen vanwege de vele gesimuleerde percentielen. Toch lijkt het erop dat we op deze manier de plank niet eens zover misslaan: de zeer korte 'echte' HDP's dwarrelen toch min of meer regelmatig langs de gesimuleerde lijnen. De HDP van de Tongplaatperiode valt een kleine week eerder dan die van het Zuidplaatje. Mede 'met hulp' van het najaar wordt daarom het berekende verblijf in het winterkwartier door de jaren zo'n twee weken langer en komt op ≈14 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekt de Wilde Zwaan rond boomtophoogte in W-ZW richting over de Nieuwe Merwedeweg en de Elzen. Incidenteel trekken er weleens een paar over de rivier. Er zijn in de regio nauwelijks pleisterende vogels waar te nemen, dus verwarring met TP-vogels is zo goed als uitgesloten.

De soort werd in zes najaren waargenomen en bereikte 74 exx, waarvan 40 op de Tongplaat werden gezien, alleen in 2019 al 21 exx.

Dagrecords

Negen dagrecords omvatten alle gepasseerde vogels. Alle vogels tot 2017 vlogen bij (semi-) kopwinden, maar de 22 vogels van daarna – bijna de helft dus – hielden de wind in de rug. In het najaar kozen de vogels voor zachtere winden: het merendeel hield het bij Bft2, hoewel 13 'kopwinders' toch ook Bft4-5 trotseerden.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-10-2019	ONO	2	17	3
22-11-2008	NW	3	16	6
11-12-2005	ZW	2	15	8
28-10-2017	W	4	7	1
23-10-2013	ZZW	5	6	2

Ontwikkelingen 2003-2020

Het aandeel in de landelijke trek gaat van 0,6% naar 1,1%, dat in de DB-trek is slechts 0,002%.

De mogelijke HDP van 9 dagen vervroegt recentelijk. Het zomerverblijf volgt, naar ≈38 weken.

Samenvatting

Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 86v.]	Boreaal, uitbreidend naar Midden-Europa. NL 2 broedparen	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Zuidelijk Oostzeegebied met Nederland als ZW-grens	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈70km/h, waargenomen treksnelheid ≈67km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	40	6
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	17%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,009%	0,002%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,84%	0,13%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 feb – 13 feb – 16 feb (6)	5 feb – 8 feb – 11 feb (6)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈12	≈14
Bijzonderheden status	Wordt in meer dan de helft van de jaren niet waargenomen	
Mogelijke foutbronnen (voor- en najaar)	Vele datalacunes relativeren alle uitspraken: dit artikel is niet meer dan een ruwe indicatie.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	34	40
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	118%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,002%	0,002%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,6%	1,1%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	15 nov – 18 nov – 24 nov (9)	31 okt – 3 nov – 9 nov (9)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈40	≈38
Bijzonderheden status	Alleen waargenomen in 2005, 2008, 2013, 2017-2019	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Wilde Zwaan

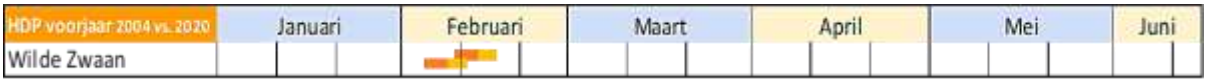

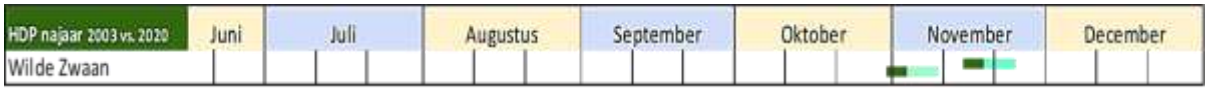

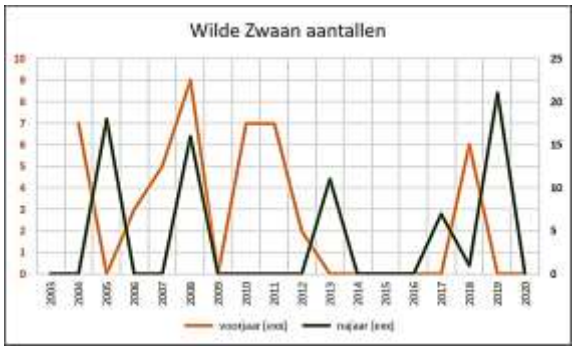

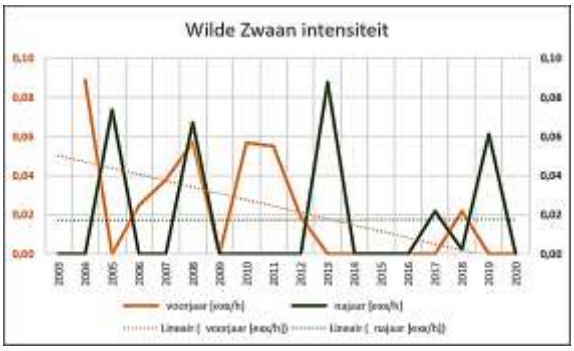

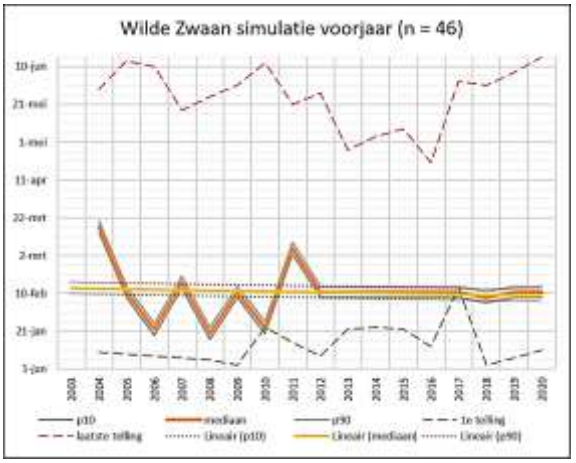

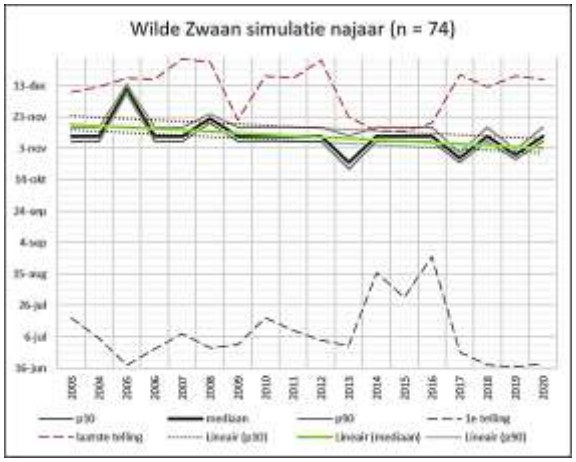

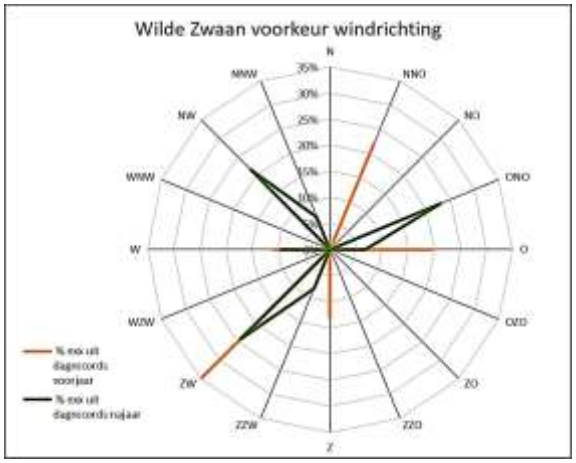

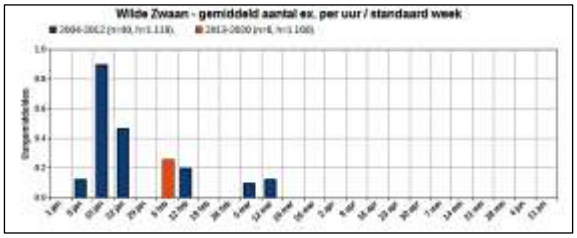

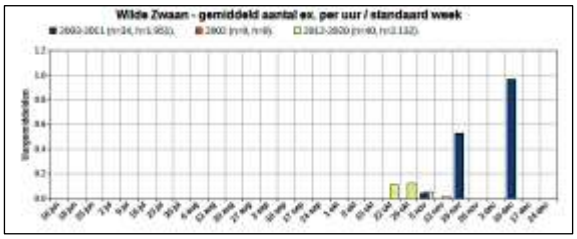

Bergeend *Tadorna tadorna*

Voorjaar

Algemeen

Trekkende bergeenden steken gewoonlijk Z-N de Tongplaat over en volgen dan min of meer het terrein: boven rietvelden vliegen ze laag en als er bomen opdoemen stijgen ze tot ca. 10m boven de boomtoppen. Soms passeren ze ook betrekkelijk laag in oostelijke richtingen over de Nieuwe Merwede.

Het is opletten om doortrekkers van TP-vogels te onderscheiden vanwege regelmatige pleisteraars op de Tongplaat, die redelijk druk van en naar de Brabantse Biesbosch vliegen. Doortrekkers landen zelden op de Tongplaat, maar moeten nagekeken worden omdat ze soms op het Zuidplaatje of in de NDB gaan zitten.

De kruissnelheid is berekend met de methode van Tennekes op basis van bekende dimensies en komt op 51km/h. Met radars is een treksnelheid van 55km/h gemeten [Alerstam et al, 3].

De Bergeend passeert, net als bijvoorbeeld de Zwarte Wouw, in het voorjaar intenser dan in het najaar. Totaal waren het 1.579 exx, op het Zuidplaatje (veel) meer dan op de Tongplaat (984 om 595 exx).

Dagrecords

Het eerste *dagrecord* overstijgt meerdere 'magere' *seizoenstotalen*. Vogels van 96 bruikbare dagrecords (dekking 69%) vlogen volgens de windroos net iets meer (52%) bij (semi-) kopwinden dan (48%) bij (semi-) staartwinden. Windkracht Bft3 werd kennelijk door bijna 40% van de bergeenden bij voorkeur benut en Bft4 ook nog door 20%.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-3-2013	ZZO	3	51	6
3-3-2013	NO	1	31	8
23-2-2014	Z	4	26	10
6-5-2007	W	3	23	5
22-5-2005	Z	3	22	4

Ontwikkelingen 2004-2020

Gezien het relatieve herstel in 2018-2020 ligt een correlatie met lokale ecologische variabelen zoals de natuurontwikkeling in de Brabantse Biesbosch of de verhuizing van de telpost niet voor de hand. De dip van 2014-2017 is derhalve niet verklaarbaar, tenzij deze gewoon zou meelopen in de algehele malaise op de DB in die jaren [Stam 2019, 67-68].

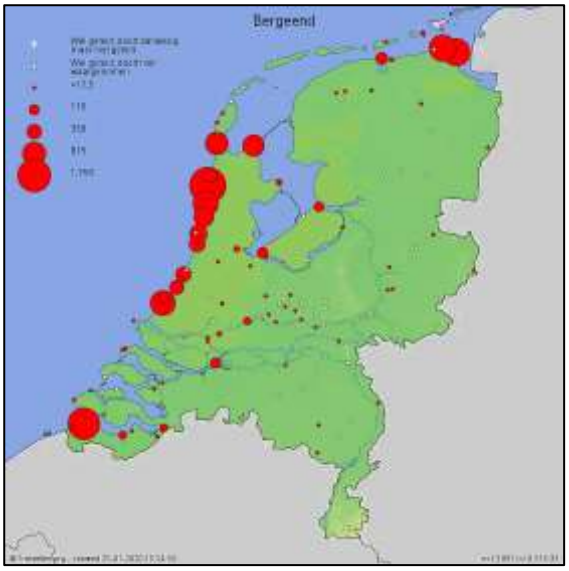

Bergeend voorjaar 2018. Bron: [trektellen.nl]

Het aandeel van de soort in de totale DB voorjaarstrek schommelt rond 0,22%. Het aandeel van de DB-voorjaarstellingen in de landelijke trek is hoogstens 1,3%: de trek vindt grotendeels langs de kust plaats. Het *patroon* op de kaart hierboven is in goede en slechte jaren ongeveer hetzelfde, alleen verschilt de *verdeling*: in 2018 is de trek vrij evenwichtig verdeeld over alle kusttrektelposten. In 2014 (niet getoond) domineren de kusttelposten eveneens ruim over het binnenland, maar had bijvoorbeeld de Eemshaven relatief veel vogels terwijl de posten aan de Noordzeekust het met wat minder moesten doen. In 2020 (ook niet getoond, maar gemakkelijk na te spelen op trektellen.nl) lijkt het beeld weer op dat van 2018.

Bij het waarschijnlijk ontbreken van een correlatie met lokale variabelen blijft de vraag naar één met de landelijke trek. Die lijkt er te zijn: in onderstaande grafiek loopt de *trend* op de DB ongeveer mee met de landelijke, zij het dat de versterkingsfactor van de één op de ander behoorlijk varieert.

Bergeendentrek op de DB versus NL 2004-2020. Bron: [trektellen.nl], bewerking Nijs Stam

Wat de HDP op de DB betreft: de trendlijnen die de sterk variërende jaarlijkse patronen wat moet ordenen, laten een aanzienlijke verkorting en vervroeging zien in de loop der tijd: een verkorting van 46 dagen liegt er niet om. Vandaag de dag is maart wel de meest geschikte maand om trekkende bergeenden waar te nemen, met een uitloper naar half februari en begin april.

Omdat de mediaantrend zover naar voren schuift – en er in het najaar ook het nodige plaatsvindt – neemt het berekende verblijf in de winterkwartieren met gemiddeld zeven weken af. De warmere zomers van de laatste jaren werpen mogelijk voor deze soort hun schaduw vooruit. De zeer grillige blauwe lijn laat zien, dat de uitgangspunten voor deze berekening (zie par. 12.5) zulke grote jaarlijkse verschillen niet echt aankunnen. Het zij zo. De staafgrafiek vertelt min of meer hetzelfde verhaal over de HDP, maar is wat lastiger te interpreteren.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar trekken bergeenden meestal over de Tongplaat, soms ook langs de rivier – maar uiteraard in tegengestelde richting. Ook dan is het criterium om trekvogels van pleisteraars te onderscheiden het gegeven dat trekvogels zelden een tussenlanding maken op de Tongplaat.

Vogels die van de Tongplaat opstijgen zijn dus in principe TP-ers. De aantallen zijn ongeveer een derde van die in het voorjaar: 554 exx met <10 exx in 2003, 2015 en 2016. Er werden – tegengesteld aan de voorjaarstrend – iets meer vogels gezien op de Tongplaat dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Niet onlogisch vielen de eerste dagrecords in de betere jaren 2019-2020. Via 100 beschikbare dagrecords (dekking 92%) weten we dat in het najaar een exact even groot deel van de vogels (52%) bij (semi-) kopwinden vloog als in het voorjaar. Dat je daarbij niet al te veel moet generaliseren, blijkt wel uit het grillige patroon op de windroos. Boven Bft3 ving slechts 20% van de vogels nog de tocht aan.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
31-10-2019	OZO	3	24	5
5-8-2019	WZW	5	18	4
8-11-2020	OZO	1	18	3
18-10-2005	O	5	15	2
26-7-2009	ZW	3	15	8

Ontwikkelingen 2003-2020

De aantallen en intensiteiten suggereren enigszins dat de Tongplaat *in het najaar* de betere locatie voor het waarnemen van trekkende bergeenden is. De jaarindex (110%) voor deze locatie ondersteunt deze aanname wel wat.

Het aandeel van de DB-bergeend in de landelijke bergeendentrek schommelt rond 0,15%, het dito aandeel in de totale DB-najaarstrek zit net onder 0,02% en is vrij stabiel. De telpost is dus voor de landelijke trek nauwelijks van belang en de soort voor de telpost getalsmatig en analytisch ook al niet. Evenwel, de schoonheid van de Bergeend compenseert dat geringe belang ruimschoots: een groepje trekkende bergeenden wekt wel een apart geluksgevoel op.

Het jaarlijkse verloop van de HDP is heel grillig. Zonder trendlijnen zou je er nauwelijks wijs uit kunnen worden. Tegenwoordig is de aldus uitgemiddelde HDP 10 dagen langer dan voorheen, met evenwel een verlating van alle percentielen, het indrukwekkendst die van de mediaan die wel 65 dagen later valt. Waren voorheen augustus en september de beste maanden voor bergeendentrek, waarbij kennelijk de helft van de vogels in twee dagen passeerde, tegenwoordig zijn dat vooral september en oktober. Mogelijk heeft dat ermee te maken dat in die vroegere jaren meer avondtellingen plaatsvonden, want 26% van de vogels (132 exx) werd genoteerd bij avondtellingen, die we sowieso het meest in de (na) zomer doen.

In beide seizoenen zien we geen evidente potentiële foutbronnen. Er zijn voor deze soort geen (te) laat begonnen of (te) vroeg gestopte telseizoenen, geen jaren met ontbrekende vogels, simulaties waren niet nodig en bij voldoende alertheid is verwarring met TP-vogels gemakkelijk te vermijden. Derhalve ontbreken de gebruikelijke laatste rijen in de tabel.

Samenvatting

Bergeend *Tadorna tadorna*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 74]	Kustgebieden Fennoscandinavië tot Zuid-Frankrijk	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Zuidelijke Noordzeekusten en Atlantische kusten tot N-Afrika	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈51km/h, waargenomen treksnelheid ≈55km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	984	595
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	68%
Intensiteit [exx/h]	0,88	0,51
Aandeel in DB [% alle exx]	0,23%	0,21%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,3%	0,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	3 feb – 1 apr – 6 mei (92)	18 feb – 8 mrt – 5 apr (46)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈30	≈23
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	264	290
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	110%
Intensiteit [exx/h]	0,14	0,14
Aandeel in DB [% alle exx]	0,016%	0,015%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,17%	0,12%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	16 aug – 17 aug – 9 okt (54)	4 sep – 20 okt – 6 nov (63)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈21	≈30

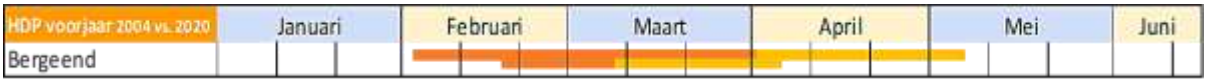
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Bergeend

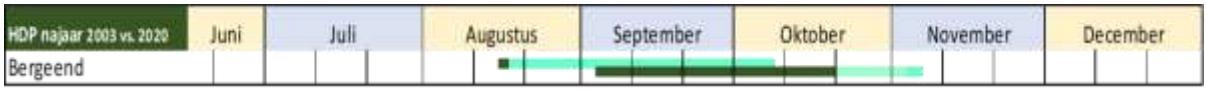
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Bergeend

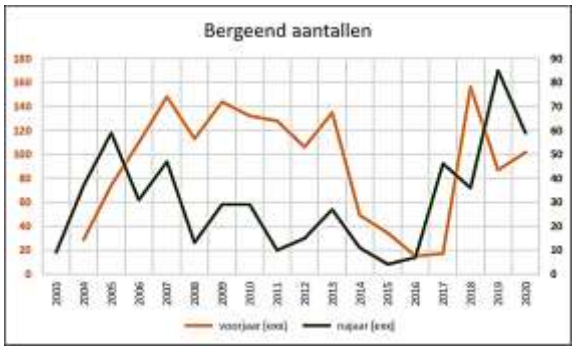
Bergeend aantallen

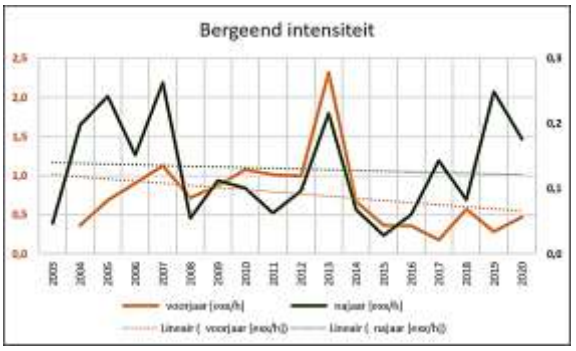
Bergeend intensiteit

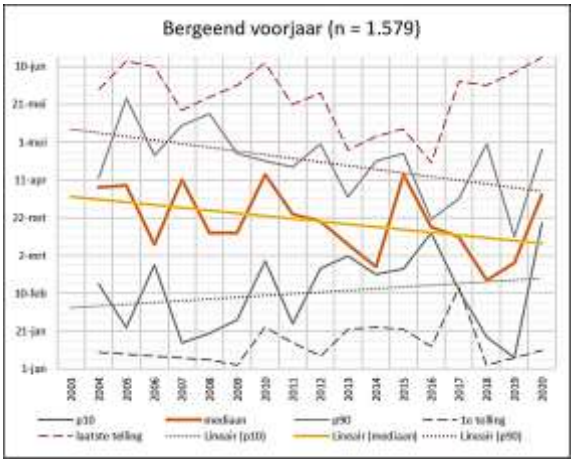
Bergeend voorjaar (n = 1.579)

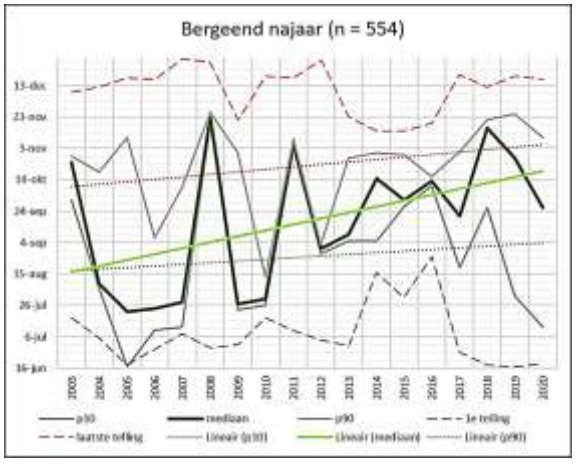
Bergeend najaar (n = 554)

Bergeend seizoensverblijf op medianen

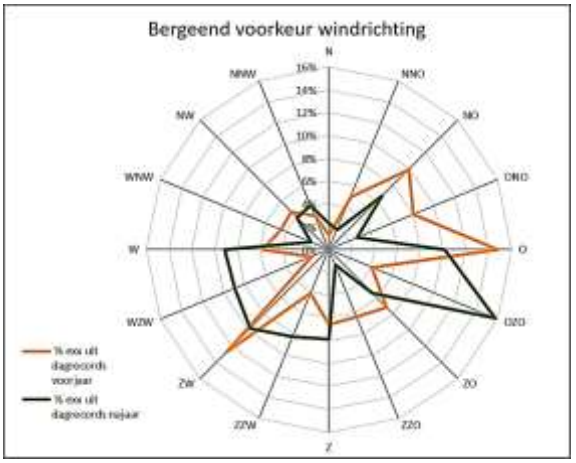
Bergeend voorkeur windrichting

Bergeend - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Bergeend - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Bergeend voorkeur windkracht

Slobeend *Spatula clypeata*

Voorjaar

Algemeen

Slobeenden passeren hoog tot middelhoog, meestal recht over de Tongplaat. Ze moeten nagekeken worden of ze niet op de Tongplaat of in de NDB gaan zitten. Dat zijn dan TP-of HVP-vogels, waarmee verwarring mogelijk is.

De kruissnelheid is berekend op ≈59km/h [Tennekes 1980, 13]. Op grond van enige analogie met de Wilde Eend schatten we de gemiddelde treksnelheid (v_{mr}, zie par 12.8) op ≈67km/h.

Totaal passeerden 1.434 exx de telpost, met als grote afwijking ≤10 exx in 2006 en 2016. Volgens de jaarindex en het uurgemiddelde werd de soort op de Tongplaat fors meer waargenomen dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

De twee topvoorjaren voor de Slobeend zijn terug te vinden in de 1e vijf dagrecords. Uit de totaal benutte 81 dagrecords (dekking 92%) blijkt volgens de windroos dat de Slobeend vooral bij NO tot ZZO wind vliegt, zodat 54% bij (semi-) kopwinden passeerde. Ze hebben die winden dan kennelijk niet graag al te krachtig, want 83% van deze vogels hield het ongeveer gelijkelijk verdeeld bij windkracht Bft1-3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
31-3-2019	NO	3	171	23
26-3-2011	NO	1	159	71
30-3-2019	ZW	2	81	10
5-3-2019	WZW	4	66	17
8-4-2019	VAR	0	59	11

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantallen en intensiteiten stijgen op de Tongplaat na een paar magere jaren onmiskenbaar. Ergo, de verhuizing is voor het tellen van deze soort kennelijk fortuinlijk geweest.

Het DB aandeel in de landelijke voorjaarstrek neemt evenwel op de Tongplaat iets af van 1,1% naar 1%. Dat is kennelijk te wijten aan de magere DB-jaren 2013-2016, waarvan de rest van Nederland niet zoveel last had. In het totaal van de DB-trekvogels verdubbelde het aandeel van de Slobeend juist weer, van 0,13% naar 0,31%.

Verschuiving van het seizoen is redelijk fors, van een week aan het begin tot bijna vier weken aan het eind, wat dan een drie weken langere HDP oplevert op de trendlijn in 2020. Daarbij zijn de twee 'afwijkende' jaren 2006 en 2016 gecompenseerd door simulatie met gemiddelde percentielen. Vanaf half maart tot eind april zien we dus tegenwoordig de meeste trekkende slobeenden. In de staafgrafiek is die verlenging wel te zien, maar ook de toename op de Tongplaat: afgezien van het dagrecord op 26 maart 2011 zijn de oranje staafjes in het algemeen langer.

Het verblijf in het winterkwartier neemt minder sterk toe dan je op basis van de HDP-shift zou verwachten. Het effect wordt namelijk 'gecorrigeerd' door een tegengestelde ontwikkeling in de najaarstrek. Het neemt slechts met een week toe tot ≈27 weken.

Potentiële foutbronnen kunnen we voor het voorjaar niet bedenken.

Najaar

Algemeen

Slobeenden vliegen in het najaar meestal laag tot middelhoog in zuidelijke richting over de Tongplaat. Ze moeten nagekeken worden of het niet TP vogels zijn die in de Brabantse Biesbosch gaan zitten.

Totaal passeerden wat meer slobeenden de DB dan in het voorjaar: 1.831 exx, en 2016 was weer het ultieme magere jaar met slechts 6 exx. Najaar 2018-2019 lijken wel een relatie te hebben met voorjaar 2019-2020. Die zijn bovengemiddeld. Op de Tongplaat werden fors meer vogels geteld dan op het Zuidplaatje. Dat verklapt de flatteuze jaarindex van 423%.

Dagrecords

Van de 100 beschikbare dagrecords (dekking 94%) vielen er – in overeenstemming met de trend hierboven – 72 in de jaren op de Tongplaat. Alleen al 2018 nam er 15 voor zijn rekening en daarmee 21% van alle getelde vogels.

Van de dagrecordvogels vloog 60% bij (semi-) kopwinden. De windroos toont dat daar veel zijwinden bij zijn. Meer dan in het voorjaar vlogen slobeenden (naast de weer dominante Bft1-3) ook voor 22% bij Bft4. In het najaar zie je dat bij meer soorten: het lijkt alsof de vogels dan – aan het begin van de trek – net even sterker zijn dan in het voorjaar, dus min of meer aan het eind ervan.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
12-9-2015	ZZO	2	124	31
3-9-2017	ZO	≤1	101	20
30-12-2007	NW	4	72	10
16-9-2018	ZZW	3	67	11
20-10-2018	VAR	≤1	61	14

Ontwikkelingen 2003-2020

De toename van Slobeend-tellingen is verbonden aan de aanleg van, en de verhuizing naar de Tongplaat. Daar kun je slobeenden beter zien, ook omdat de trekroute meer over de Tongplaat loopt. Het aandeel van de soort in de landelijke trek verviervoudigt op die locatie naar 3,8%. Hetzelfde zie je bij de eigen DB-trek, maar daar is 0,08% al een verviervoudiging.

Volgens [LWVT/SOVON 2002, 84] is de soort slechts in oktober een uitgesproken dagtrekker. In de (na) zomermaanden zou de Slobeend voornamelijk 's avonds en mogelijk 's nachts trekken. Op de DB telden we bij avond echter maar 1,5% van de vogels uit de dagrecords. Merkten wij slobeenden op avondtellingen routinematig als HVP- of foerageertrek aan?

De HDP-verlenging van 37 dagen is ongeveer gelijkelijk verdeeld over p_{10} en p_{90}, maar de mediaan volgt de p_{10} en compenseert zo de verschuiving in het voorjaar. Het zomerverblijf blijft dus gemiddeld stabiel op ≈26 weken.

De opvallende blauwe staaf in de staafgrafiek representeert het 3e dagrecord, 72 vogels in één groep op 30 december 2007, één van de vier decemberwaarnemingen op de DB.

Samenvatting

Slobeend *Spatula clypeata*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 84]	Gematigde en boreale streken Eurazië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Nederland, Groot-Brittannië, ZW-Europa, W-Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 1980, 13]	≈59km/h. Treksnelheid geschat (NS) op 67km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	561	873
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	175%
Intensiteit [exx/h]	0,50	0,75
Aandeel in DB [% alle exx]	0,13%	0,31%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,1%	1,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 mrt – 16 mrt – 24 mrt (14)	17 mrt – 5 apr – 20 apr (34)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈26	≈27
Mogelijke foutbronnen	HDP voorjaar gesimuleerd vanwege 2006 en 2016 met ≤10 exx en nogal afwijkende percentielen	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	350	1.481
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	423%
Intensiteit [exx/h]	0,2	0,7
Aandeel in DB [% alle exx]	0,02%	0,08%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,9%	3,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 sep – 30 sept – 2 okt (23)	23 aug – 15 sep – 20 okt (58)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈26	≈26
Mogelijke foutbronnen	Misschien trekkende slobeenden tijdens avondtellingen ten onrechte als HVP- of foerageertrek aangemerkt?	

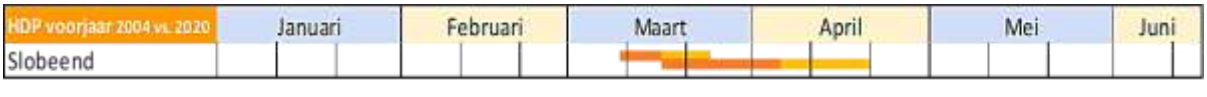
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Slobeend

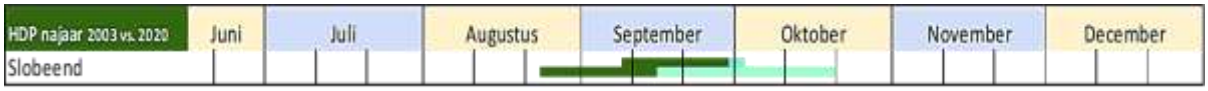
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Slobeend

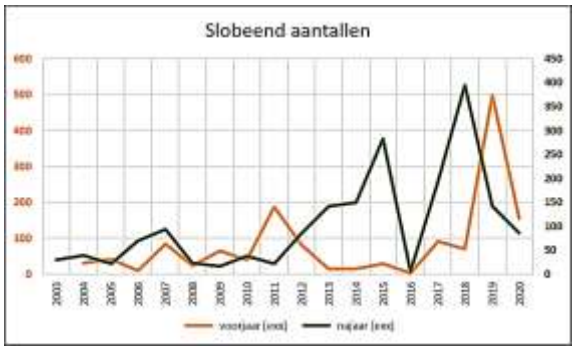
Slobeend aantallen

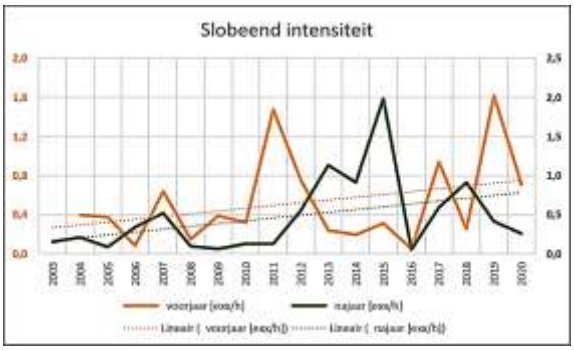
Slobeend intensiteit

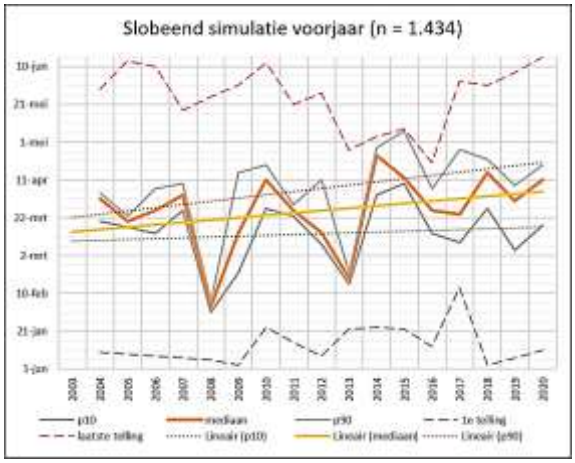
Slobeend simulatie voorjaar (n = 1.434)

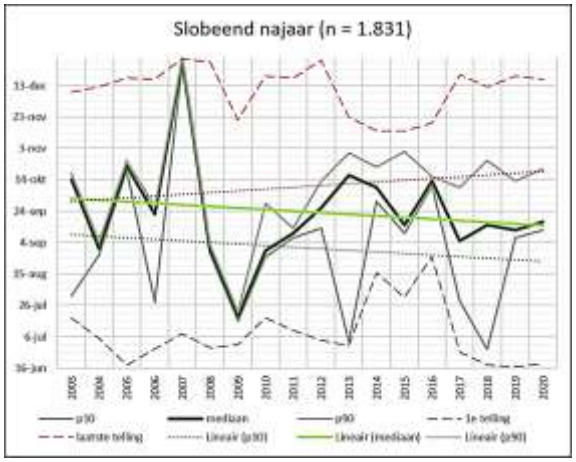
Slobeend najaar (n = 1.831)

Slobeend simulatie seizoensverblijf op medianen

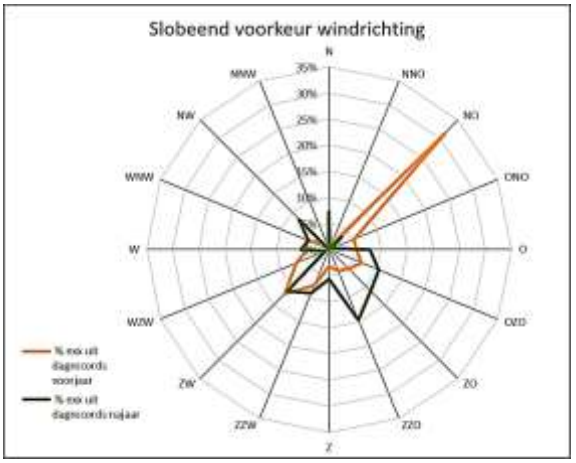
Slobeend voorkeur windrichting

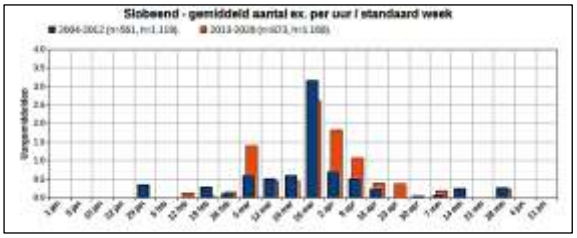
Slobeend - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

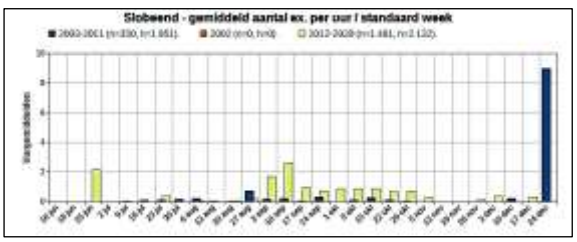
Slobeend - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Slobeend voorkeur windkracht

Krakeend *Mareca strepera*

Voorjaar

Algemeen

Krakeenden trekken voornamelijk middelhoog tot hoog recht over de Tongplaat. Het risico van verwarring met TP vogels is zeer groot, gezien het nog steeds toenemende aantal jaarrond in de omgeving pleisterende exemplaren.

De niet in de literatuur gegeven kruissnelheid is via opmetingen aan foto's en met verder bekende dimensies berekend volgens Tennekes' formules en kwam op ≈52km/h. Ook de Krakeend zal op trek sneller vliegen, mogelijk wel 65km/h, is onze schatting.

Totaal passeerden 475 exx de telpost, waarvan ≤10 exx in 2004-2005, 2014 en 2016. Alle gegevens wijzen op een forse afname van getelde vogels op de Tongplaat t.o.v. het Zuidplaatje. Daarover straks meer.

Dagrecords

Spectaculaire dagrecords van deze soort werden tot nu toe niet opgetekend. De vogels uit de 94 beschikbare dagrecords (dekking 97%) vlogen ongeveer even vaak bij (semi-) kopwinden als bij dito staartwinden. De windroos laat een redelijk gelijkmatige verdeling over alle windrichtingen zien. Krakeenden zien niet tegen een beetje (tegen) wind op: 57% trok gelijkelijk verdeeld over windkracht Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
21-3-2010	NNW	4	23	11,5
29-5-2017	VAR	1	17	8,5
8-5-2015	ZO	1	17	4,9
2-4-2020	WZW	2	12	2,2
15-5-2018	N	1	12	4,2

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantal en intensiteit van getelde krakeenden nemen na 2010 structureel af, de aantalsopleving van 2019 ten spijt. We kunnen een paar – met elkaar verbonden – aandrijvers van dit fenomeen onderscheiden.

In de eerste plaats de verhuizing van de telpost. Als je op het Zuidplaatje passerende krakeenden over de bomen zag komen, kon je er toentertijd redelijk zeker van zijn dat die niet in de omgeving zouden gaan zitten. Als ze daarentegen over de Tongplaat komen, worden het meestal zittenblijvers. Pas als ze hoog en met hoge snelheid doorvliegen, kun je ze met enige mate van plausibiliteit wel als doortrekkers bestempelen.

Ten tweede: ironisch genoeg tellen we er *minder* omdat er *meer* zijn. In de Biesbosch – inclusief Tongplaat – pleisteren jaarlijks steeds meer krakeenden. Vanwege het lokale verkeer van deze vogels is nauwelijks vast te stellen of daar trekvogels tussen zitten. We worden dus als tellers steeds kopschuwer ten aanzien van deze soort en beperken ons tot het uitsluitend noteren van de hoog tot zeer hoge, constant en snel doorvliegende exemplaren.

De toename van pleisteraars is onderdeel van een landelijk fenomeen: de grafiek hiernaast illustreert voor 2004-2018 een drievoudige toename van overwinteraars en voor broedparen (niet getoond) geldt een factor 2 [Sovon.nl]. De seizoensgemiddelden in Nationaal Park de Hollandse Biesbosch lopen naadloos met die landelijke trend mee [Avifauna 2020, 102]. Dit fenomeen beïnvloedt dus de voor- én de najaarstrek. Op trektellen.nl is ook zo'n gestaag klimmende lijn te zien. Daarbij spelen de telposten rond het IJsselmeer de hoofdrol en komt de DB overigens nog op een verrassende 8e plaats.

Toename van de Krakeend als wintervogel in Nederland. Bron: [Sovon.nl]

Het aandeel van de DB-Krakeend in de landelijke trek daalt op de Tongplaat van 2,1% naar 0,8%, dat in de DB-voorjaarsvogels blijft nagenoeg constant rond 0,06%.

Over de HDP is niet veel spannends te vertellen. Die blijft – bij alle jaarlijkse variaties – op de lange duur op de trendlijnen nagenoeg constant. Om de invloed van de slechts enkele vogels van 2004 en 2016 te elimineren, zijn voor die jaren de percentielen gesimuleerd met gemiddelden. Half maart tot half april is de beste tijd om trekkende krakeenden te noteren. De rest van het seizoen blijft het natuurlijk fijn om deze leuke vogels met hun opvallend donkere snavels vaak langs te zien vliegen.

Najaar

Algemeen

Alle voorbehouden uit de voorjaarsparagrafen gelden ook in het najaar: we tellen uitsluitend (zeer) hoog en strak doorvliegende vogels. Zo'n gelukje overkwam Arjan op de avond van 4 augustus 2020 toen er 190 exx passeerden, ≈5% van alle getelde najaarskrakeenden. Dat zijn er namelijk 3.654. Volgens [LWVT/SOVON 2002, 271] is de soort in het najaar een vroege ochtend- en vooral avondtrekker. Op de DB beperken avondwaarnemingen zich tot 16% van alle Krakeenden. Dat zegt mogelijk meer over de tellingen dan over de vogels.

Dagrecords

De 2.970 vogels uit de 100 beschikbare dagrecords vlogen volgens de windroos vooral bij west- tot zuidoostelijke winden. Samenvattend is dat 58% voor (semi-) kopwinden. In het najaar lijken ze wat aarzelender om te gaan vliegen bij sterkere winden: Bft1-3 zijn duidelijker favoriet dan in het voorjaar. Veel soorten doen het in het najaar precies tegengesteld.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
4-8-2020	NO	1	190	42
16-9-2018	ZZW	3	125	21
19-9-2009	O	1	96	11
13-7-2008	W	3	91	30
18-9-2005	ZZW	2	83	14

Ontwikkelingen 2003-2020

In het najaar lijkt de verhuizing naar de Tongplaat eveneens de beslissende incisie. Sindsdien nemen de getelde vogels en intensiteiten structureel af, waarschijnlijk alweer omdat de pleisteraars op de Tongplaat nadrukkelijker zichtbaar zijn – en dus de 'vatbaarheid' voor een status als potentiële trekvogel sterker betwijfeld wordt. Dat dan in 2018 en 2020 ineens weer 409, resp. 264 exx worden genoteerd, zijn kennelijk de uitzonderingen die de regel bevestigen, want in 2019 tellen we slechts 4 exx, het kleinste aantal ooit sinds de start van de tellingen.

Het aandeel in de Nederlandse trek van de soort daalt van 6,2% in 2003-2011 naar 2% in 2012-2020, dat van de soort in de najaarstrek op de DB halveert naar 0,07%. Voor de tellingen is de vogel dus in het najaar ook al niet belangrijk, maar nog altijd leuk om te zien.

De najaars-HDP schuift in de loop der tijd een kleine twee weken naar achter, zodat nu augustus en september wel dé Krakeend-maanden zijn. Overigens zijn voor deze vaststelling wel de percentielen van 2014-2016 gesimuleerd vanwege voor de soort zeer laat begonnen telseizoenen, en die van 2019 om de invloed van die paar exemplaren niet al te sterk te laten zijn.

De verschuivingen van de HDP-medianen zijn overigens zo gering, dat bij de toegepaste afrondingen het zomerverblijf min of meer gelijk blijft en slechts een verkorting van een week voor het gemiddelde verblijf in het winterkwartier kon worden berekend.

De staafgrafieken laten met hun hoge blauwe staven de dominantie van de Zuidplaatje-tellingen overduidelijk zien.

Krakeend man. Archieffoto Nijs Stam

Samenvatting

Krakeend *Mareca strepera*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 271]	Gematigde zone van het Europese continent	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Nederland, W- en ZW-Europa, N-Afrika	
Kruissnelheid [berekend via foto]	≈52km/h, geschatte treksnelheid ≈65km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	293	182
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	70%
Intensiteit [exx/h]	0,26	0,16
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,06%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,1%	0,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 mrt – 9 apr – 22 apr (33)	16 mrt – 11 apr – 21 apr (36)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈32	≈33
Mogelijke foutbronnen	- Invloed van vroeg gestopte telseizoenen 2013 en 2016? - Vrijwel onmogelijk trekvogels te onderscheiden van lokaal verkeer van in toenemende mate pleisterende vogels.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.418	1.236
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	51%
Intensiteit [exx/h]	1,2	0,6
Aandeel in DB [% alle exx]	0,14%	0,07%
Aandeel najaarstrek soort over NL	6,2%	2,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 jul – 20 aug – 21 sep (74)	22 jul – 30 aug – 2 okt (72)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈20	≈20
Mogelijke foutbronnen	- Invloed van laat gestarte telseizoenen 2014-2016? - Vrijwel onmogelijk trekvogels te onderscheiden van lokaal verkeer van in toenemende mate pleisterende vogels. - Toenemende watervrees om passerende vogels te noteren als doortrekkers.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Krakeend

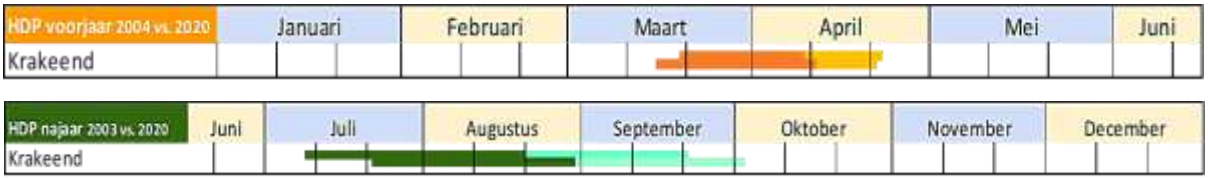

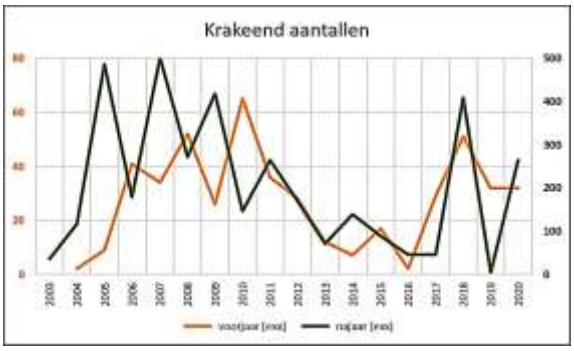

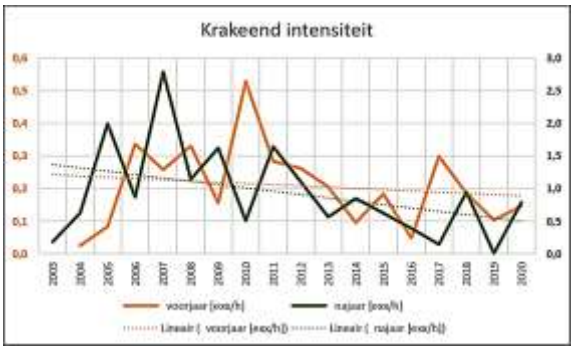

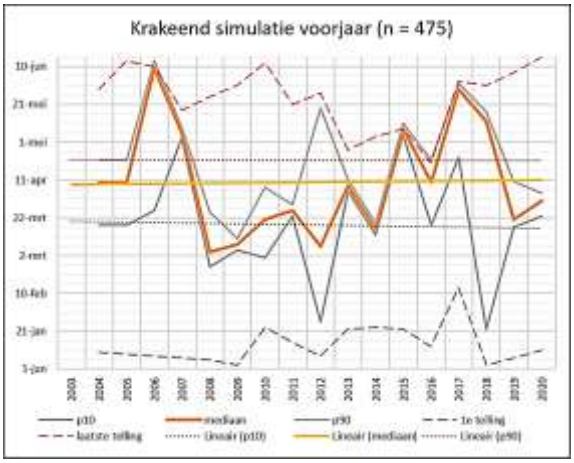

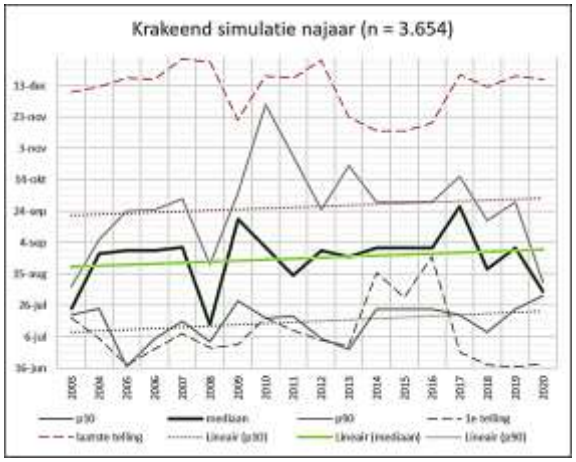

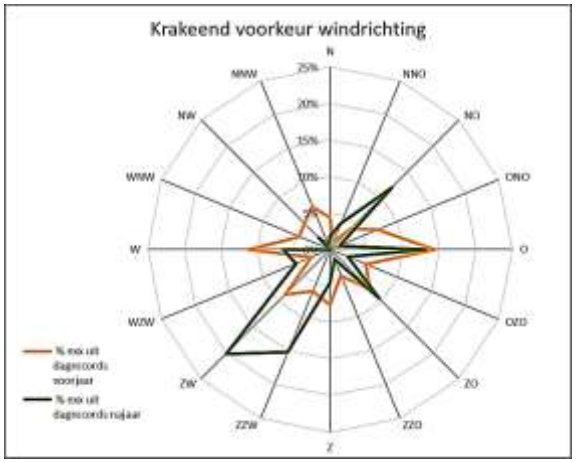

Smient *Mareca penelope*

Voorjaar

Algemeen

Smienten trekken in de regel hoog tot zeer hoog over de telpost. Daarmee zijn doortrekkers vrij gemakkelijk te onderscheiden van lokaal verkeer van overwinteraars. Die komen laag aanvliegen en gaan op de Tongplaat zitten.

De kruissnelheid van de Smient is op basis van dimensiegegevens van Alerstam berekend op 57km/h. Met de doelvolgradar zijn treksnelheden van 74km/h gemeten [Alerstam et al, 3].

Totaal passeerden 7.698 exx de telpost, in 2014 werden ze niet gezien, in 2020 zagen we er slechts 23. Op het Zuidplaatje werd een ruim driemaal intensere trek genoteerd dan op de Tongplaat.

Dagrecords

Het eerste dagrecord kan in context redelijk spectaculair heten. Tellers Hans en Marco waren kennelijk zó onder de indruk van de vele Kraanvogels van die dag, dat dit Smient-voorjaarsrecord niet eens vet is gedrukt en geen vermelding kreeg bij de opmerkingen.

61% van de 7.579 vogels uit de 93 beschikbare dagrecords (dekking 98%) vlogen bij (semi-) staartwinden. De windroos illustreert dat 'semi' in dit geval erg veel meewerkende zijwind betekent. Windkracht Bft3 werd door smienten in het voorjaar verreweg het meest benut bij de trek, met Bft4 als goede tweede.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-3-2012	OZO	3	1.058	141
14-3-2010	W	4	519	65
26-2-2012	NW	3	428	71
26-3-2006	ZW	4	311	48
3-3-2013	NO	1	274	69

Ontwikkelingen 2004-2020

Na topjaar 2012 valt de Smient scherp terug in de voorjaarstellingen. Dit toe te schrijven aan de verhuizing van de telpost lijkt prematuur bij de grote trekhoogte van de Smient: áls ze vliegen zie je ze ook wel vanaf de Tongplaat, zoals het hogere aantal van 2019 wel illustreert.

Het is ook niet echt toe te schrijven aan een structurele afname van overwinteraars in Nederland, die [Sovon 2018, 104v.] toeschrijft aan afnemend broedsucces met weer eigen achtergronden en oorzaken. In de Biesbosch is namelijk van deze structurele afname niet veel te merken [Avifauna 2020, 104]. Waarom we dan steeds minder trekkende smienten zien, blijft vooralsnog een vraag.

Het DB-aandeel in de landelijke smiententrek halveert in de Tongplaat-periode naar gemiddeld 0,7% en het aandeel van de soort in de totale Dordtse voorjaarstrek daalt nog veel sterker van 1,6% naar 0,3%. Met dat al zien we toch nog altijd veel meer smienten dan vele andere soorten: in de voorjaarsrangorde neemt de vogel plaats 15 in.

Voor de shiftberekening moest het 'lege' 2014 worden ingevuld met gemiddelde percentielen. Dat is zo'n kleine ingreep dat we niet van 'simulatie' willen spreken. De HDP is in 2020 op de trendlijnen 17 dagen langer dan in 2004 en begint 2 weken vroeger dan voorheen.

Het grappige is dat het gemiddeld winter- en zomerverblijf gedurende alle jaren exact even lang blijft bij de gekozen afrondingen (zie p.12), resp. ≈21 en ≈31 weken. Dat is het gevolg van een parallelle ontwikkeling bij de najaarstrek.

Najaar

Algemeen

In het najaar komen smienten vanaf ongeveer half september zeer hoog over de Elzen aanvliegen, zie foto op de volgende bladzijde. Kans op verwarring met TP-vogels is klein: de Smient broedt nauwelijks in Nederland [Sovon 2018, 104vv.] en pleisteraars vliegen doorgaans veel lager dan trekvogels.

Zoals veel soorten trekt de Smient in het najaar talrijker dan in het voorjaar, 14.139 exx totaal met forse jaarlijkse variaties – waarbij het voorjaarssmientloze 2014 plotseling het topnajaar voor de soort wordt. Dankzij dit najaar zijn er op de Tongplaat uiteindelijk meer smienten geteld dan op het Zuidplaatje, zoals de jaarindex van 116% verklapt.

Dagrecords

De eerste dagrecords vallen elk in één van de topjaren Uit 100 benutte dagrecords (dekking 85%) blijkt dat ook smienten in het najaar minder malen om (semi-) kopwinden dan in het voorjaar: 54% waagde het erop, mits het maar niet te wild was: Bft4 en hoger werden door slechts 21% van de vogels getrotseerd. Avondtellingen leverden geen smienten op. Opmerkelijk: het 1e dagrecord sluit méér vogels in dan het *seizoenstotaal* in 16 van de 18 op de DB geregistreerde najaren.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-12-2010	O	2	1.485	228
2-11-2014	ZZW	4	675	135
20-10-2007	O	3	479	64
21-9-2013	Z	3	325	81
8-10-2017	WNW	1	305	55

Ontwikkelingen 2003-2020

Het najaar kent uiteindelijk een kleine toename van trekkende smienten, qua aantal zeker, qua gemiddelde intensiteit ook, hoewel de laatste na 2017 verklaarbaar daalt vanwege de fors toegenomen teluren. De dip van 2019 lijkt een incident. Een correlatie met de verhuizing van de telpost is niet traceerbaar en bij de grote vlieghoogte van smienten ook nogal onwaarschijnlijk.

Bij een bijna gelijk blijvende HDP-start half september vervroegen de p_{50} en p_{90} met 3-5 weken, zodat de HDP op de trendlijnen in 2020 wel 34 dagen korter is dan in 2003 en in de 3e decade van oktober zo ongeveer voorbij is.

Zoals bij het voorjaar reeds uitgelegd, heeft die HDP-shift geen invloed op het gemiddelde verblijf van ongeveer 31 weken in de boreale en subarctische broedgebieden.

Samenvatting

Smient *Mareca penelope*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 76]	Boreale en subarctische zone van IJsland tot voorbij de Oeral	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Nederland, Engeland, Noordzee- en Atlantische kust tot Z-Spanje	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈57km/h, waargenomen treksnelheid ≈74km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	5.848	1.850
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	36%
Intensiteit [exx/h]	5,2	1,6
Aandeel in DB [% alle exx]	1,4%	0,7%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,6%	0,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	27 feb – 17 mrt – 22 mrt (23)	12 feb – 2 mrt – 24 mrt (40)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈21	≈21
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2014	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	6.544	7.595
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	116%
Intensiteit [exx/h]	3,4	3,6
Aandeel in DB [% alle exx]	0,39%	0,40%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,45%	1,38%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	15 sep – 27 okt – 28 nov (74)	16 sep – 4 okt – 26 okt (40)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈31	≈31

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Smient

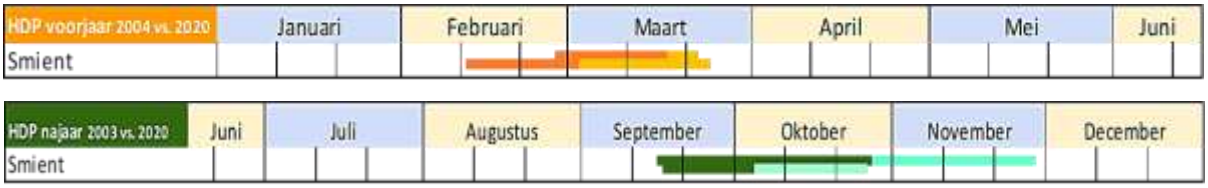

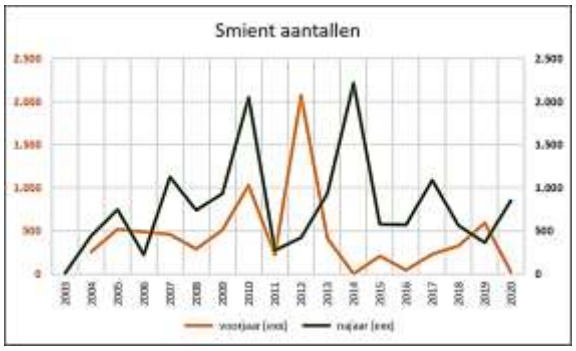

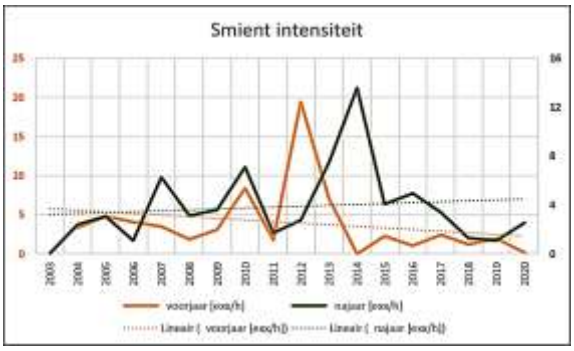

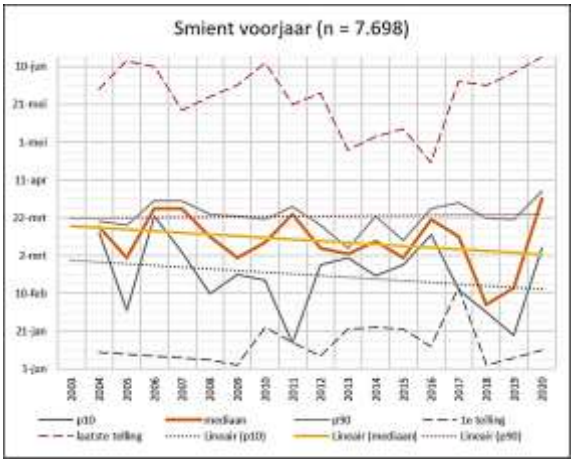

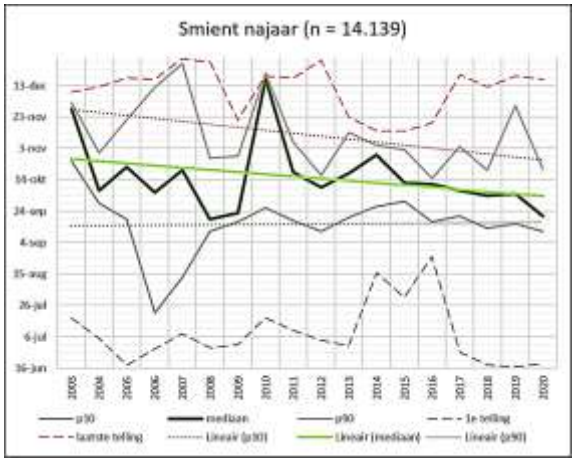

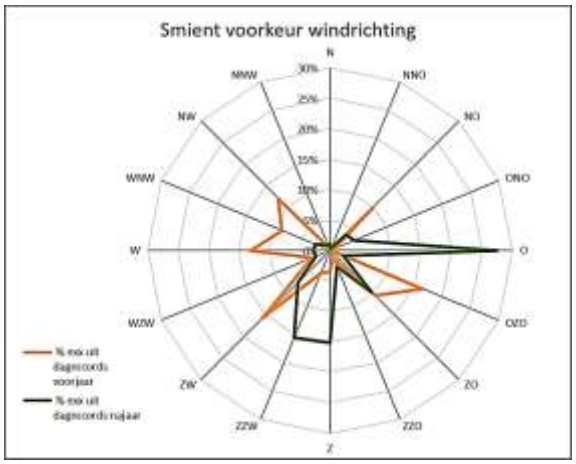

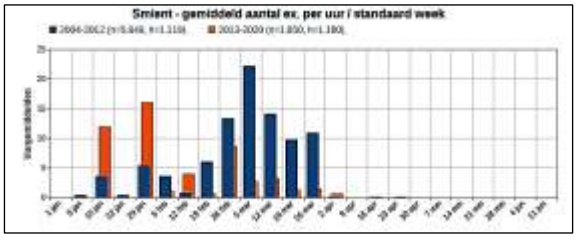

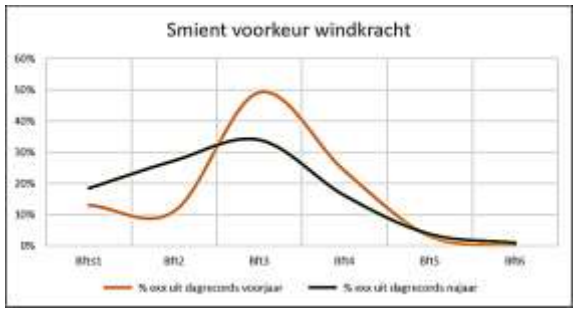

Pijlstaart *Anas acuta*

Voorjaar

Algemeen

Pijlstaarten vliegen doorgaans hoog tot middelhoog over de Tongplaat naar het noordoosten. Pleisteraars vliegen meest wat lager tussen de Dordtse en de Brabantse Biesbosch heen en weer en gaan op de Tongplaat of in de NDB zitten. Hoogte, route, snelheid en doelgerichtheid zijn de beste criteria om trekvogels en TP-vogels uit elkaar te houden.

[Tennekes 2009, 194] meldt een kruissnelheid van 63km/h en een via de radar waargenomen treksnelheid (v_{mr}) van 74km/h, samen met die van de Smient de hoogst bekende reguliere snelheid van 'onze' trekvogels.

Totaal passeerden 3.141 exx de telpost. Bij een zeer grillig jaarlijks verloop blijft het gemiddelde aantal redelijk stabiel. Dat blijkt al uit de jaarindex van 101% op de Tongplaat, die zegt dat op die locatie zo goed als evenveel vogels werden gezien als op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Het 1e dagrecord in topjaar 2013 verslaat in zijn eentje de *seizoenstotalen* van 15 andere jaren. Pijlstaarten hebben in het voorjaar een lichte voorkeur voor (semi-) kopwinden uit overigens zeer uiteenlopende hoeken: 55% van de 2.932 vogels (93% dekking) uit de 89 beschikbare dagrecords toont deze voorkeur en voor 89% van die vogels zijn de windkrachten Bft2-4 favoriet.

Al deze vogels werden overdag gemeld, zoals ook [LVWT/SOVON 2002, 82v.] opmerkt.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-4-2013	ONO	4	338	97
20-3-2005	OZO	3	252	30
6-3-2004	ZW	2	215	29
2-3-2012	OZO	2	128	37
26-2-2012	NW	3	108	18

Ontwikkelingen 2004-2020

De Pijstaart was al een schaarse *broedvogel* in Nederland en vermindert in die hoedanigheid nog steeds. De trend qua *overwinteren* is redelijk stabiel, maar in de Zeeuwse en Hollandse zoute Delta, in de Biesbosch en langs de grote rivieren wat afnemend ten gunste van de Waddenzee en de noordelijke kust [Sovon 2018, 112v]. Dit macro-gegeven maakt meteen duidelijk dat regionale landschappelijke variabelen als micro-fenomenen een ondergeschikte rol spelen bij het verklaren van jaarlijkse variaties.

De Dordtse Biesbosch ligt redelijk gunstig ten opzichte van de wintergebieden en telt 'dus' in het voorjaar nog steeds meer dan 2% van de landelijke trek. Voor de DB zelf speelt de Pijlstaart een veel kleinere rol met rond 0,45% van alle getelde voorjaarsvogels. Toch zouden we deze prachtige vogels niet graag missen, en voor het waarnemen van *doortrekkers* worden we daarbij geholpen door de tegenwoordig wel 26 dagen langere HDP, ruwweg vanaf half februari tot eind maart.

Vanwege een latere aankomst *in het najaar* verblijft de soort bij een vroegere voorjaarsmediaan recentelijk iets korter in het winterkwartier, d.w.z. als TP-vogel binnen onze contreien en gezichtsveld: bijna 22 weken.

Najaar

Algemeen

Bij een algemene NO-ZW oriëntatie passeren pijlstaarten in het najaar 'chaotisch' de telpost, d.w.z. via alle sectoren van ons gezichtsveld en meestal middelhoog tot hoog. Tot eind september zijn vrijwel alle vogels doortrekkers. Vanaf oktober worden op en bij de Tongplaat soms enkele, soms vele pleisteraars gezien, zie [waarneming.nl, Biesbosch], dus dan wordt het opletten op vliegrichting, hoogte en snelheid, c.q. 'vastbeslotenheid'.

In het najaar passeren minder pijlstaarten de DB dan in het voorjaar. Het waren 2.245 exx, waarin de laatste jaren een flink partijtje meeblazen. Zelfs in de voor veel andere soorten zeer magere jaren 2014-2016 doet de Pijlstaart nog goed mee. Op de Tongplaat werd 210% van de vogels van het Zuidplaatje gezien.

Dagrecords

In overeenstemming met de opwaartse trend vielen 44 van de 100 benutte dagrecords (dekking 85%) met 46% van deze vogels in 2017-2020. Drie ervan kwamen in de top-vijf.

Alle dagrecordvogels kwamen overdag langs, 68% ervan volgens de windroos bij ZZO-WNW semi-kopwinden. 40% zag niet op tegen Bft4+ windkrachten. Dat is wel inzichtelijk voor vogels met genoeg *powerreserve* om op trek een *airspeed* van 74km/h te halen, terwijl ze bij 63km/h ook al in de lucht zouden blijven.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
10-10-2009	ZW	4	160	16
18-11-2017	WNW	4	81	34
29-9-2012	W	4	70	13
20-9-2020	NO	3	56	14
9-10-2017	ZZW	2	55	10

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook in het najaar lijkt de gestage toename van de Pijlstaart eerder toe te schrijven aan macro-ontwikkelingen dan aan lokale variabelen. De DB loopt weliswaar niet altijd, maar zeker de laatste zeven jaar redelijk mee met de landelijke trek, illustreert onderstaande grafiek.

Najaarstrek Pijlstaart op de DB versus NL. Bron: [trektellen.nl]. Bewerking: Nijs Stam

Met een aandeel van minder dan 0,1% in de DB najaarstrek en ca. 1,5% in de landelijke blijkt de telpost significanter voor de Nederlandse dan voor de regionale tellingen.

De najaars-HDP is een week langer geworden. Vooral de mediaan valt – vrij geleidelijk – ruim 3 weken later. Pijlstaarten zien we dus vooral van de 3e decade van september tot eind oktober. Het verblijf in het noordelijke broedgebied gaat mee naar ≈30 weken. Zo doet zich het grappige verschijnsel voor, dat pijlstaarten in onze winters als *pleisteraar* tegenwoordig minder lang te zien zijn, maar als *doortrekker* juist langer. En wie zijn trektellers om daar bezwaar tegen te hebben? Ze zijn immers zó mooi!

Samenvatting

Pijlstaart *Anas acuta*		
Broedgebied [Sovon 2018, 112v.]	Toendra's en steppen van Fennoscandinavië en Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Wadden en zoute delta's van NW-Europa tot Sahel	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈63km/h, waargenomen treksnelheid ≈74km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	1.655	1.486
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	101%
Intensiteit [exx/h]	1,5	1,3
Aandeel in DB [% alle exx]	0,38%	0,52%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	5,0%	2,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 mrt – 17 mrt – 20 mrt (18)	14 feb – 6 mrt – 30 mrt (44)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈22
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	724	1.521
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	210%
Intensiteit [exx/h]	0,37	0,71
Aandeel in DB [% alle exx]	0,04%	0,08%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,28%	1,44%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 sep – 23 sep – 17 okt (35)	18 sep – 18 okt – 30 okt (42)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈30

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Pijlstaart

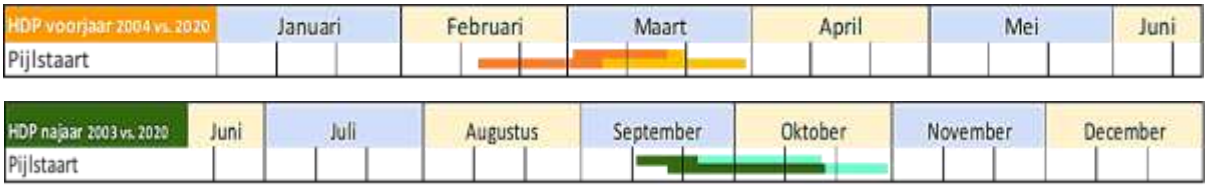

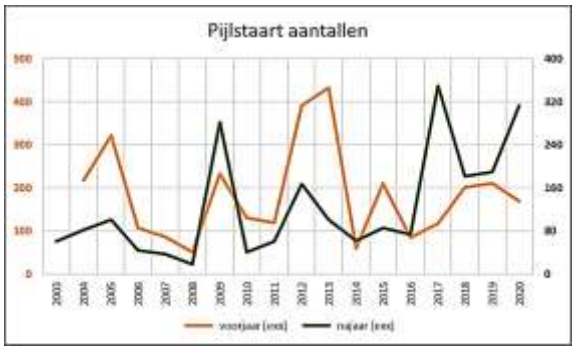

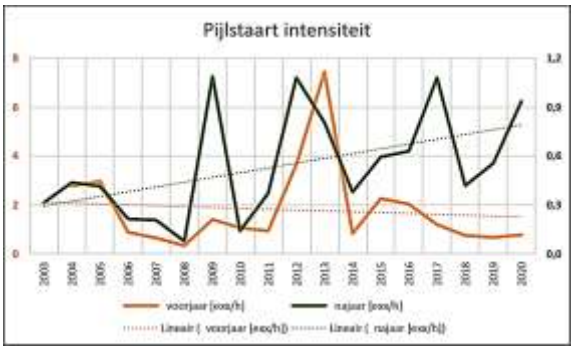

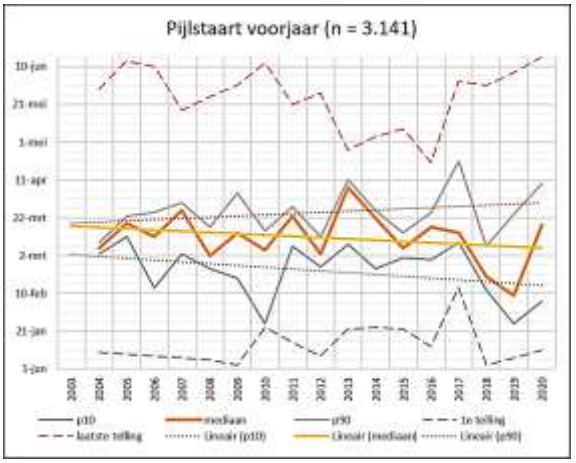

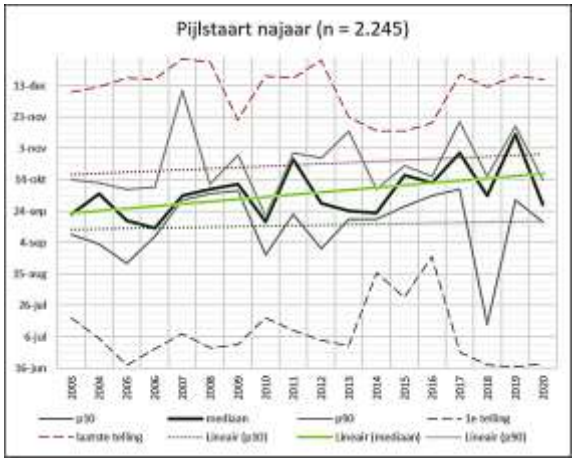

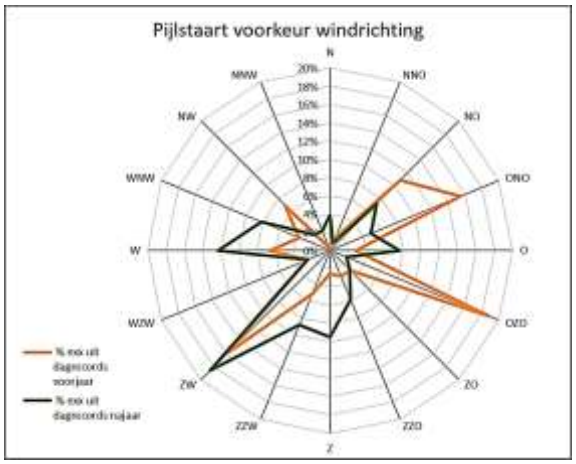

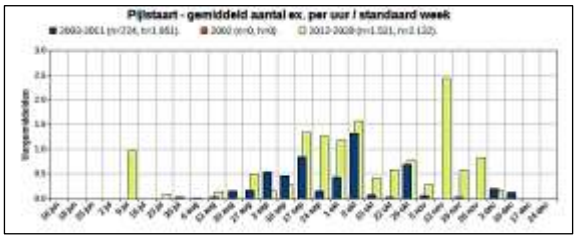

Wintertaling *Anas crecca*

Voorjaar

Algemeen

In het voorjaar is het risico op verwarring met TP-wintertalingen zeer groot. Op de Tongplaat pleisteren er door de winter heen vele tien- tot honderdtallen met bijbehorend lokaal verkeer. *Trekkende* wintertalingen hebben de 'akelige' gewoonte om zich daar al dan niet permanent bij te voegen. Om die twee stromen uit elkaar te houden noteren we alléén die wintertalingen als trekvogels, die zich van grotere hoogte (minimaal twee boomtophoogten) vanuit het zuiden in één groep op de Tongplaat storten – en zelfs dan weet je het nog niet zeker.

Onder dit voorbehoud dan toch wat voorjaarscijfers: 636 exx passeerden de telpost, in sommige jaren werden ze niet of nauwelijks gezien – of geteld. De aantallen fluctueren jaarlijks sowieso nogal. Op de Tongplaat was de jaarindex 158%, op het Zuidplaatje per definitie 100%.

[Tennekes 2009, 193] meldt een kruissnelheid van ≈53km/h. Blijkbaar heeft dit eendje een flinke powerreserve en een prima aerodynamica, want via de radar zijn ze trekkend gezien bij *airspeeds* van ≈71km/h.

Dagrecords

De 636 vogels uit de 48 beschikbare dagrecords (dekking 100%) – waarvan nr. 2-5 op de Tongplaat – vlogen volgens de windroos het meest bij meewerkende zijwinden. Daaruit is af te leiden dat 63% vloog bij wat wij ruwweg (semi-) staartwinden noemden (par. 12.6). Windkrachten Bft2-3 werden het meest benut, maar ook Bft4 kon nog 19% van de vogels bekoren.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
18-3-2007	W	6	61	24
11-3-2017	ZZO	2	44	12
8-2-2018	Z	3	40	11
11-4-2015	ZZW	4	40	13
13-2-2016	ONO	3	35	12

Ontwikkelingen 2004-2020

Het trekverloop door de jaren suggereert geen relatie met de verhuizing van 2012. Opmerkelijk is dat wat voor veel soorten 'magere jaren' heetten (2015-2018), voor déze soort juist relatief florissant waren. Dat zou een relatie met de aanleg van de Noordwaard kunnen onthullen, maar 2019 weerspreekt dat weer. Het addertje onder het gras is, dat we in 2019 en daarna op grond van het zeer grote risico op verwarring met TP-vogels misschien tè schuw zijn geworden om doortrekkers te noteren. Met de kennis op het moment van schrijven zijn we daar ook nu nog niet uit.

Het aandeel in de Nederlandse voorjaarstrek van de soort is miniem: ≈0,18%. Voor de tel-post-voorjaarsvogels als zodanig ligt het aandeel nog lager, resp. 0,06% op het Zuidplaatje en 0,13% op de Tongplaat.

De oorspronkelijke HDP van 25 dagen – met simulatie voor de in de samenvatting vermelde jaren met zeer weinig exemplaren – is in 2020 op de trendlijnen verkort tot 15 dagen en zóver naar achter geschoven dat de recente p_{10} zelfs een week ná de vroegere p_{90} ligt. Grappig genoeg wordt daarmee het berekende verblijf in het winterseizoen slechts een week langer, omdat in het najaar een soortgelijke verlating van de mediaan optreedt.

Najaar

Algemeen

In het najaar zijn trekkende wintertalingen gemakkelijker van pleisteraars te onderscheiden. In het begin van de HDP zijn die er sowieso nauwelijks, maar belangrijker is dat de soort in het najaar veel meer 'in lijn' vliegt met de gebruikelijke trekbanen. Aldus duiken ze in de vertrouwde N-NO sector op en lang voordat ze (eventueel) op de Tongplaat gaan zitten heb je al gezien dat ze van ver aankwamen. In die beginperiode kun je bijna zeggen dat de pleisteraar van vandaag de trekvogel van gisteren was. Later gaat dat niet meer op, omdat dan ook het verkeer met de Brabantse Biesbosch weer op gang komt. Maar *grosso modo* kun je in het najaar de soort met meer vertrouwen als trekvogel noteren dan in het voorjaar.

Er werden totaal 2.990 wintertalingen geteld, waarvan alleen al in 2017 niet minder dan 57%. In het 'magere' jaar 2015 zagen we nog steeds meer wintertalingen dan op het Zuidplaatje, maar in het dito 2016 telden we er maar 4. De jaarindex op de Tongplaat is daardoor, niet verbazingwekkend, naar 910% gestegen.

Dagrecords

Op één na vallen de 1e vijf dagrecords in 2017 en dat zet zich nog wel even door. Uit de 92 beschikbare dagrecords (dekking 100%) blijkt dat 73% van de vogels bij (semi-) kopwinden passeerde, waarvoor de windroos de details geeft. Het moest daarbij evenwel niet te hard waaien: 79% van de vogels benutte windkracht Bft1-3 op de trek.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-10-2017	ZZW	2	541	103
20-9-2017	ZW	4	350	49
3-10-2015	ZO	1	196	39
8-10-2017	WNW	1	176	32
18-9-2017	WZW	3	160	53

Ontwikkelingen 2003-2020

[Sovon.nl] meldt voor wintertalingen buiten de broedtijd: "De landelijk getelde aantallen vertonen grote jaarlijkse sprongen, die niet alleen met het winterweer te maken hebben. Wintertalingen kunnen massaal profiteren van geschikte nieuwe gebieden (in het verleden Oostvaardersplassen, Lauwersmeer), maar verlaten die even snel als ze ongeschikt raken. Op de lange termijn zijn de aantallen niet wezenlijk toe- of afgenomen." Met deze informatie kun je de topjaren, zowel voorjaar als najaar, gemakkelijk hypothetisch verbinden met de ontwikkeling van de Noordwaard. Die was in 2015 gereed De lijngrafieken ondersteunen wel dat beeld, evenals de observatie in [Avifauna 2020, 112]: "Pas toen de eerste landbouwpolders werden omgevormd naar pioniermoeras werd de Biesbosch weer interessant voor de Wintertaling".

Op de Tongplaat stijgt het aandeel van de DB-Wintertaling in de landelijke trek van 0,6% naar 3,4%, maar het aandeel in de DB-najaarstrek blijft ook daar beperkt tot 0,14%. De telpost is dus wel enigszins interessant voor de landelijke trek van de soort, maar de soort is voor de telpost zelf nauwelijks van belang.

Zoals al aangestipt bij het voorjaar, valt de recentere HDP op de trendlijnen ook in het najaar wel wat later, maar niet in die mate als in het voorjaar: de p_{10} begint op de voormalige p_{50} en de hele HDP wordt 8 dagen langer: half september tot half oktober wordt de beste waarnemingstijd voor de trekkende Wintertaling.

Het netto resultaat van beide vertragingen is dat het verblijf in het zomerkwartier bij de gebruikte afrondingen niet merkbaar verandert en op ≈29 weken blijft staan.

Het is goed om ons te blijven realiseren dat trendlijnen niet alles zeggen. De helft van de topper van 2017 speelde zich bijvoorbeeld af in één week in het p_{75}-p_{90} gebied, dus later dan gemiddeld – of vanuit de gevoelens geredeneerd: die eruptie kwam nog toen we dachten dat we ze zo goed als allemaal al hadden gehad. Een en ander gemakkelijk te volgen via de shiftgrafiek, maar dit keer niet in één oogopslag op te maken uit de HDP- en de staafgrafiek.

Samenvatting

Wintertaling *Anas crecca*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 78]	Boreale, subarctische en gematigde zones van Eurazië en Amerika	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Driehoek Zuid-Zweden – Ierland – NW-Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈53km/h, waargenomen treksnelheid ≈71km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	265	371
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	158%
Intensiteit [exx/h]	0,24	0,32
Aandeel in DB [% alle exx]	0,06%	0,13%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,17%	0,18%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 feb – 22 feb – 27 feb (25)	6 mrt – 12 mrt – 21 mrt (15)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈24
Bijzonderheden status	≤6 exx in 2006, 2008-2010 en 2014	
Mogelijke foutbronnen	Zeer groot risico op verwarring van pleisteraars en trekvogels	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	296	2.694
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	910%
Intensiteit [exx/h]	0,2	1,3
Aandeel in DB [% alle exx]	0,02%	0,14%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,6%	3,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 sep – 17 sep – 3 okt (23)	18 sep – 27 sep – 19 okt (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈29
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2003	

HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Wintertaling

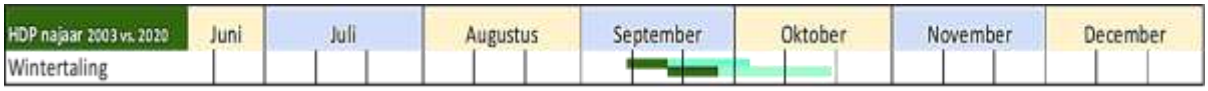
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Wintertaling

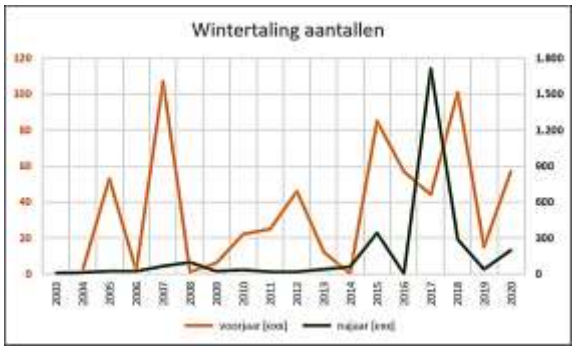
Wintertaling aantallen

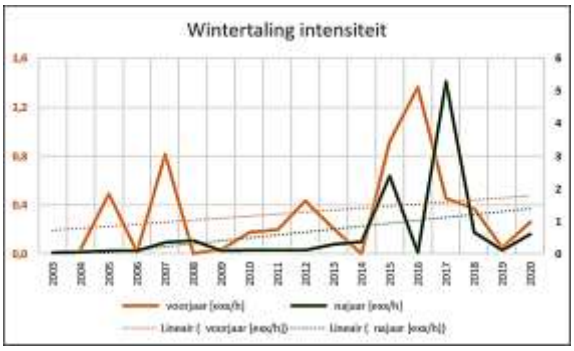
Wintertaling intensiteit

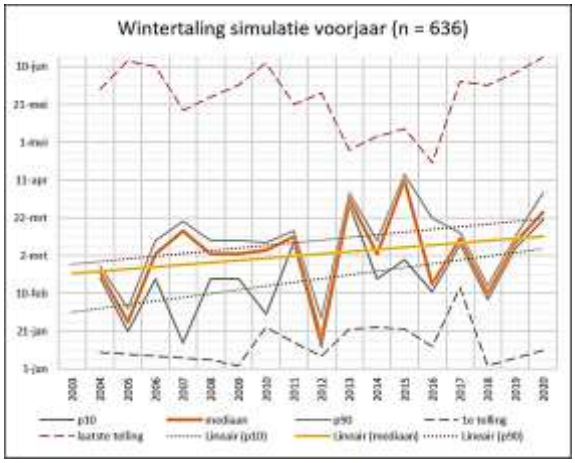
Wintertaling simulatie voorjaar (n = 636)

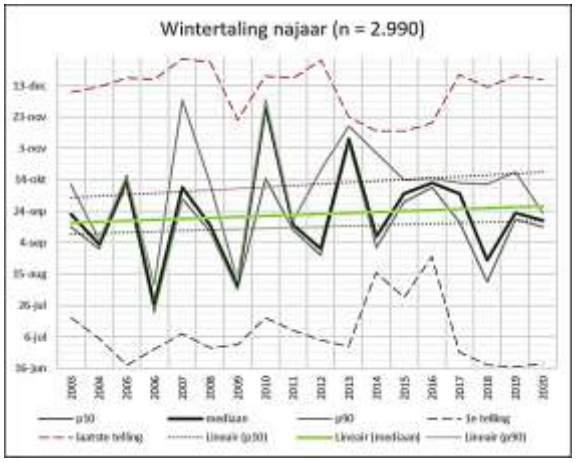
Wintertaling najaar (n = 2.990)

Wintertaling simulatie seizoensverblijf op medianen

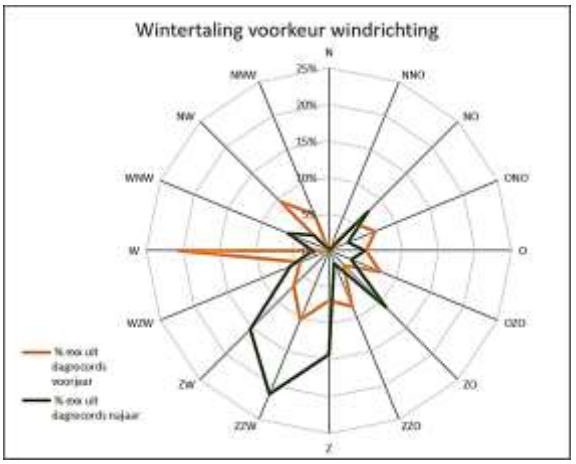
Wintertaling voorkeur windrichting

Wintertaling - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Wintertaling - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Wintertaling voorkeur windkracht

Brilduiker *Bucephala clangula*

Voorjaar

Algemeen

Brilduikers trekken bij de DB vrijwel uitsluitend over de rivier noordoostwaarts. Omdat er in de winter tot enige tientallen vogels bij de strekdammen op de rivierkom pleisteren en lokale kilometers maken, is het tot begin maart niet 100% zeker of we met doortrekkers van doen hebben, daarna is het geen punt meer. Onderscheid op vlieghoogte en/of -snelheid is bij deze soort onmogelijk: pleisteraars én doortrekkers vliegen niet hoger dan 10-15m – en noodzakelijkerwijs even snel.

De vliegsnelheid van de Brilduiker verdient extra aandacht omdat je daarmee zo leuk kunt verklaren wat je hoort en ziet. Op grond van de biometrische gegevens van Alerstam werd met de methode van [Tennekes 2009] de kruissnelheid berekend op ≈72km/h. Met doelvolgradars namen [Alerstam et al, 3] treksnelheden waar van ≈73km/h. Ofwel v_{mr} en v_{kr} (zie inleiding par. 12.8) verschillen nauwelijks.

Dat verraadt iets: deze eendensoort is voor zijn grootte tamelijk zwaar, ca. 9N (≈900 gram) bij een relatief klein vleugeloppervlak. Dat wil zeggen: om in de lucht te blijven moet de Brilduiker snel vliegen – en dat doet hij: 72km/h. Tegelijk kan hij die snelheid ook maar net halen, en daarom doet de vogel hetzelfde als de Knobbelzwaan om niet tenslotte aan de grond te geraken: hij vliegt eigenlijk in een continue stijgvlucht, zodat de vleugelweerstand toeneemt en turbulentie ontstaat die op zijn beurt geluid genereert. En dat is precies wat we buiten de Knobbelzwaan *ook bij de Brilduiker horen en zien:* fluitende vleugels en een grote invalshoek (foto). Zo zijn er mogelijk nog wel meer soorten. Spreeuwen vliegen bijvoorbeeld soms ook hoorbaar, maar dan tijdens echte stijgvluchten.

Totaal vlogen 545 exx voorbij de telpost in sterk fluctuerende jaarlijkse aantallen. Op het Zuidplaatje werden er meer gezien dan op de Tongplaat, alwaar de jaarindex op 84% komt.

Dagrecords

De dagrecords bevestigen het bovenstaande over het onderscheiden van trekvogels: vanaf maart worden de groepjes groter dan gewoon – en dat is immers een aanwijzing voor trek.

Van de vogels uit de 91 beschikbare dagrecords (dekking 93%) koos 57% in het voorjaar voor (semi-) staartwinden bij aanvang van de trek. Vooral Z-ZO winden sprongen eruit en windkracht Bft3 was veruit favoriet.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
29-2-2020	Z	5	50	12
8-3-2011	ZO	3	22	3
6-3-2012	OZO	3	21	3
3-3-2012	ZO	3	19	2
2-4-2011	ZO	4	16	2

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantallen en intensiteiten variëren nogal per voorjaar zonder een correlatie met regionale of zelfs landelijke variabelen te verraden. Een afname alhier sinds ca. 2000 hangt samen met een toename in het Oostzeegebied, waar door zachtere winters minder ijsvorming optreedt. [Sovon 2018, 135]. Dat zie je niet lineair terug in onze plaatjes. Integendeel, in de Biesbosch nemen de overwinteraars recentelijk gestaag toe [Avifauna 2020, 127] – en eigenlijk menen we dat ook terug te zien in de sinds 2012 weer hogere aantallen van 2018-2020.

De Brilduiker draagt slechts enkele honderdste procenten bij aan de voorjaarstrek over de DB, maar dat is dan nog steeds genoeg voor ca. 4% van de landelijke trek van de soort.

Met simulatie van de paar zeer 'dunne' jaren om te voorkomen dat deze onevenredige invloed op de shiftberekening uitoefenen, schuift de HDP-trend in 2020 zomaar 6 weken naar achter en verkort ook nog 4 weken, zodat deze nu ongeveer in de 1^{e} twee decaden van maart valt. 2018 en 2020 zijn goede voorbeelden van deze 'nieuwe' HDP. Dit fenomeen zou *eventueel een gevolg kunnen zijn* van een neiging om in februari voorzichtiger te zijn met het noteren van passerende brilduikers als doortrekkers. We zijn ons daar niet zo van bewust, maar het *kan* altijd in het achterhoofd meespelen.

Het verblijf in het winterkwartier – hier in Nederland dus – volgt de shift en gaat van ≈13 naar ≈20 weken, een en ander nog versterkt door een tegengestelde beweging in de najaarstrek. Alles uiteraard voor wat het waard is qua leunen op trendlijnen en simulaties.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar trekken brilduikers laag over de Nieuwe Merwede, maar dan in zuidwestelijke richting. Sommige vogels trekken verder over het Hollands Diep, andere vinden het wel genoeg en gaan tussen de strekdammen bij de telpost zitten. Elke daar gelande vogel was dan zojuist nog doortrekker en wordt tot eind oktober als zodanig genoteerd, uiteraard met aftrek van eerder getelde aanwezigen. Daarna is onderscheid met pleisteraars niet meer mogelijk, tenzij het gaat om vogels die echt gevolgd kunnen worden bij het verder vliegen.

In het najaar passeren aanzienlijk minder brilduikers de DB dan in het voorjaar, net als bijvoorbeeld bergeenden. Het waren er 241 in totaal en in 2003 moesten we het zonder doen. Op de Tongplaat zijn het er bij een jaarindex van 184% 'veel' meer dan op het Zuidplaatje, vooral in 2014 en opnieuw in 2018-2020.

Dagrecords

De eerste dagrecords weerspiegelen de topjaren voor de soort, en gaan over de seizoenstotalen van vele andere jaren uit. In 68 dagrecords zijn alle getelde vogels inbegrepen, die dan voor 61% bij de (semi-) kopwinden Z en ZO vlogen, kopwinden die niet al te sterk moesten zijn: slechts 13% waagde de tocht bij Bft4 en hoger.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
31-10-2009	ZO	3	30	3
20-10-2019	ZO	1	27	6
31-10-2020	Z	3	16	2
08-07-2018	NNO	3	12	3
31-10-2014	Z	3	12	2

Ontwikkelingen 2003-2020

De jaarlijkse variaties laten geen uitspraken toe over correlaties met regionale en/of landelijke ecologische variabelen.

Van alle najaarstrekvogels over de DB nemen brilduikers nog geen honderdste procent voor hun rekening en ook het belang van de telpost voor de soort in het kader van de landelijke trek blijft steken rond 1%.

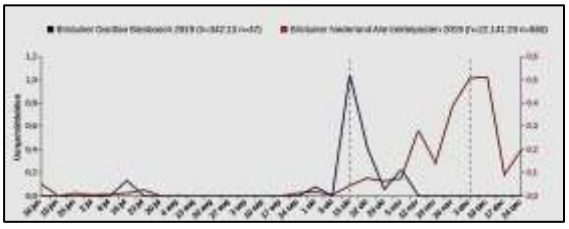

Brilduiker DB versus NL najaar 2019.
Bron: [trektellen.nl]

De uitzondering is topjaar 2019 waar dit aandeel ineens 5,41% is, zoals afgeleid kan worden uit bovenstaande combografiek. Interessant in deze grafiek is daarnaast, dat de mediaan op de DB 6 weken vroeger ligt dan de Nederlandse, die op 3 december valt. Tot dan was dit verschil 'slechts' 4 weken. Is dit een 'zoetwater' accentverschuiving waardoor de vogels eerder van de Zeeuwse Delta naar de Brabantse Biesbosch verkassen? Zoiets leek al vanaf 2013 zichtbaar [waarneming.nl], maar was pas in 2019 significant op de DB waar te nemen.

Zoals bij het voorjaar al aangestipt, maakt de najaars-HDP een forse duikeling naar voren. Goed voorbeeld is de mediaan die 54 dagen eerder valt dan voorheen. De p_{10} gaat daarin mee, maar de p_{90} houdt het bij 30 dagen, zodat de HDP uiteindelijk ruim drie weken langer wordt. Een relatie met het verleden lijkt nauwelijks meer te bestaan: de twee HDP's liggen drie weken 'los' van elkaar.

Het verblijf in het zomerkwartier – dus in het noorden – wordt op de medianen 6 weken korter. Ondanks deze grote verandering – die ook terug te zien is op de blauwe lijn in de seizoensgrafiek – zijn de cijfers gemiddeld wel in orde: in elke subperiode komen zomer- en winterverblijf samen gemiddeld weer op ruim 52 weken. De staafgrafiek suggereert in feite dezelfde vervroeging, maar is wat lastiger te interpreteren.

Samenvatting

Brilduiker *Bucephala clangula*		
Broedgebied [Sovon 2018, 134v.]	Zoete wateren Rusland, Balticum, Fennoscandinavië, Ierland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Westelijke Oostzee en NW-Europese kustwateren	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈72km/h, waargenomen treksnelheid ≈73km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	312	233
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	84%
Intensiteit [exx/h]	0,3	0,2
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,08%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	4,2%	3,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 jan – 14 feb – 10 mrt (51)	27 feb – 8 mrt – 22 mrt (23)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈13	≈20
Bijzonderheden status	≤8 exx in 2008, 2014, 2016 en 2017	
Mogelijke foutbronnen	Tot begin maart enige verwarring tussen trekvogels en pleisteraars mogelijk, maar niet dominant.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	85	156
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	184%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,07
Aandeel in DB [% alle exx]	0,005%	0,008%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,8%	1,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	25 nov – 30 nov – 3 dec (8)	3 okt – 7 okt – 3 nov (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈39	≈33
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2003; ≤2 exx in 2004, 2006 en 2017.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Brilduiker

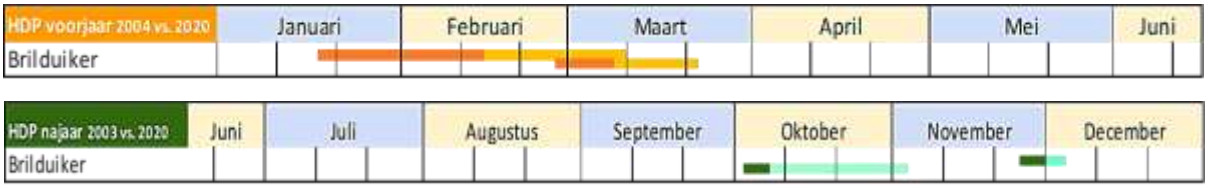

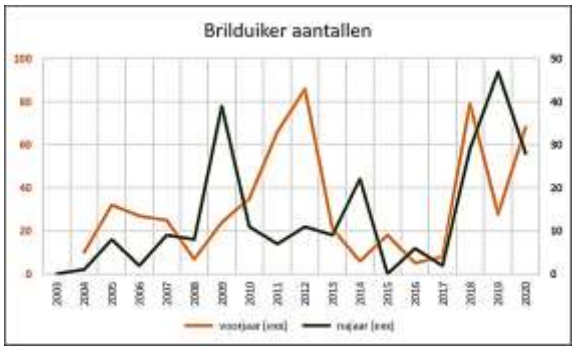

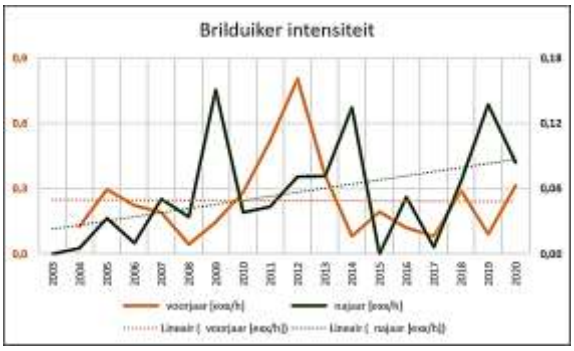

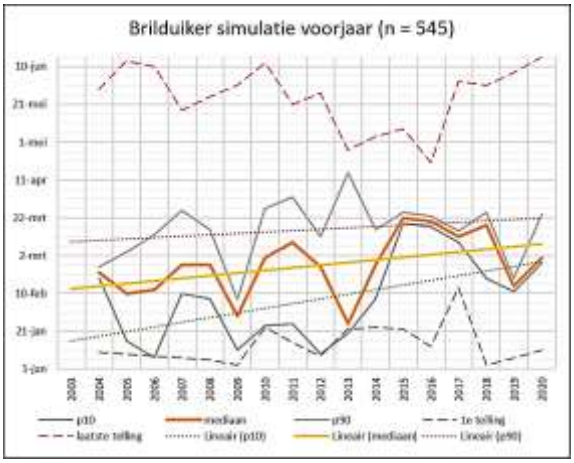

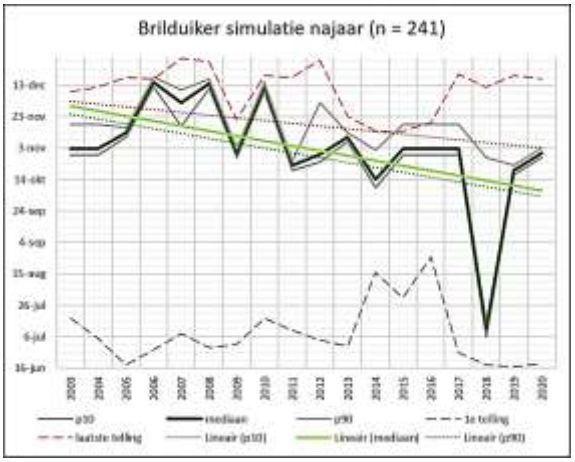

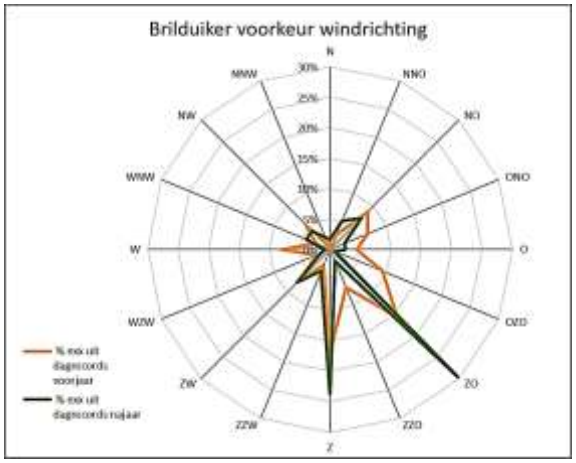

Grote Zaagbek *Mergus merganser*

Voorjaar

Algemeen

De Grote Zaagbek passeert de DB meest over de rivier. Sporadisch trekken kleine groepjes recht over de Tongplaat noord(oost)waarts. Enige alertheid ten aanzien van potentiële TP vogels is geboden, want er overwinteren altijd wel één tot meerdere pleisteraars (dagmaximum 51 exx in 2019) in de rivierkom bij de telpost. De vogels nakijken of ze echt verdergaan is de beste manier.

De kruissnelheid is 81km/h, maar treksnelheden boven 71km/h zijn niet gezien [Tennekes 2009, 195; Alerstam et al, 3]. De Grote Zaagbek behoort dus tot de soorten die een hogere dan gewone invalshoek (zie foto) moeten aanhouden om in de lucht te kunnen blijven. Dat zou dan, zoals bij de Knobbelzwaan en de Brilduiker (zie aldaar) turbulentie en 'fluitende' vleugels 'behoren' te veroorzaken, maar dat is bij deze soort niet hoorbaar, althans niet opvallend.

Totaal passeerden 608 grote zaagbekken de DB, in een vrij rustig oplopend patroon met pieken van ≥50 exx in 2010-2012 en 2018-2020. Op de Tongplaat werden er jaarlijks gemiddeld iets meer gezien dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Via 88 benutte dagrecords (dekking 81%) weten we dat de soort in het voorjaar geen uitgesproken voorkeur voor een windrichting heeft bij het trekken. De windroos laat dat mooi zien. Meer dan de helft (52%) van deze vogels trekt kennelijk graag bij windkracht Bft3, maar 21% heeft ook geen probleem met Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-3-2012	OZO	3	25	3
31-1-2010	W	4	21	4
3-3-2012	ZO	3	19	2
30-3-2018	ZO	3	14	2
21-3-2018	W	3	13	1

Ontwikkelingen 2004-2020

Wisselingen in de voorjaarstrek worden niet bepaald door regionale ecologische variabelen, maar vooral door het aantal overwinteraars. Dit blijkt weer samen te hangen met vorstperioden in de Oostzee, en dus ook mogelijk met klimaatveranderingen [Sovon 2018, 138v.].

Het aandeel in de landelijke voorjaarstrek van de soort is op beide telpostlocaties ca. 3%, relatief hoog dus en vermoedelijk te danken aan de nabijheid van Nationaal Park de Biesbosch.

De HDP-shift is groot. Het begin ervan schuift ondanks jaarlijkse variaties toch in een duidelijk zichtbaar patroon 39 dagen naar achter, het eind zelfs 68 dagen en de mediaan zit daar middenin. De HDP-grafiek illustreert dat de 'oude' en de 'nieuwe' HDP wel drie weken van elkaar zijn losgeraakt. Wel is de huidige HDP 29 dagen langer dan voorheen. Het netto resultaat is een verlenging van de overwinteringsperiode alhier van ≈9 naar ≈15 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar vliegen grote zaagbekken vrijwel uitsluitend over de rivier. Verwarring met TP-vogels is in het begin van het seizoen nauwelijks mogelijk: de pleisteraar van nu is de doortrekker van vanmorgen vroeg. In december is het risico wat groter en moet weer nagegaan worden of de vogels echt doorvliegen.

Bij ontbreken van de Grote Zaagbek in twee jaren en ≤2 exx in vijf andere, kwamen toch nog 196 exx voorbij, gemiddeld fors minder op de Tongplaat dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

De eerste dagrecords werden min of meer proportioneel genoteerd in de beste najaren voor de soort. Er zijn 48 dagrecords beschikbaar (dekking 100%) die laten uitkomen dat 60% van de vogels bij (semi-) staartwinden trekt. Oostenwind is daarbij volgens de windroos veruit dominant. 71% van deze vogels prefereert dan kennelijk gematigde winden tot Bft3, maar 3% waagt het ook nog bij Bft6.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-12-2010	O	5	29	10
18-11-2018	O	3	20	4
3-12-2010	ZZW	2	19	13
19-12-2010	O	2	14	2
11-11-2016	NNW	3	10	6

Ontwikkelingen 2003-2020

Variaties in de trek hangen voornamelijk samen met de aantallen overwinteraars, zie boven. In het najaar is het aandeel in landelijke trek van de soort afgenomen van 2,2% op het Zuidplaatje naar 1,3% op de Tongplaat. Het aandeel in de totale DB-trek is marginaal, enkele duizendste procenten. De DB heeft voor de landelijke trektellingen dus wel enige betekenis, maar voor de telpost zelf komt de soort in het najaar qua rangorde pas op plaats 98.

Desondanks: wij tellers zijn altijd weer verrukt door de schoonheid van de 'boterbuiken' die we zien (pleisteren en) passeren.

Een najaars-HDP destilleren uit de tellingen is nogal lastig en met veel onzekerheid omgeven. Er moesten niet alleen percentielen worden gesimuleerd om de invloed van jaren met bijna geen exemplaren te beperken, maar ook was dat nodig voor wel 5 jaren met voor deze soort te vroeg gestopte telseizoenen. Soms vielen die twee 'doelen' samen. Voor wat het dan waard is blijft er een shiftgrafiek met lange horizontale lijnen, die dan oplevert dat de HDP ongeveer stabiel is gebleven op de 3e decade van november tot de 1e van december. Er is slechts een vervroeging van enkele dagen en een verkorting van 4 dagen. Met enig puzzelwerk is dat ook wel af te lezen uit de staafgrafiek, die *niet* is beïnvloed door simulaties. Wel onderstreept deze grafiek de afname sinds 2012.

Dat het verblijf in het zomerkwartier bij een stabiele najaars-HDP toch afneemt van ≈43 naar ≈38 weken is het gevolg van de HDP-shift in het voorjaar. Al met al zien we grote zaagbekken hier dus veel langer dan voorheen.

Samenvatting

Grote Zaagbek *Mergus merganser*		
Broedgebied [Sovon 2018, 138v.]	Fennoscandinavië, UK, Balticum, noordelijk Polen en Duitsland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Noordzeegebied tot in Frankrijk, in NL IJsselmeer, grote rivieren	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈81km/h, waargenomen treksnelheid ≈71km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	311	297
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	107%
Intensiteit [exx/h]	0,28	0,26
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,10%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,7%	3,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	15 jan – 24 jan – 4 feb (20)	23 feb – 20 mrt – 13 apr (49)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈9	≈15
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	125	71
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	57%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,03
Aandeel in DB [% alle exx]	0,007%	0,004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,2%	1,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	24 nov – 3 dec – 9 dec (15)	23 nov – 1 dec – 4 dec (11)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈43	≈38
Bijzonderheden status	≤2 exx in 2004-2005, 2009, 2013-2015, 2017	
Mogelijke foutbronnen	HDP onzeker door ontbreken van de soort in meerdere jaren, mischien mede door vroeg afgebroken telseizoenen.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Watervogels: Grote Zaagbek

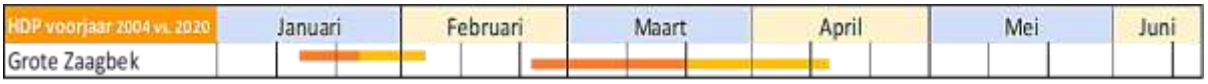

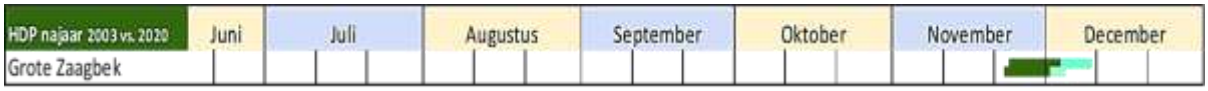

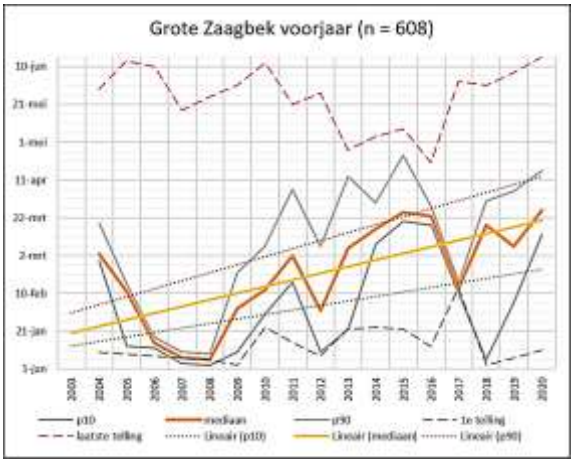

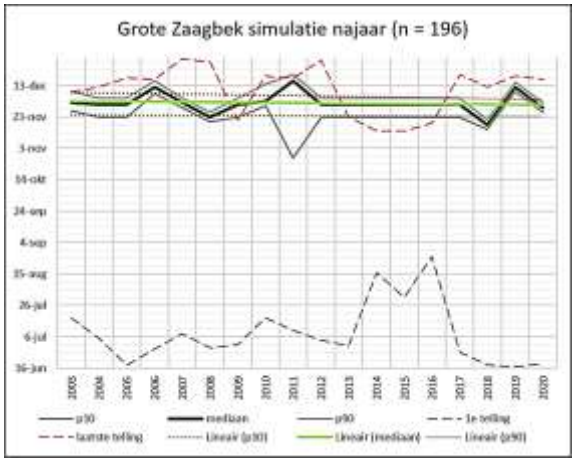

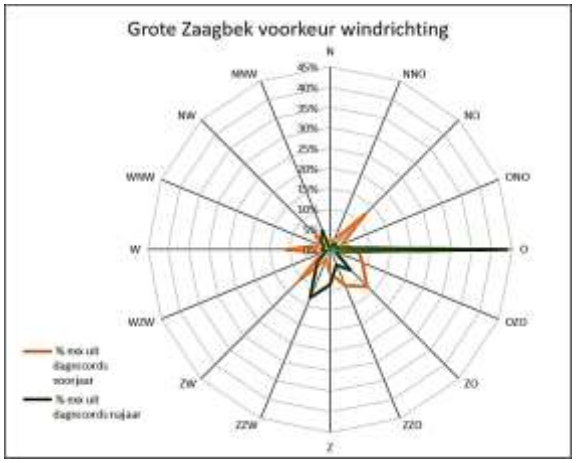

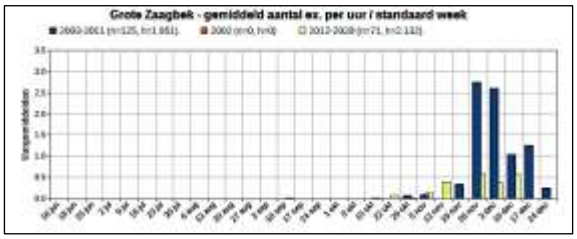

Watervogels overig

Eén **Rosse Fluiteend** (exoot) trok op 28 oktober 2018 over de telpost. De **Rotgans** passeerde met in totaal 73 exx in 2009, 2010, 2011 en 2020, het merendeel (47 exx) in 2016. In het voorjaar viel de doortrek tussen de 2e decade van februari en de 2e van maart, in het najaar tussen de 1e decade van oktober en de 1e van november. De enige **Branta-gans spec.** op 29 september 2020, werd er ook ernstig van verdacht een Rotgans te zijn. 4 stuks **Witbuikrotgans** vlogen op 22 maart 2016 mee met een gemengde groep Brandgans en de boven vermelde 47 rotganzen. Tweemaal trok één **Roodhalsgans** over, op 12 maart 2006 en op 30 januari 2010.

Hoewel nauwelijks interessant, vermelden we hier toch de 535 exx **Grote Canadese Gans** die passeerden, 148 in het voorjaar en 387 in het najaar. In vele jaren trokken ze helemaal niet door, maar wel is deze soort bijna altijd op de telpost te zien als TP vogel. De **Kleine Canadese Gans** gaf met 3 exx acte de présence op 19 december 2010, voorafgegaan door één individu de dag ervoor en 1 dito op 30 januari van dat jaar. Eén **Indische Gans** kwam mee met de stortvloed aan brandjes en kollen op 30 januari 2010. Helaas moeten we soms **gans spec**. noteren vanwege zichtomstandigheden of afstand. Aangezien het dan niet over een specifieke soort gaat kunnen we daar analytisch niets mee. Er passeerden er 2.341. Acht stuks **Soepgans** werden onder enige hilariteit genoteerd op 10 oktober 2020.

Een **Sneeuwgans** vloog over de telpost op 20 maart 2011, de opvolger van de vogel op 10 december 2006. De **rietgans spec**. was met 330 exemplaren vertegenwoordigd. De tijd om deze vogels te zien is lang: van 1 oktober tot de 2e decade van februari. Opvallend is dat op 16 exx na al deze vogels genoteerd zijn in de periode 2003-2008. Was het zicht vanaf het Zuidplaatje niet toereikend, of was onze kennis nog niet voldoende? Wie zal het zeggen? Een zeer onregelmatige verschijning op de DB is de **Kleine Rietgans**. In de voorjaren 2005 en 2008, 2010-2011 en in de najaren 2008-2011 en 2013-2017 trokken er respectievelijk 99 en 153 exemplaren van over, samen 252 stuks. Tweemaal zagen we een **Dwerggans**, één op 11 oktober 2006 en één op 7 november 2017. Met enige humor dus een echte najaarstrekker te noemen bij ons.

De exoot **Zwarte Zwaan** doet het goed op de DB. In 2007-2008, 2010-2011, 2017-2018 en 2020 gingen er totaal 31 voorbij. De DB is nog steeds niet van de twijfelachtige eer af, houder van het Nederlandse dagrecord te zijn met 7 exx op 28 maart 2007. Nog een exoot, de **Nijlgans** passeert regelmatig de DB, totaal 1.470, gemiddeld zo'n 80 per jaar. Blijft altijd de vraag of dit nu echte trek of *extended* TP is. Evenwel toch maar vermeld hier. De **Casarca** – ook al geen onverdacht wilde vogel – kwam met 66 exx voorbij. De meeste waarnemingen zijn van september-oktober en het betreft dan soms groepjes met maximum 7 vogels per dag. Het hele jaar behalve januari, juni en december worden er kleinere groepjes (max 4 exx) of solitair doorgaande vogels gezien, duidelijke twijfelgevallen natuurlijk.

Casarca

Van 2003-2020 werden 40 exx van de **Zomertaling** doortrekkend waargenomen. De meeste waarnemingen in het voorjaar waren tussen de 3e decade van maart en de 1e van mei. Bij de najaarstellingen was het tussen de 1e decade van juli en de 2e van augustus.

Zomertaling

Van de **Wilde Eend** vlogen 2.559 exx over de DB, de meeste van half juli tot half oktober, met een tweede piek eind november-begin december, plus wat klein bier in februari-april. Bij deze soort is altijd moeilijk te onderscheiden wat TP en wat trek is: er is zoveel water in de omgeving. We tellen dus alleen maar de (zeer) hoge overvliegers. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de behoorlijk grote juli-piek de ruitrek betreft, en de winterpiek de echte trek.

Eén mannetje en 2 vrouwtjes **Krooneend** passeerden de DB op 26 oktober 2012.

Krooneend

Met de **Tafeleend** komen we niet verder dan 52 waarnemingsdagen en totaal 326 exx in een onregelmatig patroon. Ongeveer tweederde daarvan kwam tussen half februari en half mei door, een kwart in september-oktober en de resterende 10% verspreid over het jaar. Uiteindelijk dus alhier vooral een voorjaarstrekker.

Tafeleenden baltsend voor de telpost

De **Kuifeend** is een moeilijke soort voor de tellers. In de rivierkom bij de telpost verblijven regelmatig tot 500 exx. Ze zijn voor ons zo 'gewoon' dat we ze zelden op de TP lijst zetten, een lot dat ze delen met de Krakeend.

Kuifeenden bij de Dam van Engeland

Trek van de Kuifeend komt voornamelijk voor in oostelijke richting over de Nieuwe Merwede – maar wordt dan vaak weer gevolgd door westelijke 'terugkeer' en aansluiting bij de zwemmende soortgenoten. Zijn ze dan even naar de Noordwaard geweest? Het is – gezien deze onzekerheden – niet lonend om aan deze soort analytische inspanning te verspillen. Het zou een schijnaccuratesse suggereren.

Een paar opvallende fenomenen vragen echter wel om *basic*-grafieken. In het voorjaar passeerden 809 exx met de hoogste intensiteiten in de 3e decade van januari tot de 2e decade van maart. Dit is mogelijk 'echte' (aankomst) voorjaarstrek. In het najaar waren het 1.494 exx, waarover straks meer.

Grafiek 1. Kuifeend voorjaar

In Grafiek 1 valt op dat de meeste van de voorjaarswaarnemingen van het Zuidplaatje stammen (blauwe staafjes). Was toen het verband met de TP vogels niet zichtbaar of bekend?

Grafiek 2. Kuifeend najaar

Volgens Grafiek 2 ziet het Zuidplaatje in juli ook een aanzienlijk hogere intensiteit. Is dat misschien voornamelijk ruitrek? Van eind augustus tot begin oktober is er een opvallende overeenkomst in intensiteit op beide locaties. Dat kan mogelijk duiden op echte najaarstrek.

Een **Grote Zee-eend** passeerde op 28 januari 2012, van de **Zwarte Zee-eend** kwamen twee individuen langs, één op 24 maart 2010, één op 23 april 2015.

Grote Zee-eend. Archieffoto 2013

Op 8 oktober 2003 – het 1e seizoen van de telpost – passeerden 20 exx van de **Eider**, en dat waren dan ook meteen de laatste die ooit op de DB zijn opgemerkt. Michel en Wouter waren de gelukkigen.

Op 29 oktober 2020 waren Hans en Nijs de verbaasde getuigen van de 'onwaarschijnlijke' aankomst (= eindpunt trek) van een vrouwtje **IJseend** dat nog wekenlang rond de Tongplaat zou blijven pleisteren en uitentreuren gefotografeerd is.

IJseend vrouw op de Tongplaat

Van begin januari tot begin maart trekt ook het **Nonnetje** met 21 exx in het voorjaar, van individuen tot groepjes van 4 exx. In oktober-november zijn 4 exx geteld. Typische voorjaarstrekker op onze telpost dus.

Nonnetjes bij de Dam van Engeland …

Van de **Middelste Zaagbek** zijn er 22 waarnemingsdagen met in totaal 30 exx. Deze soort verschijnt zowel tijdens de voorjaars- als de najaarstrek. De grootste kans om ze waar te nemen is van half februari tot eind april en van de 2e decade september tot begin november. Heel af en toe blijven er enkele vogels een paar dagen hangen bij de Dam van Engeland.

De **Roodkeelduiker** is met 6 exx vijfmaal gezien, op 26 maart 2011 waren het er twee. Van eind april tot begin oktober wacht men vergeefs op deze soort.

Roodkeelduiker (22 april 2021)

Driemaal in het najaar en éénmaal in het voorjaar was er een **Parelduiker**, na 24 april 2010 nooit meer één. Eén **IJsduiker** werd ooit geregistreerd op 30 november 2008. De enige waargenomen **Roodhalsfuut** trok op 1 december 2010 voorbij.

Roodhalsfuut

Vier **Dodaars** trokken langs op 13 oktober 2017, gevolgd door één op 6 november 2018 en twee op 26 september 2020, een typisch voordeeltje van de Tongplaat als locatie.

Fuut

Van de 186 exx van de **Fuut** waren 82 exx enkele individuen. De meeste werden genoteerd in maart-april en september-oktober.

Kuifduiker

De enige **Kuifduiker** werd gezien op 13 februari 2016. De **Geoorde Fuut** werd opgeschreven op 13 februari 2011 en 3 augustus 2020. De 4 geoorde futen die op 17 augustus 2018 als TP werden genoteerd, zijn eigenlijk ook doortrekkers geweest: op de 16e waren ze er nog niet en op de 18e waren ze weer weg.

Geoorde Fuut

14. Reigerachtigen

Ooievaar *Ciconia ciconia*

Voorjaar

Algemeen

Ooievaars passeren de DB in het voorjaar vanuit elke denkbare zuidelijke tot westelijke sector en op elke denkbare afstand tot aan de rand van het gezichtsveld, meestal – zelfs bij harde wind – thermiekend op alle mogelijke hoogten. Verwarring met TP-vogels is bijna onmogelijk, behalve met het ene exemplaar dat soms in de NDB verblijft.

Totaal passeerden 242 vogels de telpost in variabele aantallen van 1-78 exx per seizoen, zie de samenvatting en de grafieken. Op de Tongplaat werden aanzienlijk meer ooievaars geteld dan op het Zuidplaatje.

De kruissnelheid en treksnelheid van de vogel, resp. 47 en 58km/h [Tennekes 2009, 195] worden volledigheidshalve vermeld, maar doen in de praktijk nauwelijks ter zake vanwege het thermieken.

Dagrecords

Alle eerste dagrecords vallen op de Tongplaat. De vogels uit 60 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vlogen volgens de windroos het meest bij O-ZZO wind en daarmee voor 58% bij (semi-) kopwinden – en dat kan weleens van belang zijn bij het waarnemen van deze derhalve lager vliegende ooievaars, waar we ze in het najaar mogelijk missen wegens de zeer hoge vlieghoogte bij staartwinden. Opvallend in het voorjaar is de bijna exclusieve voorkeur voor windkracht Bft3, die aan een klassieke Gaussverdeling doet denken.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
25-3-2020	ZZO	3	34	6
4-3-2018	OZO	3	27	6
1-4-2019	O	3	18	5
11-4-2020	O	2	15	2
13-2-2016	ONO	3	14	5

Ontwikkelingen 2004-2020

Met uitzondering van 2013-2015 nemen trekkende ooievaars op de DB in aantal en intensiteit toe. Regionale veranderingen spelen hierbij vermoedelijk geen rol. Het ligt meer voor de hand een verband te veronderstellen met de algemene toename als broedvogel. Zulke vogels moeten immers telpost(en) passeren om hun zomerverblijf te bereiken. Onderstaande grafiek ondersteunt dit vermoeden.

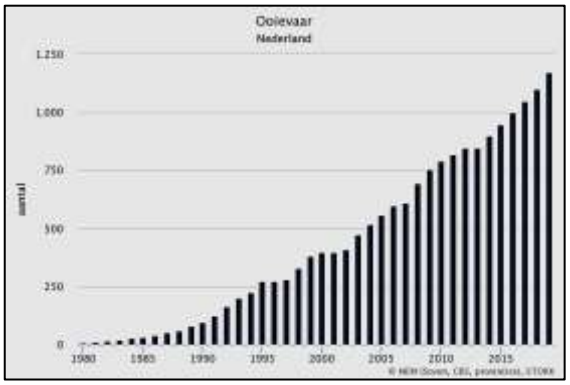

Bron: [Sovon.nl]

De staafgrafiek benadrukt erg duidelijk het overwicht van de tellingen op de Tongplaat. Met dat al blijft de bijdrage van de vogel aan de voorjaarstrek over de DB beperkt tot minder dan ééntiende procent. Het aandeel in de landelijke trek is op het Zuidplaatje 2,4% en stijgt op de Tongplaat naar 2,8%, wat binnen ons begripskader wel 'significant' mag heten.

Vanwege vele jaren met zeer weinig ooievaars is de shiftgrafiek sterk gesimuleerd met gemiddelden (horizontale lijnen) om de invloed van die op vreemde tijden opduikende individuen te verzwakken. Op die manier verdubbelt de HDP *anno* 2020 op de trendlijn ongeveer en valt nu in de 1e twee decaden van maart bij een iets latere p_{10} en p_{50}. Het is allemaal niet dramatisch, wat ook terug te zien is in het berekende verblijf in het winterseizoen dat door de jaren heen rond 23 weken blijft.

Najaar

Algemeen

In het najaar zien we het meest *thermiekende* ooievaars voorbijtrekken vanuit alle hoeken van het gezichtsveld. Meer dan in het voorjaar gebeurt dat op *zeer* grote hoogte en vaak tegen een strakblauwe lucht, waardoor ze gemakkelijk aan de aandacht kunnen ontsnappen of erg moeilijk te tellen zijn. Zo kan het fenomeen zich voordoen dat er – bij een fors hoger seizoenstotaal dan in het voorjaar – eigenlijk maar zeven najaren zijn waarin meer dan 10 exx worden genoteerd. Enfin, alles bij elkaar passeren 331 exx de telpost, waarvan alweer de meeste op de Tongplaat, vooral dankzij topjaar 2014 met 129 exx.

Dagrecords

In 2014 zijn twee dagrecords goed voor bijna het hele seizoenstotaal. De andere records in de top-vijf vallen in de betere jaren 2008, 2010 en 2015. Met 43 dagrecords worden alle gepasseerde vogels gedekt, die dan – net als purperreigers – voor 83% bij (semi-) staartwinden (NO-O) vliegen, zoals de windroos dit keer wel heel ondubbelzinnig laat zien. Bij staartwind is de *windkracht* natuurlijk minder kritisch.

Dat zie je terug: Bft2-4 mogen op min of meer gelijke belangstelling rekenen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
27-8-2014	O	2	88	10
14-9-2008	ONO	4	51	4
13-9-2014	NO	3	31	5
3-10-2010	ZZO	5	16	2
9-9-2015	ONO	4	12	3

De voorkeur voor staartwinden van vogels zoals de Ooievaar en de Purperreiger heeft als mogelijk en denkbaar doel: het besparen van vetreserves vanaf de start van de trek, die immers in onze streken aanvangt.

Een dergelijke staartwind-voorkeur is tevens waargenomen – en zelfs noodzakelijk om het eindpunt te halen – bij vogels die in het voorjaar in Afrika hun trek starten [Tennekes 1993, 65].

Ontwikkelingen 2003-2020

Het najaarsbeeld is totaal verschillend van het voorjaarsbeeld: de pieken in 2008, 2010 en 2014 laten geen enkele conclusie toe in relatie tot lokale of landelijke ontwikkelingen. Goed denkbaar is het vermoeden dat slechte zichtbaarheid van zeer hoog thermiekende vogels debet is aan de variaties. Ook zijn 102 van de 331 wél genoteerde vogel in de laatste decade van augustus gepasseerd. Het zou dus zomaar kunnen dat ook vakanties een rol spelen in het ontbreken van de soort in bepaalde jaren. Dat wil zeggen: we zouden gewoon ooievaars gemist kunnen hebben doordat we er niet waren, hoewel de tellingen ten aanzien van deze soort *formeel* nooit te laat gestart zijn.

In het najaar draagt de Ooievaar nauwelijks bij aan de resultaten op de DB. Het blijft bij promillen van procenten, op de Tongplaat wat hoger dan op het Zuidplaatje.

Daarentegen halveert het aandeel in de landelijke trek van de soort op de Tongplaat ongeveer naar 0,9%, mede omdat de landelijke trek vanaf 2018 zo goed als verdriedubbelt.

Vanwege de vele ooievaar-arme jaren is de najaarsshift ook via simulatie tot stand gekomen. Deze resulteert dan in een zo goed als even lang blijvende HDP die echter een week later gaat vallen. Daardoor wordt eind september – begin oktober bij de kennis van nu de beste waarnemingstijd voor de soort. Maar mogelijk moet de HDP misschien wel meer naar augustus schuiven. Zoiets suggereert de staafgrafiek wel, maar deze wordt onvermijdelijk gedomineerd door het dagrecord van augustus 2014. Mogelijk vinden we hier ooit een antwoord op.

Samenvatting

Ooievaar *Ciconia ciconia*		
Broedgebied [Sovon 2018, 170v.]	Centraal Europa tot Nederland, pogingen in UK en Scandinavië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Iberisch schiereiland en W-Afrika, deels ook Nederland	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈47km/h, waargenomen treksnelheid ≈58km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	53	189
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	401%
Intensiteit [exx/h]	0,05	0,16
Aandeel in DB [% alle exx]	0,01%	0,07%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,4%	2,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	28 feb – 5 mrt – 9 mrt (9)	3 mrt – 12 mrt – 20 mrt (17)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈23
Bijzonderheden status	≤5 exx in 2004, 2006-2009, 2013-2015	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	123	208
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	169%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,10
Aandeel in DB [% alle exx]	0,007%	0,011%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,7%	0,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 sep – 26 sep – 2 okt (12)	27 sep – 2 okt – 8 okt (11)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈29
Bijzonderheden status	≤5 exx in 2003-2007, 2009, 2012, 2013, 2016, 2017	
Mogelijke foutbronnen	- Zeer hoog thermiekende ooievaars tegen een strakblauwe lucht zijn mogelijk in meerdere jaren over het hoofd gezien. - Vakantie van tellers in augustus zou voorheen manco's in de tellingen tot gevolg kunnen hebben gehad.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Reigerachtigen: Ooievaar

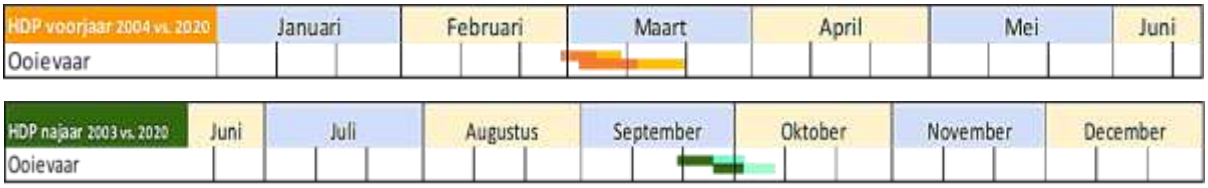

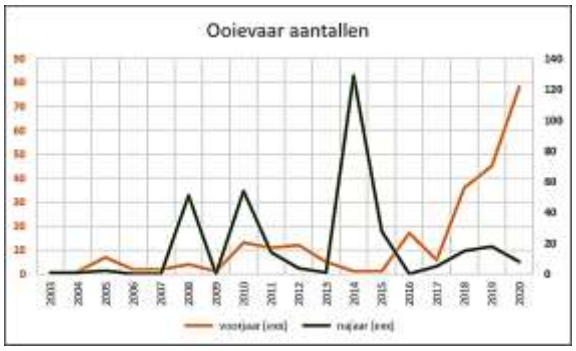

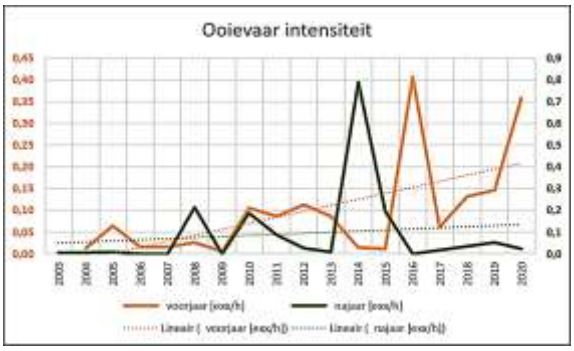

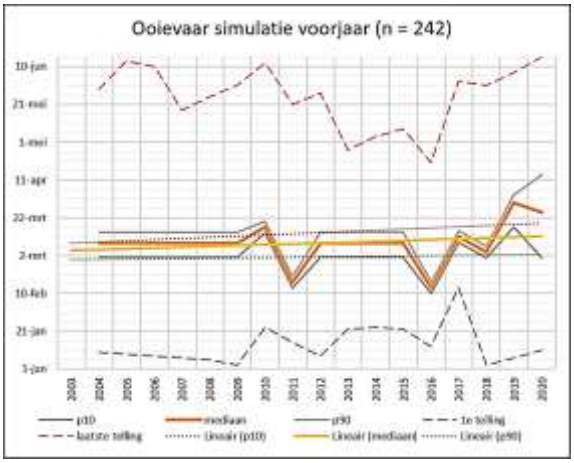

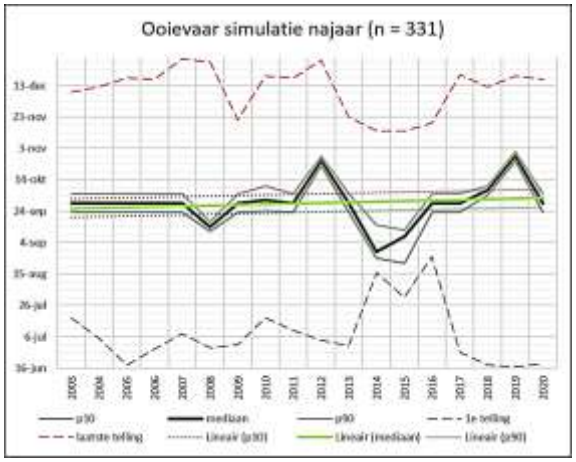

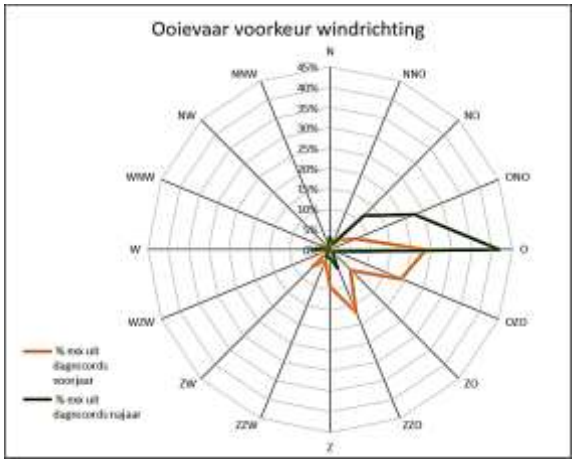

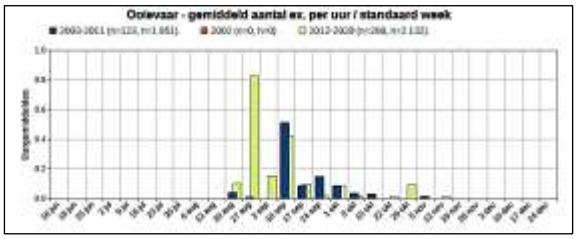

Lepelaar *Platalea leucorodia*

Voorjaar

Algemeen

Lepelaars passeren veelal middelhoog over de rivier (oevers) of de populierenrij. Soms komen ze zeer hoog recht over de Tongplaat. Bij negeren van de gewone HVP vluchten en de enkele foerageerders op de Tongplaat is er niet veel kans op verwisseling met TP-vogels.

De Lepelaar moet ≈51km/h vliegen om een horizontale vlucht te kunnen onderhouden.

Deze kruissnelheid wordt bij radarobservaties ook waargenomen als maximale treksnelheid [Alerstam et al, 3].

Totaal passeerden 1.445 exx de telpost, waarbij 2016 met slechts 1 exemplaar er negatief uitspringt. Op de Tongplaat werden ze overigens wat meer geteld dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Het eerste dagrecord klopt de jaartotalen van wel vijf seizoenen, verder is het niet zo spannend. De data vanuit 88 benutbare dagrecords (dekking 71%) geven aan dat 64% bij (semi-) kopwinden passeerde. Op de windroos blijken dat vooral tegenwerkende zijwinden te zijn. Windkrachten van Bft4 en hoger werden geschuwd door 75% van deze vogels.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-5-2018	NO	3	32	6
5-5-2006	W	4	31	2
6-4-2020	Z	3	25	5
22-4-2020	O	3	24	4
4-5-2006	O	4	24	3

Ontwikkelingen 2004-2020

Voor het voorjaar is nauwelijks een verband te vinden met regionale landschapswijzigingen. Mogelijk is de sterke stijging vanaf 2017 een laat effect van de ontwikkeling van de Noordwaard, maar zeker is dat niet. Wel kan de duikeling in 2013-2016 – slechts 82 exx in 4 jaar – worden verklaard uit de shiftgrafiek: we stopten voor deze soort te vroeg met tellen.

Opmerkelijk: hoewel alle kengetallen – zoals bijvoorbeeld het aandeel in de DB trek – op de Tongplaat hoger zijn (0,15% > 0,28%) dan op het Zuidplaatje, neemt het aandeel in de landelijke trek in diezelfde periode af van 6,4% naar 3,3%. Dat komt niet voort uit een spectaculaire landelijke verhoging, althans niet spectaculairder dan die op de DB, zoals de grafiek hiernaast laat zien. Wél kan – als je de doortrekpatronen van meerdere jaren naast elkaar legt – misschien worden geponeerd dat de trek in de jaren op het Zuidplaatje wellicht wat meer in het binnenland plaatsvond dan in met name de laatste 4 jaren.

Bron: [trektellen.nl], bewerking Nijs Stam

Vanwege de vroeg gestopte telseizoenen 2013-2016 is de shiftgrafiek deels gesimuleerd. Dan blijkt de HDP even lang te blijven, maar de lepelaars komen tegenwoordig een krappe week eerder dan voorheen. Daarmee blijft de 1e decade van april tot de 2e van mei wel de beste tijd om alhier lepelaartrek te zien. De staafgrafiek ondersteunt dat beeld.

Het *winterverblijf* daalt drastisch van ≈41 naar ≈34 weken. Dit wordt zo goed als geheel bewerkt door een veel langer verblijf in het *broedgebied*, weliswaar al eerder gezien, maar zeker in de drie laatste warme zomers voortgezet, zoals uit de najaarsshiftgrafiek is af te leiden.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekken lepelaars meestal middelhoog tot hoog over de rivier, de populieren of de Tongplaat. In de zomer zijn er wel wat meer op de Tongplaat pleisterende exemplaren, die in het begin van de HDP niet meegeteld kunnen worden, maar vanaf de 3e decade van augustus speelt dat nauwelijks meer. In het najaar komen ongeveer tweemaal zoveel lepelaars voorbij dan in het voorjaar: totaal passeerden 2.894 exx de telpost, het merendeel daarvan op de Tongplaat.

Dagrecords

De meeste hogere dagrecords werden op de Tongplaat genoteerd. Van de 2.181 lepelaars uit de 100 beschikbare dagrecords (dekking 75%) vloog 55% bij (semi-) kopwinden, vooral uit ZW-Z, onthult de windroos. Windkrachten Bft2-3-4 mochten daarbij min of meer op gelijke belangstelling rekenen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
24-9-2016	Z	3	72	12
17-9-2018	ZO	2	69	64
19-9-2018	Z	4	63	14
26-8-2019	NO	1	59	12
10-7-2011	ZZW	2	58	58

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook in het najaar vertoont de lepelaartrek alhier een forse stijging vanaf 2017, die redelijkerwijs samenhangt met de stijgende trend bij de soort als broedvogel [Sovon.nl].

Het aandeel van de Lepelaar in de DB-najaarstrek blijft onder 0,1% en dat in de landelijke najaarstrek daalt van 5,1% naar 3,4%.

De HDP-shift in het najaar is erg groot bij een vrij geleidelijke trend met een opvallende extra sprong vanaf 2012 – een mogelijk gevolg van de verhuizing van de telpost? – die de trend op hoger (later) niveau voortzet, met dan in 2017 een eenmalige neerwaartse sprong. Het komt er op neer dat de HDP in 2003 ongeveer van eind juni tot eind augustus loopt en in 2020 verschoven is naar september met een uitloopje tot begin oktober. De staafgrafiek ondersteunt dit gegeven duidelijk.

Bij een vrij stabiele voorjaars-HDP kan dit niet anders dan het gevolg zijn van een langer verblijf in het broedgebied. Dat gaat – uiteraard met jaarlijkse variaties – van ≈12 naar ruim 18 weken. Of dit fenomeen samenhangt met warmere, drogere zomers en mogelijk meerdere legsels is een vraag waarop alleen een specifieke studie antwoord kan geven.

Samenvatting

Lepelaar *Platalea leucorodia*		
Broedgebied [Sovon 2018, 174v.]	Nederlands, Duits en Deens waddengebied; beperkt in UK	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Atlantische kust Frankrijk, Spanje, Portugal, Mauretanië, Senegal	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈51km/h, is gelijk aan de waargenomen treksnelheid	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	641	804
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	141%
Intensiteit [exx/h]	0,57	0,69
Aandeel in DB [% alle exx]	0,15%	0,28%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	6,4%	3,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 apr – 6 mei – 23 mei (45)	2 apr – 1 mei – 17 mei (45)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈41	≈34
Mogelijke foutbronnen	Zeer waarschijnlijk vogels gemist in 2013-2016 wegens vroeg gestopte telseizoenen.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.116	1.778
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	159%
Intensiteit [exx/h]	0,57	0,83
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,09%
Aandeel najaarstrek soort over NL	5,1%	3,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	29 jun – 19 jul – 23 aug (55)	6 sep – 15 sep – 6 okt (30)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈12	≈18
Mogelijke foutbronnen	Vrijwel zeker vogels gemist in 2014 en mogelijk in 2016 wegens laat begonnen telseizoenen.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Reigerachtigen: Lepelaar

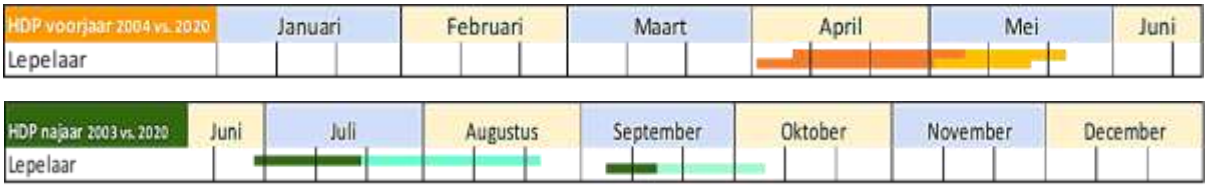

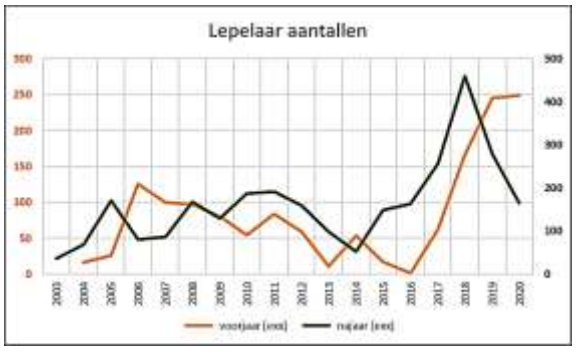

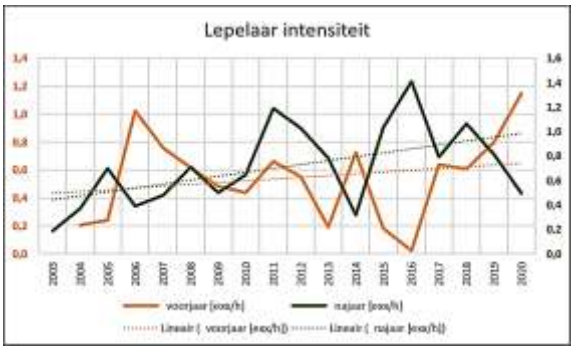

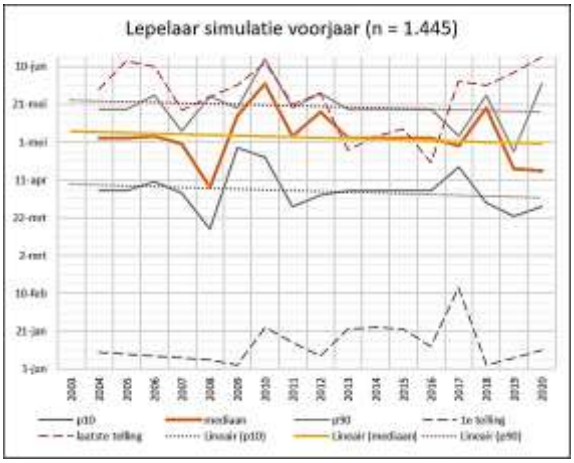

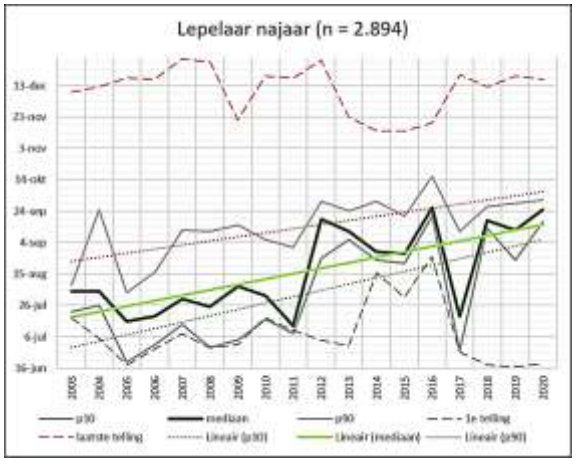

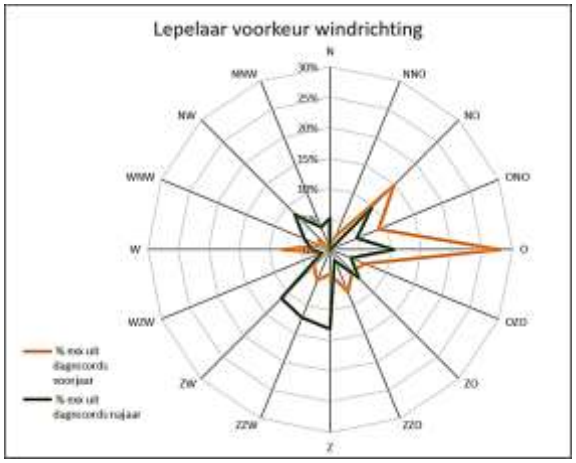

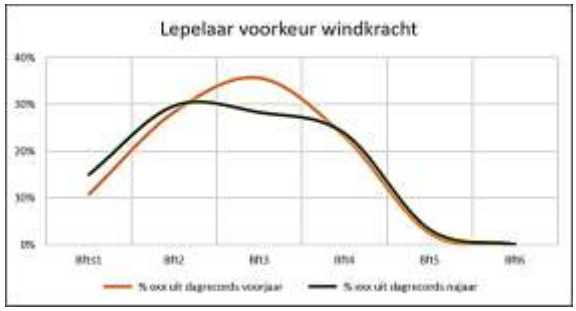

Blauwe Reiger *Ardea cinerea*

Voorjaar

Algemeen

De Blauwe Reiger passeert de telpost gewoonlijk hoog tot zeer hoog. De route kan binnen het hele gezichtsveld liggen: van de Dordtse Biesbosch en de Nieuwe Merwededijk tot aan de Brabantse Biesbosch en alles daartussen.

Hoewel sommige trekvogels soms een tussenstop maken op de Tongplaat, komt verwarring met TP vogels weinig voor: zulke vogels, die meestal groepsgewijs aankomen in plaats van individueel, gaan binnen het bestek van één of enkele uren weer verder en vertonen dan soms een mooie steile startvlucht (kleine foto).

Voor een relatief grote vogel heeft de Blauwe Reiger – anders dan ganzen en zwanen – een powerreserve die dat steile opstijgen faciliteert. Dat blijkt wel uit het verschil tussen de berekende kruissnelheid van 36km/h en de via doelvolgradars opgemerkte treksnelheden tot 45km/h. Beide zijn uiteraard *airspeeds*.

Totaal passeerden 1.206 exx de telpost met na 2011 een forse daling tot het dieptepunt met 10 exx in 2016, waarna de aantallen toenemen tot waarden boven die van het Zuidplaatje.

Dagrecords

Uit 90 beschikbare dagrecords (dekking 68%) blijkt dat de vogels half-om-half bij (semi-) kop- of staartwinden vlogen. De 'vlinderachtige' windroos laat zien dat het daarbij vaak om mee- of tegenwerkende zijwinden gaat. Net als bij de Ooievaar is windkracht Bft3 in het voorjaar veruit favoriet.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-3-2011	ZO	3	39	5
4-3-2013	OZO	3	31	6
5-3-2013	ZZO	3	28	3
26-2-2019	VAR	1	21	4
30-3-2014	O	2	19	4

Ontwikkelingen 2004-2020

Een structurele toe- of afname ten gevolge van de lokale ecologische veranderingen in 2012 en 2015 is voor het voorjaar niet direct herkenbaar in de grafieken. Een correlatie die mogelijk een rol speelt is die met het aantal teluren, en misschien nog meer: teldagen. Die hebben immers in 2018-2020 een forse boost gekregen: van gemiddeld ca. 100 uur naar ruim 2x zoveel. En van gemiddeld 29 teldagen in 2004-2017 naar gemiddeld 66 dito in 2018-2020.

D.w.z. in die laatste jaren waren we mogelijk juist aanwezig op dagen dat 'Blarren' voorbij trokken, en voorheen mogelijk juist niet of minder. De grafiek hiernaast toont bij wijze van experiment wat er van zo'n redenering terechtkomt. De lezer oordele zelf.

Het aandeel van de soort in de totale DB-voorjaarstrek zit rond 0,18%, het aandeel van de DB-vogels in de landelijke trek van de soort beweegt zich rond 2%.

De HDP-shift is aan de voorkant wel stevig: de p_{10} valt tegenwoordig 13 dagen eerder. Maar omdat de p_{90} slechts 5 dagen eerder valt, is de HDP verlengd van 34 naar 42 dagen. Van begin maart tot half april is het hier wel Blauwe Reiger-tijd.

Het verblijf in het winterkwartier wordt volgens de grafiek op de medianen aanzienlijk korter dan de voorjaarsshift op zichzelf doet verwachten: van gemiddeld ≈33 naar ≈29 weken op de trendlijn. Dat komt omdat – zoals we straks zullen zien – de verschuiving in het najaar groter is: de vogel vertrekt tegenwoordig veel later uit het zomerkwartier, iets wat we ook zien bij andere reigerachtigen zoals bijvoorbeeld de lepelaar. Het winterverblijf wordt dus vooral aan de voorkant ingekort.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekken blauwe reigers bij dagtellingen meest over de randen van het gebied langs de DB. Enerzijds trekken groepjes over de Nieuwe Merwedeweg, anderzijds (ver) over de zuidelijke oever van de Nieuwe Merwede.

Bij avondtellingen is het anders. Dan worden blauwe reigers het meest waargenomen als metgezellen op de relatief massale purperreigertrek in een breed front vanaf de Wassende Maan in de Brabantse Biesbosch, de Kop van

het Land tot op de telpost zelf. Zulke avondtellingen vinden onregelmatig plaats vanaf half juli tot half september. Meer hierover in het artikel over de Purperreiger.

Verwarring met TP exemplaren is in het najaar niet denkbeeldig. Er pleisteren altijd wel enkele tot tientallen exemplaren op de Tongplaat en op de strekdammen in de rivier. Ook hier geldt: let alleen op de hoge tot zeer hoge vliegers.

Totaal passeerden 4.735 exx de telpost, meer in de Tongplaat-jaren dan in die op het Zuidplaatje, wat de jaarindex van 128% al uitwijst. Bij najaarstellingen zijn de jaarlijkse variaties wat meer 'uitgesmeerd' over de jaren met een in feite afnemende trend.

Dagrecords

Er kunnen behoorlijk veel blauwe reigers passeren op één dag, vooral bij avond: 66 dagrecords vielen bij avondtellingen. Met 100 beschikbare dagrecords is 85% van de vogels gedekt: 74% daarvan (2.960 exx) werd bij avond gezien. Ook de intensiteit is 's avonds hoger: ca. 14,3 exx/h tegenover 11,3 exx/h overdag. Verder kan uit de dagrecords worden afgeleid dat de Blauwe Reiger – net als de Purperreiger – liever bij gematigde staartwind aan zijn trek begint: 69% kiest voor (semi-) staartwinden en 79% voor windkrachten tot Bft 3.

'Staartwind' in deze context op te vatten als: er moet een noordelijke component in de wind zitten. De windroos illustreert dat vrij duidelijk.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-9-2011	VAR	0	414	49
19-9-2017	N	1	209	38
2-9-2014	NO	2	208	83
30-8-2011	WNW	1	200	53
19-9-2015	N	4	179	65

Ontwikkelingen 2003-2020

Een relatie tussen de najaarstrek en lokale ecologische variabelen is niet evident. Wel passeren sinds 2009 geleidelijk steeds meer blauwe reigers, maar dat stort vanaf 2018 in tot net boven pre-2009 waarden, de intensiteit zelfs nog dieper. We zien overigens een opmerkelijke 3-jarige cyclus van topjaren, 2011, 2014 en 2017. Wat zit daarachter? Sovon meldt: "De aantallen buiten de broedtijd volgen het patroon van de broedvogels: hoge aantallen na een serie zachte winters, lage aantallen na wat koudere winters." [Sovon.nl, soortpagina].

Kan dit een verklaring voor de pieken zijn? Dat is niet eenvoudig te zeggen: de drie winters voorafgaand aan 2011 waren relatief zonnig, koud en droog. De winters voorafgaand aan 2014 en 2017 waren – afgezien van een korte koudegolf – evenwel zacht tot zeer zacht. Het verhaal gaat dus in twee van de drie gevallen op – maar ook één keer niet.

Een andere benadering is die van het weer in de zomer in relatie tot broedsucces. De zomer van 2011 was gemiddeld, maar zeer nat, zoals ook die van 2014, die wel wat warmer was. De zomer van 2017 was nog wat warmer, maar juli was ook zeer nat en augustus koel. Is 'zeer nat' dan de sleutel? Dat is te betwijfelen. Hoewel: de zomer van 2016 was warm en die van 2018 tot 2020 waren zeer droog en zeer warm – en toen waren er veel minder blauwe reigers op de najaarstrek. Dus toch die relatie? Of nóg een andere relatie? Muizenjaren? We moeten het antwoord schuldig blijven.

Van alle landelijk genoteerde blauwe reigers telde de DB zo goed als 4%. Voor de najaarstrek is de telpost dus wat belangrijker dan voor de voorjaarstrek. Van alle getelde vogels op de DB zat de Blauwe Reiger vrij stabiel op ≈0,13%, waarbij aangetekend dat dit een gemiddelde is.

Derhalve kan zo'n aandeel fors afwijken: in het voor 'alle soorten' magere 2015 trekken relatief veel blauwe reigers en is het 0,71%, in de drie piekjaren 0,2-0,3%. Per definitie zijn er dan ook jaren met slechts 0,03% en daaromtrent.

De HDP-shift is formidabel: de p_{10} valt in 2020 – op de trendlijnen – maar liefst 43 dagen (ruim 6 weken!) later dan in 2003, de p_{50} zelfs 7 weken en de p_{90} één. Samen een HDP-verkorting van 37 dagen. En eigenlijk is dat niet het resultaat van grillige uitschieters, maar van een geleidelijk verschuiven van met name de mediaan. Eind augustus tot eind september is dus tegenwoordig 'de' blauwe reigertrektijd. De HDP- en de staafgrafiek illustreren dat ook.

Eén en ander bevestigt dat de soort veel langer in zijn zomerkwartier blijft dan voorheen: van gemiddeld ≈19 naar ≈23 weken op de trendlijn: het resultaat van iets vroeger aankomen en nogal wat later vertrekken. Kennelijk wordt de behoefte om het broedgebied te verlaten steeds later opgewekt. Het is bijna onmogelijk dit niet in verband te brengen met een veranderend klimaat. Zou de soort daarvoor een van de meer gevoelige indicatoren zijn?

Samenvatting

Blauwe Reiger *Ardea cinerea*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 58]	W-Europa, Scandinavië, NO-Europa (onze trekvogels)	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Adult: W-Europa; juveniel: Engeland, W-Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈36km/h, waargenomen treksnelheid ≈45km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	618	588
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	107%
Intensiteit [exx/h]	0,55	0,51
Aandeel in DB [% alle exx]	0,14%	0,21%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,2%	1,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	14 mrt – 2 apr – 17 apr (34)	1 mrt – 23 mrt – 12 apr (42)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈33	≈29
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.078	2.657
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	128%
Intensiteit [exx/h]	1,06	1,25
Aandeel in DB [% alle exx]	0,12%	0,14%
Aandeel najaarstrek soort over NL	3,6%	3,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	11 jul – 30 jul – 18 sep (69)	23 aug – 17 sep – 24 sep (32)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈19	≈23

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Reigerachtigen: Blauwe Reiger

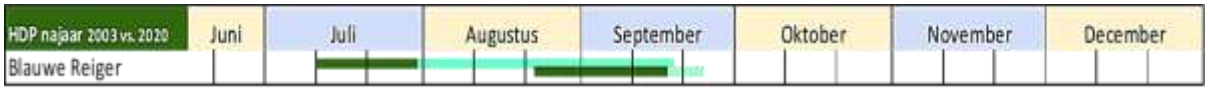

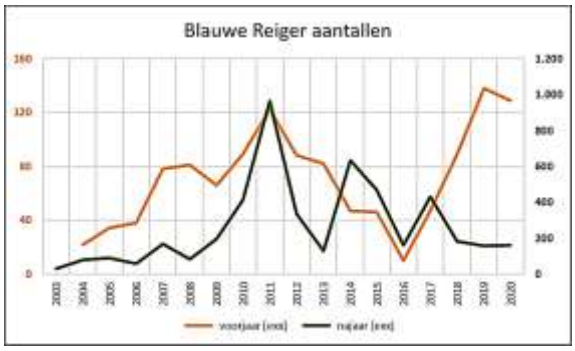

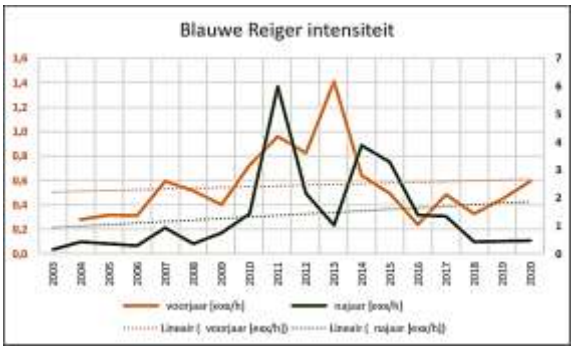

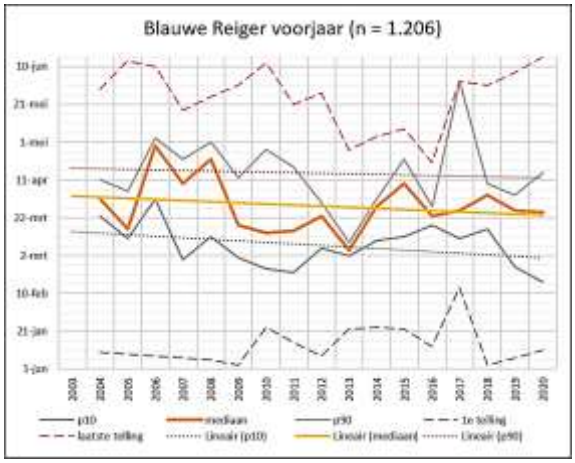

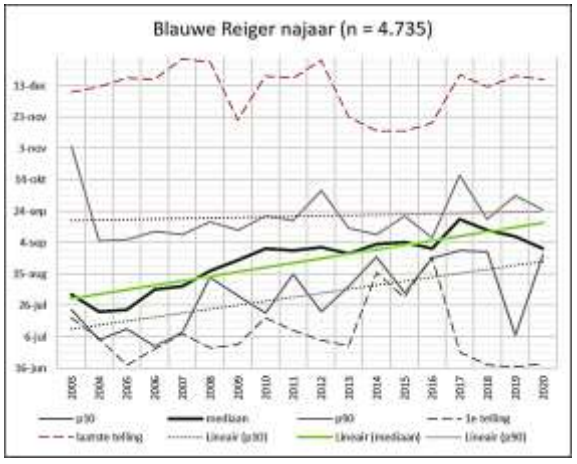

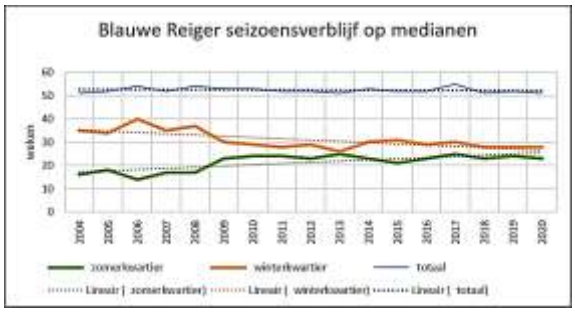

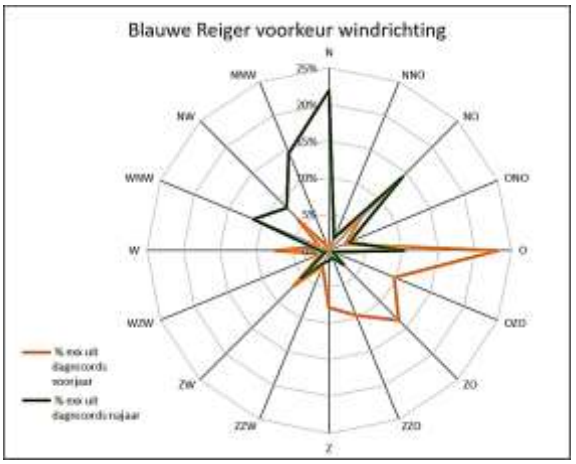

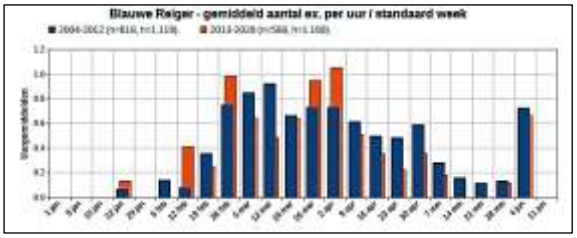

Purperreiger *Ardea purpurea*

Voorjaar

Algemeen

Purperreigers trekken in het voorjaar meest laag, tot net boven boomtophoogte, langs de westelijke en noordelijke randen van de Tongplaat. Verwarring met TP exemplaren is uitgesloten, want die zijn er niet.

In het voorjaar is de Purperreiger geen veel voorkomende doortrekker op de DB. Er passeerden in alle voorjaren bij elkaar 88 exx de telpost, op het Zuidplaatje wat meer dan op de Tongplaat zoals de staafgrafiek illustreert. In 2016 en 2017 werden ze niet gezien. Bij dat alles verdrinkt de voorjaarstrek volkomen in de overvloed van het najaar, zie aldaar.

Met gegevens van [Alerstam et al, 3] en de methode van Tennekes werd de kruissnelheid berekend op 35km/h en de treksnelheid vastgesteld op 39km/h.

Dagrecords

De dagrecords zijn niet bepaald spannend. Wel blijkt uit de 56 beschikbare dagrecords (dekking 100%) dat 64% van de purperreigers in het voorjaar niet tegen (semi-) kopwind (uit NNW tot OZO) opziet. Net als bij de Blauwe Reiger is deze tendens tegengesteld aan die van vele andere soorten. Wel houden ze kennelijk van kalm weer: slechts 19 vogels (22%) vlogen bij windkrachten boven Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
17-4-2015	NNW	4	6	1,2
15-4-2015	ZW	3	5	1,3
10-4-2011	NO	2	4	0,8
18-4-2010	VAR	1	4	0,7
15-4-2007	O	2	4	0,6

Ontwikkelingen 2004-2020

Er is geen echte correlatie tussen de getelde vogels en de verhuizing van de telpost te ontdekken: het 'topjaar' was 2015 (Tongplaat) met 13 exx, gevolgd door 2011 (Zuidplaatje) met 11 exx. Alle andere jaren blijft het bij minder dan 8 vogels.

Van de landelijk trekkende purperreigers telde de DB op het Zuidplaatje nog 4,0%, op de Tongplaat is dat verlaagd tot 1,8%. Breskens is in het voorjaar dé toptelpost met bijna 1.300 purperreigers over dezelfde periode. Van alle DB vogels maakte de soort rond 0,01% uit.

Met de ontbrekende jaren 2016 en 2017 maar meteen gesimuleerd met gemiddelden, is de oorspronkelijke HDP van 28 dagen, beginnend met 13 april wel 10-15 dagen naar voren geschoven, maar blijft zo goed als even lang.

Bij een ongeveer parallelle ontwikkeling in het najaar wordt het overwinteren wat korter en gaat van ≈34 naar ≈33 weken.

Najaar

Algemeen

De najaarstrek van de Purperreiger is heel anders dan de voorjaarstrek. *In de eerste plaats* maakt deze soort voor de DB en meerdere naburige telposten hét verschil. Een klein onderzoekje onder alle telposten met meer dan 10 exx over 2003-2020 – waarin ≈99% van de najaarspurperreigers wordt gevat – leert dat iets meer dan 88% van die Nederlandse najaarstrek van 2003-2020 (24.786 exx) is geteld in een vierhoek tussen De Gorzen (42%), de DB/Lage Zwaluwe (28% + 0,5%), Woudrichem (1%) en De Horde (4%).

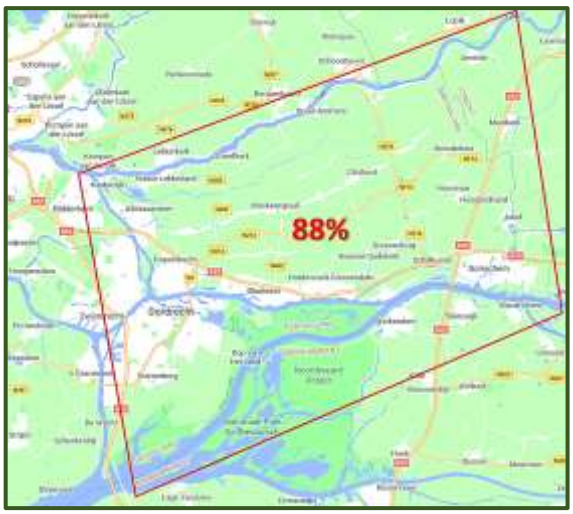

Bron: Google Maps, bewerking Nijs Stam

Binnen deze onregelmatige vierhoek van ca 30x20km liggen ook De Hardenhoek, Groothoofd, Kinderdijk, Avelingen, Woelse Waard, Schuwacht en De Hoekse Sluis, elk met hun eigen bijdrage zoals in onderstaande grafiek – waarin de niet tot 'de club' behorende telposten een rood staafje kregen.

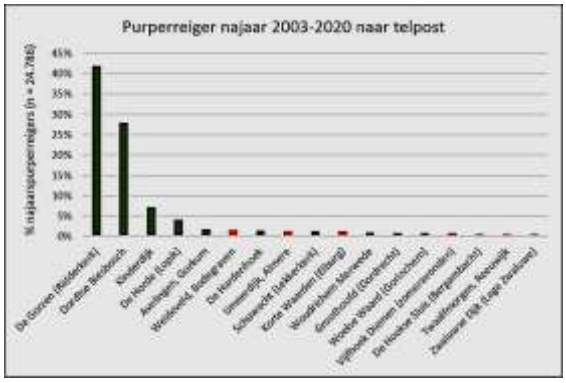

Acht telposten in een wat ruime kring rond het IJsselmeer telden samen iets meer dan 4%. In het Groene Hart werd voor ruim 2% getekend en over de rest van het land, inclusief de kust werd de laatste 5% gesignaleerd. Samen dus 100% van het onderzoekje, ≈99% van alle purperreigers. Blijven over de 316 niet in het onderzoekje betrokken vogels (≈1%), verdeeld over meer dan honderd andere telposten.

In de tweede plaats – en nu beperken we ons weer tot de DB – wordt tijdens die trek, die grotendeels bij avond en met een noordelijke component in de wind plaatsvindt, de telpost breed 'uitgerekt' om geen vogels te missen. Als alles goed gaat, zijn er dan behalve op de Tongplaat ook tellers bij de Kop van het Land en bij de Wassende Maan in de Brabantse Biesbosch, een 'front' van ca. 7km breed (zie afbeelding hiernaast). Op zo'n avond worden op elke locatie groepsgrootte en tijd genoteerd, en één van de tellers verzamelt uiteindelijk de gegevens van de drie locaties, elimineert waar mogelijk dubbeltellingen via groepsgrootte en -tijden, en voert de vogels in op trektellen.nl.

Ten derde: anders dan in het voorjaar vliegen de purperreigers nu overwegend met staartwind over een breed front en hoog tot zeer hoog over de tellers. De trek wordt waargenomen in een venster van ca. 2,5 uur vóór tot 0,5 uur na zonsondergang. De koers is hoofdzakelijk WZW-ZZW waarbij de Nieuwe Merwede min of meer wordt gevolgd. Vaak zien tellers de vogels al op grote afstand opkomen uit broeden/of foerageergebieden, roepend rondcirkelen en zich verzamelen tot groepen, waarna op een bepaald moment de trek wordt ingezet. Deze informatie komt ten dele uit [Van der Winden et al], dat een *must* is voor tellers van purperreigers. Slechts zelden zien we in het najaar bij dagtellingen purperreigers passeren.

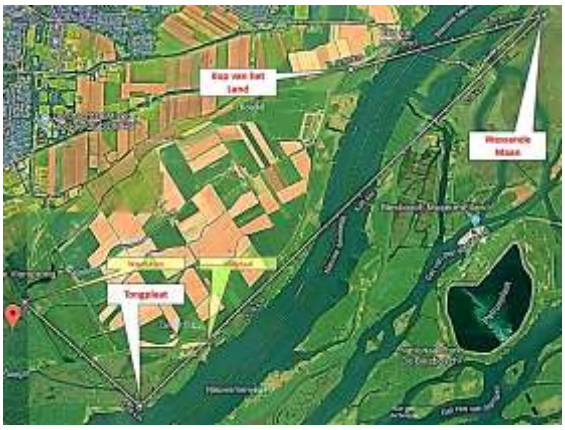

Totaal passeerden 6.915 exx de telpost, waarvan 31 overdag. In 2003-2004 werden slechts 2, resp. 1 exx geteld, op een datum vér voor de gebruikelijke HDP. Het fenomeen van de augustus-september avondtrek was toen kennelijk nog niet zo bekend: [Van der Winden et al, 68] meldt een eerste publicatie over het onderwerp uit 2006 en de eerste doelgerichte simultane avondtellingen uit 2009-2011.

Een en ander heeft tot gevolg gehad dat in de Tongplaat-periode veel meer purperreigers zijn genoteerd dan in de Zuidplaatje-periode (jaarindex 444% vs. 100%). Over de jaren is een stijgende lijn te zien, die in de zeer warme zomers van 2019 en 2020 wel weer wat daalt. Dat is hopelijk een tijdelijk fenomeen.

Dagrecords

Uit de eerste vijf dagrecords – alle in de Tongplaat-periode geboekt en trouwens nog steeds de eerste vijf *Nederlandse* dagrecords – blijkt al de voorkeur van de Purperreiger voor semi-staartwind in het najaar. De windroos, die zich baseert op 100 beschikbare records (dekking 99,86%) laat dat heel mooi zien en in cijfers uitgedrukt: 74% van de vogels vloog bij semi-staartwinden. Daarbij waren vooral windkracht Bft2-3 samen goed voor 75% van deze vogels, waarvan het unieke is, dat we in onze regio werkelijk het startpunt van de trek vanuit broedgebied naar overwinteringsgebied mee mogen beleven.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
13-9-2018	N	2	480	64
8-9-2014	NNW	3	427	171
31-8-2020	N	3	405	62
30-8-2018	NW	2	373	36
5-9-2016	NW	2	360	240

Ontwikkelingen 2003-2020

De onderstaande – bewust dimensieloos gemaakte – grafiek van 2003-2019 suggereert een 'zachte' correlatie van trekkende purperreigers (lijn) met het aantal broedparen en het broedsucces (staafjes - Sovon).

Bron: [Sovon.nl], bewerking Nijs Stam

Aangezien de telpost relatief dicht ten zuiden van de grotere broed- en foerageergebieden ligt en er meestal nauwelijks vogels achterblijven, lijkt deze aanname niet onlogisch: *what you see is what you get*. Dat geldt zeker voor de fenomenale aantallen die De Gorzen telt: daar neemt men ook de broedvogels van Kinderdijk mee, die wij op de DB niet te zien krijgen.

Het DB-aandeel in de landelijke najaarstrek is op het Zuidplaatje al 14,1% en groeit op de Tongplaat naar 35,6%. Meer dan een derde van de Nederlandse vogels wordt dus op de *extended* DB geteld. Daarmee behoeft het belang van de telpost voor deze soort niet worden onderstreept – het is er gewoon. Met gemiddeld zo'n 600 vogels per jaar is het belang van de soort voor de totale najaarstrek op de DB natuurlijk klein en wordt maximaal 0,3%.

Vanwege die drie afwijkende waarnemingen in 2003-2004 zijn die jaren in de shiftgrafiek qua HDP-data gesimuleerd om de 'gewone' HDP niet teveel te 'vervuilen'. Dan blijft de HDP over de jaren op de trendlijnen iets vervroegd in de laatste week van augustus tot de 1e decade van september liggen en is twee dagen langer geworden. Maar omdat de reigers in het voorjaar tegenwoordig zo'n 10 dagen eerder aankomen, verlengt het gemiddelde zomerverblijf toch wat: van ruim 18 naar ruim 19 weken. De staafgrafiek laat dat ook wel mooi zien.

Eén en ander wordt wel wat gerelativeerd door de geluksfactor bij het tellen. Hoewel meerdere ervaren tellers via het weertype wel lijken aan te voelen ('purrenkoorts') dat 'het' weer gaat gebeuren, komen 'missers' toch ook voor. Mogelijk spelen ook tijdgebrek en vakanties een rol. *Je moet er maar net zijn op die ca. 5-10 dagen per jaar waarop trek van betekenis kan voorkomen!* [Van der Winden et al, 70].

Samenvatting

Purperreiger *Ardea purpurea*		
Broedgebied [Sovon.nl]	Laagveengebieden Friesland, Overijssel, Groene Hart	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Sahel West-Afrika	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈35km/h, waargenomen treksnelheid ≈39km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	49	39
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	90%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,03
Aandeel in DB [% alle exx]	0,011%	0,014%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	4,0%	1,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	13 apr – 3 mei – 11 mei (28)	4 apr – 18 apr – 1 mei (27)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈34	≈33
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.272	5.643
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	444%
Intensiteit [exx/h]	0,65	2,65
Aandeel in DB [% alle exx]	0,08%	0,30%
Aandeel najaarstrek soort over NL	14,1%	35,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	28 aug – 5 sep – 10 sep (13)	25 aug – 2 sep – 9 sep (15)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈18	≈19
Mogelijke foutbronnen	- Bij uitgerekte tellocatie kans op dubbeltellingen als niet zorgvuldig wordt geregistreerd. - Presentie tellers tijdens HDP niet 100% gegarandeerd.	

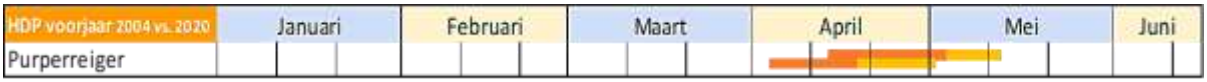
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Purperreiger

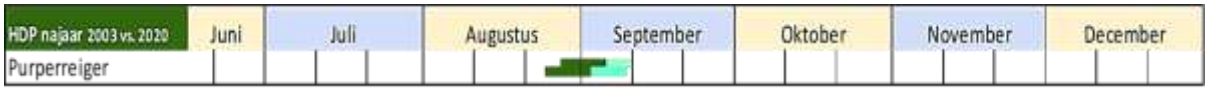
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Purperreiger

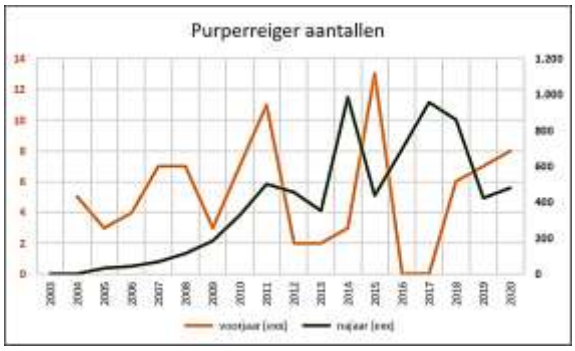
Purperreiger aantallen

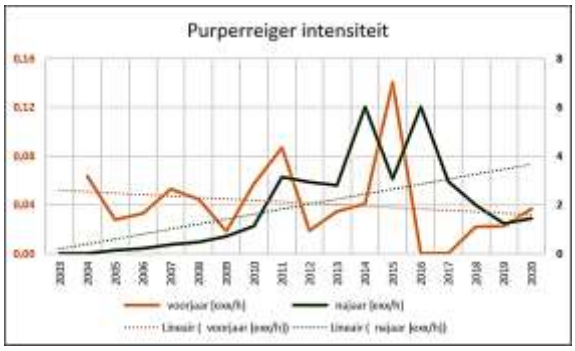
Purperreiger intensiteit

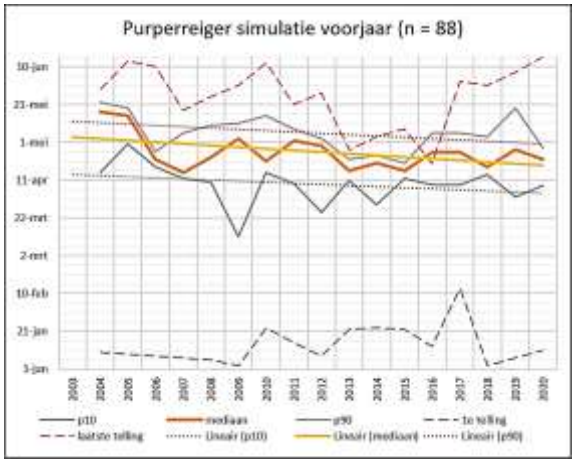
Purperreiger simulatie voorjaar (n = 88)

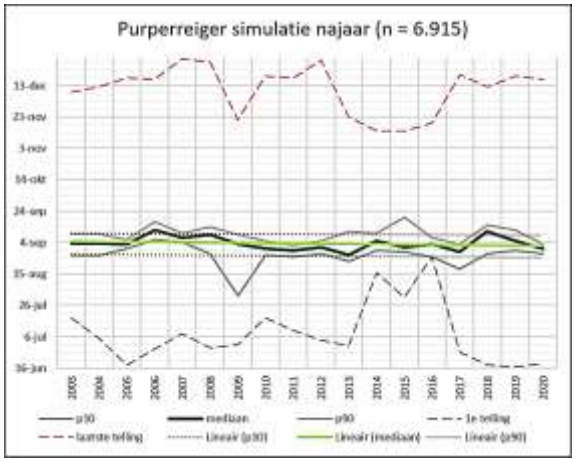
Purperreiger simulatie najaar (n = 6.915)

Purperreiger simulatie seizoensverblijf op medianen

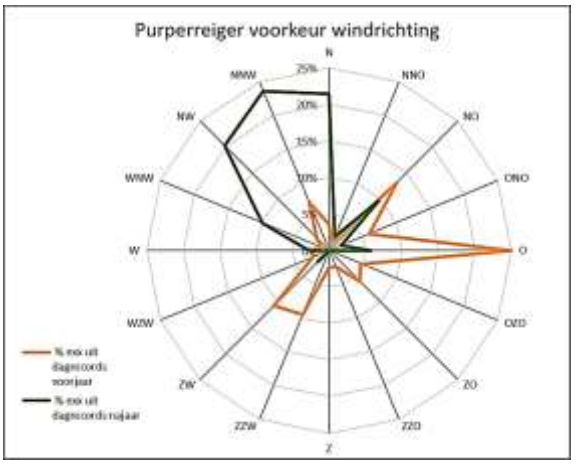
Purperreiger voorkeur windrichting

Purperreiger - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Purperreiger - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

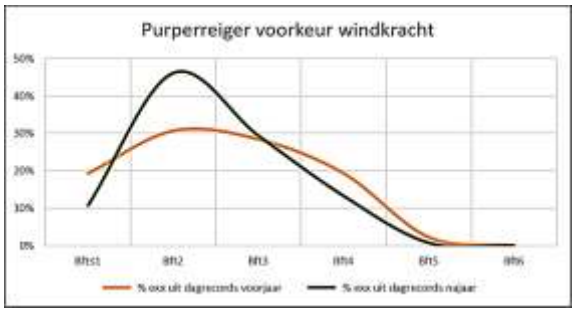
Purperreiger voorkeur windkracht

Grote Zilverreiger *Ardea alba*

Voorjaar

Algemeen

De Grote Zilverreiger trekt bij de DB over het algemeen hoog tot zeer hoog voorbij binnen het hele gezichtsveld. Daarmee onderscheiden doortrekkers zich (misschien wel) van het redelijk intensieve lokale verkeer van de soort. Bij waargenomen doortrekkers zijn mogelijk nog veel TP-twijfelgevallen, mede omdat de soort in Midden-Nederland broedt en voor een groot deel in de (nabije) weidegebieden (ZH, GL, FL, FR, GR) overwintert. Ten zuiden van de Biesbosch zijn wat minder overwinteringsplaatsen, maar grote zilverreigers komen in vorstperioden vaak van heinde en ver in de Biesbosch slapen omdat hier de kreken openblijven vanwege het getij [Avifauna 2020, 291]. Daarnaast vermeldt [Sovon.nl] dat er jaarlijks ook 6-12.000 'buitenlanders' over ons land trekken, die mogelijk doorgaan naar Frankrijk e.d.

Kortom, gezien de verspreiding kan geen onbetwistbaar onderscheid worden gemaakt tussen trek en *extended* lokale verplaatsing.

PTT wintervogels 2015-2019. Bron: [Sovon.nl]

We hopen maar dat alle dubieuze registraties gemiddeld ergens de realiteit raken. Dit geldt zowel voorjaars- als najaarstrek, met als mogelijke uitzondering strenge winters waarin de vogels zuidelijker zouden kunnen (gaan) overwinteren en vervolgens in een *coldrush* en/of als echte trekkers de DB zouden kunnen passeren.

De kruissnelheid is berekend met de methode van Tennekes op grond van meetgegevens uit [Alerstam et al, 3] en wordt ≈35km/h in lucht. Alerstams radar meet bij de trekkende Grote Zilverreiger *airspeeds* van maximaal ≈37km/h.

Totaal passeerden 545 exx de telpost, over de Tongplaat ruim tweemaal zoveel als over het Zuidplaatje, met een topper van 130 in 2019 en <10 exx in 2004, 2005, 2007, 2008 en 2016.

Dagrecords

De vogels uit 93 beschikbare dagrecords (dekking 83%) vlogen in een bonte afwisseling gelijkelijk bij (semi-) kop- of staartwinden. Dat zie je al wat terug in de 1e vijf dagrecords hiernaast en vooral ook in de windroos. Zoals meer reigerachtigen benutten ze daarbij het liefst dagen met windkracht Bft3 of minder.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
31-3-2014	O	1	23	2,6
13-3-2010	NW	3	21	4,2
30-3-2019	ZW	2	16	1,9
5-3-2013	ZZO	3	13	1,4
3-3-2012	ZO	3	13	1,5

Ontwikkelingen 2004-2020

Het overvloedige zoete viswater in de Biesbosch zal zeker een randvoorwaarde zijn om de Grote Zilverreiger bij zijn korte- of lange afstandsmigratie – wat dan ook – in grotere aantallen te zien. Veranderingen in het landschap lijken echter ondergeschikt aan een jaarlijkse landelijke toename van de soort met >5% sinds 1990 [Sovon.nl]. De verplaatsing van de telpostlocatie is bij deze overheersende trend onbetekenend: hoog vliegende reigers zijn vanaf elke locatie in de Dordtse Biesbosch waar te nemen – als ze tenminste bij zonnig weer niet opgaan in de 'blauwe soep'.

De DB telt bij stijgende aantallen en intensiteiten een dalend aandeel (5,2% >> 2,4%) in de landelijke trek van de soort. Dat is nog steeds aardig en onderstreept dat de landelijke trek nog forser toeneemt dan die op de DB [trektellen.nl]. Bij de DB-trekvogels komt de soort niet veel hoger dan ééntiende procent.

Opvallend is een grote HDP-verkorting met 22 dagen bij een mediaan-verlating van ruim 3 weken. Daardoor is de zilverreigertrek een maart-april kwestie geworden, terwijl voorheen ook bijna heel februari meedeed. Feitelijk begint de HDP nu op de vroegere mediane datum. Versterkt door een vervroegde najaarstrek verlengt het verblijf in het winterkwartier (de plekken op het Sovon-kaartje) naar ≈24 weken.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar vliegt de soort meestal tot zeer hoog, maar er passeren ook vogels op ca. 2x boomtophoogte over de zuidelijke oever van de rivier of de Dordtse Biesbosch. 'Trekken' dan gedefinieerd onder hetzelfde voorbehoud als boven. Totaal passeerden 2.133 exx de telpost bij een stijgende trend, zodat ook nu de Tongplaat de 'toplocatie' voor de soort is. Anders dan Blauwe en Purperreiger is de Grote Zilverreiger overwegend dagtrekker.

Dagrecords

100 dagrecords (dekking 63%) verraden dat 52% van de vogels vloog bij semistaartwind – waaronder veel zijwind. Dat impliceert enige voorkeur, maar fors minder dan die van Blauwe en Purperreiger. Komt dat omdat deze soort niet erg ver hoeft te vliegen en dus geen vetreserves hoeft te sparen? Ook van deze reiger gaat nog slechts 18% op stap bij Bft4+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-12-2012	NNO	0	70	11
16-12-2007	O	3	66	13
16-10-2011	ZZO	3	52	13
28-10-2011	Z	1	35	10
15-10-2011	OZO	3	34	4

Ontwikkelingen 2003-2020

Wat bij het voorjaar vermeld is ten aanzien van randvoorwaarden en correlaties geldt ook in het najaar, bijvoorbeeld bij het dalende aandeel in de landelijke trek, in 2020 nog 2,6%. Het aandeel in de totale DB-trek is zo goed als nihil.

De HDP in het najaar vervroegt met ca. 4 weken op de mediaan, maar blijft wel bijna even lang (ruwweg eind augustus – eind oktober). Het verblijf in het zomerkwartier is tegenwoordig verkort tot ≈28 weken.

Samenvatting

Grote Zilverreiger *Ardea alba*		
Broedgebied [Sovon.nl]	Oostvaardersplassen, de Wieden en locaties rond IJsselmeer	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Onmogelijk te beschrijven, zie verspreidingskaart in tekst	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈35km/h, waargenomen treksnelheid ≈37km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	169	376
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	250%
Intensiteit [exx/h]	0,15	0,32
Aandeel in DB [% alle exx]	0,04%	0,13%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	5,2%	2,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 feb – 5 mrt – 7 apr (64)	6 mrt – 31 mrt – 17 apr (42)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈20	≈24
Mogelijke foutbronnen	Moeilijk onderscheiden tussen 'ware' trek en *extended* lokale verplaatsing binnen het verspreidingsgebied.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	782	1.351
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	173%
Intensiteit [exx/h]	0,40	0,63
Aandeel in DB [% alle exx]	0,05%	0,07%
Aandeel najaarstrek soort over NL	6,4%	2,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	15 sep – 28 okt – 23 nov (69)	20 aug – 29 sep – 27 okt (68)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈28

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Reigerachtigen: Grote Zilverreiger

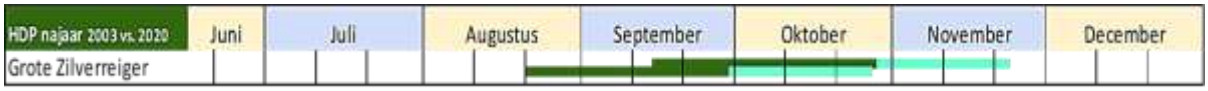

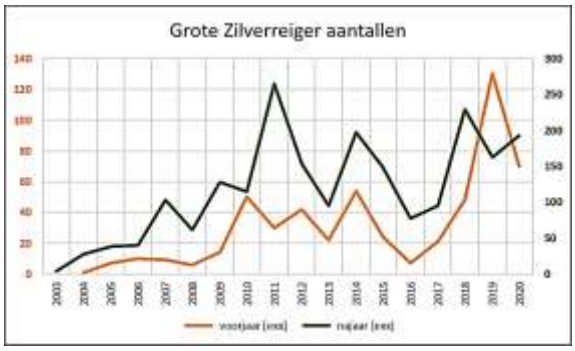

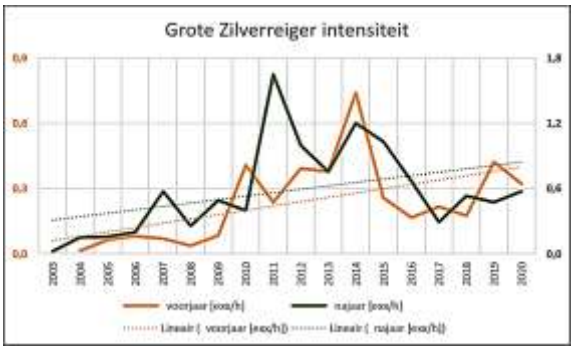

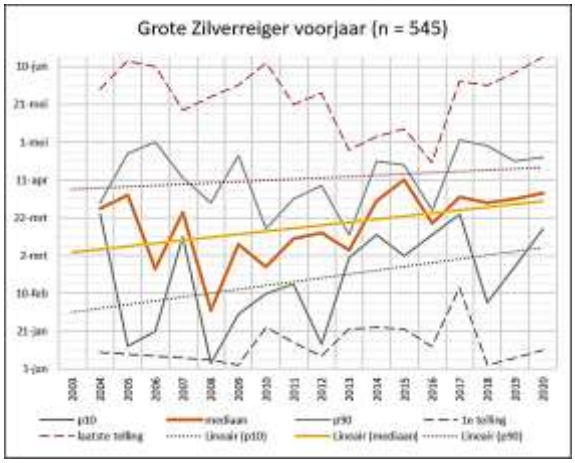

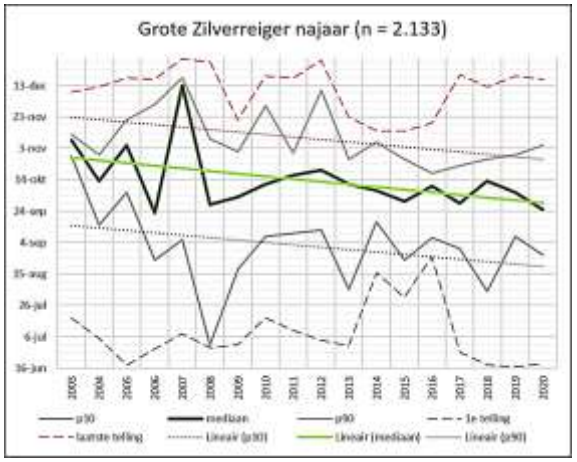

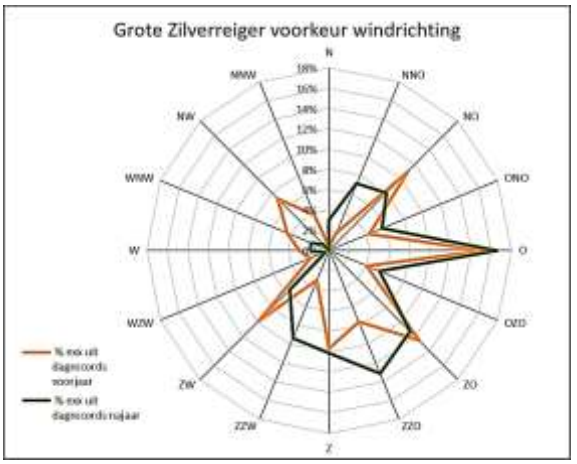

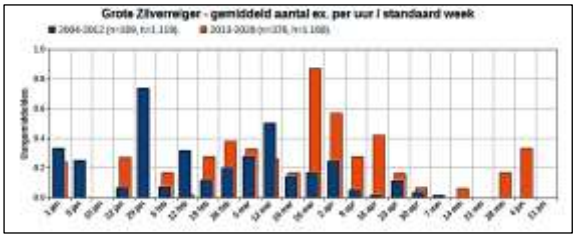

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*

Voorjaar

Algemeen

Kleine Zilverreigers trekken het meest over of langs de westelijke en noordelijke rand van de Tongplaat. Ze vliegen meestal niet hoog: een tiental meters boven boomtopniveau is wel het maximum. Totaal passeerden 77 exx de DB. In 7 voorjaren zagen we ze niet, maar in de laatste vier – op de Tongplaat dus – werd 80% ervan waargenomen, een forse toename.

In het begin van de (wegens ontbrekende jaren gesimuleerde) HDP is weinig verwarring mogelijk tussen trekvogels en pleisterende exemplaren: wat je dan ziet, zijn voornamelijk doortrekkers. Naarmate het einde van de HDP nadert, wordt het aantal pleisteraars op de strekdammen en de Tongplaat groter. Dan is het onderscheid lastiger en moeten we kritisch de impliciete parameters van de vogeltrek-consensus [Stam-Oeverzwaluw, 22-24] hanteren om er nog een beetje uit te komen.

De kruissnelheid is niet in de literatuur vermeld. Die is dus met de methode van Tennekes berekend op grond van verzamelde biometrische gegevens en komt op ≈30km/h. Dat lijkt eerder op een zangvogelsnelheid. De Kleine Zilverreiger is echter in relatie tot zijn afmetingen een lichte vogel die slechts 3,1N weegt (contra de ca.5N die ook in de literatuur staat, maar die geldt voor 'vette' dierentuin-exemplaren) en ook een relatief groot vleugeloppervlak heeft. Dus kan de vogel bij betrekkelijk lage snelheid zijn vlieghoogte handhaven.

Een treksnelheid is niet in de literatuur te vinden. Deze zou eventueel wel mathematisch te benaderen zijn via de luchtweerstand (zie Inleiding par. 12.8 en artikel Oeverzwaluw (p. 414). Maar wat voegt dat toe? Meerdere reigersoorten halen op trek maximaal zo'n 110% van de kruissnelheid. Een schatting van 33km/h op grond van biometrische analogie heeft dus net zoveel kans de realiteit te treffen als een berekening aan de hand van ook al niet harde, maar benaderde biometrische gegevens.

Dagrecords

De 1e dagrecords vallen uiteraard in de laatste jaren. Het 5e wordt gedeeld met 7 Tongplaat- en 1 Zuidplaatrecord. Alle vogels zijn gevat in 35 dagrecords, die laten zien dat de Kleine Zilverreiger in het voorjaar gelijkelijk bij (semi-) kop- of staartwinden vliegt, nogal wat zijwind inbegrepen. Windkracht Bft3 lokt ook bij deze reiger de meeste trekkers aan, maar 27% durft de tocht ook wel aan bij Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
22-4-2020	O	3	7	1,2
2-6-2020	NO	1	5	2,1
7-6-2019	ZW	2	5	4,0
29-4-2017	Z	2	5	0,7
21-4-2020	O	4	3	0,5

Ontwikkelingen 2004-2020

Er lijken twee fenomenen achter de toename in aantal en intensiteit vanaf 2014 te staan: de verhuizing naar de Tongplaat – waardoor we ze beter kunnen zien – én een algehele toename van de soort in de regio [Avifauna 2020, 293].

DB-trekvogels nemen op het Zuidplaatje voor 0,9% deel aan de landelijke voorjaarstrek. Op de Tongplaat stijgt dat naar 7,7%. In dit kader is de DB dus een vrij belangrijke telpost. Het aandeel in de totale DB-voorjaarstrek is bij de getelde aantallen zeer beperkt.

Dankzij simulatie van de ontbrekende jaren met gemiddelden is de HDP redelijk goed vast te stellen. Deze is in de tijd 24 dagen langer geworden en valt rondom de eerdere HDP in 2003, waardoor eind april tot eind mei nu de beste kans biedt om trekkende kleine zilvers te zien. De staafgrafiek, dit keer gedimensioneerd in aantallen voor een betere resolutie en ter attentie daarop van een rode rand voorzien, illustreert dat de gesimuleerde HDP de realiteit – in ieder geval die van de Tongplaat-tellingen – wel redelijk benadert. Het verblijf in het winterkwartier gaat van ca. 40 naar ca. 39 weken. Dat is samen met een wat vervroegde mediaan in het voorjaar toe te schrijven aan een wat later vertrek in het najaar.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekt de soort over of langs de randen van de Tongplaat. Maar nu trekken ze ook wel (zuid) westelijk over de Dordtse Biesbosch of laag over de rivier. Hoogvliegers zijn het ook in het najaar niet.

Vooral in het begin van de HDP is het opletten om trekkers van TP vogels te onderscheiden. Tot de 2e decade van september kunnen flinke aantallen pleisteraars – voormalige broedvogels en juvenielen van de Sassenplaat bijvoorbeeld – om en op de Tongplaat aanwezig zijn, ooit wel eens 52 exx tegelijk, zoals [Avifauna 2020, 293] vermeldt.

Na die tijd blijven er soms nog enkelingen hangen, maar vanaf oktober zijn zowel pleisteraars als doortrekkers wel verdwenen.

Er passeerden 209 exx de telpost in stevige jaarlijkse variaties, maar ook in het najaar is de toename vanaf 2017 aanzienlijk: ruim tweederde van de vogels werd in de laatste jaren geteld. In het eerste jaar van de telpost, 2003, werd er niet één gezien. Op de Tongplaat werden er jaarlijks gemiddeld meer gezien dan op het Zuidplaatje (jaarindex 260% vs. 100%).

Dagrecords

De beste dagrecords vallen in 2019-2020, twee ervan zelfs op opeenvolgende dagen. Ze zijn niet schokkend, maar op dagrecord-dagen heb je wel meer kans een exemplaar te zien. De 100 benutte dagrecords (dekking 96%) laten iets zien wat ook bij vele andere soorten is op te merken: in het najaar bekommeren de vogels zich kennelijk veel minder om staartwind: 70% (140 exx) van alle kleine zilverreigers trok bij (semi-) kopwinden, waarbij de windroos een opvallende 'pijl' heeft bij directe (ZW) kopwind. Daarbij trotseerde 33% van de vogels nog windkrachten van Bft4-5, wat voor de goede verstaander ook al opvalt in de tabel.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-8-2019	WZW	4	8	1,8
24-9-2020	Z	4	6	2,0
21-9-2020	NO	1	6	1,2
7-8-2019	ZW	5	6	0,7
18-8-2020	ZZW	4	5	1,2

Ontwikkelingen 2003-2018

De verhuizing van de telpost naar de Tongplaat is kennelijk niet de oorzaak van de meer waargenomen kleine zilverreigers in de laatste najaren: ook in 2004-2010 trokken soms al redelijk veel exemplaren door. De eerste jaren op de Tongplaat nemen aantal en intensiteit zelfs af, met een dieptepunt in 2016. Vanaf 2017 nemen ze 'onevenredig' toe.

Duidelijk is een correlatie met teluren en teldagen: in 2013-2016 begonnen we voor deze soort laat met tellen, maar vanaf 2017 waren we er weer tijdig – en vooral veel – bij met het oog op de zwaluwentrek. Maar dan pak je toch fijn de Kleine Zilverreiger mee.

Bij een niet vermeldenswaard aandeel in de 'eigen' DB-najaarstrek trek telt de Kleine Zilverreiger al op het Zuidplaatje voor 8,2% mee in de landelijke trek en op de Tongplaat wordt dat zelfs 10,5%. Tel uit je winst als binnenland-telpost!

Vanwege de laat begonnen teljaren is de najaarsshiftgrafiek deels gesimuleerd. De aldus 'geconstrueerde' HDP neemt in de loop der jaren – bij een zo goed als gelijkblijvende start – met maar liefst 38 dagen toe tot ruim 10 weken en beslaat tegenwoordig derhalve de 3e decade van juli tot de 2e van september. De mediaantrendlijn valt daarbij 14 dagen later dan voorheen.

Samen met de iets eerdere aankomst in het voorjaar brengt dat een verlenging van het verblijf in het zomerkwartier – hier dus – naar ruim 13 weken.

Samenvatting

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*		
Broedgebied [Sovon.nl]	Nederlandse Delta, Waddeneilanden, Frankrijk, Engeland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Wadden- en Deltagebied	
Kruissnelheid [berekend vanuit foto]	≈30km/h, geen waargenomen treksnelheid in literatuur	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	9	68
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	850%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,06
Aandeel in DB [% alle exx]	0,002%	0,024%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,9%	7,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 mei – 9 mei – 13 mei (11)	19 apr – 1 mei – 24 mei (35)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈40	≈39
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2004, 2007-2008, 2010-2011, 2013, 2016	
Mogelijke foutbronnen	In 2013-2016 waarschijnlijk vogels gemist door stop telseizoen vóór p_{50} en/of p_{90}.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	58	151
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	260%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,07
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,008%
Aandeel najaarstrek soort over NL	8,2%	10,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 jul – 26 jul – 21 aug (34)	10 jul – 9 aug – 20 sep (72)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈12	≈13
Bijzonderheden status	Voor het eerst waargenomen in 2004	
Mogelijke foutbronnen	- In het begin van de HDP redelijk groot risico op verwarring van lokale verplaatsing van pleisteraars met trek. - In 2014-2016 waarschijnlijk vogels gemist door start tellingen voorbij p_{10} en/of p_{50}.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Reigerachtigen: Kleine Zilverreiger

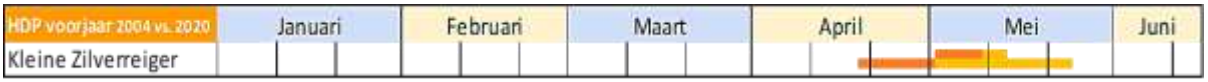

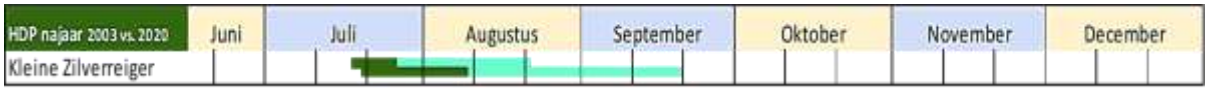

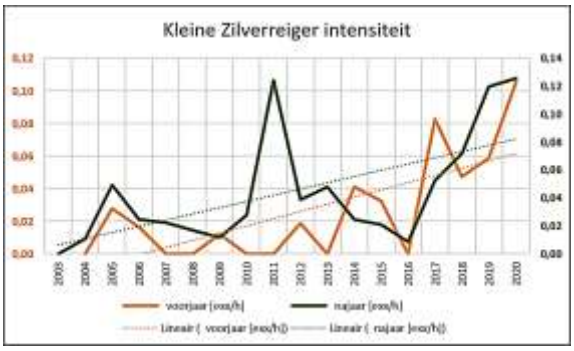

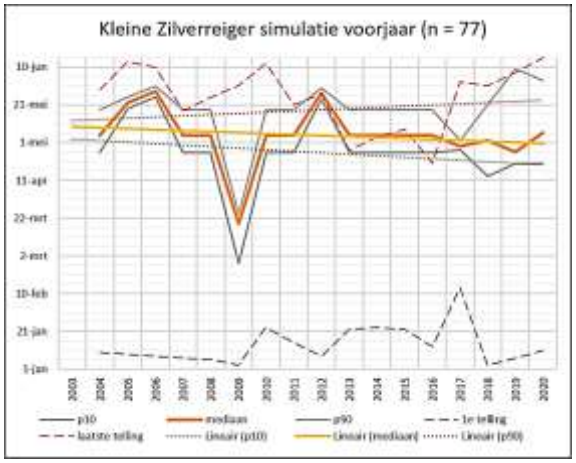

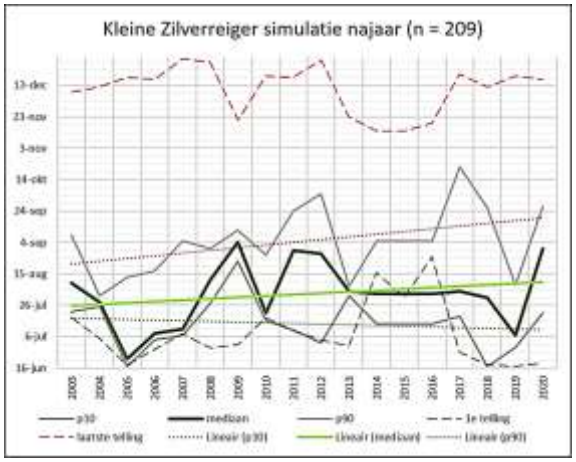

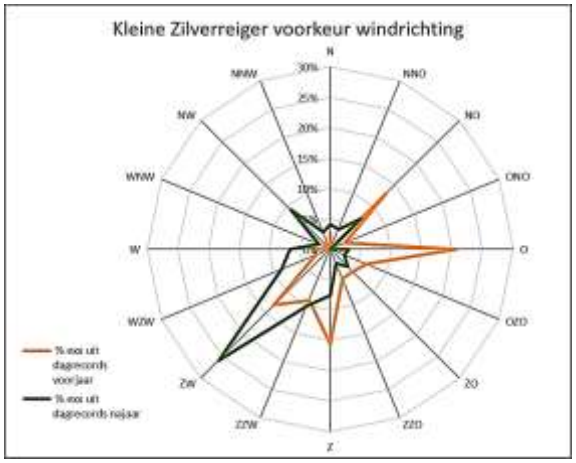

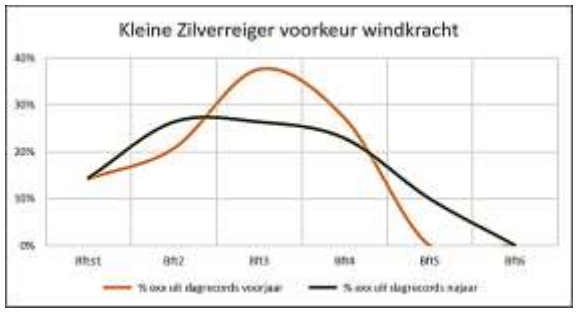

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

Voorjaar

Algemeen

Aalscholvers trekken gewoonlijk op één tot twee boomtophoogten over de Nieuwe Merwedeweg, de Dordtse Biesbosch en de Deeneplaatweg. Vanaf het begin van de broedtijd tot het eind van de zomer negeren we stelselmatig HVP- en voedselvluchten van en naar de Sassenplaat om verwarring met TP-exemplaren te vermijden. Groepsgrootte, vliegrichting en dito hoogte zijn daarbij de beste criteria.

Totaal passeerden 12.188 exx de telpost, op het Zuidplaatje gemiddeld jaarlijks wat meer dan op de Tongplaat, waar de tellingen pas de laatste jaren richting vroegere waarden gaan.

De kruissnelheid is ≈58km/h. Bij trekvogel radarmetingen zijn *airspeeds* tot 55km/h gemeten [Tennekes 2009, 195]. De implicatie dat een vogel die zijn kruissnelheid niet haalt op den duur gedwongen zou moeten landen, lost de Aalscholver niet op door een steilere vlucht zoals knobbelzwanen, maar door tussentijds hoogte te winnen op thermiek.

Dagrecords

Slierten aalscholvers kunnen voor mooie dagrecords zorgen. Theoretisch kunnen we vanuit de 93 benutte dagrecords (dekking 79%) wel 'vaststellen' welk deel ervan bij kop- of staartwinden vloog, maar de windroos toont aan dat zoiets in dit geval zinloos zou zijn. Als alle reigerachtigen heeft de Aalscholver in het voorjaar een sterke voorkeur voor Bft3-dagen. Dat past bij de neiging tot thermieken. Immers, bij deze windkracht verwaait thermiek niet zozeer en een associatie met 'mooi weer' komt ook gemakkelijk op bij deze windkracht.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-3-2013	ZZO	3	327	36
30-3-2019	ZW	2	321	38
8-3-2011	ZO	3	317	37
15-3-2008	OZO	1	259	86
17-3-2010	ZW	3	258	47

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij een zekere stabiliteit begint een afname van getelde aalscholvers op de DB al in 2012, om vanaf 2018 weer toe te nemen. Dit sluit een correlatie met locatie- en landschappelijke veranderingen uit.

Waarmee het dan wel samenhangt is niet duidelijk, in ieder geval niet met de landelijke trek, waarvan de DB overigens minder dan 0,7% noteert. Een vluchtig onderzoekje toont dat de meeste vogels worden geteld aan de Noordzeekust. De DB zit ergens achterin de toptwintig van alle telposten.

Voor de DB zelf is de Aalscholver redelijk significant met een aandeel van ca. 1,6-1,8%.

De HDP is 11 dagen langer dan in 2004, vooral door een 12 dagen eerdere start, terwijl de mediaantrendlijn juist een week later valt dan voorheen. Vooral de p_{10}-p_{50} periode is dus langer geworden. Tegenwoordig tellen we ze ongeveer van eind februari tot begin april. Door een parallelle ontwikkeling in het najaar heeft dit geen invloed op het winterverblijf: dat blijft met kleine jaarlijkse variaties redelijk stabiel rond ≈23 weken.

Najaar

Algemeen

Qua trek en mogelijke verwarring met TP-vogels is het in bij de najaarstellingen niet veel anders dan in het voorjaar, uiteraard bij tegenovergestelde trekrichting. Dus er wordt middelhoog langs de randen van de Tongplaat, de Dordtse Biesbosch en de rivier gevlogen. Zelden komen aalscholvers in het najaar recht over de Tongplaat. Het zijn dan bijna altijd hoog tot zeer hoog thermiekende vogels, die je tegen een strakblauwe lucht nauwelijks kunt onderscheiden of überhaupt helemaal mist.

In het najaar liggen aantallen en intensiteiten van deze soort bijna een ordegrootte hoger dan in het voorjaar en variëren jaarlijks wel wat grilliger. We telden totaal 93.401 aalscholvers, waarvan ruim een kwart in de twee topjaren 2010 en 2012. Al met al zijn het er op de Tongplaat iets meer dan op het Zuidplaatje (jaarindex 110%).

Dagrecords

Voor de 67.920 aalscholvers uit de 100 beschikbare dagrecords (dekking 73%) is het opnieuw zinloos een strakke voorkeur voor windrichtingen vast te leggen, zie de windroos: alles kan! OZO-ZZO winden zijn evenwel iets minder populair, laten we het daar maar op houden.

Opvallend is wel dat het *windkracht* grafiekje heel anders is dan in het voorjaar. De percentages liggen aanzienlijk dichter bij elkaar en de topper is Bft≤1, die samen met Bft2-3 kennelijk door 71% van de vogels wordt gezien als ideale trekwindkracht, maar dan toch nog een forse 29% overlaat voor Bft4+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
7-10-2012	NW	≤1	5.608	701
27-10-2012	NO	2	2.876	719
17-10-2010	NO	1	2.164	361
17-10-2008	W	4	1.880	235
27-10-2018	NW	2	1.869	534

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Reigerachtigen: Aalscholver

Ontwikkelingen 2003-2020

Bij de waargenomen jaarlijkse variaties is een correlatie tussen regionale variabelen en trekkende aalscholvers niet vast te stellen.

Met ruim 2,5% van alle getelde vogels 'doet de soort best mee' op de DB. Daarnaast leveren DB tellingen circa 2% van de landelijke aalscholvers op. In het najaar blijft de Noordzeekust favoriet, maar ook rond het IJsselmeer telt men dan veel aalscholvers – en soms ook hier.

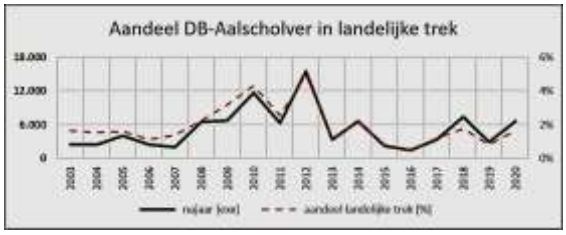

Tot onze verbazing loopt het per jaar uitgesplitste DB-NL *aandeel* in de grafiek bijna perfect mee met de *aantallen*, alsof er af en toe een 'transfer' tussen kust- en binnenlandposten optreedt. Oorzaak uiteraard onbekend, het zal de wind wel weer zijn, of de mist, of ….

De HDP is recentelijk 33 dagen ingekort ten opzichte van 2003, vooral bij de start van het seizoen: de aalscholvers komen tegenwoordig gewoon later. Zo is nu oktober dé aalscholvermaand geworden, hoewel in 2020 nog 36% in november opdoemde (foto) – we hadden de hoop al bijna opgegeven … De mediaantrend verandert nauwelijks en het verblijf in het zomerkwartier blijft 'dus' stabiel op ≈29 weken.

Samenvatting

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*		
Broedgebied [Sovon 2018, 192v.]	Bij viswater in Eurazië, 12% populatie Europa in NL, D, DM, ZW, PL	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Nederland en zuidwaarts tot aan de Middellandse Zee	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈58km/h, waargenomen treksnelheid ≈55km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	6.982	5.206
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	84%
Intensiteit [exx/h]	6,2	4,5
Aandeel in DB [% alle exx]	1,62%	1,83%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0.69%	0,36%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	7 mrt – 17 mrt – 12 apr (36)	23 feb – 25 mrt – 11 apr (47)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈23
Mogelijke foutbronnen	Enige kans op verwarring met HVP- en foerageervluchten.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	44.380	49.021
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	110%
Intensiteit [exx/h]	23	23
Aandeel in DB [% alle exx]	2,65%	2,58%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,3%	1,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 aug – 10 okt – 2 nov (64)	29 sep – 13 okt – 30 okt (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈29
Mogelijke foutbronnen	Enige kans op verwarring met HVP- en foerageervluchten.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Reigerachtigen: Aalscholver

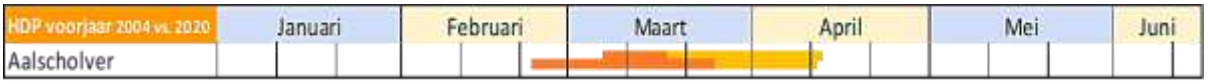

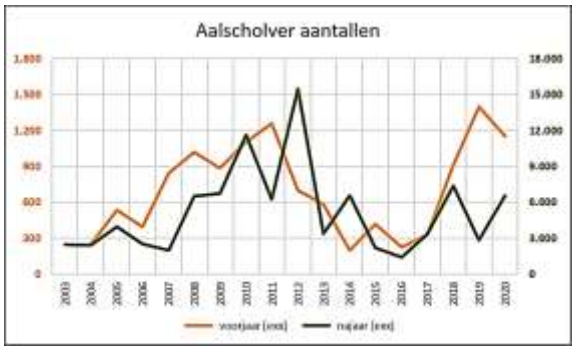

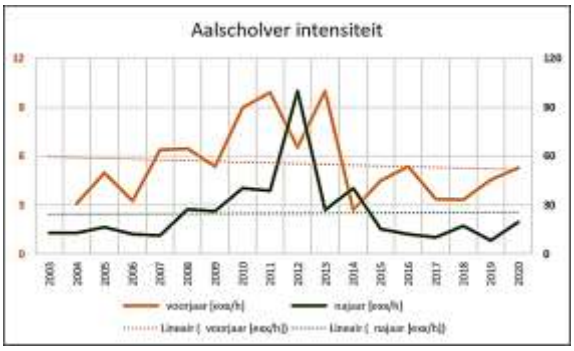

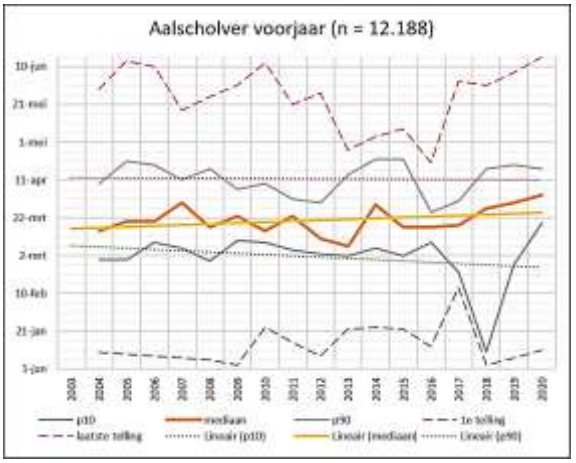

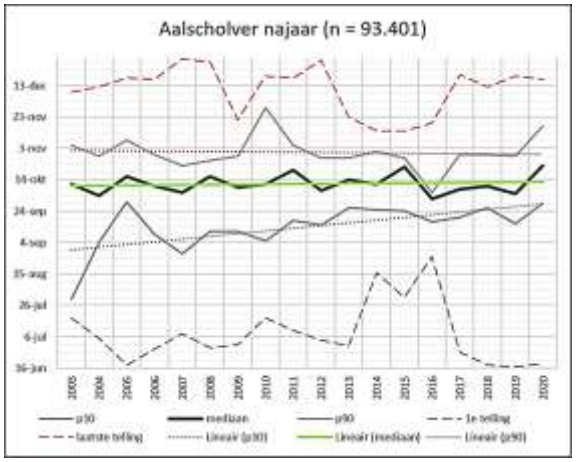

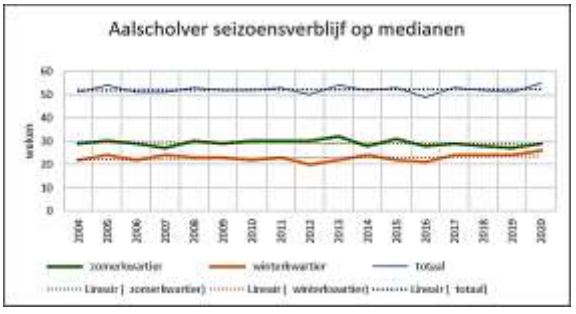

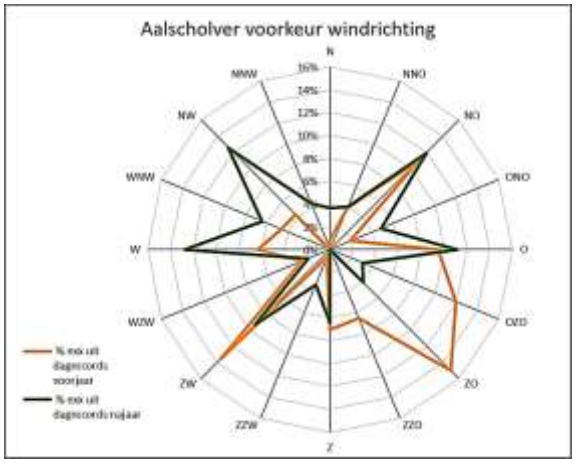

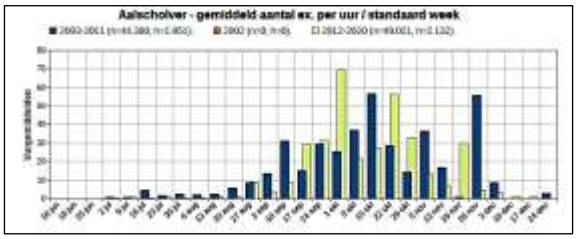

Reigerachtigen overig

Een flamingo spec. die volgens de opmerkingen bij de telling van 12 oktober 2012 een **Chileense Flamingo** was, fleurde de grijze ochtend van die dag op, hoewel er met 18.037 vogels toch al niet veel te klagen viel.

Chileense Flamingo

Naar de **Zwarte Ooievaar** wordt door de tellers meer verlangd dan gekeken: slechts 12 exx werden gezien, na 2014 niet één meer. De laatste decade van april en augustus bieden de meeste kans deze imposante zwever waar te nemen op de DB.

Zwarte Ooievaar

Een **Rode Ibis** passeerde op de vroege ochtend van 11 oktober 2020 en kon nog (een beetje) worden gefotografeerd ook.

Rode Ibis

De enige **Heilige Ibis** was er op 1 mei 2009, de **Zwarte Ibis** zagen we tweemaal: 9 november 2013 en 25 oktober 2018.

Heilige Ibis

Zwarte Ibis

Twee exemplaren van de **Roerdomp** trokken heel hoog door op 18 mei 2008, gevolgd door twee solitaire in oktober 2014 en 2015. De hekkensluiter was een vogel vroeg in de schemering op 1 september 2017, exact een maand later gevolgd door de enige getelde **Kwak**.

Roerdomp

Kwak juveniel

De **Koereiger** trekt zeer onregelmatig door. Van de 43 exx waren het 38 najaarstrekkers verspreid over juni-november. De twee grootste groepen bestonden elk uit 7 exx, eenmaal op 20 augustus 2010 en eenmaal op 31 augustus 2020 – bijvangst van purperreigertrek. De voorjaarstrekkers zien we vanaf eind april tot begin mei.

Koereiger trekkend

Bijzonder leuk was de groeiende TP groep met een maximumgrootte van 10 die in juli-augustus 2018 wel op 24 dagen werd waargenomen, voor het laatst compleet op 29 en 30 augustus. Toen waren het dus trekvogels geworden, maar ze konden helaas niet als zodanig worden genoteerd omdat we ze niet feitelijk hebben zien vertrekken.

Vanaf hun slaapplek op de strekdam in de rivierkom zwermden zij dagelijks uit over het eiland van Dordrecht, waar regelmatig 11 exx werden gemeld.

Koereiger slaapplaats

Kennelijk zijn reigers tegen de ondergaande zon niet altijd te determineren, want op de avond van 26 augustus 2016 noteerden de tellers 6 **reiger (Ardea) spec**. naast 219 purperreigers en 58 blauwe.

Ooit werd een jonge **Jan-van-gent** betrapt, en wel op 20 september 2005. Deze vloog langs het Zuidplaatje wat heen en weer tussen de Dordtse en Brabantse Biesbosch en was de 150e soort na oprichting van de telpost, zie o.a. [Avifauna 2020, 266] en/of trektelling 20 september 2005. Er is geen foto van.

15. Roofvogels ex Valken

De Dordtse Biesbosch is niet dé locatie om roofvogeltrek waar te nemen. Roofvogels vormen alhier maar een fractie van de landelijke roofvogeltrek. Ook voor de telpost zelf zijn roofvogels nauwelijks 'belangrijk' met hun 0,001% tot misschien 0,15% van alle getelde vogels. Daarvoor zijn allerlei verklaringen bekend, die we hier laten rusten. Maar wel krijgen we verrassende toegiften in de vorm van bijvoorbeeld een uitschieter van 9 exx Zwarte Wouw op een mooie voorjaarsdag.

Waar het om gaat, is dat het hart van elke vogelaar en trekteller sneller gaat kloppen bij roofvogels, en ook daar zijn allerlei verklaringen voor die we eveneens laten rusten. Maar vanuit dat gevoel behandelen we hier die relatief 'onbelangrijke' roofvogels toch. Vaak zal het gedwongen summier zijn en behoeft er niet veel aandacht aan trends, etc. besteed te worden. Desondanks!

De Visarend is zó karakteristiek voor onze telpost als doortrekker en TP-vogel dat uit alle mooie foto's deze maar gekozen is als boegbeeld voor dit hoofdstuk.

Visarend *Pandion haliaetus*

Voorjaar

Algemeen

Trekkende visarenden vliegen strak op één tot anderhalve boomtophoogte over de Nieuwe Merwedeweg, langs de Deeneplaatweg of lager over de rivier. Visarenden op andere plaatsen zijn meteen 'verdacht' als TP-ers, maar niet altijd: doortrekkers jagen soms even boven de visrijke en ondiepe Tongplaat voor een tussendoortje. Onderscheiden tussen TP- en trekvogels is sinds de Biesbosch-broedpogingen en dito -gevallen vanaf 2014 sowieso lastig geworden. Deze visarenden bestrijken namelijk een enorm jachtterritorium waarvan de ruime omgeving tot in de Alblasserwaard onderdeel is. Daartoe vliegen de lokale vogels soms zomaar *vice versa* langs de gebruikelijke 'trekroute'.

Fouten op dit gebied proberen we te vermijden door te letten op tijden, verenkleed, eventuele ringen, vliegsnelheid, jachtgedrag enzovoort – met als *collateral damage* dat we misschien doortrekkers soms als TP-ers bestempelen en de trektellingen 'benadelen'. Dat is tot in de grafieken zichtbaar, maar na 2018 lijken we de schrik wat te boven zodat weer meer doortrekkers worden genoteerd.

Het bovenstaande geldt vooral het voorjaar. In het najaar is het net even gemakkelijker, doordat we dan onze 'eigen' beesten, inclusief juvenielen al veel beter hebben leren kennen, zodat nieuwaankomers meteen opvallen.

Totaal passeerden 78 exx de telpost, in meerdere jaren waren het er maximaal 2, in 2019 en 2020 ineens 11. Aldus telden we er op de Tongplaat gemiddeld jaarlijks net iets meer (118%) dan op het Zuidplaatje.

De Visarend heeft alles in huis om bij slecht weer en stevige wind stug door te vliegen en doet dat ook. Hij kan volstaan met een kruissnelheid van ≈41km/h, maar is betrapt op *airspeeds* van ≈48km/h [Tennekes 2009, 195], ofwel de Visarend heeft ca. 17% continue reserve voor de treksnelheid, ofwel 36% 'vrij' spiervermogen.

Dagrecords

Het eerste *dagrecord* van 4 exx is best 'spannend', want het overtreft het *totaal* van wel acht seizoenen. Wat boven staat over stugge doorvliegers past wel bij de windgegevens uit de 57 dagrecords die 100% van de vogels dekken: 66% vloog bij (semi-) kopwinden die zonder uitzondering op de oostelijke helft van de windroos liggen. Windkracht Bft3 is favoriet, maar 27% vliegt ook nog door bij Bft4+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-5-2011	O	1	4	0,4
6-4-2020	Z	3	3	0,6
13-4-2019	NNO	3	3	0,5
15-4-2012	NNO	4	3	0,7
19-4-2009	ONO	4	3	0,3

Ontwikkelingen 2004-2020

Uit de inleiding is al gebleken dat de natuurontwikkeling in de Biesbosch een (negatieve) correlatie heeft met getelde doortrekkers. De locatie van de telpost is, gezien de lijn- en staafgrafieken niet erg invloedrijk.

Het aandeel van DB-visarenden in de landelijke voorjaarstrek neemt af van 3,3% naar 2,1%, het aandeel in de totale DB-trek zit rond 0,01% met een lichte toename in 2019 en 2020.

In 2020 komt de Visarend op de trendlijnen 14 dagen eerder aan dan in 2004 en de mediaan gaat één week naar voren. *Summa summarum* is de HDP bij een gelijke einddatum 14 dagen langer geworden. Dat de gedefinieerde HDP bij een vastgelegde start op de p_{10} datum niet 'alles' zegt, wordt hier wel duidelijk: volgens de HDP-grafiek is visarendentrek een echt april-mei gebeuren. Echter, de eerste wordt meestal al in de laatste decade van maart gezien.

Enfin, bij de nu eenmaal beschikbare – en voor de vroeg afgebroken tellingen in 2013 en 2016 gesimuleerde – p_{50} data, en ook door een analoge trend in het najaar daalt het aldus eveneens gesimuleerde verblijf in het winterkwartier op de trendlijn van ruim 32 naar krap 31 weken.

Najaar

Algemeen

Trekgedrag en trekroutes zijn hetzelfde als in het voorjaar, maar uiteraard in tegenovergestelde richting. De kans op verwarring met TP-vogels is in het najaar kleiner zoals boven beschreven.

In het najaar passeren ruim tweemaal zoveel visarenden (191 exx) als in het voorjaar bij flinke jaarlijkse variaties en vanaf 2012 op een duidelijk lager niveau dan de vier jaren ervoor. Vanaf 2016 neemt ook de intensiteit sterk af.

Dagrecords

De 12 vogels uit 2008 bij een forse staartwind zijn wel echt bijzonder tegenover de andere dagrecords! De visarenden uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 94%) vlogen iets meer – 53% om 47% – bij (semi-) kop- dan bij (semi-) staartwinden. Windkrachten Bft2-4 zijn vrijwel gelijkelijk favoriet.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-9-2008	ONO	4	12	0,9
25-9-2010	W	4	7	0,9
10-9-2011	ZO	2	6	1,1
23-8-2009	OZO	3	6	0,5
23-9-2013	ZZW	2	5	0,8

Ontwikkelingen 2003-2020

De negatieve trekrelatie met de Biesbosch-natuurontwikkeling is vooral in het najaar zichtbaar. Het voorlopige vermoeden is dat territoriaal gedrag van de lokale vogels wat afschrikwekkend werkt op doortrekkers.

Visarenden vormen nog geen 0,01% van de DB-trekvogels, maar van de landelijke trek zetten ze op het Zuidplaatje 4,4% en op de Tongplaat 2,6% op de kaart. Nog steeds is dus de telpost van enig belang voor de landelijke trek.

De p_{50} schuift 11 dagen achterwaarts in 2020 en via één dito dag voor de p_{10} en 7 voor de p_{90} is de HDP in 2020 met 6 dagen verlengd.

Het vanwege het voorjaar gesimuleerde zomerverblijf gaat op de medianen van gemiddeld ≈20 naar ≈22 weken.

Samenvatting

Visarend *Pandion haliaetus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 208]	Fennoscandinavië, Duitsland, Nationaal Park de Biesbosch	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	West-Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈41km/h, waargenomen treksnelheid ≈48km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	38	40
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	118%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,03
Aandeel in DB [% alle exx]	0,009%	0,014%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	3,3%	2,1%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	21 apr – 26 apr – 4 mei (13)	7 apr – 20 apr – 4 mei (27)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈32	≈31
Bijzonderheden status	≤2 exx in 2004, 2007, 2010, 2013, 2016, 2017	
Mogelijke foutbronnen	Door terughoudendheid bij potentieel grote verwarring met TP-vogels is de soort vanaf 2014 mogelijk onderteld.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	110	81
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	74%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,007%	0,004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	4,4%	2,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	26 aug – 10 sep – 29 sep (34)	27 aug – 21 sep – 6 okt (40)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈20	≈22

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Roofvogels ex Valken: Visarend

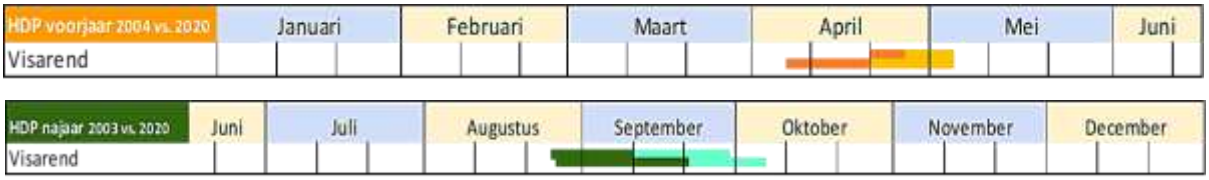

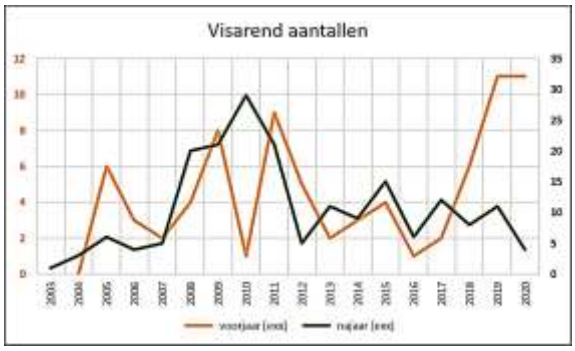

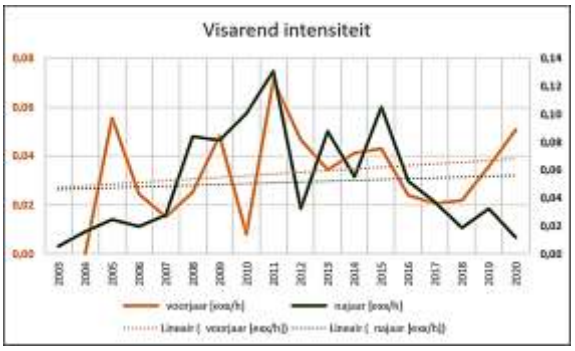

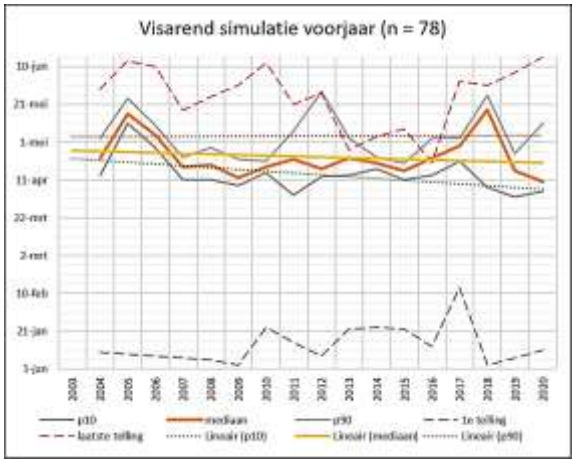

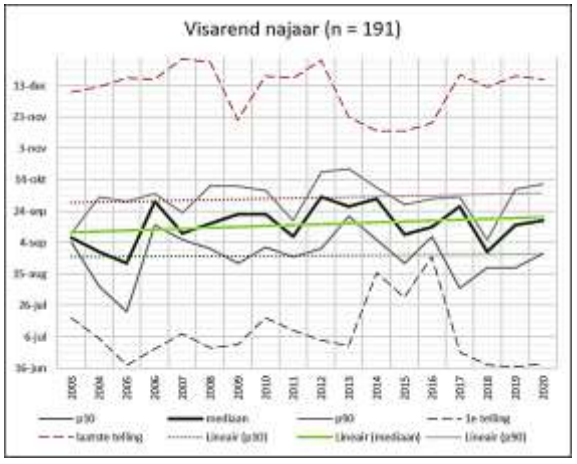

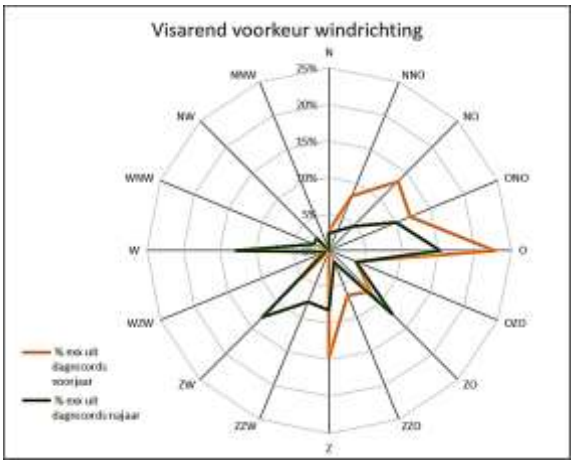

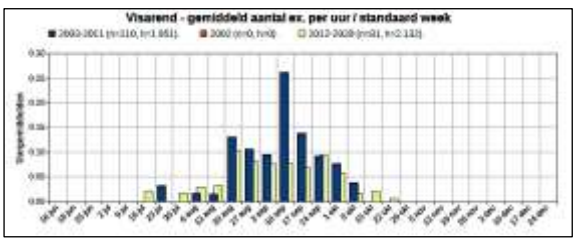

Wespendief *Pernis apivorus*

Voorjaar

Algemeen

De Wespendief is een zeer onregelmatige doortrekker die in 9 vóór- en 3 najaren niet is genoteerd. Verwarring met TP-vogels is uitgesloten, want het is nooit bevestigd dat deze in het gebied broeden [Avifauna 2020, 301].

In het voorjaar komen ze soms thermiekend, maar ook wel in vlindervlucht langs, soms mooi op ooghoogte recht over de Tongplaat, maar meestal boven de boomtoppen over de periferie ervan. Het onderscheid met (dan alleen nog adulte) buizerds is niet lastig, want elke trekkende Wespendief is minimaal 3kj en lijkt dus behoorlijk op het volwassen plaatje: "… juvenielen brengen gewoonlijk hun tweede kalenderjaar door in de tropen. Tweedejaars Wespendieven zijn dan ook extreem zeldzaam in Europa." [Brecht Verhelst. Vogels kijken en herkennen, deel 4. *Natuur.Oriolus 79 (1)* 28].

Totaal passeerden 13 exx, nooit meer dan 3 per voorjaar en in vele jaren niet eens één (zie samenvatting). De 3 vogels van 2018 zou je met enige goede wil nog kunnen toeschrijven aan toegenomen *teldagen* en *teluren,* maar die gedachte is in het overigens zeer goede roofvogelvoorjaar 2019 en in 2020 al weer afgestraft.

De kruissnelheid is ≈33km/h, maar net als de Visarend heeft deze soort volop *overpower:* met de radar zijn *airspeeds* van ≈45km/h gemeten [Tennekes 2009, 194]. Dit gegeven is niet van groot belang, want door thermieken – ongetwijfeld hier of elders op de route – blijft de 'dagafstand' van de Wespendief onzeker.

Dagrecords

Buiten het dagrecord met 2 exx bevatten alle andere records individuele vogels, gelijkelijk verdeeld over Zuidplaatje en Tongplaat. 54% van de vogels uit de 12 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vlogen bij (semi-) staartwind, wat een mooie pijl op de windroos oplevert. Bij *windkracht* zien we twee toppen op Bft2 en Bft4. Dat zou wel veroorzaakt kunnen zijn door thermiekende versus doorvliegende wespendieven die elk uiteraard reageren op een specifiek weertype. De doorvliegers zouden dat dan doen bij de sterkere winden, vrijwel ongeacht windrichting. Trektellers vertellen elkaar vaak dat wespendieven zich niets van de wind aantrekken en stug doorvliegen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
29-5-2004	ZW	1	2	12
14-5-2019	ONO	2	1	0,2
31-5-2018	ZW	3	1	0,3
24-5-2018	NO	2	1	0,3
6-5-2018	O	2	1	0,1

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij het ontbreken van de soort in wel negen seizoenen is het onmogelijk iets steekhoudends over relaties met lokale ecologische variabelen te beweren.

DB-wespendieven waren op het Zuidplaatje goed voor 0,38% van de landelijke trek van de soort in die periode, op de Tongplaat blijft daar slechts 0,22% van over. Het aandeel in de DB-trek is niet noemenswaard, maar ja, het zijn nu eenmaal roofvogels …

Vanwege alle ontbrekende jaren is de shiftgrafiek zwaar gesimuleerd met gemiddelden, wat je kunt zien aan de lange horizontale lijnen. Evenwel zie je dan tenminste de 'echte' vogels, die anders zouden wegvallen.

Op deze basis is dan de HDP in 2020 verdubbeld qua lengte, vooral te danken aan een eerdere p_{10}, en een mediaan die zelfs nog net voor de vroegere p_{10} valt. Maar alles blijft zich afspelen in de twee middelste weken van mei. De shiftgrafiek maakt overigens ook glashelder dat we het waarschijnlijk onszelf kunnen aanrekenen dat we in 2007 en 2013-2016 geen wespendieven konden noteren. We zijn toen voor deze soort te vroeg gestopt met tellen, soms zelfs nog vóór de mogelijke p_{10} datum.

De HDP-vervroeging is terug te zien in het mogelijke verblijf in het winterkwartier dat gemiddeld een week korter is geworden.

Najaar

Algemeen

In de najaren passeerden 76 wespendieven – meest ver en soms (zeer) hoog al of niet thermiekend tussen buizerds – langs de noordelijke en westelijke gezichtsgrens. De aantallen wisselen jaarlijks sterk. Ook in het najaar zijn er geen TP-vogels, maar we tellen misschien af en toe een Wespendief teveel als vogels eventueel op een tijdelijke tussenstop soms een paar dagen in de Dordtse Biesbosch pleisteren.

Veel lastiger is bij verre vogels het onderscheid met buizerds vanwege de grote variatie in verenkleed van de wespendieven en de relatief smallere vleugels en langere staart van juveniele buizerds. Het is al voorgekomen dat we vanaf de Tongplaat verre vogels maar schoorvoetend als buizerds hadden bestempeld, en dat een collega-teller dan vanuit de Elzen kon bevestigen dat het tóch wespendieven waren.

Dagrecords

Aan 43 beschikbare dagrecords (dekking 100%) kan ontleend worden dat 59% van de wespendieven in het najaar graag (semi-) staartwinden benut, vooral uit oostelijke richtingen volgens de windroos. Windkracht Bft2-3-4 zijn daarbij gelijkelijk populair, maar 34% vliegt toch ook nog bij Bft4+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-9-2008	ONO	4	7	0,5
23-8-2009	OZO	3	5	0,4
14-9-2019	O	1	4	0,6
2-9-2017	NNW	2	3	0,3
27-8-2014	O	2	3	0,3

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook in het najaar is het leggen van een relatie met telpostverhuizing of landschappelijke ontwikkeling niet echt mogelijk, hoewel de intensiteiten vanaf verhuizingsjaar 2012 in het algemeen lager worden dan die in 2003-2011. In 2014 en 2016 waren we er voor deze soort kennelijk ook weer te laat bij: de tellingen begonnen pas na de p_{10} of p_{50} datum.

Het aandeel van de DB-wespendief in de landelijke trek daalt van 0,43% op het Zuidplaatje naar 0,23% op de Tongplaat en het aandeel van de soort in de DB-najaarstrek is ook weer bijna niets.

Met de 'lege' jaren gesimuleerd wordt de HDP op de trendlijnen in 2020 één dag korter dan in 2003 maar valt in zijn geheel ongeveer een week later. De vogel blijft evenwel een augustus-septembertrekker. Het verblijf in het zomerkwartier volgt de HDP en gaat van ruim 14 naar bijna 15 weken.

Samenvatting

Wespendief *Pernis apivorus*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 94]	Bosrijke gebieden in geheel Europa tot aan de poolcirkel	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Tropisch Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈33km/h, waargenomen treksnelheid ≈45km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	7	6
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	96%
Intensiteit [exx/h]	0,006	0,005
Aandeel in DB [% alle exx]	0,002%	0,002%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,38%	0,22%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	15 mei – 19 mei – 22 mei (7)	8 mei – 14 mei – 23 mei (15)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈38	≈37
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2005-2007, 2010, 2013-2016, 2020	
Mogelijke foutbronnen	In 2007 en 2013-2016 waarschijnlijk vogels gemist door vroeg afgebroken telseizoenen.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	44	32
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	73%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,002%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,43%	0,23%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	5 aug – 24 aug – 7 sep (33)	13 aug – 28 aug – 14 sep (32)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈14	≈15
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2012, 2013 en 2015	
Mogelijke foutbronnen	Determinatiemoeilijkheden tussen verre thermiekende (juveniele) buizerds en wespendieven hebben mogelijk aantallen en intensiteiten vertekend.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Roofvogels ex Valken: Wespendief

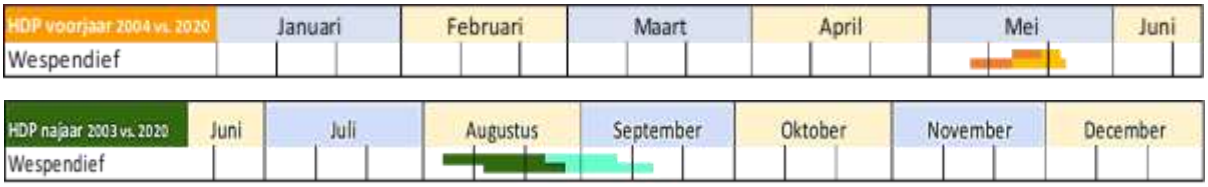

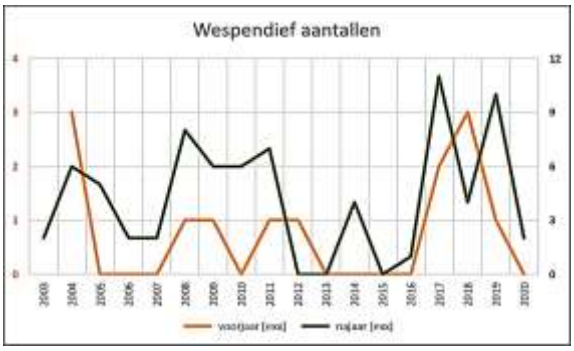

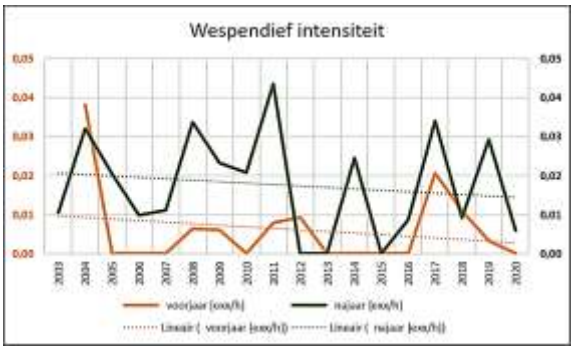

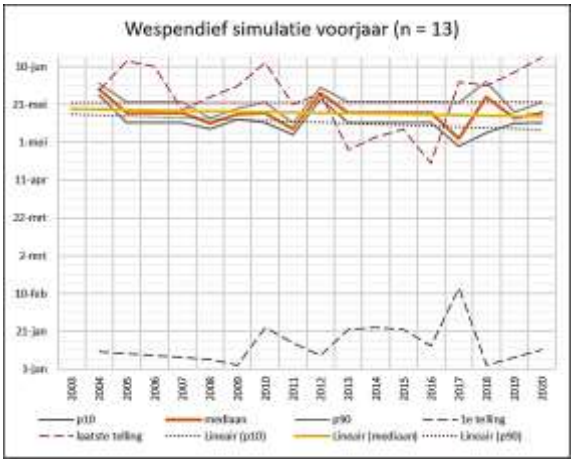

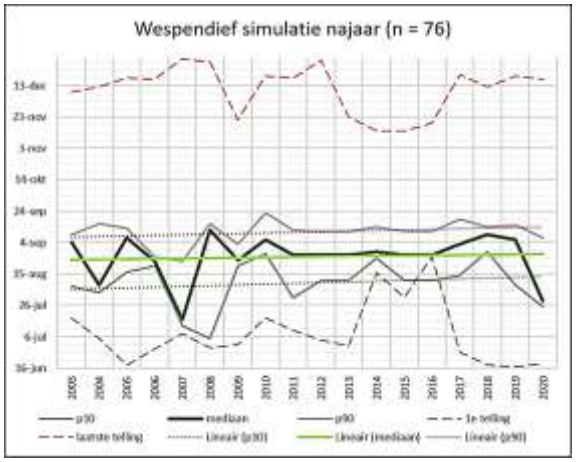

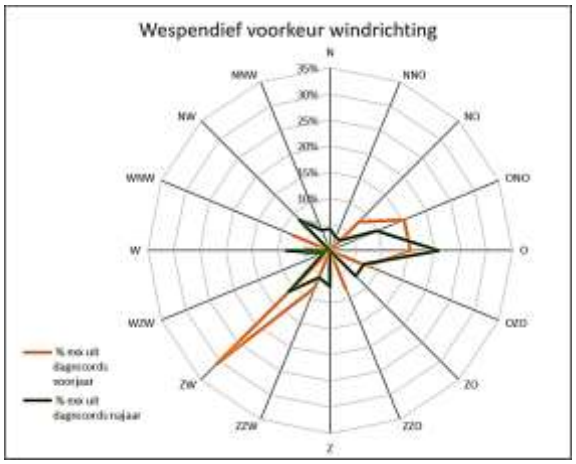

Sperwer *Accipiter nisus*

Voorjaar

Algemeen

Sperwers passeren op twee manieren de telpost: hetzij plotseling laag langs de begroeiing tevoorschijn schietend, hetzij hoog op thermiek – in het laatste geval vaak als metgezellen van buizerds.

Totaal passeerden 465 exx de telpost, gemiddeld zo'n 25-30 per jaar met uitschieters van 112 in roofvogeltopvoorjaar 2019 – en 2 exx in 2016, waarschijnlijk ten gevolge van voor deze soort te vroeg gestopte tellingen. Dankzij 2019 werden er op de Tongplaat meer gezien dan op het Zuidplaatje (jaarindex Tongplaat 123%).

De kruissnelheid is ≈35km/h. Van sperwers op trek zijn met de doelvolgradar snelheden van ≈41km/h waargenomen [Tennekes 2009, 193]. Niet zo hoog voor zo'n notoir snelle vogel, maar de treksnelheid v_{mr} is voor de lange duur. De jachtsnelheid in korte uitbarstingen kan uiteraard aanzienlijk hoger zijn en zal mogelijk in de buurt van een ruw berekende topsnelheid v_{max} van ≈97km/h liggen, die bereikt wordt met de volle inzet van de gebruikelijke 2Watt spiervermogen per Newton aan gewicht (zie par. 12.8).

Dagrecords

Om sperwers te zien in het voorjaar heb je oostelijke winden uit NO-Z nodig, blijkt uit de windroos, gebaseerd op 380 exx uit 98 dagrecords (dekking 82%). Dat zijn dan – bij een verondersteld ZW-NO trekrichting – 58% kop- en semikopwinden (= zijwind tegen). Windkracht Bft3 is favoriet, gevolgd door Bft4 en Bft2.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
16-4-2019	ZO	3	27	3
19-4-2019	O	3	13	1,6
14-4-2013	Z	4	13	1,9
20-4-2019	ONO	2	10	1,8
11-4-2009	Z	1	10	1,1

Ontwikkelingen 2004-2020

Als we aannemen dat de 112 exx van 2019, de hoge intensiteit van 2013 (weinig teluren) en het delen in de algehele malaise van 2014-2016 de uitzonderingen zijn die de regel bevestigen, is de voorjaarssperwertrek eigenlijk vrij stabiel rond wat pieken en dalen. Daarmee is het onmogelijk om deze te koppelen aan lokale ecologische variabelen als de verhuizing van de telpost of de aanleg van nieuwe natuur in de Brabantse Biesbosch.

Het aandeel van de DB-tellingen in de landelijke voorjaarstrek ligt rond 1,2-1,3%, het aandeel in de 'eigen' trek op minder dan 0,1%.

In de loop van de jaren komen sperwers op de mediaan gemiddeld ruim een week eerder dan voorheen, maar is de HDP op de trendlijnen fors verkort naar 32 dagen, vooral omdat de eerste sperwers langer wegblijven. Maar als ze dan komen, gaat het wel heel snel, m.a.w. de p_{10}-p_{50} periode is korter geworden. Sperwertrek is derhalve tegenwoordig het best waar te nemen tussen de 3^{e} decade van maart en de 3^{e} van april, de uitlopers van voorheen zijn eraf.

Door de jaarlijkse variaties van de p_{50} datum in voor- en najaar blijft evenwel de verblijfsduur in het winterkwartier stabiel rond 25 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekken gemiddeld ruim 4x zoveel sperwers langs de DB als in het voorjaar. Het trekpatroon verschilt: weliswaar stuiven er ook nu sperwers laag langs en door de begroeiing, maar de meerderheid trekt lijnrecht en strak over de populieren langs de Nieuwe Merwedeweg en/of passeert (zeer) hoog op thermiek – ook dan vaak als metgezel van thermiekende buizerds. Er moet ter voorkoming van foutieve notatie wel altijd rekening gehouden worden met zo'n 4 tot 8 lokale beesten, die soms ook vlak voor de telpost langs stuiven.

Totaal zagen we er 2.118, waarbij het minimum 42 exx/jr is en 2010-2012 eruit springen met resp. 305 – 315 – 296 exx. Op het Zuidplaatje (100%) waren het er jaarlijks gemiddeld iets meer dan op de Tongplaat (96%), maar de tendens is nog iets stijgend, dus wellicht komt de Tongplaat ook nog wel aan zijn trekken.

Dagrecords

Er zijn 100 dagrecords beschikbaar, die 69% van alle getelde sperwers dekken. Daaruit volgt dat 59% van deze vogels bij (semi-) kopwinden vloog. De windroos laat echter zien dat oostelijke winden bij de sperwertrek ook in het najaar een grote rol spelen. Het is waarschijnlijk correcter hierbij niet van een 'voorkeur' van de vogels uit te gaan, maar van een grotere aanvoer van normaal gesproken oostelijker over het land trekkende vogels door die oostelijke winden. Deze zijn in feite symptoom van een zich naar het westen bewegend luchtsysteem, waardoor de vogels worden 'ontvoerd' naar onze contreien. Daar profiteert de DB dan natuurlijk van.

Bft3 is ook in het najaar de windkracht waarbij de meeste sperwers worden genoteerd, maar 40% van de vogels vliegt nog door bij Bft4+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-10-2011	OZO	3	118	13
20-10-2012	ZW	3	80	10
3-10-2010	ZZO	5	57	6
19-10-2012	VAR	2	55	12
19-10-2013	ZO	4	50	9

Ontwikkelingen 2003-2020

Zowel op het Zuidplaatje als op de Tongplaat zijn hogere en lagere aantallen en intensiteiten van de Sperwer genoteerd, 2010-2012 maar weer even als uitzondering beschouwd. Het is dus ook nu onmogelijk een relatie met de verhuizing van de telpost vast te stellen. Zoals we boven zagen, zal (oostelijke) wind een veel dominanter parameter zijn.

De DB neemt rond 1% van de landelijke najaarstrek voor zijn rekening, en de Sperwer telt zoals elke roofvogelsoort slechts voor een fractie van de DB-najaarsvogels mee.

In het najaar kent de Sperwer een heel stabiele HDP van ruwweg half september tot eind oktober, die in de loop van de tijd slechts enkele dagen korter wordt. Als 'spiegel' van het winterverblijf is ook het verblijf in het zomerkwartier stabiel en blijft op ≈27 weken staan.

Samenvatting

Sperwer *Accipiter nisus*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 100]	Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ZW-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈35km/h, waargenomen treksnelheid ≈41km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	222	243
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	123%
Intensiteit [exx/h]	0,2	0,2
Aandeel in DB [% alle exx]	0,05%	0,09%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,2%	1,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 mrt – 11 apr – 2 mei (59)	21 mrt – 3 apr – 22 apr (32)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈25	≈25
Mogelijke foutbronnen	In 2016 mogelijk vogels gemist door vroeg gestopt telseizoen.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.079	1.039
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	96%
Intensiteit [exx/h]	0,55	0,49
Aandeel in DB [% alle exx]	0,06%	0,05%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,1%	1,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	16 sep – 15 okt – 2 nov (47)	19 sep – 11 okt – 1 nov (43)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈27	≈27

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Roofvogels ex Valken: Sperwer

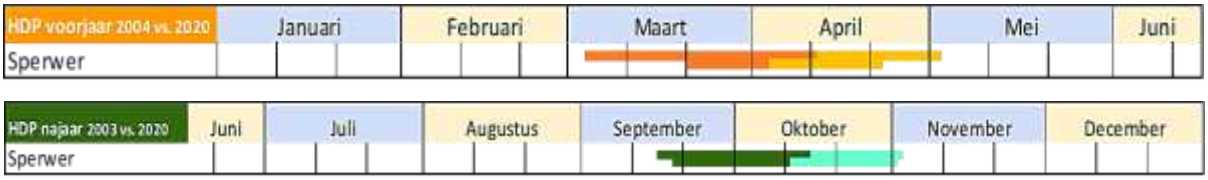

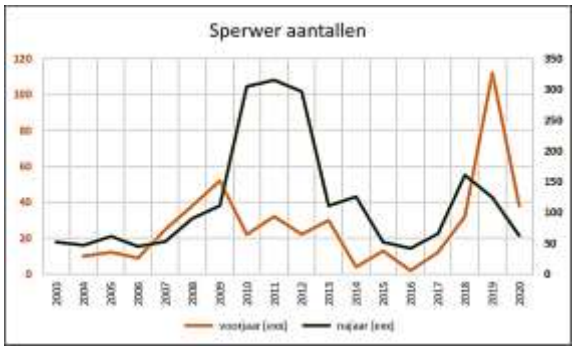

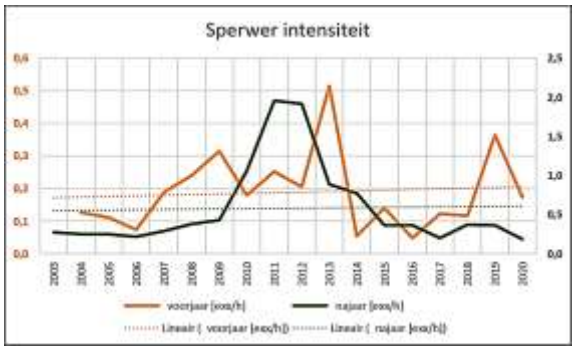

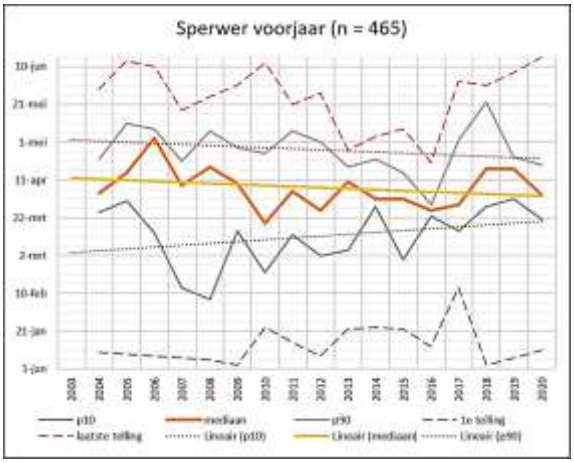

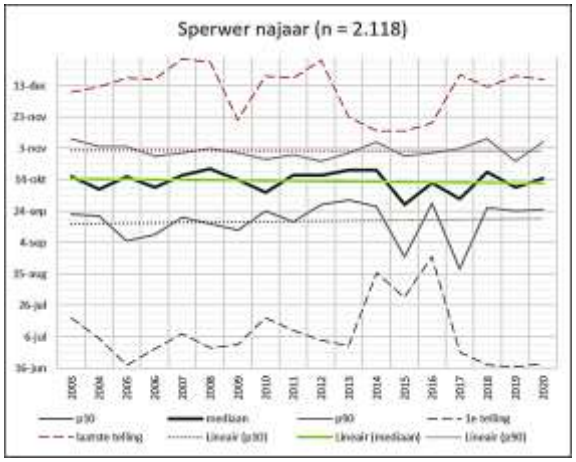

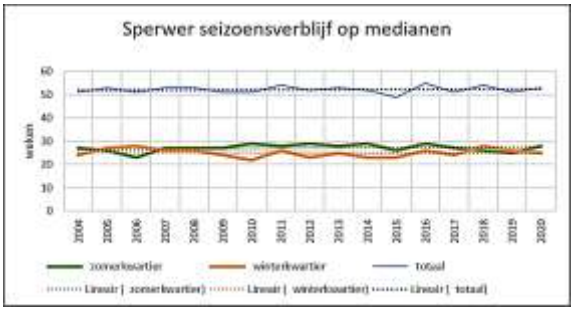

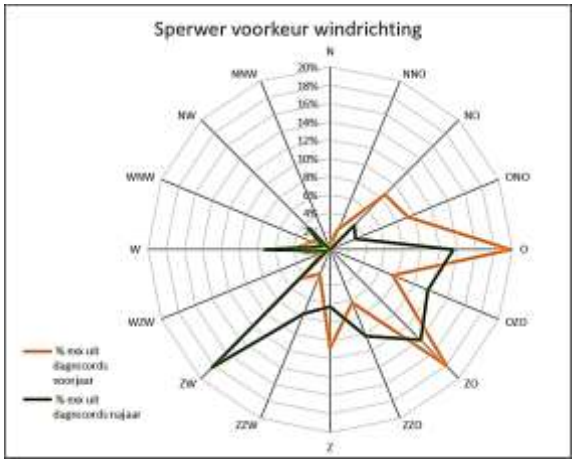

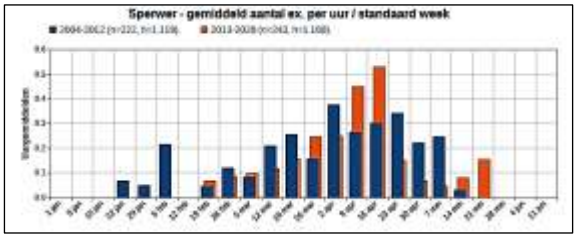

Havik *Accipiter gentilis*

Voorjaar

Algemeen

De Havik is bij de DB een zeer onregelmatige doortrekker die in 2004 en 2013-2017 geheel niet is gezien, maar in 2018-2020 weer met meerdere exemplaren verschijnt. Totaal werden het 19 exx, 12 op het Zuidplaatje en 7 op de Tongplaat. Er is geen vaste trekroute: ze zijn NO-waarts vliegend over de Dordtse Biesbosch en de Elzen waargenomen, maar ook buizerdachtig schroevend of thermiekend recht over de telpost oostwaarts.

We moeten altijd wat alert zijn op verwarring met de 2-3 TP-exemplaren, maar dat is niet erg moeilijk, omdat die bijna altijd boven één, zo goed als vaste locatie aan het baltsen, etc. zijn.

De kruissnelheid van de Havik is – verrassend voor een soort die bekend staat als snelle vlieger en jager – slechts ≈41km/h [Tennekes 2001, 105]. Gedocumenteerde radarmetingen aan trekkende of jagende haviken zijn er niet, althans ons niet bekend.

Dagrecords

Bij de zeer magere passage van haviken gebeurt het soms toch verrassenderwijs dat er 2 exx op één dag passeren zoals de tabel laat zien. Op 16 maart 2020 werd het nog mooier. Op die dag zagen we tot onze verbazing zomaar 6 vrouwtjes Havik boven de telpost schroeven. Aangezien we van 3 TP-vogels weten, hebben we 3 exx genoteerd als doortrekkers, maar omdat bij die TP-ers toch ook één man is, zouden het mogelijk zelfs 4 exx kunnen zijn geweest.

De dagrecords vanaf plaats 4 worden overigens gedeeld met alle verdere dagrecords – nog 10 in totaal – uit alle havik-jaren.

De windroos laat een duidelijke voorkeur voor (semi-) staartwinden zien. Cijfermatig komt dat op 68% van alle gepasseerde haviken. Zoals we ook zagen bij de Wespendief zijn er twee windkrachtpiekjes, één bij Bft 1 en dat betreft met zekerheid minstens de thermiekende exemplaren van 2020. 37% van de doorvliegers benut bij staartwind natuurlijk met genoegen Bft3. Dat is het andere piekje in de grafiek.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
16-3-2020	WNW	1	3	0,5
14-4-2007	NO	2	2	0,2
17-4-2006	NW	4	2	0,3
8-4-2019	VAR	≤1	1	0,2
19-3-2019	ZZW	3	1	0,2

Ontwikkelingen 2004-2020

De lijngrafieken suggereren dat de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat nadelig is geweest voor het waarnemen van trekkende haviken, vooral qua intensiteit. Waarom in 2018-2020 de zaak dan weer 'de pan uitvliegt' is het nieuwe raadsel.

'Onze' vogels vormden over de voorjaren 1-2% van de landelijk getelde haviken. Van alle voorjaarsvogels op de DB is het rond 0,002%. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn dat de Havik eigenlijk nauwelijks trekt en meer als standvogel bestempeld zou moeten worden.

De shift- en de seizoensgrafiek moesten gesimuleerd worden om nog de echte doortrekkers in het seizoen te kunnen plaatsen. Dan blijkt de HDP van de Havik op de trendlijnen superkort te zijn: 8 dagen gemiddeld in 2004 en 13 dagen in 2020. Er is een onverklaarbare discrepantie met de staafgrafiek die het tegenovergestelde suggereert. De trek blijft zich evenwel afspelen in de 2e helft van maart. De individuele variaties in voor- en najaar resulteren in een stabiel theoretisch verblijf in het winterkwartier: ≈24 weken met een speling van enkele dagen.

Najaar

Algemeen

Trekkende haviken vliegen in het najaar gewoonlijk strak door over de populieren en de Dordtse Biesbosch. Soms sluiten ze zich tijdelijk aan bij de bijna altijd schroevende en baltsende TP-exemplaren. Dat is dan meteen de uitdaging voor de tellers: houd de trekvogel in de gaten en kijk of hij uiteindelijk vertrekt. Moeilijker is het niet. Totaal passeerden 34 exx de telpost in sterk wisselende aantallen tussen 1 en 6 exx, in vier jaren werden ze helemaal niet gezien. De jaarindex op de Tongplaat is 79% en dat wijst op eenzelfde dalende trend als in het voorjaar – met ook dan weer een oprisping in 2018.

Dagrecords

In het najaar hebben haviken weliswaar een voorkeur voor (semi-) staartwind, maar lichter dan in het voorjaar – 53%. Vanaf het 3e dagrecord betreffen alle 23 records (dekking 100%) eenlingen door de jaren heen. Congruent met een groter aandeel kopwind benutten ze dan kennelijk rustiger weer: Bft2 is het populairst (29%), gevolgd door Bft3 (21%).

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-10-2012	VAR	2	2	0,4
15-10-2011	OZO	3	2	0,2
3-11-2020	ZW	2	1	0,3
5-10-2019	O	2	1	0,1
6-11-2018	ZZO	2	1	0,3

Ontwikkelingen 2003-2020

Een mogelijk verband met de verhuizing van de telpost ontbreekt: er zijn feitelijk maar drie magere jaren, waaronder 2015 en 2016 die door vele trektellers maar liefst vergeten worden. Er is geen relatie met ontijdig begonnen of gestopte telseizoenen, de HDP ligt midden in de 'vol bedrijf' periode van de telpost.

De HDP-shift moest (een klein beetje) gesimuleerd worden vanwege de jaren met ontbrekende haviken. We zien dan een wat vroegere mediaan in een HDP die ruwweg een fenomeen van de 1e twee decaden van oktober blijft. De staafgrafiek, die niet is 'afgevlakt' door percentielen, suggereert voor de Tongplaat een forse HDP-vervroeging en -verlenging. En ja, in de vroeg begonnen seizoenen 2017 en 2018 duiken ineens 7 haviken op, meer dan alle 6 exx van de eerste jaren op de Tongplaat. Evenwel, door de bijna nul haviken van 2019 en 2020 ontwaken we weer uit deze droom.

Het verblijf in het zomerkwartier blijft door de jaren vrijwel even lang, iets vertekend door een afrondingsdingetje: ≈28-29 weken.

In alle getelde najaarstrekvogels over de DB heeft de Havik een aandeel van zo goed als niets. Van de Nederlandse trek van de soort telt de DB 1% of minder. Allemaal min of meer verwaarloosbaar dus, maar ach, we zien ze nu eenmaal graag ...

Samenvatting

Havik *Accipiter gentilis*		
Broedgebied [Sovon 2018, 202v.]	Bossen, bosjes en stadsparken in geheel Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Zwaarder beboste gebieden wat zuidwaarts van broedgebieden	
Kruissnelheid [Tennekes 2001, 105]	≈41km/h, geen treksnelheidsmeting beschikbaar	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	12	7
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	66%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,002%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,1%	1,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	25 mrt – 29 mrt – 2 apr (8)	17 mrt – 20 mrt – 30 mrt (13)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈24	≈24
Bijzonderheden status	Niet gezien in 2004, 2013-2017, ≤2 exx in 9 andere voorjaren.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	19	15
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	79%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,001%	0,001%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,0%	0,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	3 okt – 13 okt – 23 okt (20)	28 sep – 7 okt – 24 okt (26)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈28	≈29
Bijzonderheden status	Niet gezien in 2006, 2007, 2014, 2016, ≤2 exx in 9 andere najaren.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Roofvogels ex Valken: Havik

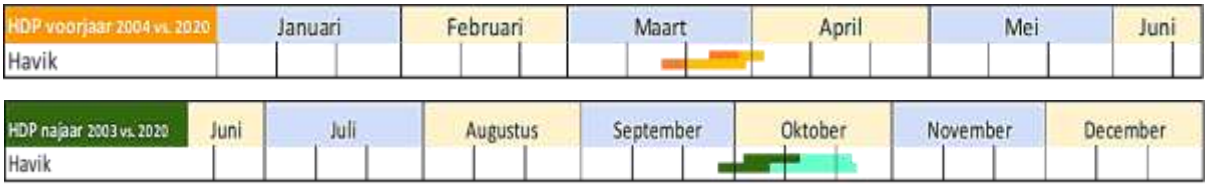

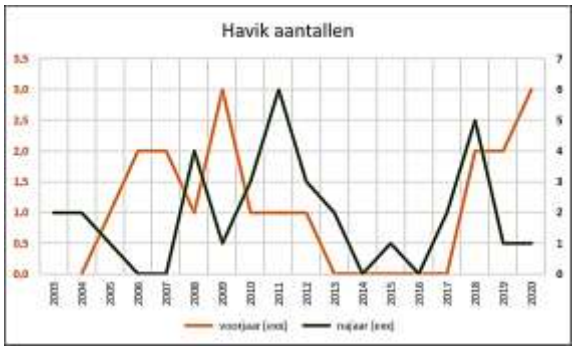

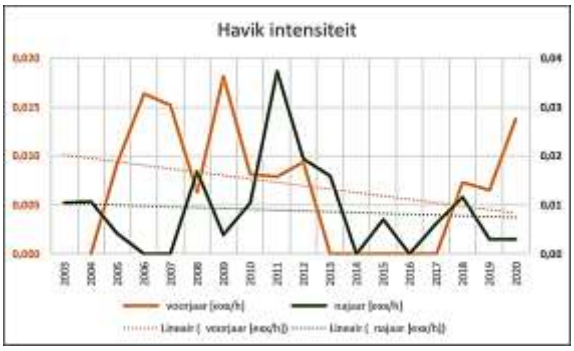

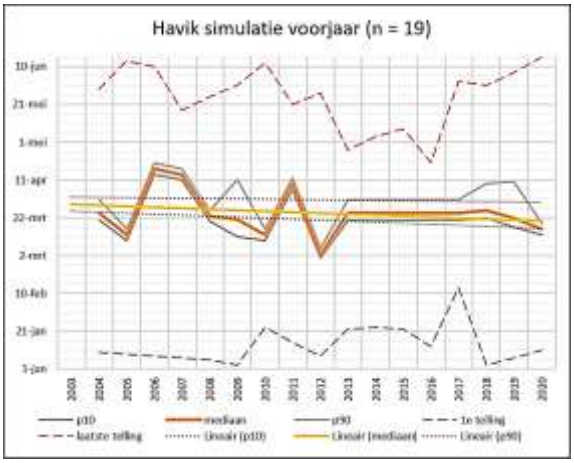

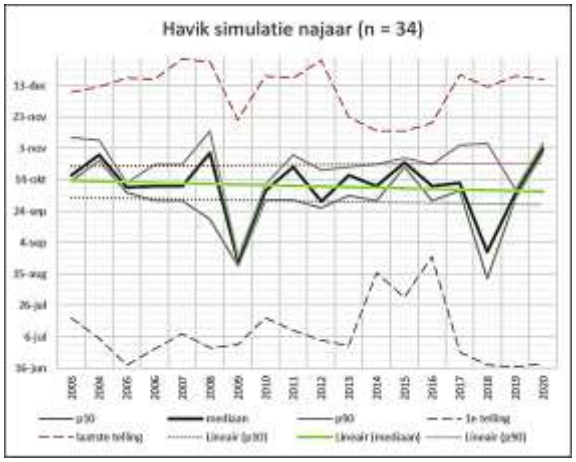

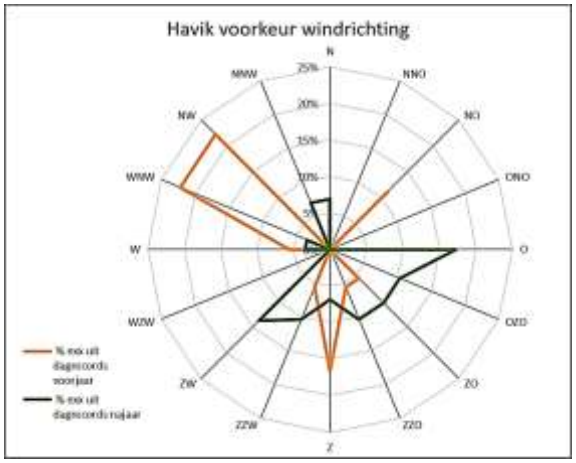

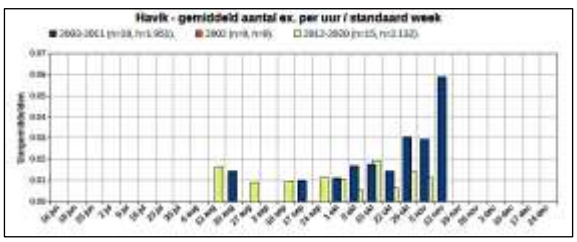

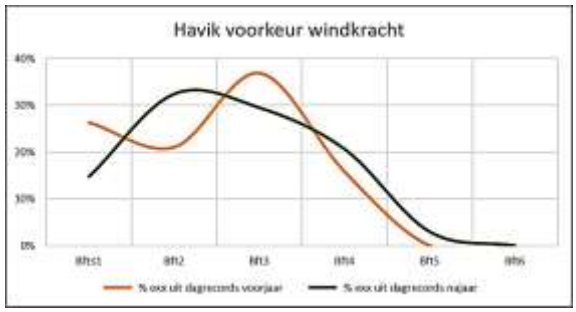

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Voorjaar

Algemeen

De Bruine Kiekendief trekt op velerlei manier over of langs de telpost: strak doorvliegend vér over de Dordtse Biesbosch, langs de randen van de Tongplaat of over beide rivieroevers en daarnaast ook hoog thermiekend recht over ons heen. Het risico op verwarring met de paar TP-exemplaren die baltsend of jagend de Tongplaat onveilig maken is klein. Deze vogels herkennen we wel aan hun verenkleed.

Opvallend in het voorjaar is dat nogal veel 2kj beesten doortrekken, herkenbaar aan hun nog gave verenkleed. Uit [Forsman 2017, 222] en andere uitingen op internet is af te leiden dat hun slagpenrui pas na de trek begint. Vanwege hun mooie diepbruine kleur worden deze vogels op de Eemshaven routinematig 'choco' genoemd. Soms zijn al wel staartpennen naar grijsachtig geruid en dat helpt dan – samen met wat meer zwart in de handpennen en een iets rankere indruk – om deze exemplaren te determineren als mannetjes. Voordeel is: 2kj vogels zijn altijd doortrekkers, dus er valt niet veel te aarzelen over hun status.

Totaal passeerden 568 exx de telpost bij een jaargemiddelde van ≈30, met uitschieters van 112 exx in 2019 en – niet toevallig – 6, resp. 5 exx in 2013 en 2016, de jaren waarin de tellingen vroeger stopten. Op de Tongplaat werden er meer (135%) geteld dan op het Zuidplaatje.

De kruissnelheid is ≈33km/h en via de radar zijn op de trek *airspeeds* van ≈40km/h gemeten [Tennekes 2009, 194]. De Bruine Kiekendief is een krachtige vlieger die bij alle mogelijke winden en windkrachten tot Bft5 zijn trek doorzet. Vaak wordt de directe vlucht afgewisseld met een rechte zweefvlucht, en zoals gezegd: thermiekende vogels komen ook voor, maar minder dan bijvoorbeeld bij de Buizerd.

Dagrecords

De tabel laat al meteen iets zien wat voor de Bruine Kiekendief karakteristiek is: *je ziet de meeste bij oostelijke winden*. Ofwel: ze trekken gewoonlijk meer landinwaarts, maar bij oostelijker winden worden ze door het in westelijke richting bewegende luchtsysteem – hun voortstuwingsmedium – onze kant opgestuwd. De windroos – gebaseerd op 97 dagrecords (dekking 76%) – toont dit op frappante wijze. Vertaald in getallen vloog 64% van de inbegrepen vogels bij (semi-) kopwinden. Bij windkracht Bft3 passeerde 36% van deze vogels, gevolgd door ca. 25% voor Bft2 en Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-4-2019	O	3	16	5
6-4-2020	Z	3	14	3
31-3-2019	NO	3	14	2
15-4-2012	NNO	4	11	2
24-3-2010	ZO	4	11	1

Ontwikkelingen 2004-2020

Een relatie met de verhuizing van de telpost is niet vast te stellen: de aanzet voor de dip in 2013-2016 is er al in 2012, maar vanaf 2017 is er weer een stijgende lijn.

Met 568 exx neemt de Bruine Kiekendief in het voorjaar plaats twee in bij de roofvogels, na de Buizerd (797 exx), zie o.a. [Nijs Stam. *Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch: verslag voorjaarstellingen 2020*, 13. www.stamsolve.nl/vogeltrek].

Op het Zuidplaatje telt de Bruine Kiekendief 0,06% van alle voorjaarsvogels, stijgend naar 0,11% op de Tongplaat. Voor een 'slechte' roofvogeltelpost als de DB is het aandeel van rond 1,25% in de landelijke trek van de soort best redelijk te noemen.

Het vaststellen van de HDP-shift is voor de Bruine Kiekendief niet problematisch omdat de soort elk jaar is waargenomen. Simuleren van 2013 en 2016 bracht geen nieuwe inzichten en is achterwege gelaten. De HDP blijkt recentelijk met 16 dagen verkort te zijn tot 35 dagen en valt – ongeveer in het midden van de oudere HDP – in de 3^{e} decade van maart tot de 3^{e} van april. De mediaan valt 12 dagen eerder: 4 april. D.w.z. na de latere HDP-start komen de kiekendieven sneller 'en masse' door dan voorheen. Die vervroeging brengt samen met een omgekeerd fenomeen in het najaar het recente winterverblijf van ≈30 naar ≈28 weken.

Najaar

Algemeen

Wat bij het voorjaar is gezegd over hoe en waar de vogel de telpost passeert, geldt ook voor het najaar, uiteraard bij tegengestelde trekrichting. Dat is ook waar voor de mogelijke verwarring met TP-vogels, die soms wel tot november of december blijven hangen. In het najaar tellen we wat minder bruine kiekendieven, maar nog altijd 472 exx – bijna 1,5% van de landelijke en ≤0,014% van de 'eigen' trek, maar ook nu net even meer (103%) op de Tongplaat dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

De vogels uit 100 dagrecords (dekking 71%) laten in de windroos zien *dat ook in het najaar oostelijker winden de meeste kans geven op alhier doortrekkende kiekendieven,* waarvan 52% bij (semi-) staartwinden gaat. De windkrachtgrafiek heeft een piekje bij Bft2 en één bij Bft4. Dat lijken de voorkeuren van thermiekers enerzijds en van doorvliegers anderzijds te zijn.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-9-2008	ONO	4	25	1,9
27-8-2014	O	2	10	1,1
24-9-2011	ZZO	2	8	1,8
10-9-2011	ZO	2	8	1,5
29-9-2010	O	3	8	1,1

Ontwikkelingen 2003-2020

Van 2012 tot 2016 lijkt het of de Tongplaat de slechtere keus is voor de telpostlocatie. Maar vanaf 2017 is dat voorbij. Kortom, geen correlaties op dit gebied. De intensiteitsgrafiek toont dit nog iets duidelijker met waarden die ongeveer gelijk zijn aan die van 2003-2009.

De HDP ligt in september-oktober, de tijd van 'vol bedrijf' van de telpost, wordt 10 dagen langer dan voorheen en schuift in zijn geheel 10-20 dagen op. Samen met de shift in het voorjaar is het gevolg een 2 weken langer verblijf in het zomerkwartier: ruim 24 weken.

Samenvatting

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 96]	Subtropische, gematigde en boreale zone van Eurazië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ZW-Europa, N- en W-Afrika. Klein aantal W-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈33km/h, waargenomen treksnelheid ≈40km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	258	310
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	135%
Intensiteit [exx/h]	0,23	0,27
Aandeel in DB [% alle exx]	0,06%	0,11%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,4%	1,1%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	13 mrt – 16 – apr – 3 mei (51)	21 mrt – 4 apr – 25 apr (35)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈30	≈28
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	233	239
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	103%
Intensiteit [exx/h]	0,12	0,11
Aandeel in DB [% alle exx]	0,014%	0,013%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,5%	1,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	22 aug – 15 sep – 12 okt (51)	2 sep – 26 sep – 2 nov (61)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈22	≈24

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Roofvogels ex Valken: Bruine Kiekendief

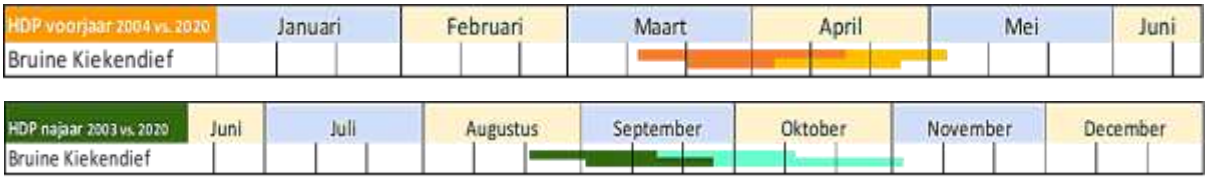

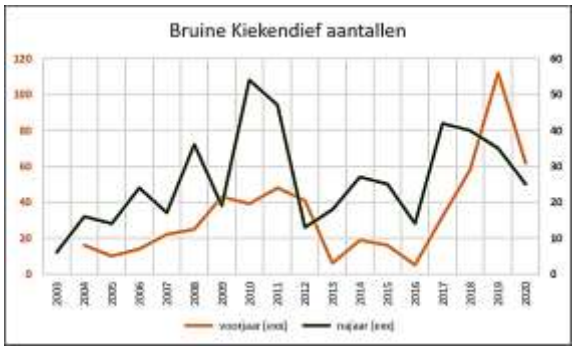

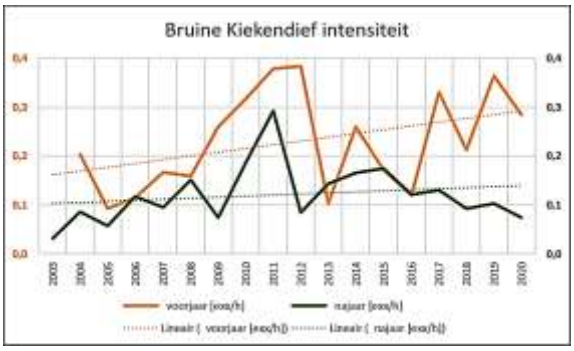

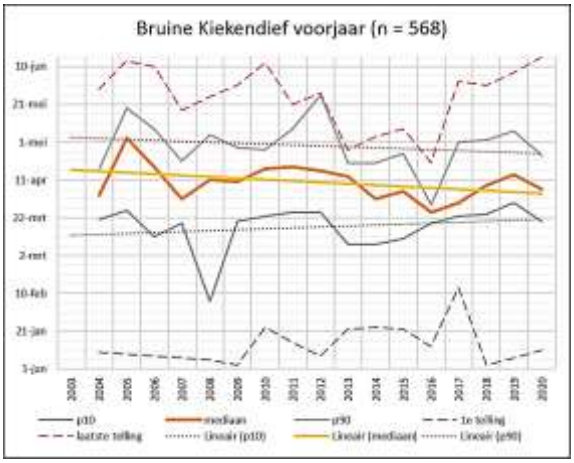

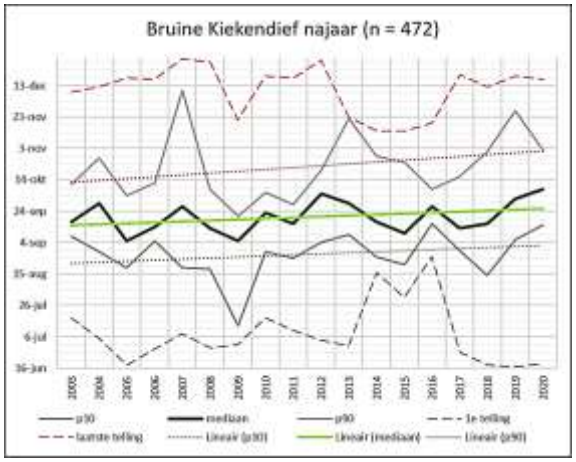

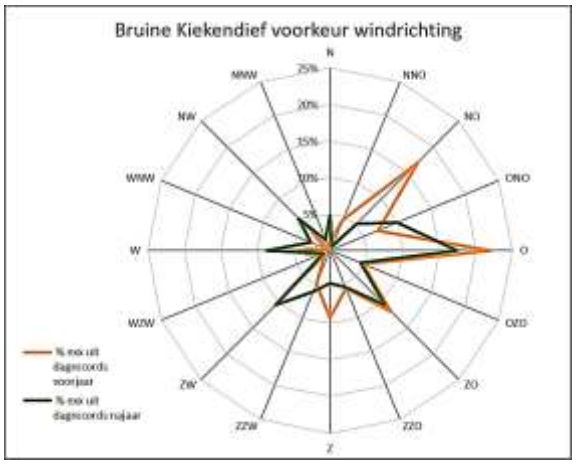

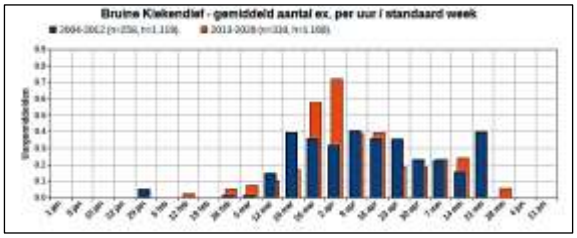

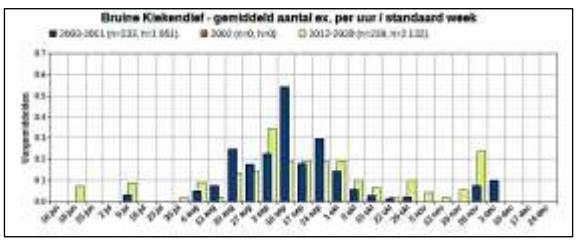

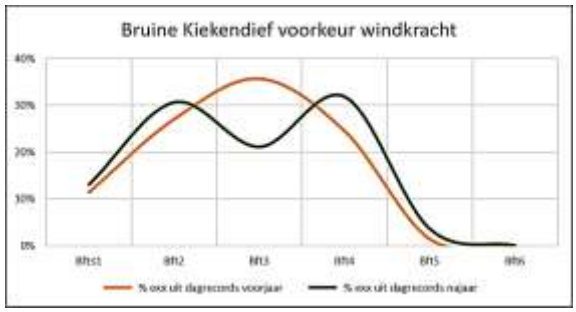

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*

Voorjaar

Algemeen

De Blauwe Kiekendief trekt meestal op ruime boomtophoogte over de Elzen en de Nieuwe Merwedeweg. Soms vliegt een enkeling over de zuidelijke oever van de rivier. Gedurende de gehele HDP is er enig risico op verwarring met TP-vogels, maar die zien we eigenlijk nooit anders dan jagend laag over de Tongplaat, terwijl de trekkers gewoon doorvliegen. Totaal passeerden 59 exx de telpost.

In 2015 werden ze niet gezien, in vijf andere jaren bleef het bij één vogel. Op de Tongplaat zagen we jaarlijks gemiddeld 4, op het Zuidplaatje 3 exx.

De kruissnelheid van 31km/h wordt bij radarmetingen maar krap overtroffen: 33km/h, het normale tempo van veel zangvogels [Tennekes 2009, 194]. De vogel, hoewel niet bang voor wind, is dus geen snelle vlieger.

Dagrecords

Voorjaar 2019 was goed voor roofvogels alhier. Dat is ook te zien in de dagrecords. Vanaf nummer 5 worden de 51 benutte dagrecords (dekking 100%) gedeeld met alle jaren, waaronder nog eens acht in 2019. De Blauwe Kiekendief heeft een lichte voorkeur (55%) voor (semi-) staartwinden. De windroos laat zien dat de kans om deze roofvogelsoort waar te nemen – net als bij Visarend, Sperwer en Bruine Kiekendief – stijgt bij oostelijker winden. Als het dan ook nog windkracht Bft3 is, kunnen we ons geluk niet op.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
16-4-2019	ZO	3	4	0,4
11-3-2012	WNW	2	3	0,5
20-2-2010	ZZW	3	3	1
5-5-2006	W	4	2	0,1
17-4-2020	ONO	3	1	0,1

Ontwikkelingen 2004-2020

De regelmatige top-dal afwisseling in de intensiteitsgrafiek doet geen verband met lokale ecologische variabelen vermoeden. Ook kan geen correlatie met de landelijke afname van zowel broedvogels als overwinteraars [Sovon 2018, 207] worden vastgesteld gezien de pieken in 2017 en 2019. Misschien brengt dieper onderzoek naar verbanden met Fennoscandinavische broedvogels of dergelijke iets aan het licht. Dat is niet de taak van dit artikel.

Bij een aandeel van promillen van procenten in de DB-trekvogels en van ruim 1% in de landelijke trek geldt ook voor deze roofvogel: totaal niet van belang voor de tellingen, maar goed voor het tellershart.

De gesimuleerde HDP is in 2020 op de trendlijnen met drie dagen verlengd naar 38 dagen en valt in maart met een uitloper tot de 2e decade van april. In zijn geheel is de recente HDP ruim een week later dan de vroegere – nog maar eens gezegd: op de trendlijnen wel te verstaan; de actuele HDP kan flink variëren, zie bijvoorbeeld 2019 en 2020 in de shiftgrafiek. De staafgrafiek ondersteunt het bovenstaande.

Bij de latere voorjaarstrek voegt zich een vroegere najaarstrek, zodat de vogel 's winters langer in onze regio te zien is: ≈23 weken.

Najaar

Algemeen

Blauwe kiekendieven komen meestal uit de noordoosthoek juist boven de populierenrij aan. Als deze vogels hun route niet over de Dordtse Biesbosch vervolgen, maar laag over de Tongplaat, moeten ze goed worden nagekeken om ze van de inmiddels aangekomen Biesbosch-pleisteraars te onderscheiden.

In het najaar telden we ruim tweemaal zoveel blauwe kieken als in het voorjaar: 128 exx. Ruim de helft komt op het conto van 2010-2011 en 2018-2019. Op de Tongplaat zijn jaarindex, intensiteit en aandeel in de regionale en landelijke trek lager dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Van de 25 exx van 2011 kwamen 12 exx op één dag voorbij, toont het 1e dagrecord. In 82 dagrecords konden alle vogels worden gevat. Zij vertoonden geen uitgesproken voorkeur voor kop- of staartwind, maar de windroos laat wel zien dat bij oostelijker winden de kans om ze te zien groeit, ook in het najaar. In de tabel is dat overigens ook evident. Oktobermaanden zonder oostelijke winden brengen dus veelal droefenis op de DB.

De Blauwe Kiekendief benut vaak windkracht Bft2-3 (54%) maar 23% vliegt nog bij Bft4+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-10-2011	O	2	12	1,3
4-10-2010	ZO	4	4	0,6
17-10-2005	ZO	3	4	0,5
2-11-2018	W	3	3	0,7
8-12-2012	NNO	≤1	3	0,5

Ontwikkelingen 2003-2020

Met enige goede wil lijkt de verplaatsing van de telpost na 2012 iets ongunstiger voor het waarnemen van deze soort in het najaar. Dat is wel mogelijk, want blauwe kieken zijn feitelijk weidevogels. Ze zullen dat landschapstype derhalve ook wel wat prefereren tijdens de trek. En vanaf het Zuidplaatje was 'de polder' toch beter te zien dan vanaf de Tongplaat.

Een daling van Nederlandse broedparen liegt er evenwel ook niet om: 59 in 2003, 7 in 2018, 13 in 2019 [Sovon.nl]. Maar in 2018 en 2019 zagen we er hier juist relatief veel. Het broedparen-verhaal kan dus eigenlijk niet als verklaring dienen – voor deze telpost althans.

Het aandeel in de lokale trek is niet de moeite van het beschrijven waard.

Landelijk komt het DB-aandeel nog in de buurt van 1%, maar het daalt. Zie de samenvatting.

De shiftgrafiek is voor twee 'lege' jaren gesimuleerd en illustreert een min of meer symmetrische, maar enorme verkorting van de HDP van 68 naar 22 dagen. Daardoor is de HDP een oktoberkwestie geworden, waarin vooral een met 20 dagen vervroegde mediaan opvalt. Die valt nu op 12 oktober in plaats van op 1 november.

Dat versterkt de wat kleinere verandering in het voorjaar: blauwe kieken komen eerder aan in het winterkwartier. Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier – elders dus – gaat derhalve van ruim 31 naar ruim 29 weken.

Samenvatting

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 206v.]	Fennoscandinavië, Rusland, in NL Waddeneilanden, Groningen	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Geheel W- en Z-Europa onder Denemarken, incl. UK	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈31km/h, waargenomen treksnelheid ≈33km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	31	28
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	102%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,007%	0,010%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,2%	1,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	28 feb – 20 mrt – 4 apr (35)	6 mrt – 26 mrt – 13 apr (38)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈21	≈23
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	73	55
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	75%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,03
Aandeel in DB [% alle exx]	0,004%	0,003%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,1%	0,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 sep – 1 nov – 17 nov (68)	5 okt – 12 okt – 27 okt (22)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈31	≈29

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Roofvogels ex Valken: Blauwe Kiekendief

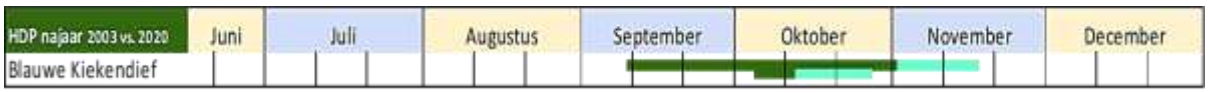

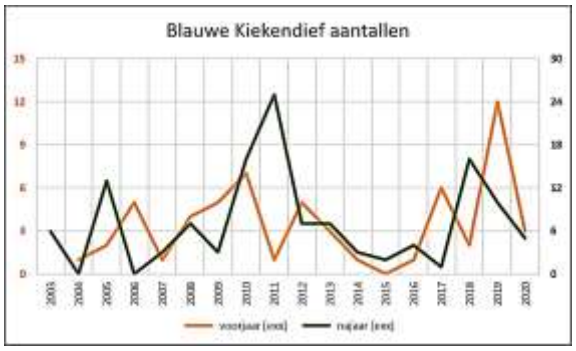

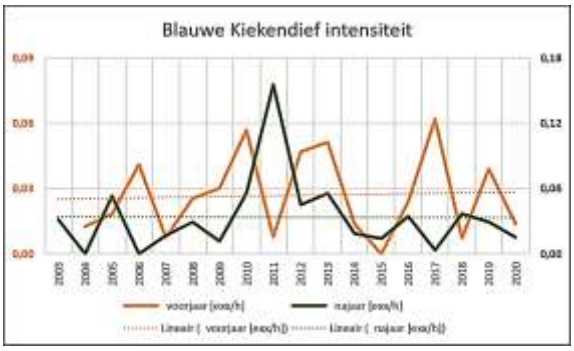

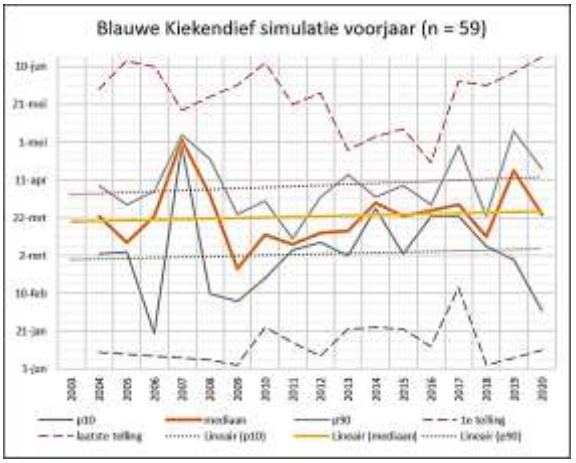

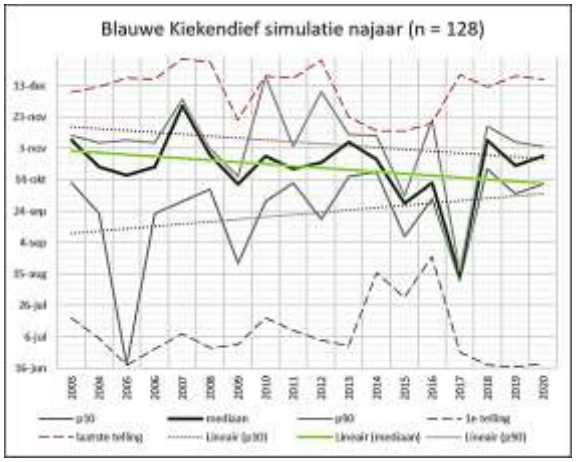

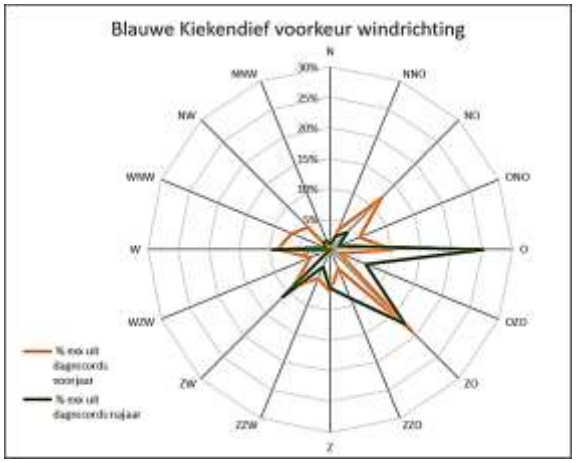

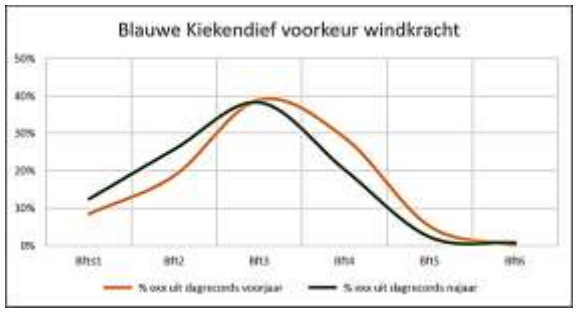

Rode Wouw *Milvus milvus*

Voorjaar

Algemeen

Rode wouwen passeren de telpost vanuit alle sectoren: over de rivier, de Deeneplaatweg, de Dordtse Biesbosch, de populierenrij of recht over de DB. Vaak gaat dat in afwisseling tussen gewoon doorvliegen en tijdelijk thermieken. Verwarring met TP-vogels is onmogelijk, want die zijn er niet. Totaal passeerden 20 exx de telpost, 7 in 2011-2012 op het Zuidplaatje en 13 in 2018-2020 op de Tongplaat. In andere voorjaren werden ze niet gezien.

De Rode Wouw staat erom bekend bij alle winden en ook bij guur en regenachtig weer stevig door te vliegen. De vogel heeft daarvoor zeer zeker de capaciteiten: terwijl de noodzakelijke kruissnelheid niet hoger is dan die van veel kleinere vogels, ≈33km/h, zijn met de radar tijdens de trek *airspeeds* gemeten van 43km/h [Tennekes 2009, 194]. De vogel heeft dus een flinke powerreserve.

Dagrecords

Met het voorjaarsdagrecord op 2 exx wordt een teldag toch altijd weer een tikkeltje spannender als er één aan de horizon verschijnt. 17 beschikbare dagrecords (dekking 100%) tonen een voorkeur van 60% van de vogels voor *oostelijke* (semi-) kopwinden. De windkrachtgrafiek heeft twee piekjes die suggereren dat sommige vogels thermiekend bij Bft2 passeren en andere vogels stug doorvliegen bij Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
11-4-2020	O	2	2	0,3
23-3-2020	OZO	4	2	0,5
30-4-2012	O	2	2	0,3
10-4-2020	NO	2	1	0,2
24-4-2019	ZZO	3	1	0,3

Ontwikkelingen 2004-2020

Jaarindex en andere schaarse gegevens suggereren dat de Tongplaat een betere waarnemingslocatie zou zijn voor trekkende rode wouwen dan het Zuidplaatje. Een hypothese is het slechts, meer niet ...

Het DB-aandeel in de landelijke trek van de soort is verrassend genoeg ≈0,6%. Dat van de soort in de DB-trekvogels iets met veel nullen ervoor. De telpost is dus niet belangrijk voor de soort, maar ach, hoe mooi en sierlijk zijn ze!

Via de staafgrafiek kan een *waarschijnlijke* HDP van begin maart tot begin mei geschat worden. Aanvullend kan nog worden verondersteld dat in 2013 en 2016 de tellingen zijn gestopt vóór de *vermoedelijke* p_{90} datum – en dat dus in die jaren reëel doortrekkende rode wouwen zijn gemist. Een verblijf in het winterkwartier – en dus in het zomerkwartier – is bij deze stand van de gegevens niet te bepalen.

Najaar

Algemeen

Wat waar is in het voorjaar, is ook waar in het najaar: rode wouwen komen uit elke denkbare (noord) oostelijke sector opdagen en vervolgen hun weg via elk denkbaar traject binnen het gezichtsveld. Ook in het najaar is elke waargenomen Rode Wouw een zekere trekker – tot er ooit eens één blijft hangen natuurlijk.

Er passeerden 45 exx de telpost, in 2005, 2006 en 2019 werden ze niet gezien. De jaarindex (137%) illustreert een stijging op de Tongplaat, die ook in de lijngrafieken is terug te vinden, maar in 2019 komt een eind aan de droom: ondanks vele teldagen werd *geen enkele* Rode Wouw geteld, we zijn terug bij af om zo te zeggen. In 2020 waren er dan weer twee.

Dagrecords

Eénmaal vier rode wouwen op een dag en verder nooit meer dan twee, dat is het wel voor de najaarsdagrecords. De vogels uit de 34 beschikbare dagrecords (dekking 100%) toonden nauwelijks een voorkeur voor (semi-) kop- of staartwind. De windroos vertoont ook voor het najaar *een sterke afhankelijkheid van oostelijker winden.* Bij die winden wordt de Rode Wouw, die eigenlijk standaard over Oost-Nederland gaat, al vliegend toch een beetje naar de Delta getransporteerd. 75% van de vogels doet dat bij windkracht Bft3+, wat suggereert dat de soort in het najaar minder thermiekt, maar lekker doorvliegt – en dat is ook de ervaring van de tellers.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-9-2015	NO	4	4	0,6
4-11-2018	Z	2	2	0,7
31-10-2018	ZZO	3	2	0,3
1-10-2015	NO	3	2	0,5
4-10-2014	ZO	3	2	0,3

Ontwikkelingen 2003-2020

De grafieken tonen een structurele en geleidelijke toename van de Rode Wouw als najaarstrekvogel vanaf 2010. Daarmee is qua correlatie met regionale ecologische variabelen niets te beginnen. Evenmin past het patroon van onze grafieken bij de landelijke tellingen. Ze gaan er eerder tegenin, zal ieder zien die dat op trektellen.nl opzoekt.

In Deel I, par 6.3 [Stam 2019, 40-47] kon ik redelijk plausibel aantonen dat telposten in de nabije regio – althans zeker voor enkele 'bulksoorten' – twee zelfstandige, separate stromen of stroompjes van trekvogels registreren, een *noordelijke* (stroomgebied Rijn/Lek) en een *zuidelijke* (stroomgebied Maas/Waal) waartussen geen heldere correlaties aantoonbaar zijn. Op de koude teldag 31 oktober 2018 bood de Rode Wouw daar een geprononceerde illustratie van. Terwijl de telposten van Kinderdijk, Lopik, Houten en Leersum 'omkwamen' in tien- of twintigtallen rode wouwen, zagen we er in Dordt slechts twee! Zie de kaart op de grafiekpagina. Aanvullend was ook de intensiteit hier een factor 10 lager dan die op bijvoorbeeld de Horde; een niet-gepubliceerde combo-grafiek toont dat aan.

Dat gezegd zijnde is het DB-aandeel in de landelijke trek van de soort nog verrassend: ruim 1% tot bijna 2%. Het aandeel in de 'eigen' trek nadert nulkommanul.

De HDP wordt in de loop der jaren wat korter en beperkt zich op de trendlijnen tot de 1e twee decaden van oktober. De mediaan valt 10 dagen later, op 10 oktober. Het is goed om hier ook even de staafgrafiek bij te nemen, die immers niet 'vervuild' is door wiskundige bewerkingen. Deze laat zien dat we op de Tongplaat wel (individuele) rode wouwen kunnen waarnemen tussen 3 september en 5 november.

Samenvatting

Rode Wouw *Milvus milvus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 210v.]	Europa, waarvan 50% in Duitsland; in NL ca. 10 broedparen	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Z-Frankrijk en NW-Spanje	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈33km/h, waargenomen treksnelheid ≈43km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	7	13
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	209%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,002%	0,005%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,59%	0,60%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Mogelijk tussen 5 maart en 7 mei, gebaseerd op staafgrafiek	
Bijzonderheden status	Alleen waargenomen in 2011-2012 en 2018-2020	
Mogelijke foutbronnen	Vogels gemist in 2013 en 2016 door vroeg gestopte telseizoenen?	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	19	26
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	137%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,001%	0,001%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,9%	1,1%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	27 sep – 30 sep – 18 okt (21)	2 okt – 10 okt – 17 okt (15)
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2005, 2006 en 2019	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Roofvogels ex Valken: Rode Wouw

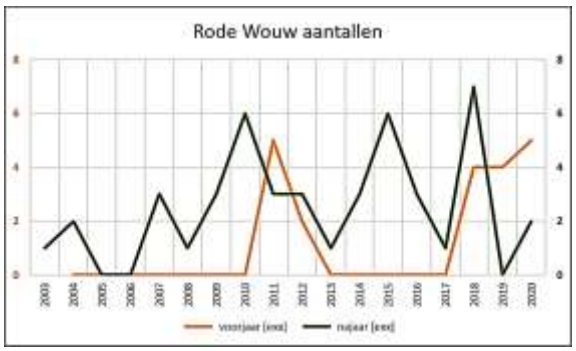

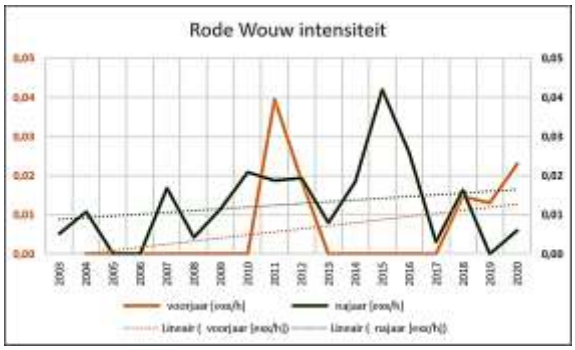

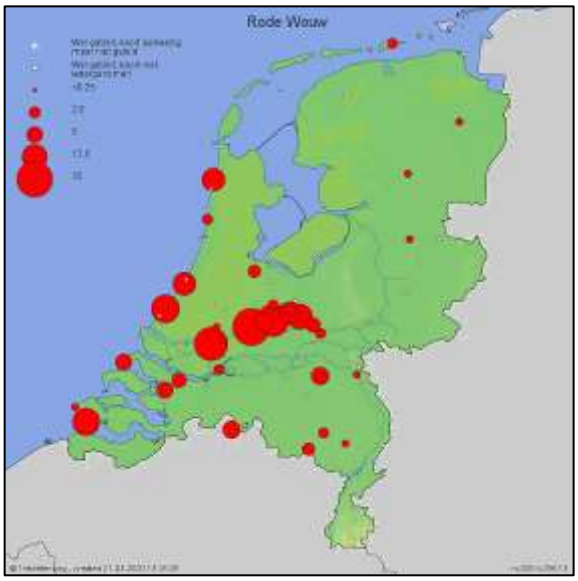

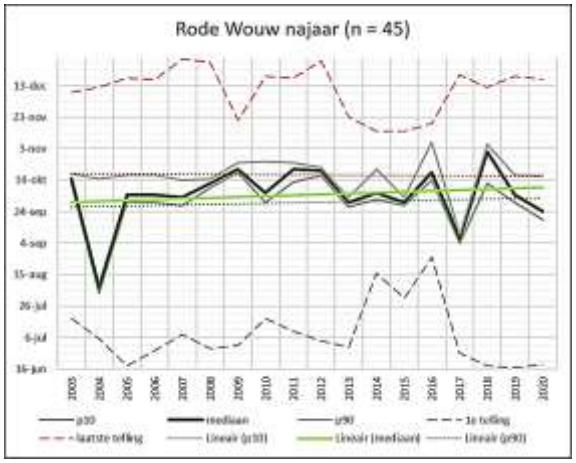

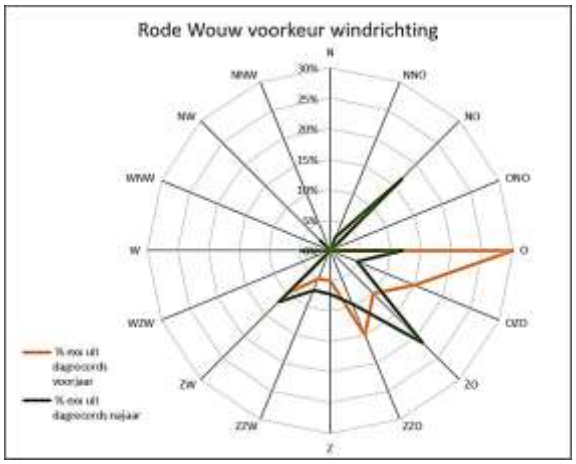

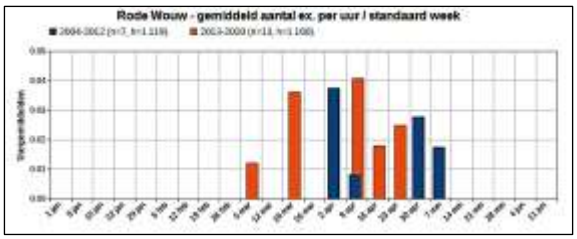

Zwarte Wouw *Milvus migrans*

Voorjaar

Algemeen

Zwarte wouwen komen in het voorjaar middelhoog over het Hollands Diep aanzeilen. Enkele volgen de zuidelijke oever van de rivier, maar de meeste steken over bij de Dam van Engeland en vervolgen hun weg over de Dordtse Biesbosch en de Elzen of – tot verrukking der aanwezigen – laag over de telpost en de Tongplaat. TP-exemplaren zijn er niet.

Totaal passeerden 57 exx de telpost, waarvan niet minder dan 16 in 2019. In 2013, 2015 en 2016 werd geen Zwarte Wouw genoteerd wegens de inmiddels bekende kwaal: vroeg gestopte telseizoenen. Op Zuidplaatje en Tongplaat werden vrijwel evenveel vogels gezien. Gemiddeld is dat dan op de Tongplaat jaarlijks net iets meer (109%).

De kruissnelheid is ≈31km/h, zangvogel-tempo, maar op trek zijn met de volgradar *airspeeds* van ≈42km/h gemeten [Alerstam et al, 4]. De vogel heeft dus een flinke powerreserve.

Dagrecords

De 35 beschikbare dagrecords (dekking 100%) onthullen dat 68% van alle wouwen bij (semi-) kopwinden vloog. Het zijn sterke vliegers: 53% passeerde bij Bft4+. De windroos toont dat je dus op de DB zwarte wouwen kunt verwachten bij stevige winden uit O-ZO. Dat is een bekend verschijnsel bij roofvogels die gewoonlijk over Hoog-Nederland trekken, zoals bijvoorbeeld Sperwers. In de windgrafieken is de najaarstrek weggelaten. Deze is het analyseren niet waard en zorgt slechts voor vervuilde resoluties.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
23-4-2019	ZO	4	9	1,1
16-4-2019	ZO	3	4	0,4
30-4-2012	O	2	4	0,6
20-4-2020	O	4	3	0,4
8-5-2011	OZO	4	3	0,5

Ontwikkelingen 2004-2020

Op het eerste gezicht lijkt de verhuizing van de telpost naar de nieuwe Tongplaat-watervlakte nadelig voor het zien van trekkende zwarte wouwen – totdat in 2019 en 2020 aantal en intensiteit weer 'ouderwets' worden of zelfs nog meer. Gezien het preferent verschijnen van de soort bij (zuid) oostelijke winden ligt het meer voor de hand dat 'toevallige' luchtstromingen tijdens de HDP achter de variaties zitten.

De DB doet mee in ca. 2% van de landelijke trek van de soort. Het aandeel in de DB-voorjaarstrek is het gebruikelijke voor roofvogels: enkele duizendste procenten.

In de shiftgrafiek zijn de drie ontbrekende jaren gesimuleerd met gemiddelde percentielen. De HDP is in 2020 op de trendlijnen – vooral aan de p_{10}-kant – drie weken langer geworden. De p_{50} gaat daarin voor de helft mee, en dus zien we zwarte wouwen tegenwoordig eerder in het seizoen dan voorheen, van begin april tot begin mei.

Najaar

Algemeen

De enige Zwarte Wouw van alle najaren passeert de Tongplaat op 10 september 2016, een bijna tropische dag bij 24°C, met 2/8 bewolking en een Bft3-Zuidenwind, ofwel semi-kopwind.

Opmerkelijk is dat de 'mediaan' wel 42 dagen na de landelijke mediaan van 30 juli valt. In september zijn zwarte wouwen immers allang de Straat van Gibraltar aan het oversteken. Marco en Nijs zijn de gelukkigen op een dag die verder niet *veel* vogels, maar wel leuke soorten oplevert. Dit ene geval maakt het onmogelijk iets te zeggen over de HDP-shift en/of over zomer- en winterverblijf van de Zwarte Wouw.

Samenvatting

Zwarte Wouw *Milvus migrans*		
Broedgebied [Sovon 2018, 213]	NW- tot vooral Z-Europa. In NL tot enkele 10-tallen paren	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Afrika ten zuiden van de Sahara	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 4]	≈31km/h, waargenomen treksnelheid ≈42km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	29	28
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	109%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,007%	0,010%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,3%	1,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	27 apr – 1 mei – 4 mei (7)	7 apr – 20 apr – 5 mei (28)
Mogelijke foutbronnen	Geen vogels in vroeg gestopte telseizoenen 2013, 2015 en 2016.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	---	1
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	---	10 september 2016 (1)

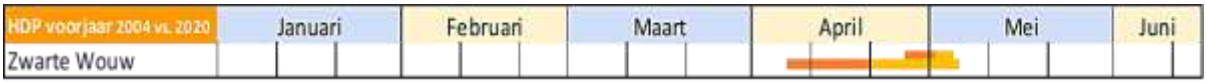

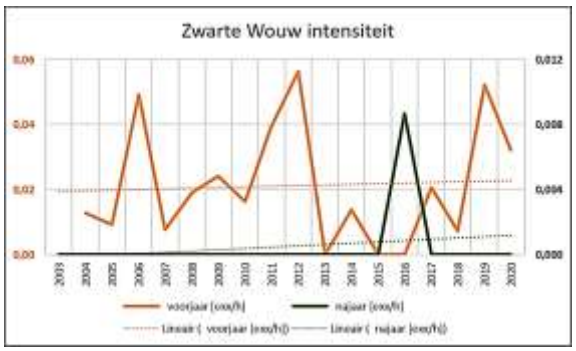

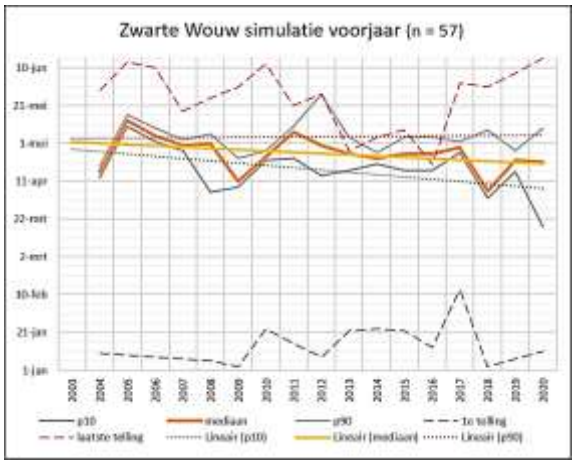

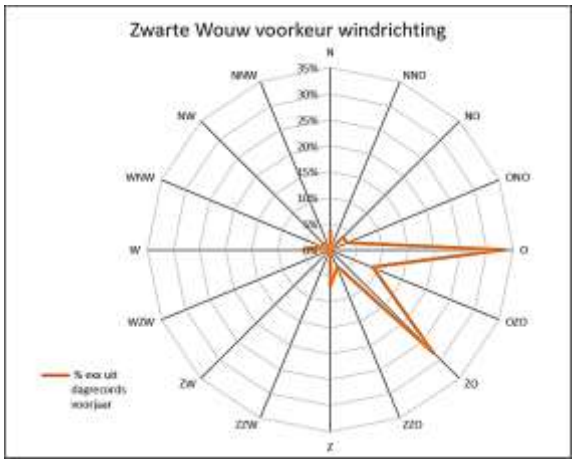

Zwarte Wouw laag over de telpost 23 april 2019. Foto Adri Vink

Zeearend *Haliaeetus albicilla*

Voorjaar

Algemeen

Zeearenden kunnen in alle sectoren van het gezichtsveld opdagen en naar alle (noord) oostelijke sectoren verdwijnen, maar komen vrijwel nooit recht over de Tongplaat. Daar moeten we het doen met de TP-vogels die ons van hun vaste roestplekken op grote afstand aanstaren tot het hen eindelijk behaagt eens wat rond te gaan vliegen.

Terzijde: tezamen met de Blauwborst zijn deze TP-zeearenden de aanleiding tot een relatief grote toeloop bij de telpost van recreanten, vogelaars van elders en 'fotografen', die veronderstellen dat ze direct na aankomst het plaatje van hun leven kunnen maken – en dat bij de totale onvoorspelbaarheid van deze beesten. Dat levert soms leuke ontmoetingen op en soms vervelende verstoringen van het tellen.

De laatste jaren zijn in de Dordtse en Brabantse Biesbosch minimaal vier volwassen TP exemplaren (broedvogels) aanwezig, die regelmatig de telpost passeren. We leren hen wel goed herkennen aan het kleed, zodat verwarring van trekvogels met deze zeearenden niet optreedt. Verwarrender zijn de juveniele tot 4kj exemplaren die soms de gebruikelijke vlucht- of jachtroute van de broedvogels volgen, maar dan toch trekvogels blijken te zijn, al of niet met een dagen- tot wekenlange tussenpauze in de Brabantse Biesbosch. Als regel bestempelen we deze vogels als doortrekkers, mits ze dan niet weer terugvliegen of op kennelijke rooftocht zijn. Er is dus wel enige potentie tot foutieve tellingen.

In de 6 jaren dat we überhaupt doortrekkers noteerden kwam het totaal op 13 exemplaren, 5 op het Zuidplaatje en 8 op de Tongplaat.

De Zeearend kan zijn kruissnelheid van 44km/h tijdens de trek verhogen tot 49km/h [Alerstam et al, 4], maar vanwege al het zweven zegt dat niets over de afstand die de vogel per tijdseenheid aflegt.

Dagrecords

De dagrecords vanaf het derde worden gedeeld met alle jaren waarin trekkende zeearenden werden genoteerd. Totaal 11 dagrecords onthullen dat 62% van de vogels het liefst bij (semi-) staartwinden vloog. De windroos laat zien dat het hierbij vooral om meewerkende zijwinden gaat. Bft3 is qua windkracht wel de grote favoriet, iets wat we meer zien bij soorten die veel zweven, zoals ooievaars. Dat is voorstelbaar: bij een vleugeloppervlak van ca. 0,88m^2 blaast een sterke wind je zomaar honderden meters weg als je even niet flapt.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
4-2-2019	Z	4	2	1,14
8-3-2011	ZO	3	2	0,24
7-4-2020	ZZO	2	1	0,15
25-3-2020	ZZO	3	1	0,18
24-3-2020	Z	3	1	0,27

Ontwikkelingen 2004-2020

De toename van waargenomen doortrekkende zeearenden zal wel samenhangen met het toenemend benutten van de Biesbosch als broedlocatie – wat op zijn beurt waarschijnlijk weer samenhangt met de nieuwe natuur in de Brabantse en Dordtse Biesbosch. Tegelijk ligt het voor de hand dat een toename van doortrekkers en pleisteraars *spin-off* is van de westwaartse uitbreiding van het broedgebied in Duitsland en Noord-Europa [Sovon, 2018, 214v.]. Een vrij constant broedsucces [Avifauna 2020, 314] draagt eveneens bij aan een meer prominente aanwezigheid van de vogel in Nederland, met name in de Hollandse Delta.

Bij een volstrekt te verwaarlozen aandeel van de soort in de DB-trek is het aandeel in de landelijke trek op het Zuidplaatje nog 5,6% en gaat op de Tongplaat naar 1,5%. Dat is natuurlijk een indicatie voor een toegenomen landelijke trek van de soort. Op trektellen.nl is die bewering eenvoudig en evident te verifiëren.

Vanwege de vele ontbrekende jaren is de HDP-shift zwaar gesimuleerd. Het voordeel is dat de 'echte' vogels weer zichtbaar worden, terwijl ze anders weg zouden vallen. De aldus mogelijke HDP is niet erg spannend: 10 dagen in 2004, 14 dagen in 2020. Daarbij vallen vooral p_{10} en p_{50} enkele dagen vroeger dan voorheen, maar zeearendentrek blijft een fenomeen van de 1^e twee decaden van maart, de 2 vroege vogels van 2019 ten spijt (staafgrafiek en dagrecords). Het verblijf in het winterkwartier blijft bij dat al stabiel op gemiddeld ≈24 weken.

Najaar

Algemeen

Najaars-zeearenden vliegen meest vanuit NO over de populierenrij en de Dordtse Biesbosch ZW-waarts. Verwarring met adulte en juveniele TP-vogels blijft mogelijk. Alles daartussenin kan als doortrekker worden beschouwd. In 7 najaren zagen we er totaal 10, op de Tongplaat 4x zoveel als op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Aangezien geen enkel dagrecord hoger is dan 1 ex, zijn alle 10 records gedeeld en dekken 100% van de doortrekkers. In tegenstelling tot het voorjaar vlogen de vogels nu meest (55%) bij (semi-) kopwinden en de windroos laat zien dat dat vooral 'echte' kopwinden tussen ZW en ZZW waren. Slechts 20% van de vogels vloog bij Bft4 nog, de rest koos kennelijk voor zachtere winden, met name weer Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-10-2020	NNO	3	1	0,2
12-9-2020	ZW	4	1	0,2
9-11-2019	ZZW	4	1	0,3
1-9-2019	NW	3	1	0,3
9-10-2017	ZZW	2	1	0,2

Ontwikkelingen 2003-2020

Relaties met landelijke en lokale ecologische variabelen zijn niet anders dan in het voorjaar, met dien verstande dat nu ook de aanleg van de Tongplaat en de verhuizing van de telpost mogelijk iets geprononceerder meedoen: sinds 2012 is er een stijgende lijn.

Van de landelijke zeearenden najaarstrek telt de DB door de jaren heen ruim 1,5% en van het aandeel in de DB-trek behoeven we niet eens melding te maken.

Ook nu moest de HDP-shift gesimuleerd worden om dezelfde redenen als in het voorjaar. Die HDP begint nog steeds in de 3^{e} decade van september, maar loopt nu door tot de 2^{e} van oktober, 27 dagen versus 14 bij een vrijwel gelijk blijvende mediaan. De staafgrafiek – niet beïnvloed door wiskundige bewerking – illustreert dat de HDP niet zozeer iets regelmatigs is, maar een reeks 'uitbarstingen'. Het zomerverblijf is stabiel op ca. 28 weken.

Samenvatting

Zeearend *Haliaeetus albicilla*		
Broedgebied [Sovon 2018, 214v.]	Scandinavië, N-Europa, Duitsland. Nederland vanaf 2006	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Rivieren en deltagebieden van W- en Midden Europa	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 4]	≈44km/h, waargenomen treksnelheid ≈49km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	5	8
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	180%
Intensiteit [exx/h]	0,004	0,007
Aandeel in DB [% alle exx]	0,001%	0,003%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	5,6%	1,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 mrt – 15 mrt – 19 mrt (10)	4 mrt – 12 mrt – 18 mrt (14)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈24	≈24
Bijzonderheden status	Alleen waargenomen in 2006, 2010, 2011, 2014 en 2019-2020	
Mogelijke foutbronnen	Lastig te bepalen of juveniele tot 4kj vogels doortrekkers zijn of pleisteraars = pseudo-TP-vogels.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2	8
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	400%
Intensiteit [exx/h]	0,001	0,004
Aandeel in DB [% alle exx]	0,0001%	0,0004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,54%	1,52%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 sep – 25 sep – 2 okt (12)	20 sep – 24 sep – 17 okt (27)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈28	≈28
Bijzonderheden status	Alleen waargenomen in 2010-2012, 2016, 2017 en 2019-2020	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Roofvogels ex Valken: Zeearend

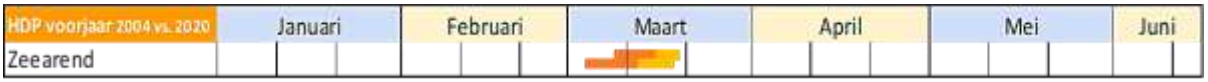

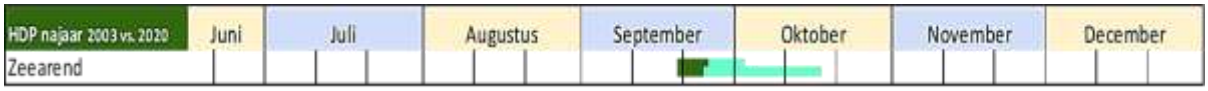

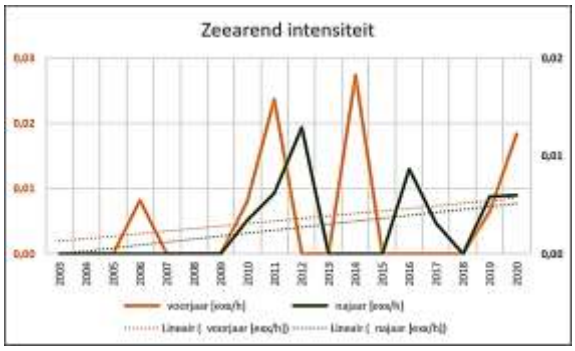

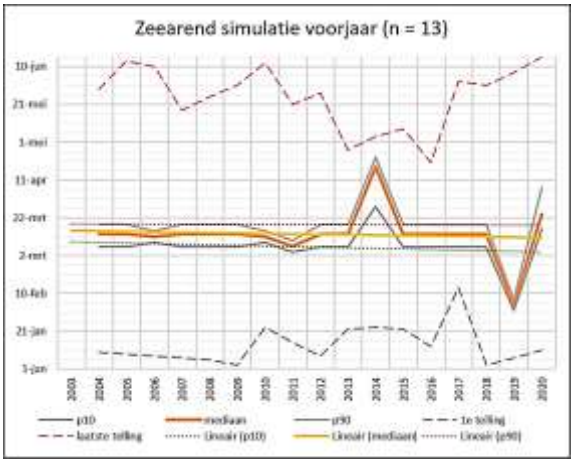

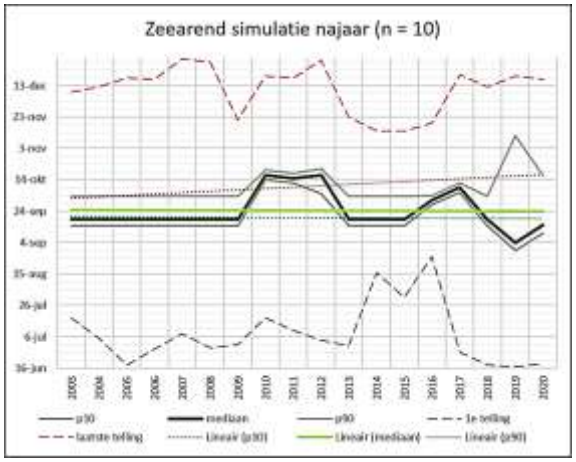

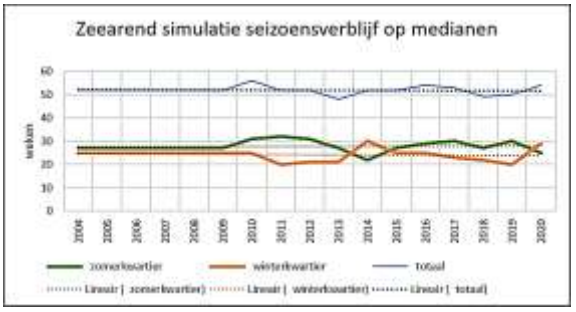

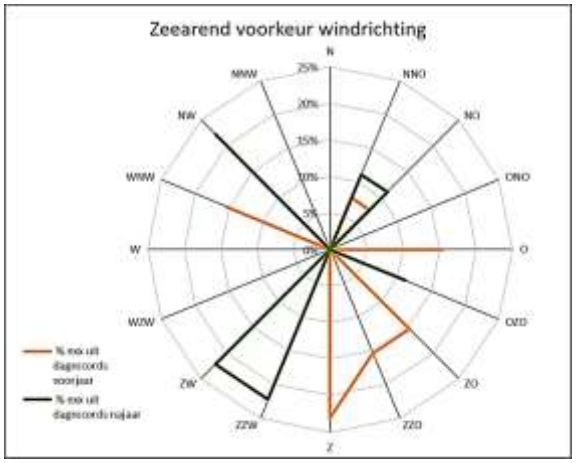

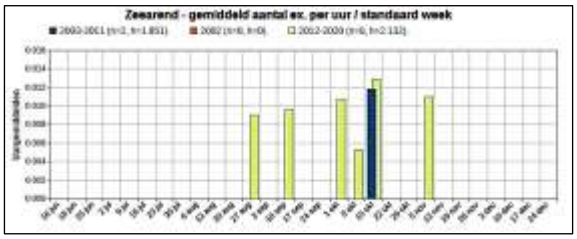

Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*

Voorjaar

Er is in het voorjaar nooit een Ruigpootbuizerd bij de DB gesignaleerd. Het is zo'n soort die bij 'Roofvogels overig' terecht gekomen zou zijn – als de najaarstrek er niet nét anders uitzag.

Najaar

Algemeen

Ruigpootbuizerds zijn slechts in vier telseizoenen gezien: 1 ex in 2007, 6 exx in 2010 én 2011 en 3 exx in 2018 – het meest op het Zuidplaatje dus. Als ze al komen, verschijnen ze meestal plotseling boven de populierenrij of hoog boven de Tongplaat, bijna altijd thermiekend. Uiteindelijk verdwijnen ze wel ergens naar het Zuidwesten.

Er is – behalve in winters met eventuele pleisteraars in de Brabantse Biesbosch – geen verwarring met TP-vogels mogelijk. Lastiger is het welbekende, door [Sovon.nl] als volgt beschreven determinatieprobleem: "Lichte Buizerds worden regelmatig verward met Ruigpootbuizerds, zeker als ze ook nog 'bidden' tijdens de jacht. Dat is echter ook voor 'gewone' Buizerds een normale jachtmethode." Ofschoon trektellers gewoonlijk consciëntieus te werk gaan, glipt er dus misschien wel eens een Ruigpootbuizerd door als Buizerd en *vice versa*.

De literatuur vermeldt ≈31km/h als kruissnelheid van de Ruigpootbuizerd. Trekkende vogels kwamen bij radarmetingen op 38km/h [Tennekes 2009, 194]. Vanwege het vele thermieken zegt dit niets over een afstand die de vogel per dag kan afleggen, maar wel iets over de fysiek: de vogel heeft genoeg spiervermogen om ruim over de kruissnelheid heen te gaan.

Dagrecords

10 beschikbare dagrecords dekken alle 16 gepasseerde ruigpootbuizerds en onthullen dat deze vrijwel uitsluitend bij Bft3 sterke semi-staartwinden uit NO-OZO worden geteld.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-10-2011	OZO	3	4	0,4
17-10-2010	NO	1	3	0,5
19-12-2010	O	2	2	0,3
2-11-2018	W	3	1	0,2
31-10-2018	ZZO	3	1	0,2

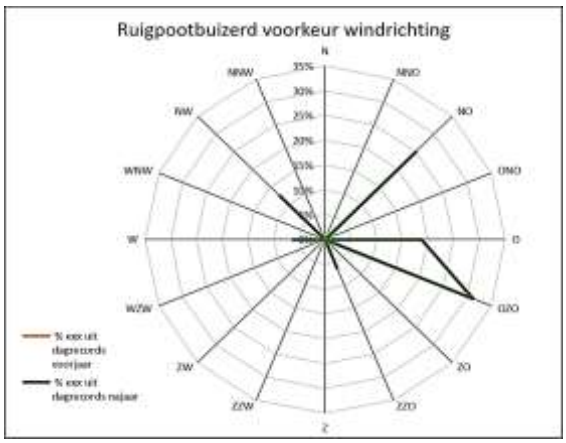

Ontwikkelingen 2003-2020

Eerder dan met lokale ecologische variabelen is er een mogelijk verband met aantallen overwinteraars. Deze kiezen open landschapstypen in het noorden en westen van het land. Het zijn waarschijnlijk meest Noorse vogels. Jaren met muizenplagen kunnen voor concentraties zorgen [Sovon 2018, 216]. De soort is dus in sommige winters wat talrijker. De DB-tellingen passen bij de winter-dots van 2010-2011 en 2018 bij een overigens dalende trend sinds 1980.

Met dat al ziet de DB ruim 1% van de landelijke trek van de soort. De waarnemingsdagen alhier lopen opvallend synchroon met de landelijke.

De Ruigpootbuizerd is dus een duidelijke 'maandaanbieding' in twee korte HDP-momenten, waarvan het ene in oktober valt en het andere eind december.

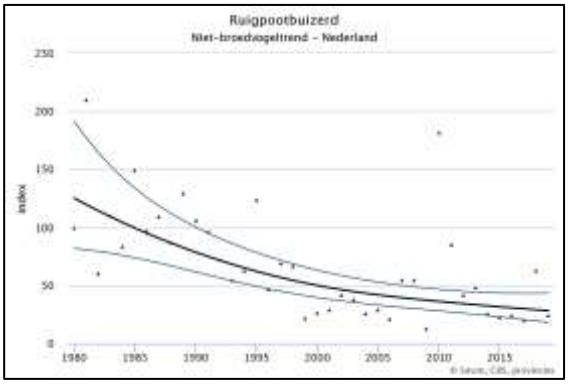

Bron: [Sovon.nl]

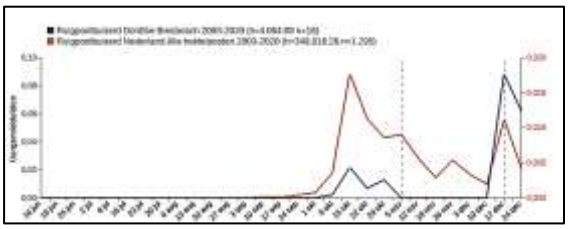

Bron: [trektellen.nl]

Samenvatting

Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 216]	Circumpolair in de subarctische gebieden	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Gematigde streken van UK tot O-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈31km/h, waargenomen treksnelheid ≈38km/h	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	13	3
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,28%	1,06%

Buizerd *Buteo buteo*

Voorjaar

Algemeen

Buizerds passeren vanuit (zuid) westelijke sectoren middelhoog over de Dordtse Biesbosch, de Elzen of de zuidelijke rivieroever, óf in thermiekbelletjes hoog over de Tongplaat. Doordat er altijd ca. acht TP-vogels zijn, is het opletten welke buizerds echt doortrekken, maar als je tijd genoeg neemt om de notoir trage doortrekkers na te kijken is dat geen probleem. Er is een reële kans dat we bij strakblauwe luchten hoog en ver thermiekende buizerds missen.

Met de Bruine Kiekendief (568 exx) en de Sperwer (465) is de Buizerd met zijn 797 exx dé topper onder de DB-voorjaarsroofvogels. Gemiddeld werden er op het Zuidplaatje en de Tongplaat evenveel gezien (jaarindex 2x 100%).

De kruissnelheid van de Buizerd is ≈33km/h, de treksnelheid ≈42km/h [Tennekes 2009, 194]. Deze getallen demonstreren dat de Buizerd uit fysieke noodzaak grondjager is: zijn snelheid is onvoldoende om bijvoorbeeld zangvogels – die algauw 30km/h halen – vliegend uit de lucht te plukken, laat staan de snellere duiven, kraaiachtigen, steltlopers, etc.

Dagrecords

De op 99 benutte dagrecords (dekking 89%) gebaseerde windroos toont dat hier de meeste buizerds worden gezien bij oostelijke winden; dat is het lot van West-Nederlandse trektellers. Formeel gaat het om 60% (semi-) staartwind. Zoals vele andere thermiekende soorten prefereert 48% van de vogels windkracht Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
16-4-2019	ZO	3	62	7
5-3-2013	ZZO	3	43	5
30-3-2019	ZW	2	35	4
13-3-2009	W	3	31	5
15-3-2009	WNW	4	25	3

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij sterk wisselende aantallen en intensiteiten kan geen relatie met lokale of regionale ecologische variabelen worden gelegd. Een relatie met de landelijke voorjaarstrek is er ook nauwelijks, toont bijgaande grafiek, die overigens geen *Anhaltspunkt* voor een verklaring biedt. Het ligt voor de hand om op basis van de windroos de sleutel in de windrichting te zoeken, maar dat verband is zeer zwak: in DB-topjaar 2019 kwam weliswaar 64% van de 183 exx door bij oostelijke winden, maar in het eveneens goede 2009 was dat slechts 27%.

Wel is in deze grafiek te zien dat een aantal jaren op de Tongplaat – in landelijk best goede jaren – met enkele uitzonderingen erg mager waren. Dat verklaart dan wel waardoor het DB-aandeel in de landelijke trek van de soort op de Tongplaat gemiddeld lager is (1,5%) dan op het Zuidplaatje (1,8%). Het aandeel van de Buizerd in de totale DB-voorjaarstrek ligt rond 0,1%.

De HDP werd inmiddels 30 dagen korter, maar blijft ongeveer midden in de vroegere vallen – eind maart tot begin april. De huidige p_{10} valt evenwel veel later: op de plaats van de vroegere p_{50}. Daarmee verlengt indirect het gemiddelde verblijf in het winterkwartier met zo'n anderhalve week naar ≈25 weken.

Najaar

Algemeen

Het beeld van Buizerd-trekgedrag is exact hetzelfde als in het voorjaar, maar uiteraard 180 graden gedraaid qua vliegrichting. De potentie tot TP-trek-verwarring is nog iets groter door de inmiddels ruim vliegvlugge plaatselijke juvenielen die het TP-vogelbestand tijdelijk vergroten. De remedie is hetzelfde: alle verondersteld doortrekkers lang nakijken.

Ook in het najaar zijn Buizerd (2.326 exx), Sperwer (2.122 exx) en op enige afstand Bruine Kiekendief (472 exx) de top-DB roofvogels. Op het Zuidplaatje werden gemiddeld per jaar ruim tweemaal zoveel buizerds geteld als op de Tongplaat (jaarindex Tongplaat 45%). Dit is het gevolg van de piek in 2010-2011.

Dagrecords

Vier van de 1e vijf dagrecords vallen niet onverwacht in 2010 en 2011. De eerste drie zijn voor onze begrippen spectaculair en overtreffen elk voor zich de totalen van andere najaren. In het najaar is oostelijke wind een geprononceerde voorwaarde voor het zien van buizerds op de DB, blijkt uit de windroos. 100 dagrecords (dekking 88%) onthullen ook nog dat 70% van de vogels doortrekt bij (semi-) staartwinden, in de praktijk vooral meewerkende zijwinden. Bft3 is weer favoriet voor 39% van de vogels.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-10-2011	OZO	3	386	43
14-10-2011	O	2	194	22
1-10-2010	ZZO	4	169	20
15-10-2020	NNO	3	87	14
3-10-2010	ZZO	5	59	6

Ontwikkelingen 2003-2020

De nieuw ontstane watervlakten van de Brabantse Biesbosch vormen kennelijk geen grote belemmering voor de buizerdtrek over de DB. Deze is over de jaren redelijk constant. Wel valt onmiddellijk de piek van 2010-2011 op. Deze hangt samen met een dito piek in de totale buizerdtrek over de Benelux. Adri Clements beschrijft dit fenomeen en biedt aanvullende literatuur [Clements 2012]. Overigens blijft de Nederlandse piek in 2012-2014 nog wat aanhouden, maar op de DB keren in die jaren de aantallen terug naar gemiddeld, totdat in 2019 en 2020 weer wat wordt geprofiteerd van een landelijke opleving.

Volgens bovenstaande grafiek lijkt er – overigens op het niveau van ≈1% – een wat sterkere relatie tussen DB- en landelijke tellingen dan in het voorjaar, met één grote uitzondering: in 2020 passeert van 14-17 oktober bij een N-NO wind met krachten van Bft1-4 een exorbitant aantal buizerds Nederland, tot op de Waddeneilanden toe. Bij deze 63.255 exx noteren 17 telposten dagrecords van 600-1.793 exx (Oelemars) en dat soms meerdere dagen. Op de landelijke trektellen-App schrijven overdonderde tellers over 'een muur van buizerds!'

De DB krijgt van al dat geweld nauwelijks iets mee: het 4e plaatselijke dagrecord van 87 exx is het wel zo'n beetje. Totaal worden het in 2020 nog 145 exx, wel bovengemiddeld. De plausibelste verklaring geeft de windroos: *talrijke en intensieve trek over de DB vindt plaats bij winden uit de O-ZZO sector.* Buizerds trekken normaal gesproken meer over Duitsland en verder in de richting Centraal-Europa. Gewoonlijk krijgen alleen telposten aan de Duits-Nederlandse grens, bijvoorbeeld Oelemars, en posten in de zuidelijke provincies dat significant mee. Wanneer echter enkele dagen achter elkaar een oostelijke stroming heerst, voert deze de vogels mee – het is immers het medium waarin ze 'zwemmen' – richting Midden- en West-Nederland, en dan kan het dus gebeuren dat posten als De Horde, Kinderdijk, de Gorzen en de Dordtse Biesbosch meeprofiteren van deze wel wat uitzonderlijke situatie. *Alleen: op die topdagen in 2020 was de wind voor deze regio niet (ver genoeg) oostelijk!* Zo bleef dit prachtige fenomeen toch grotendeels beperkt tot Oost-Nederland en de Waddeneilanden.

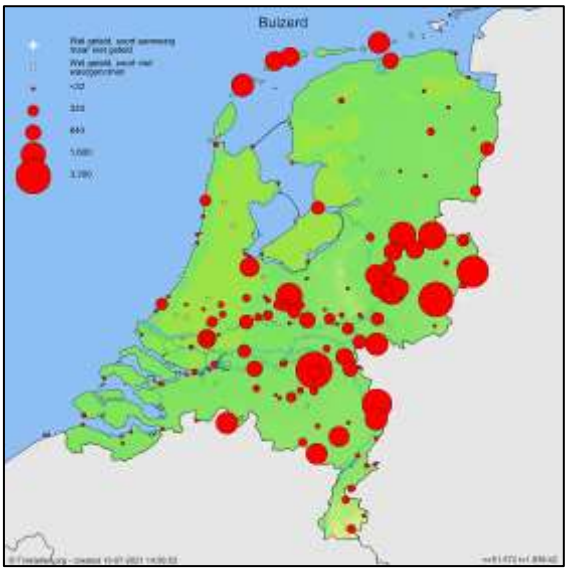

Buizerdtrek 14-17 oktober 2020.
Bron: [trektellen.nl]

Regionaal gezien is opmerkelijk dat De Horde, Kinderdijk, Schuwacht en De Gorzen een veelvoud van de DB-aantallen telden. Dat is in lijn met de in Deel I opgestelde hypothese van de divergerende najaarstrekroutes langs de twee rivierenstelsels Rijn/Lek en Waal/Merwede.

Vanwege 2020 daalt het DB-aandeel in de landelijke buizerdtrek drastisch: van 1,2% op het Zuidplaatje blijft nog 0,3% over. Het aandeel in de DB-trek daalt van 0,10% naar 0,04%.

De HDP wordt door de jaren 10 dagen langer, start 18 dagen vroeger en valt dus ruwweg in september en oktober. De mediaan duikt net over het randje van de 2e decade naar het eind van de 1e van oktober.

Vanwege de afrondingen in de seizoensberekening (par. 12.5) is het bovenvermelde langere winterverblijf niet terug te vinden in het gemiddelde zomerverblijf. Dat blijft ≈28 weken.

Samenvatting

Buizerd *Buteo buteo*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 102]	ssp. *buteo* in NW- en W-Europa, *vulpinus* verder oostwaarts	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ssp. *buteo* in W- en ZW-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈33km/h, waargenomen treksnelheid ≈42km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	422	375
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	100%
Intensiteit [exx/h]	0,38	0,32
Aandeel in DB [% alle exx]	0,10%	0,13%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,8%	1,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 mrt – 20 mrt – 24 apr (51)	21 mrt – 31 mrt – 11 apr (21)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈25
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk hoog en ver thermiekende vogels gemist.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.609	717
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	45%
Intensiteit [exx/h]	0,8	0,3
Aandeel in DB [% alle exx]	0,10%	0,04%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,2%	0,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	27 sep – 11 okt – 31 okt (34)	9 sep – 7 okt – 23 okt (44)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈28	≈28
Mogelijke foutbronnen	- Mogelijk hoog en ver thermiekende vogels gemist. - Wat grotere kans op verwisseling TP- en trekvogels.	

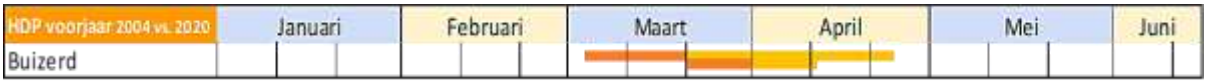
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Buizerd

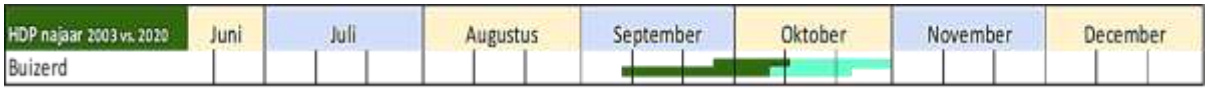
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Buizerd

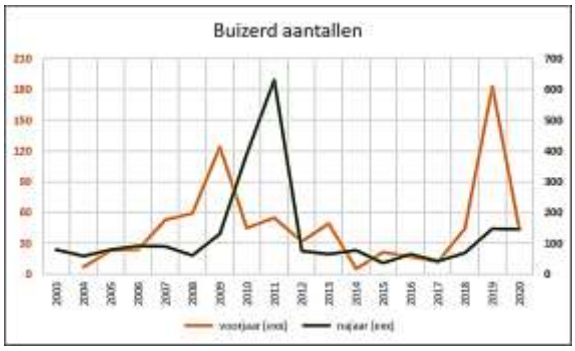
Buizerd aantallen

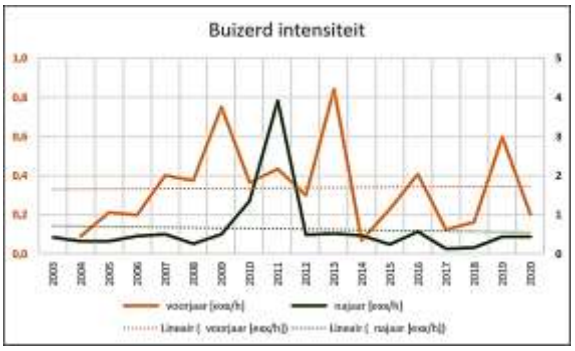
Buizerd intensiteit

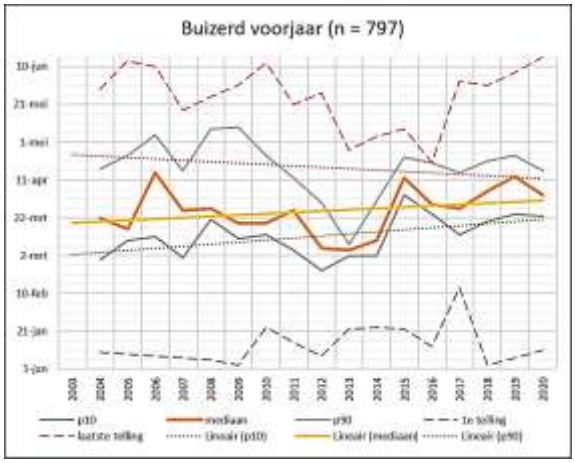
Buizerd voorjaar (n = 797)

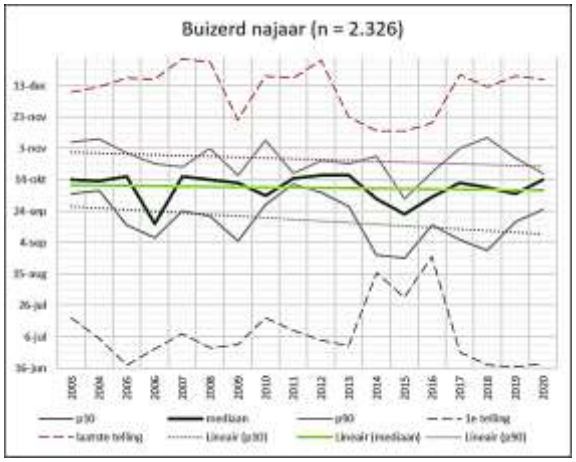
Buizerd najaar (n = 2.326)

Buizerd seizoensverblijf op medianen

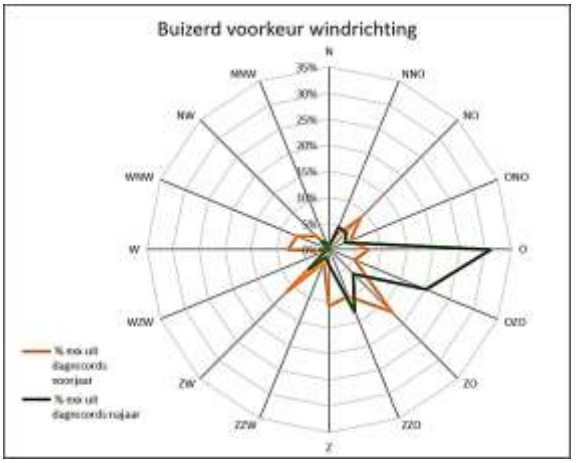
Buizerd voorkeur windrichting

Buizerd - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Buizerd - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

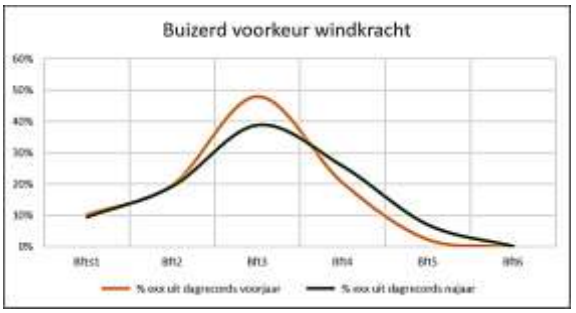
Buizerd voorkeur windkracht

Roofvogels ex valken overig

Onze eerste **Grijze Wouw** trok "*Helaas net buiten het zicht van de telpost en buiten de teluren van hedenochtend …*" op 19 november 2018 langs de DB, maar Hans kon deze vogel tegen een mooie wolkenlucht toch afdoende en goed herkenbaar documenteren.

Grijze Wouw

Nijs zag de enige **Slangenarend** passeren op 12 augustus 2017, een exemplaar met een goudbruine bivakmuts en geheel witte, gestreepte ondervleugel. De bovenkant was bruin en de brede staartstrepen konden mooi gezien worden. Het was even overschakelen vanuit de Visarend-modus. Na even gezeten te hebben verdween de vogel uiteindelijk in een regenbui over de Dordtse Biesbosch. Er was helaas geen fotograaf om deze vogel te documenteren. Jammer was dat de 2kj Slangenarend die in juli 2018 ruim een week in de Brabantse Biesbosch verbleef, ook niet even langskwam bij de telpost.

Slangenarend Brabantse Biesbosch 9 juli 2018.

De eerste en enige voorjaars **Steppekiekendief** passeerde op 14 april 2007, gevolgd door 2 najaarstrekkers in september 2011 en 2015 en 2 exx beide op de datum van 8 oktober, namelijk een door Hans goed gedocumenteerde 1kj vogel in 2009 en dan nog een in 2015.

Steppekiekendief

Voor de **Grauwe Kiekendief** is de DB geen ideale locatie. Tussen 2007 en 2012 passeerden 4 exx eind april- half mei en 2 exx in de laatste decade van augustus. Vanaf de Tongplaat is de soort derhalve nooit waargenomen. Terwijl wij lijsters stonden te tikken op 29 oktober 2018, ontdekte onze (toen) kersverse roofvogelspecialist Jos Koopman wat verder weg een vrouwkleed **Blauwe/Grauwe/Steppekiekendief**, helaas te kort voor een betere determinatie.

Grauwe Kiekendief man.
Archieffoto Alblasserwaard

16. Steltlopers

Kraanvogel *Grus grus*

Voorjaar

Algemeen

Kraanvogels passeren meestal via de Brabantse oever van de Nieuwe Merwede. Op 7 april 2018 overnachtten 7 exx op de Tongplaat en trokken vandaar laat in de ochtend verder. Bij ontstentenis van TP-ers zijn alle waargenomen vogels ondubbelzinnig doortrekkers.

In 2011-2013 kwamen 803 van de totaal 872 waargenomen exx voorbij. Verder zagen we in tien van de onderzoeksjaren nauwelijks of geen kraanvogels. We zagen er meer op het Zuidplaatje dan op de Tongplaat.

De kruissnelheid is ≈57km/h, maar op trek zijn nooit hogere snelheden gemeten dan ≈54km/h [Tennekes 2009, 196]. Het bij deze snelheid onvermijdelijke hoogteverlies lost de Kraanvogel waarschijnlijk net als de Aalscholver op via intermitterend thermieken.

Dagrecords

De dagrecords na de eerste drie stellen niet veel meer voor. Het verschijnen van kraanvogels op de DB hangt exclusief samen met (een periode van) gunstige winden tijdens de landelijke HDP, waarin in Limburg soms dagelijks 10.000-den kraanvogels passeren. Uit de 16 benutte dagrecords (dekking 100%) blijkt dat 99% hier kwam opdagen bij winden uit de O-ZZO sector. En 97% prefereerde windkracht Bft3, een meer voorkomend beeld bij vogels die onderweg vaak thermieken.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-3-2013	ZZO	3	344	38
8-3-2011	ZO	3	245	29
6-3-2012	OZO	3	212	28
1-3-2009	O	3	36	5
30-3-2014	O	2	13	3

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij een zo sterke correlatie met de wind als boven vermeld en zulke jaarlijkse verschillen als uit de grafieken blijkt, voegt het zoeken naar een correlatie met lokale ecologische variabelen niets toe.

In de Zuidplaat-jaren nemen de DB-kraanvogels toch nog 1,6% van de landelijke trek voor hun rekening. Dat daalt op de Tongplaat naar 0,2%. Het aandeel in alle DB-voorjaarsvogels ligt rond 0,12% – natuurlijk uitsluitend via die drie topjaren. De telpost is dus onbelangrijk voor de landelijke tellingen en de soort is onbelangrijk voor de telpost.

Toch kijkt elke teller ieder jaar weer met een zekere hunkering uit naar deze luid roepende en majestueuze creaturen. In vele jaren wordt dat dus een teleurstelling.

Bij het ontbreken van vele jaren is de HDP-shift gesimuleerd. De HDP blijft ongeveer een week, maar valt in 2020 ruim 2 weken later dan in 2004. De vraag is hoeveel dit gegeven waard is bij de vaststelling dat de wind de eigenlijke beinvloedende parameter is.

Bij het zo goed als geheel ontbreken van kraanvogels in het najaar is het niet mogelijk een verblijfsduur in het winterkwartier te berekenen.

Najaar

Ooit zijn twee individuele kraanvogels voorbij het Zuidplaatje getrokken, ook al bij Oostenwind en windkracht Bft 3. Ze zijn bewust uit de windgrafieken weggelaten omdat ze de resolutie van het voorjaar zouden verknoeien. De vogels kwamen langs op 6, resp. 14 oktober 2007.

Samenvatting

Kraanvogel *Grus grus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 232v.]	Scandinavië, Duitsland, enkele broedparen in Nederland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Frankrijk, Spanje	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 196]	≈57km/h, waargenomen treksnelheid ≈54km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	496	376
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	85%
Intensiteit [exx/h]	0,44	0,32
Aandeel in DB [% alle exx]	0,12%	0,13%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,6%	0,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	6mrt – 9 mrt – 12 mrt (6)	22 mrt – 26 mrt – 29 mrt (7)
Bijzonderheden status	>200 exx in 2011-2013 en 0-37 exx in andere jaren.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2	0
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Ergens in de 1^{e} twee decaden van oktober (12)	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Kraanvogel

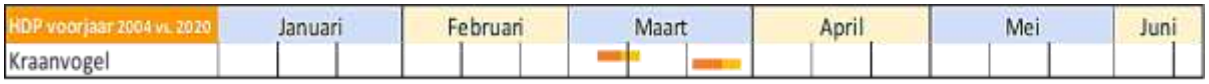

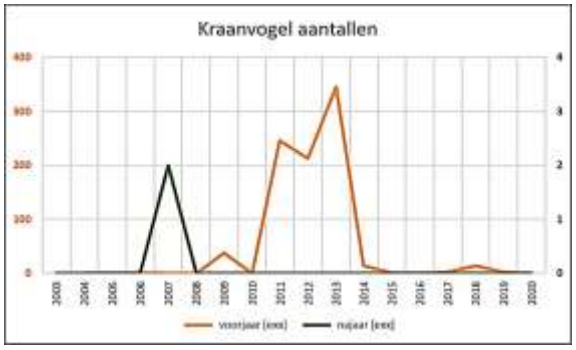

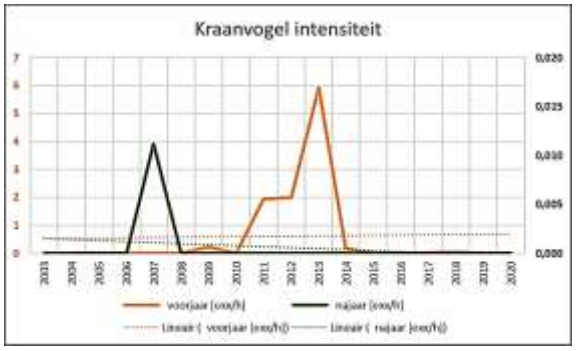

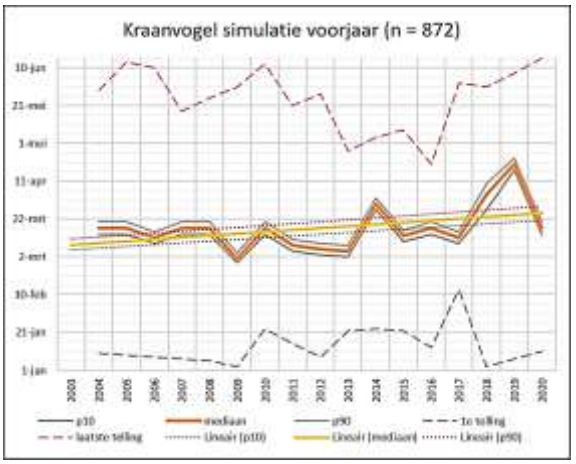

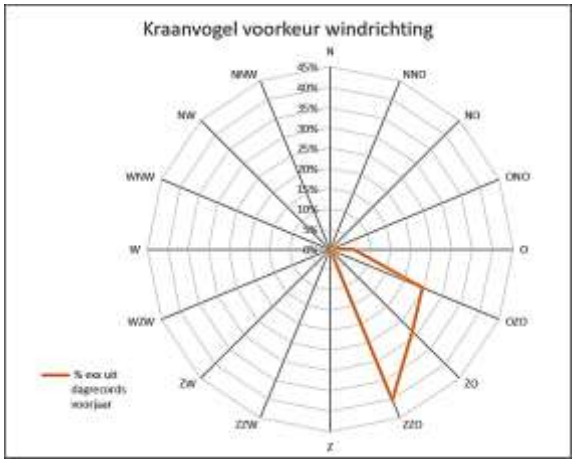

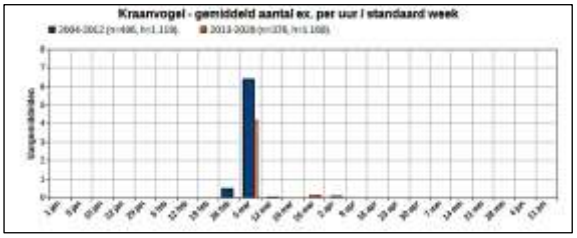

Scholekster *Haematopus ostralegus*

Voorjaar

Algemeen

Veel scholeksters trekken in het voorjaar over de Nieuwe Merwede (noord) oostwaarts, een deel vliegt – soms na een pleistermoment – over de Tongplaat en de Nieuwe Dordtse Biesbosch (NDB) door. Pas voorbij de helft van de HDP is er enig risico op verwarring met TP vogels, die dan HVP vluchten uitvoeren vanaf de Sassenplaat en de Noordwaard tot in de NDB. Dit betreft kleinere groepjes of individuen.

Totaal passeerden 2.421 exx. Op de Tongplaat werd jaarlijks gemiddeld 46% van het aantal op het Zuidplaatje geteld.

De voor zijn lengte relatief zware Scholekster moet alle zeilen bijzetten om op hoogte te blijven. Via [Alerstam et al, 3] is de kruissnelheid berekend op 47km/h. Net als de loggere ganzen en zwanen komt de vogel daar tijdens de trek niet bovenuit: bij radarmetingen werd de trek *airspeed* v_{mr} ook op 47km/h vastgesteld.

Dagrecords

Het overgrote deel van de dagrecords is op het Zuidplaatje genoteerd. Vooral intensiteiten komen op zulke dagen ver boven het gemiddelde. De Scholekster trekt in het voorjaar vaak bij winden uit het zuidelijke kwadrant van O tot W. Dit gaat op voor 84% van de dagrecordvogels. Het zijn erg veel zijwinden (windroos), formeel is het 54% (semi-) staartwind, onthullen 91 benutte dagrecords (dekking 81%). Windkracht Bft3 wordt door 41% benut, Bft2 en Bft4 doen goed mee met elk meer dan 20%.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
3-3-2012	ZO	3	170	19
26-2-2011	Z	4	126	25
28-2-2009	WZW	3	116	21
14-3-2010	W	4	70	9
7-5-2008	O	2	56	9

Ontwikkelingen 2004-2020

De dalende tendens bij de Scholekster gaat met nog enkele andere soorten in tegen de algemene trend dat op de Tongplaat in het voorjaar meer steltlopers worden gezien dan op het Zuidplaatje. Zij is echter wel in lijn met de forse afname van de soort als broedvogel en wintergast [Sovon.nl].

De landelijke trek blijft evenwel redelijk stabiel. Daarvan werd 1,5% geteld op het Zuidplaatje en nog 0,6% op de Tongplaat. Het aandeel van de soort in de trek over de DB daalt van 0,4% naar 0,25% – gemiddelden uiteraard.

De HDP is in 2020 met één tot twee weken vervroegd, 8 dagen korter geworden en loopt nu van begin maart tot begin mei. In 2013-2016 braken we het telseizoen voor deze soort waarschijnlijk te vroeg af, daarom is de shiftgrafiek gesimuleerd en dat levert dan een eveneens gesimuleerd, doch stabiel verblijf in het winterkwartier op van ≈36 weken.

Bij een redelijk stabiele Nederlandse intensiteit door het hele voorjaar heen heeft de Scholekster op de DB een vroege en steile piek in begin maart. Het is verleidelijk om deze piek te interpreteren als trek van overwinteraars uit de Hollandse en Zeeuwse Delta. Later zouden dan de soortgenoten komen die verder zuidelijk hebben overwinterd. Dit is denkbaar, maar niet bewijsbaar zonder simultaantellingen.

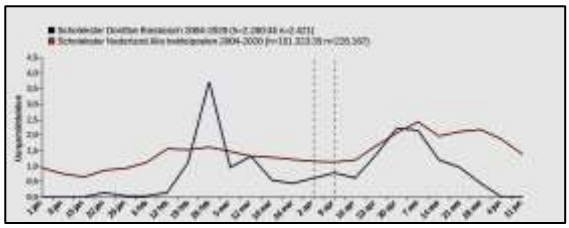

Bron: [trektellen.nl]

Najaar

Algemeen

Op najaarstrek kan de Scholekster de telpost op allerlei manieren passeren: langs de Nieuwe Merwedeweg, over de Tongplaat of over de rivier. In het laatste geval worden ze vooral gezien tijdens avondtellingen vanaf de *extended* tellocatie op de Kop van het Land. Trekkende scholeksters zijn niet altijd gemakkelijk van TP vogels te onderscheiden, maar uiteindelijk trekken de meeste toch wel weg.

Totaal passeerden 3.563 exx de DB in de onderzoeksperiode. Op de Tongplaat is de jaarindex nog maar 43%, dus er is een flinke teruggang.

Dagrecords

[LWVT/SOVON 2002, 108v.] geeft aan dat de soort in het najaar bijna uitsluitend in de avond en de nacht trekt. Uit 100 dagrecords (dekking 94%) blijkt dat ook voor de DB op te gaan: van die 3.357 vogels passeerde 91% bij avondtellingen, zodat voor de dagtellingen slechts 9% (296 exx) overbleef.

De soort trekt vooral bij rustiger winden uit NO, NW, W en ZW, min of meer gelijkelijk verdeeld over kop- en staartwinden. Bij Bft1 of minder worden de meeste (35%) gezien, Bft2-3 doen nog mee, maar Bft4 wordt door slechts 10% getrotseerd. De dagrecords in de tabel zijn alle bij avond genoteerd en dat gaat uiteraard nog wel even door ook.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
28-7-2010	NW	1	249	83
25-7-2009	W	1	231	116
20-7-2012	NW	2	187	75
21-7-2012	NNW	3	182	52
20-7-2020	NW	3	161	54

Ontwikkelingen 2003-2020

De term 'magere jaren' krijgt bij de Scholekster diepe betekenis: na 2012 is er een duidelijke dip in aantal en intensiteit, die pas in 2019 en 2020 weer een beetje herstelt. Forse structurele afname dus. Maar zegt dat nu iets over de vogels of over de tellers? Aan lokale ecologische veranderingen ligt het immers niet: het eerste jaar op de Tongplaat is prima. De Noordwaard is dan in beginnende ontwikkeling. Toen deze grotendeels gereed was in 2015, was dat geen belemmering om toch nog best aardige scholekstertrek te noteren.

Dus nee, dit gaat niet over de vogel, maar over het tellen. In 2014 en 2016 zijn er (bijna) geen vogels, want er is geen telling tot zelfs voorbij de p_{90} trendlijn. Vervolgens: de lage intensiteit vanaf 2017 is gevolg van de fors toegenomen teluren, maar dat betekent nauwelijks iets tegenover de echte oorzaak. Die is namelijk dat sinds 2013 het aantal avondtellingen zwaar is verminderd. Als er ooit in deze studie een duidelijke correlatie is aangetoond dan is het wel op dit punt, blijkt uit onderstaande grafiek.

De les is duidelijk. We hebben in 2019 en 2020 geprobeerd weer wat te optimaliseren – en we zien inderdaad een stijgende lijn, hoewel wat bescheidener dan verwacht in het licht van de fors toegenomen telinspanningen bij avond.

Vanwege de voor deze soort te laat begonnen telseizoenen zijn 2014-2016 in de shiftgrafiek gesimuleerd. De HDP blijkt dan redelijk stabiel en vervroegt ongeveer een week, waarbij de p_{50} en p_{90} nagenoeg op hun plaats blijven. De laatste twee decaden van juli en de eerste van augustus vormen dan ruwweg de HDP. Het is terug te vinden in een eveneens vrij stabiel verblijf in het zomerkwartier rond de 16 weken.

Bij deze soort is het goed ook even op de staafgrafiek te attenderen. Bij alle afgenomen Tongplaat-*aantallen*, blijft de *intensiteit* (groene staafjes) in meerdere weken redelijk in lijn met die van het Zuidplaatje (blauwe staafjes). Alleen in de laatste week van juli en de eerste van augustus loopt deze duidelijk heel ver achter: er is een flink 'gat'. Deze onbewerkte waarden wekken eigenlijk de indruk dat de HDP veel verder naar voren is geschoven dan de shiftgrafiek met zijn bewerkte uitgangswaarden doet vermoeden. En dan zouden we er tegenwoordig gewoon te laat bij zijn voor de Scholekster. Enfin, dat is (nog) niet getest in echte tellingen.

Samenvatting

Scholekster *Haematopus ostralegus*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 108]	IJsland, N-, NW- en W-Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W- en ZW-Europa, W-Afrika	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈47km/h, waargenomen treksnelheid ≈47km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	1.723	698
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	46%
Intensiteit [exx/h]	1,54	0,60
Aandeel in DB [% alle exx]	0,40%	0,25%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,5%	0,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	13 mrt – 13 apr – 19 mei (67)	8 mrt – 2 apr – 6 mei (59)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈36	≈36
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.498	1.065
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	43%
Intensiteit [exx/h]	1,28	0,50
Aandeel in DB [% alle exx]	0,15%	0,06%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,8%	1,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 jul – 30 jul – 9 aug (22)	11 jul – 29 jul – 8 aug (28)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈16	≈17
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk niet de trek zelf, maar wel alle cijfers zwaar vertekend door afname van de avondtellingen na 2012.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Scholekster

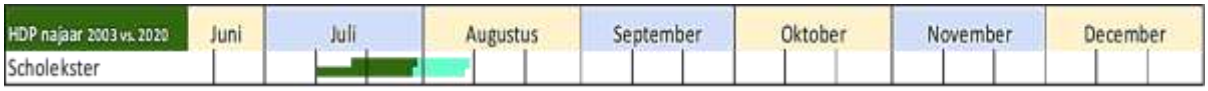

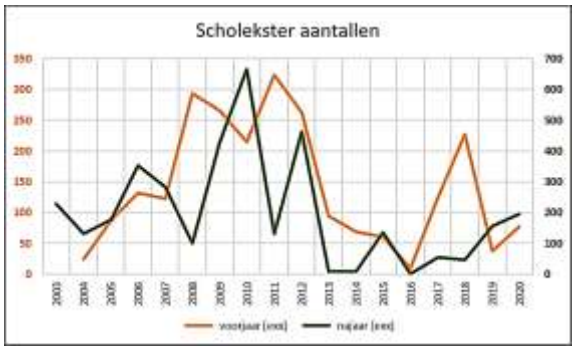

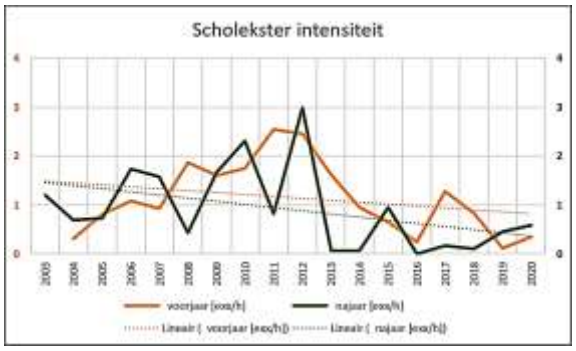

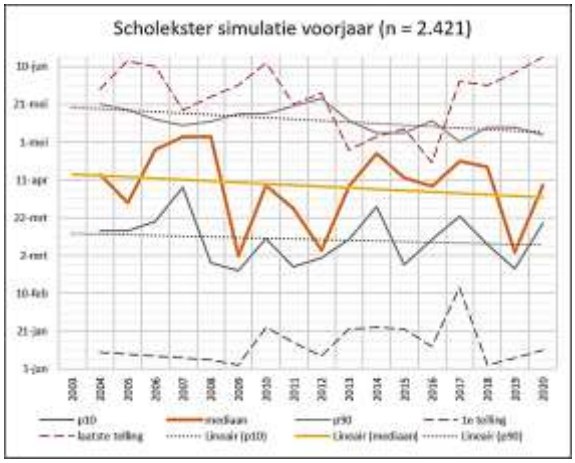

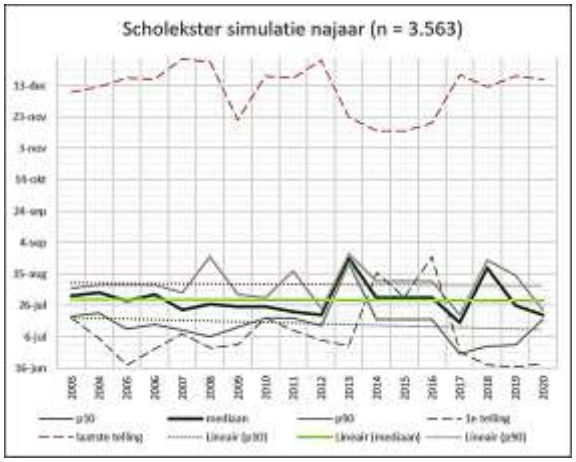

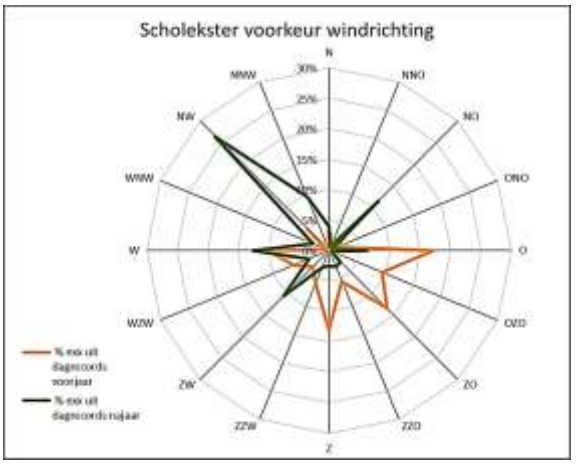

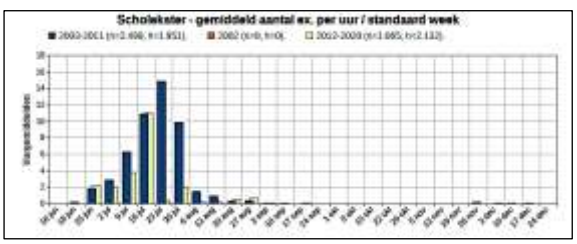

Kluut *Recurvirostra avosetta*

Voorjaar

Algemeen

Kluten scheren vaak vanuit het zuiden net beneden boomtophoogte over de Tongplaat en pauzeren daar ook weleens even. Soortgenoten trekken op dezelfde hoogte over de rivier, meestal goed afstekend tegen de bomen op de zuidelijke oever. Tot voor kort waren er zelden TP-kluten, maar met de aanleg van de NDB lijkt daar verandering in te komen. Het wordt dus inmiddels opletten om geen mogelijke broedvogels voor trekvogels aan te zien.

Totaal passeerden 317 exx de telpost, de eerste ervan in 2006. De jaarindex van 234% laat zien dat de Tongplaat de betere locatie is om trekkende kluten te tellen.

Snelheden zijn niet in de literatuur gevonden. De kruissnelheid is met biometrische data berekend op ≈36km/h via de methode van Tennekes. Een treksnelheid zal al gauw 20-30% hoger liggen.

Dagrecords

Van de vogels uit 63 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vloog 67% bij (semi-) staartwind, vooral bij ZW-ZZW en ZO, laat de windroos zien. Bij zo'n vliegpatroon is het niet zo kritisch hoe hard het waait: 66% vloog dus ongeveer gelijkelijk bij windkracht Bft3-4. Uit de windgrafieken is overigens het najaar weggelaten, omdat slechts enkele najaarsexemplaren de resolutie ervan teveel verstoren.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
2-4-2020	WZW	2	26	5
9-4-2007	W	4	18	3
20-5-2012	N	3	17	6
12-4-2015	ZW	4	16	4
26-3-2006	ZW	4	16	2

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantal en intensiteit van trekkende kluten zijn op de Tongplaat evident hoger dan op het Zuidplaatje. Hoewel misschien gunstige winden de grootste katalysator voor de trek zijn, is ook de verhuizing van de telpost voor het waarnemen van de Kluut gunstig geweest. Na het vrijwel 'kluutloze' 2017 zet een stijgende trend zich door, ook na 2020 weten we inmiddels (dagrecord van 42 exx op 25 maart 2021).

Het aandeel in de landelijke – vooral kustgerelateerde – trek gaat van 0,34% op het Zuidplaatje naar 0,80% op de Tongplaat. Het aandeel in de DB-trekvogels is niet noemenswaard. De schoonheid van voorbij vliegende kluten compenseert wel voor deze nederige positie!

In 2020 is de HDP bij een bijna gelijke aanvangsdatum zo goed als verdubbeld naar 34 dagen en valt ruwweg in april. Ontbreken van de Kluut in vele najaren verhindert het presenteren van welke HDP-afgeleide dan ook.

Najaar

Een mogelijke bevestiging van de recentelijk toenemende trend in het voorjaar bieden de enige vier najaarswaarnemingen, alle op de Tongplaat in 2017-2019, totaal 7 exx. De staafgrafiek illustreert dat hieraan geen zinnige HDP is te ontlenen. Afgeleiden van een HDP zijn dus ook onmogelijk te berekenen.

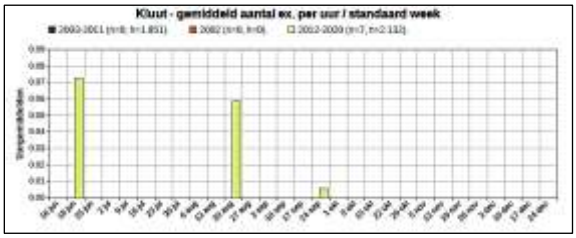

Samenvatting

Kluut *Recurvirostra avosetta*		
Broedgebied [Sovon 2018, 238v.]	Atlantische kustgebieden tussen Zuid-Zweden en Portugal	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Atlantische kusten van Frankrijk tot Senegal	
Kruissnelheid [Berekening N. Stam]	≈36km/h, geen waargenomen treksnelheid bekend	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	103	214
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	234%
Intensiteit [exx/h]	0,09	0,18
Aandeel in DB [% alle exx]	0,024%	0,075%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,34%	0,80%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	29 mrt – 4 apr – 16 apr (18)	28 mrt – 10 apr – 1 mei (34)
Bijzonderheden status	Voor het eerst waargenomen in 2006, daarna geen onderbreking	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	0	7
Bijzonderheden status	Slechts 2-3 exx waargenomen in 2017, 2018, 2019	

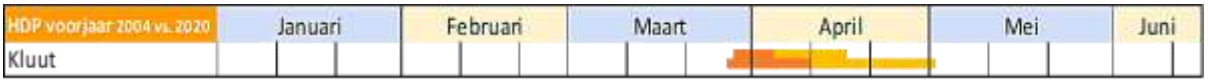
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Kluut

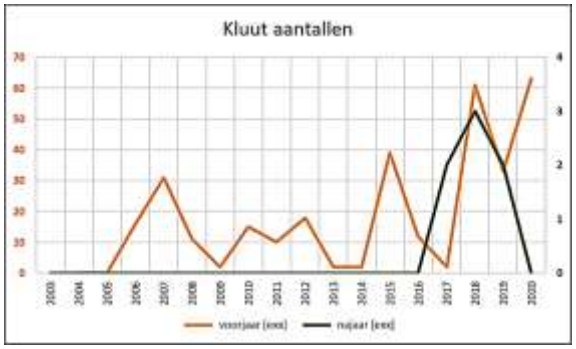
Kluut aantallen

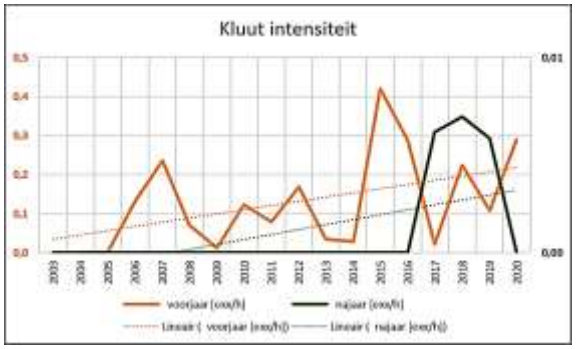
Kluut intensiteit

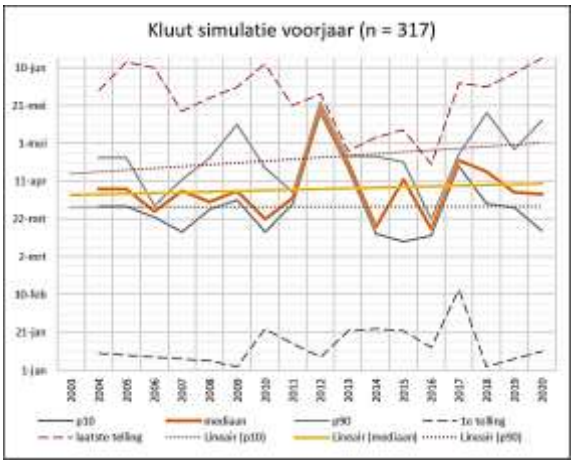
Kluut simulatie voorjaar (n = 317)

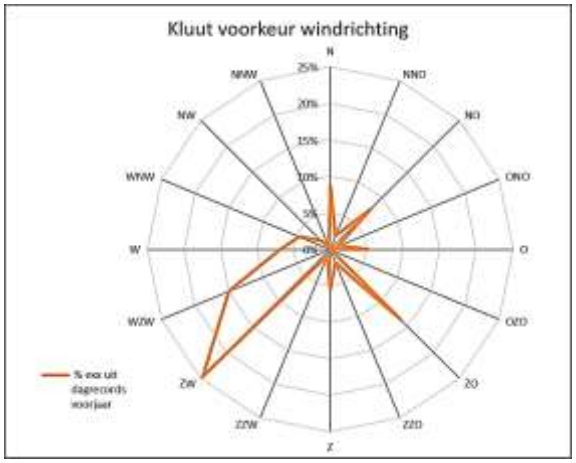
Kluut voorkeur windrichting

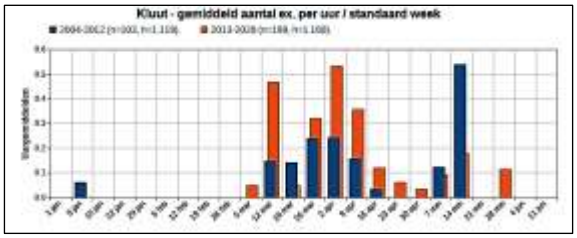
Kluut - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Kluut voorkeur windkracht

Kievit *Vanellus vanellus*

Voorjaar

Algemeen

De Kievit trekt in het voorjaar laag door de Tongplaat of tot 1,5 boomtophoogte over de Dordtse Biesbosch en de Elzen. Bij deze soort is het probleem van verwarring met TP-ers erg groot vanwege het bekende gedrag van de Kievit, die soms tijdelijk ergens pleistert, in wolken omhoog gaat en weg lijkt te trekken, maar dan na lang rondvliegen weer elders op de Tongplaat of op de strekdammen landt. In feite kun je niet gauw met zekerheid zeggen of passerende kieviten wel echte trekkers zijn.

Dat relativeert de waargenomen aantallen: 36.491 exx totaal, 22.092 op het Zuidplaatje en 14.399 op de Tongplaat (jaarindex 73%).

De Kievit kan prima in de lucht blijven bij een kruissnelheid van ≈32km/h. Radars hebben bij trekkende kieviten *airspeeds* van ≈43km/h gemeten [Alerstam et al, 3]. De kruissnelheid is berekend op grond van data bij Alerstam; in [Tennekes 2009, 193] zijn de snelheden foutief overgenomen van de regel erboven.

Dagrecords

De eerste zes dagrecords komen boven 1.000 exx, daarna zakt het snel naar rond 500 exx, maar t/m dagrecord 64 spreken we nog steeds over 100+ exemplaren. 56% van de vogels uit 87 dagrecords (dekking 92%) vloog bij (semi-) staartwind, volgens de windroos vooral te interpreteren als zijwind. Qua windkracht was er een duidelijke voorliefde (61%) voor Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-3-2011	ZO	3	5.033	592
27-2-2015	NW	3	3.059	874
4-3-2013	OZO	3	2.967	539
21-2-2009	ZW	2	2.215	443
5-3-2013	ZZO	3	1.917	213

Ontwikkelingen 2004-2020

De Kievit passeert in het voorjaar in sterk wisselende aantallen. Bij de intensiteit vallen de pieken in 2011 en 2013 op. Zij verhinderen een correlatie met regionale ecologische variabelen vast te stellen: de ene komt immers van het Zuidplaatje, de andere van de Tongplaat. Een aparte slotparagraaf gaat uitgebreider in op mogelijke ontwikkelingen en correlaties.

DB-kieviten nemen – met de nodige slagen om de arm – toch ca. 2,25% van de landelijke kievitentrek voor hun rekening en ruim 5% van de totale voorjaarstrek over de DB. Daarmee is de soort voor de post de 6e in de eigen rangorde.

De DB is dus van redelijk belang voor de landelijke tellingen en de soort is van behoorlijk belang voor de DB.

Met uitzondering van 2008 vertoont de HDP-shift een geleidelijke verlating, zodat in 2020 de p_{10} zo'n 10 dagen later valt en de p_{90} zelfs 29 dagen. Daarmee is tevens een verlenging van de HDP ontstaan, die nu dus ruwweg van half februari tot eind maart loopt. Door de jaarlijkse variaties – en bewuste afrondingen in de berekeningen – is het verblijf in het winterkwartier stabiel rond ≈19 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar passeren kieviten niet zo laag als in het voorjaar. Het gaat algauw van boomtophoogte tot – op bovengemiddelde trekdagen – zó hoog, dat je heel alert moet zijn om er geen te missen (foto onderaan het artikel). Op zulke dagen komen ze onmiskenbaar van ver aan en zijn het zonder twijfel trekvogels. Op gewonere dagen kan het gebruikelijke 'geklier' van lokale of pseudo-lokale vogels foutieve registratie veroorzaken, net als in het voorjaar.

De Kievit is een van de weinige steltlopersoorten die we in het najaar aanzienlijk meer zien dan in het voorjaar: 149.578 exx waarbij dan de Tongplaat – uitsluitend dankzij pieken in 2012 en 2013 – met een jaarindex van 106% de betere waarnemingslocatie *lijkt*, maar dat in feite niet *is*, zoals uit de slotparagraaf zal blijken.

Dagrecords

Niet onlogisch vallen de relatief zeer hoge dagrecords in 2012 en 2013. Uit 100 beschikbare dagrecords (108.419 exx, dekking 72%) is te extraheren dat 55% van de kieviten in het najaar (semi-) kopwinden benut. Alweer illustreert de windroos dat we dat paraplubegrip ook nu vooral moeten interpreteren als zijwinden.

Duidelijk is in ieder geval dat we in voor én najaar de meeste kieviten tellen bij winden uit oostelijke richtingen. Dat is een aanwijzing dat kieviten gewoonlijk preferent over Midden- en Hoog-Nederland trekken, zoals o.a. beschreven bij de Bruine Kiekendief – dagrecords voorjaar. Verrassend genoeg kiest nog 39% ervoor om te trekken bij windkracht Bft4, gevolgd door 26% bij Bft≤1.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-12-2012	NNO	≤1	11.101	1.708
19-10-2013	ZO	4	11.084	2.015
5-11-2011	OZO	1	5.898	1.311
2-11-2008	ZO	1	4.047	450
26-9-2013	VAR	4	4.000	615

Ontwikkelingen 2003-2020

Op het Zuidplaatje worden jaarlijks geleidelijk meer kieviten geteld bij een ongeveer stabiele intensiteit. Dat culmineert in 2012 en 2013 tot >20.000 exx/jr en intensiteiten rond 150 exx/h. Dan is de intuïtieve conclusie gauw getrokken, dat de verhuizing naar de Tongplaat voor deze soort een prima *move* is geweest. Maar …

Na 2014 is het min of meer afgelopen – als je tenminste gemiddeld ≈3.800 exx/jr zo wilt bestempelen. Ondanks veel meer teluren en zeker ook veel meer teldagen vanaf 2017 dalen aantal en intensiteit van trekkende kieviten tot ver onder Zuidplaat-waarden. Dat zou dan tot een nieuwe intuïtieve conclusie leiden dat we voor deze soort de telpost beter niet verhuisd hadden, maar ook die zit ernaast.

Bij dat al is het aandeel in de landelijke trek op beide locaties stabiel rond ruim 3% en dat in de DB-trekvogels rond ruim 4%. Dat is een aanwijzing dat er landelijk iets aan de hand is ...

De 11 dagen langere HDP valt in 2020 ruwweg van september tot half november. De 'winst' zit in een vroeger vallende p_{10}. Bij de mediaan valt op dat die keurig op zijn plek blijft, als je tenminste die ene oktoberdag door de vingers ziet. Het zomerverblijf (≈33-34 weken) verandert niet noemenswaard, maar door het afronden gaat er schijnbaar een week af.

Samenvatting

Kievit *Vanellus vanellus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 240v.]	Gematigde zone van Eurazië, hoge dichtheid in Nederland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Groot-Brittannië, W-Frankrijk, westelijk Middellandse Zeegebied	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈32km/h, waargenomen treksnelheid ≈43km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	22.092	14.399
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	73%
Intensiteit [exx/h]	19,7	12,4
Aandeel in DB [% alle exx]	5,13%	5,07%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,24%	2,26%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	3 feb – 24 feb – 3 mrt (28)	13 feb – 2 mrt – 1 apr (47)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈19	≈19
Mogelijke foutbronnen	Zeer groot risico op verwarring TP-vogels met doortrekkers.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	72.443	77.135
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	106%
Intensiteit [exx/h]	37,1	36,2
Aandeel in DB [% alle exx]	4,3%	4,1%
Aandeel najaarstrek soort over NL	3,1%	3,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	11 sep – 18 okt – 13 nov (63)	30 aug – 17 okt – 12 nov (74)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈34	≈33
Mogelijke foutbronnen	Zeer groot risico op verwarring TP-vogels met doortrekkers.	

Tragedie Kievitentrek

Het is bij de huidige tellingen nauwelijks meer voor te stellen, maar de Kievit neemt in de lijst aller tijden zowel in het voorjaar als in het najaar nog plaats 6 in met totaal 186.069 exx ofwel 4,3% van alle getelde vogels. Daarbij steken de 31.160 exx (17% van alle kieviten over 33% van de jaren) van 2015-2020 nogal schraal af.

We zagen boven dat deze trend niet aan lokale ecologische variabelen kan worden gekoppeld. Waaraan dan wel? Heel eenvoudig, aan afnemende aantallen kieviten in en om Nederland.

Wat betreft het **voorjaar**, de grafiek toont een sterke daling van het aantal overwinteraars, met twee opmerkelijk hogere punten in 2012-2013, de jaren die voor de DB het vruchtbaarst waren. [Sovon.nl] ziet een afname van overwinterende kieviten in weidegebieden ten faveure van de Wadden en de zoute Delta.

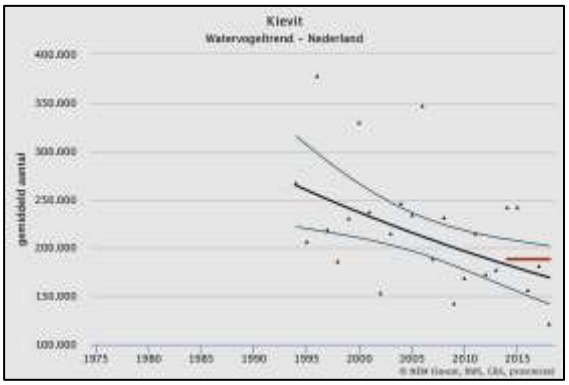

Bron: [Sovon.nl]

Daarenboven zijn recentere winters vrij zacht geweest. De vorstgrens kwam niet of nauwelijks ten zuiden van de DB te liggen, ofwel: er zijn in het voorjaar minder kieviten die de DB 'moeten' passeren om in het broedgebied te komen. Zeer frappant was dit zichtbaar na de uitermate zachte winter 2019/2020: voorjaar 2020 telden we slechts 630 kieviten, 29% van hun langjarig gemiddelde.

In het **najaar** is het logisch een relatie met broedvogels en broedsucces te veronderstellen. De grafiek laat hier een nog sterkere afname zien dan in de wintervogel-grafiek.

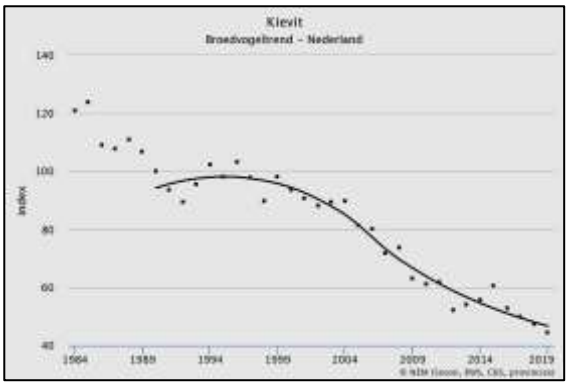

Bron: [Sovon.nl]

[Sovon.nl] stelt dat "vanaf ongeveer 1990 de aantallen in het hele land [afnemen]. De steeds intensievere bedrijfsvoering in agrarisch cultuurland is de hoofdoorzaak, met verlies aan broedgebieden door stadsuitbreiding, nestpredatie en andere factoren als nevenoorzaken."

Daarmee is zo'n beetje alles gezegd, en de tragiek van de steil afnemende kievitentrek wel ongeveer begrijpelijk geworden.

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Kievit

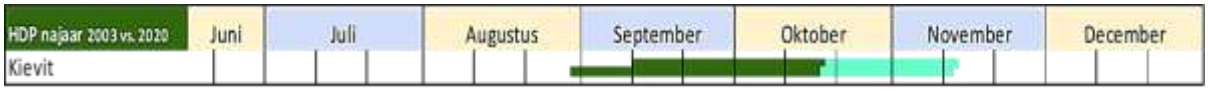

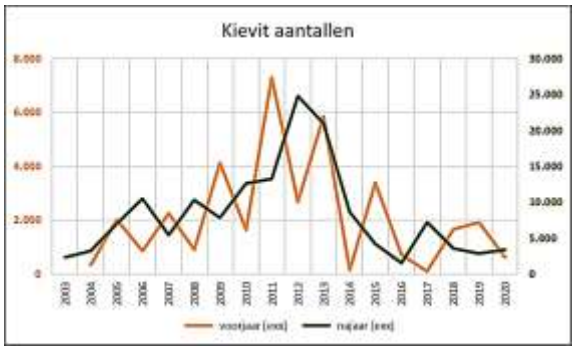

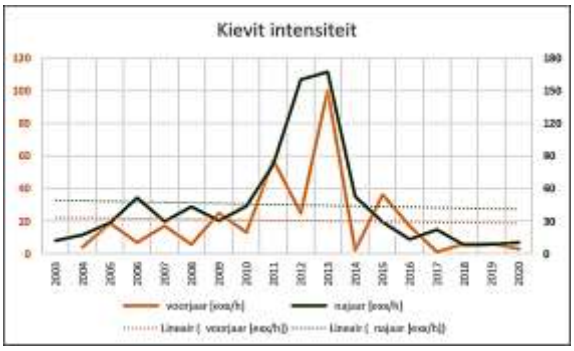

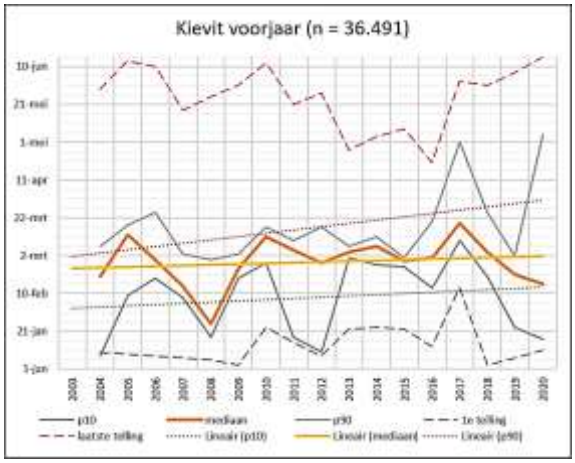

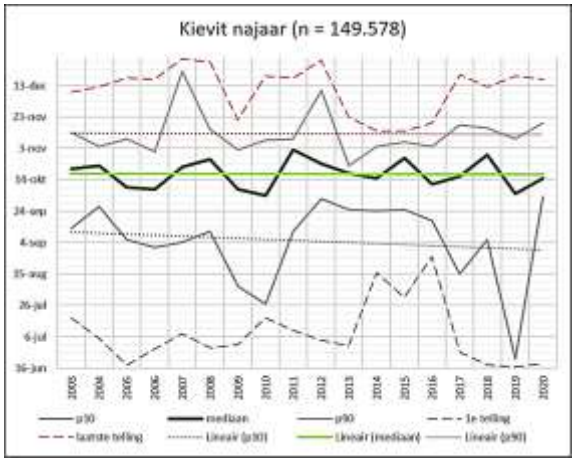

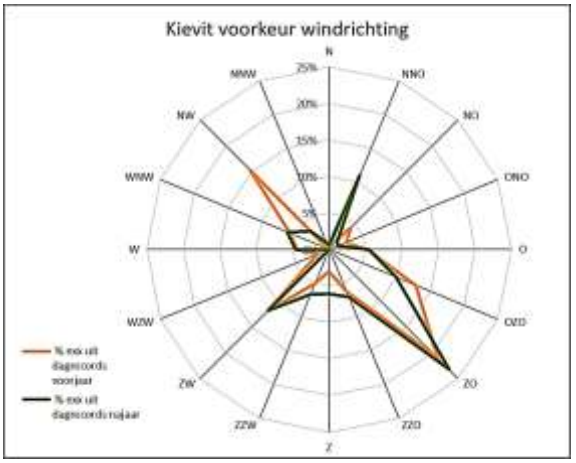

Goudplevier *Pluvialis apricaria*

Voorjaar

Algemeen

In het voorjaar trekt de Goudplevier vaak langs de Elzen en de populierenrij op de grens van bouwland en nat gebied. Soms komen ze ook rechtstreeks over de telpost nadat ze de rivier zijn overgestoken. Zoals bekend, zijn het vaak gemengde groepen van Kievit en Goudplevier. Tegen een heldere lucht en op afstand worden goudplevieren alléén vrij gemakkelijk over het hoofd gezien. Het risico van verwarring met TP-vogels is niet groot, er pleisteren weinig goudplevieren op het eiland van Dordrecht [Avifauna 2020, 183].

We telden in de voorjaren totaal 3.929 goudplevieren, op het Zuidplaatje aanzienlijk meer (3.314 exx) dan de 615 exx op de Tongplaat. In 2015 werd er niet één geteld.

De kruissnelheid is niet gevonden in de literatuur, en dus met de methode van Tennekes berekend vanuit biometrische data en opmetingen aan foto's: ≈34km/h. De treksnelheid zal analoog aan die van ongeveer even grote en slanke vogels misschien bij ≈55km/h liggen.

Dagrecords

48 van de 69 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vallen op het Zuidplaatje – dus vóór 2013, de gelukstreffer van 2020 (160 exx) niet meegeteld. Van de vogels vloog ruwweg 56% vooral bij semi-kopwinden rond OZO, vooral tegenwerkende zijwind dus. De vogels tonen een heel sterke voorkeur (64%) voor Bft3 als windkracht.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
12-3-2011	OZO	3	809	135
20-3-2005	OZO	3	593	70
17-3-2012	ZW	3	237	79
13-3-2009	W	3	224	37
17-3-2010	ZW	3	166	30

Ontwikkelingen 2004-2020

Het lijkt onvermijdelijk een correlatie met de lokale ecologische variabele 'verhuisde telpost' vast te stellen. Op het Zuidplaatje was er meer zicht op over het bouwland trekkende vogels. Dat zal één van de factoren in de teruggang na 2012 zijn. De intensiteitspiekjes van 2013 en 2016 zijn bedrieglijk: het zijn de twee jaren met verreweg de minste teluren. Ten tweede meldt [Sovon.nl] een geringe landelijke afname. Ten derde kunnen ook zachtere winters – met minder 'zuidelijke' goudplevieren – een rol gespeeld hebben. Het voorjaar van 2021 met een intense koude-week lijkt dit wel te bevestigen.

Het aandeel van de DB-Goudplevier in de landelijke trek, 0,79% op het Zuidplaatje, loopt op de Tongplaat terug naar 0,22%. Het aandeel in de DB-trekvogels vergaat het net zo: van 1,05% naar 0,25%. De trendlijn in de intensiteitsgrafiek ondersteunt dit beeld.

De HDP-shift valt met een onbeduidende simulatie van het 'lege' 2015 tegenwoordig zo'n 10 dagen vroeger en is een week langer, waarbij de mediaan bijna op zijn plaats blijft. De staafgrafiek laat zien dat de vroegere piek rond de mediane datum tegenwoordig uitblijft. Al met al is de HDP een eind februari – eind maart kwestie. Verrassend is evenwel dat door jaarlijkse variaties, gevoegd bij een vroeger vertrek uit het zomerkwartier het mediane winterverblijf juist een aan de vervroegde HDP tegengestelde beweging maakt. Het is tegenwoordig twee weken langer en komt op ≈22 weken.

Najaar

Algemeen

De DB telt in het najaar in het algemeen minder steltlopers dan in het voorjaar, zo ook goudplevieren. Net als kieviten, en vaak samen met die soort, hebben ze in het najaar de 'ergerniswekkende' gewoonte om langdurig op of nabij de Tongplaat te pleisteren, telkens hoog op te vliegen, formaties te vormen en schijnbaar weg te trekken. Maar ze komen soms nog wel tot een kwartier na *take-off* weer terug of er niets aan de hand is. Vaak neemt dit pseudo-trekken een hele week of langer in beslag.

Maar ergens halverwege een willekeurige middag neemt de hele groep – in al of niet gescheiden tranches van 'twijfelaars' en 'doorzetters' – dan toch de wieken en trekt meestal net boven de boomtoppen via de Dam van Engeland definitief zuidwestwaarts. Het is gedurende al die tijd een prachtig schouwspel, maar je wordt er als teller weleens wat kriebelig van. We telden er totaal 2.535, op de Tongplaat aanzienlijk meer (jaarindex 174%) dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

De tabel bevestigt de dominantie van de Tongplaat-tellingen bij deze soort. 100 benutte dagrecords (dekking 97%) vertellen dat in het najaar de meeste (73%) goudplevieren bij (semi-) kopwinden vliegen. De windroos levert het inzicht op dat Goudplevier-tellingen het hele jaar door het best 'gelukken' bij winden uit de zuidelijke sector. 53% van de vogels vliegt bij Bft3 en elk 18% bij Bft2 en/of Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-11-2017	ZW	3	450	2.700
31-10-2014	Z	3	225	28
31-10-2020	Z	3	149	22
3-11-2020	ZW	2	100	29
5-11-2006	W	3	70	35

Ontwikkelingen 2003-2020

Anders dan in het voorjaar is een verhoging van aantal en intensiteit te zien bij de najaarstellingen op de Tongplaat. Het aandeel in de landelijke en DB-tellingen stijgt ook bescheiden naar resp. 0,47% en 0,08%. Verklaring? Geen idee, of het moest zijn dat de natte Tongplaat met haar specifieke uitzicht een rol is gaan spelen als pleisterplaats. Dat was voorheen onmogelijk. De DB blijft een vrij onbelangrijke telpost voor de soort en de Goudplevier een vrij onbelangrijke soort voor de telpost.

De oorspronkelijke HDP van 53 dagen verkort tot 45 dagen en begint 'dus' 8 dagen later.

De uiterst grillige mediaan is op de trendlijn echter met 18 dagen vervroegd. De p_{10}-p_{50} periode is nu nog maar 12 dagen. Het mediane zomerverblijf verkort in de loop van de jaren van ≈33 naar ≈31 weken.

Samenvatting

Goudplevier *Pluvialis apricaria*		
Broedgebied [Sovon 2018, 242v.]	Fennoscandinavië en Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Nederland, Groot-Brittannië, ZW-Europa, N-Afrika	
Kruissnelheid [berekend vanuit foto]	≈34km/h, geschatte treksnelheid op grond van analogie: ≈55km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	3.314	615
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	21%
Intensiteit [exx/h]	3,0	0.5
Aandeel in DB [% alle exx]	0,77%	0,22%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,05%	0,25%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 mrt – 10 mrt – 30 mrt (29)	19 feb – 13 mrt – 27 mrt (36)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈20	≈22
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2015	
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk op locatie Tongplaat goudplevieren op grote afstand gemist tegen helderblauwe luchten.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	926	1.609
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	174%
Intensiteit [exx/h]	0,47	0,75
Aandeel in DB [% alle exx]	0,06%	0,08%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,33%	0,47%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	21 sep – 28 okt – 13 nov (53)	29 sep – 10 okt – 13 nov (45)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈33	≈31

HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Goudplevier

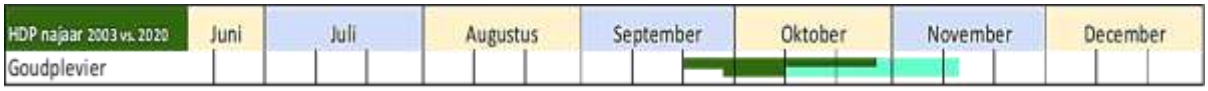
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Goudplevier

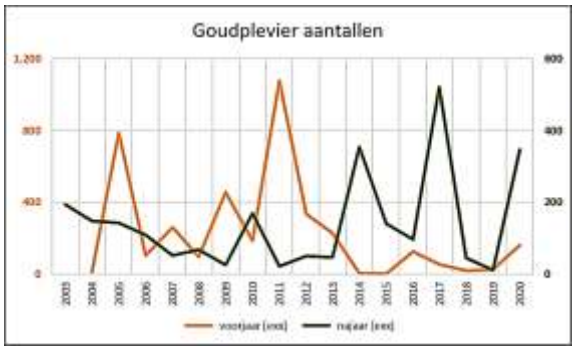
Goudplevier aantallen

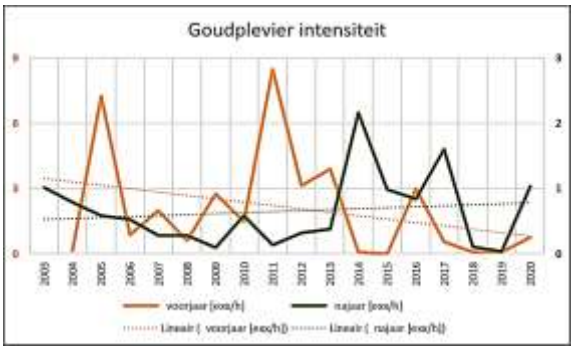
Goudplevier intensiteit

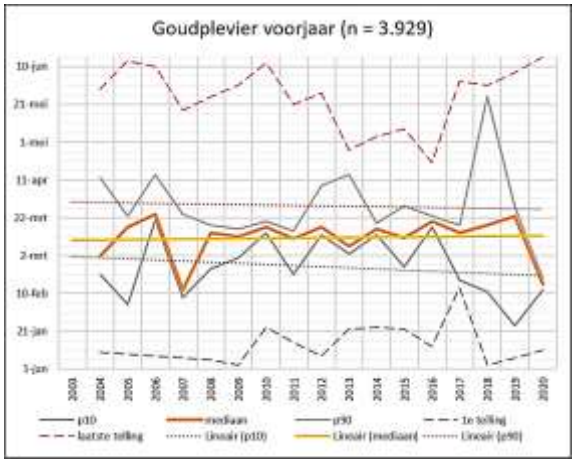
Goudplevier voorjaar (n = 3.929)

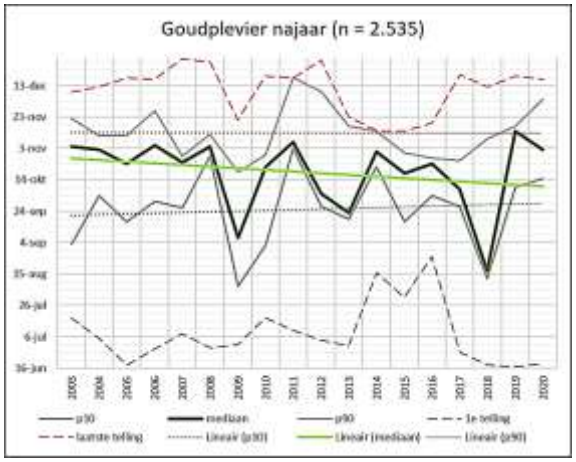
Goudplevier najaar (n = 2.535)

Goudplevier seizoensverblijf op medianen

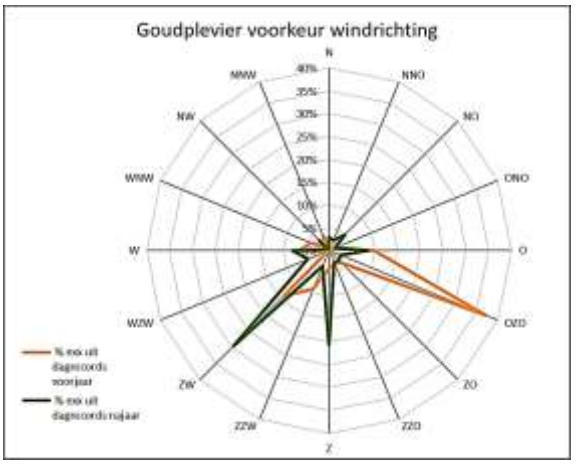
Goudplevier voorkeur windrichting

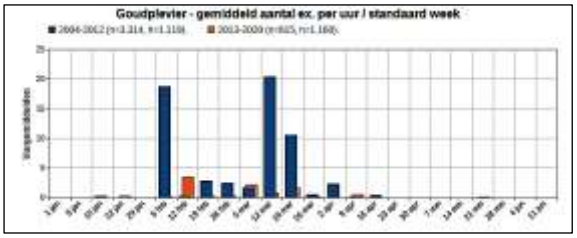
Goudplevier - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

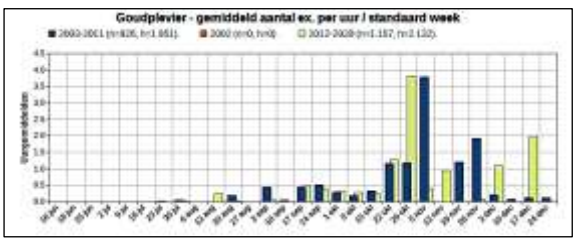
Goudplevier - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

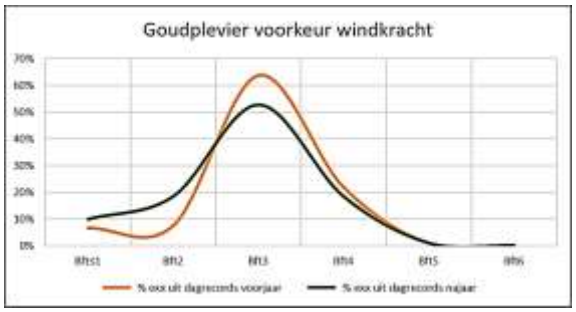
Goudplevier voorkeur windkracht

Zilverplevier *Pluvialis squatarola*

Voorjaar

Algemeen

In acht van de 17 voorjaren uit de historie van de telpost tot 2020 zijn 16 exx van de Zilverplevier gepasseerd, éénmaal 6 exx, enkele keren twee en verder individuen. Bij zulke sporadische waarnemingen komt een trekroute niet eens in de herinnering op. De Zilverplevier doet ook weleens even de Tongplaat aan, laat de foto op de grafiekpagina zien.

Verder onttrekken deze variaties zich aan alle analyse. Probeer bijvoorbeeld maar eens een HDP te herleiden uit de staafgrafiek. We volstaan dus met summiere informatie in de grafieken. Het voorjaar is uit de windgrafieken verwijderd vanwege vertekening door het eerste dagrecord.

De kruissnelheid is ≈42km/h, maar via de radar zijn treksnelheden gemeten van ≈64km/h [Tennekes 2009, 193]. De vogel is dus een krachtige vlieger die op trek gemakkelijk 150% van zijn kruissnelheid haalt. En dat is de enige indruk die overblijft van de schaarse waarnemingen: zilverplevieren stuiven letterlijk voorbij.

Dat vliegvermogen blijkt ook uit de negen beschikbare dagrecords (dekking 100%). We telden 12 van de 16 exx bij relatief sterke (semi-) kopwinden: 63% koos voor windkracht Bft4.

Voor de volledigheid hierbij nog de tabel met de eerste vijf dagrecords.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-5-2005	N	4	6	1,2
23-1-2019	ONO	2	2	1,0
14-4-2013	Z	4	2	0,3
24-5-2018	NO	2	1	0,3
5-3-2018	ZZO	4	1	0,2

Najaar

Algemeen

In het najaar verlaten zilverplevieren het eiland van Dordrecht diagonaal over de Tongplaat en op boomtophoogte via de Dam van Engeland, totaal 128 exx, waarvan 100 op de Tongplaat.

Dagrecords

Gezien de overige dagrecords zijn de eerste twee in *november* 2018 en 2020 gelukstreffers geweest, zie de staafgrafiek. De meeste vielen op de Tongplaat. Uit 44 beschikbare dagrecords (dekking 100%) blijkt weer het vliegvermogen: 76% trok bij (semi-) kopwinden en ook in het najaar had 49% van de vogels geen probleem met Bft4+ windkrachten.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-11-2018	ZW	4	26	8,7
14-11-2020	ZZW	3	18	7,2
5-10-2019	O	2	5	0,6
29-8-2018	VAR	1	5	1,4
17-9-2006	W	3	5	0,8

Ontwikkelingen 2003-2020

Net als de Goudplevier vertoont de Zilverplevier op de Tongplaat een stijgende lijn in de tellingen. Dat lijkt ook logisch gezien de trekroute, die vanaf het Zuidplaatje moeilijk is te zien. Alle kengetallen gaan een factor twee tot ruim drie omhoog op de Tongplaat.

De HDP onderging een forse shift en verlenging. Zij begint recentelijk pas op de dag dat de vorige voorbij was en duurt nu ruwweg 35 dagen van eind september tot eind oktober. De mediaan in de shiftgrafiek illustreert dat dit een vrij geleidelijke ontwikkeling is, die mogelijk nog wel een vervolg kan krijgen.

Vanwege de ontbrekende voorjaren kan geen uitspraak worden gedaan over de verblijfsduur in zomer- en winterkwartier.

Samenvatting

Zilverplevier *Pluvialis squatarola*		
Broedgebied [Sovon 2018, 244v.]	Hoog-arctische gebieden van Canada, Alaska en Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W-Europa, of W-Afrika met W-Europa als tussenstap	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈42km/h, waargenomen treksnelheid ≈64km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	9	7
Bijzonderheden status	Slechts in 8 voorjaren waargenomen in zeer klein aantal	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	28	100
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	357%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,05
Aandeel in DB [% alle exx]	0,002%	0,005%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,16%	0,42%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 sep – 10 sep – 20 sep (11)	20 sep – 14 okt – 25 okt (35)

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Zilverplevier

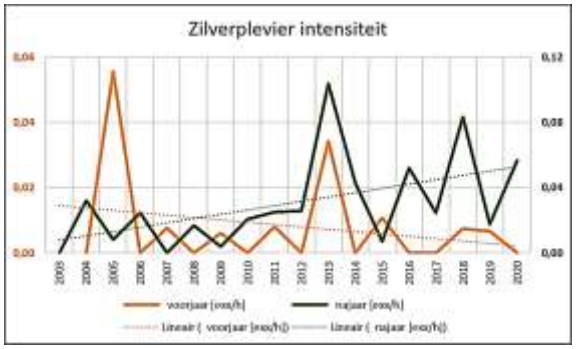

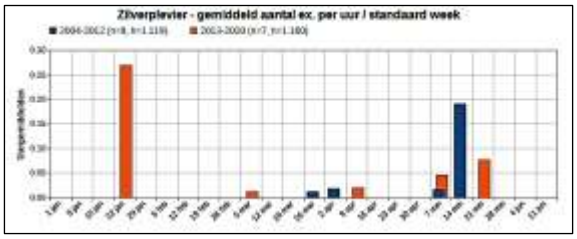

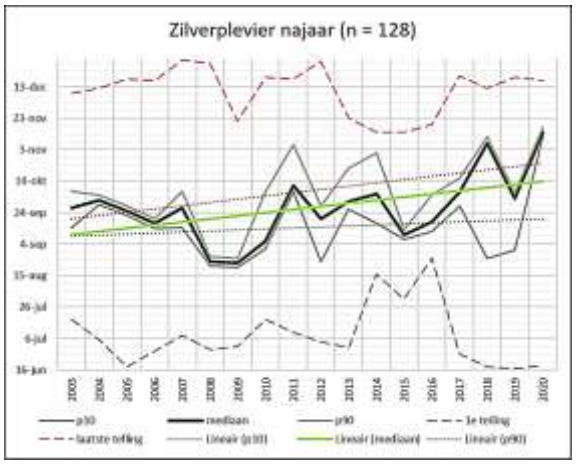

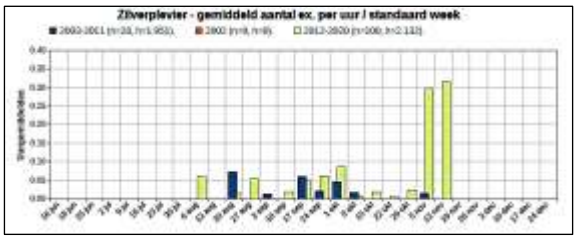

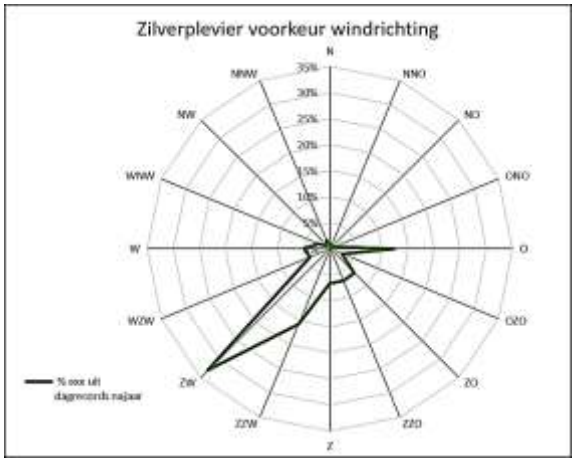

Bontbekplevier *Charadrius hiaticula*

Voorjaar

Algemeen

De Bontbekplevier passeert erg onregelmatig en werd in acht voorjaren nauwelijks of niet gezien. Ze vliegen erg laag en worden vaak pas opgemerkt als ze tijdelijk op de Tongplaat pleisteren en/of daarna weer laag tussen de bomen verder gaan. Uiteindelijk zagen we 339 exx, 268 op de Tongplaat tegen 71 exx op het Zuidplaatje. De jaarlijkse variaties zijn enorm.

De kruissnelheid is ≈35km/h. De vogel blijft dus algauw in de lucht. Op trek zijn evenwel snelheden gemeten van ≈70km/h [Tennekes 2009, 192]. De Bontbek heeft derhalve een zeer forse powerreserve en hoeft niet krap te kijken bij de preferentie voor windkracht en –richting, zullen we bij de dagrecords zien.

Dagrecords

Bijna alle dagrecords hiernaast vallen in de Tongplaat-periode van de telpost, en dat geldt voor 37 van de 48 benutte dagrecords (dekking 100%). Deze verraden, dat 73% van de vogels passeerde bij kopwinden. De windroos laat dat bij deze soort heel mooi zien. Voor 86% was de favoriete windkracht Bft3-4, waarvan Bft3 wel 63% innam.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
16-3-2016	NO	3	32	9
1-4-2019	O	3	30	9
18-3-2016	N	3	30	120
15-3-2016	NO	3	22	7
6-3-2010	NO	4	18	7

Ontwikkelingen 2004-2020

Met 2016 en 2019 als koplopers lijkt de verhuizing van de telpost voor het waarnemen van deze soort gunstig. De vraag is of dat zo blijft. Omdat de Tongplaat tussen twee (onregelmatige) snoeibeurten behoorlijk dichtgroeit, kunnen we deze laagvliegers zomaar missen, vergelijk bijvoorbeeld 2019 (na snoeibeurt) met 2020. Een tweede factor *kan* zijn dat sinds de aanleg van de NDB de trekroute *mogelijk* een beetje is verlegd [Avifauna 2020, 185, onderschrift foto]. En *last but not least*: de trek van deze soort is vooral een zaak van de kust o.a. bij Breskens, Scheveningen en de Eemshaven.

In dat licht is het nóg verrassend dat de DB tot 0,5% van de landelijke trek telt en dat dat in 2016 en 2019 tijdelijk tot boven 1,1% stijgt. De bijdrage van bontbekjes aan DB voorjaarstellingen is minder dan 0,1%.

De HDP is recentelijk aanzienlijk (20 dagen) langer dan in 2004. Het begin valt ongeveer gelijk, in de 3e decade van maart, maar het eind veel later dan voorheen in de 3e decade van april. De mediaantrendlijn doet voor 5 dagen mee. Vooral een 2e piekje in mei 2020 'rekt' de huidige HDP uit, toont de staafgrafiek. De shiftgrafiek is natuurlijk gesimuleerd voor de ontbrekende jaren en bijbehorende percentielen.

Omdat de 'echte' percentielen verschillen van de trendlijnen is de verlengde HDP niet terug te zien in de verblijfsduur in het winterkwartier. Integendeel, dat daalt in de berekening van ≈30 naar ≈28 weken. Op de trendlijn blijft het echter bij ≈30 weken – en die lijn kan in dit geval wel dichter bij de realiteit zitten dan de cijfertjes, want het winterverblijf is stabiel op ≈23 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekken bontbekplevieren eveneens laag en je moet maar net geluk hebben om ze op te pikken door de begroeiing heen en tegen de achtergrond van bomen. De vogels trekken gewoonlijk dwars door de Tongplaat heen, maar in het najaar is de pleisterdrang kennelijk lager: slechts éénmaal, op 23 augustus 2015 worden 14 TP-ers genoteerd.

In het najaar worden duidelijk minder bontbekjes geteld (171 exx) dan in het voorjaar. Daartegenover staat, dat er 'slechts' vijf jaren zijn waarin ze niet voorkomen en er zijn al helemaal geen manco's meer op de telpostlocatie Tongplaat, waar de jaarindex op 280% komt.

Dagrecords

In het najaar vallen 43 van de 54 beschikbare dagrecords (dekking 100%) op de Tongplaat. Ze vertellen dat 63% van de vogels bij (semi-) kopwinden trok, volgens de windroos vooral tussen ZW en W. In het najaar benut de Bontbek nog steeds vooral windkracht Bft3, maar 43% van de vogels houdt het ook nog vol bij Bft4-6. In het Bft6-geval ging het trouwens om semi-staartwind: het zijn de 14 vogels van het 1e dagrecord.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
23-8-2015	O	6	14	7
6-9-2006	WZW	3	14	3
2-9-2012	ZW	4	13	4
1-7-2019	W	3	11	2
21-9-2013	Z	3	8	2

Ontwikkelingen 2003-2020

Vanaf 2012 is er een flinke stijging van aantallen en een voorzichtiger gemiddelde stijging van intensiteiten van passerende bontbekjes. Dat wil zeggen dat een correlatie met de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat niet te ontkennen is. Beter zicht op deze laagvliegertjes lijkt de achtergrond. De staafgrafiek ondersteunt dit beeld met zijn dominante groene staven.

In het najaar is het aandeel van de DB-tellingen in de landelijke trek van de soort beperkt tot ≈0,4% en telt de Bontbekplevier niet meer dan enkele promillen van procenten van DB-trekvogels. *"Kustvogel is my second name …"*

Door de ontbrekende najaren te simuleren met gemiddelde percentielen kon een HDP worden benaderd. In 2003 is deze 23 dagen in september. In 2020 is de HDP meer dan verdubbeld tot 58 dagen, en loopt dan ruwweg van begin augustus tot eind september met een mediaan die zich terugtrekt naar 1 september.

Het verblijf in het zomerkwartier blijft bij alle simulaties (mogelijk) rond 23 weken liggen.

Samenvatting

Bontbekplevier *Charadrius hiaticula*		
Broedgebied [Sovon 2018, 246v.]	NW-Europa en arctische gebieden	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Europese en Afrikaanse wadden en delta's	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈35km/h, waargenomen treksnelheid ≈70km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	71	238
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	425%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,23
Aandeel in DB [% alle exx]	0,02%	0,09%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,2%	0,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	28 mrt – 30 mrt – 6 apr (9)	25 mrt – 4 apr – 23 apr (29)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈30	≈28
Bijzonderheden status	Niet gezien in 2004, 2006, 2007, 2017, ≤2 exx in 2008, 2011, 2012	
Mogelijke foutbronnen	Moeilijk te ontdekken tussen toegenomen begroeiing Tongplaat.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	45	126
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	280%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,06
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,007%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,2%	0,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	31 aug – 12 sep – 23 sep (23)	4 aug – 1 sep – 1 okt (58)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈23	≈23
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2003, 2004, 2007, 2008 en 2010	
Mogelijke foutbronnen	Moeilijk te ontdekken tussen toegenomen begroeiing Tongplaat.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Bontbekplevier

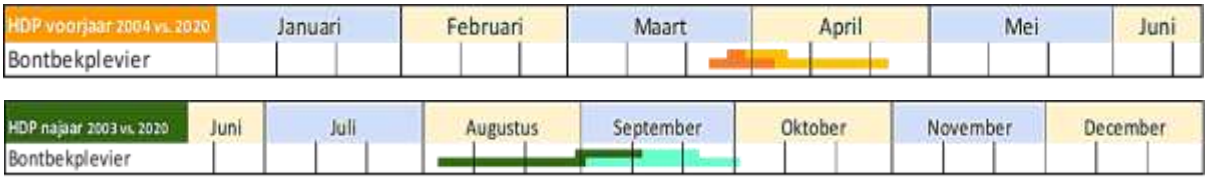

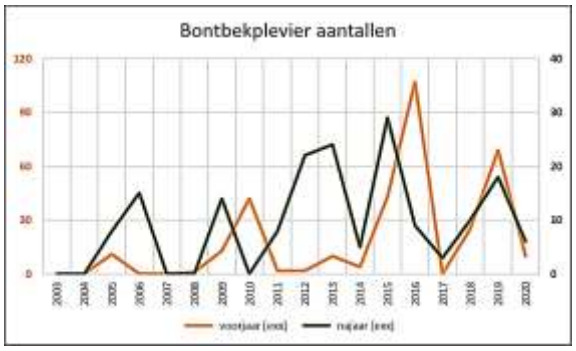

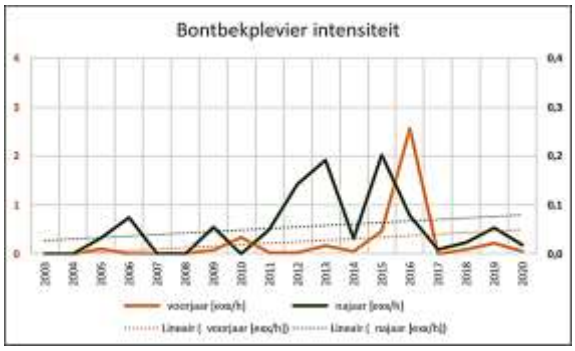

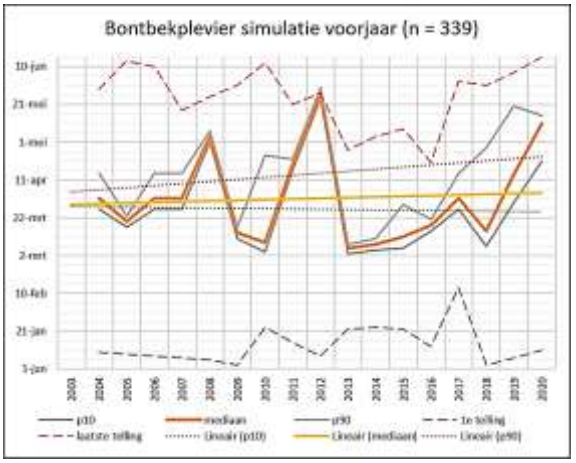

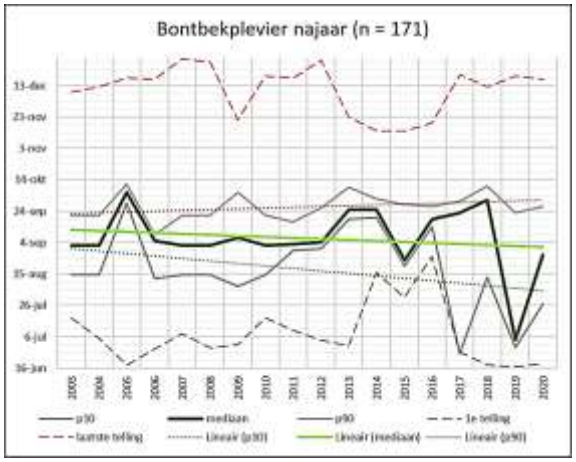

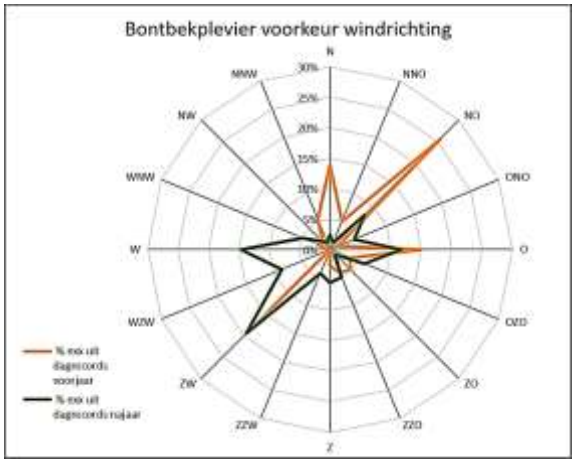

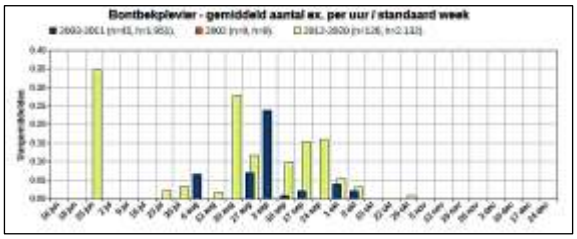

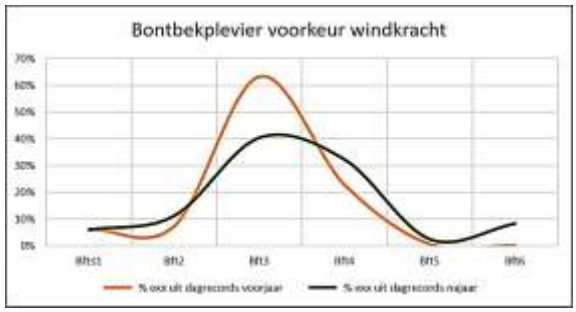

Kleine Plevier *Charadrius dubius*

Voorjaar

Algemeen

Eigenlijk is trek van de Kleine Plevier over de DB zó grillig, en ontbreekt in zóveel voor- en najaren dat de vogel eigenlijk bij de 'overige' steltlopers behoort. Maar omdat bij deze stand van zaken het aandeel in de landelijke trek toch nog wel iets voorstelt, is de voorjaarstrek wel uitgewerkt – noodzakelijkerwijs kort, dat wel.

De Kleine Plevier neemt meestal een lage route langs de Dam van Engeland, Tongplaat, Elzen en populieren en pleistert soms even op de Tongplaat, maar vliegt meestal binnen het halfuur weer verder op halve populierenhoogte.

We telden 63 exx, 11 op het Zuidplaatje en 52 op de Tongplaat (jaarindex 532%).

De vogel weegt niet meer dan een leeuwerik, maar heeft veel langere vleugels. Een kruissnelheid van ≈27km/h volstaat derhalve. Treksnelheden zijn niet vermeld in de literatuur, maar als de Kleine Plevier net zoveel powerreserve zou hebben als grote broer Bontbekplevier, dan zouden op trek zomaar snelheden van ≈60km/h kunnen worden gehaald. Dat is evenwel slechts een schatting.

Dagrecords

Driekwart van de 37 benutte dagrecords (dekking 100%) viel op de Tongplaat. Het vermoeden van een grote vliegkracht vindt daarin wel ondersteuning: 64% van deze vogels vloog bij (semi-) kopwinden en 44% deed dat bij Bft4, 30% bij Bft3.

Het najaar is uit de windgrafieken weggelaten ter wille van de resolutie.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
22-4-2017	N	4	11	1,9
23-4-2019	ZO	4	4	0,5
31-3-2019	NO	3	3	0,4
20-3-2016	NNW	3	3	1
14-4-2013	Z	4	3	0,4

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantallen en intensiteiten tonen een positieve invloed van de verhuizing naar de Tongplaat. Dat is begrijpelijk: aldaar merk je kleine plevieren makkelijker op dan op het Zuidplaatje en er zijn daar geen voorjaren zonder kleine plevieren, al is het soms op het randje. De DB-bijdrage aan de landelijke trek is 'hoog', tot 1,3%: de Kleine Plevier is meer binnenlandvogel dan de Bontbekplevier, wordt hiermee bevestigd.

De HDP-shift is berekend onder simulatie van de ontbrekende seizoenen. De HDP is geleidelijk 4 weken langer geworden, maar centreert ongeveer langs de oude HDP en valt dus van eind maart tot begin mei, met de mediaan rond half april. Vanwege de zeer weinige, verspreide najaarswaarnemingen kan niets worden gezegd over het seizoensverblijf.

Najaar

De dagrecordtabel is meteen het totaaloverzicht. Alleen de 2 vogels van 2013 werden overdag genoteerd, de overige 15 exx bij avond. Zijwinden rond NW werden het meest benut en afgaande op 'de meerderheid' vinden de plevieren windkracht Bft4 geen probleem. Bij dat al is het aandeel in de landelijke trek 2,3% op het Zuidplaatje en 0,6% op de Tongplaat. De staafgrafiek toont, dat 'een HDP' niet bestaat.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-8-2006	NW	4	12	6,0
4-7-2012	ZO	2	2	0,7
26-8-2019	NO	1	1	0,2
6-10-2013	WNW	≤1	1	0,2
5-10-2013	WNW	1	1	0,1

Samenvatting

Kleine Plevier *Charadrius dubius*		
Broedgebied [Sovon 2018, 248v.]	Nederland is NW-grens van het broedareaal in dynamische milieus	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Afrika ten zuiden van de Sahara	
Kruissnelheid [berekend van foto]	≈27km/h, geen waargenomen treksnelheid beschikbaar	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	11	52
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	532%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,018%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,6%	1,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	5 apr – 9 apr – 17 apr (12)	26 mrt – 14 apr – 5 mei (40)
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2005 en 2010-2012	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	12	5
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,3%	0,6%
Bijzonderheden status	Alleen waargenomen in 2006, 2012, 2013 en 2019	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Kleine Plevier

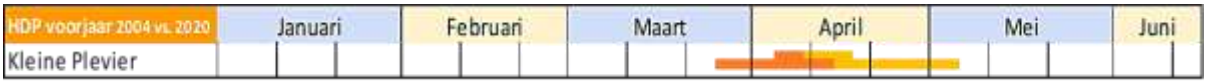

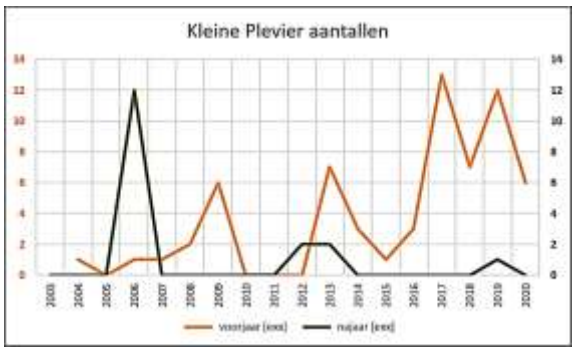

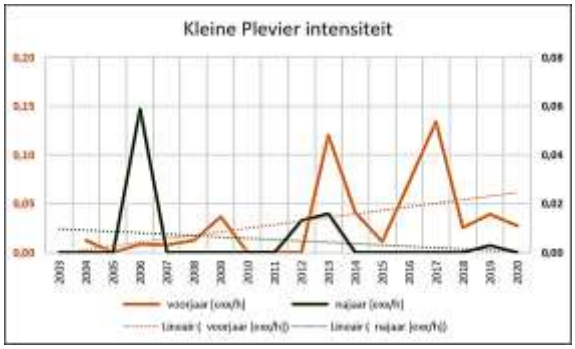

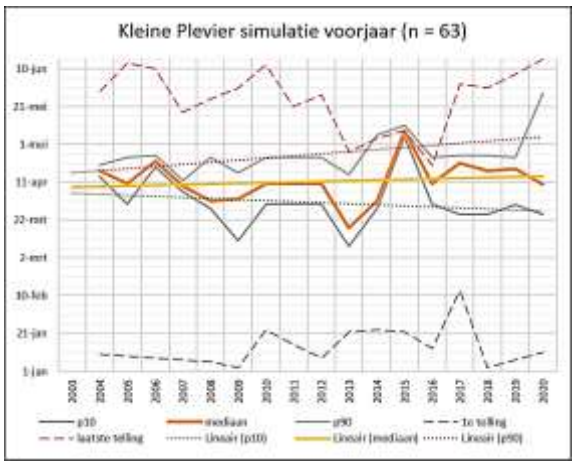

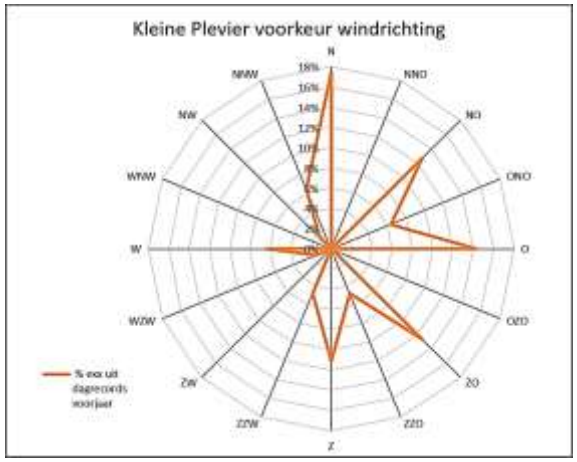

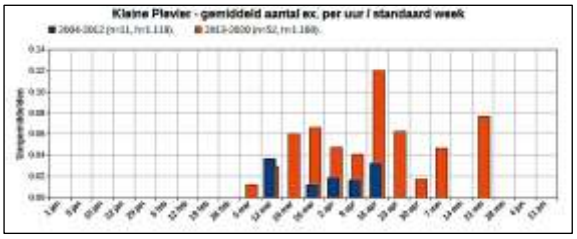

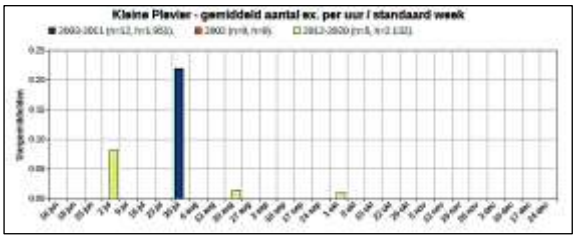

Regenwulp *Numenius phaeopus*

Voorjaar

Algemeen

De Regenwulp trekt óf hoog over beide rivieroevers langs de DB, óf lager langs de Nieuwe Merwedeweg. Kans op verwarring met TP vogels is er strikt gezien niet, maar in de HDP is het de kunst om tijdelijk op de Tongplaat landende vogels correct te noteren.

Totaal passeerden in de historie van de telpost 1.126 regenwulpen met grote jaarlijkse variaties qua aantal en intensiteit. Al vóór de verhuizing naar de Tongplaat is de trend sterk dalend, maar vanaf 2019 lijkt zich een bescheiden herstel door te zetten (ook weer bevestigd door de voorjaarstellingen van 2021).

De kruissnelheid is berekend op ≈31km/h uit gegevens van [Alerstam et al, 3], die een gemeten treksnelheid van ≈59km/h vermeldt.

Dagrecords

Slechts één dagrecord in de tabel viel op de Tongplaat, maar ongeveer éénderde van de 91 beschikbare dagrecords (dekking 97%) doet dat ook. Bijna alle vogels werden bij dag geteld, iets strijdig met [LWVT/SOVON 2002, 132v.]. De 1.095 vogels uit de dagrecords vlogen voor 67% bij (semi-) kopwinden tussen NW en OZO, laat de windroos zien. Windkracht Bft2-3 werd het meest (61%) benut.

Slechts 23% van de vogels vliegt bij sterkere winden (Bft4+). Dat is wat onverwacht in het licht van de behoorlijke powerreserve die de snelheidsgegevens van de Regenwulp lijken te suggereren.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-4-2010	N	2	108	20
14-4-2013	Z	4	55	8
20-4-2008	O	4	50	4
22-4-2007	O	1	45	6
17-4-2006	NW	4	43	6

Ontwikkelingen 2004-2020

Na 2010 is het afgelopen met grotere aantallen regenwulpen. Er is dus geen kennelijke relatie met de verhuizing naar de Tongplaat in 2012. Het intensiteitspiekje in 2013 is te verklaren vanuit de weinige teluren.

Behalve de piek in 2010 is het verloop op de DB asynchroon aan de landelijke tellingen, waaraan de DB voor ≤1% bijdraagt. Het aandeel van de soort in de DB-voorjaarstrek daalt in de onderzoeksperiode van 0,18% naar 0,12%.

Opmerkelijk is, dat de begindatum van de HDP over de jaren vast blijft op 11 april, maar dat de p_{50} later, en de p_{90} eerder valt, zodat in 2020 een HDP van slechts twee weken in de 2e en 3e decade van april overblijft. De vroege stop van het telseizoen in 2016 heeft daarop nauwelijks invloed, toont een (niet afgedrukte) simulatie.

Het verblijf in het winterkwartier ligt door de jaren redelijk stabiel rond 37 weken.

Najaar

Algemeen

De Regenwulp trekt in het najaar in de (late) avond [i.o.m. LVWT/Sovon 2002, 132v.] oostelijk van de telpost zeer hoog en zuidwaarts over. Soms worden ze in de late schemering alleen gehoord, maar niet gezien. Omdat ze in het najaar niet lokaal pleisteren, zijn er geen twijfels over TP-vogels.

De Regenwulp is één van die 'anticyclische' soorten waarvan we er in het najaar veel minder zien dan in het voorjaar: 354 exx werden genoteerd, de meeste in de jaren tot 2010, waarna een scherpe daling volgt. Op het Zuidplaatje werden er dus meer geteld dan op de Tongplaat, waar de jaarindex naar 32% gaat.

Dagrecords

Vier van de vijf eerste dagrecords vallen 'natuurlijk' vóór 2011. Alle vijf zijn genoteerd tijdens avondtellingen en dat gaat nog lang door: uit 78 beschikbare dagrecords (dekking 100%) blijkt dat 78% van de najaarsvogels bij avond is geteld. 76% vloog bij (semi-) kopwinden, waarvan veel zijwind. In het najaar 'durven' ze meer dan in het voorjaar: Bft1-4 wordt door vrijwel gelijke percentages van ca. 25% benut.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-8-2005	NW	4	50	25
1-8-2010	WZW	1	48	11
28-7-2007	W	4	14	7
19-7-2009	W	3	13	7
12-7-2012	ZZO	2	12	6

Ontwikkelingen 2003-2020

Er kan geen relatie vastgesteld worden tussen de afname na 2010 en de locatie van de telpost en/of andere lokale ecologische veranderingen. Drie, van elkaar onafhankelijke fenomenen kunnen *cumulatief* evenwel als volgt aan een mogelijke verklaring bijdragen:

1. De gebruikelijke: in 2014 en 2016 startte het telseizoen net onder of boven de p_{90} trendlijn. Niet verrassend leverde dat in die jaren slechts 3, resp. 0 regenwulpen op.
2. Bij een notoire avondtrekker zijn minder avondtellingen niet ideaal. Van 2003-2010 telden we gemiddeld ≈12 avonden per jaar, vanaf 2011 werden dat er ≈7. Dat had zijn weerslag op de tellingen: 262 versus 94 exx in die twee respectievelijke perioden.

3. De afname loopt *enigszins* parallel met een landelijke afname waarin pas de laatste 2 jaar wat herstel optreedt – zowel landelijk als op de DB – zoals de grafiek laat zien.

Het aandeel van de DB regenwulpentrek in de dito landelijke daalt van 1,20% naar 0,46% en het zeer geringe aandeel in de lokale trek daalt ook drastisch. Voor de DB is de Regenwulp dus in het najaar geen belangrijke soort.

De HDP valt recentelijk later en korter en beslaat nu nog 12 dagen in de eerste helft van augustus. De mediaan gaat 9 dagen naar achter, maar maakt in het voorjaar een ongeveer gelijke ontwikkeling door. Er is dus nauwelijks invloed op het verblijf in het zomerkwartier. Dat blijft afgerond ≈16 weken. Zoiets zien we wel bij meer lange-afstandtrekkers, die liever volgens 'agenda' lijken te trekken dan gedreven door weersomstandigheden zoals veel korte-afstandtrekkers.

Samenvatting

Regenwulp *Numenius phaeopus*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 132]	Fennoscandinavië, Baltische staten, Noord-Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Getijdegebieden in West- en tropisch Afrika	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	31≈km/h, waargenomen treksnelheid ≈59km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	777	349
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	51%
Intensiteit [exx/h]	0,7	0,3
Aandeel in DB [% alle exx]	0,18%	0,12%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1%	0,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	11 apr – 15 apr – 28 apr (17)	11 apr – 21 apr – 25 apr (14)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈37	≈37
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	269	85
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	32%
Intensiteit [exx/h]	0,14	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,016%	0,004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,20%	0,46%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 jul – 2 aug – 13 aug (21)	5 aug – 11 aug – 17 aug (12)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈16	≈16
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2016	
Mogelijke foutbronnen	Laat begonnen tellingen én minder avondtellingen én landelijke ontwikkelingen vertekenen mogelijk het beeld na 2010.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Regenwulp

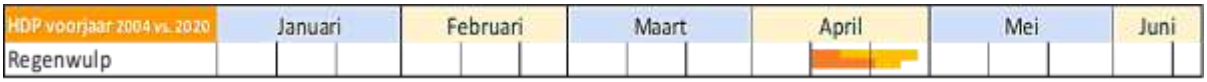

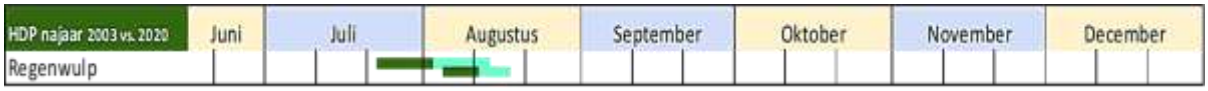

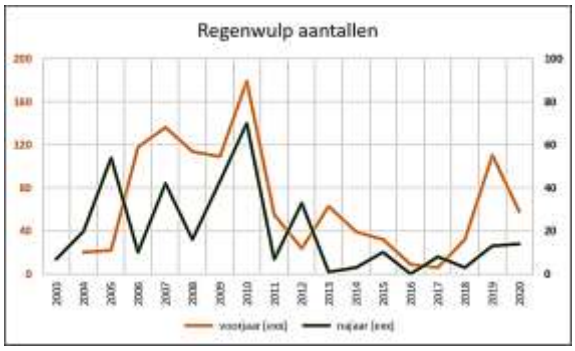

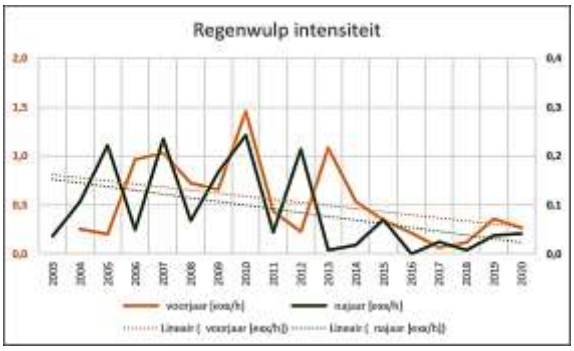

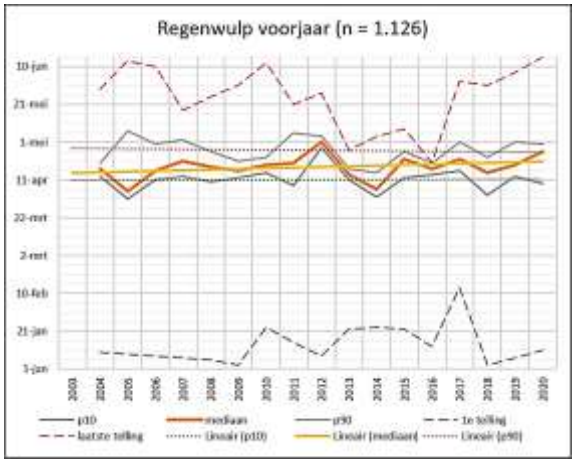

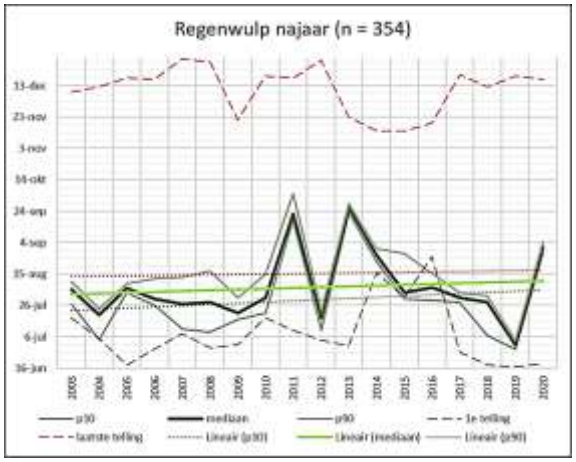

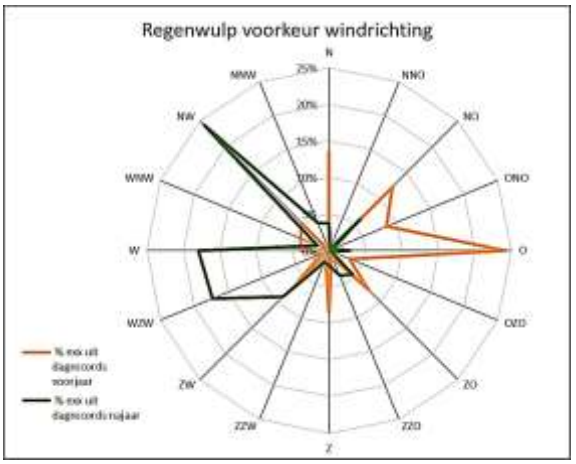

Wulp *Numenius arquata*

Voorjaar

Algemeen

Wulpen passeren de DB overwegend hoog boven de zuidelijke rivieroever, maar ook de route over de Elzen en de Nieuwe Merwedeweg wordt af en toe benut. Risico op verwarring met TP-vogels bestaat alleen met sporadische pleisteraars op de Tongplaat.

Van de 3.809 voorjaarswulpen telden we 2.543 exx op het Zuidplaatje en 1.266 op de Tongplaat waar de jaarindex dus 56% wordt.

De kruissnelheid is met data van [Alerstam et al, 3] berekend op ≈48km/h. Op trek zijn wulpen door de radar wel 'betrapt' op snelheden van ≈59km/h [Ibidem]. Deze v_{mr} van nog geen 23% boven v_{kr} (par. 12.8) suggereert geen superkrachtige vlieger en dat is in het najaar wel heel sterk merkbaar aan het vlieggedrag in relatie tot de wind, zie bij de dagrecords aldaar.

Dagrecords

De dagrecords uit 2010, 2012 en 2013 overtroeven seizoenstotalen van 10 andere jaren: wulpentrek alhier is grillig. Behalve het 2e record valt het hele rijtje in de tabel op het Zuidplaatje, maar uiteindelijk vallen toch nog 40 van de 95 benutte dagrecords (dekking 88%) op de Tongplaat. 61% van deze vogels vloog bij (semi-) staartwinden, vooral zijwind. Met de wind aldus (een beetje) in de rug had 74% geen probleem met windkracht Bft3+.

Van deze wulpen werd 2% gezien bij avondtellingen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
26-2-2012	NW	3	429	72
5-3-2013	ZZO	3	239	27
11-3-2012	WNW	2	172	31
14-3-2010	W	4	162	20
21-2-2009	ZW	2	151	30

Ontwikkelingen 2004-2020

Terwijl wulpen toenemend in Nederland overwinteren [Sovon.nl] en dus in theorie voor een grotere aanvoer in het voorjaar zouden kunnen zorgen, is de trek over de DB na 2013 substantieel gedaald zeggen de jaarindex en de lijngrafieken. De verhuizing naar de Tongplaat heeft dus waarschijnlijk een negatieve invloed gehad op het waarnemen van de Wulp in het voorjaar. Wellicht speelt ook de natuurontwikkeling in de Brabantse Biesbosch mee: de wulpen blijven nu misschien eerder ten zuiden van de rivier en zijn dan voor ons niet meer zichtbaar.

DB-wulpen nemen minimaal 1,4% van de landelijke wulpentrek voor hun rekening. Van alle trekvogels bij de DB is dat ≤0,59%. Voor een steltloper is dat niet onaardig, maar het belang van de telpost voor de soort en van de soort voor de telpost is vrij klein.

De echte HDP-shift is in beide seizoenen grillig. Met behulp van trendlijnen is er nog *iets* van te maken. Op die trendlijnen is de HDP geleidelijk iets langer geworden en valt gemiddeld nog steeds van eind februari tot half april met de mediaan in de 2e decade van maart. Buiten de HDP zijn er uiteraard ook weleens verrassingen: zo telden we in 2020 al in januari en februari 49 exx, 45% van het seizoenstotaal.

Versterkt door nog grilliger variaties in het najaar, vertoont het verblijf in het winterkwartier een grote spreiding: van minimaal 13 tot maximaal 41 weken rond een gemiddelde trend tussen ≈26-27 weken.

Najaar

Algemeen

Wulpen benutten in het najaar zo goed als dezelfde trekroutes als in het voorjaar, uiteraard in omgekeerde richting en ook bijna altijd hoog tot heel hoog. Er is niet veel risico op verwarring met pleisteraars die in juli en begin augustus weleens worden gemeld, want veel zijn dat er niet: 10 exx in 18 jaar.

In het najaar zien we op de DB veel minder wulpen dan in het voorjaar, totaal 1.042 in de telposthistorie, waarvan de meeste op het Zuidplaatje, zodat de Tongplaat-jaarindex op 86% komt. In 2010 en 2012 is er even sprake van significante aantallen (≥200 exx) maar verder is het behelpen.

Dagrecords

De 1e twee dagrecords worden genoteerd in de topjaren 2010 en 2012, één op het Zuidplaatje en één op de Tongplaat. *Merk op dat dit december-vogels zijn.* Deze twee overtreffen elk het seizoenstotaal van alle andere jaren. Verder zijn de dagrecords niet zo boeiend, het zakt al snel af naar ≤20 exx. Via 100 dagrecords is een dekking van 87% verkregen. Van die 909 vogels heeft 69% kennelijk een voorkeur voor windkracht Bft1-3, hoewel dan toch ook nog 19% kiest voor trekken bij windkracht Bft5.

Laatstgenoemde zijn dan vooral de vogels uit de 67% die verkoos om bij (semi-) staartwinden te vliegen, o.a. die van het 1e dagrecord.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-12-2010	O	5	157	52
8-12-2012	NNO	≤1	146	22
27-8-2014	O	2	58	6
6-8-2010	ZW	1	46	31
3-9-2004	VAR	2	32	6

De Wulp wordt in juli-september relatief vaak geteld op avondtrek. Van de najaarsdagrecord-DB-wulpen is dat 28%.

Ontwikkelingen 2003-2020

Anders dan in het voorjaar kun je in het najaar niet spreken van een correlatie met de verhuizing van de telpost: tussen 2010 en 2014 – dus op beide locaties – stelt de wulpentrek nog *iets* voor, maar daarvoor en daarna nauwelijks. Met de landelijke trek is er één overeenkomst: 2010 was ook het landelijke topjaar. Verder zien we in de onderstaande grafiek wel enige overeenkomst, maar vaak verschilt de DB-trend van die van de gezamenlijke telposten.

Misschien wel de dominantste correlatie is die met het broedsucces in Nederland – de lezer raadt het al: dat stort helemaal in na topjaren in 2009-2014, zie grafiek [Sovon.nl]. Daardoor waren er in die topjaren kennelijk veel broedvogels plus juvenielen die de DB passeerden op hun tocht naar het winterverblijf in de Delta.

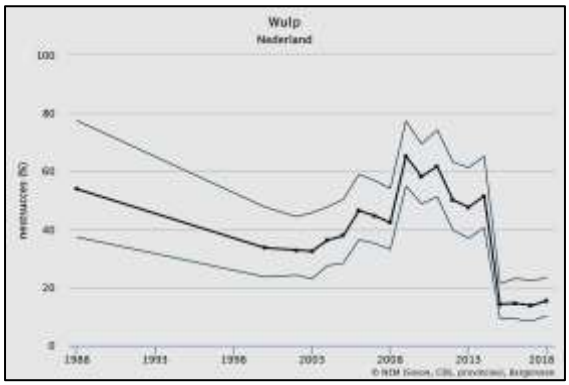

Bron: [Sovon.nl]

Het aandeel Wulp bij de DB zit rond 0,5% van de landelijke trek. Ze zijn evenwel slechts met honderdste procenten vertegenwoordigd in de 'eigen' DB trek, net als veel andere steltlopers.

Dat beeld stemt overeen met de opmerkingen dienaangaande in [LWVT/SOVON 2002, 134v.].

Misschien is de HDP-shiftgrafiek van de Wulp, ondanks simulatie van de te laat begonnen seizoenen 2014-2016 wel de grilligste van alle DB-doortrekkers. De trendlijnen zijn eigenlijk nauwelijks in staat enige realiteit te dekken.

Bij nader inzien valt er wel wat 'glad te strijken'. De extreme HDP van 2008 (184 dagen) is bijvoorbeeld veroorzaakt door één exemplaar op 28 december. Uitgerekend in dat jaar werden op 29 juni al 7 wulpen geteld, met nauwelijks exemplaren in de tussenliggende 'normale' HDP. Ook de vogels van de 1e twee dagrecords zijn buitenbeentjes: Zij drijven puur door hun aantal en *als decembervogels* bij twee anderszins 'stille' wulpenjaren de p_{50} ver buiten de p_{90} trendlijn – die nu eenmaal middelt over alle 'normale' jaren. Zo ook de heel vroege mediaan van 2017, veroorzaakt door 11 exx bij een avondtelling op 26 juni in een najaar met totaal 14 wulpen. Tja, statistiek …

Enfin, dit alles voor lief genomen, blijkt de HDP uit 2003 van 124 dagen, in 2020 teruggebracht naar 107 dagen in juli tot oktober en valt in zijn geheel ongeveer een maand vroeger. De mediaan houdt evenwel stand in de 2e decade van september. Mogelijk is dit bij alle voorbehoud wel de realiteit.

Alle afrondingen ten spijt is het berekende zomerverblijf natuurlijk ook grillig, illustreert de grafiek. Het gaat 'wiskundig' van ≈24 naar ≈27 weken. De verleiding is groot hier een verband te leggen met het weer. Korte-afstandtrekkers – wat wulpen bij uitstek zijn – worden immers sterker door weersinvloeden gedreven bij starten van de trek dan lange-afstandtrekkers.

Speelt zoiets ook bij de Wulp? Misschien: 2011 had een zachte winter en een extreem zachte lente. Viel daarom de p_{10} in het voorjaar zo vroeg? In 2018 waren februari en maart koud. Was daarom de voorjaars-p_{90} zo laat? Juni 2017 was heet. Waren de wulpen zo vroeg omdat er veel broedsels waren mislukt? Enzovoort, enzovoort. Beantwoorden van zulke vragen valt echter buiten het kader van deze studie. Weergegevens vatte ik samen van [knmi.nl].

Samenvatting

Wulp *Numenius arquata*		
Broedgebied [Sovon 2018, 262v.]	Europa, vooral Groot-Brittannië, Finland, Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Vooral Nederland	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈48km/h, waargenomen treksnelheid ≈59km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	2.543	1.266
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	56%
Intensiteit [exx/h]	2,3	1,1
Aandeel in DB [% alle exx]	0,59%	0,45%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,9%	1,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	24 feb – 16 mrt – 11 apr (46)	24 feb – 18 mrt – 16 apr (51)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈27	≈26
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	560	482
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	86%
Intensiteit [exx/h]	0,29	0,23
Aandeel in DB [% alle exx]	0,033%	0,025%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,6%	0,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 jul – 17 sep – 1 dec (124)	3 jul – 12 sep 18 okt (107)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈24	≈27

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Wulp

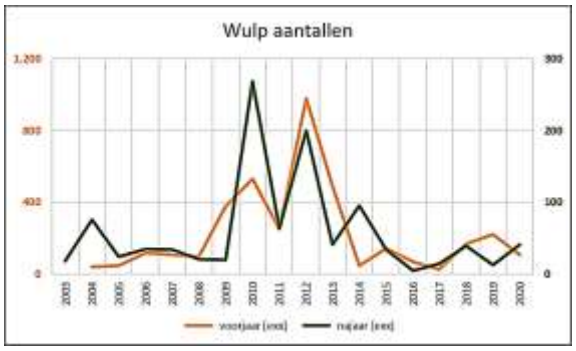

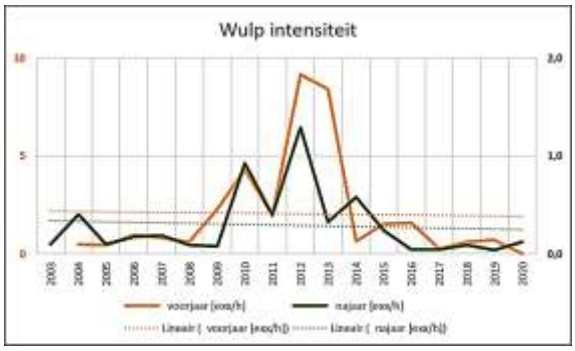

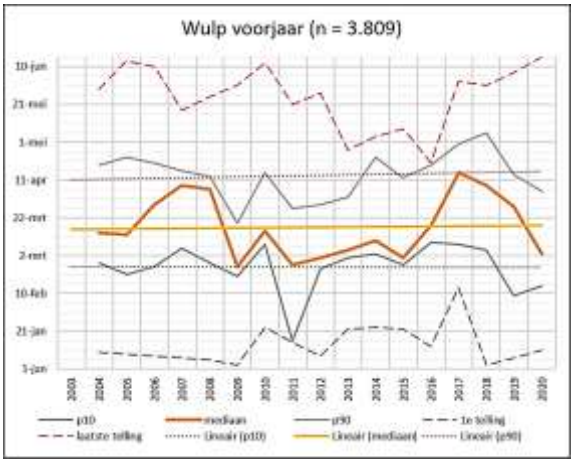

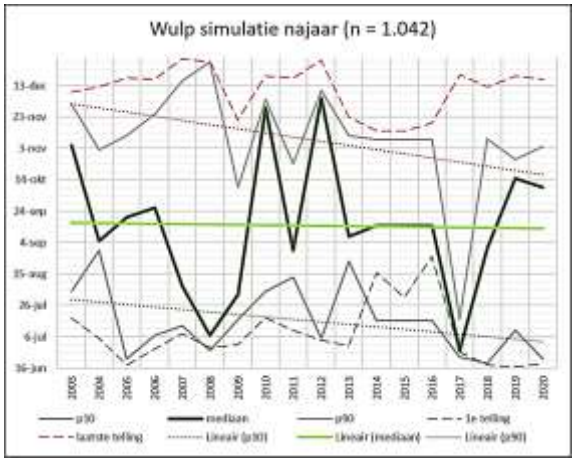

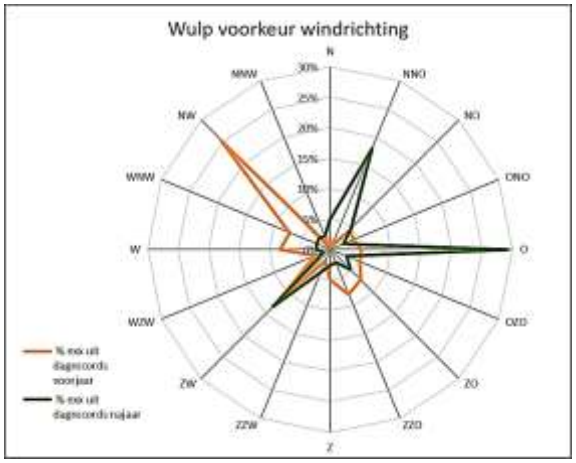

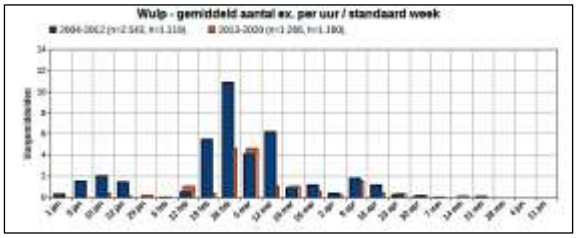

Grutto *Limosa limosa*

Voorjaar

Algemeen

Grutto's (ssp. *limosa* en *islandica*) komen in het voorjaar meest op 1à2 boomtophoogten langs de DB, hetzij over de Dordtse Biesbosch-Elzen-Populierenroute, hetzij over de Nieuwe Merwede tot voorbij de Brabantse oever. De noordelijker doortrekkers strijken redelijk vaak voor ongeveer een halve dag op de Tongplaat neer alvorens verder te gaan. Opmerkelijk is, dat doortrekkers helemaal stil zijn, terwijl pleisteraars in de NDB juist druk roepen, dat zegt ook [LWVT/SOVON 2002, 128]. De groepsgrootte gaat tot enkele honderden exemplaren. Kans op verwarring met TP-exemplaren is verwaarloosbaar: op de Tongplaat bivakkeren in het voorjaar slechts enkele grutto's wat langer dan een dag.

In de historie van de telpost telden we 18.922 voorjaarsgrutto's, waarvan 6.542 op het Zuidplaatje en 12.380 op de Tongplaat, die daarmee een jaarindex van 213% krijgt.

In de literatuur is niets te vinden over vliegsnelheden van de Grutto. Derhalve zijn deze berekend met de methode van Tennekes vanuit bekende biometrische gegevens, wat niet gemakkelijk tot een eenduidig resultaat leidt vanwege m/v grootte- en gewichtsverschillen, ook interindividueel. Enfin, enkele varianten van de berekening – die dus geen absolute nauwkeurigheid claimen – leverden een kruissnelheid op van ≈45km/h. Dat ligt verrassend dicht bij die van de wél in de literatuur vermelde 46km/h van de gemiddeld iets zwaardere, iets steviger bevleugelde Rosse Grutto *Limosa lapponica* [Tennekes 2009, 193; Alerstam et al, 3] – die derhalve een min of meer gelijke vleugelbelasting heeft. Een *informed guess* op grond van deze analogie levert voor de Grutto een mogelijke treksnelheid op van ≈65km/h. Die *airspeed* lijkt niet strijdig met de intuïtie van trektellers: grutto's vliegen behoorlijk snel.

Dagrecords

Het eerste *dagrecord* – op de Tongplaat – 'verslaat' alle *seizoenstotalen* op het Zuidplaatje van 2004-2010, uitgezonderd 2007.

De 93 benutte dagrecords (dekking 88%) leiden tot de conclusie dat de Grutto in het voorjaar kennelijk liever bij (semi-) staartwinden vliegt (63% versus 37%). Die mogen dan ook best wat krachtiger zijn: Bft3-4 zijn goed voor 76% van de vogels uit de dagrecords.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-3-2018	ZW	4	993	142
4-3-2007	ZO	4	667	78
8-3-2011	ZO	3	614	72
25-3-2020	ZZO	3	567	103
12-3-2006	NO	2	533	71

Ontwikkelingen 2004-2020

Vanaf 2010 stijgen *aantallen* grutto's evident. Dat leidt tot de hypothese dat reeds de aanleg van de Tongplaat als getijdegebiedje de soort heeft aangelokt. De *intensiteitsgrafiek* suggereert daarnaast een verbeterde waarneming van de Grutto vanaf de verhuisde telpost. Dit geldt overigens alleen voor het voorjaar. Bij deze steltloper is dus een duidelijke correlatie vast te stellen met lokale ecologische veranderingen.

Voor de landelijke trektellingen heeft de DB zeker betekenis met 12-23% van alle in Nederland getelde grutto's. Voor de telpost zelf is de soort ook aanzienlijk belangrijker dan veel andere steltlopers die het vaak met promillen van procenten moeten doen: de Grutto haalt in het voorjaar tussen 1,5% en 4,4% van het totale aantal vogels dat op de DB geteld wordt.

Zoals bij 'agenda-gedreven' lange-afstandtrekkers passend, blijft de HDP over de jaren constant op 26 dagen, maar schuift in zijn geheel enkele dagen naar achter. De hele gruttotrek lijkt zich af te spelen in maart, maar dat gaat niet altijd op: in 2020 passeerden 1.273 exx in april en mei met een uitlopertje tot 2 juni, terwijl er 'slechts' 1.198 vogels waren geteld in februari en maart. Ook in 2007-2009 en 2011 was er een – weliswaar kleinere – oprisping in april. Overigens zou die late HDP in 2020 een mogelijk gevolg kunnen zijn van oponthoud door slecht weer op het Iberisch schiereiland, met name bij de Pyreneeën. Wie weet …

Het verblijf in het winterkwartier – gesimuleerd omwille van onregelmatigheden in het najaar – wordt een week langer en komt op de Tongplaat op ≈33 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekken veel minder grutto's langs de DB: 1.006 exx, d.w.z. 537 op het Zuidplaatje en 469 op de Tongplaat, die aldus een jaarindex heeft van 87%. In meerdere jaren werden niet meer dan 5 exx geteld. Najaarsgrutto's vliegen meest bij avond, soms geteld als 'bijvangst' van purperreigertellingen op de 'uitgerekte' telpost (zie artikel Purperreiger). Meestal trekken deze vogels hoog over de Nieuwe Merwede. De fractie die overdag wordt gezien steekt meest individueel, hoog en zuidelijk de Tongplaat over. Het is daarbij soms even opletten om ze niet te verwarren met de vogels die af en toe enkele dagen op de Tongplaat pleisteren en lokaal verkeer genereren.

Dagrecords

De eerste vijf dagrecords dekken bijna de helft van alle gepasseerde najaarsgrutto's. In het najaar vliegen de vogels letterlijk bij alle mogelijke winden, toont de windroos, formeel wordt het 51% voor (semi-) kopwinden. Daarbij hebben ze het kennelijk graag wat rustiger: Bft2 deelt in 41% en Bft3 in 30% van deze grutto's. Dit alles geëxtraheerd uit 44 beschikbare dagrecords (dekking 100%).

[LWVT/SOVON 2002, 128v.] meldt: "Het trekpatroon vertoont een accent op het begin en het einde van de dag. De avondpiek is vooral in de nazomer sterk ontwikkeld". Daar kunnen we op de DB van meespreken! Niet alleen is 78% van de najaarstrekkers bij avondtellingen genoteerd, er blijkt zelfs een rechtstreekse correlatie te zijn tussen de aantallen getelde grutto's en het aantal avondtellingen in een bepaald jaar. Daarvoor is bijgaande grafiek opgenomen, die illustreert dat:

- weliswaar lang niet bij alle avondtellingen door de jaren heen (rode versus paarse streeplijn) grutto's zijn geteld
- maar voor avonden waarop wél grutto's zijn genoteerd (rode streeplijn en groene lijn) kan de correlatie wel frappant worden genoemd
- en kennelijk ook: hoe meer avonden er geteld is, des te meer avonden met grutto's zijn er (bijna altijd) geweest.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
4-7-2012	ZO	2	122	44
11-7-2009	ZW	2	105	53
23-7-2010	NW	4	99	33
26-6-2017	NO	3	77	31
1-8-2010	WZW	1	71	16

Ontwikkelingen 2003-2020

Bij de grote jaarlijkse variaties en de avondtellingen op de 'uitgerekte' telpost is het onmogelijke een correlatie met lokale of regionale ecologische variabelen vast te stellen.

De DB-grutto's nemen ondanks de negatieve ontwikkeling van de aantallen op het Zuidplaatje toch nog 5,5% van de landelijke najaarstrek voor hun rekening en op de Tongplaat zelfs 12,9% Dat past zeker heel goed bij wat men in [LWVT/SOVON 2002, 128] schrijft: "De wegtrek is een fenomeen waarvan alleen Laag-Nederland het nodige meekrijgt". Aan de 'eigen' najaarstrek over de DB voegt de Grutto evenwel niet meer dan de inmiddels voor steltlopers bekende honderdste procenten toe.

Omdat de telseizoenen 2014-2016 laat gestart zijn – met bijbehorende zo goed als afwezige grutto's – is de HDP-shift voor die jaren gesimuleerd. Dat brengt dan een HDP, die recentelijk meer dan 3 weken vroeger valt dan voorheen: in juli in plaats van augustus. De mediaan komt zelfs bijna 5 weken eerder. Door de individuele jaarlijkse variaties valt het effect op het gemiddelde zomerverblijf nogal mee: dat wordt een week korter en komt op ≈19 weken uit.

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Grutto

Samenvatting

Grutto *Limosa limosa*		
Broedgebied [Sovon 2018, 258v.]	Noordelijke helft Europa tot diep in Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W-Afrikaanse kusten en toenemend op Iberisch schiereiland	
Kruissnelheid [berekening N. Stam]	≈45km/h, geschatte treksnelheid ≈65km/h, zie tekst voorjaar	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	6.542	12.380
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	213%
Intensiteit [exx/h]	5,8	10,7
Aandeel in DB [% alle exx]	1,5%	4,4%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	12%	23%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 mrt – 10 mrt – 28 mrt (26)	6 mrt – 13 mrt – 1 apr (26)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈32	≈33
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	537	469
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	87%
Intensiteit [exx/h]	0,3	0,2
Aandeel in DB [% alle exx]	0,03%	0,02%
Aandeel najaarstrek soort over NL	5,5%	12,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 aug – 13 aug – 21 aug (20)	9 jul – 11 jul – 25 jul (16)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈20	≈19
Bijzonderheden status	≤5 exx in 2005, 2008, 2013-2016 en 2018	
Mogelijke foutbronnen	In 2013-2016 geen of nauwelijks grutto's geteld wegens start tel-seizoen voorbij p_{50} en/of zelfs p_{90}.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Grutto

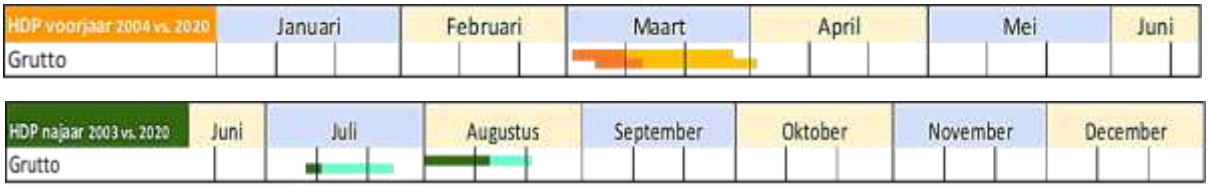

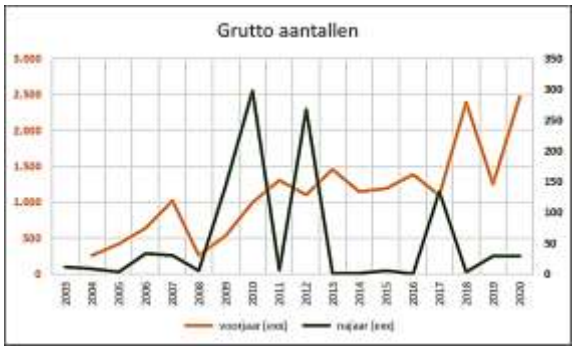

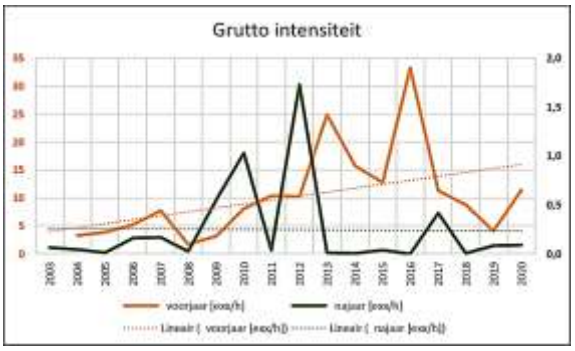

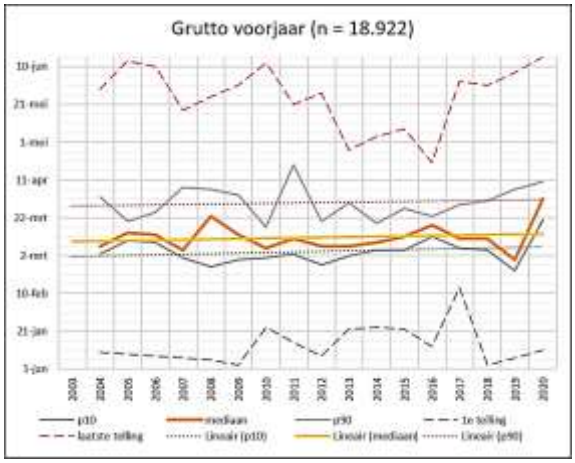

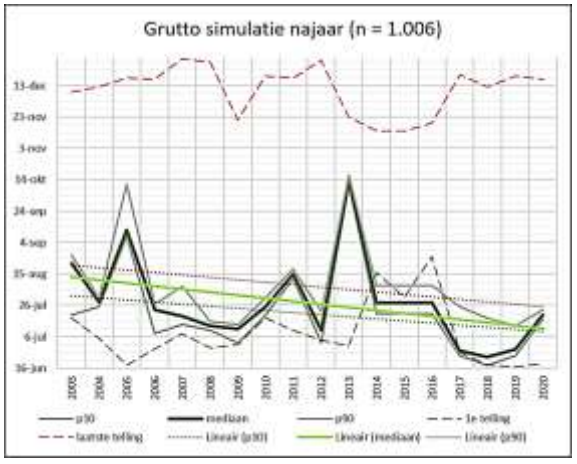

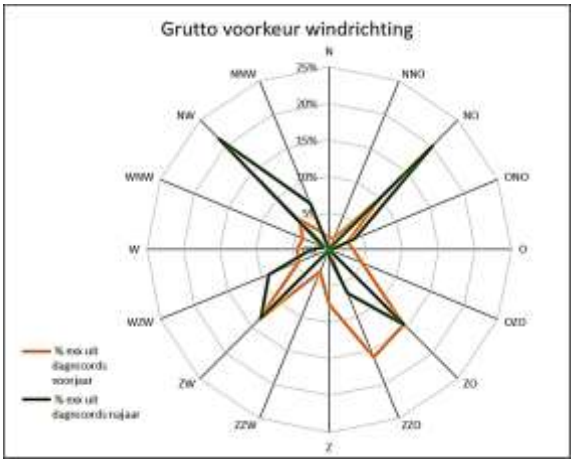

Kemphaan *Calidris pugnax*

Voorjaar

Algemeen

De Kemphaan passeert vanuit allerlei zuidelijke richtingen: over de rivier, over de Dordtse Biesbosch via de Tongplaat en/of Nieuwe Merwedeweg of pal noordoostelijk over de Tongplaat. Soms blijven ze tot een etmaal op de Tongplaat pleisteren. Verwarring met TP vogels is bijna niet mogelijk, want buiten de trekperiode zijn er geen kemphanen op locatie, en foerageervluchten zijn ook niet gebruikelijk.

De Kemphaan is in het voorjaar een dagtrekker, meldt [LWVT/SOVON 2002, 124v.]. Tellingen op de DB ondersteunen dat: tot 2018 werden slechts 6 exx bij avondtellingen genoteerd, op 19 april 2019 passeerden ’s avonds 21 exx.

We telden 888 kemphanen, resp. 304 op het Zuidplaatje en 584 op de Tongplaat, zodat de jaarindex aldaar 216% wordt.

De kruissnelheid van de Kemphaan is ≈32km/h, maar tijdens de trek versnelt de vogel fors tot ≈49km/h [Alerstam et al, 3].

Dagrecords

Topjaar 2015 is terug te zien in de 1e twee dagrecords. Kemphanen uit 96 benutte dagrecords (dekking 100%) vlogen volgens de windroos bij allerlei windrichtingen, nét iets meer (52%) bij (semi-) staartwinden. Zoals de verhouding treksnelheid/kruissnelheid al suggereert, heeft de Kemphaan een behoorlijke *powerreserve*, en passeert voor 69% bij windkracht Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-3-2015	ZW	4	71	24
14-3-2015	NNO	4	67	17
26-3-2006	ZW	4	29	4
12-3-2010	WNW	3	28	28
6-3-2004	ZW	2	25	3

Ontwikkelingen 2004-2020

De stijgende trendlijn in de intensiteitsgrafiek komt vooral voort uit de piek in 2015 en is niet *zonder meer* boodschapper van een structurele toename. Maar: een jaarindex die van 100% naar 216% gaat, zegt wel *iets*, namelijk dat kemphanen op trek vanaf de Tongplaat prima worden gezien, ook duidelijk af te lezen aan de staafgrafiek. Dit past in het algehele beeld dat steltlopers vanaf de nieuwe locatie wat beter waargenomen worden.

Het aandeel in de landelijk getelde Kemphanen stijgt daar dan ook van 1,9% naar 2,9%. Als onderdeel van alle DB-trekkers is er ook een verdrievoudiging tot 0,21%. De glansrol daarin spelen natuurlijk voorjaar 2015 en 2019.

De HDP-shift is best fors. De p_{10} valt nu op de trendlijn 10 dagen later, de p_{50} en p_{90} elk 20 dagen. Daaruit volgt een 10 dagen langere HDP van half maart tot half april. De staafgrafiek, die niet door mathematische bewerkingen is 'vervuild', bevestigt dit beeld.

Het *berekende* winterverblijf stijgt in de loop der jaren van ≈32 naar ≈33 weken, wat minder sterk dan de shiftgrafiek lijkt te suggereren.

Najaar

Algemeen

De meeste kemphanen trekken in het najaar in één ruk over de rivier westwaarts. De rest staat vaak al bij aankomst van de morgen- of avondtellers op de Tongplaat en blijft daar – als het al dezelfde vogels zijn – tot maximaal enkele dagen pleisteren. De grootste groep, 75 exx, werd gezien bij een dagtelling op 4 juli 2018. Daarmee zijn dat nog geen TP vogels, maar is het oppassen om dubbeltellingen te vermijden.

Van de 1.151 getelde kemphanen werden de meeste op de Tongplaat gezien, blijkt uit de jaarindex van 602%. Vooral 2015 en 2020 dragen aan deze stijging bij, maar in het algemeen worden in de Tongplaat periode meer kemphanen geteld. Daarbij dan aangetekend dat het 1e dagrecord (150 exx) bij een avondtelling vanaf de Kop van het Land werd genoteerd.

Volgens de literatuur tot 2002 is de Kemphaan in juli-augustus overwegend avondtrekker. De tellingen over de DB bevestigen dat enigszins, maar niet helemaal: 54% van de kemphanen werd genoteerd bij avondtellingen. Daaronder de 1e vier dagrecords, samen al goed voor 37% van alle najaarskemphanen.

Dagrecords

Ook in het najaar vliegt de Kemphaan bij alle mogelijke windrichtingen, vertellen 100 dagrecords met een dekking van 100%. Op getal gebracht benut 59% van de vogels (semi-) kopwinden, die volgens de windroos vooral tegenwerkende zijwinden zijn. Windkracht Bft2-3 is voor 64% van de vogels in het najaar kennelijk een gunstige trekomstandigheid.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-7-2020	NW	3	150	51
12-7-2012	ZZO	2	134	67
1-8-2015	NO	1	76	38
21-7-2020	N	2	63	32
28-8-2015	ZZW	4	56	9

Ontwikkelingen 2003-2020

Op de Tongplaat is er een structurele toename van waargenomen kemphanen: het jaargemiddelde van 18 stijgt daar naar 110 exx/jr. Het algemeen magere jaar 2015 is voor de Kemphaan juist het topjaar. De toename vanaf 2017 hangt samen met de vroegere en meerdere tellingen in de laatste jaren.

Van alle in het najaar in Nederland getelde kemphanen neemt de DB op het Zuidplaatje nog 1,7% voor zijn rekening, op de Tongplaat stijgt dat naar 12,7%. Van alle over de DB getelde vogels stijgt de Kemphaan iets in belang voor de telpost: van 0,01% in 2003-2011 gaat het naar 0,05% in 2012-2020.

Opvallend is de forse vervroeging en verlenging van de najaars-HDP op de trendlijnen. Weliswaar zat hierin oorspronkelijk een abnormaliteit: op 7 november 2003 vlogen de enige twee kemphanen van dat jaar voorbij. Hiervoor is echter gecompenseerd door simulatie, evenals voor de (zeer) weinige vogels van 2005-2008, 2014 en 2016, de laatste twee duidelijk gevolg van laat begonnen telseizoenen. Toch blijft het beeld overeind: een HDP van slechts 16 dagen in 2003, die in 2020 opgelopen is tot 38 dagen. De verlenging is vooral te danken aan een 16 dagen vroegere p_{10}, en ook de recentere p_{50} valt 12 dagen eerder, zelfs nog voor de p_{10} van voorheen. Al met al loopt de HDP nu van 3^{e} decade juli tot dito augustus. Dat lijkt in overeenstemming met – en voortzetting van – wat [Avifauna 2020, 197] schrijft: “De najaarstrek piekt in juli en dat lijkt een maand eerder dan in de eerste helft van de 20^{e} eeuw.” Ook de staafgrafiek bevestigt het beeld.

Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier gaat in het kielzog van de simulaties afgerond van ≈21 naar ≈19 weken. De toch wel forse percentielvariaties in het najaar zorgen in meerdere jaren voor een vrij grote onzekerheidsmarge in de seizoensgrafiek, zichtbaar via het golfpatroon in de totaallijn.

Samenvatting

Kemphaan *Calidris pugnax*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 124]	Boreale en arctische zone van Eurazië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Sahel zone, Afrika; kleiner deel in Nederland en UK	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈32km/h, waargenomen treksnelheid ≈49km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	304	584
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	216%
Intensiteit [exx/h]	0,27	0,50
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,21%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,9%	2,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 mrt – 15 mrt – 28 mrt (20)	18 mrt – 4 apr – 17 apr (30)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈32	≈33
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	164	987
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	602%
Intensiteit [exx/h]	0,08	0,46
Aandeel in DB [% alle exx]	0,01%	0,05%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,7%	12,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 aug – 16 aug – 24 aug (16)	23 jul – 4 aug – 30 aug (38)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈21	≈19
Bijzonderheden status	≤4 exx in 2003 en 2005-2008	
Mogelijke foutbronnen	In 2014 en 2016 kemphanen gemist door laat gestarte tellingen	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Kemphaan

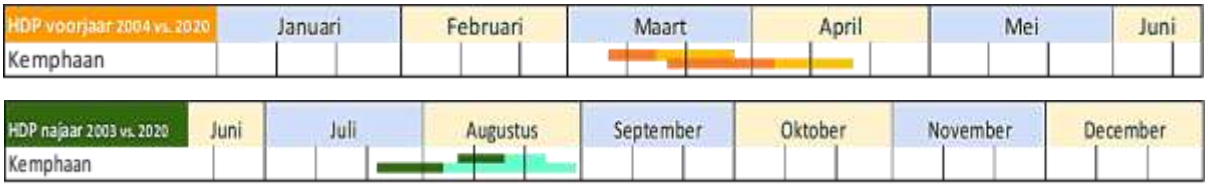

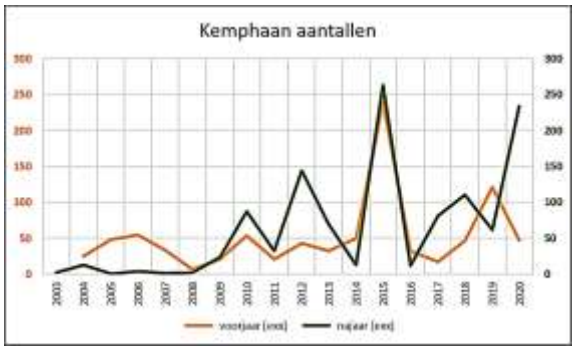

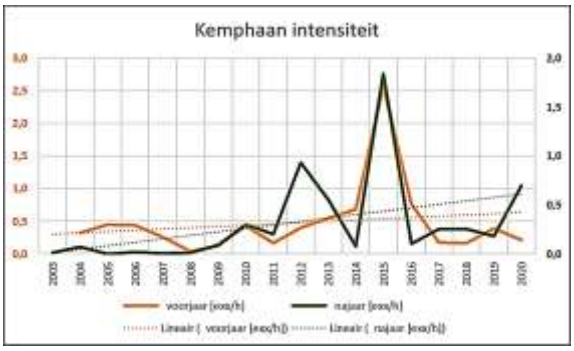

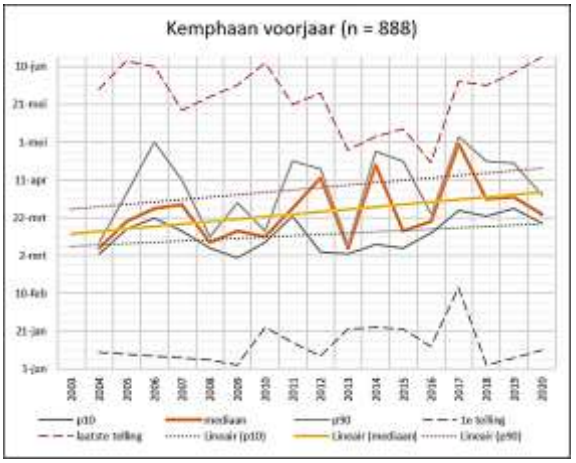

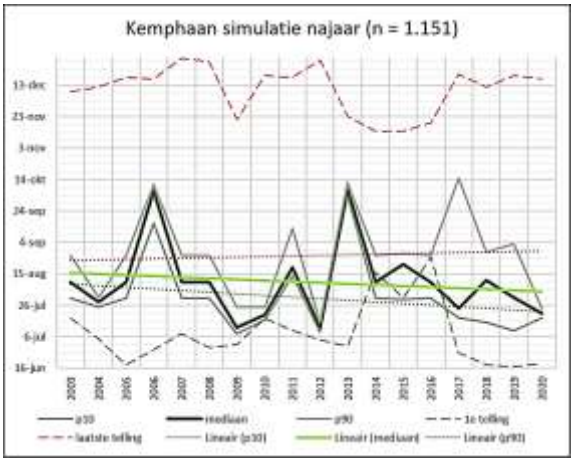

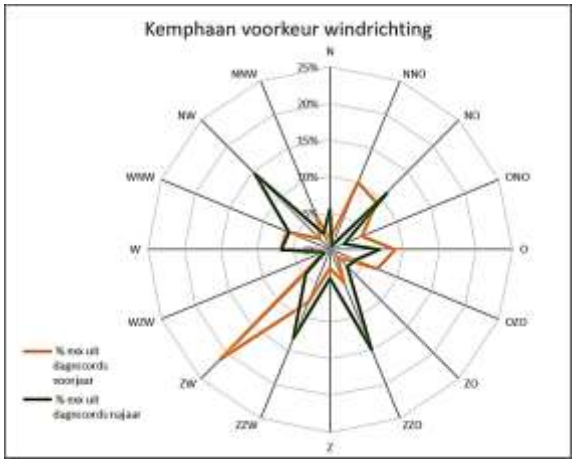

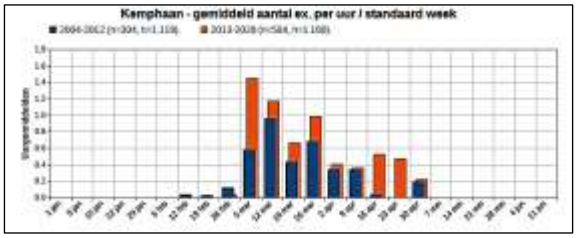

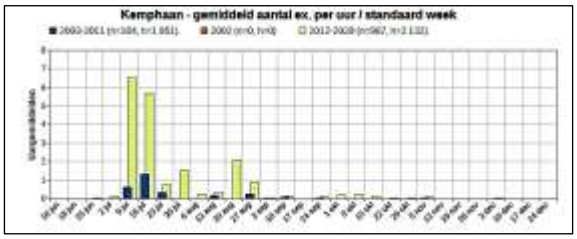

Bonte Strandloper *Calidris alpina*

Voorjaar

Algemeen

De foto illustreert hoe de trek van de Bonte Strandloper op de DB eraan toegaat: al of niet samen met Bontbekplevieren duiken ze plotseling laag boven de Tongplaat op. Normalerwijs blijven ze dan wat op de Tongplaat pleisteren, totdat ze ook weer laag ergens tussen de wilgen verdwijnen in oostelijke richting. Rekening houdend met deze tijdelijke pleisteraars is er geen risico op verwarring met TP-vogels, want die zijn er bijna nooit. Vanwege het trekgedrag is het waarnemen van deze soort sterk afhankelijk van begroeiing en verlanding. Op het Zuidplaatje telden we er 130, op de Tongplaat 365 (jaarindex 316%), samen 495 exx.

De Bonte Strandloper heeft een kruissnelheid van ≈34km/h nodig om een horizontale vlucht te handhaven. Radarwaarnemingen tijdens de trek meten *airspeeds* van ≈55km/h [Tennekes 2009, 192]. De vogel heeft dus een enorme powerreserve, die bijvoorbeeld zelfs *zichtbaar* is in het fenomenale manoeuvreervermogen bij groepsvluchten boven de Wadden.

Dagrecords

Er zijn 57 dagrecords (dekking 100%) beschikbaar, waarvan slechts 17 op het Zuidplaatje zijn gevallen. De windroos toont dat bonte strandlopertrek in het voorjaar nauwelijks gebonden is aan een dominante windrichting (54% semi-staartwind) en dat 83% verrassenderwijs voor matige tot sterkere Bft3-5 winden kiest.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
18-3-2016	N	3	65	260
20-3-2016	NNW	3	42	14
30-3-2019	ZW	2	33	4
15-3-2009	WNW	4	28	4
12-4-2006	WNW	3	28	7

Ontwikkelingen 2004-2020

De tellingen op de Tongplaat hebben significant meer bonte strandlopers in hogere intensiteiten opgeleverd dan die op het Zuidplaatje. Het gezamenlijke getuigenis van dagrecords, lijngrafieken en staafgrafiek liegt er niet om. In 2020 bleef de teller op 1 ex steken. Misschien misten we ze toen door het ongunstige weer in maart. Of ze zijn via de landschappelijk mogelijk aantrekkelijker NDB gegaan. Daar zijn er in ieder geval wel meerdere gesignaleerd.

In de landelijke trek is de Bonte Strandloper op de DB met 0,03-0,13% vertegenwoordigd, niet vreemd voor een typische kusttrekvogel. In de DB-trekvogels is het aandeel maximaal 0,12%.

De korte HDP van 10 dagen rond de 3^{e} decade van maart in de beginjaren is in de loop van de tijd 6 dagen langer geworden en vervroegt aan de p_{10}-zijde met 5 dagen. De HDP omvat dus nu ruwweg de laatste twee decaden van maart.

Die shift heeft nauwelijks invloed op de gemiddelde verblijfsduur in het winterkwartier, die nog geen week korter wordt en in 2020 op ≈23 weken uitkomt.

Najaar

Algemeen

Trek van de Bonte Strandloper betekent ook in het najaar: *vrijwel ongemerkt verschijnen, tijdelijk pleisteren op de Tongplaat en dan weer sneaky wegwezen*. Ook dan is er weinig risico om TP-ers als doortrekkers aan te merken en het verloop is grillig met in 2003-2007 en 2010-2012 nauwelijks of geen vogels en dan een eenmalige uitschieter van 114 exx in 2014. Dat brengt het totaal op 390 vogels, waarvan 349 op de Tongplaat (jaarindex 851%).

Dagrecords

De eerste 10 van 64 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vallen op de Tongplaat. Zij wijzen uit dat 77% van de bontjes bij (semi-) kopwinden passeert, vooral tegenwerkende zijwinden, illustreert de windroos. Windkracht Bft3 krijgt 43% van de vogels aan de gang, gevolgd door vrijwel gelijke aandelen (≈20%) voor Bft1, Bft2 en Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-11-2014	ZZO	3	54	15
9-10-2013	WNW	3	34	8
30-9-2017	W	1	29	6
14-10-2018	ZZO	2	21	3
2-11-2014	ZZW	4	20	4

Ontwikkelingen 2003-2020

De dominantie van de eerste dagrecords versus de seizoenstotalen suggereren een grillig verloop van de Bonte Strandloper-trek bij de DB. De lijngrafieken onderschrijven dat. Wel tonen zij een toename van getelde aantallen en intensiteiten na 2012: de verhuizing van de telpost is voor het waarnemen van deze en (bijna) alle steltlopersoorten een prima zet geweest. De staafgrafiek onderstreept dat prominent.

DB-bonte strandlopers delen voor maximaal 0,14% in de landelijke trek. Van de DB-trekvogels neemt de soort maximaal 0,018% voor zijn rekening. Kort en goed: de soort is niet belang-

rijk voor de telpost en de telpost is niet belangrijk voor de landelijke tellingen van de Bonte Strandloper – wat bij een zo uitgesproken kusttrekker ook zonder cijfermatige ondersteuning wel verwacht kon worden.

De HDP-shift is gesimuleerd voor de ontbrekende vogels in 2006-2007. De invloed van de forse variaties in latere jaren is echter veel groter, en het komt erop neer dat de huidige HDP bijna een maand langer is dan voorheen, met het zwaartepunt bij een 33 dagen vroegere p_{10}. September is nu dus wel dé HDP-maand met een uitlopertje naar begin oktober, het tijdstip waarop de vroegere HDP zijn hoogtepunt had.

De mediaan blijft bij dat alles redelijk op zijn plaats, en samen met een analoge ontwikkeling in het voorjaar verandert het zomerkwartierverblijf nauwelijks. Het blijft in de buurt van 28 tot 29 weken.

Samenvatting

Bonte Strandloper *Calidris alpina*		
Broedgebied [Sovon 2018, 280v.]	N-Scandinavië en NW-Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Kusten van NW-Europa, Middellandse Zee en Marokko	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈34km/h, waargenomen treksnelheid ≈55km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	130	365
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	316%
Intensiteit [exx/h]	0,12	0.31
Aandeel in DB [% alle exx]	0,03%	0,13%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,05%	0,12%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	14 mrt – 18 mrt – 24 mrt (10)	9 mrt – 17 mrt – 25 mrt (16)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈24	≈23
Bijzonderheden status	Voor het eerst waargenomen in 2006, ≤3 exx in 2007-2008, 2020	
Mogelijke foutbronnen	Vanwege het *sneaky* trekgedrag worden bontjes zomaar gemist.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	41	349
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	851%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,16
Aandeel in DB [% alle exx]	0,002%	0,018%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,03%	0,14%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 okt – 7 okt – 12 okt (8)	1 sep – 29 sep – 8 okt (37)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈28	≈29
Bijzonderheden status	Niet gezien in 2006-2007, ≤3 exx in 2003, 2005 en 2010-2012	
Mogelijke foutbronnen	Vanwege het *sneaky* trekgedrag worden bontjes zomaar gemist.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Bonte Strandloper

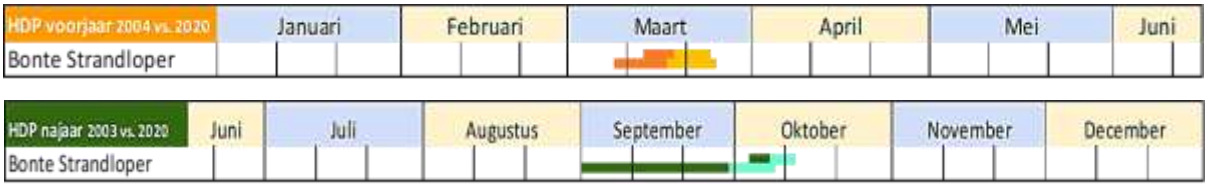

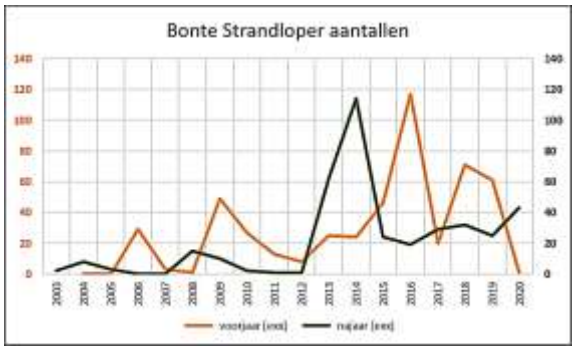

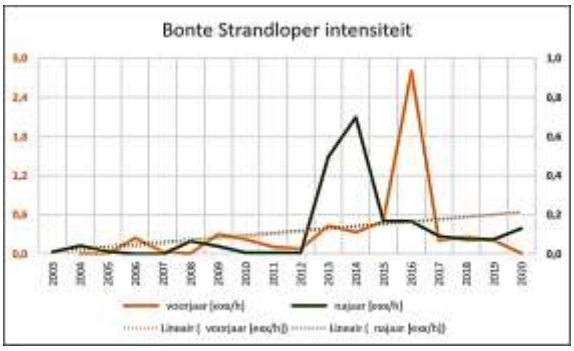

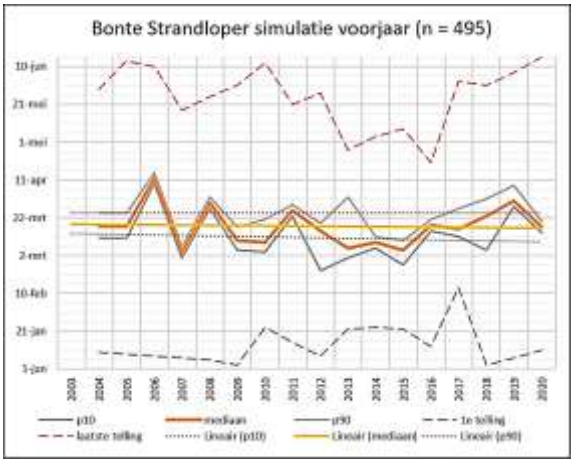

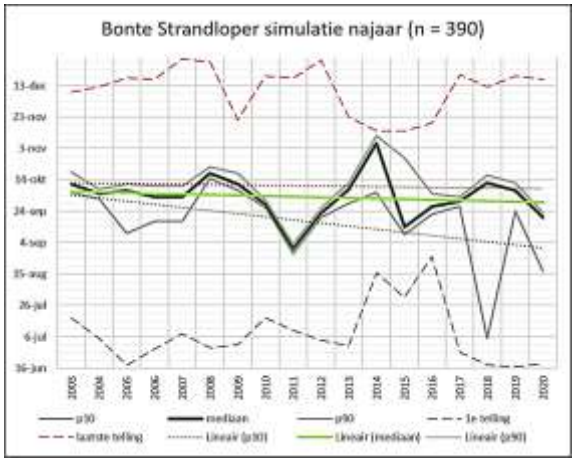

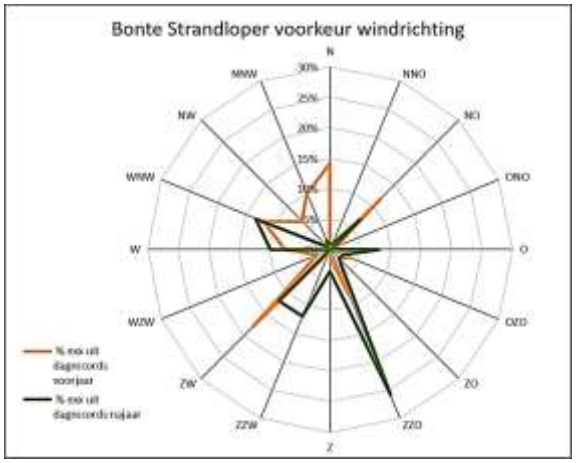

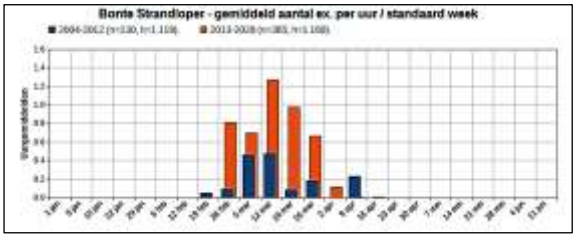

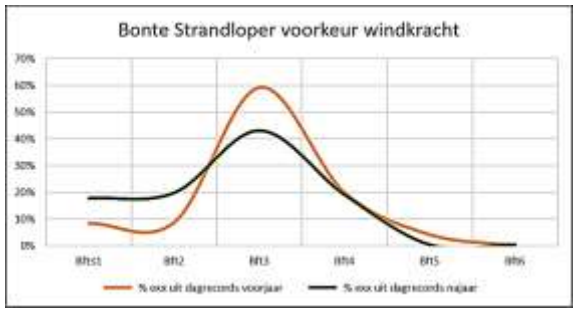

Watersnip *Gallinago gallinago*

Voorjaar

Algemeen

Watersnippen vliegen via de Dam van Engeland en over de populieren NO-waarts. Collega-vogels kwamen al eerder in de avond of vroege morgen foerageren, stijgen tijdens de telling alsnog op en gaan NO-waarts. Deze moeten goed worden nagekeken, want er zijn vanaf het begin van de HDP ook langduriger pleisteraars op de Tongplaat die af en toe opstijgen, maar na een korte zigzagvlucht weer landen. Deze TP-ers – die een groot deel van het voorjaar lijken te blijven – mogen uiteraard niet meegeteld worden als doortrekkers. Er passeerden 365 watersnippen, 126 op het Zuidplaatje en 239 exx op de Tongplaat (jaarindex 213%).

De biometrische data [Alerstam et al, 3 vs. Bruderer et al, 182] verschilt aanzienlijk, waardoor de kruissnelheid ergens tussen 31-37km/h uitkomt. Ook de radarmetingen van de treksnelheid verschillen. Bruderer vermeldt 56km/h, Alerstam 62km/h. In onze ogen verdienen de cijfers van Alerstam enige voorkeur omdat die gebaseerd zijn op meer metingen, en ook omdat Bruderer met: “seems realistic” al een klein voorbehoud lijkt te maken [Ibidem, 191].

Dagrecords

De vogels uit 92 beschikbare dagrecords (dekking 98%) vlogen volgens de windroos bij allerlei windrichtingen, waarin dan (semi-) kopwinden met 61% prevaleren. Bft3-4 wordt door 68% van de vogels benut. Dat lijkt logisch bij zo’n grote powerreserve, die voor tellers zelfs aanvoelbaar is bij de scherpe zigzagvluchten.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
23-3-2020	OZO	4	31	8
20-3-2005	OZO	3	25	3
16-4-2019	ZO	3	17	2
31-3-2019	NO	3	15	2
7-3-2010	NO	3	13	3

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantallen en intensiteiten stijgen gemiddeld op de Tongplaat. De stijging vanaf 2018 lijkt toe te schrijven aan meer teluren en vooral teldagen: we waren er als de Watersnip trok. Duidelijk is dat de verhuizing naar de Tongplaat voor het waarnemen van de soort sowieso gunstig heeft uitgepakt. Ook de staafgrafiek illustreert dat.

De DB-Watersnip vormt op het Zuidplaatje 1,0% en op de Tongplaat 2,4% van de landelijke voorjaarstrek van de soort. Van alle DB-vogels nemen watersnippen voor 0,03%-0,08% deel aan de tellingen. Hierin spelen 2019-2020 een forse rol.

Najaar

Algemeen

Watersnippen doemen in het najaar vaak plotseling op boven de Elzen en steken vervolgens via de Dam van Engeland de Nieuwe Merwede over. Ook in het najaar kunnen onopgemerkte foerageerders zomaar ineens opstijgen van de Tongplaat en hun lotgenoten achterna gaan – of na wat vliegwerk weer neerdalen. Dus ook in het najaar moet er goed worden opgelet om trekvogels en TP-ers niet te verwarren. De eerste dagen van de HDP is elke aankomende Watersnip nog wel een doortrekker.

Er werden 5.168 exemplaren van de Watersnip geteld, op de Tongplaat (jaarindex 128%) meer dan op het Zuidplaatje. De aantallen en intensiteiten fluctueren nogal en hoewel de intensiteitstrendlijn nog wat stijgt, is de werkelijke intensiteit vooral de laatste jaren wat lager, mogelijk tengevolge van meer teluren. Vrij zeker lijkt het dat in 2016 watersnippen zijn gemist vanwege een laat begonnen telseizoen.

Dagrecords

Logischerwijs vallen 4 van de dagrecords hiernaast op de Tongplaat. Er moeten behoorlijk veel groepjes, nog kleiner dan 16 exx zijn doorgetrokken, want de 100 benutte dagrecords dekken slechts 60% van de najaars-watersnippen, terwijl het 100e record nog 16 vogels bevat. Van deze 3.084 exx vloog 61% bij (semi-) kopwinden van Bft3-5 met een voorkeur voor Bft3. Bij avondtellingen werd 10% genoteerd.

De huidige HDP loopt van de 1e decade van maart tot de 2e van april, is door de jaren heen een week langer geworden en valt 11 (p_{10}) tot 18 (p_{90}) dagen later. De mediaan schuift slechts 3 dagen op naar 28 maart.

Het hierdoor te verwachten iets langere verblijf in het winterkwartier is *au contraire* korter geworden ten gevolge van een fors latere mediaan in het najaar en gaat op de trendlijn van ≈27 naar ≈25 weken met wel een opvallende 'tegendraadse' stabiliteit rond ≈30 weken in 2006-2011.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-10-2014	ZZW	3	96	15
28-10-2011	Z	1	89	25
27-10-2018	NW	2	86	25
23-11-2019	ZO	3	79	20
18-10-2017	O	3	73	16

Ontwikkelingen 2003-2020

De al gesignaleerde stijging van de doortrek op de DB vanaf 2012 impliceert een relatie met de verhuizing. Verbazend is dat voor plaatselijke tellers niet, want de Tongplaat is – ondanks verlanding – toch de meest open locatie met slikjes in de Dordtse Biesbosch. De staafgrafiek ondersteunt de suggestie.

De DB watersnip-trektellingen dragen gemiddeld 1,3-2,2% bij aan de Nederlandse, en ruim ééntiende procent aan de eigen trektellingen. Dat lijkt niet veel, maar is toch aanzienlijk meer dan dat van vele andere steltlopers.

De HDP ziet eruit als de vlucht van de Watersnip: zigzag. Met behulp van trendlijnen is er nog iets van te maken en dan is de huidige HDP 3 weken langer dan voorheen, waaraan vooral de 'achterkant' (p_{50}/p_{90}) bijdraagt. De HDP valt dus inmiddels van eind augustus tot begin november met de mediaan op 3 oktober. Deze ontwikkeling domineert de minder prominente shift van het voorjaar: het zomerverblijf verlengt van ≈25 naar ≈27 weken, *et voilà* ….

Samenvatting

Watersnip *Gallinago gallinago*		
Broedgebied [Sovon 2018, 254v.]	N-, NW- en O-Europa inclusief Fennoscandinavië en IJsland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Atlantische kusten van Engeland tot Marokko	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈31km/h, waargenomen treksnelheid ≈62km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	126	239
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	213%
Intensiteit [exx/h]	0,11	0,21
Aandeel in DB [% alle exx]	0,03%	0,08%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,0%	2,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	28 feb – 25 mrt – 1 apr (32)	11 mrt – 28 mrt – 19 apr (39)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈27	≈25
Mogelijke foutbronnen	Enige verwarring pleisteraars – doortrekkers mogelijk. Te voorkomen door vliegende watersnippen geheel na te kijken.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.266	2.902
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	128%
Intensiteit [exx/h]	1,16	1,36
Aandeel in DB [% alle exx]	0,14%	0,15%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,3%	2,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 aug – 15 sep – 18 okt (59)	19 aug – 3 okt – 7 nov (80)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈25	≈27
Mogelijke foutbronnen	- Enige verwarring pleisteraars – doortrekkers mogelijk. Te voorkomen door vliegende watersnippen geheel na te kijken. - In 2016 watersnippen gemist door late start telseizoen.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Steltlopers: Watersnip

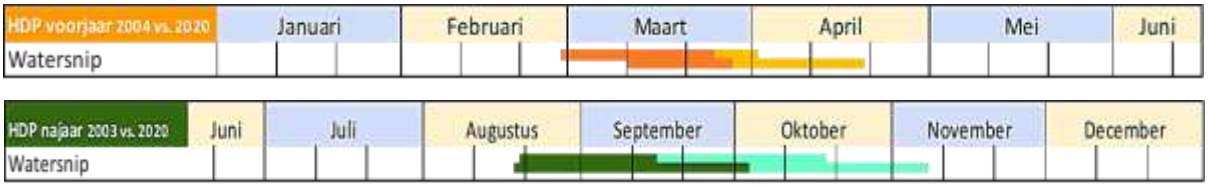

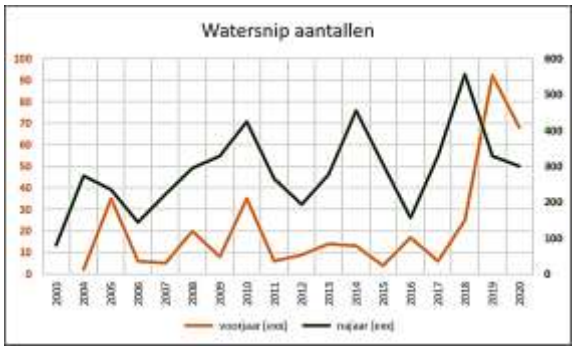

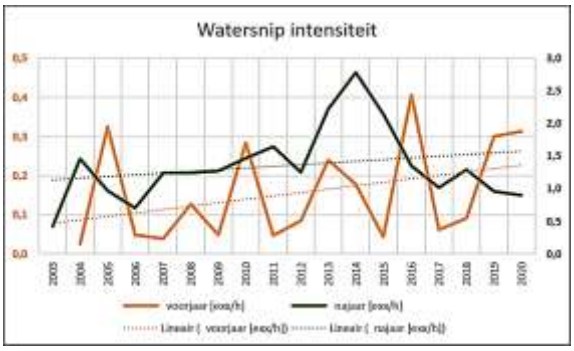

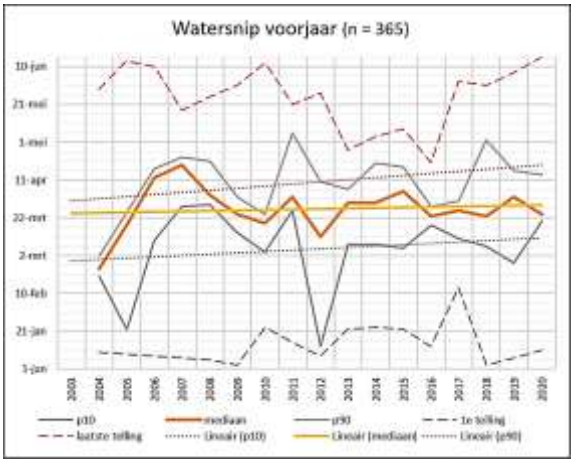

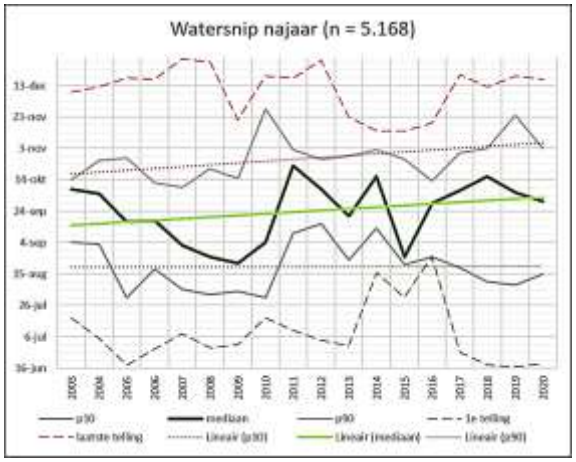

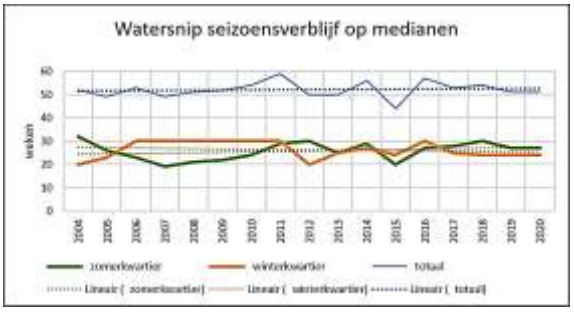

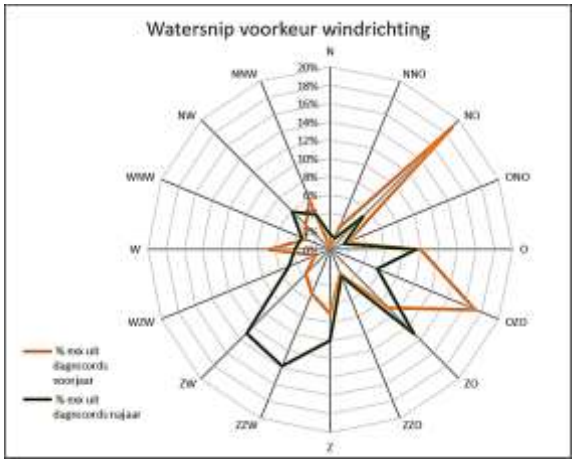

Oeverloper *Actitis hypoleucos*

Voorjaar

Algemeen

Oeverlopers passeren de DB grotendeels laag tot zeer laag over de rivier met typerende stijve vlucht en de aandacht trekkend door hun roep. Hoger vliegende exemplaren zien we minder vaak. Dat beeld wordt ondersteund door de foto's op www.trektellen.nl die overwegend laag vliegende exemplaren te zien geven. Voornamelijk boven water-armere posten zoals Hazewater en Vlagheide worden wel hoger vliegende vogels gefotografeerd. Verwarring met enkele laagvliegende pleisteraars kan op de DB voorkomen, maar is niet goed te kwantificeren.

Op de DB passeerden 120 exx, waarvan de meeste (81) op de Tongplaat (jaarindex 234%).

De kruissnelheid werd met biometrische gegevens uit [Bruderer et al, 182vv.] berekend op ≈28 km/h. Bruderer nam met de doelvolgradar treksnelheden waar van ≈33km/h. Geen superkrachtige vlieger dus.

Dagrecords

Bij een gemiddelde van ≈7 exx/jr springt het 1e dagrecord er stevig uit. 47 beschikbare dagrecords (dekking 100%) verraden dat 70% in het voorjaar best bij (semi-) kopwinden wil vliegen, zelfs nog bij Bft3-4, met Bft≤1 op vrijwel gelijke hoogte.

In het voorjaar telt men volgens [LWVT/SOVON 2002, 142v.] oeverlopers vaak bij avond. Dat kan op de DB met 0% avondvogels – bij gebrek aan voorjaarsavondtellingen – echter niet bevestigd worden.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-5-2015	ZO	1	18	5
5-5-2020	O	3	8	1
21-4-2020	O	4	6	1
19-5-2018	NO	3	5	2
13-5-2007	O	4	4	1

Ontwikkelingen 2004-2020

Meerdere grafieken tonen dat – ondanks het ontbreken in 2013-2014 en 2016 – de Tongplaat de betere plek is om deze soort waar te nemen. Op het Zuidplaatje telden we in slechts twee jaren meer dan 6 exx. Voor het ontbreken in 2013-2016 geldt: 'eigen schuld, dikke bult', want we waren al *vóór* de HDP gestopt. In 2015 stopten we er *middenin*, maar hadden we geluk dat het seizoenstotaal op één dag passeerde.

DB-oeverlopers vormen 0,7-1,7% van de voorjaarstrek over Nederland. Van de DB-trekvogels neemt de Oeverloper 0,01-0,03% voor zijn rekening … maar ze zijn altijd leuk om te zien.

De HDP, die ruwweg de 1e decade van mei beslaat, is nauwelijks verschoven, alleen maar 8 dagen langer geworden met een twee dagen later vallende mediaan. Ontbrekende percentielen zijn zoals gewoonlijk gesimuleerd met gemiddelden.

Bij zo'n stabiele HDP past een stabiel verblijf in het winterkwartier, als de najaarstrek tenminste geen roet in het eten gooit. Dat doet hij niet en het winterverblijf 'is' dus ≈37-38 weken. Het verschil is deze keer puur veroorzaakt door de afrondingsmethode.

Najaar

Algemeen

Laag over de rivier is ook in het najaar het dominante trekbeeld, maar soms komen ook wel kleine, hoge groepjes pal zuidwaarts recht over de Tongplaat. In de vroege nazomer is het opletten om op de strekdammen bivakkerende exemplaren niet als doortrekkers te noteren. Even blijven volgen is de remedie. Later in het seizoen wordt dit risico minder.

We telden 254 exx, de meeste op de Tongplaat (jaarindex 291%). Zoals voor veel steltlopers is de verhuizing van de telpost gunstig geweest voor het waarnemen van de Oeverloper. Er zijn enkele jaren zonder getelde oeverlopers en slechts enkele exemplaren werden genoteerd in 2014 en 2016 bij de vermoedelijk inmiddels bekende achtergrond: laat begonnen telseizoenen. Dat doet tenminste de shiftgrafiek vermoeden. Details staan in de samenvatting.

Dagrecords

De 100 beschikbare dagrecords (dekking 97%) tonen een voorkeur (66%) voor (semi-) kopwinden, een beeld dat door de windroos erg duidelijk wordt ondersteund. Minder krachtige vliegers als ze zijn, hebben ze een grote voorkeur voor windkracht Bft1-3. Slechts 23% haalt het in de koppies om bij Bft4+ te gaan trekken.

[LWVT/SOVON 2002, 142v.] zegt: "In het najaar bepaalt de avondtrek het beeld". Voor de DB gaat dat domweg niet op: 72% van de oeverlopers werd opgemerkt bij dagtellingen.

Mogelijk is de observatie in dat boek wat vertekend door de nadruk op telpost De Vijfhoek, waar de avondtrek inderdaad dominant was.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-8-2010	VAR	≤1	17	4
15-8-2020	NW	≤1	9	2
28-7-2018	NO	2	9	1
16-7-2019	WNW	1	7	1
25-7-2009	W	1	7	4

Ontwikkelingen 2003-2020

Vanaf de verhuizing naar de Tongplaat zijn aantallen en intensiteiten na de 'missers' van laat begonnen telseizoenen hoger dan voorheen en spreken voor zich. Het betere zicht op de rivier vanaf die nieuwe locatie is een mogelijke achtergrond van dit fenomeen.

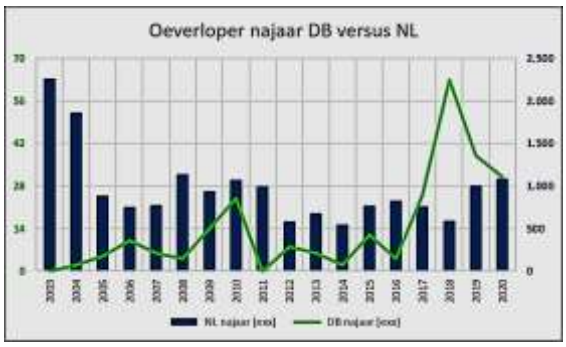

Vanaf najaar 2017 is de stijging dus echt opvallend. Die toename loopt niet in de pas met de landelijke tellingen van de soort, zoals bovenstaande grafiek illustreert, waarin de DB tellingen trouwens helemaal niet en nooit in de pas lopen met de Nederlandse tellingen.

De meest voor de hand liggende verklaring is die vanuit teluren en teldagen, die vanaf 2017 substantieel gestegen zijn (blz. 3). We zullen dus waarschijnlijk vanaf die tijd minder oeverlopers hebben gemist doordat we er inderdaad bij waren op dagen waarop zij zich geroepen voelden om te trekken.

De DB-Oeverloper levert in het najaar 0,6-2,8% van de landelijke trek. Van de DB-trekvogels neemt de Oeverloper 0,004-0,010% voor zijn rekening. De telpost is dus best van enig belang voor de landelijke tellingen, maar de soort niet voor de telpost.

Bij simulatie van jaren met nul vogels en te laat begonnen telseizoenen komt de HDP op 38 dagen in juli en augustus uit, een week korter dan voorheen en min of meer symmetrisch over de oude HDP. De mediaan valt 3 dagen eerder.

Het verblijf in het zomerkwartier is door de jaren stabiel op ≈15 weken.

Samenvatting

Oeverloper *Actitis hypoleucos*		
Broedgebied [Sovon 2018, 270v.]	Fennoscandinavië, Duitsland, Z-Frankrijk, klein aantal Nederland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Voornamelijk Afrika, kleiner aantal langs Franse kusten	
Kruissnelheid [Bruderer et al 182vv.]	≈28km/h, waargenomen treksnelheid ≈33km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	39	81
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	234%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,07
Aandeel in DB [% alle exx]	0,01%	0,03%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,7%	1,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 mei – 4 mei – 11 mei (10)	25 apr – 6 mei – 13 mei (18)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈38	≈37
Bijzonderheden status	≤2 exx in 2004, 2005, 2009-2012, 2013, 2014 en 2016	
Mogelijke foutbronnen	Oeverlopers gemist door vroeg gestopte tellingen 2013-2016.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	65	189
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	291%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,09
Aandeel in DB [% alle exx]	0,004%	0,010%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,6%	2,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	22 jul – 18 aug – 5 sep (45)	26 jul – 15 aug – 2 sep (38)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈15	≈15
Bijzonderheden status	≤4 exx in 2003, 2004, 2008, 2011, 2014 en 2016	
Mogelijke foutbronnen	Weinig oeverlopers in 2014 en 2016 wegens late start tellingen.	

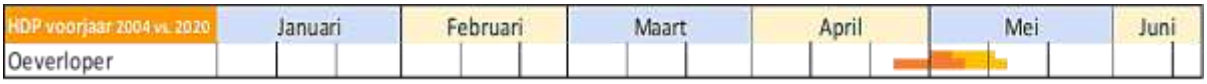
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Oeverloper

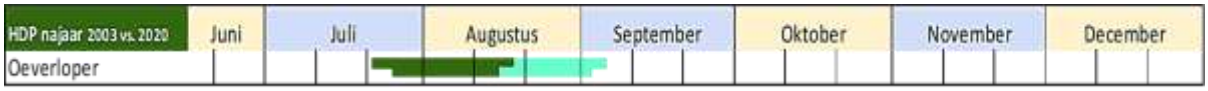
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Oeverloper

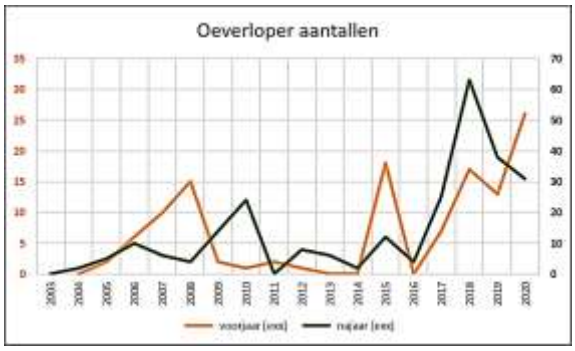
Oeverloper aantallen

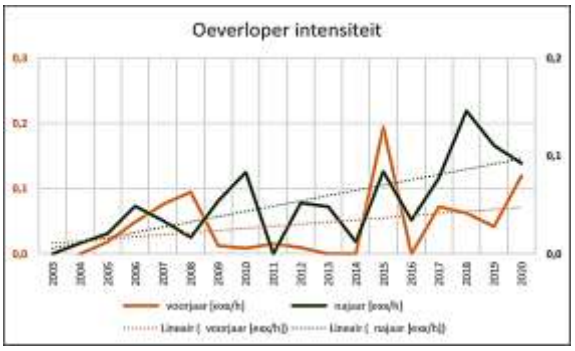
Oeverloper intensiteit

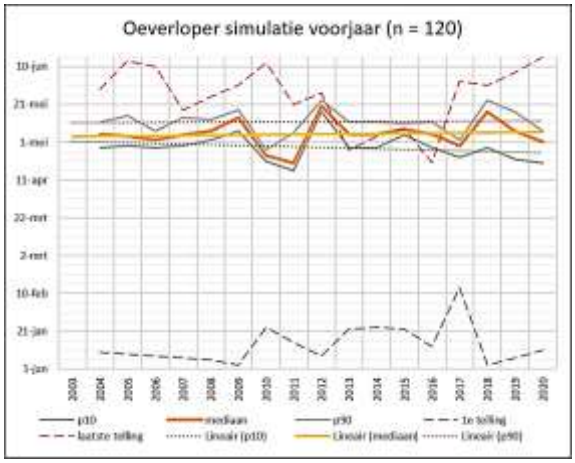
Oeverloper simulatie voorjaar (n = 120)

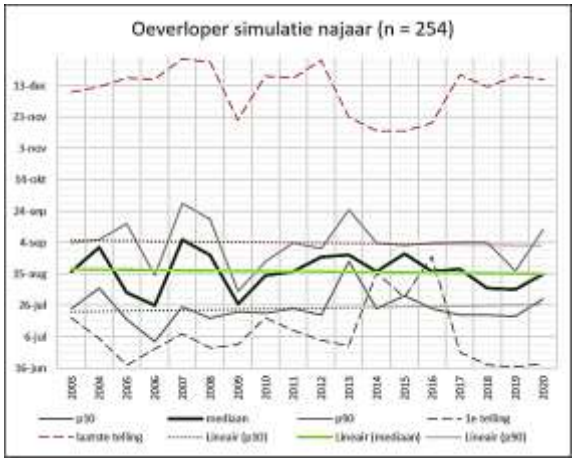
Oeverloper simulatie najaar (n = 254)

Oeverloper simulatie seizoensverblijf op medianen

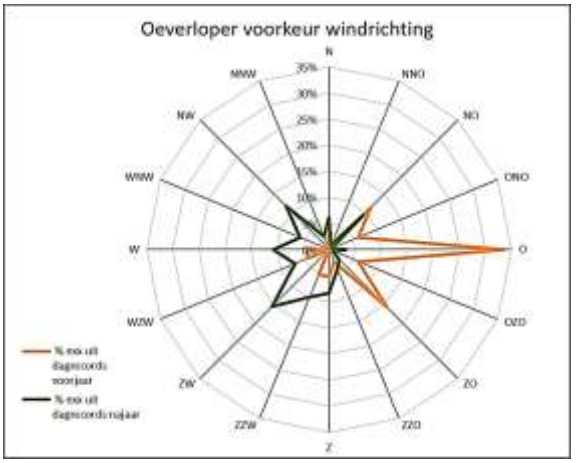
Oeverloper voorkeur windrichting

Oeverloper - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Oeverloper - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Oeverloper voorkeur windkracht

Witgat *Tringa ochropus*

Voorjaar

Algemeen

De Witgat komt meestal per één of twee langs de telpost; de twee groepjes van 8 exx op 16 april 2019 zijn uitzonderingen. Meestal worden ze eerst opgemerkt door hun roep, waarna het speuren hoog boven de noordelijke en oostelijke kant van de Tongplaat kan beginnen. Dat is hun dominante trekroute. Er is enig risico op verwarring met de enkele pleisteraars, maar die zien we wel neerstrijken. Dit is wel wat lastiger geworden door verlanding en het vele wilgenopschot op de Tongplaat.

Van 381 getelde witgatjes zagen we er 138 op het Zuidplaatje en 243 op de Tongplaat. 2019 was met 111 exx wel het topjaar voor de soort.

Met biometrische data [Bruderer et al, 182] is de kruissnelheid berekend op ≈32km/h. Met de *treksnelheid* is het een vreemd verhaal: Bruderer zelf heeft bij radarmetingen geen snelheden boven ≈21km/h waargenomen, ver beneden de kruissnelheid dus. Hij vermeldt erbij dat twee vogels in dalende vlucht ≈83km/h haalden, terwijl met software van Pennycuick de v_{mr} berekend was op 33km/h. Enigszins berustend besluit Bruderer: "(…) they show the wide range of speeds which can be adopted by waders in spite of relatively high wing loading." [Bruderer et al, 191].

Dagrecords

De eerste vijf dagrecords vielen op de Tongplaat. Vooral in 2019 werden voorgaande dagrecords zo goed als 'verpulverd' zoals weleens op de site te lezen is. De 94 beschikbare dagrecords (dekking 93%) laten zien dat 69% van de vogels bij (semi-) kopwinden vloog en dat de favoriete windkrachten min of meer gelijkelijk bij Bft2-3 lagen, zie de grafiekpagina.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
16-4-2019	ZO	3	30	3,3
30-3-2019	ZW	2	24	2,8
30-3-2014	O	2	16	3,6
11-4-2020	O	2	14	1,8
15-4-2019	O	2	13	1,8

Ontwikkelingen 2004-2020

Op de lange termijn stijgen aantallen en intensiteiten in het voorjaar voorzichtig, evenwel bij grote jaarlijkse variaties. De intensiteitstrendlijn schept echter wat orde en ondersteunt bovenstaande bewering. Merkwaardig genoeg is er vóór 2019 nauwelijks een significante verandering in deze parameters. Dat wil zeggen dat geen correlatie met lokale ecologische variabelen kan worden ontdekt – ondanks dat op de Tongplaat een jaarindex van 198% werd gehaald. Een verklaring kan nog gezocht worden in onze toegenomen presentie op de telpost sinds 2018, maar we weten inmiddels van voorjaar 2021 dat bij een analoge presentie de hoge waarden alweer terugvallen naar net bovengemiddeld.

In de landelijke voorjaarstrek is het aandeel van de DB-Witgat 1,3-1,6%, in dat van alle DB-trekvogels 0,03-0,09%. Het laatste getal weerspiegelt uiteraard sterk de topper van 2019.

De HDP is in de loop der jaren min of meer symmetrisch ingekort, van 42 naar 26 dagen en valt recentelijk ruwweg tussen de 3^{e} decade van maart en de 2^{e} van april. De mediaan is slechts een dag verschoven rond 10 april. Het verblijf in het winterkwartier is gemiddeld iets korter geworden en beslaat nu afgerond ≈33 weken.

Najaar

Algemeen

Het trekgedrag is ongeveer hetzelfde als in het voorjaar: hoog over de oostelijke Tongplaat maar in omgekeerde richting. In het begin van de HDP zijn er meestal wat meer pleisteraars op de Tongplaat, dus het blijft opletten wat doortrekkers en wat TP-vogels zijn. Totaal passeerden 405 exx de telpost, iets meer op de Tongplaat (jaarindex 124%) dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

De verdeling over beide locaties is in het najaar iets evenwichtiger. De vogels uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 72%) vlogen volgens de windroos het meest (57%) bij (semi-) kopwinden. Daarbij waren windkracht Bft1-3 favoriet: slechts 25% waagde het te gaan trekken bij Bft4+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-8-2011	ZW	3	11	1,8
17-7-2018	W	3	9	2,2
15-8-2008	WZW	1	8	4,0
26-8-2018	ZZW	3	6	1,2
26-8-2016	NNW	2	6	2,0

Ontwikkelingen 2003-2020

Bij een zekere stabiliteit in de trends is er een sterke toename in 2018-2020 bij een door de jaren langzaam groeiende intensiteit. Vanwege dit beeld is het ook voor het najaar moeilijk om te bepalen of de verhuizing van de telpost hier veel aan heeft bijgedragen. Mogelijk is de achtergrond van de recente stijging te zoeken in de zeer warme en droge zomers van die jaren.

Onverwacht leveren de laat begonnen telseizoenen 2014 en 2016 nog ruim de helft van het gemiddelde op, zodat de shiftgrafiek niet gesimuleerd behoeft te worden.

De DB-Witgat vormt 1,8-2,1% van de landelijke, en net 0,01% van de plaatselijke najaarstrek.

De recente HDP is bijna even lang gebleven als de eerdere, maar valt met alle percentielen 10-12 dagen vroeger – van de 3e decade van juli tot de 2e van september. Een sterke en tijdelijke vervroeging is te zien in 2017-2019. Het zomerverblijf wordt afgerond een week langer en is nu ≈19 weken. We kunnen in onze contreien dus gemiddeld iets langer van de Witgat genieten dan voorheen – als tenminste niet zulke vervroegingen roet in het eten gooien.

Samenvatting

Witgat *Tringa ochropus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 269]	Taiga van Scandinavië tot O-Siberië en zuidelijk tot in Duitsland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Gematigd Europa tot in equatoriaal Afrika	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 182vv.]	≈32km/h, gemeten treksnelheid 21-83km/h, zie tekst	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	138	243
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	198%
Intensiteit [exx/h]	0,12	0,21
Aandeel in DB [% alle exx]	0,03%	0,09%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,3%	1,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 mrt – 9 apr – 29 apr (42)	24 mrt – 10 apr – 19 apr (26)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈34	≈33
Mogelijke foutbronnen	Niet waargenomen in 2016 wegens op 20 april gestopt telseizoen.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	181	224
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	124%
Intensiteit [exx/h]	0,09	0,11
Aandeel in DB [% alle exx]	0,011%	0,012%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,8%	2,1%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 aug – 25 aug – 4 okt (63)	23 jul – 13 aug – 22 sep (61)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈18	≈19
Mogelijke foutbronnen	Waarschijnlijk wat vogels gemist in 2014 en 2016 door laat begonnen telseizoenen – maar kennelijk niet erg veel.	

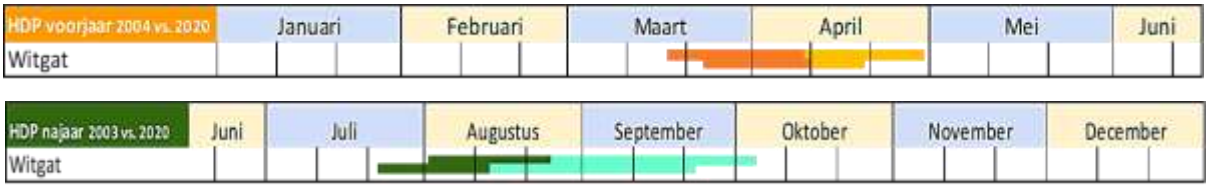
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Witgat

HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Witgat

Witgat aantallen

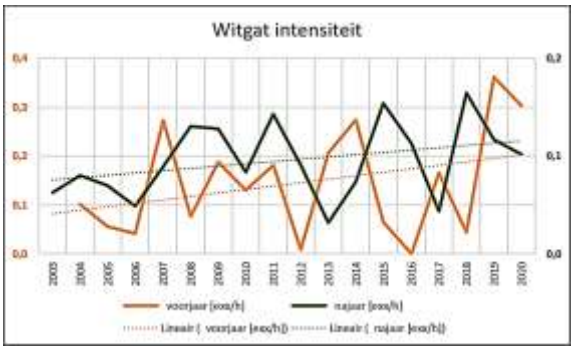
Witgat intensiteit

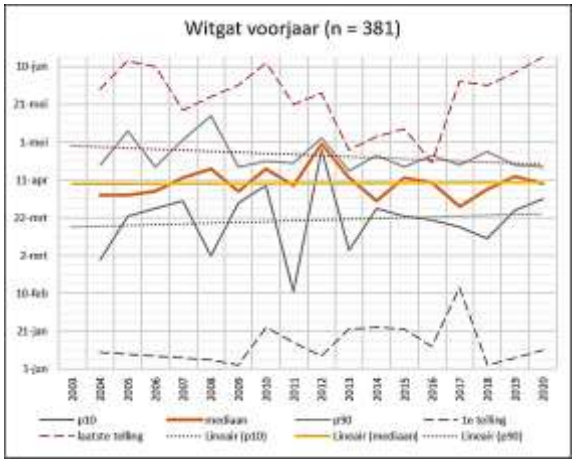
Witgat voorjaar (n = 381)

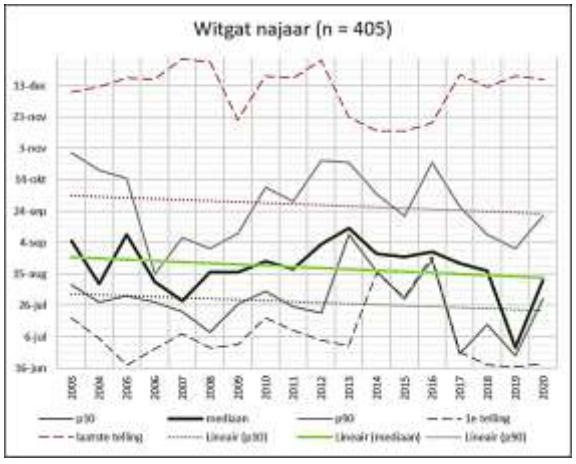
Witgat najaar (n = 405)

Witgat seizoensverblijf op medianen

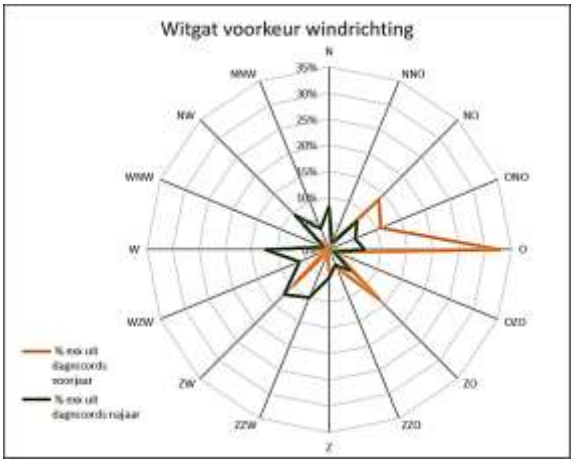
Witgat voorkeur windrichting

Witgat - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Witgat - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Witgat voorkeur windkracht

Tureluur *Tringa totanus*

Voorjaar

Algemeen

Tureluurs komen in het voorjaar meestal over de Dam van Engeland aan. Veelal maken ze een tussenstop op de Tongplaat alvorens naar het NO te verdwijnen. Tureluurs broeden wel in de NDB en in de Noordwaard, maar de trend is afnemend. Overwinteraars zijn er niet veel [Avifauna 2020, 218v.]. De kans op verwarring met TP vogels is klein: in het broedseizoen doen ze maar zelden de Tongplaat en omgeving aan.

Totaal telden we 1.186 exx, waarvan 360 op het Zuidplaatje en 826 op de Tongplaat (jaarindex 258%). Het jaarlijkse verloop is uiterst onregelmatig, maar vertoont vanaf 2013 een stijgende trend.

De kruissnelheid is ≈36km/h [Tennekes 1980, 13]. De treksnelheid is ons niet bekend uit enige literatuur, maar trekkende vogels vliegen meestal sneller [Stam Oeverzwaluw, 34-36]. Voor de Tureluur is die trek-*airspeed* naar eigen schatting op basis van vogels met verwante biometrie zo'n 48km/h.

Dagrecords

Niet helemaal verrassend vallen de eerste vijf dagrecords op de Tongplaat. Een noordelijke component in de wind lijkt dit soort records te faciliteren, ofwel: tureluurs vliegen kennelijk graag tegen de wind in als ze eenmaal in onze contreien zijn: 62% van de vogels uit de 95 benutte dagrecords (dekking 80%) vloog dus bij (semi-) kopwinden van Bft2-4 sterk.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
2-4-2020	WZW	2	109	20
14-3-2015	NNO	4	51	13
27-3-2015	NNW	4	30	15
1-4-2019	O	3	25	7
17-4-2017	NNO	3	23	8

Ontwikkelingen 2004-2020

Door de jaarlijkse variaties heen is toch vanaf 2013 een duidelijk toenemende trend in aantal en intensiteit waar te nemen. Hoewel de Tongplaat – zeker recentelijk – niet bepaald uitbundig wordt bezocht door steltlopers, is een verband met de verhuizing van de telpost wel duidelijk. Kennelijk draagt het kunnen zien van de vogels langs de Dam van Engeland aanzienlijk bij aan de tellingen. Hoewel veel steltlopers de verlandende Tongplaat steeds meer schuwen, laten juist de ruiterachtigen – waaronder ik ook de Tureluur reken – de laatste jaren een duidelijke toename zien [Stam 2020, 10vv.]. Naast de invloed van de locatie zullen ook de toegenomen teldagen en teluren vanaf 2018 een rol gespeeld hebben.

Voor de landelijke tellingen is de DB met 0,6-1,3% van alle voorjaar-tureluurs wel van enig belang. Het aandeel van de soort in de DB-trek stijgt de laatste jaren tot 0,29%, wat wel wat meer is dan dat van vele andere steltlopers.

Alleen in 2013 en 2016 zijn we voor deze soort iets te vroeg gestopt met tellen, maar de aantallen hebben daar kennelijk niet erg onder geleden. Daarom behoeft de HDP-shift geen correcties door simulatie. Die is overigens nogal fors: van 58 dagen in 2004 naar 35 in 2020, vooral aan de 'achterkant': zowel p_{50} als p_{90} vallen recentelijk ruim 3 weken eerder dan voorheen. De HDP is daardoor nu een half maart tot half april kwestie geworden en de uitloper naar mei is er niet of nauwelijks meer.

Bij deze forse HDP-shift daalt ook het gemiddelde verblijf in het winterkwartier van ≈37 naar ≈36 weken. *Gemiddeld* wel te verstaan, de *jaarlijkse* variaties kunnen best fors zijn.

Najaar

Algemeen

Tureluurs trekken in het najaar hoog of laag over de Nieuwe Merwede westwaarts, zonder de Tongplaat aan te doen als tussenstop. Verwarring met een enkele TP vogel die tijdelijk op de Tongplaat pleistert is mogelijk, maar dat vertekent de tellingen nauwelijks.

In de hele telposthistorie passeerden 373 tureluurs, waarvan 2007 en 2012 samen 60% voor hun rekening nemen, met als consequentie nul of weinig vogels in meerdere andere jaren. Zie daarvoor de grafieken. De verdeling over de beide telpostlocaties is vrijwel gelijk.

Dagrecords

De eerste vier dagrecords vielen bij avondtellingen. Deze trend zet zich door bij alle 70 beschikbare records (dekking 100%): 73% passeerde bij avondtellingen, het merendeel in juli en de 1e decade van augustus. Enkelingen passeren nog tot september. Er is een lichte voorkeur (53%) voor (semi-) kopwinden, wat je daar dan ook bij moet denken als je de windroos bekijkt. Het spectrum aan mildere winden wordt duidelijk geprefereerd: slechts 23% neemt nog de wieken bij windkrachten boven Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
4-7-2012	ZO	2	85	31
29-7-2007	NO	1	66	15
28-7-2007	W	4	38	19
30-7-2007	WNW	4	28	11
31-8-2014	W	2	12	4

Ontwikkelingen 2003-2020

Aantallen noch intensiteiten suggereren een correlatie met lokale ecologische variabelen, wel met laat gestarte telseizoenen, waardoor in 2016 waarschijnlijk een kans is gemist. Landelijk werden toen juist zeer veel tureluurs geteld. Maar in 2020 is zo'n verband er weer niet.

De lange groene staaf in de staafgrafiek bevestigt dat alle tellingen in het niet vallen bij het dagrecord van 4 juli 2012.

Het aandeel in de landelijke trek daalt van 0,75% naar 0,42% en dat in de DB-trek blijft steken op ≈0,01%.

De HDP-shift is gesimuleerd voor de laat begonnen seizoenen en stijgt dan van de onwaarschijnlijke 8 dagen in 2003 naar – waarschijnlijk realistischer – 65 dagen in juli tot begin september, zie de HDP-grafiek. Het zomerverblijf daalt gemiddeld van ≈16 naar ≈15 weken.

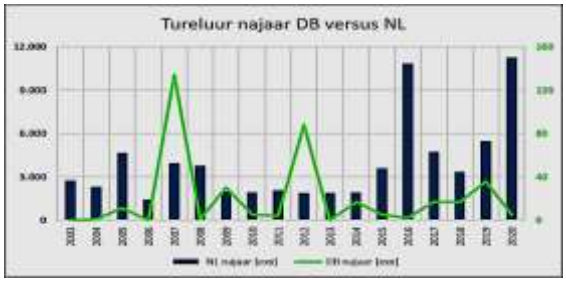

Samenvatting

Tureluur *Tringa totanus*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 138]	Fennoscandinavië en rond de Oostzee	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	West- en Zuidwest-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 1980, 13]	36km/h, vermoedelijke trek-*airspeed* 48km/h (schatting)	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	360	826
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	258%
Intensiteit [exx/h]	0,32	0,71
Aandeel in DB [% alle exx]	0,08%	0,29%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,6%	1,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	15 mrt – 18 apr – 12 mei (58)	17 mrt – 27 mrt – 21 apr (35)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈37	≈36
Mogelijke foutbronnen	Toename in 2018-2020 lijkt resultaat meer teluren en -dagen.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	186	187
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	101%
Intensiteit [exx/h]	0,10	0,09
Aandeel in DB [% alle exx]	0,011%	0,010%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,75%	0,42%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	19 jul – 20 jul – 27 jul (8)	5 jul – 24 jul – 8 sep (65)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈16	≈15
Bijzonderheden status	≤5 exx in 2003-2004, 2006, 2008, 2010-2011, 2013, 2015-2016 en 2020	
Mogelijke foutbronnen	DB in 2016 (te) laat begonnen met tellen, terwijl toen landelijk juist veel Tureluurs zijn gepasseerd.	

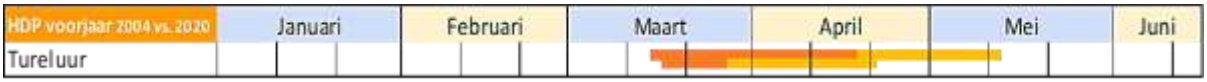
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Tureluur

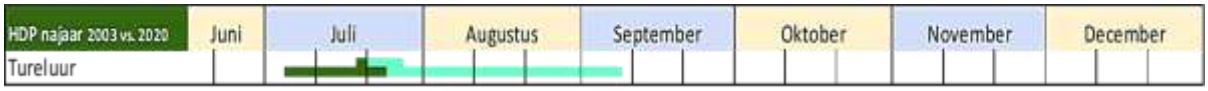
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Tureluur

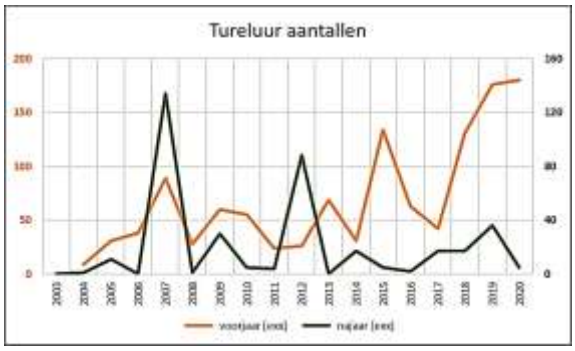
Tureluur aantallen

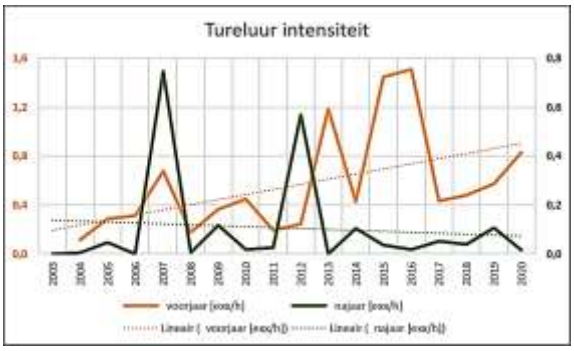
Tureluur intensiteit

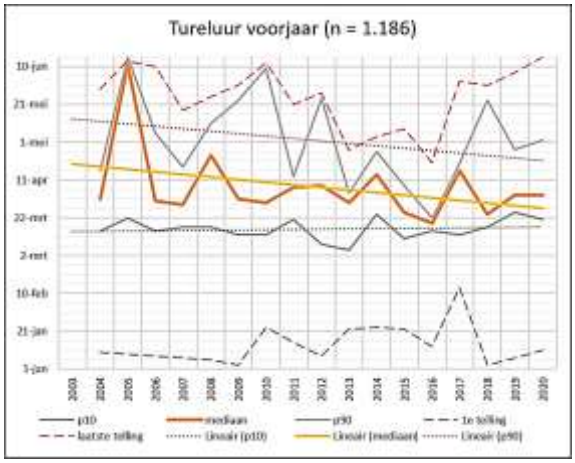
Tureluur voorjaar (n = 1.186)

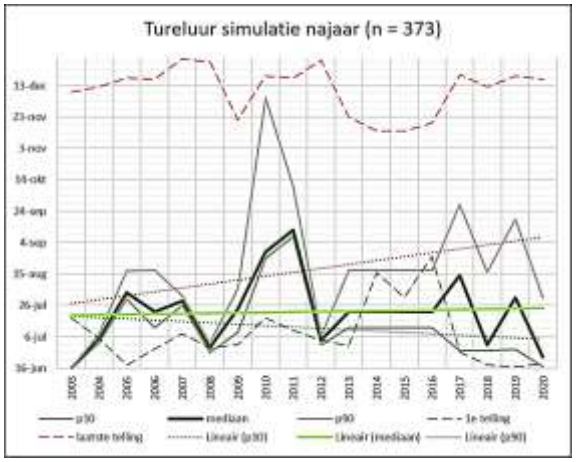
Tureluur simulatie najaar (n = 373)

Tureluur simuatie seizoensverblijf op medianen

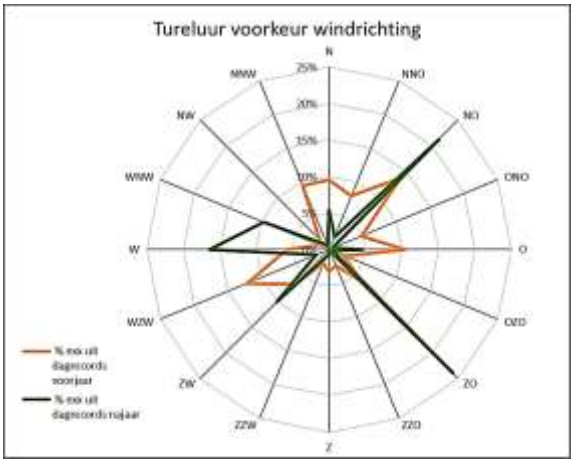
Tureluur voorkeur windrichting

Tureluur - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

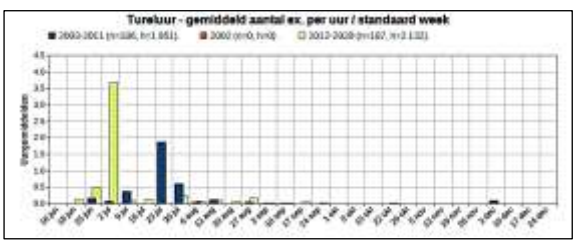
Tureluur - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

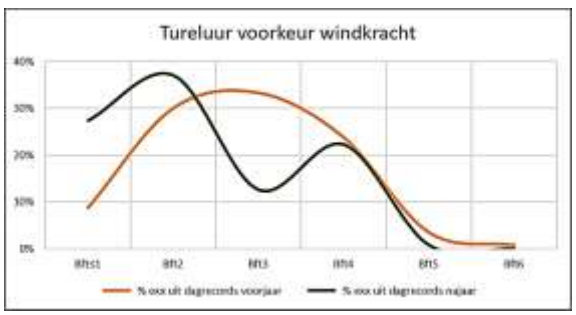
Tureluur voorkeur windkracht

Zwarte Ruiter *Tringa erythropus*

Voorjaar

Algemeen

Zwarte Ruiters komen meestal individueel of met slechts enkele exemplaren wat onverwacht over de Dordtse Biesbosch en de Elzen aanvliegen, zich eerder door hun roep verradend dan door visueel op te vallen. De groep van 30 exx op 23 april 2019 was een bijzondere ervaring. Veel vogels landen tijdelijk even op de Tongplaat om daar wat te foerageren alvorens weer in noordoostelijke richting verder te vliegen. Verwarring met TP-exemplaren is uitgesloten: die zijn er gewoonweg niet.

Er werden 156 exx waargenomen, verreweg de meeste op de Tongplaat (jaarindex 685%). In veel voorjaren ontbraken ze geheel of bijna en samen met analoge 'gaten' in het najaar (zie de samenvatting) zijn ze maar net aan de rubriek 'Steltlopers overig' ontsnapt.

De kruissnelheid van ≈38km/h is berekend op basis van biometrische gegevens, o.a. foto's. Dat komt verrassend overeen met de Groenpootruiter, en op grond van die analogie is de treksnelheid geschat op ≈44km/h.

Dagrecords

Het 1e dagrecord is werkelijk uniek, afgezet tegen de gewone gang van zaken. Met 38 dagrecords is 100% van de waargenomen vogels gedekt. Daarvan vloog 56% bij (semi-) staartwinden tussen W en ZO, laat de windroos zien. Maar liefst 38% benutte daarbij windkracht Bft4 met aflopende voorkeuren naar lagere windkrachten.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
23-4-2019	ZO	4	31	3,9
25-4-2014	ZZW	3	18	12,0
24-4-2015	ZW	3	16	1,6
23-4-2015	NO	1	15	7,5
19-4-2010	N	2	10	1,8

Ontwikkelingen 2004-2020

Vooral dankzij de topjaren 2015 en 2019 is het veronderstellen van een correlatie met de lokale ecologische variabele 'verhuizing naar de Tongplaat' wel te rechtvaardigen. Een correlatie met variaties in de landelijke voorjaarstrek is er beslist niet, toont een blik op de site.

Van die landelijke trek vormt de DB-Zwarte Ruiter 0,3-2,3% in de twee perioden. Het aandeel in de lokale trekvogels is te verwaarlozen.

Bij zoveel 'lege' jaren moest de HDP-shift voor een deel worden gesimuleerd. Die levert dan een aanzienlijke vervroeging van p_{10} op en een kleinere van p_{50} en p_{90}, waardoor de HDP 14 dagen langer is geworden en zich in de 1e helft van april afspeelt.

Daarmee is ook het gemiddelde verblijf in het winterkwartier verkort van ≈32 tot ≈31 weken. Nog maar eens gezegd: dit alles op de deels gesimuleerde medianen berekend; de 'echte' waarden kunnen best wel buiten die gemiddelden vallen.

Najaar

Algemeen

Wat voor veel steltlopers geldt, geldt ook voor de Zwarte Ruiter. We tellen er in het najaar veel minder dan in het voorjaar. Ook dan is het meest de roep die de vogel verraadt, ver voordat hij gezien wordt. Het tijdelijke pleisteren komt minder voor dan in het voorjaar. Ze steken vaak in één ruk hoog en diagonaal de Tongplaat over.

Van de 55 exx telden we er 12 op het Zuidplaatje en 43 op de Tongplaat (jaarindex 358%).

Dagrecords

De 55 vogels uit 42 dagrecords (dekking 100%) vlogen net even liever bij (semi-) staartwinden (54%), wat uit de windroos niet echt duidelijk is te extraheren. Windkracht Bft3-4 werd daarbij door 66% benut, met Bft2 als derde (24%). Gezien de meestal individuele doortrek is een eerste dagrecord van 5 vogels best 'spannend'.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
13-9-2007	O	2	5	3,3
14-9-2014	NO	3	3	0,5
28-9-2013	O	4	3	0,6
28-8-2015	ZZW	4	2	0,3
14-10-2014	ZZW	4	2	0,4

Ontwikkelingen 2003-2020

In het najaar is de correlatie met de verhuizing van de telpost ook wel te bespeuren, maar minder duidelijk dan in het voorjaar, want vooral te danken aan slechts twee jaren met elk 12 vogels. Wel pleit voor deze correlatie dat vanaf 2013 op de Tongplaat geen najaar meer voorkomt zonder Zwarte Ruiter, wat op het Zuidplaatje wél het geval was.

Desondanks is het aandeel van 'onze' zwarte ruiters in de Nederlandse trek maximaal 0,72%, wel erg duidelijk geïllustreerd door het kaartje op de volgende bladzijde: in najaar 2018-2020 is er een forse toename van landelijk getelde zwarte ruiters. Het blijkt dat die toename uitsluitend op het conto van één telpost komt: Lauwersoog Kustweg.

Daar worden dan jaarlijks zo'n 800-2.000 exx geteld. Het kaartje is van 2018, maar dat van 2019-2020 kun je er naadloos overheen leggen, alleen zijn de aantallen dan nóg hoger.

De HDP-shift is om bekende redenen deels gesimuleerd en vertoont in het najaar een verlenging van ruim twee weken, maar dan juist in de richting van een recentelijk iets *later* startende trek die – logisch – dus ook later afloopt. De 1e decade september tot die van oktober is dus inmiddels de beste tijd om de Zwarte Ruiter te zien trekken na een zomerverblijf dat met ruim 10 dagen is verlengd tot ≈22 weken.

Het aandeel van de soort in de DB-najaarstrek blijft steken op microniveau.

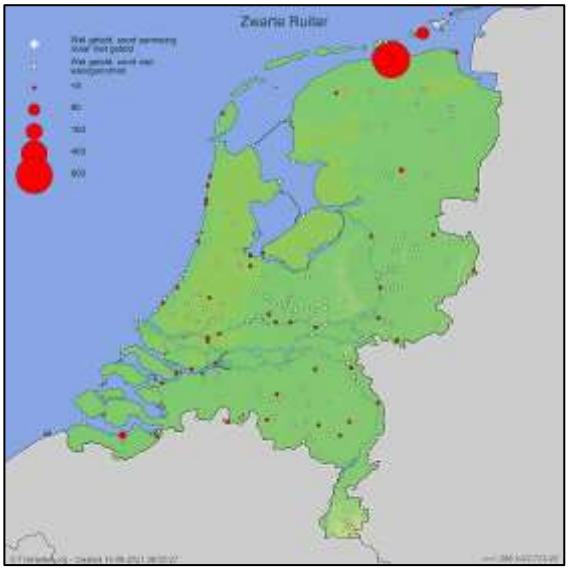

Bron: [trektellen.nl]

Samenvatting

Zwarte Ruiter *Tringa erythropus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 264]	Fennoscandinavië en NW-Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Kusten van W-Europa tot NW-Afrika; Afrika bezuiden de Sahel	
Kruissnelheid [berekend van foto, NS]	≈38km/h, geschatte treksnelheid ≈44km/h, zie tekst voorjaar	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	22	134
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	685%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,12
Aandeel in DB [% alle exx]	0,005%	0,047%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,3%	2,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 apr – 26 apr – 29 apr (6)	4 apr – 17 apr – 24 apr (20)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈32	≈31
Bijzonderheden status	≤2 exx in 2004, 2005, 2007-2009, 2011, 2012 en 2016	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	12	43
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	358%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,001%	0,002%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,55%	0,72%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	31 aug – 10 sep – 20 sep (20)	5 sep – 21 sep – 10 okt (35)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈20	≈22
Bijzonderheden status	≤2 exx in 2003-2006, 2008-2011, 2016, 2017, 2019 en 2020	

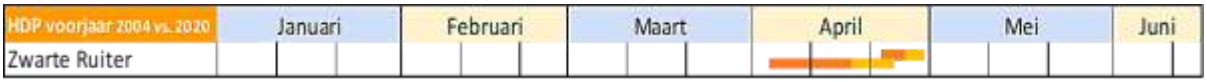
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Zwarte Ruiter

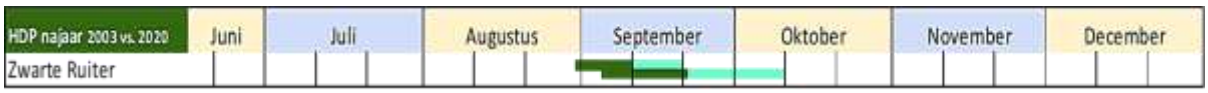
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Zwarte Ruiter

Zwarte Ruiter aantallen

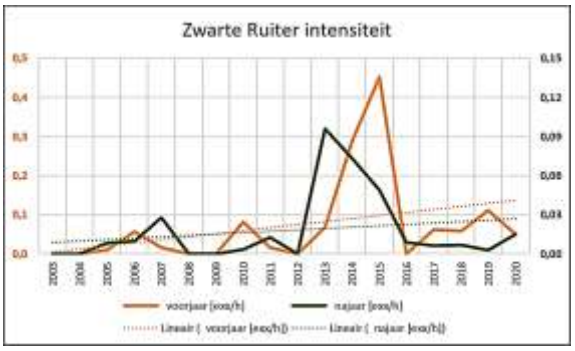
Zwarte Ruiter intensiteit

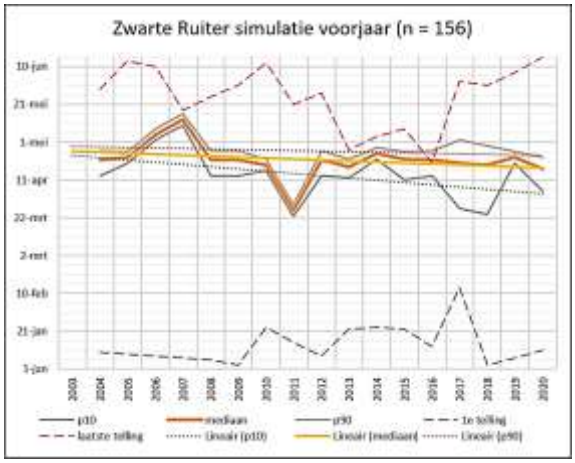
Zwarte Ruiter simulatie voorjaar (n = 156)

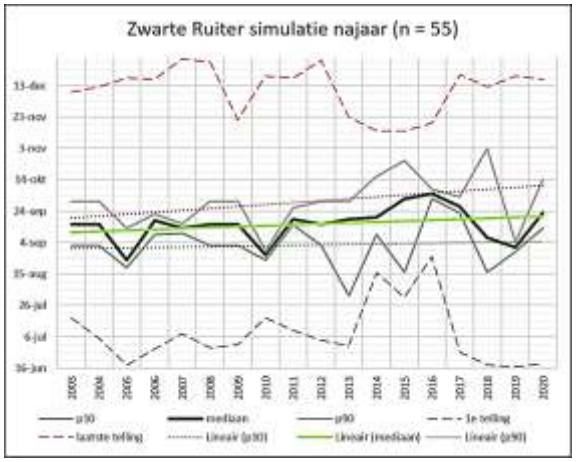
Zwarte Ruiter simulatie najaar (n = 55)

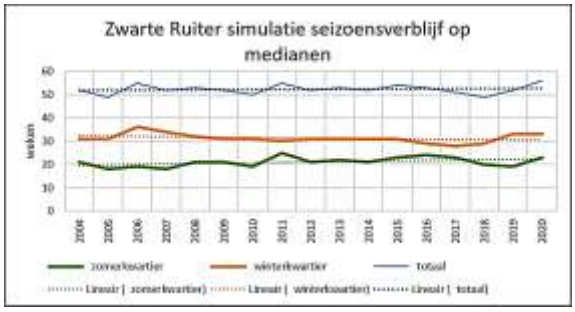
Zwarte Ruiter simulatie seizoensverblijf op medianen

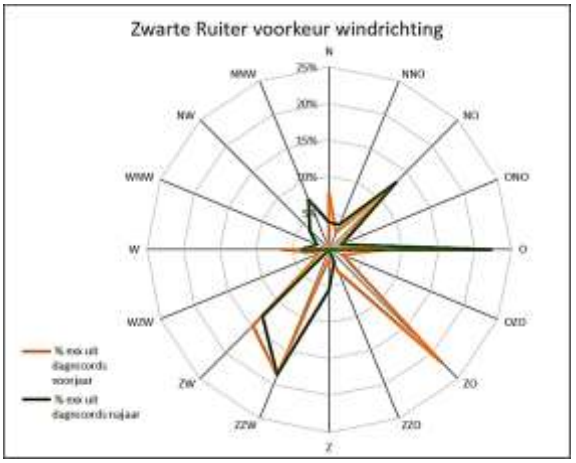
Zwarte Ruiter voorkeur windrichting

Zwarte Ruiter - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

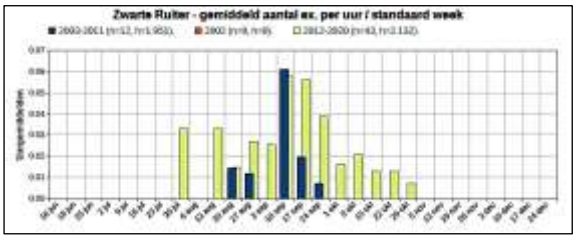
Zwarte Ruiter - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Zwarte Ruiter voorkeur windkracht

Groenpootruiter *Tringa nebularia*

Voorjaar

Algemeen

Groenpootruiters vliegen meestal strak oostelijk of noordoostelijk en vrijwel recht over de telpost. Soms maken de noordoostelijk georienteerde vogels een korte tussenstop op de Tongplaat. Verwarring van doortrekkers met tijdelijke TP-vogels – vanaf de telpost niet zichtbare pleisteraars en lokaal verkeer tussen NDB en Brabantse Biesbosch – is niet denkbeeldig.

De eerste groenpootruiters werden gezien in 2005 en vanaf dat voorjaar zijn het er 1.153 geworden, veel meer op de Tongplaat (jaarindex 788%) dan op het Zuidplaatje.

De kruissnelheid van de Groenpootruiter is ≈38km/h. Radarmetingen verklappen dat ze op de trek *airspeeds* van ≈44km/h halen [Tennekes 2009, 193]. Bij narekenen via biometrische data van [Alerstam et al, 3] blijkt de kruissnelheid van Tennekes voor zover vermeld bij de tot nu behandelde soorten overigens prima te kloppen. Dat is ook wel aardig om eens te zeggen. Via Alerstam – en soms Bruderer – kan de kruissnelheid dus ook berekend worden als Tennekes de soort niet vermeldt.

Dagrecords

Op 20 april 2018 passeerden op één dag meer groenpootruiters dan in bijna elk voorgaand voorjaar. We hadden niet eens door dat het een dagrecord was, gefascineerd als we waren door soms vroege exemplaren van Purperreiger, Dwergmeeuw, Zwartkopmeeuw, Zwarte Stern, Gierzwaluw en Rode Wouw!

Uit de 89 benutte dagrecords (dekking 98%) blijkt dat (semi-) staartwinden iets meer (57%) worden benut dan dito kopwinden, en dat min of meer gelijkelijk bij alle windkrachten Bft1-4. Niet één vogel vloog nog bij Bft5+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-4-2018	ZZW	1	116	13
25-4-2014	ZZW	3	63	42
30-4-2017	OZO	4	61	12
24-4-2015	ZW	3	45	5
14-4-2013	Z	4	44	6

Ontwikkelingen 2004-2020

Als één ding duidelijk is, is het wel dat de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat voor het tellen van groenpootruiters uitermate gunstig is geweest: kengetallen in de samenvatting verzesvoudigen tot vertienvoudigen op die locatie en de grafieken liegen er ook niet om.

In het voorjaar draagt de DB voor 0,5-3,3% bij aan de landelijke tellingen. Op de Tongplaat vertienvoudigt het aandeel van de Groenpootruiter in de DB trek tot 0,355%.

In 2016 werd met 8 exx een dieptepunt bereikt: we waren te vroeg gestopt met tellen. Omdat deze vogels echter netjes binnen de HDP trendlijnen vielen, behoefde de HDP-shift niet gesimuleerd te worden.

Die HDP valt in de loop van de jaren ruim een week eerder, in de 2e helft van april. Op een HDP van 17 dagen is een verkorting met 3 dagen relatief fors.

Mede door een wat grillig verloop van de HDP in het najaar daalt het verblijf in het winterkwartier gemiddeld van ≈38 naar ≈36 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar stuiven groenpootruiters meestal vanuit het Noordoosten net over de populierenrij, de Elzen, de Dordtse Biesbosch en de Dam van Engeland, of rechtstreeks en laag over de rivier zonder de Tongplaat aan te doen.

Significante verwarring met de paar TP-pleisteraars op de Tongplaat is nooit vastgesteld.

We telden er totaal 534, waarvan 489 exx op de Tongplaat (jaarindex 1087%!).

Dagrecords

Het 1e dagrecord overschrijdt vér de najaarstotalen van elk ander seizoen en de eerste 13 vallen op de Tongplaat. Alle vogels worden gedekt door 100 dagrecords. In het najaar malen die kennelijk niet om kopwinden: 82% waagt het erbij. De windroos is hierin zeer eenduidig. Opmerkelijk is dat 49% zich ook niets aantrekt van windkracht Bft5. Windkrachten Bft≤1-4 krijgen elk ca. 10% van de vogels mee.

Volgens [LWVT/SOVON 2002, 140v.] vindt de groenpootruiternajaarstrek bijna uitsluitend in de avond plaats. Daar is op de DB weinig van te merken. Slechts 15% van de alhier gepasseerde vogels werd gezien tijdens avondtellingen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
3-8-2013	ZW	5	225	150
30-6-2019	ZW	2	29	23
25-8-2015	ZZW	5	24	7
30-8-2018	NW	2	22	2
31-7-2019	ZZW	4	19	10

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook in het najaar geldt: de Tongplaat is voor de Groenpootruiter – zoals voor vele steltlopers – een veel betere trekwaarnemingslocatie dan het Zuidplaatje.

De najaarspiek van 2013 houdt redelijkerwijs verband met het toen 'verse' voedselaanbod op de Tongplaat na installatie in 2012. In de jaren daarna is dat niet meer herkenbaar, ook gevoelsmatig niet: op zo'n mooi gebied pleisteren zeer weinig steltlopers. We zoeken de verklaring daarvoor meestal in het verlanden, wilgenopslag en mogelijke invloed van de nieuwe natuur in de Brabantse Biesbosch en de NDB.

In het najaar deelt de DB toch nog voor max. 3,8% mee in de landelijke trek van de Groenpootruiter. Het aandeel van de soort in de DB-najaarsvogels is miniem. De telpost is dus best significant voor de soort, maar de soort niet zo voor de telpost. Enfin, we zien deze schoonheden toch maar graag voorbij komen.

De HDP verdubbelt bijna in de loop van de tijd tot 46 dagen en valt nu van eind juli tot begin september, min of meer symmetrisch om de oude HDP heen. Laat gestarte telseizoenen zijn niet ondubbelzinnig terug te vinden in lagere aantallen: 2014 heeft er bijvoorbeeld meer dan 2020. Het zomerverblijf gaat van ≈15 naar ruim 16 weken.

Samenvatting

Groenpootruiter *Tringa nebularia*		
Broedgebied [Sovon 2018, 268v.]	Noordelijk Eurazië van Schotland tot Kamtsjatka	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W-Afrika, kleinere aantallen in W- en ZW-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈38km/h, waargenomen treksnelheid ≈44km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	144	1.009
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	788%
Intensiteit [exx/h]	0,13	0,87
Aandeel in DB [% alle exx]	0,033%	0,355%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,5%	3,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	22 apr – 30 apr – 9 mei (17)	15 apr – 21 apr – 29 apr (14)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈38	≈36
Bijzonderheden status	Voor het eerst waargenomen in 2005	
Mogelijke foutbronnen	Vogels gemist door vroeg gestopte telseizoenen 2013 en 2016?	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	45	489
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	1087%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,23
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,026%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,5%	3,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 aug – 9 aug – 24 aug (20)	27 jul – 16 aug – 11 sep (46)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈15	≈16
Mogelijke foutbronnen	Vogels gemist door laat gestarte telseizoenen 2014 en 2016?	

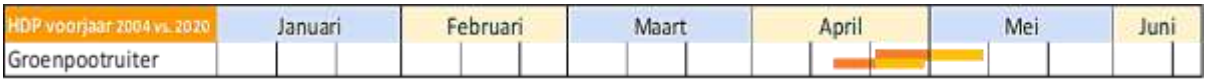
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Groenpootruiter

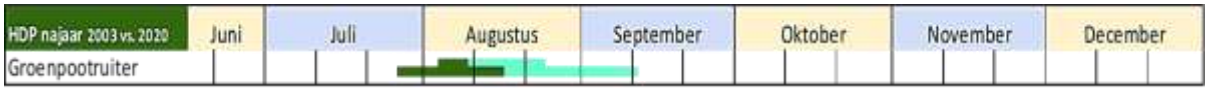
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Groenpootruiter

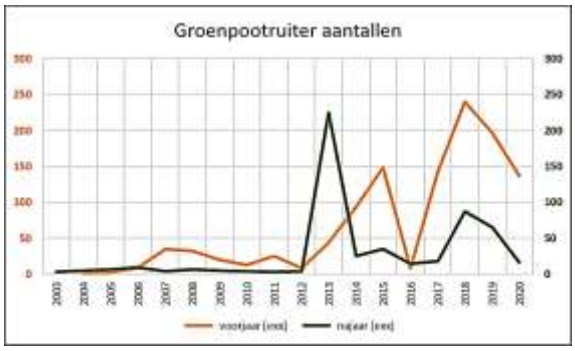
Groenpootruiter aantallen

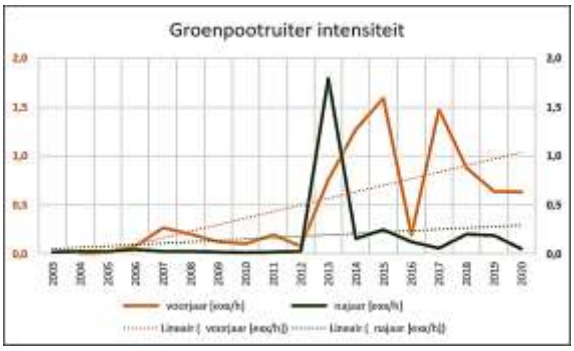
Groenpootruiter intensiteit

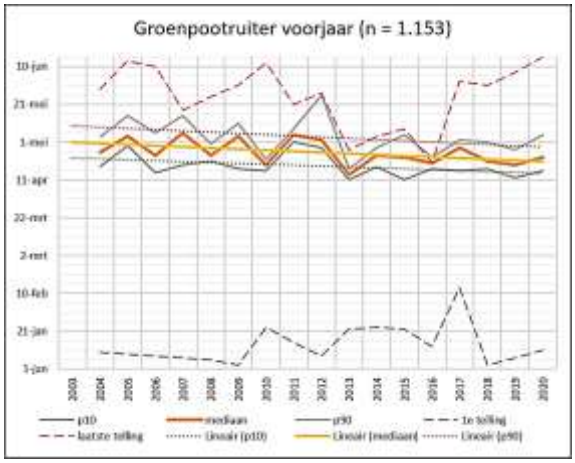
Groenpootruiter voorjaar (n = 1.153)

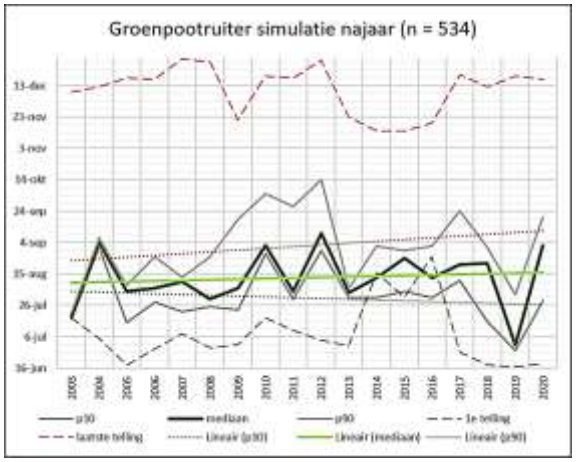
Groenpootruiter simulatie najaar (n = 534)

Groenpootruiter simulatie seizoensverblijf op medianen

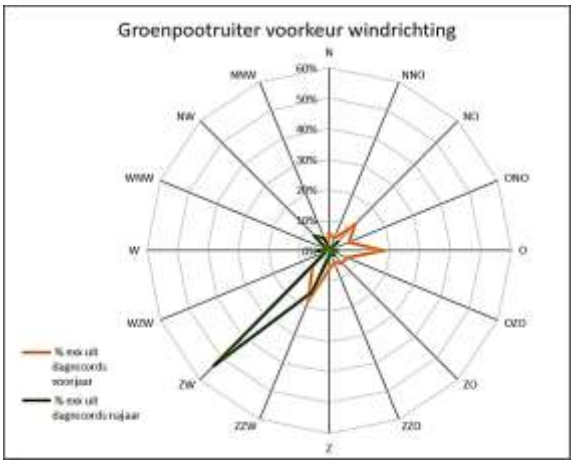
Groenpootruiter voorkeur windrichting

Groenpootruiter - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Groenpootruiter - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Groenpootruiter voorkeur windkracht

Rallen en Steltlopers overig

Driemaal werd een trekkende **Waterral** gesignaleerd in augustus-november 2018. Voor deze soort is de Tongplaat de betere locatie, maar het is mogelijk dat vele trekkende rallen als TP zijn genoteerd, omdat er bijna het hele jaar door ook wel minimaal 2 exx aan het schreeuwen zijn.

Het **Porseleinhoen** is éénmaal als doortrekker genoteerd, op 9 juli 2019. Het is de vraag of we de 7 als TP genoteerde vogels van juli 2012 en september 2015/2017 eigenlijk niet ook (één keer) als doortrekker hadden moeten noteren. Weliswaar verbleven 4 exx bijna een maand na het broeden in de omgeving op de Tongplaat, maar uiteindelijk vertrokken ze toch.

Een **Meerkoet** trok langs het Zuidplaatje op 6 mei 2011. Dit schreven de tellers erbij: *"Een zeer dappere Meerkoet kwam van ver de Nieuwe Merwede opvliegen en vloog deze in NO richting ook helemaal uit, zeker 5 km, om uit beeld te verdwijnen. Hebben we een Meerkoet nog nooit zien doen in 2.800 uur trektellen!"*

Tweemaal trok de **Steltkluut** over de DB, op 23 april 2014 waren het 3 exx, exact een jaar later twee. Hans en Sander waren in beide gevallen de gelukkige waarnemers.

Steltkluut

Op 18 april 2015 kwamen de enige twee exemplaren van de **Strandplevier** voorbij.

Strandplevier, archieffoto

De **Morinelplevier** is al even schaars: tweemaal een groepje van 2, op 18 september 2010 en 21 augustus 2011, dus beide waarnemingen vanaf het Zuidplaatje. Op EuroBirdwatch dag 5 oktober 2019 volgt de 'revanche' van de Tongplaat met eveneens 2 exx – opgemerkt en gevonden dankzij het scherpe gehoor van Michel.

Morinelplevier

De grootste groep **Rosse Grutto**, 49 exx, zag Michel al 10 dagen na de oprichting van 'zijn' telpost voorbij komen in de avond van 28 juli 2003. Daarna werd het niet veel meer. Totaal nog 16 in het voorjaar en 13 in het najaar, meest individuen. Na maart 2012 is de vogel niet meer op de DB waargenomen. De 17 ooit herkende exx van de **IJslandse Grutto** kunnen beter stilzwijgend inbegrepen worden bij sterspeler Grutto, waartussen de IJslandse ook wel opduikt, maar dan soms als TP wordt genoteerd omdat je ze eigenlijk alleen maar staande goed kunt determineren. Ze worden gezien tussen half februari en half april.

Grutto en IJslandse Grutto

6 exx **Steenloper** passeerden op 16 september 2018, voorafgegaan door één op 27 augustus 2012. Beide waargenomen vanaf de Tongplaat dus en in het najaar.

Op het Zuidplaatje werd 2x één **Kanoet** gezien, Op de Tongplaat 3 in totaal. Een onverwachte voorjaarswaarneming betrof een groep van 30 exx op 17 januari 2018, westwaarts over de Nieuwe Merwede vliegend. Die week waren er veel kanoeten op de kusten van de Zuid-Hollandse eilanden. Mogelijk waren deze er ook naar onderweg.

Kanoet

Ook steltlopers zijn niet altijd te determineren en worden dan generiek genoteerd. Dit doen we kennelijk pas vanaf 2016, want alle 30 exx van **steltloper spec**. zijn uit vier dagen in augustus of september 2016-2020.

Sporadisch passeert de **Krombekstrandloper** onze binnenlandtelpost: 1 ex op 22 september 2012. Op 16 juli 2018 kwamen 2 exx even op de Tongplaat rusten en vlogen al vrij snel weer verder. Dat deed ook 1 ex op 10 juli 2019.

Krombekstrandloper

In het april en mei zijn op de Tongplaat 12 exx **Temmincks Strandloper** genoteerd, waarvan 4 ten onrechte als TP. Al even zeldzaam is hier de **Drieteenstrandloper**: 3 exx op 1 oktober 2010 en één op 1 april 2015. Van de **Kleine Strandloper** werden 26 exx trekkend gezien, 8 in het voorjaar, de rest tussen 10 september en 9 oktober. Ze werden alle vanaf de Tongplaat waargenomen in de jaren 2013-2020.

Kleine Strandloper

Sporadisch passeert een **Blonde Ruiter**: 10 oktober 2010 en 5 oktober 2013, dus over beide locaties. Daarmee is de DB nationale mededagrecordhouder met de Eemshaven en Westkapelle – maar wel de enige post met 2 vogels.

Blonde Ruiter

De **Houtsnip** wordt TP gezien op de voormalige akkers die nu Nieuwe Dordtse Biesbosch heten, maar qua trek is het een zeldzaamheid: 4x een individu in november-december-januari vanaf het Zuidplaatje en één op 23 maart 2018 vanaf de Tongplaat.

Houtsnip

Het **Bokje** zou je bij de Tongplaat, gezien het landschap, méér verwachten, maar er werden door de jaren slechts 8 exx gezien, 6 in oktober tot begin december en 2 tussen 31 maart en 12 april; de voorjaarstrekkers vanaf de Tongplaat, de najaarstrekkers vanaf beide locaties.

Bokje

Bij deze twee snipsoorten veroorloven we ons voor één keer een uitstapje naar 2021. In en na de plotselinge sneeuw- en vorstweek van 7-16 februari van dat jaar telden we van *beide* soorten ineens 3 voorjaarstrekkers. Dat was nog nooit vertoond in de historie van de telpost.

De **Bosruiter** wil wel langdurig TP zijn en werd bijvoorbeeld vanaf 31 juli tot 4 september 2018 op de Tongplaat gezien. Van doortrekkers zijn er door de jaren 39 waarnemingsdagen met in totaal 99 exx, waarvan 35 in het voorjaar. De voorjaars-HDP beslaat 3 weken van 16 april tot 7 mei. In het najaar is de HDP zo'n 7 weken, van 31 juli tot 10 september.

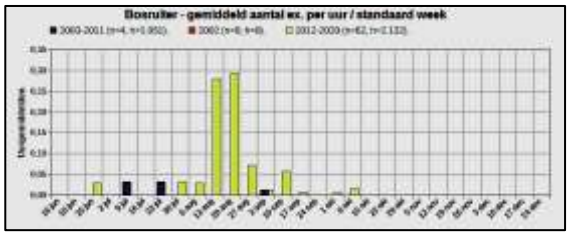

Bovenstaande grafieken illustreren heel goed hoe de verhuizing naar de Tongplaat het waarnemen van steltlopers heeft gefaciliteerd. Specifiek voor de **Bosruiter** moeten we ons echter niet ontveinzen dat er ook op de Tongplaat nog complete jaren zijn waarin we niet één enkel exemplaar van deze soort waarnemen.

Bosruiter, archieffoto

17. Meeuwen en Sterns

Kokmeeuw *Croicocephalus ridibundus*

Voorjaar

Algemeen

Kokmeeuwen passeren de DB vanuit alle zuidelijke richtingen: over de rivier, de rivieroevers, over de Tongplaat, de Elzen en de populieren. Veel kokmeeuwen vliegen krachtig door op 1-3 boomtophoogten, andere verplaatsen zich geleidelijk in tot zeer hoog thermiekende groepen noordwaarts. Vanwege het landschap en lokaal verkeer is het opletten met TP-vogels, maar deze vliegen doorgaans lager en komen nauwelijks tot boomtophoogte.

We telden 55.309 vogels, op de Tongplaat wat minder (jaarindex 85%) dan op het Zuidplaatje.

Met het genoemde aantal bezet de Kokmeeuw positie 4 binnen de voorjaars-top-tien.

[Tennekes 2009, 193] geeft voor de Kokmeeuw een kruissnelheid van ≈31km/h en een per radar gemeten treksnelheid van ≈43km/h. Beide zijn uiteraard *airspeeds*, dus de eerste impuls om te zeggen dat dit wel past bij de intuïtie van de waarnemer moet men even voor zich houden, want die snelheid moet altijd nog vectorieel verrekend worden met de windsnelheid en de windrichting.

Dagrecords

De eerste 13 dagrecords noteren alle meer dan 1.000 vogels. Er zijn er 82 beschikbaar (dekking 80%). Qua waarnemingsomstandigheden onthullen zij dat 78% van de voorjaarskokmeeuwen graag de wind in de rug heeft, zoals ook de windroos duidelijk toont. Een zelfde 78% vloog bijna gelijkelijk bij windkracht Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-3-2010	W	4	3.712	464
15-3-2009	WNW	4	3.253	434
29-3-2018	WZW	3	2.852	391
30-3-2018	ZO	3	2.080	347
3-3-2012	ZO	3	1.949	223

Ontwikkelingen 2004-2020

Qua aantallen is een correlatie met lokale ecologische variabelen niet evident, een correlatie met teluren en teldagen lijkt plausibeler (2018-2020, zie p.3). De stijging van die jaren past namelijk niet bij de landelijke afname als broedvogel en wintergast [Sovon 2018, 288v.], maar evenmin bij de nogal stabiele maar zeker minder intense landelijke trek [www.trektellen.nl]. In de algemene dip van 2015-2016 [Stam 2019, 67v.] deelt de Kokmeeuw ook mee.

Kokmeeuwen trekken landelijk gezien voornamelijk langs de Noordzee- en IJsselmeerkust, telposten als Eemshaven, Ketelbrug, Breskens, etc. spelen de hoofdrol. Toch zijn er ook wat binnenlandposten die leuke aantallen noteren – waaronder dus de DB met een aandeel van 1,6-0,7%. In de DB-voorjaarstrek heeft de Kokmeeuw een mooi aandeel: 7,3-8,4%.

De HDP is in de tijd verkort tot 32 dagen: p_{10} valt 23 dagen later, p_{50} houdt het bij 4 dagen, maar p_{90} schuift ook 12 dagen op. Al met al ligt de HDP nu in maart-april en is februari weggevallen. Bij deze algemene lijn zijn er natuurlijk toch jaarlijkse verschillen: in 2019 en 2020 is de HDP bijvoorbeeld zelfs 50+ dagen.

De winterverblijfsduur gaat op de trendlijn van ≈25 naar ≈27 weken, maar er zijn stevige jaarlijkse variaties rond die gemiddelden als spiegel van het grillige zomerverblijf.

Najaar

Algemeen

Najaarstrek van de Kokmeeuw is op de DB net even meer dan de helft van de voorjaarstrek. In het najaar komen ze uit alle noordelijke sectoren aanzetten en verdwijnen langs allerlei trekpaden uit het zicht, al of niet thermiekend.

We zagen 27.265 exx, waarvan 17.045 op de Tongplaat (jaarindex 176%). Het onderscheid met de meer 'dwarrelende' TP-vogels is niet altijd helder. Wel is het de vraag of de 3.690 vogels die bij avond zijn geteld niet als slaaptrek moeten worden beschouwd, en dus misschien TP-vogels zijn geweest. Dat is uiteraard niet meer te achterhalen.

Dagrecords

Niet minder dan 42 van de 100 beschikbare dagrecords (dekking 73%) vallen in de vier betere jaren 2017-2020. Van die vogels vloog 60% bij (semi-) kopwinden, wat de windroos ook weer eenduidig illustreert.

Deze tegenstelling tot de voorjaarswindvoorkeur wordt ook bij andere soorten gezien en werpt vragen op. Heeft het te maken met de afstand tot het relatieve begin- en eindpunt van de trek – ofwel de nog af te leggen weg? Zijn de vogels na de zomer of na het broedseizoen fitter dan na de winter? Enzovoort.

Enigszins passend bij die windvoorkeur hield 71% van de meeuwen het bij windkrachten tot Bft3: kopwind is kennelijk best leuk, maar het moet niet ongezellig worden, dat idee …

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-10-2011	O	2	1.041	116
4-7-2012	ZO	2	917	333
29-6-2020	ZW	5	850	144
1-7-2019	W	3	687	119
28-6-2020	ZZW	4	675	120

Ontwikkelingen 2003-2020

In Deel I schreef ik – Nico Tinbergen volgend – dat veel vogels op trek blijvende affiniteit vertonen met landschapselementen waarin zij gewoonlijk leven. Maar ook: "kosmopolieten (…) trekken zich niets aan van landschapselementen" [Stam 2019, 32v.]. Dat blijkt: niet één van de lokale en regionale ecologische variabelen – verhuizing, aanleg en verlanding van de Tongplaat, installatie van de Noordwaard en de NDB – kan in verband worden gebracht met variaties in de kokmeeuwentrek.

Wel lijkt net als in het voorjaar het veronderstellen van een correlatie met teluren en teldagen onvermijdelijk, gezien de ontwikkeling van 2017-2020.

Maar parallel daaraan speelt exact in die jaren nóg een 'correlatie'. Die zit in één persoon, Arjan Loeve, die de telploeg is komen versterken. Vóór 'zijn' tijd hadden enkele – niet alle – tellers wel de neiging om pas meeuwen te gaan tellen als er weinig anders meer vloog. Maar Arjan stak de meesten van ons inmiddels aan met zijn familiale 'meeuwenvirus'. En dus tellen we tegenwoordig niet alleen meer exemplaren van buitenbeentjes als Geelpootmeeuw en Pontische Meeuw, maar komen ook de gewone meeuwen frequenter op de lijsten. Het is maar dat we het ons bewust zijn …

In de landelijke najaarstrek speelt de DB met ≈0,5% nauwelijks een rol. De Kokmeeuw is echter met 0,6-0,9% van de najaarsvogels voor de telpost zelf belangrijker dan de meeste steltloper- en roofvogelsoorten, die bij passage evenwel op meer applaus mogen rekenen dan de toch zo schitterende Kokmeeuw. Wij mensen zijn toch maar rare wezens …

Het HDP-verloop door de jaren is bijna net zo grillig als dat van de kampioen in dezen, de Wulp. Met trendlijnen als hulpmiddel komt eruit dat de HDP tussen 2003 en 2020 verkort is van 110 naar 88 dagen. Die verkorting ligt min of meer symmetrisch binnen de vorige HDP, maar zeer opvallend: de mediaan is niet minder dan 35 dagen naar voren geschoven, naar 29 augustus. De HDP duurt dus nu 'nog maar' van begin augustus tot begin november. Toch noteren we in die kortere HDP fors meer vogels dan voorheen – en dat heeft waarschijnlijk alles te maken met het verhaal hiernaast.

Het grillige verblijf in het zomerkwartier zorgt voor flinke golven in de seizoensgrafiek, waar onwaarschijnlijke totalen van 38-68 weken uitkomen, maar op de lange termijn verkort het van ≈27 naar ≈25 weken – volgens onze berekening voor wat die waard is, zie par. 12.5.

Samenvatting

Kokmeeuw *Chroicocephalus ridibundus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 288v.]	Europese landen, vooral langs Noordzee en Oostzee	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Nederland, Groot-Brittannië, België, Frankrijk, Spanje	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈31km/h, waargenomen treksnelheid ≈43km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	31.493	23.816
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	85%
Intensiteit [exx/h]	28	21
Aandeel in DB [% alle exx]	7,3%	8,4%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,6%	0,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	19 feb – 17 mrt – 3 apr (43)	14 mrt – 21 mrt – 15 apr (32)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈25	≈27
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	10.220	17.045
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	167%
Intensiteit [exx/h]	5,2	8,0
Aandeel in DB [% alle exx]	0,6%	0,9%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,49%	0,51%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 aug – 3 okt – 19 nov (110)	7 aug – 29 aug – 3 nov (88)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈27	≈25

Tegen een donkere lucht worden kokmeeuwen nóg mooier!

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Meeuwen en Sterns: Kokmeeuw

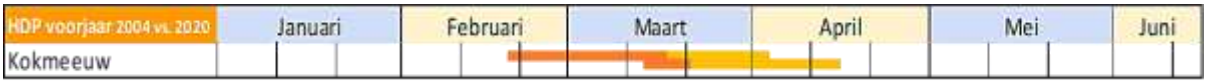

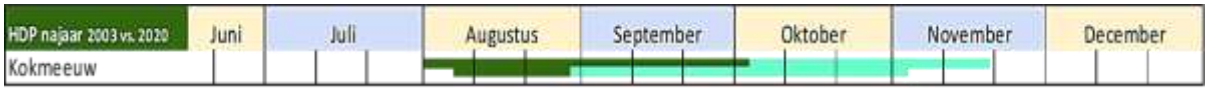

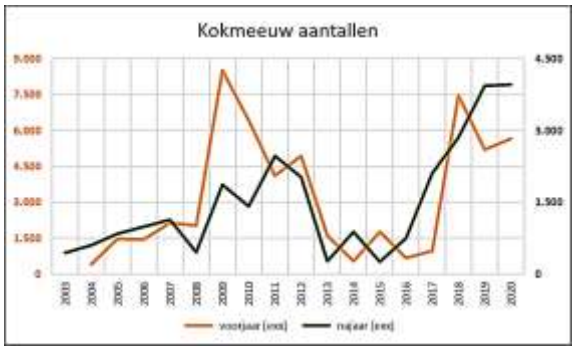

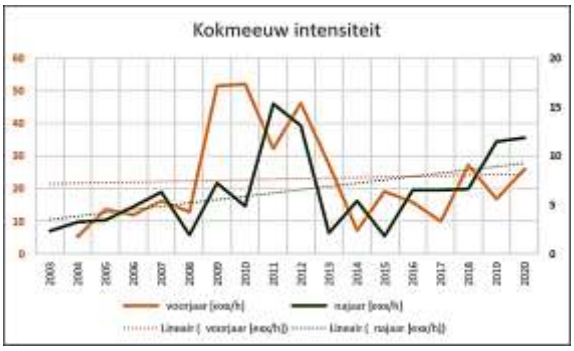

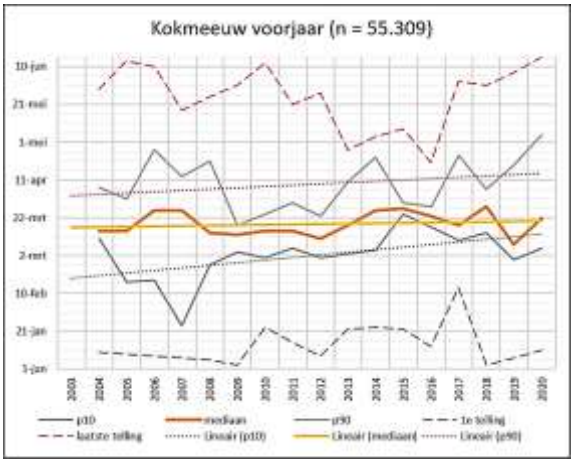

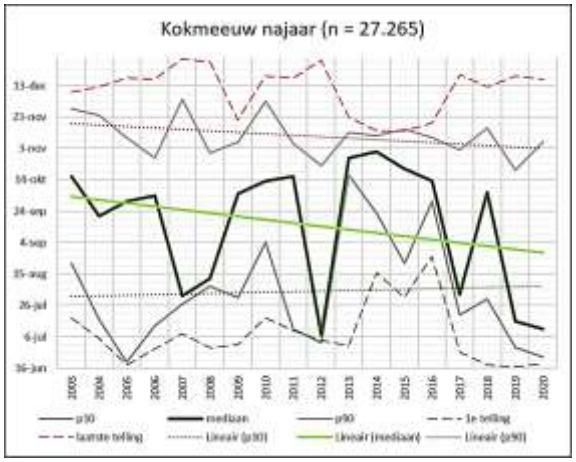

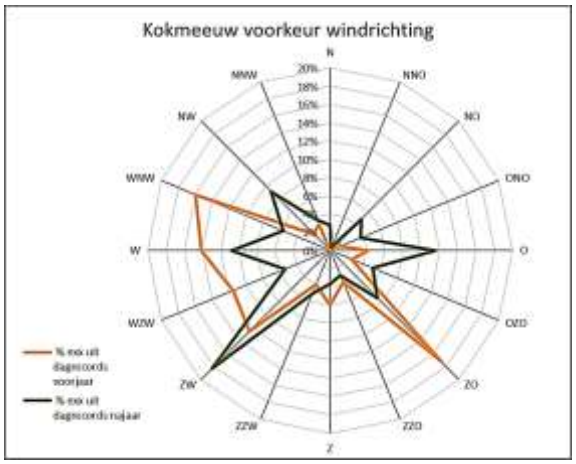

Dwergmeeuw *Hydrocoloeus minutus*

Voorjaar

Algemeen

Dwergmeeuwen vliegen laag over het Hollands Diep aan. Soms vervolgen ze hun weg – na een eventuele foerageerpauze met Visdief en/of Zwarte Stern tussen de strekdammen – middelhoog over de Nieuwe Merwede, soms trekken ze – met of zonder pauze bij de zandbankjes – laag vóór de Dam van Engeland, over de Tongplaat en verdwijnen boven de Elzen. Pauzes nopen tot waakzaamheid tegen dubbeltellen. TP-exemplaren bestaan niet, dus daarmee kunnen de doortrekkers niet verward worden.

In de historie van de telpost passeerden 1.046 exx, waarvan 682 op het Zuidplaatje en 364 op de Tongplaat (jaarindex 60%).

[Alerstam et al, 3] meldt een treksnelheid van ≈41km/h, maar een kruissnelheid moest worden berekend met behulp van foto's en valt laag uit: ≈21km/h, vergelijkbaar met die van de Zwarte Stern. Vandaar misschien het opvallend frequente gezamenlijke voorkomen tijdens de voorjaarstrek.

Dagrecords

De dagrecords vertonen relatief enorme uitschieters. Uit 61 beschikbare dagrecords (dekking 100%) leiden we af dat de soort wel wat op comfort gesteld lijkt tijdens de trek. Weliswaar werden semi-kop- en staartwinden gelijkelijk benut, maar 67% vloog bij Bft1 (21%) of Bft2 (46%). Slechts 33% ging de trek aan bij Bft3+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
25-4-2010	W	2	356	37
22-4-2007	O	1	110	14
19-4-2019	O	3	64	8
24-4-2010	O	3	51	9
24-4-2015	ZW	3	46	5

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij de jaarlijkse variaties is een gedachte aan enige correlatie met lokale variabelen overbodig. Het raadselachtige 2010 was – zoals voor veel soorten – voor de Dwergmeeuw een topjaar: alles passeerde in 2 opeenvolgende dagen: 24 en 25 april, beide werden dagrecords.

Het aandeel in de landelijke trek daalt in de loop der jaren van 0,11% naar 0,04%. Het aandeel in de totale DB-voorjaarstrek schommelt rond 0,15% – het laagst op de Tongplaat.

Voorzover betrouwbaar vanwege de nodig simulaties 'groeit' de nieuwe HDP ongeveer symmetrisch over de oude van 8 naar 16 dagen in de 2e helft van april, met een uitlopertje naar begin mei. Door het vrijwel ontbreken van najaarstrekkers is het onmogelijk een verblijfsduur in winter en zomerkwartier te berekenen, *althans op basis van DB-tellingen.* Landelijk is het misschien beter te benaderen.

Najaar

In de telposthistorie passeerden welgeteld 9 najaars-dwergmeeuwen met één of twee per jaar. Volledigheidshalve is de samenvatting ingevuld en zijn grafieken afgedrukt voor zover mogelijk en relevant. Daaraan een beschrijving koppelen voegt niet veel toe. De staafgrafiek van trektellen.nl suggereert een HDP van wel drie maanden. Het gaat dan waarschijnlijk om afgedwaalde individuen van de hoofdroute – die evident en nadrukkelijk langs de Noordzeekust loopt, zie de kaart op de grafiekpagina die de najaarstrek van 2019 weergeeft. De late vogel (23 november 2008) is mogelijk een verdwaalde wintergast geweest. Winterwaarnemingen zijn overigens in de Biesboschregio uiterst zeldzaam [Avifauna 2020, 228].

Samenvatting

Dwergmeeuw *Hydrocoloeus minutus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 290v.]	Noord- en Oost-Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Oostzee, Noordzee van Schotland en Denemarken tot Marokko	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3 + foto]	≈21km/h, waargenomen treksnelheid ≈41km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	682	364
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	60%
Intensiteit [exx/h]	0,61	0,31
Aandeel in DB [% alle exx]	0,16%	0,13%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,11%	0,04%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	19 apr – 24 apr – 27 apr (8)	16 apr – 21 apr – 2 mei (16)
Bijzonderheden status	≤1 ex in 2004, 2009, 2012, 2013 en 2016	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	5	4
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,006%	0,007%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Ergens tussen 2e decade augustus en 2e decade november	
Bijzonderheden status	1 ex in 2005, 2008, 2010, 2013 en 2015; 2 exx in 2011 en 2020	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Meeuwen en Sterns: Dwergmeeuw

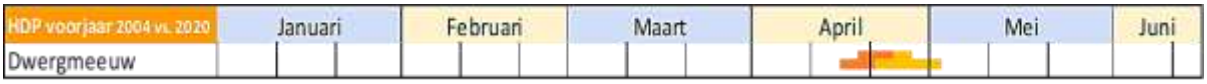

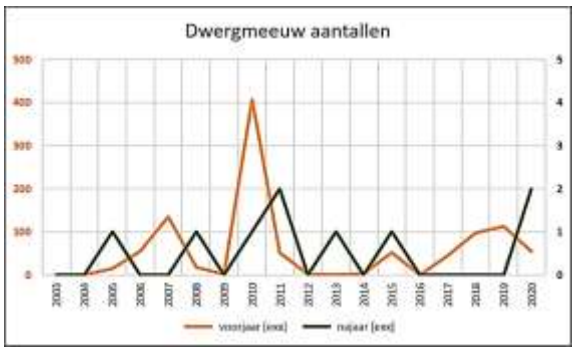

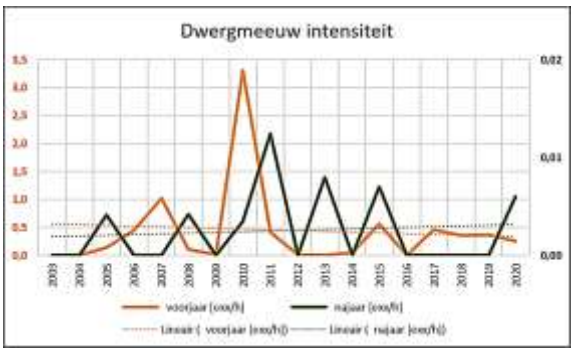

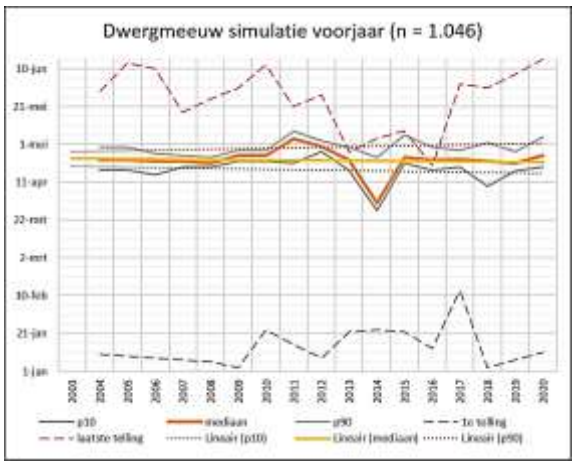

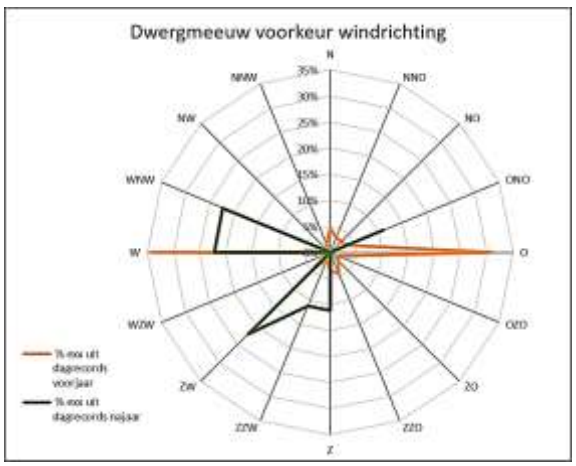

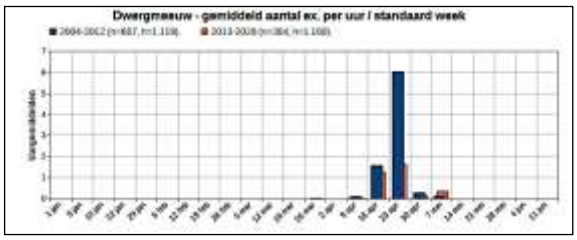

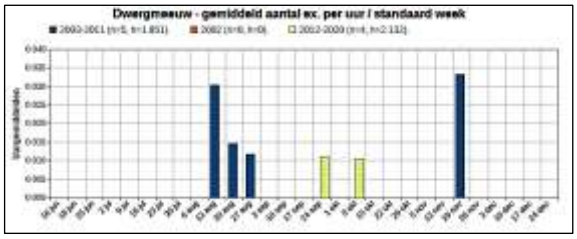

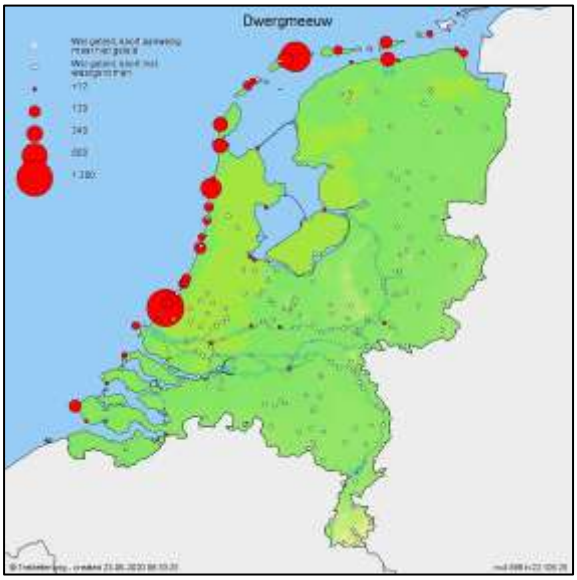

Zwartkopmeeuw *Ichtyaetus melanocephalus*

Voorjaar

Algemeen

Zwartkopmeeuwen passeren de telpost vanuit alle mogelijke richtingen en uit alle denkbare sectoren. Meestal vliegen ze zeer hoog, wat het bij heldere luchten moeilijk maakt om ze überhaupt te zien te krijgen. Determinatie is echter nauwelijks een probleem, want de kenmerkende roep verraadt hun aanwezigheid al van ver. De lager vliegende vogels vallen tussen kokmeeuwen meteen op door hun 'schittering' en iets robuuster vleugel- en vliegprofiel.

Van de 785 gepasseerde zwartkopmeeuwen zagen we er 73 op het Zuidplaatje en 722 op de Tongplaat (jaarindex 1289%!). Een en ander is gemakkelijk te verklaren uit de enorme toename als broedvogel in Nederland, zie extra Sovon-grafiek op de grafiekpagina. Een aanrader in dit verband is het lezen van de soortpagina op [Sovon.nl]

Vervelend is dat in de literatuur niets over de snelheid is te vinden. Kennelijk trekt de vogel niet daar waar de radarposten zijn. Dat klopt wel een beetje. Nederland is ongeveer de NW-grens van het verspreidingsgebied en de trek speelt af zich rond de Middellandse Zee, de Noordzee en het Kanaal, zoals het extra kaartje op de grafiekpagina van voorjaar 2020 (© trektellen.nl) illustreert – de grootste bol is 'natuurlijk' Breskens. Daarom heeft Alerstam er in Scandinavië niets van meegekregen, Bruderer in de bergen ook al niet, en Tennekes schreef zijn 2009-versie in de VS, waar andere soorten interessanter zijn voor onderzoek.

Aldus moest de kruissnelheid berekend worden via foto's waarover bijeengeraapte biometrische data werd geprojecteerd. De uitkomst is een kruissnelheid van ≈29km/h. Dat komt in de buurt van de Kokmeeuw (31km/h). Daarom – en omdat zwartkopmeeuwen wel met kokmeeuwen samen vliegen maar dan iets 'zwaarder' en trager lijken – kan de treksnelheid net even lager dan die van de van de Kokmeeuw op ≈40km/h worden geschat.

Dagrecords

De eerste vijf dagrecords werden alle genoteerd in 2018-2020 – en daar zijn er nog 47 van, waaronder ook 16 uit 2019. Totaal werden 81 dagrecords benut (dekking 90%). Die onthullen dat de soort gelijkelijk bij semi-kop- of staartwind wordt geteld, waarvan de windroos detailleert dat het vooral om zuid- tot noordoostelijke winden gaat. Windkracht Bft2 is veruit favoriet met Bft3 als goede tweede.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
11-4-2020	O	2	51	6,4
18-4-2020	ONO	2	35	6,4
6-4-2020	Z	3	34	6,8
20-4-2018	ZZW	1	32	3,5
18-4-2018	ZZO	2	26	4,0

Ontwikkelingen 2004-2020

Zoals boven al geïllustreerd, is de ontwikkeling stormachtig, maar heeft geen relatie met de Tongplaat als betere waarnemingsplaats voor de soort. Veel eerder is een relatie te zoeken met de al genoemde toename van de Zwartkopmeeuw als Nederlandse *broedvogel* en met de – daarmee waarschijnlijk samenhangende – toename van de *landelijke trek*.

In die landelijke trek stijgt het aandeel van de DB-zwartkopmeeuw nog van 0,7% naar 2,2%. De DB 'doet het dus relatief nóg beter' dan verwacht kon worden. De kengetallen 'intensiteit' en 'aandeel in de DB-trek' vertonen (meer dan) een vertienvoudiging.

Met de toename van de aantallen is vooral in 2020 ook de groepsgrootte gestegen: groepen van 10-15 vogels zagen we tot 2019 niet eerder, het waren meest individuen of tweetallen, met een enkele keer een uitschieter van 8 exx.

Vanwege de ontbrekende vogels in 2011 en het vroeg gestopte telseizoen van 2016 is de shiftgrafiek toch maar gesimuleerd. De HDP van de Tongplaat blijkt dan geleidelijk 14 dagen langer te worden dan die van het Zuidplaatje en loopt inmiddels van de 3^{e} decade van maart tot de 3^{e} van april. Daarbij vervroegt de mediaan slechts 2 dagen naar 14 april. Maar we zien de eerste zwartkopmeeuwen dus wel duidelijk eerder dan tevoren.

Er zijn (nog) te weinig najaarsgegevens om een uitspraak te kunnen doen over de duur van het winterverblijf.

Najaar

In een eerste versie van dit artikel kon het najaar nog worden afgedaan met acht regeltjes omdat er t/m 2018 maar 5 zwartkopmeeuwen waren geteld. Inmiddels zijn dat 47 exx geworden, waarvan 42 in 2019-2020. Dat is wel wat in lijn met de ontwikkelingen in het voorjaar, maar op een aanzienlijk lager niveau.

Voor deze vogels geldt nog wel wat in die eerste versie stond: "Kennelijk vertrekken vooral de adulte vogels nogal *sneaky* en worden pas in Frankrijk en Spanje weer opgemerkt."

Op de DB is dat *sneaky* trekken ook wel troef. In groepjes van twee of drie gaan de vogels (zeer) hoog over. Vaak roepen ze in het najaar juist niet, dus je oog moet er maar net op vallen, wat bij deze soort geen sinecure is.

Daarenboven is de nu bekende HDP héél kort en beperkt zich bijna tot de laatste twee weken van juni, direct na start van de najaarstellingen dus. De staafgrafiek geeft daarvan het beste beeld. Een HDP-shiftgrafiek construeren was nog niet mogelijk.

Het hoogste dagrecord is 9 exx op 18 juni 2019, gevolgd door wat dagrecords van 7 en 5 exx, waarna één paartje en wat enkelingen volgen.

Totaal zijn er dan 14 dagrecords die alle vogels omvatten. Als het mogelijk is op grond van dit kleine aantal uitspraken te doen over preferenties, kom je uit op 77% die geteld is bij (semi-) kopwinden en net als in het voorjaar bij een grote voorkeur voor Bft2. De windroos en de windkrachtgrafiek illustreren dit eenduidig.

Daarbij 'levert' de DB nog 1,26% van de landelijk getelde zwartkopmeeuwen aan.

Enfin, veel is het nog steeds niet, maar toch wel weer meer dan die acht regeltjes uit 2018, en beslist onder het voorbehoud dat alle conclusies tot betere data-tijden voorzichtig moeten worden gehanteerd.

De foto hieronder is van de schitterende groep in de vroege morgen van 6 april 2020.

Samenvatting

Zwartkopmeeuw *Ichtyaetus melanocephalus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 292v.]	Groot deel Europa vanuit Zwarte Zeegebied. NL is NW-grens	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Frankrijk, Spanje, Portugal	
Kruissnelheid [Berekening N. Stam]	≈29km/h, geschatte treksnelheid ≈40km/h, zie tekst	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	63	722
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	1289%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,62
Aandeel in DB [% alle exx]	0,015%	0,254%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,7%	2,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	3 apr – 16 apr – 24 apr (21)	21 mrt – 14 apr – 25 apr (35)
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2011	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1	46
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,05%	1,26%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Ergens tussen half en eind juni met een uitlopertje tot half juli	

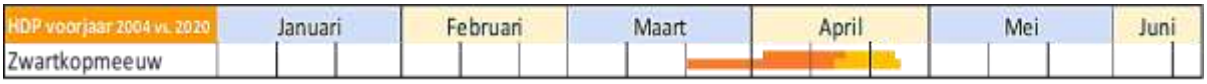
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Zwartkopmeeuw

Zwartkopmeeuw aantallen

Zwartkopmeeuw intensiteit

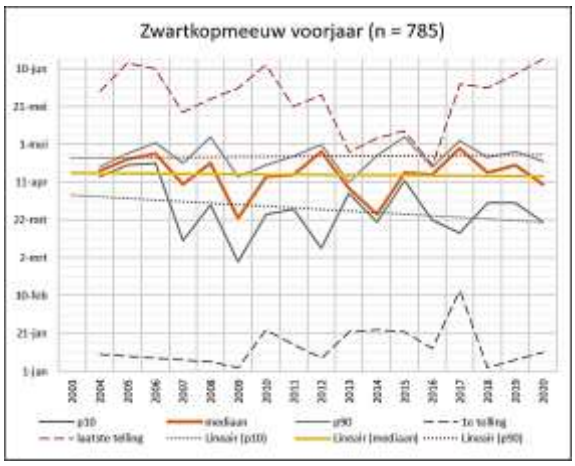
Zwartkopmeeuw voorjaar (n = 785)

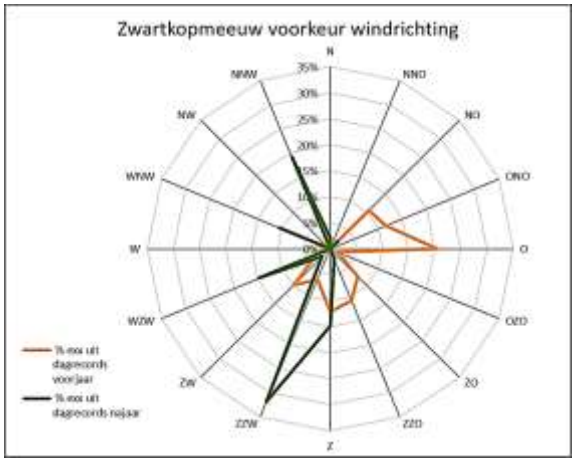
Zwartkopmeeuw voorkeur windrichting

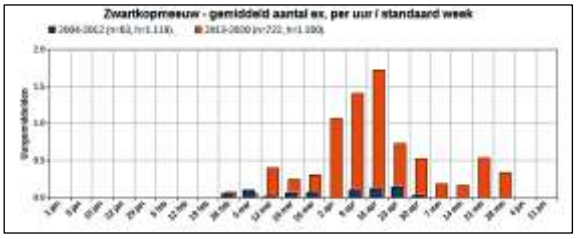
Zwartkopmeeuw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Zwartkopmeeuw voorkeur windkracht

Zwartkopmeeuw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

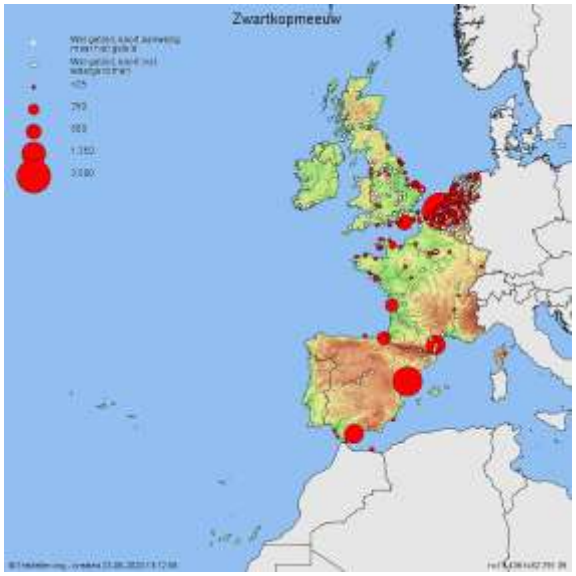
Zwartkopmeeuw

Zwartkopmeeuw
Nederland

Stormmeeuw *Larus canus*

Voorjaar

Algemeen

Stormmeeuwen passeren de DB zeer onregelmatig. De meeste doen dat ZW-NO over de Nieuwe Merwede, maar ze steken ook weleens rechtstreeks de Tongplaat over. Net als veel andere meeuwen, zijn stormmeeuwen opportunisten. Ze kunnen zomaar overal rondvliegen. Daarom is het niet gemakkelijk onderscheiden tussen TP-ers en trekvogels, behalve dan als laatstgenoemde in een V-tje hoog overkomen. Dan is het wel duidelijk.

We telden er 2.435, verreweg de minste (608 exx) op de Tongplaat (jaarindex 37%).

De kruissnelheid van de soort is ≈34km/h. Op trek zijn met de radar snelheden gemeten van ≈48km/h [Tennekes 2009, 194].

Dagrecords

De eerste twee dagrecords overtreffen niet minder dan 9 seizoenstotalen. Opvallend is dat van de 99 benutte dagrecords (dekking 84%) er maar 26 op de Tongplaat genoteerd zijn, voornamelijk ook nog in de lagere regionen. Van deze 2.040 exx vlogen er volgens de berekeningen net iets meer (53%) bij (semi-) staartwinden, wat uit de windroos in dit geval lastig is af te leiden. Bij windkracht Bft3 en Bft4 werd het meest (38% resp. 34%) gevlogen en er ontstaat dan een gaussachtige windkrachtcurve die in het voorjaar wel bij meer soorten wordt gezien, vooral bij vogels die veel thermieken.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
3-3-2012	ZO	3	152	17
24-3-2010	ZO	4	133	15
28-3-2007	ZO	3	84	16
14-3-2010	W	4	72	9
20-4-2008	O	4	63	5

Ontwikkelingen 2004-2020

De lijngrafieken illustreren een niet te ontkennen relatie met de verhuizing van de telpost: na 2012 stort het echt in. Weliswaar is er in 2018-2019 een bescheiden opleving, maar 2020 logenstraft eventueel daarop gebaseerde verwachtingen onmiddellijk. Overigens is deze lokale variabele niet de enige. Al sinds 1985 nemen broedparen ten noorden van de Delta – en dus potentiële trekvogels voor de DB – gestaag af. Broedvogelindex 100 in 1990 staat in 2005 op ≈50 en in 2019 op ≈21 [Sovon.nl].

Overigens loopt de ontwikkeling op de DB totaal niet in de pas met de landelijke trek, die sinds voorjaar 2012 *grosso modo* juist hogere aantallen en intensiteiten telt

De natuurlijke verklaring daarvoor is dat deze trek – van waarschijnlijk Oost-Europese overwinteraars – volgens het kaartje van voorjaar 2013 dat getest is op congruentie met andere jaren – vooral plaatsvindt langs de Noord-Hollandse en Groningse Noord- en Waddenzeekusttelposten. Dit zijn stormmeeuwen die niet (meer) in Nederland broeden, dus al met al klopt het plaatje wel. Bij een dergelijke kustgeconcentreerde trek is passage over de DB natuurlijk een kwestie van gelukstreffers, en die vallen dan kennelijk op dagen met een redelijk sterke ZO-wind, suggereren vooral de hogere dagrecords en de windroos.

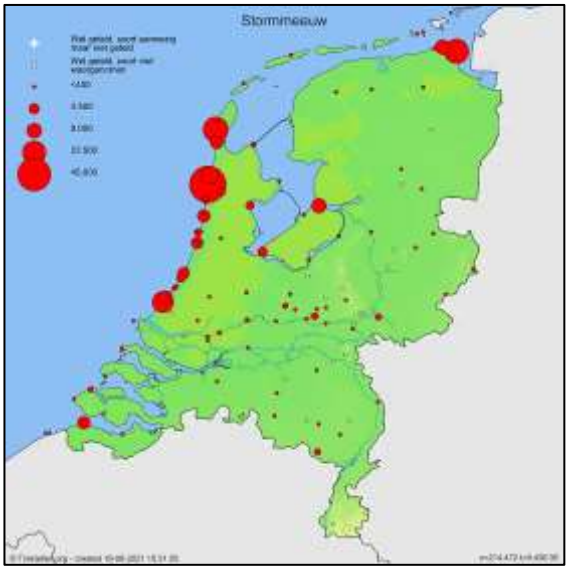

Stormmeeuw voorjaar 2013. Bron: [trektellen.nl]

Het gemiddelde DB-aandeel in de Nederlandse voorjaarstrek zakt van 0,22% op het Zuidplaatje naar 0,05% op de Tongplaat en dat van de soort in de DB-trek halveert naar 0,21%. Voor de DB is de Stormmeeuw dus relatief schaars geworden en inmiddels al bijna ingehaald door de tot voor kort veel zeldzamere Zwartkopmeeuw.

De HDP is in de loop van de telposthistorie bijna met een derde verkort tot 38 dagen en houdt vooral eerder op dan voorheen, waarbij ook de mediaan een week eerder valt. Begin maart tot 1e decade april is dus nu de beste tijd om deze soort alhier te zien trekken. Uiteraard zijn er de bekende jaarlijkse deviaties op deze trendlijngebaseerde bewering.

Het winterverblijf op de trendlijn gaat van ≈22 naar ≈23 weken en dat heeft, aan de shiftgrafieken te zien, niet zo met de gemiddelde voorjaarsmediaan te maken als wel met forse jaarlijkse variaties in de najaarsmediaan.

Najaar

Algemeen

Net als van veel andere meeuwen tellen we er ook van de Stormmeeuw in het najaar minder dan in het voorjaar. Het waren totaal 1.769 exx, waarvan het merendeel (925 exx) op de Tongplaat (jaarindex 110%).

De meeste zien we over de nieuwe Merwede trekken. In het najaar bestaat er evenveel – of even weinig – risico op verwarring van doortrekkers met TP-vogels en opportunisten als in het voorjaar.

Dagrecords

Het bizar late dagrecord van 8 december 2012 bij zeer zachte wind verprutst de resolutie van de staafgrafiek. Vandaar dat deze dit keer in *aantallen* is gedimensioneerd in plaats van de gebruikelijke *intensiteiten*, dan zie je tenminste nog *iets*. De 100 beschikbare dagrecords (dekking 85%) onthullen dat 55% in het najaar geteld wordt bij (semi-) kopwinden, waarbij windkrachten Bft1-4 ongeveer gelijkelijk worden benut: het maakt ze kennelijk niet uit hoe hard het waait. Van de dagrecordvogels werd 6% bij avond geteld.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-12-2012	NNO	≤1	239	37
3-10-2009	ZW	5	111	25
19-12-2010	O	2	89	14
13-10-2017	ZZW	4	88	22
15-10-2012	ZW	3	45	8

Ontwikkelingen 2003-2020

Anders dan in het voorjaar toont de Stormmeeuw ogenschijnlijk en gemiddeld in het najaar een zeer licht stijgende trend bij een jaarindex van 110% op de Tongplaat. In 2012, het eerste jaar van de telpost op deze locatie is het meteen raak met 341 exx en twee dagrecords bij de 1e vijf. Dan volgt een langdurige daling, tot weer een opleving in 2017. In 2018-2020 zet zich dat evenwel niet op een evident hoger niveau door dan op het Zuidplaatje. Een correlatie met de verhuizing is dus niet met zekerheid vast te stellen.

Ook [Sovon.nl] biedt geen soelaas. Die site vertoont slechts een gestaag dalende broedparenlijn. Een relatie met de landelijke trek is eveneens niet inzichtelijk. Van die landelijke trek neemt de DB-Stormeeuw 0,14-0,10% voor zijn rekening: zelfs in het 'drukke' 2012 is stormmeeuwentrek overwegend een feestje voor (Noord- en Zuid-Hollandse) kust-telposten, zie kaart. Voor de DB zelf is de soort met 0,05% van alle getelde najaarsvogels van nóg marginaler belang dan in het voorjaar.

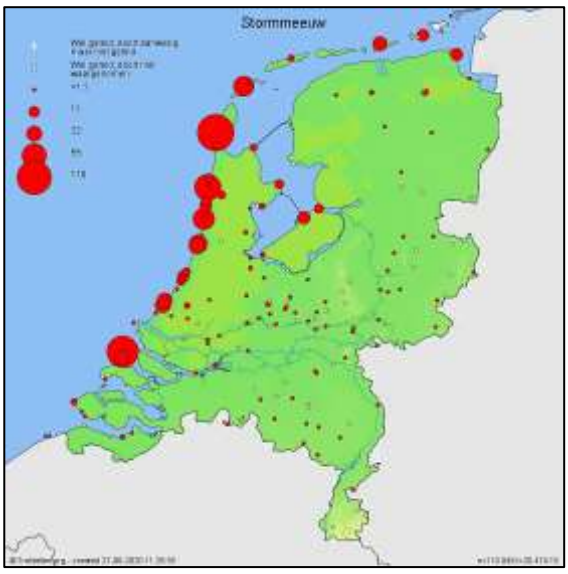

Stormmeeuw najaar 2012. Bron: [trektellen.nl]

De 'groepsgrootte' is vaak 1 ex, soms 2, enkele keren 5, met ooit twee groepen van 12 exx als uitschieters. Onderstaande foto is daar een voorbeeld van:

We hébben niet eens foto's van grotere groepen stormmeeuwen over de DB.

In de telposthistorie is de HDP drastisch ingekort van 101 naar 50 dagen, zodat deze nu *op de trendlijnen* gesitueerd is tussen begin september en eind oktober. De 'echte' HDP van 2018-2020 is daarentegen weer lang, tot wel 131 dagen. Vooral in 2020 laat de Stormmeeuw lang op zich wachten. We hadden de hoop al bijna opgegeven, maar in november-december – dus ver buiten de 'officiële' HDP – trekt de soort nog behoorlijk bij. De 'officiële' mediaan is met 20 dagen vervroegd naar 9 oktober.

Geholpen door de individueel-jaarlijkse mediaanvariaties blijft het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier vrij stabiel op ≈30 weken.

Samenvatting

Stormmeeuw *Larus canus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 296v.]	W-Europa tot O-Rusland. Nederland is zuidgrens verspreiding	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Groot-Brittannië en ZW-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈34km/h, waargenomen treksnelheid ≈48km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	1.827	608
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	37%
Intensiteit [exx/h]	1,63	0,52
Aandeel in DB [% alle exx]	0,42%	0,21%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,22%	0,05%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 feb – 27 mrt – 20 apr (56)	28 feb – 20 mrt – 7 apr (38)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈22	≈23
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	844	925
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	110%
Intensiteit [exx/h]	0,43	0,43
Aandeel in DB [% alle exx]	0,05%	0,05%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,14%	0,10%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	24 aug – 29 okt – 3 dec (101)	2 sep – 9 okt – 22 okt (50)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈30	≈30

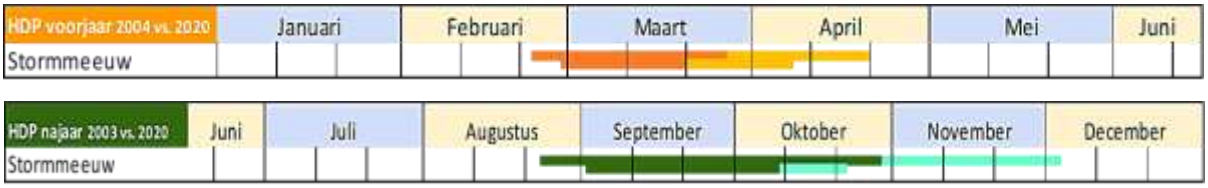
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Stormmeeuw
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Stormmeeuw

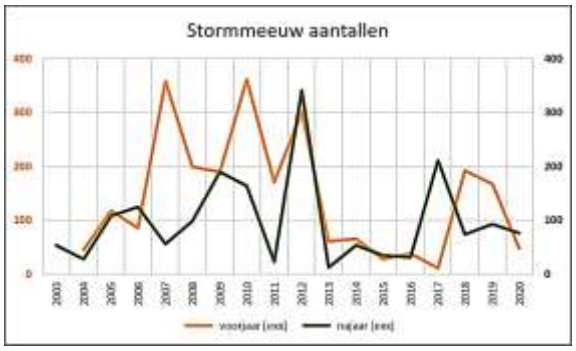
Stormmeeuw aantallen

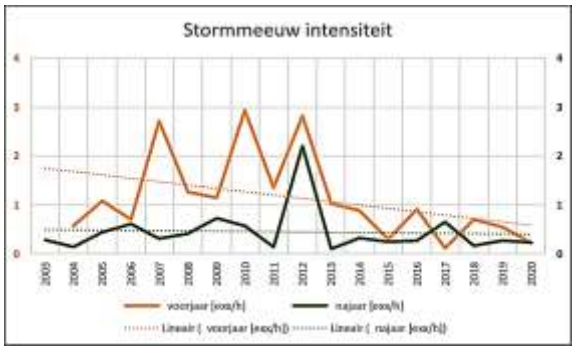
Stormmeeuw intensiteit

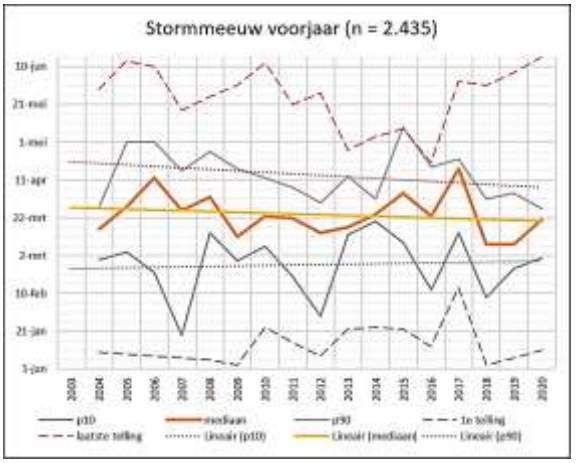
Stormmeeuw voorjaar (n = 2.435)

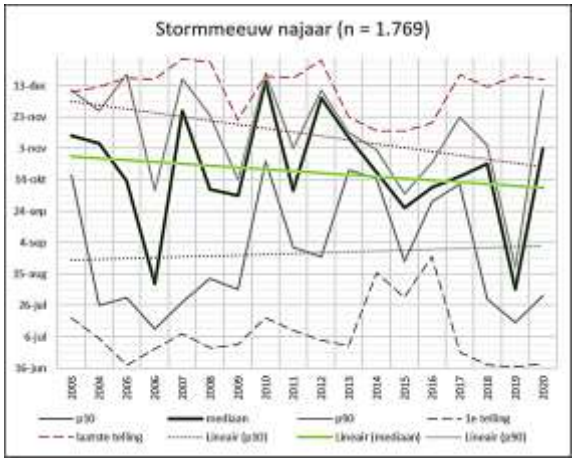
Stormmeeuw najaar (n = 1.769)

Stormmeeuw seizoensverblijf op medianen

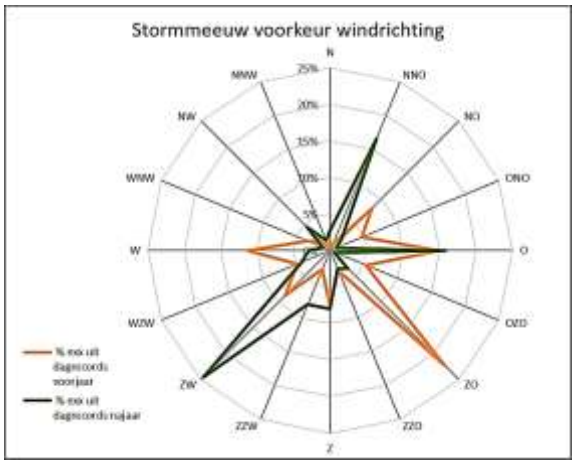
Stormmeeuw voorkeur windrichting

Stormmeeuw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Stormmeeuw - Totaal aantal ex. per standaard week

Stormmeeuw voorkeur windkracht

Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*

Voorjaar

Algemeen

De Grote Mantelmeeuw passeert de DB om zo te zeggen uit alle hoeken en gaten en via alle denkbare trekroutes. Het hele seizoen door zijn tijdelijke pleisteraars en opportunistische foerageerders (wintergasten en broedvogels van de kust en de zoute Delta) niet altijd gemakkelijk te onderscheiden van trekvogels. De *vogeltrek-consensus* [Stam Oeverzwaluw, 22-24] is dan een hulpmiddel om toch nog enigszins betrouwbaar trek te kunnen noteren.

Van 'onze' 304 exemplaren trokken er 129 over het Zuidplaatje en 175 over de Tongplaat. [Tennekes 2009, 195] berekent een kruissnelheid van ≈44km/h. Zoals van zwaardere vogels bekend, kan de Grote Mantelmeeuw daar niet ver boven komen: radarmetingen aan trekvogels [Alerstam et al, 3vv.] bleven steken op een v_{mr} van ≈49km/h. Dat lijkt geen echt bezwaar, de vogel kan kilometers en kilometers keilen en zweven met periodiek stilgehouden vleugels.

Dagrecords

Van 83 beschikbare dagrecords (dekking 85%) komen er 38 uit de laatste drie jaren waarin de aantallen na langdurige 'radiostilte' weer toenemen. 60% van de dagrecordvogels vloog bij (semi-) staartwinden. Bft3 is bij 39% geliefd als windkracht, zoals ook wel te zien bij ooievaars en andere grote zwevers.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-3-2020	Z	4	9	1,3
20-3-2019	ZW	3	9	1,5
25-2-2019	VAR	1	8	1,5
10-4-2009	ZO	4	8	5,3
20-3-2005	OZO	3	8	0,9

Ontwikkelingen 2004-2020

Tot 2017 konden we denken dat ten aanzien van de Grote Mantelmeeuw 'vroeger alles beter was' – de magere eerste jaren op de Tongplaat wegen zwaar. Maar beginnend bij 2018 tellen we elk voorjaar alleen maar méér grote mantelmeeuwen. Een relatie met de verhuizing van de telpost is na 2018 dus niet vol te houden. Meer voor de hand ligt een relatie met het sinds 1990 fors stijgende aantal Nederlandse *broedparen* [Sovon.nl]. Dan zou enerzijds de dip van 2013-2017 meelopen met de in deze jaren ook landelijk wat afgenomen *voorjaarstrek*. Anderzijds zou de sneller-dan-landelijke DB-stijging na 2017 [vgl. trektellen.nl] kunnen samenhangen met onze recentelijk verhoogde aandacht voor meeuwen, het 'Loeve-effect' zoals beschreven bij de Kokmeeuw.

Op de DB wordt 0,20-0,25% van de landelijke trek geteld, niet zo verwonderlijk bij een uitgesproken kustvogel. Het aandeel van de soort in de totale DB-voorjaarstrek is enkele honderdste procenten.

De HDP op de trendlijnen liep in 2004 van 7 februari tot 16 april, met wél stevige uitschieters tot 11 januari voor p_{10} en 17 mei voor p_{90}. Inmiddels is de HDP een maart-april aangelegenheid geworden, waarbij een ≈3 weken verlate p_{10} en p_{50} opvallen. De hele HDP is in 2020 met 23 dagen ingekort, geheel aan de voorkant bij een stabiele p_{90}. Maar er blijven flinke jaarlijkse variaties. De Grote Mantelmeeuw komt echter *grosso modo* recentelijk later. Dat is terug te vinden in het verblijf in het winterkwartier, dat op de p_{50} van ≈21 naar ≈25 weken gaat.

Najaar

Algemeen

Grote mantelmeeuwen komen vanuit alle mogelijke richtingen aan, vliegen door in alle mogelijke richtingen en blijven soms tijdelijk pleisteren in de omgeving. Het risico om vogels op de verkeerde lijst te zetten bestaat het hele seizoen: in de zomer kunnen pleisteraars ten onrechte als doortrekkers worden genoteerd, in december overwinteraars. En *vice versa*.

Anders dan van sommige andere meeuwensoorten tellen we in het najaar bijna altijd meer grote mantelmeeuwen dan in het voorjaar, ook na de forse daling vanaf 2013 en de bescheiden opleving sinds 2017. Van de 504 getelde vogels zagen we de minste op de Tongplaat (jaarindex 64%).

Dagrecords

De beste van 100 beschikbare dagrecords (dekking 76%) vallen op het Zuidplaatje, wat ook in de tabel hiernaast wel is te zien. Die dagrecordexemplaren werden het meest (71%) gezien bij (semi-) kopwinden, zoals de windroos eenduidig bevestigt. Dan mag het wat hen betreft kennelijk ook best tekeer gaan: alle windkrachten van Bft2-5 lijken elk ca. 20% van hen even goed.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
3-10-2009	ZW	5	44	9,8
28-8-2010	W	5	15	1,4
5-10-2008	ZW	7	11	5,5
19-10-2012	VAR	2	9	2,0
17-8-2018	W	2	7	1,3

Ontwikkelingen 2003-2020

Aantallen en intensiteiten dalen vanaf 2013 en lopen wat op vanaf 2017. Een correlatie met de verhuizing van de telpost is dus wat twijfelachtig. Er is zeker wel een andere factor in het spel: [Sovon, 2018, 299] stelt: "Geheel in tegenstelling tot de florerende (kleine) broedpopulatie, neemt de Grote Mantelmeeuw als trekvogel en wintergast duidelijk af (…) en [dat] lijkt een gevolg van krimpende aantallen broedparen in Noorwegen en Groot-Brittannië".

Het aandeel van de soort in de landelijke najaarstrek is maximaal 0,19% op het Zuidplaatje, het aandeel in de DB-trek is verwaarloosbaar.

Terwijl de Grote Mantelmeeuw in het voorjaar later aankomt, lijkt deze in het najaar steeds vroeger te vertrekken in een 17 dagen langere HDP die 23 dagen vervroegt en al eind augustus start. De mediaan vervroegt zelfs 33 dagen bij een ongeveer gelijk blijvende november-p_{90}.

Het gemiddelde zomerverblijf gaat mede door de latere aankomst in het voorjaar dus van ≈31 naar ≈27 weken. Dat lijkt een beetje te passen bij de door Sovon geconstateerde inkrimping van Noorse broedvogels. Sterk uitgedrukt: we zien overwegend nog slechts de Nederlandse broedvogels met hun juvenielen.

Samenvatting

Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 298v.]	Rotskusten Scandinavië, IJsland, GB, kusten Frankrijk en NL Delta	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Atlantische kusten en aanpalende rivierengebieden tot in Portugal	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈44km/h, waargenomen treksnelheid ≈49km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	129	175
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	153%
Intensiteit [exx/h]	0,12	0,15
Aandeel in DB [% alle exx]	0,03%	0,06%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,20%	0,25%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	7 feb – 8 mrt – 16 apr (68)	2 mrt – 3 apr – 16 apr (45)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈21	≈25
Mogelijke foutbronnen	Oplettendheid geboden om niet (tijdelijk) plaatselijke pleisteraars en wintergasten mee te nemen als doortrekkers.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	307	197
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	64%
Intensiteit [exx/h]	0,16	0,09
Aandeel in DB [% alle exx]	0,02%	0,01%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,19%	0,11%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	19 sep – 26 okt – 14 nov (56)	27 aug – 23 sep – 8 nov (73)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈31	≈27
Mogelijke foutbronnen	Oplettendheid geboden om niet (tijdelijk) plaatselijke pleisteraars en wintergasten mee te nemen als doortrekkers.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Meeuwen en Sterns: Grote Mantelmeeuw

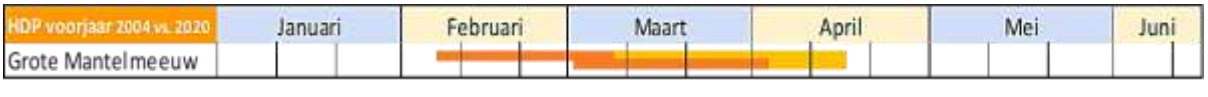

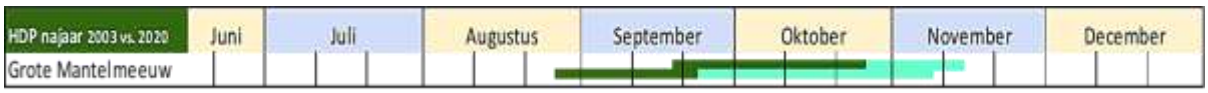

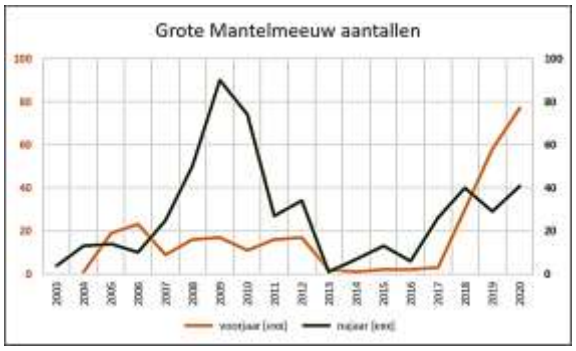

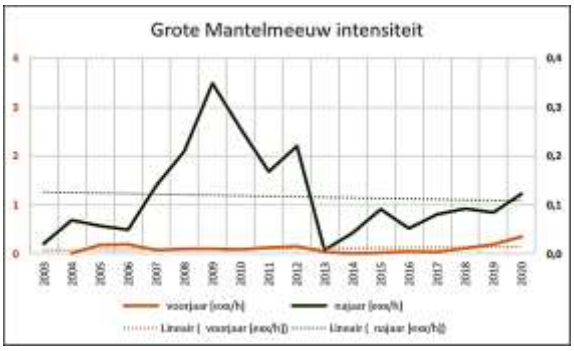

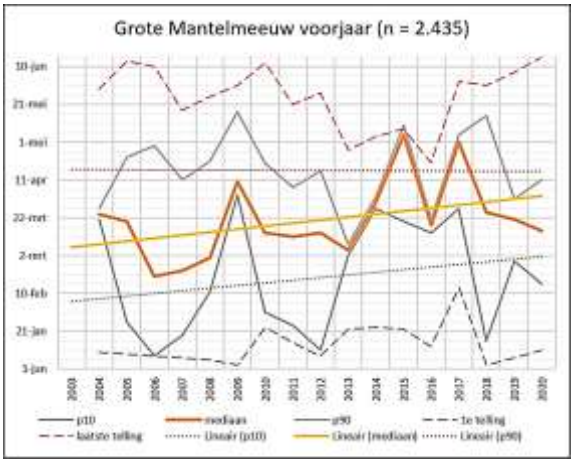

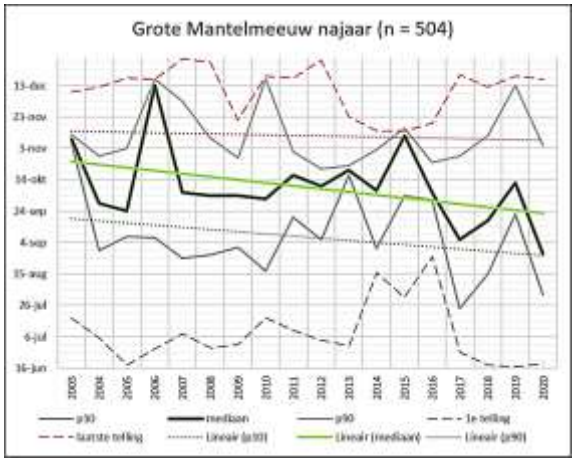

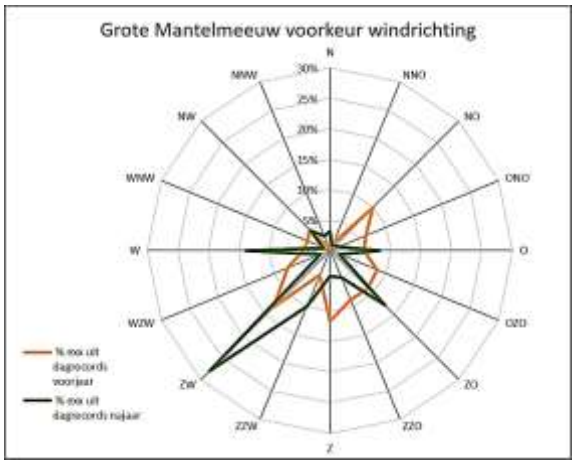

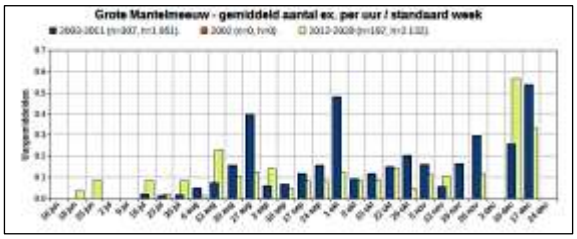

Zilvermeeuw *Larus argentatus*

Voorjaar

Algemeen

De Zilvermeeuw is in het binnenland een notoir bekende verschijning en dat is zichtbaar in de trekcijfers, die tussen die van Grote en Kleine Mantelmeeuw in liggen. Zoals bijna alle meeuwensoorten trekt deze meeuw via willekeurige trekroutes langs de telpost, zij het dat de algemene koers in het voorjaar natuurlijk Oost tot Noordoost is. De trek van zilvermeeuwen is per vogel individueel bepaald (*med. Arjan Loeve*). Wintergasten en pleisteraars nopen tot goed opletten of de waargenomen vogels wel doortrekkers zijn. Soms is dat wat gemakkelijker te beslissen als ze in relatief grotere groepen hoog en strak overvliegen.

Analoog aan de voorjaarstrek van de Grote Mantelmeeuw is die van de Zilvermeeuw na een aanzienlijke daling vanaf 2009 weer wat opgekrabbeld: vanaf 2018 komen de oude niveaus weer in zicht. Totaal telden we 2.753 exx. De vele magere jaren op de Tongplaat laten wel hun spoor na: de jaarindex is daar 67%.

[Tennekes 2009, 194] berekent de kruissnelheid op ≈44km/h en aan de radarmetingen van Alerstam ontleent hij een treksnelheid van ≈45km/h. Dat is dus hetzelfde verhaal als bij de Grote Mantelmeeuw en andere zwaardere vogels: de Zilvermeeuw heeft niet zo veel *power-reserve* om ver boven de kruissnelheid uit te komen. Maar net als bij de andere meeuwen is dat voor de vogels niet het geringste bezwaar: al zwevend, keilend en thermiekend zijn ze in staat vele kilometers af te leggen.

Dagrecords

De 1e vijf dagrecords vielen op het Zuidplaatje, en ook in de betere jaren 2018-2020 op de Tongplaat zijn aldaar weinig belangrijke dagrecords: nummer 7 is van 2018, het 1e van 2019 komt op plaats 24 en dat van 2020 op plek 19. Er zijn 91 dagrecords benut, de laagste omvatten steeds 10 exx. De dekking van 66% suggereert dat er nog vele teldagen zijn met minder dan 10 vogels. Enfin, 60% ervan werd geteld bij (semi-) kopwinden, volgens de windroos vooral uit oostelijke sectoren.

Kennelijk hebben ze een voorkeur voor matige tot krachtige winden: Bft3-4 zijn dominant.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-4-2008	O	4	98	8
10-2-2008	ZO	1	81	23
20-3-2005	OZO	3	46	5
1-5-2005	OZO	3	44	6
17-2-2007	ZO	4	43	22

Ontwikkelingen 2004-2020

Gezien de ontwikkelingen vóór 2010 en ná 2017 is een correlatie met lokale ecologische variabelen onwaarschijnlijk: deze hebben geen relatie tot die kanteljaren. De trend tot 2017 kon misschien nog in verband worden gebracht met de broedparen-ontwikkeling, die al vanaf 1990 afneemt ten gevolge van predatie door de Vos en verminderd voedselaanbod door het afdekken van vuilstorten [Sovon.nl].

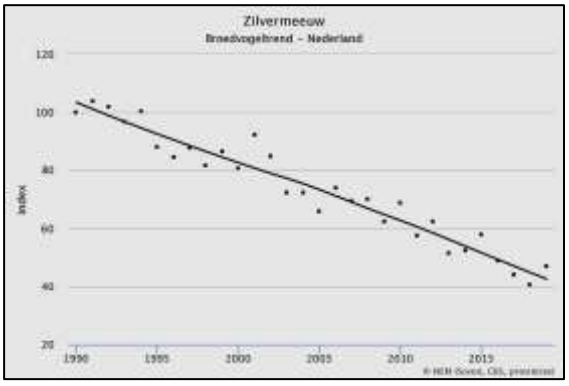

Broedparentrend Zilvermeeuw. Bron: [Sovon.nl]

Evenwel, een verklaring voor de recentere toename van getelde doortrekkers op de DB is op basis van deze veronderstelling onmogelijk.

Ook van een relatie met de landelijke voorjaarstrek is geen sprake, toont de grafiek hiernaast. Eerder zou je denken aan een anticyclisch verband – waaraan bij de zeer geringe deelname van de DB-vogels aan de landelijke trek (max. 0,4%) ook weer nauwelijks enige gevolgtrekking is te ontlenen. De maximale bijdrage van de Zilvermeeuw aan de DB-voorjaarstrek is van dezelfde ordegrootte. Het is iets meer dan die van de Grote Mantelmeeuw, allemaal niet zo vreemd voor wat in de volksmond 'Zeemeeuw' heet.

De HDP ondergaat in de tijd een flinke aderlating van 72 naar 47 dagen bij een vrijwel gelijk blijvende p_{90}. Ergo, de eerste vogels komen recentelijk later dan voorheen: februari is afgevallen en de HDP loopt nu ruwweg van begin maart tot half april. Daarbij schuift de mediaan van half naar eind maart. Dit alles uiteraard weer op de medianen. De echte HDP kan flink afwijken, alleen de mediaan houdt zich aardig aan de trendlijn. Mede door nog grotere veranderingen in het najaar daalt het gemiddelde winterverblijf van ≈28 naar ≈23 weken.

Najaar

Algemeen

Zilvermeeuwen passeren de DB vanuit alle mogelijke sectoren, via alle mogelijke trekroutes en op alle denkbare hoogten, maar met een dominante koerstrend tussen Zuid en West. Ook in het najaar gooien pleisteraars – en later in het seizoen overwinteraars – roet in het eten qua onderscheid tussen TP-vogels en doortrekkers. Bij deze soort is het altijd opletten geblazen of ze niet ergens op de route ineens naar beneden duiken en gaan zitten.

Van de totaal 857 vogels werden de meeste (553 exx) op het Zuidplaatje geteld, de jaarindex op de Tongplaat blijft op 55% steken.

Dagrecords

De najaarsdagrecords zijn niet spectaculair, maar overtreffen desondanks de armzalige seizoenstotalen van 2013-2016. Vanuit 100 benutte dagrecords (dekking 74%) is af te leiden dat in het najaar (semi-) kopwinden preferent zijn voor 72% van die doortrekkers, zeer duidelijk te zien aan de windroos. De voorkeur voor hardere winden is afgenomen. Bijna de helft van de zilvermeeuwen trekt bij Bft3, slechts 15% prefereert Bft4+.

Bft3 is de voorkeurswind van meerdere soorten die graag thermieken, bijvoorbeeld de Ooievaar en de Buizerd (zie aldaar). Hoewel we daarop niet zo speciaal hebben gelet, zou het aardig zijn om in het najaar eens te verifiëren of de Zilvermeeuw ook thermiekend passeert. De windkrachtvoorkeur suggereert wel zoiets.

We zagen 29% van deze zilvermeeuwen – anders dan bijv. kokmeeuwen – bij avondtellingen. Het is dan opletten of ze niet eigenlijk naar slaapplaats Hardenhoek aan het vliegen zijn.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-10-2006	ZW	3	30	10
22-7-2003	VAR	≤1	27	11
29-7-2006	WZW	3	26	9
18-7-2003	ZW	2	23	12
11-7-2006	N	2	16	5

Ontwikkelingen 2003-2020

Het is alweer onmogelijk enige correlatie met lokale ecologische variabelen vast te stellen. En ook in het najaar lijkt de relatie met de landelijke trek eerder anticyclisch dan op watvoor manier dan ook meelopend, zie grafiek.

De bijdrage van de DB aan de landelijke najaarstellingen is klein: 0,11% op het Zuidplaatje en 0,03% op de Tongplaat. Voor deze locaties is het aandeel in de totale DB-najaarstrek nog kleiner: 0,033%, resp. 0,016%.

In de staafgrafiek lijkt bij de Tongplaat-tellingen (groene staafjes) de nadruk naar november en december te verschuiven. Dat correspondeert met de werkelijk aanzienlijke berekende HDP-shift waarin p_{10} met 32 dagen naar achter gaat, p_{50} met 62 en p_{90} met 52 dagen, elk meer dan een *maand* dus, soms (bijna) twee.

De gemiddelde – en aldus met 20 dagen verlengde – HDP is daarmee ruwweg op september-november gekomen, evenwel met flinke jaarlijkse deviaties. In 2020 loopt de HDP bijvoorbeeld van 19 juni tot 8 december, langer dan ooit tevoren. Mogelijk spelen hierbij vroeger begonnen telseizoenen wel een rol.

Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier verlengt in de loop van de tijd van ≈25 naar ≈28 weken. Dat is niet zozeer gevolg van de latere medianen als wel van de individuele jaarlijkse aankomst- en vertrektijden. Zie daarvoor de methode waarmee dit verblijf wordt berekend, paragraaf 12.5.

Samenvatting

Zilvermeeuw *Larus argentatus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 302v.]	Noordzee- en Oostzeegebied, Noorwegen en Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Noordzeegebied tot Frankrijk, veel blijven in Nederland	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈44km/h, waargenomen treksnelheid ≈45km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	1.721	1.032
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	67%
Intensiteit [exx/h]	1,5	0,9
Aandeel in DB [% alle exx]	0,40%	0,36%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,40%	0,14%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 feb – 16 mrt – 21 apr (72)	1 mrt – 28 mrt – 17 apr (47)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈28	≈23
Mogelijke foutbronnen	Verwarring van TP-vogels met doortrekkers is reële mogelijkheid, maar wat minder ernstig dan bij Grote Mantelmeeuw.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	553	304
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	55%
Intensiteit [exx/h]	0,28	0,14
Aandeel in DB [% alle exx]	0,033%	0,016%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,11%	0,03%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	27 jul – 21 aug – 11 okt (76)	28 aug – 22 okt – 2 dec (96)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈25	≈28
Mogelijke foutbronnen	Verwarring van TP-vogels met doortrekkers is reële mogelijkheid, maar wat minder ernstig dan bij Grote Mantelmeeuw.	

HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Zilvermeeuw

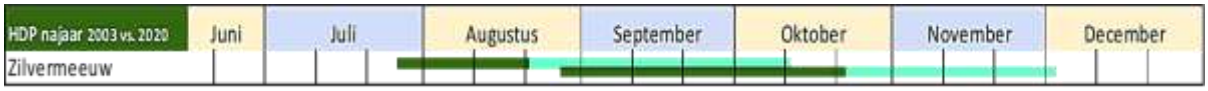
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Zilvermeeuw

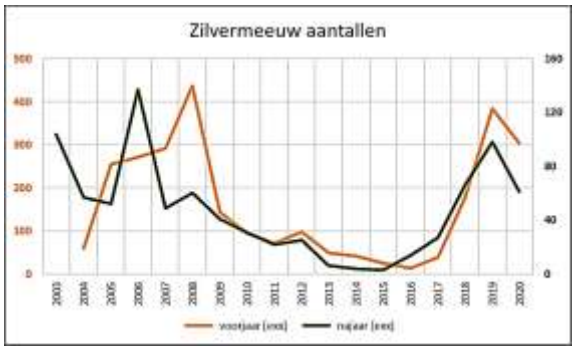
Zilvermeeuw aantallen

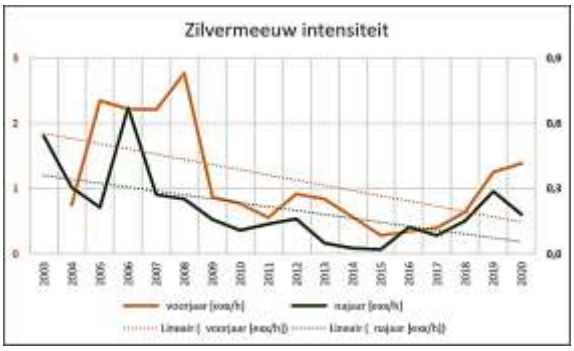
Zilvermeeuw intensiteit

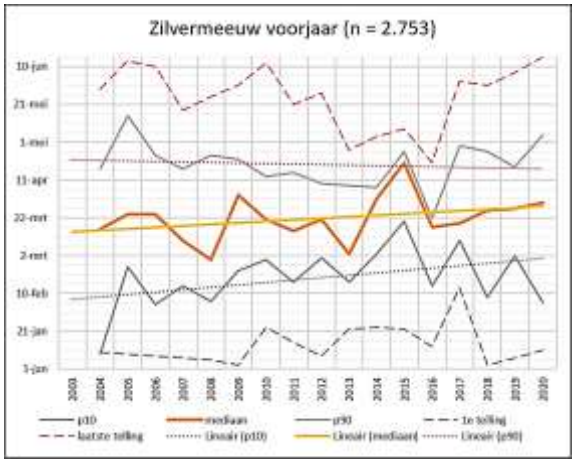
Zilvermeeuw voorjaar (n = 2.753)

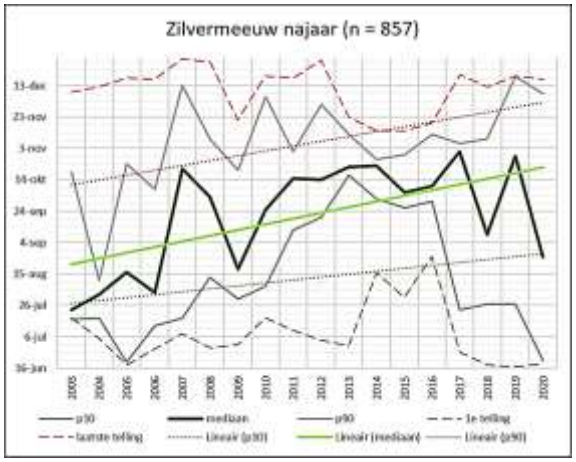
Zilvermeeuw najaar (n = 857)

Zilvermeeuw seizoensverblijf op medianen

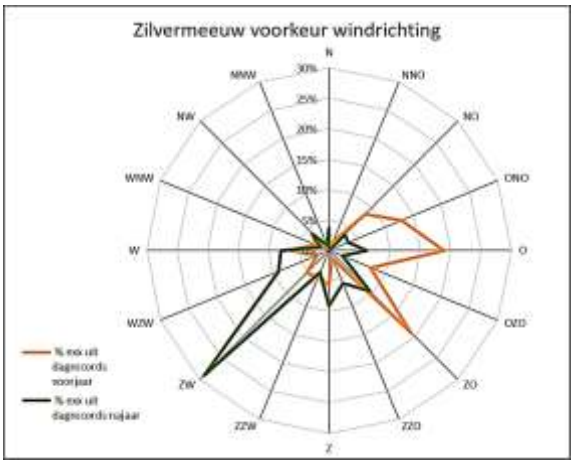
Zilvermeeuw voorkeur windrichting

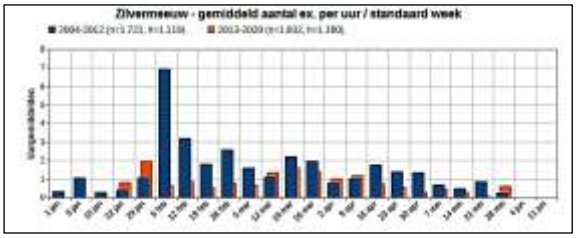
Zilvermeeuw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Zilvermeeuw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Zilvermeeuw voorkeur windkracht

Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*

Voorjaar

Algemeen

Deze werkelijk prachtige meeuw trekt over de DB via alle denkbare routes en op alle mogelijke hoogten naar NO en omstreken. Verwarring met TP-exemplaren is niet zo voor de hand liggend als bij de Zilvermeeuw of Grote Mantelmeeuw: de Kleine Mantelmeeuw pleistert niet vaak in significante aantallen op de Tongplaat of de strekdammen.

Totaal passeerden 6.365 exx de telpost, de meeste op het Zuidplaatje, zodat de Tongplaat het moet doen met een jaarindex van 89%. In 2016 werden slechts 22 exx geteld.

De kruissnelheid is met data van [Alerstam et al, 3] berekend op ≈36km/h. De Kleine Mantelmeeuw is met 7,19N verreweg de lichtste van de grote meeuwen: Zilvermeeuw, Geelpootmeeuw en Pontische Meeuw zitten op 11-15N, Grote Mantelmeeuw 16,7N. Dat 'lichte' vertaalt zich in een grotere *powerreserve* dan die van andere meeuwen, die nipt hun kruissnelheid halen: de radar detecteerde bij de Kleine Mantel snelheden tot ≈47km/h. Het is eigenlijk de enige 'echte' trekvogel van de grote meeuwen en daar kennelijk ook beter op gebouwd.

Dagrecords

De eerste vier dagrecords overtreffen de seizoenstotalen van 2013-2017. In de goede jaren 2018-2020 is het enige record in de top-vijf dat van 27 april 2018. Van de 4.541 exx uit 94 beschikbare dagrecords vloog 68% bij (semi-) kopwinden, vooral uit NO tot Oost. 37% ervan verkoos dat te doen bij Bft3 en 36% bij Bft4+. De tabel is dus aardig representatief.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-4-2012	NNO	4	193	43
20-4-2008	O	4	174	13
27-4-2018	ZZW	3	157	24
1-5-2005	OZO	3	144	18
21-4-2008	O	4	122	24

Ontwikkelingen 2004-2020

De Kleine Mantelmeeuw wordt op de DB in het voorjaar bijna 2,5x zo vaak geteld als in het najaar, iets wat *mutatis mutandis* geldt voor elke meeuwensoort alhier. Kennelijk houden meeuwen in het najaar strikter de kustroute aan, terwijl in het voorjaar het binnenland beter wordt bezocht. De Kleine Mantelmeeuw is inmiddels een stadsbroeder aan het worden en een binnenlandroute is dan wel logisch.

Er is een enorme daling van aantallen en intensiteiten ná najaar 2011 en voorjaar 2012. Dat is precies het punt van de telpostverhuizing. Als vanzelf gaan de gedachten dus naar kwalijke gevolgen daarvan. Maar: waar komt dan dat herstel in 2018-2020 vandaan? Zegt dat alleen maar dat we tegenwoordig alerter zijn op trekkende meeuwen? Of alleen maar dat een correlatie met lokale ecologische variabelen bij deze (en andere) meeuwen onwaarschijnlijk is? Ik neig ertoe de laatste vraag meteen maar als het antwoord te beschouwen: zoals bekend zijn meeuwen als kosmopolieten op de trek minder afhankelijk van landschapselementen dan vele andere vogelsoorten [Stam 2019, 32 n.a.v. Tinbergen 1967, 17-31].

Een ander potentieel antwoord – een mogelijk meelopen met een landelijke opleving – blijkt niet te overtuigen: de vergelijkingsgrafiek hiernaast toont zo'n beetje eenzelfde anticyclisch beeld als bij de Zilvermeeuw – zij het dan dat de DB-Kleine Mantel in 2018-2020 overmatig opgestuwd wordt in de vaart der landelijke telvolkeren. Misschien zit de beste antwoordrichting toch wel in de toename van de soort als binnenlandbroeder, tot in – *of all places* – Hardinxveld toe.

De bijdrage van DB-tellingen van de soort aan de landelijke tellingen is miniem: 0,44-0,27% op de respectievelijke locaties. De bijdrage aan de DB-voorjaarstrek zit bijna op 0,1%.

In de loop van de telposthistorie is de HDP bijna verdubbeld naar 57 dagen, lopend van de 2e decade van maart tot de 1e van mei. Deze verlenging valt ongeveer symmetrisch om de oude HDP heen. De mediaan is met 8 dagen vervroegd en valt nu op 4 april.

Het verblijf in het winterkwartier is verkort van ≈36 naar ≈31 weken. Daarbij spelen ontwikkelingen in zowel voorjaar (eerdere aankomst) als najaar (later vertrek) een rol.

Najaar

Algemeen

Wat geldt voor alle meeuwensoorten, gaat ook op voor de Kleine Mantelmeeuw: ze komen uit alle hoeken en gaten en op alle hoogten, en verdwijnen in alle richtingen met als hoofdstroom een zuidwestelijke. Net als in het voorjaar is het risico op verwarring van trekvogels met TP-exemplaren laag: de soort pleistert niet significant in de nabije omgeving.

We telden er 2.707, waarvan 1.692 op het Zuidplaatje en 1.015 op de Tongplaat, die dus met een jaarindex van 60% achterblijft.

Dagrecords

De vogels uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 77%) vlogen voor 73% en volgens de windroos vooral bij directe kopwinden. Windkracht Bft2-3 zijn daarbij goed voor 69% van de gepasseerde exemplaren – niet zo gek als je veel bij tegenwind vliegt. De meerderheid van de dagrecords werd genoteerd op het Zuidplaatje en niet minder dan 48% van de vogels, waaronder die van de 1e twee dagrecords, werd opgetekend bij avondtellingen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
18-7-2003	ZW	2	131	66
22-7-2003	VAR	≤1	107	43
17-7-2004	ZO	2	82	21
10-7-2011	ZZW	2	76	76
19-7-2004	ZW	2	69	46

Ontwikkelingen 2003-2020

Alles wat geschreven is bij het voorjaar over correlaties met lokale ecologische variabelen en landelijke trek, behoeft voor het najaar geen aanvulling of nadere uitleg.

De landelijke trek moet het doen met 0,22% van de kant van de DB, afzakkend naar 0,07%. De bijdrage aan de DB-trek is maximaal 0,10%.

De HDP-shift is werkelijk enorm: p_{10} komt weliswaar slechts 9 dagen later, maar p_{50} en p_{90} niet minder dan resp. 27 en 57 dagen.

Derhalve wordt de HDP 48 dagen langer en omvat inmiddels ruwweg augustus t/m oktober.

Vanwege kennelijk gemiste kleine mantels in 2013 en laat begonnen telseizoenen in 2014-2016 – in de buurt van p_{50} met bijbehorende lage aantallen – zijn de shiftgrafiek en de mede ervan afgeleide seizoensgrafiek gesimuleerd.

Het zomerverblijf is uiteraard de spiegel van het winterverblijf en verlengt van ≈16 naar ≈21 weken.

Samenvatting

Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 306v.]	Kuststroken Noordzeegebied en noordelijk Atlantisch gebied	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Iberisch schiereiland en kustgebied NW-Afrika	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈36km/h, waargenomen treksnelheid ≈47km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	3.557	2.808
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	89%
Intensiteit [exx/h]	3,2	2,4
Aandeel in DB [% alle exx]	0,83%	0,99%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,44%	0,27%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 mrt – 12 apr – 28 apr (29)	13 mrt – 4 apr – 9 mei (57)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈36	≈31
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.692	1.015
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	60%
Intensiteit [exx/h]	0,9	0,5
Aandeel in DB [% alle exx]	0,10%	0,05%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,22%	0,07%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 jul – 31 jul – 1 sep (43)	29 jul – 27 aug – 28 okt (91)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈16	≈21

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Meeuwen en Sterns: Kleine Mantelmeeuw

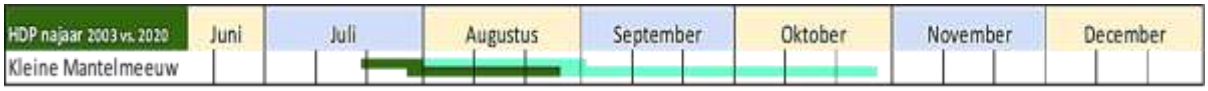

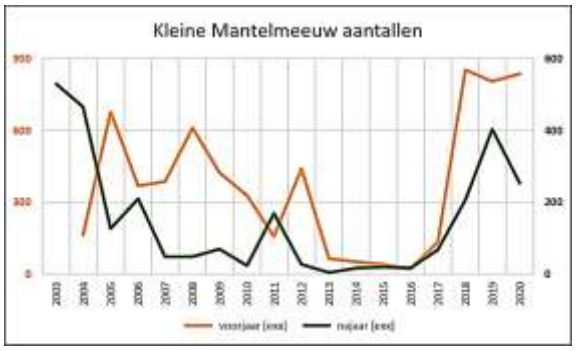

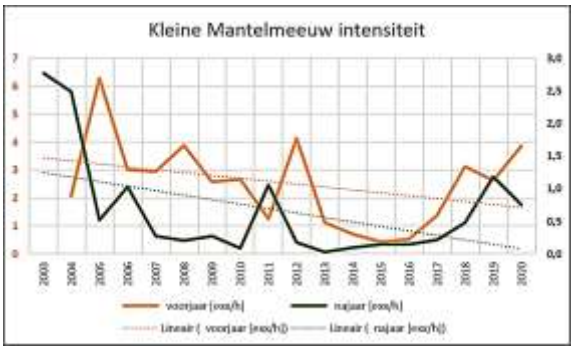

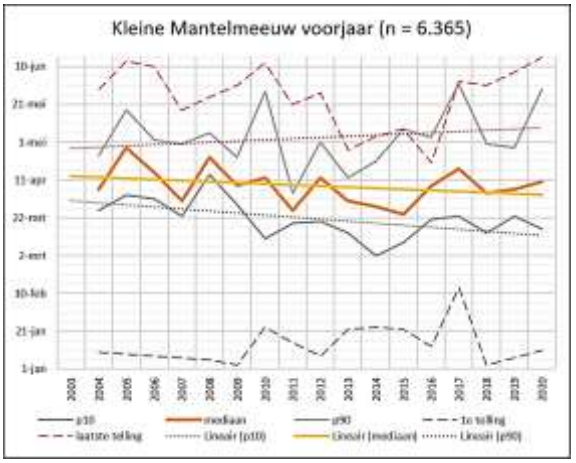

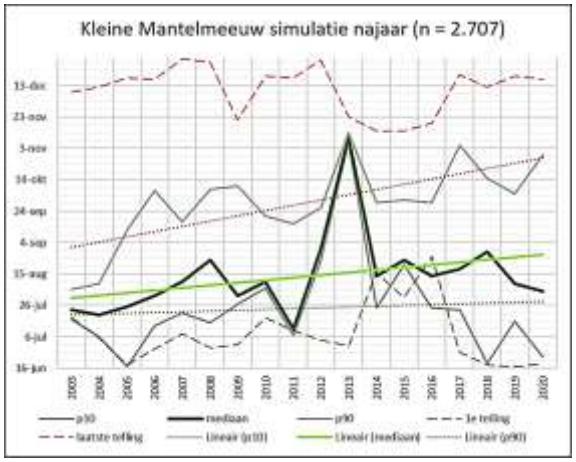

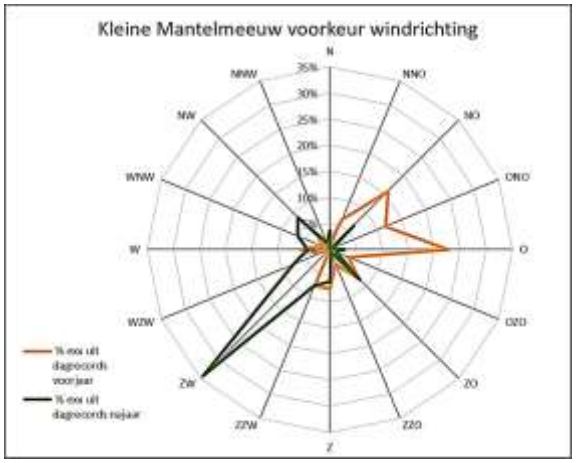

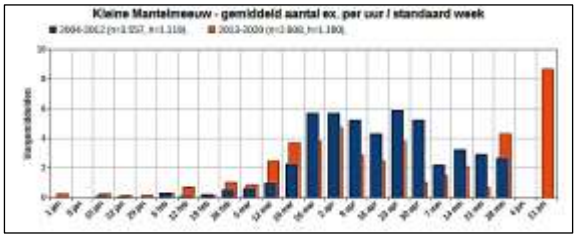

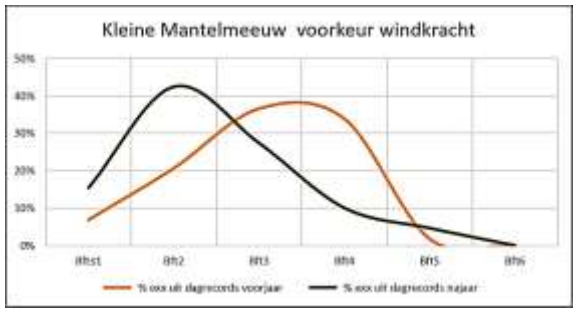

Visdief *Sterna hirundo*

Voorjaar

Algemeen

Visdieven trekken in het voorjaar hoofdzakelijk via twee routes over de DB. Beide routes beginnen bij de eerste zichtbare vogels over het Hollands Diep vanaf de Moerdijk. Soms trekken dan vrijwel alle exemplaren langs de Dam van Engeland over de Tongplaat en de Dordtse Biesbosch noordwaarts. Op andere dagen vervolgen vrijwel alle vogels hun weg langs de Nieuwe Merwede naar het Noordoosten. Het is denkbaar dat deze twee routes respectievelijk de noordelijker doortrekkers versus de Nederlandse broedvogels representeren. Bevestiging van deze idee zou gerichte simultaantellingen over een groter gebied vereisen – en die zijn er niet. Er is kans op verwarring met eerder aangekomen TP vogels die (soms meerdere keren per dag) westelijk de rivier volgen, en al of niet met vis weer terugkomen langs hetzelfde oostelijke vluchtpad als de trekkers.

Totaal passeerden 2.180 exx de telpost, de meeste op de Tongplaat (jaarindex 716%). Het jaarlijkse verloop is met uitschieters van 1 tot 674 exx grillig, zeker qua intensiteit.

De Visdief is voor zijn grootte een zeer lichte vogel (ca. 1,2N ≈120 gram) met een lage vleugelbelasting van slechts 20N/m^2, vergelijkbaar met die van de Veldleeuwerik. Zo volstaat een kruissnelheid van ≈28km/h [Tennekes, 1993, 47], eentje die eigenlijk bij kleinere vogels past. De sierlijke, trage, soepele vlucht met diepe vleugelslagen is bij deze fysische achtergrond begrijpelijk: een Visdief kan biddend vliegen en vliegend bidden, prachtig! Een treksnelheid is in ons bekende literatuur niet vermeld.

Dagrecords

Het is niet zo vreemd dat de hoogste dagrecords uit de laatste paar jaren komen – en ook niet dat ze alle in april vallen. Van de vogels van het 2e dagrecord weten we nog dat ze bij miezerig weer alle de 'zuidelijke' route over de rivier namen, samen met de 10 noordse sterns die hen vergezelden, wat uitzonderlijk is voor onze telpost. Enfin, 87 beschikbare dagrecords (dekking 96%) zeggen niet veel over een voorkeurswindrichting. De windroos laat ook een breed spectrum zien, weliswaar aan de oostelijke zijde, maar de verdeling is ook daar niet zo gelijkmatig.

Wel opvallend is de windkrachtvoorkeur: die vertoont een piekje bij Bft2 en een piek bij Bft4. Bij diepere beschouwing van de data blijkt dat die Bft2 bij alle mogelijke winden wordt benut, maar de Bft4-vogels vlogen bijna 1,5x zo vaak bij staart- als bij kopwinden. Dat versterkt wel de indruk die het soepele vliegen van de vogel suggereert: het is een krachtige vlieger, een eigenschap die we bij gebrek aan gegevens in de literatuur helaas niet konden vaststellen via de verhouding v_{mr}/v_{kr}.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-4-2020	WZW	4	264	75
25-4-2019	Z	4	229	51
29-4-2017	Z	2	156	22
23-4-2019	ZO	4	97	12
22-4-2017	N	4	67	12

Ontwikkelingen 2004-2020

Alle data wijst op een forse en structurele toename van getelde visdieven in de onderzoeksperiode, zowel qua aantallen als intensiteit. Een deel van die toename zal zeker te danken zijn aan de toegenomen teluren en niet te vroeg gestopte telseizoenen vanaf 2017. Toch steeg de intensiteit in 2014 en 2015 ook al. In 2013 en 2016 was dat niet zo, want toen zijn de tellingen voor deze soort te vroeg beëindigd. De toename kan daarom eigenlijk met zekerheid worden toegeschreven aan de verhuizing naar de Tongplaat. Dat klinkt ook logisch: de vogels langs de Dam van Engeland kun je bijvoorbeeld vanaf het Zuidplaatje simpelweg niet zien. De staafgrafiek ondersteunt deze uitspraak zonder restrictie: de blauwe staafjes zijn zeer kort in verhouding tot de dito oranje.

Er speelt echter nog een parameter mee: De grafiek hiernaast illustreert dat de DB-Visdief op een heel laag niveau ook wel deelt in de ontwikkelingen in de landelijke trek. Maar vanaf 2017 is de stijging op de DB buitenproportioneel. Dat wil zeggen, dat daar de 'Tongplaatfactor' nog duidelijk overeind blijft. Het is ook niet aannemelijk dat het waterrijker landschap in de Brabantse Biesbosch een factor van grote betekenis is. Als dat zo zou zijn zouden de visdieven juist niet over en langs de rivier zijn getrokken, maar aan de Brabantse kant zijn gebleven. Daar waren ze tenslotte al.

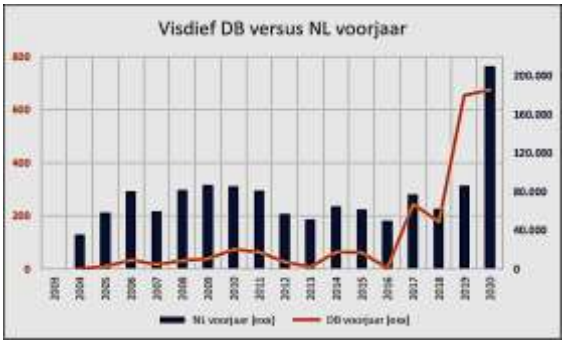

Overigens vindt de meeste Visdieventrek langs de Noordzeekust plaats. In de beschrijving van het najaar is daarvan een kaart geplaatst. Een analoge kaart is ook van het voorjaar te maken. Aan die landelijke tellingen draagt de DB dus slechts voor 0,05-0,28% bij. Voor de totale DB-trek zijn die waarden 0,07-0,66%. De soort wordt dus belangrijker voor de telpost.

De HDP valt in 2020 op de trendlijnen 12 dagen korter uit dan in 2004. Dat wordt veroorzaakt door een iets vroegere start en een fors vroegere afloop. Daardoor omvat de HDP nu nog slechts 17 dagen van ruwweg half april tot begin mei. De shiftgrafiek is gesimuleerd om te compenseren voor de vroeg gestopte seizoenen 2013 en 2016 – jaren uiteraard met slechts enkele getelde exemplaren. De gemiddeld en geleidelijk 10 dagen vroeger vallende mediaan wordt weerspiegeld in een iets korter winterverblijf, dat van ≈38 naar ≈37 weken gaat.

Iets wat we terloops tegenkwamen, is het verschil tussen de mediaan op de DB en de landelijke mediaan. De combografiek toont met de bruine lijn de intensiteit over alle Nederlandse posten en met de blauwe die over de DB. Te zien is dat de Visdief landelijk geleidelijk opbouwt en dan op 7 mei de mediaan bereikt. Op de DB is de opbouw nogal abrupt, en ligt de mediaan 2 weken eerder, waarna weer een relatief snelle afbouw intreedt. Dit heeft natuurlijk een relatie met de locatie van de DB: Terwijl de eerste visdieven bij de zuidelijke posten (Breskens) binnenkomen duurt het nog even voor ze bij de DB zijn. Als daar dan de piek optreedt moeten posten als de IJmeerdijk en de Eemshaven nog even wachten. Die krijgen de vogels als het bij de DB alweer zo goed als afgelopen is. Overigens suggereert dit dat de Visdief niet al te haastig is op zijn trek. De aangegeven tussentijden geven ruimschoots plek aan een 'opvet' periode bij bijvoorbeeld het IJsselmeer.

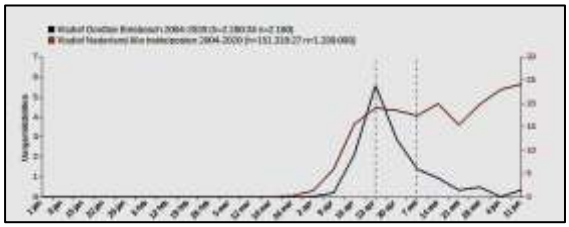

Bron: [trektellen.nl]

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar is het onderscheid tussen TP vogels en trekkers soms wat lastig. Er jagen dan vaak tot enkele tientallen visdieven bij de Tongplaat en de rivier. Evenwel kunnen *altijd* alle vogels die strak en doelgericht langs de rivier (zuid)westwaarts vliegen, worden genoteerd als trekkers.

Totaal passeerden 3.438 visdieven de telpost, op de Tongplaat (jaarindex 196%) méér dan op het Zuidplaatje. In 2013-2016 telden we er veel minder dan gebruikelijk, gevolg van notoir laat gestarte telseizoenen. In 2020 was het wéér mis. Dit keer bleven we als tellers vanwege de heersende hittegolf middenin de HDP maar liever binnen. Mede door dit soort absenties is het jaarlijkse resultaat van de tellingen op de DB nogal grillig – althans voor de Visdief.

Dagrecords

De hoogste dagrecords vallen op de Tongplaat. De vogels uit dagrecord 1, 3, en 5 vlogen laag over de rivier mee in een stroom van ca. 97.000 Oeverzwaluwen in één heel unieke week [Stam Oeverzwaluw]. 83% van de vogels uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 89%) passeerde bij (semi-) kopwinden.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
10-8-2019	Z	5	372	35
8-7-2019	NW	3	185	23
7-8-2019	ZW	5	160	18
28-8-2010	W	5	131	12
5-8-2019	WZW	5	123	27

Door de passage van 24% van alle ooit getelde visdieven in die topweek van de telposthistorie met harde wind is de voorkeur voor windkracht bij Bft4-5 terecht gekomen. Net als in het voorjaar zijn er ook piekjes bij lagere windkrachten, maar het verband tussen windkracht en windrichting is niet zo eenduidig als in het voorjaar: de windroos ondersteunt ook duidelijk – zelfs afgezien van die topweek – de vermelde kopwindvoorkeur – uiteraard uitgaande van een 'standaard' trekrichting NO-ZW.

Een bijzonder aspect van de visdieventrek is dat deze ook 's middags en tot laat in de avond plaatsvindt: "In juni-augustus is de soort een echte avondtrekker. Telposten in het IJsselmeergebied zien vanaf enkele uren voor zonsondergang wegtrekkende Visdieven op grote hoogte. Deze wegtrek gaat tot diep in de schemer door. In augustus wordt ook weer enige trek in de ochtend geregistreerd, terwijl het patroon in september weer dubbeltoppig is, net als tijdens de voorjaarstrek." schrijft en tekent [LWVT/SOVON 2002, 160v.]. Ook op de DB is 's avonds geteld, soms intentioneel (sterns en steltlopers), soms waren visdieven 'bijvangst' van de purperreigertellingen (zie aldaar).

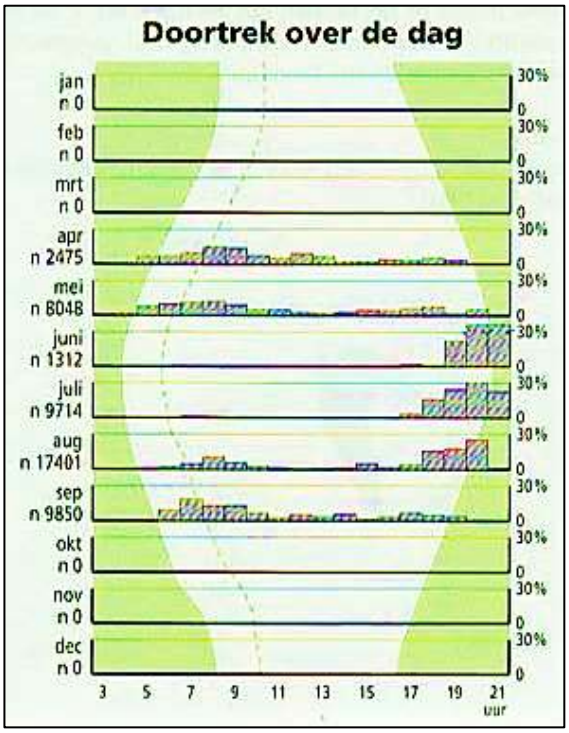

Bron: [LWVT/SOVON 2002]

Deze DB-tellingen ondersteunen het bovenstaande slechts beperkt: 23% van de visdieven werd opgetekend bij avondtellingen.

Ontwikkelingen 2003-2020

De doortrek in het najaar is erg onregelmatig en niet te verklaren vanuit lokale ecologische variabelen. De piek in 2018-2019 vertoont nauwelijks een correlatie met toegenomen teluren of -dagen binnen de HDP. Een correlatie met de verhuizing van de telpost is onvindbaar. Een mogelijke correlatie met de landelijke najaarstrek is onderzocht, maar volstrekt afwezig. Dat is niet zo vreemd. Uit bijgaand kaartje blijkt dat de landelijke trek zich vooral aan de Noordzeekust, langs de Waddeneilanden en een beetje over het IJsselmeer afspeelt. Binnenlandposten moeten het maar met de brokjes doen. Dus draagt de DB slechts 0,24-0,28% bij aan de landelijke tellingen en de Visdief voor 0,07-0,12% aan de DB-najaarstellingen. Het belang van de DB voor de landelijke tellingen en dat van de soort voor de lokale tellingen is dus gering.

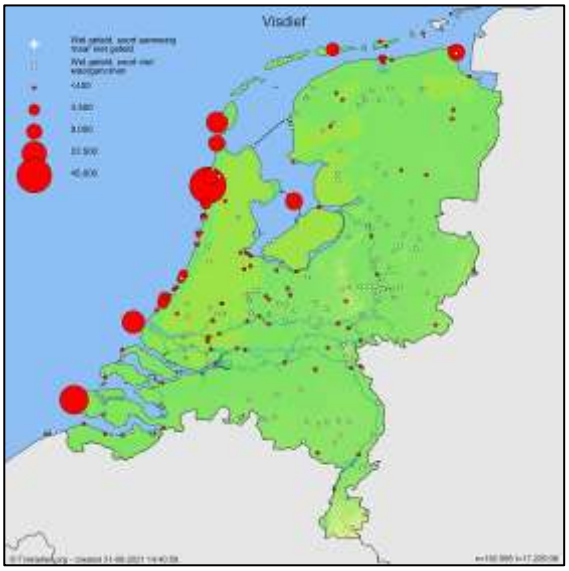

Bron: [trektellen.nl]

Vanwege de manco's in 2013-2016 is de shiftgrafiek gesimuleerd. Deze resulteert in een recentelijk met ≈8 dagen verkorte en vervroegde

HDP die nu nog ruwweg van half juli tot half augustus loopt. Het verblijf in het zomerkwartier is van ≈14 naar ≈15 weken gegaan.

Ook in het najaar is de visdieventrek een leuke illustratie van de invloed van een geografische locatie op de tellingen: De Nederlandse mediaan over 2003-2020 is op 2 juli. De landelijke piek wordt geteld bij het IJsselmeer en langs de Noordzeekust en omvat min of meer de hele maand juli. Daarna loopt de landelijke trek geleidelijk af. Op de DB komt de mediaan na een piek in juli pas óp of ná 30 juli en valt de 2e piek in augustus. Die piek daalt dan weer snel zodat begin september het relatieve niveau van de trek op de DB gelijk wordt aan dat van Nederland en min of meer gelijkelijk afloopt naar nul. Er zit dus eenzelfde soort locatie-afhankelijke vertraging in als in het voorjaar, maar dan uiteraard omgekeerd.

Samenvatting

Visdief *Sterna hirundo*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 160]	Geheel N- en W-Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Afrikaanse kust	
Kruissnelheid [Tennekes 1993, 74]	≈27km/h, geen waargenomen treksnelheid bekend in literatuur	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	296	1.884
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	716%
Intensiteit [exx/h]	0,3	1,6
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,66%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,05%	0,28%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	22 apr – 5 mei – 21 mei (29)	18 apr – 25 apr – 5 mei (17)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈38	≈37
Mogelijke foutbronnen	- In 2013 en 2016 waarschijnlijk veel gemist doordat einde telseizoen p_{50} en bijna zelfs p_{10} trendlijn onderschrijdt. - Verhuizing naar Tongplaat faciliteert waarneming Visdief. - 2017-2020 meer teluren gemaakt dan voorheen en dus tellers aanwezig op dagen met goede visdieventrek.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.160	2.278
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	196%
Intensiteit [exx/h]	0,6	1,1
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,12%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,24%	0,28%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	26 jul – 9 aug – 3 sep (39)	19 jul – 7 aug – 19 aug (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈14	≈15
Mogelijke foutbronnen	- In 2014-2016 waarschijnlijk veel visdieven gemist doordat start telseizoen p_{10} of zelfs p_{90} trendlijn overschrijdt. - Zijn in 2013 en 2017 teveel vogels als TP aangemerkt? - Veel visdieven geteld in 2018-2019 door veel teldagen?	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Meeuwen en Sterns: Visdief

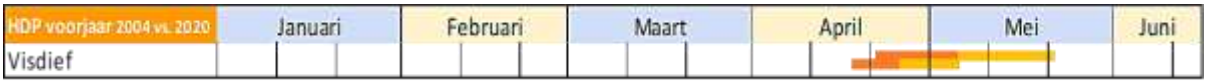

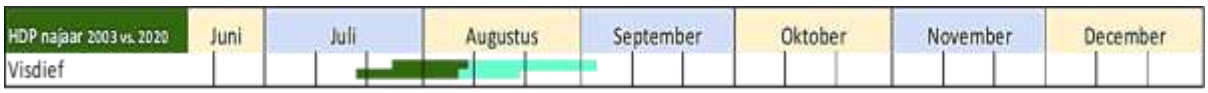

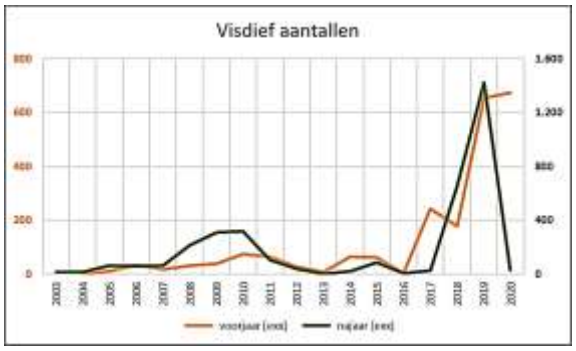

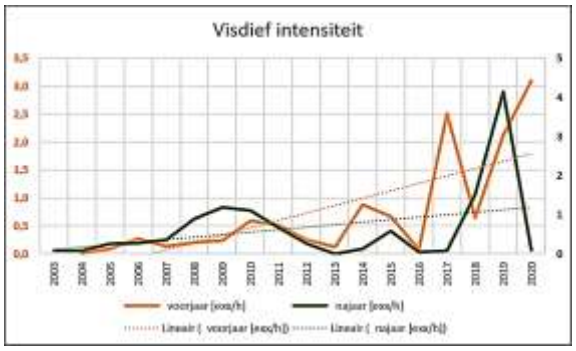

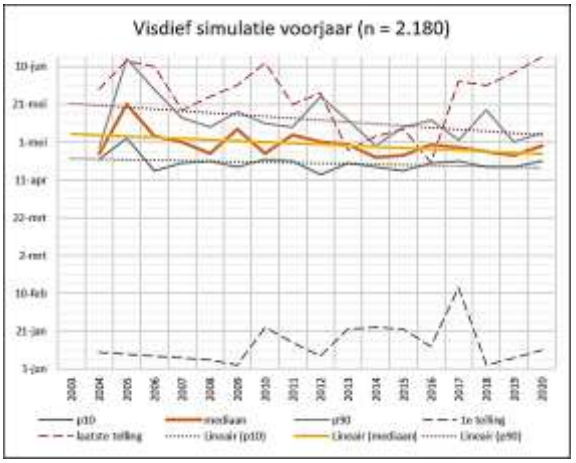

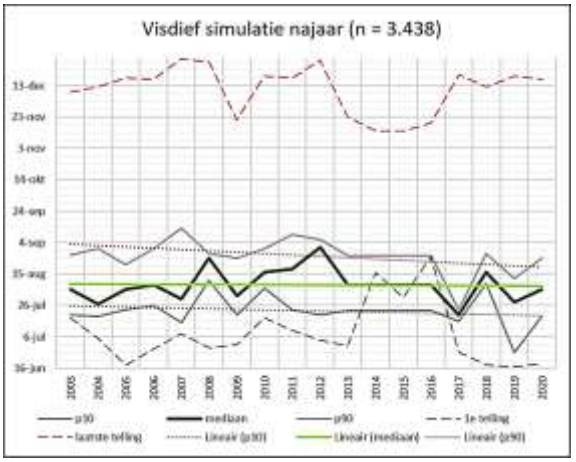

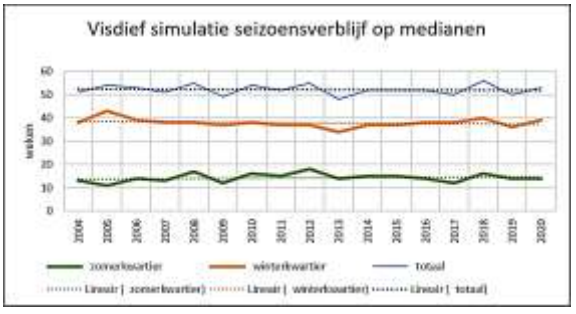

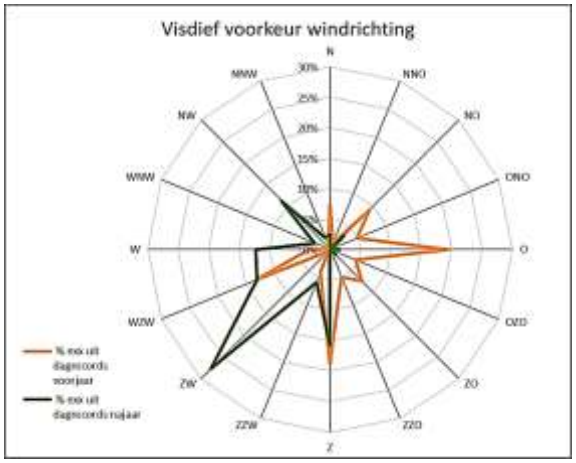

Zwarte Stern *Chlidonias niger*

Voorjaar

Algemeen

Zwarte sterns trekken over de Nieuwe Merwede (noord) oostwaarts. Het overgrote deel passeert in de morgen met nauwelijks tussenstops. Middagtrek komt ook voor: ze komen dan laag over het Hollands Diep aan, foerageren wat bij de strekdammen, stijgen plotseling op en trekken in een groep zeer gericht verder. Volgens [LWVT/SOVON 2002, 162v.] is de soort in april vooral ochtendtrekker, maar zou in mei een fors deel (laat) in de middag doortrekken.

Verwarring met TP vogels is uitgesloten, want er broeden geen zwarte sterns in de omgeving: Kinderdijk heeft de meest nabije kolonie. Mogelijk kunnen eventuele vlotjes in de NDB dit beeld in de toekomst nog veranderen.

De Zwarte Stern is qua afmetingen vergelijkbaar met de Zanglijster, maar heeft langere en slankere vleugels. Daarom volstaat een kruissnelheid van ≈23km/h waar de lijster ≈29km/h nodig heeft. De lage vleugelbelasting veroorlooft de stern, zoals de Visdief, pijlsnelle hoogtewisselingen. De vlucht is sierlijk, acrobatisch en nog dansender dan die van de Visdief.

Een treksnelheid is ons uit de literatuur niet bekend. Deze is daarom (óók) uitgerekend met de methode die bij de Oeverzwaluw succesvol is gebleken [Stam Oeverzwaluw, 32-35; zie ook boven par. 12.8] en komt dan – *theoretisch* – op ≈43km/h, zie grafiek. Dit is uiteraard een *airspeed*, die nog moet worden verrekend met de windsnelheid om er wat gevoel op te krijgen.

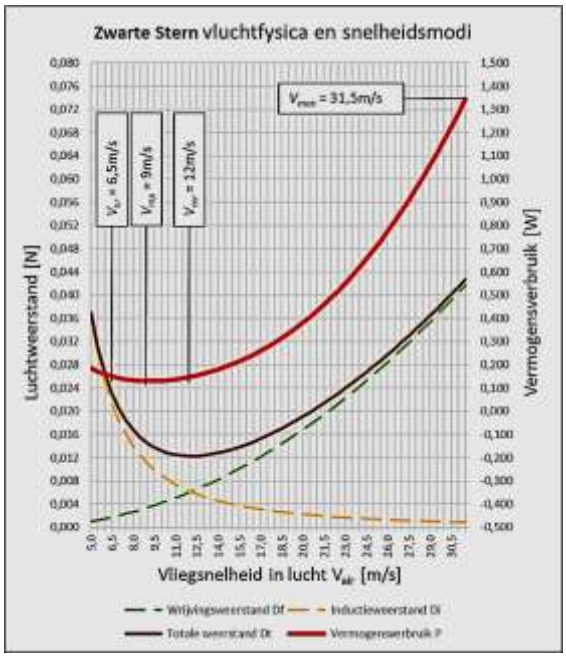

Het is goed om je te realiseren dat zo'n berekening zomaar ±20% van de werkelijkheid kan afwijken: een foutje bij het opmeten van de foto, een niet-standaard gewicht van de vogel, een andere opvettingsgraad dan aangenomen, het kan zich best opstapelen. Het aardige is echter dat je de uitkomst toch een beetje kunt verifieren met wat uit andere bronnen bekend is. Vogeltrekatlas.nl meldt bijvoorbeeld dat de verst trekkende zwarte sterns – dus (lang?) niet alle – zo'n 10.000km afleggen. Als voorbeeld is de berekening uitgevoerd voor een 10% opgevette vogel bij 'neutrale' windomstandigheden – 50% van de tijd kopwind en 50% staartwind – van Bft3 sterk. In die context kan deze Zwarte Stern over de grond een afstand van ≈7.300km afleggen. Dat komt al aardig in de buurt. Simuleren we voor 80% van de vlucht staartwind, dan wordt 9.000km al haalbaar. Bij treksnelheid v_{mr} hoeft de vogel maar ≈150mW te genereren, het vermogen van een paar LED-lampjes – en dan kun je lang doen met een paar gram vet. Enfin, de grafiek hiernaast laat het voorbeeld zien.

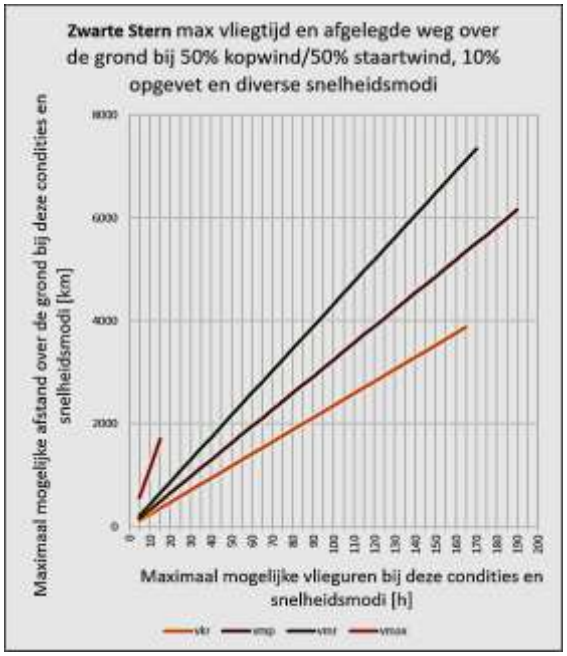

Totaal passeerden 917 exx de telpost in sterk wisselende voorjaarlijkse variaties van nul tot 211 exx, waardoor de lijngrafieken een soort zaagtandvorm krijgen. De meeste werden op de Tongplaat geteld (jaarindex 153%).

Dagrecords

De tabel laat zien dat zwarte sterns bij zeer verschillende (semi-) kop- of staartwindrichtingen trekken. De windroos, gebaseerd op 64 dagrecords (dekking 100%) ondersteunt dat beeld. Opvallend is echter dat winden uit de W-NNO sector worden vermeden. Windkracht Bft2-3 is voor de vogels kennelijk favoriet, maar ook bij Bft4 is nog 21% van de sterns geteld.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
29-4-2017	Z	2	137	19
24-4-2015	ZW	3	137	14
5-5-2011	O	1	119	13
25-4-2019	Z	4	54	12
1-5-2005	OZO	3	45	6

Ontwikkelingen 2004-2020

Op basis van de ruwe data is geen correlatie met lokale ecologische variabelen te vinden, De jaarlijkse tellingen divergeren daarvoor teveel. De staafgrafiek toont echter wel duidelijk hogere intensiteiten op de Tongplaat. De dieptepunten in de lijngrafieken zijn vermoedelijk deels veroorzaakt door vroeg gestopte telseizoenen in 2013-2016 (shiftgrafiek), soms zelfs vóór aanvang van de HDP. Bij langer tellen zou er dus weleens hogere continuïteit in de Tongplaat-tellingen kunnen zijn geweest. 2015 met de laatste telling op p_{80} en een zeer goed telresultaat ondersteunt dit vermoeden. Het ligt dus voor de hand om tóch te veronderstellen dat de Tongplaat een betere waarnemingslocatie voor de trek van deze soort is.

DB-zwarte sterns dragen 0,9% (Zuidplaatje) tot 1,7% (Tongplaat) bij aan de landelijke tellingen en 0,1-0,2% aan de voorjaarstrek over de DB.

De HDP-shift is vanwege vijf jaren met nauwelijks of geen zwarte sterns en de telseizoenenmalaise gesimuleerd met gemiddelden. Deze blijkt dan behoorlijk stabiel met een mediaan die zelfs snoeihard op 4 mei blijft. De hele HDP blijft tussen de laatste week van april en de 2e week van mei liggen. Dat is – samen met de diverse windrichtingen – opnieuw een indicatie van het al eerder opgemerkte fenomeen dat lange-afstandtrekkers toch eerder een 'kalender' volgen dan dat zij zich laten leiden door weers- en voedselomstandigheden.

Dat bij deze HDP-stabiliteit het winterverblijf toch van ≈36 naar ≈37 weken gemiddeld gaat, is meer het gevolg van vervroegde najaarstrek.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekt de Zwarte Stern vrijwel uitsluitend over de Nieuwe Merwede, hoog tot zeer hoog bij staartwind en – afhankelijk van de windkracht – laag tot middelhoog bij westelijke winden. Verwarring met TP vogels is niet mogelijk.

Totaal passeerden 436 exx de telpost, 121 op het Zuidplaatje en 315 op de Tongplaat.

In sommige jaren werd er nauwelijks één geteld. Aan de positieve kant springt 2018 er met 157 exx uit, vooral dankzij 71 exx bij dag op 28 juli en 44 exx – merendeels juveniele – in één hoge groep als 'bijvangst' van een purperreiger avondtelling op 31 augustus, die verder weinig opleverde. Zie dagrecords.

Dagrecords

Zwarte sterns uit 77 dagrecords (dekking 100%) vlogen min of meer gelijkelijk bij (semi-) kop- of staartwinden en geven kennelijk niet veel om hoe hard het waait: Bft1-3 gooit wel de hoogste ogen, maar ook Bft4-5 wordt nog door 28% van de vogels benut.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
28-7-2018	NO	2	71	11
31-8-2018	N	2	44	16
31-8-2012	NNW	3	30	12
28-8-2010	W	5	26	2
27-7-2019	NW	2	24	10

Volgens [LWVT/SOVON 2002, 162v.] trekken zwarte sterns in juli-september hoofdzakelijk tot in de late schemering weg vanaf het IJsselmeer, waar zij zich in de weken ervoor hebben verzameld: "Gezien het late tijdstip van vertrek en de grote hoogte bij het verlaten van het IJsselmeer, is het niet verwonderlijk dat verder van het IJsselmeergebied gelegen telposten maar mondjesmaat Zwarte Sterns ontdekken." Men schat de trekpopulatie in 2002 op 260.000 exx *per jaar,* kennelijk ontleend aan pleisterende vogels op verzamelplaatsen, want trektellers – ook tellers langs het IJsselmeer – zien zulke aantallen niet.

De DB-trek spoort niet met de landelijke, die trouwens ook sterk varieert (grafiek). Op de DB

is daarenboven de *dagtrek* dominant: 349 exx tegenover 87 in de avond. De DB-cijfers komen van 70 dag- en 7 avondtellingen waarin *überhaupt* zwarte sterns werden gezien.

Nog steeds worden de meeste Zwarte Sterns geteld rond het IJsselmeer, met 'avondrecords' van bijvoorbeeld >8.000 exx op de Houtribdijk.

Ontwikkelingen 2003-2020

Als we zeggen dat de verhuizing van de telpost profijtelijk is geweest voor najaarstellingen van de Zwarte Stern is dat gebaseerd op de staafgrafiek. Uit de lijngrafieken is zoiets niet zo eenvoudig te destilleren, ook al 'zegt' de trendlijn van wel.

Op de DB werd 0,12-0,39% van de Nederlandse zwarte sterns geteld. Het aandeel in de najaarstellingen van de DB is 0,007-0,017% voor de respectievelijke locaties.

De vanwege 2014-2016 laat begonnen telseizoenen weer gesimuleerde HDP-shift is met 38 dagen verlengd naar 44 dagen, vooral door de vervroegde p_{10} en p_{50}, terwijl p_{90} maar 4 dagen later valt. Het resulteert in een HDP van 3e decade juli tot begin september. Deze HDP-shift wordt weerspiegeld door een korter verblijf in het zomerkwartier, dat van ≈16 naar ≈14 weken gaat.

Samenvatting

Zwarte Stern *Chlidonias niger*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 162]	Eurazië tot in Midden-Siberië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Afrikaanse westkust van Mauritanië tot Zuid-Afrika	
Kruissnelheid [Berekening van foto]	≈23km/h, berekende treksnelheid ≈43km/h, zie tekst voorjaar	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	389	528
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	153%
Intensiteit [exx/h]	0,35	0,45
Aandeel in DB [% alle exx]	0,1%	0,2%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,9%	1,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	28 apr – 4 mei – 11 mei (13)	27 apr – 4 mei – 13 mei (16)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈36	≈37
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk sterns gemist door vroeg gestopte telseizoenen (2013-2016) en weinig teldagen binnen HDP (2010, 2012, 2016).	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	121	315
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	260%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,15
Aandeel in DB [% alle exx]	0,007%	0,017%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,12%	0,39%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 aug – 26 aug – 29 aug (6)	20 jul – 6 aug – 2 sep (44)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈16	≈14

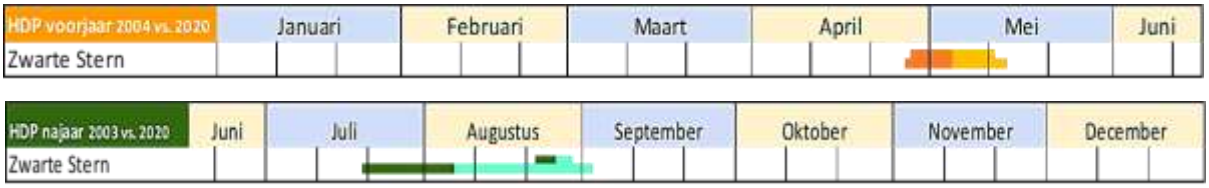
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Zwarte Stern
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Zwarte Stern

Zwarte Stern aantallen

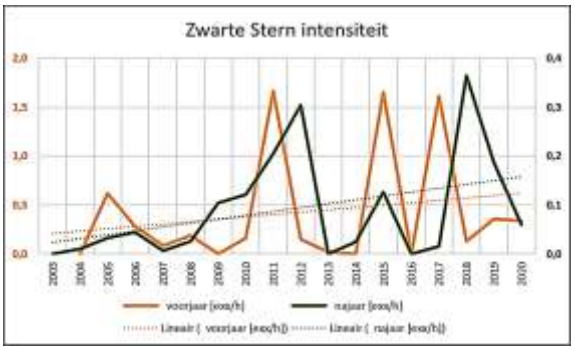
Zwarte Stern intensiteit

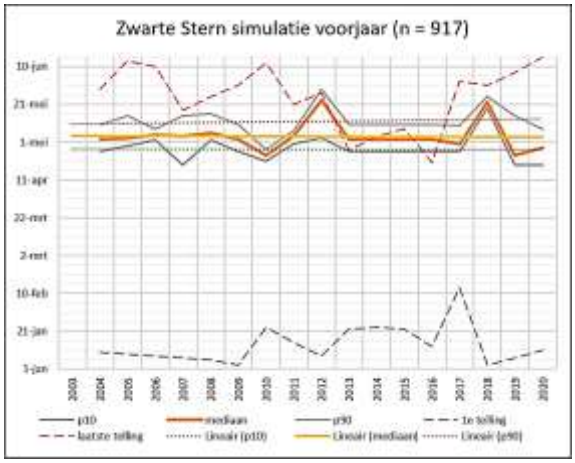
Zwarte Stern simulatie voorjaar (n = 917)

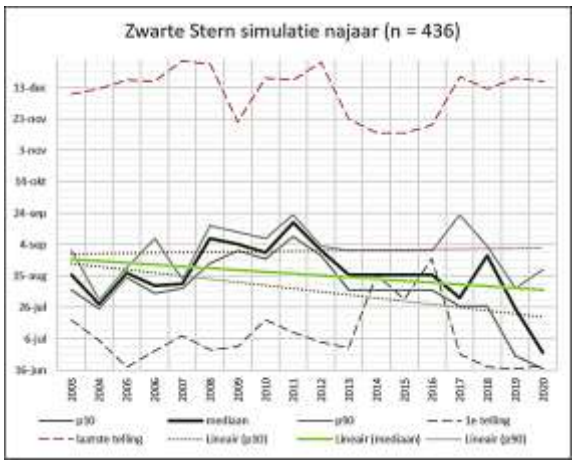
Zwarte Stern simulatie najaar (n = 436)

Zwarte Stern simulatie seizoensverblijf op medianen

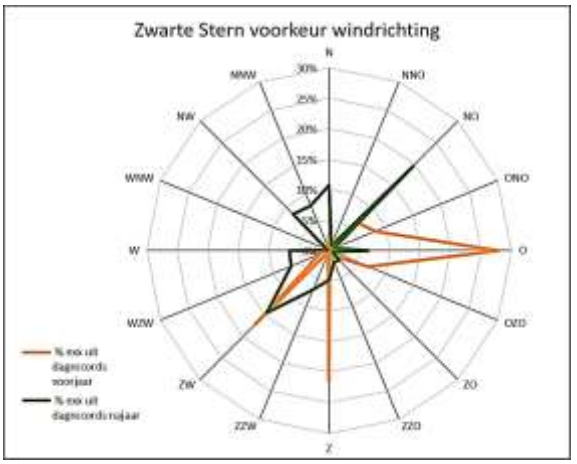
Zwarte Stern voorkeur windrichting

Zwarte Stern - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Zwarte Stern - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Zwarte Stern voorkeur windkracht

Meeuwen en Sterns overig

Een in het binnenland zeldzame 1e winter **Drieteenmeeuw** trok op 8 januari 2012 over de DB. Zeer regelmatige TP gast bij de telpost is de **Pontische Meeuw**, waarvan ook trekkers worden gezien, totaal 46 exx. Sinds de komst van Arjan Loeve zijn we beter op deze soort gaan letten, dus in de komende jaren zullen er wel meer worden geteld. De soort komt vooral in februari-mei door, en in augustus-oktober, met hier en daar een uitschieter. Met de **Geelpootmeeuw** – ook regelmatig TP – zal het sinds Arjans komst ook wel beter gaan. Tot nu toe hebben we 63 exx trekkend – en 81 exx al of niet terecht TP – genoteerd. Van de trekkers trokken 25 exx in het voorjaar in een HDP van 22 maart-5 mei. Bij de najaarsvogels was de HDP 7 juli-30 november. Tweederde van deze 38 exx werden op de Tongplaat gezien.

Geelpootmeeuw

Een **Lachstern** passeerde op 25 april 2010 en op 3 september 2017. De vogel van 2010 werd waargenomen van een remote locatie ca. 1 km ten ZW van het Zuidplaatje, ofwel in de buurt van de Tongplaat!

Lachstern (archieffoto)

De 7 voorjaarsexemplaren van de **Reuzenstern** passeerden in de laatste twee decaden van april, de 4 najaarsexemplaren in de 1e twee van juli en/of de 3e van augustus.

Reuzenstern

De **Grote Stern** werd vijfmaal waargenomen, alle 15 exx in het najaar van half juli tot half september, met als topper de 9 exx van 15 juli 2017, de eerste teldag van dat seizoen.

Grote Stern

Alle 8 exx **Dwergstern** werden gezien bij najaarstellingen tussen 12 juli en 25 augustus. Eén ervan kwam langs het Zuidplaatje.

Dwergstern

Van de **Noordse Stern** passeerden 20 exx in de laatste decade van april en 1 ex op 10 juli 2020. Door wat ervaring met deze soort op de Eemshaven en nog eens oefenen op de kenmerken konden we de soort sinds 2018 zekerder determineren. Eerder, op 15 april 2015 werden nog 10 exx als **Noordse Stern/Visdief** genoteerd, en ook 3 voorjaars- en 1 najaarsexemplaar moesten het bij slecht zicht met die benaming doen.

Noordse Stern

Slechts één **Witwangstern** werd genoteerd op het Zuidplaatje (5 mei 2011), maar op 15 augustus 2020 passeerden 6 exx de Tongplaat. De **Witvleugelstern** werd vanaf het Zuidplaatje waargenomen met 1 exx op 9 oktober 2010 en 7 exx op 18 mei 2007. Op de Tongplaat werden het 3 exx op 15 mei 2019 en 1 op 15 augustus 2020. De opmerkingen bij de telling van 2007 onthullen dat de inmiddels 'doodgewone' TP Cetti's Zanger toen nog euforische gevoelens verwekte: *"Goed gegokt! Toch nog witvleugelsterns voor onze telpost! (…). TP aanwezig o.a: CETTI'S ZANGER (enkele malen zingend gehoord)"*, schreven Hans, Michel en Sander.

Witvleugelstern (archieffoto)

Op 14 november 2015 trok een **Middelste Jager** in westelijke richting over de rivier.

Middelste Jager (archieffoto)

Vier waarnemingen zijn er van de **Kleine Jager**, altijd in het 'najaar' – dat voor trektellers immers net voor het aanbreken van de zomer begint, op 16 juni. Er was 1 exx in juli, de overige 5 kwamen in september, waarvan een groepje van 3 op de EuroBirdwatch Day, 30 september 2017. *"Weinig trek, maar supersoorten. Kleine Jagers samen, 2 ad lichte fase en een juv over de Anna Jacomina vliegend, kort achter meeuwen aan en daarna door richting Moerdijk"*, schreef Sander erbij namens de 8 tellers en gasten. En nu maar raden naar welke soorten we als tellers zitten uit te kijken ….

Kleine Jager

18. Duiven, Uilen, Koekoeken, Spechten

Holenduif *Columba oenas*

Voorjaar

Algemeen

Holenduiven passeren in het voorjaar meestal individueel of in kleine groepjes op gemiddelde hoogte. Ze kunnen elke koers tussen Noord en Zuidwest aanhouden. Het risico om ten onrechte TP-vogels voor doortrekkers aan te zien is vrij klein. Voor ons niet zichtbare, maar wel gemelde tijdelijke pleisteraars in de polder zijn de telpost al gepasseerd en zijn dus de trekvogels van de vorige dag of dagen.

We telden 487 voorjaarsholenduiven: 224 exx op het Zuidplaatje, 263 op de Tongplaat. Daar wordt de jaarindex dus 132%.

Bij een gewicht van 60% van de Houtduif, maar 86% van diens vleugeloppervlak zou je verwachten dat de Holenduif naast een fors lagere kruissnelheid een grotere powerreserve zou hebben en dat de treksnelheid hoger zou liggen dan die van eerstgenoemde. Dat gaat niet op: beide hebben vergelijkbare snelheidskenmerken: De Holenduif-kruissnelheid is ≈43km/h en op trek zijn *airspeeds* van ≈57km/h (131% v_{kr}) waargenomen [Alerstam et al, 3]. Bij de Houtduif is dat 132% v_{kr}.

Dagrecords

De hoogste van 91 benutte dagrecords (dekking 79%) vielen op de Tongplaat. Van deze vogels toonde 58% een voorkeur voor (semi-) staartwinden, voornamelijk ten oosten van de ZW-NO lijn, onthult de windroos. Bft3 heeft duidelijk de voorkeur van 47% als windkracht om in het voorjaar bij te trekken.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-3-2013	ZZO	3	33	3,7
11-1-2020	ZZW	3	18	5,0
20-3-2019	ZW	3	14	2,3
16-3-2020	WNW	1	9	1,5
1-3-2009	O	3	9	1,3

Ontwikkelingen 2004-2020

Na een relatief stabiel verloop van de tellingen op het Zuidplaatje biedt het 1e jaar op de Tongplaat (2013) een forse opleving, die echter daarna zwaar inzakt tot er in 2018-2020 weer meer vogels in hogere intensiteiten opduiken. Het behoeft geen betoog dat bij deze stand van zaken niets wijst op een correlatie met lokale ecologische variabelen. Wel is er voor 2013 en 2018-2020 kennelijk enige relatie met de sterkere Nederlandse voorjaarstrek (grafiek), maar met name die laatste jaren zijn er ook veel meer teluren op de DB, dus die kunnen net zo goed achter het fenomeen zitten.

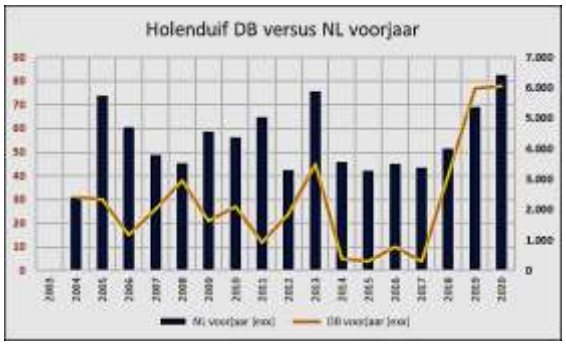

Het DB-aandeel in de landelijke voorjaarstrek trek ligt rond 0,67%, dat van de soort in de DB-trek rond 0,07%. Een kleine bijdrage dus.

Opvallend is een vrij symmetrische, maar fikse verkorting van de HDP in de loop van de jaren: van 91 naar 53 dagen, uiteraard met jaarlijkse deviaties. De mediaan vertraagt niet minder dan 28 dagen. Daarmee is de 3e decade van februari tot de 1e van april de tijd geworden om holenduiven te zien trekken.

Door een wat minder sterke analoge ontwikkeling in het najaar is de invloed op het gemiddelde winterverblijf beperkt: dat gaat van ≈18 naar ≈20 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekken holenduiven in het algemeen laag tot middelhoog in kleine groepjes min of meer recht over de telpost naar het (zuid) westen. Een groepje van 12 exx geldt al als groot. Op de akkers ten noorden van de telpost pleisteren vaak wel wat exemplaren, dus het is niet altijd helemaal duidelijk of geen TP-vogels worden meegenomen in de tellingen. 'Echt' trekgedrag – hoge snelheid en doelgerichte vlucht – maken het risico op deze vergissing wel kleiner.

In het najaar passeren er gewoonlijk zo'n vijfmaal meer dan in het voorjaar. Van de 2.003 exx tot 2020 telden we krap de minste op de Tongplaat (jaarindex 98%).

Dagrecords

Uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 76%) is te leren dat de Holenduif in het najaar meest (64%) vliegt bij (semi-) kopwinden uit ZO tot W, zie de windroos. Windkrachten Bft2 en Bft5-6 worden gemeden, Bft1 en Bft3-4 worden min of meer gelijkelijk (≈30%) benut.

Bijzonder is het 1e dagrecord, dat het vorige bijna 3-voudig 'verplettert', zoals weleens op de site wordt vermeld. Op die dag omvatte de grootste groep wel 140 exx!

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-11-2020	Z	1	151	43
14-9-2008	ONO	4	53	4
24-10-2019	Z	2	42	7
7-10-2012	NW	≤1	39	5
29-10-2006	WNW	4	37	9

Ontwikkelingen 2003-2020

Afgezien van de uitzonderingen in 2019-2020, die de topjaren 2006 en 2009 benaderen of overstijgen, toont de aantalsgrafiek een duidelijke afname van de holenduiventrek. Dat het allemaal nog wel meevalt, laat de trendlijn in de intensiteitsgrafiek zien: die daalt maar zeer licht. De staafgrafiek ondersteunt dat genuanceerde beeld. Een correlatie met lokale ecologische variabelen is hieruit niet af te leiden, een correlatie met de toegenomen teluren in 2018-2020 is meer voor de hand liggend.

De bijdrage aan de landelijke en de lokale najaarstrek is resp. 0,48% en 0,06% voor het Zuidplaatje en 0,36% en 0,05% op de Tongplaat. De DB is dus iets belangrijker voor de Nederlandse trek dan de soort voor de telpost.

De HDP valt tegenwoordig ongeveer drie weken vroeger dan voorheen, maar is niet noemenswaardig verkort. Opvallend is wel de 9 dagen later vallende mediaan. Ruwweg valt de HDP in september-oktober.

Het langere winterverblijf weerspiegelt zich niet in het zomerverblijf, dat stabiel op ≈33 weken blijft, wat eigenlijk niet kan. Een en ander wordt veroorzaakt door de afrondingsmethodiek die in dit geval nogal versluierend werkt. De trendlijn in de seizoensgrafiek daalt wel en is in dit geval dus realistischer.

Samenvatting

Holenduif *Columba oenas*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 164]	Europa tot Zuid-Fennoscandinavië en W-Rusland	
Wintergebied [Sovon 2018, 328v.]	Standvogels in NL, aangevuld met Scandinavische en Duitse vogels	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈43km/h, waargenomen treksnelheid ≈57km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	224	263
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	132%
Intensiteit [exx/h]	0,20	0,23
Aandeel in DB [% alle exx]	0,05%	0,09%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,60%	0,74%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	28 jan – 24 feb – 29 apr (91)	21 feb – 24 mrt – 15 apr (53)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈18	≈20
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.013	990
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	98%
Intensiteit [exx/h]	0,52	0,46
Aandeel in DB [% alle exx]	0,06%	0,05%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,48%	0,36%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	22 sep – 22 okt – 27 nov (66)	6 sep – 31 okt – 7 nov (62)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈33	≈33 (31 vlgs. grafiek)

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Duiven, Uilen, Koekoeken, Spechten: Holenduif

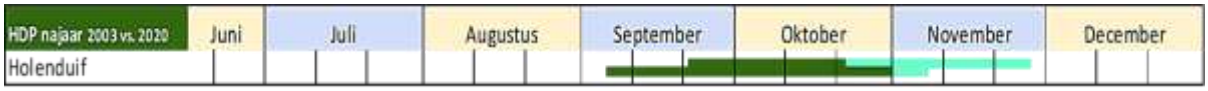

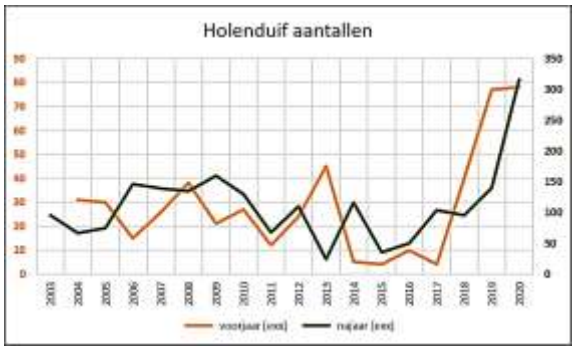

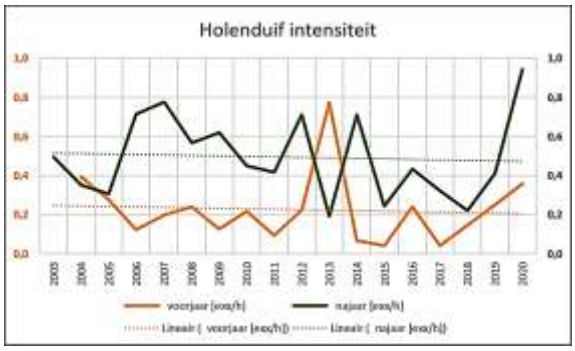

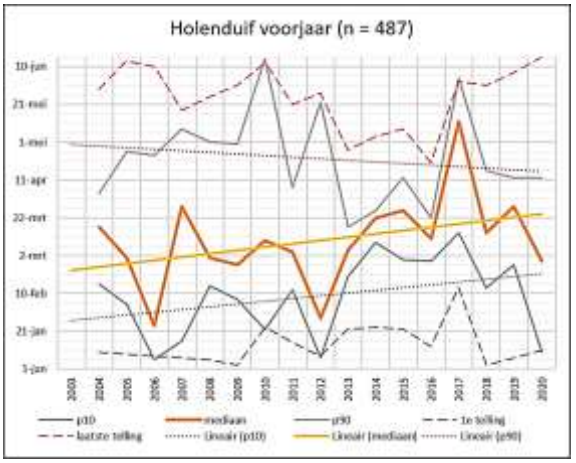

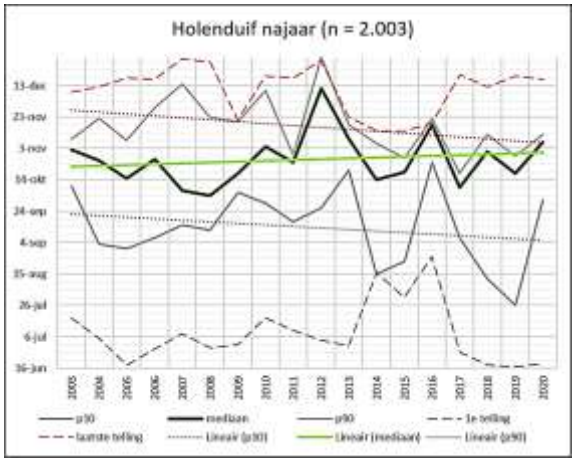

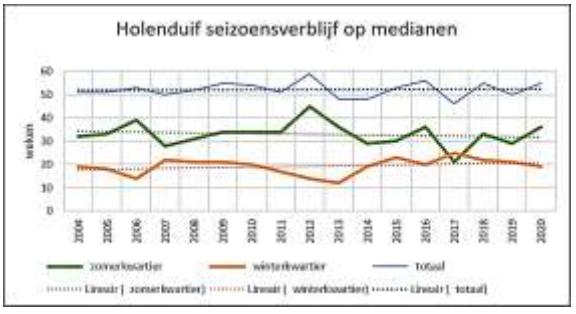

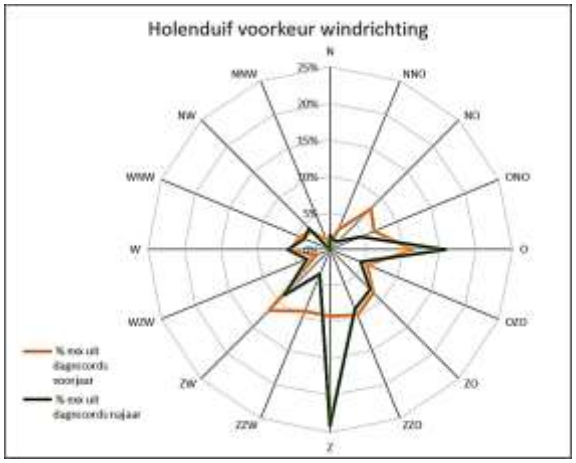

Houtduif *Columba palumbus*

Voorjaar

Algemeen

Houtduiven trekken in normale voorjaren in groepen van gemiddeld 10 tot maximum 75 exx over de Tongplaat en/of de nieuwe Merwedeweg naar het (Noord) oosten. In die jaren is er geen groot risico op verwarring met TP-vogels, afgezien van wat tijdelijke pleisteraars op het Zuidplaatje.

Er zijn echter drie jaren waarvoor dit *niet* duidelijk is, in eerste instantie 2018 en 2019. In die jaren zagen we vooral in februari en maart een in onze ogen excessieve en onbegrijpelijke ZO-gerichte trek, die initieel zichtbaar werd boven de Elzen. Het gaat dan om ruim 9.000 vogels in die twee jaren, aanzienlijk meer dan we er toen NO-waarts zagen trekken. De groepsgrootte was ook fors boven normaal en lag vaak boven 100 exx, met 361 exx als topper. In 2020 zette het verschijnsel nog wat door, maar bescheidener, dichter bij het gewone gemiddelde van ca. 1.300 exx/jr. We kunnen hiervoor geen verklaring vinden. Een slaapplaats in de Elzen lijkt voor de hand te liggen, maar waarom komen ze dan 's avonds niet terug? Lokale pleisteraars of standvogels lijken het ook niet: de TP-aantallen in de ruime omgeving van de telpost geven geen aanleiding om dat te denken. Of zijn het dan uiteindelijk toch gewone voorjaarstrekkers geweest, die eerst een poosje de Nieuwe Merwede oostwaarts hebben gevolgd en ergens later alsnog noordwaarts zijn afgebogen? Maar waarom zie je dat dan niet terug bij telpost de Horde, bijvoorbeeld? Niemand die het weet.

Alle vermeende zuidelijke en noordelijke doortrekkers en/of mogelijke pleisteraars inbegrepen, telden we tot 2020 totaal 28.806 exx, de meeste op de Tongplaat (jaarindex 178%).

De kruissnelheid van de Houtduif berekent Tennekes op ≈45km/h. De maximum door Bruderer en/of Alerstam met de doelvolgradar gemeten treksnelheid komt op ≈59km/h [Tennekes 2009, 194].

Dagrecords

Gezien het bovenstaande zal het niemand verbazen dat de dagrecords in de tabel al gauw worden gevolgd door een reeks in 2018: 14 van de 80 benutte dagrecords (dekking 77%) komen uit dát jaar, en worden dan nog eens gevolgd door 21 uit 2019. Wat windvoorkeur betreft leveren de dagrecords het inzicht op dat 69% van deze houtduiven bij (semi-) staartwinden vliegt, volgens de windroos vooral oostelijker zijwinden.

43% van de vogels vliegt bij windkracht Bft3 en 30% bij Bft4, daarbuiten aanzienlijk minder.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
17-3-2010	ZW	3	1.069	194
16-2-2007	O	4	928	371
28-2-2019	WZW	4	910	245
8-4-2013	ONO	4	802	229
9-3-2016	ZO	5	762	191

Ontwikkelingen 2004-2020

De lijngrafieken geven geen indicatie van enige correlatie met lokale ecologische variabelen: verschillen in aantal en intensiteit verdelen zich over alle jaren – die onverklaarbare piek in 2018-2019 maar buiten beschouwing gelaten.

1,3-1,5% van de landelijke voorjaarstrek wordt geteld op de DB. Van de 'eigen' DB-trekvogels neemt de Houtduif 2,6% voor zijn rekening op het Zuidplaatje en dankzij 2018-2019 wel 6,2% op de Tongplaat Voor de telpost is de Houtduif dus een relatief belangrijke soort, en voor Nederland speelt de DB ook wel enigszins mee in het voorjaar.

De seizoensverschuiving in het voorjaar is fors: een 35 dagen latere p_{10}, 23 dagen latere p_{50} en 6 dagen latere p_{90} zorgen voor een HDP-verkorting van 29 dagen.

Deze loopt dan tegenwoordig ruwweg van eind februari tot begin april. Door de grote jaarlijkse variaties in voor- en najaar wordt het effect op de onvermijdelijk langere verblijfsduur in het winterkwartier gemiddeld wat uitgedempt tot 3 weken, met in 2012 een uitschieter tot 6 weken.

Najaar

Algemeen

De najaarstrek van houtduiven over de DB is aanzienlijk talrijker, variabeler en 'probleemlozer' dan die in het voorjaar. Ze trekken op de voor elke trekteller bekende manier op hoogten vanaf boomtopniveau tot zeer hoog. Hun route gaat vooral over de populieren, de Elzen en de Dordtse Biesbosch, maar grote groepen over de Tongplaat en de rivier zijn bepaald geen uitzondering. De groepsgrootte varieert van individuen tot wolken van maximaal 600 vogels. In een kwartier kunnen zomaar 1.000 vogels passeren.

Totaal passeerden 276.199 exx de telpost, de meeste in de Tongplaat-jaren (jaarindex 154%). De samenvatting en de grafieken illustreren de details.

Dagrecords

De eerste dagrecords werden vooral op de Tongplaat genoteerd, met name in 2013-2014. De trek in het 2e najaar voor de soort, 2018, had kennelijk een geleidelijker verloop, want biedt niet veel dagrecords; het eerste staat pas op plaats 8 met 4.650 vogels op 9 november.

Uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 75%) leren we dat houtduiven in het najaar vaker bij (semi-) kopwinden vliegen (70%) dan in het voorjaar. De windroos toont dat ook nu oostelijker zijwinden een grote rol spelen. Wel is daarbij voor 43% van de vogels Bft3 de topper qua windkracht. Daarbuiten neemt de animo om te trekken kennelijk snel af naar ca. 20%.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
31-10-2014	Z	3	7.800	975
19-10-2014	ZZW	3	7.793	1.199
31-10-2009	ZO	3	6.231	692
24-10-2013	ZW	2	6.128	980
19-10-2013	ZO	4	5.853	1.064

Ontwikkelingen 2003-2020

Het 2e en 3e jaar op de Tongplaat brengen een uitbarsting van houtduiven, zeker ook qua intensiteit, die een relatie met de waarnemingsomstandigheden aldaar doet vermoeden. In 2015-2016 stort dat echter in, om pas in 2017-2020 weer op te lopen. Die instorting is echter voor veel soorten het geval, en is in Deel I toegeschreven aan dominantie van ongunstige winden Een terugkeer naar 'normaal' in vooral 2018 is voor meerdere soorten gedocumenteerd.

Hiermee rekening houdend is het toch te vermoeden dat (de trekroute van) deze soort op de Tongplaat net iets beter waargenomen kan worden dan op het Zuidplaatje. De staafgrafiek suggereert dat zelfs vrij sterk: de blauwe staven doen niet zo erg mee.

Gezien de massale najaarstrek van de Houtduif is het niet verwonderlijk dat we het op een telpost tussen mal en dwaas op de grens van binnenland en kust moeten doen met ca. 0,8% van de Nederlandse trek. Voor de telpost zelf is het een ander verhaal: houtduiven doen voor 6,5-8,8% mee met alle passerende najaarsvogels tot 2020.

De 'probleemloosheid' van de houtduiventrek komt mede tot uiting in de HDP-verschuiving over de jaren. Die beperkt zich tot 7 dagen aan het begin en einde van de HDP, zodat de HDP in de loop van de jaren symmetrisch gemiddeld 14 dagen korter is geworden bij een 4 dagen latere mediaan, wat niet zo indrukwekkend is. Half oktober tot begin november blijft de beste tijd om alhier houtduiventrek te zien.

Dat het zomerverblijf op de trendlijn gemiddeld met twee weken is ingekort van ca. 35 naar ca. 33 weken heeft dus meer met de verlate aankomst in het voorjaar te maken dan met de ontwikkelingen in het najaar.

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Duiven, Uilen, Koekoeken, Spechten: Houtduif

Samenvatting

Houtduif *Columba palumbus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 330v.]	Heel Europa behalve het uiterste noorden en zuidoosten	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Frankrijk, Spanje, Portugal	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈45km/h, waargenomen treksnelheid ≈59km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	11.144	17.662
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	178%
Intensiteit [exx/h]	10	15
Aandeel in DB [% alle exx]	2,6%	6,2%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,3%	1,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 jan – 20 feb – 29 mrt (70)	22 feb – 15 mrt – 4 apr (41)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈17	≈20
Mogelijke foutbronnen	De vraag blijft wat de excessieve ZO-voorjaarstrek van 2018 en 2019 voorstelt: Standvogels? Overwinteraars alhier die nog weer verder zuidwaarts gingen pleisteren? Of toch doortrekkers die uit-eindelijk 'ergens' NO zijn gegaan?	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	108.680	167.519
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	154%
Intensiteit [exx/h]	56	79
Aandeel in DB [% alle exx]	6,5%	8,8%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,9%	0,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 okt – 22 okt – 12 nov (33)	17 okt – 26 okt – 5 nov (19)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈35	≈33

HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Houtduif

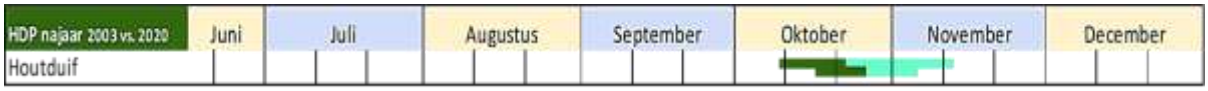
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Houtduif

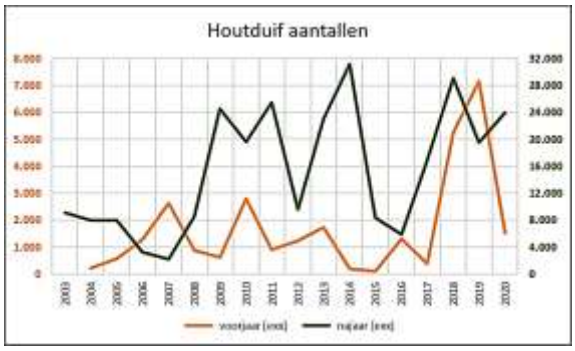
Houtduif aantallen

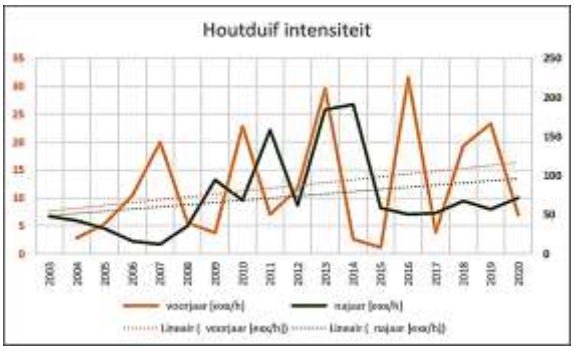
Houtduif intensiteit

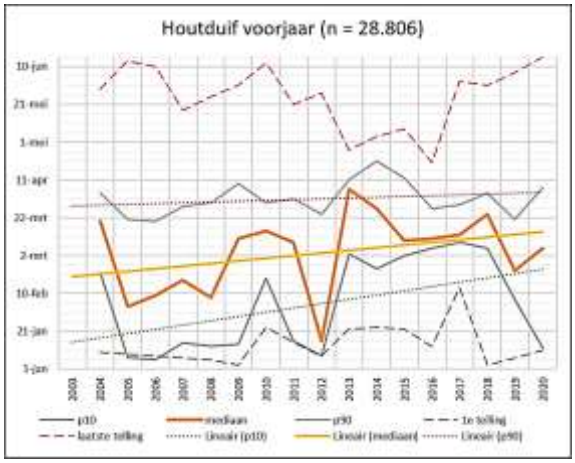
Houtduif voorjaar (n = 28.806)

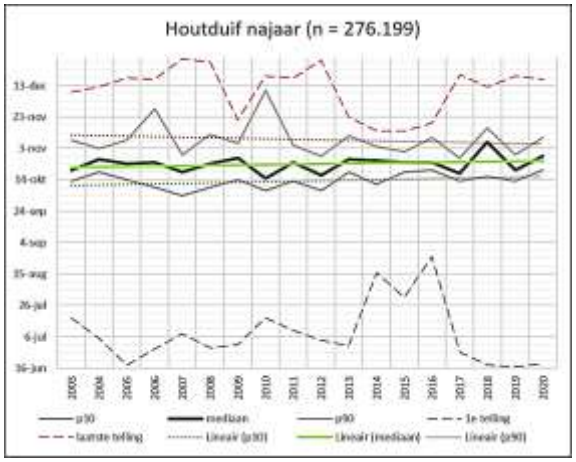
Houtduif najaar (n = 276.199)

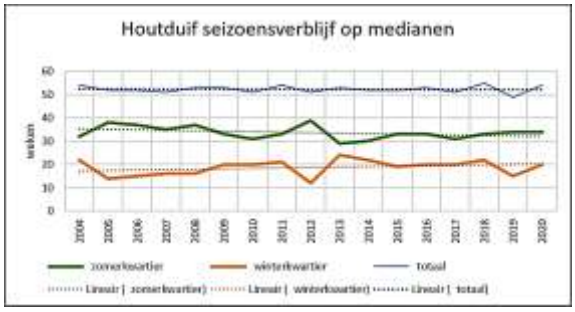
Houtduif seizoensverblijf op medianen

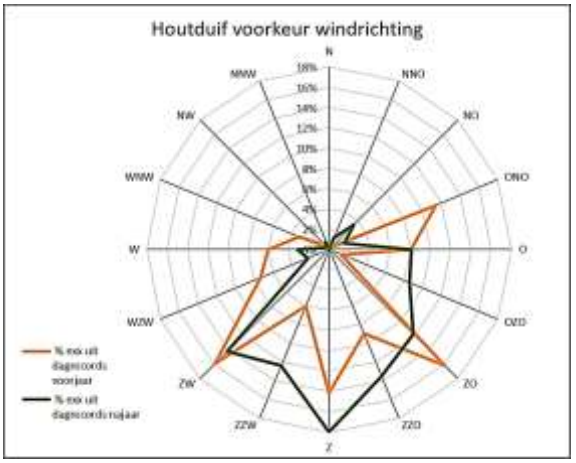
Houtduif voorkeur windrichting

Houtduif - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Houtduif - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Houtduif voorkeur windkracht

Turkse Tortel *Streptopelia decaocto*

Voorjaar

Algemeen

Turkse Tortels trekken tamelijk onregelmatig voorbij de DB, en als ze het al doen kan het via elke willekeurige route zijn. Er zijn in de nabije omgeving wel TP-ers, maar die worden zelden of nooit bij de Tongplaat gezien, dus wat de telpost passeert is waarschijnlijk wel trekvogel. In sommige seizoenen ontbreekt de soort. Soms komt er eens één even buurten op het pijpje bij de kazemat (foto).

Op het Zuidplaatje passeerden 68 exx, op de Tongplaat 18 (jaarindex 30%). In 2015-2016 werden ze niet waargenomen.

Dagrecords

De meeste dagrecords werden genoteerd op het Zuidplaatje. Alle 86 vogels zijn geteld in 50 dagrecords. Zij vlogen voor 71% bij wat zijdelingse kopwinden, illustreert de windroos. Bij windkracht Bft3-4 worden de meeste (57%) turkse tortels gezien.

Op grond van foto's en bekende biometrische data is de kruissnelheid berekend op ≈31km/h. Eventuele waarnemingen van de treksnelheid zijn bij ons weten nergens gepubliceerd.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-4-2007	ONO	5	4	0,7
1-5-2005	OZO	3	4	0,5
10-4-2020	NO	2	3	0,5
26-3-2017	ONO	4	3	1,5
23-4-2014	ZO	≤1	3	0,5

Ontwikkelingen 2004-2020

De lijngrafieken bevestigen wat de dagrecords al suggereren: een gestage afname van aantallen en intensiteit in de loop der jaren, waarbij voorzichtig gesteld kan worden dat de lokale ecologische variabele 'verhuizing telpost' voor het waarnemen van deze soort wat ongunstig heeft uitgepakt. De staafgrafiek met zijn hoge blauwe staafjes is in dit kader veelzeggend. Wel lijkt er daarnaast een relatie met de landelijke trek, die ook al gestaag afneemt [www.trektellen.nl] en het dito aantal overwinteraars [Sovon.nl].

Met een aandeel van 0,24-0,50% in de landelijke trek van de soort en van ca. 0,01% in de DB-trek is de Turkse Tortel meer een snoepje dan een belangrijke trekvogel.

De shiftgrafiek bevestigt de suggestie vanuit de staafgrafiek: de Turkse Tortel trekt tegenwoordig (veel) vroeger dan voorheen en de 32 dagen kortere HDP valt helemaal in de laatste decade van maart. Het winterverblijf loopt mee met die trend en is van ≈27 naar ≈24 weken verkort.

Najaar

Algemeen

Wat geldt voor trekrichtingen en mogelijke TP-vogels in het voorjaar, geldt ook in het najaar. Wel zijn de aantallen wat hoger, namelijk 168 exx totaal tot 2020.

Daarvan trokken er 94 over het Zuidplaatje en 74 exx over de Tongplaat. In 2013 en 2015 werden ze helemaal niet gezien.

Dagrecords

Er werden slechts 23 van de 65 beschikbare dagrecords (dekking 100%) gemeld op de Tongplaat. 70% van de vogels vloog bij (semi) kopwinden. De windroos preciseert dat beeld: bijna de helft trotseerde rechtstreeks kopwinden. Als de trekafstand niet groot is – en voor deze soort geldt dat wel – kunnen vogels zich wel veel kopwind permitteren, terwijl lange-afstandtrekkers meestal ook wel perioden met staartwinden nodig hebben om hun reisdoel überhaupt te bereiken. Bij windkracht Bft3-4 worden de meeste turkse tortels geteld.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
11-10-2012	ZO	3	11	3
17-10-2008	W	4	11	1
30-9-2012	ZW	4	10	2
12-9-2020	ZW	4	6	1
16-10-2019	Z	3	5	1

Ontwikkelingen 2003-2020

Hoewel er in 2012 nog een opleving is, lijkt de afname op de Tongplaat evident. Dat kan wel samenhangen met de populieren nabij het Zuidplaatje, een biotoop waarin turkse tortels zich meer op hun gemak voelen dan in het plasdras gebied van de Tongplaat. De op zich hogere aantallen in het najaar kunnen verklaard worden uit het verschijnsel dat eerstejaarsvogels 'meer expansiedrift' vertonen dan oudere exemplaren [Sovon 2018, 334].

Het aandeel van 0,5-0,7% in de landelijke trek en van niet meer dan 0,006% in de DB-trek maakt de soort er als trekvogel niet interessanter op.

Net als in het voorjaar vervroegt de HDP sterk. De eerste waarnemingen vallen zelfs 42 dagen vroeger. De p_{50} en p_{90} vervroegen bescheidener met resp. 24 en 16 dagen. Het resultaat is een 26 dagen langere HDP die nu tussen eind augustus en half oktober valt. Vanwege de vermelde analoge shift in het voorjaar wordt het zomerverblijf niet korter zoals je zou verwachten als je alleen naar de najaarstrek kijkt, maar een kleine week langer: ongeveer 27 weken. Individuele jaarlijkse variaties kunnen soms wel zorgen voor afwijking in de berekening van de gemiddelde verblijfsduur. Dat blijkt als je de weken van het winter- en zomerverblijf optelt. Op het Zuidplaatje kom je dan op 53 weken voor een heel jaar, en op het Zuidplaatje op 51 weken. Simulatie van de percentielen in ontbrekende jaren en de gekozen reken- en afrondingsmethode zijn hieraan debet, zie de Inleiding, pagina 5.

Samenvatting

Turkse Tortel *Streptopelia decaocto*		
Broedgebied [Sovon 2018, 334v.]	Europa behalve het hoge Noorden en delen van Iberica	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Europa behalve het hoge Noorden en delen van Iberica	
Kruissnelheid [berekend via foto's]	≈31 km/h, geen waargenomen treksnelheid bekend	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	68	18
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	30%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,016%	0,006%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,50%	0,24%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	6 apr – 2 mei – 16 mei (40)	22 mrt – 24 mrt – 30 mrt (8)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈27	≈24
Bijzonderheden status	Ontbreekt in 2015-2016	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	94	74
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	79%
Intensiteit [exx/h]	0,05	0,03
Aandeel in DB [% alle exx]	0,006%	0,004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,5%	0,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	11 okt – 26 okt – 1 nov (21)	30 aug – 2 okt – 16 okt (47)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈26	≈27
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2013 en 2015	

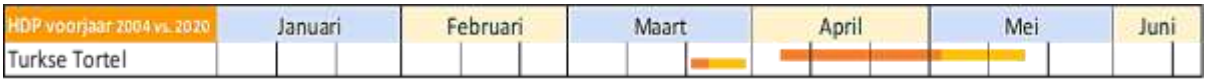
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Turkse Tortel

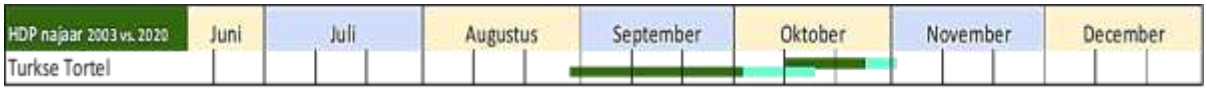
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Turkse Tortel

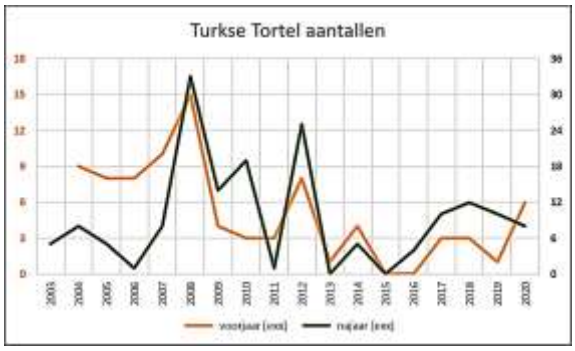
Turkse Tortel aantallen

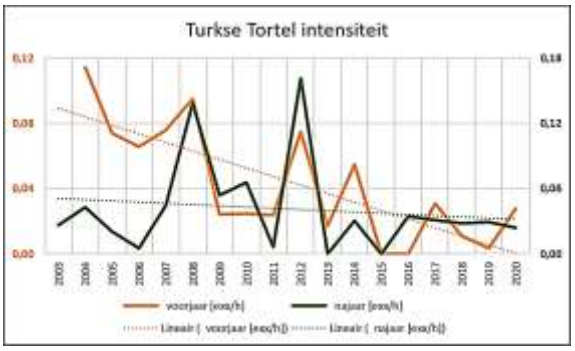
Turkse Tortel intensiteit

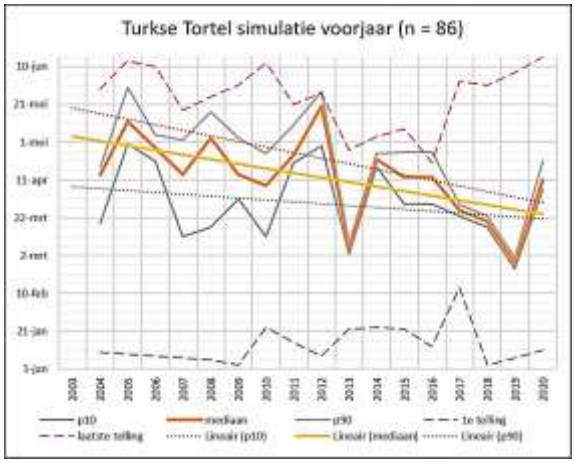
Turkse Tortel simulatie voorjaar (n = 86)

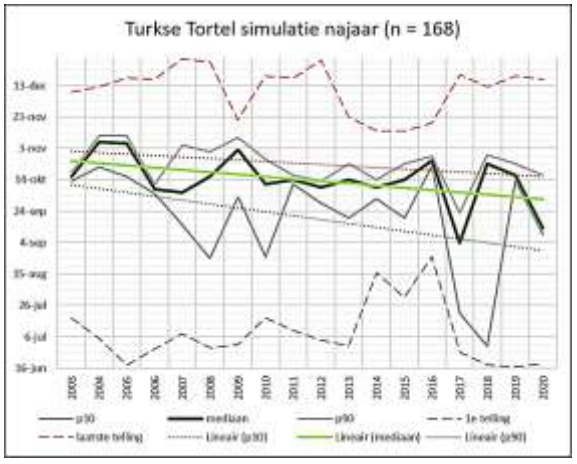
Turkse Tortel simulatie najaar (n = 168)

Turkse Tortel simulatie seizoensverblijf op medianen

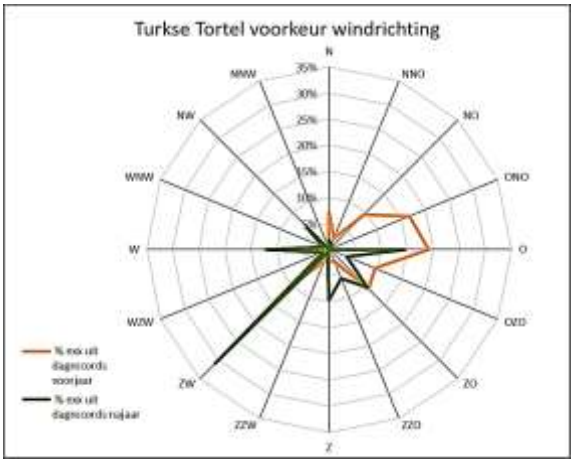
Turkse Tortel voorkeur windrichting

Turkse Tortel - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

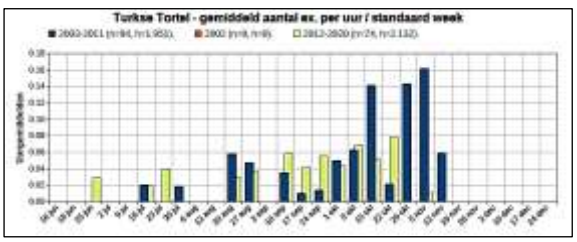
Turkse Tortel - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Turkse Tortel voorkeur windkracht

Koekoek *Cuculus canorus*

Voorjaar

Algemeen

Koekoeken trekken individueel of in groepjes van maximaal 3 exx goed zichtbaar tot boomtophoogte oostwaarts recht over de Tongplaat. Naarmate het telseizoen vordert is er een toenemend klein risico op verwarren van doortrekkers met reeds 'gevestigde' parasitaire broedvogels.

Tot 2020 passeerden 186 exx de telpost, in 2004, 2013 en 2016 werden ze niet gezien. De meeste werden waargenomen op het Zuidplaatje, waardoor de jaarindex voor de Tongplaat uitkomt op 89%.

De kruissnelheid (≈28km/h) is nergens in de literatuur vermeld, en dus berekend op grond van biometrische gegevens bij [Bruderer et al, 182vv.], die ook radar-*airspeeds* tijdens de trek heeft gemeten, namelijk ≈37km/h.

Dagrecords

Bij zulke lage aantallen dekken de 81 beschikbare dagrecords natuurlijk alle waargenomen vogels. Zij trekken volgens de windroos voor 72% bij vooral semi-kopwinden, maar voor de soort – een niet zo krachtige vlieger – moet het wel gezellig blijven: windkrachten van Bft1-3 worden duidelijk geprefereerd door 79% van deze koekoeken. De eerste vijf dagrecords bevestigen dat beeld wel.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-5-2020	O	3	12	2,1
3-5-2008	VAR	1	8	1,3
29-4-2017	Z	2	7	1,0
27-4-2018	ZZW	3	6	0,9
20-5-2012	N	3	6	2,0

Ontwikkelingen 2004-2020

Met enige goede wil is via de lijngrafieken een correlatie met lokale ecologische variabelen te ontdekken. De redenering gaat als volgt: de eerste jaren van de telpost bij de toen nog maagdelijke Tongplaat werden minder koekoeken geteld dan bij het relatief boomrijke Zuidplaatje. Blijkbaar stelt de soort enige dekking tijdens de trek op prijs. Derhalve, met de hopeloze toename van wilgenopslag op en rond de Tongplaat sinds 2017 nemen de aantallen sterk toe – met tenslotte 20 exx in de drie opeenvolgende jaren 2018-2020, iets wat op het Zuidplaatje slechts één keer – in 2008 met 24 exx – is overtroffen. De intensiteit varieert fors per jaar. Een correlatie met het algemene voorkomen als 'broedvogel' ligt niet zo voor de hand, blijkt uit raadplegen van Sovon.nl.

Terwijl de Koekoek slechts voor enkele honderdste procenten deelneemt in de DB-vogeltrek – en voor de tellers derhalve meer mooi dan belangrijk is – dragen de DB-koekoeken wel voor ruim 5% bij in de Nederlandse trek van de soort. De telpost is dus voor de landelijke tellingen van groter belang dan de eigen tellingen doen vermoeden.

Wegens de ontbrekende jaren in voor- en najaar zijn de shiftgrafieken en hun afgeleiden gesimuleerd met gemiddelde percentielen. In de loop van de jaren is de HDP anderhalve week korter geworden. Dat zit vooral aan de achterkant, ofwel bij de p_{90}, die in 2020 zo'n 11 dagen eerder valt dan in 2004 – op de trendlijn uiteraard. Deze is misschien wel iets vertekend door de vroeg gestopte seizoenen 2013-2016, maar presenteert de 3e decade van april tot de 1e van mei als de beste tijd om deze vogel te zien trekken, een beeld dat door de HDP-grafiek en de staafgrafiek wordt ondersteund. Het gemiddelde winterverblijf is dienovereenkomstig een week korter geworden.

Najaar

Algemeen

In het najaar steekt de Koekoek de Tongplaat over zoals in het voorjaar – uiteraard in omgekeerde richting. Waarneembare trek is in het najaar sporadisch en in meerdere jaren zelfs nul. In het begin van het telseizoen is het risico op verwarring met *extended* vluchten van TP-vogels groot. Op de Tongplaat werden 12 van de in totaal 23 exemplaren genoteerd.

Van de 'vele' (5) vogels in 2015 kwamen er drie op één dag langs, in 2010 gebeurde iets dergelijks. De rest stelt dus nauwelijks iets voor. Voor de volledigheid zijn aantallen en intensiteiten etc. vermeld in de samenvatting; hier besteden we er verder geen aandacht aan.

Dagrecords

20 beschikbare dagrecords (dekking 100%) verraden dat de Koekoek ook in het najaar meestal semi-kopwinden benut bij de trek, alweer mits het maar gezellig blijft: Bft1-3 zijn favoriet bij 69% van de waargenomen koekoeken. Het 2e dagrecord laat evenwel zien dat ook een stevige staartwind soms niet wordt versmaad.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
28-8-2015	ZZW	4	3	0,46
6-9-2010	O	5	2	0,40
14-9-2019	O	1	1	0,14
8-8-2019	ZW	4	1	0,21
17-8-2018	W	2	1	0,19

Ontwikkelingen 2003-2020

Bij het ontbreken van de soort in vele jaren valt er weinig te analyseren qua ecologie.

Met rond 0,001% van alle trekvogels is de Koekoek voor de DB niet van belang. Evenwel vertegenwoordigen DB-koekoeken ≈2% van de landelijke najaarstrek van de soort. Daarmee is de telpost voor de landelijke tellingen wel van wat meer belang.

Met wat slagen om de arm vanwege de ontbrekende jaren lijkt de HDP op de Tongplaat wat vervroegd en is nu een augustus-zaak geworden. Uit de staafgrafiek is dat wat minder gemakkelijk af te lezen.

Het zomerverblijf zit gedurende de hele onderzoeksperiode op ongeveer 15 weken – onder hetzelfde voorbehoud uiteraard.

Samenvatting

Koekoek *Cuculus canorus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 336v.]	Geheel Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	West-Afrika en het Congobekken	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 182vv.]	≈28km/h, waargenomen treksnelheid ≈37km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	104	82
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	89%
Intensiteit [exx/h]	0,09	0,07
Aandeel in DB [% alle exx]	0,024%	0,029%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	5,8%	5,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 apr – 4 mei – 21 mei (28)	24 apr – 1 mei – 11 mei (17)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈38	≈37
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2004, 2013 en 2016	
Mogelijke foutbronnen	Tegen einde telseizoen verwarring met TP-vogels mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	11	12
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	109%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,001%	0,001%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,2%	1,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 aug – 18 aug – 4 sep (23)	6 aug – 10 aug – 29 aug (23)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈15	≈15
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2003, 2007, 2009, 2012, 2013, 2016 en 2020	
Mogelijke foutbronnen	In begin telseizoen verwarring met TP-vogels mogelijk	

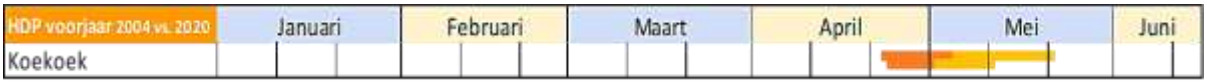
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Koekoek

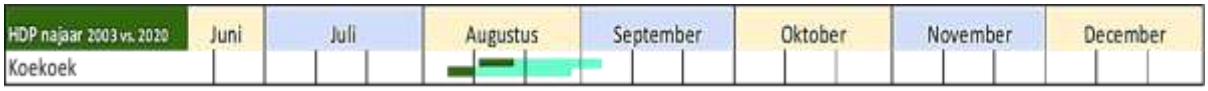
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Koekoek

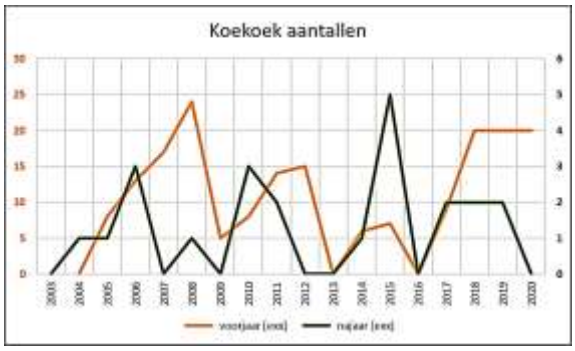
Koekoek aantallen

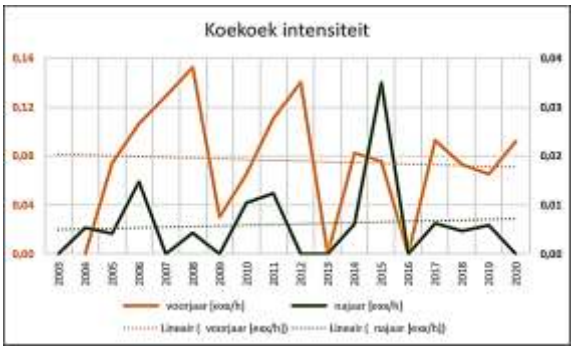
Koekoek intensiteit

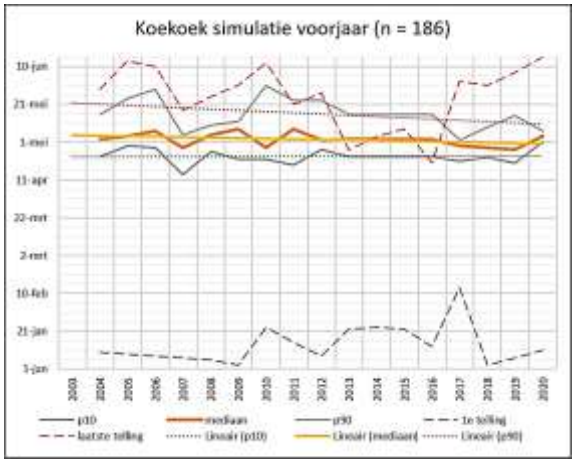
Koekoek simulatie voorjaar (n = 186)

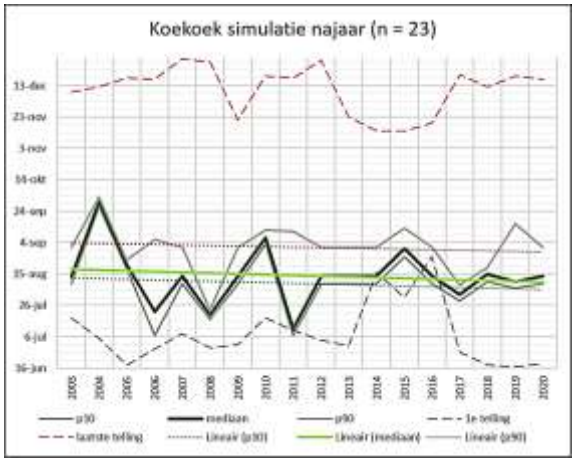
Koekoek simulatie najaar (n = 23)

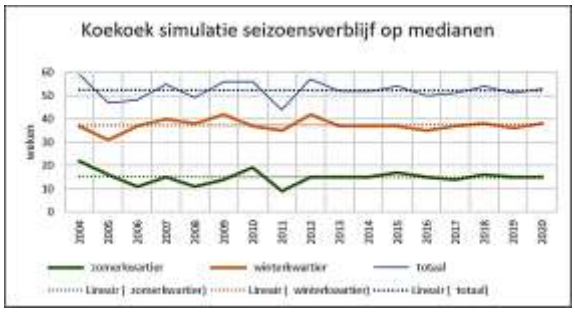
Koekoek simulatie seizoensverblijf op medianen

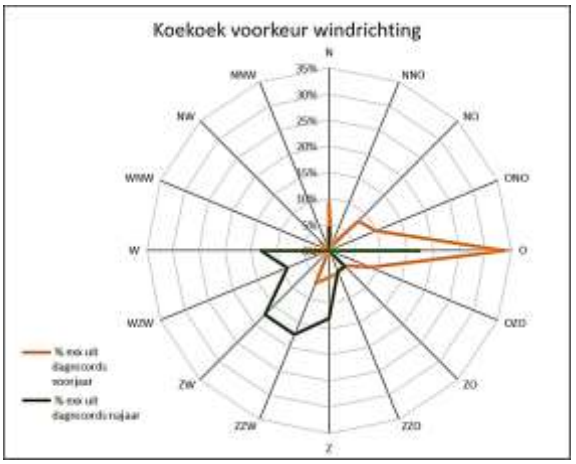
Koekoek voorkeur windrichting

Koekoek - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

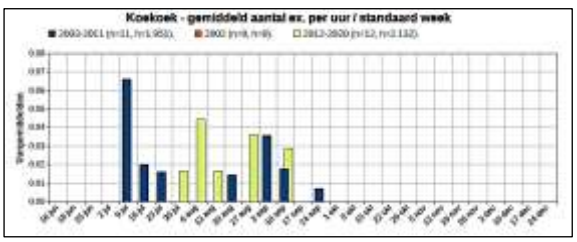
Koekoek - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Koekoek voorkeur windkracht

Grote Bonte Specht *Dendrocopos major*

Voorjaar

Algemeen

Grote Bonte Spechten trekken midden over, of langs de periferie van de Tongplaat, niet veel hoger dan de boomtophoogte. Ze komen vaak recht en laag over zoals op de foto. Hoewel doortrekkers van ver aankomen en bijna nooit gaan zitten, is er altijd kans op verwarring met TP-vogels. Enerzijds omdat deze min of meer op dezelfde manier passeren, anderzijds omdat de Grote Bonte Specht in heel Europa zo ongeveer standvogel is. De 'trek' is dus kennelijk meer een korte-afstand verplaatsing van de broedplaats naar wat beschutter en voedselrijker winteroorden en *vice versa*.

Toch menen wij in de onderzoeksvoorjaren – ondanks enkele lacunes – 131 exx als doortrekkers te kunnen aanmerken. De meeste werden op de Tongplaat gezien (jaarindex 133%).

In de trekvogel-literatuur is geen snelheidsindicatie van de Grote Bonte Specht te vinden – niet zo verwonderlijk bij een pseudo-standvogel. Daarom berekenden we de kruissnelheid met de formules van Tennekes en op basis van biometrische gegevens op ≈28km/h. Daarmee is de soort samen met Goudhaan en Oeverzwaluw één van de langzaamst vliegende vogels, wat iedereen die de vogel weleens ziet, zal beamen. Die langzame indruk is overigens wat bedrieglijk. De half zo lange Oeverzwaluw vliegt namelijk bijna 50x zijn lichaamslengte per seconde, de Specht slechts 30x. Onze hersenen vatten deze 'lengtesnelheid' gewoonlijk op als indicatie voor de 'echte' snelheid. Daardoor *lijkt* de Oeverzwaluw visueel veel sneller.

Dagrecords

Bij een maximum voorjaarstotaal van 16 exx doen de eerste dagrecords er wel toe. 91 beschikbare dagrecords (dekking 100%) onthullen dat de soort voor 53% bij vooral oostelijke (semi) staartwinden vliegt en derhalve ook wel gezien wordt bij steviger winden: 87% van deze spechten passeert bij windkrachten van Bft2-4, waarbij vooral Bft3 eruit springt.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
13-4-2014	ZW	3	7	1,8
22-3-2009	NW	4	6	1,2
30-3-2019	ZW	2	4	0,5
21-3-2019	ZW	2	3	1,2
8-3-2014	ZZO	3	3	0,7

Ontwikkelingen 2004-2020

Een denkbare correlatie met lokale ecologische varianten doet op het eerste gezicht wat tegendraads aan. Immers, in de voorjaren t/m 2012 bij het boomrijke Zuidplaatje zijn minder of helemaal geen spechten – en in lagere intensiteiten – gezien dan op de relatief kale Tongplaat. Een mogelijke verklaring zou ten dele kunnen wijzen op het betere zicht op de Tongplaat, en ten dele op de broedvogel-aantalsontwikkeling van de soort in Nederland, die vanaf 2000 met ca. 50% is gestegen [Sovon.nl].

In de niet zo bosrijke DB-omgeving neemt de Grote Bonte Specht toch ruim 3% van de landelijke trek voor zijn rekening. Van de DB-trekvogels blijft het aandeel steken op enkele honderdste procenten. Het verhaal is dus analoog aan dat van veel andere soorten: voor de telpost is de vogel nauwelijks van belang, maar voor de Nederlandse tellingen is de telpost wel van enig belang.

De HDP op de gesimuleerde trendlijnen is recentelijk flink verkort van 66 naar 27 dagen, waarbij p_{10} en p_{50} zo'n drie weken naar achter schuiven, maar p_{90} weer 18 dagen vroeger valt. De shiftgrafiek demonstreert dat deze ontwikkeling redelijk geleidelijk verloopt. Mogelijk speelt vandaag de dag een zekere terughoudendheid in het noteren van vroege spechten een rol. Al met al is de HDP nu ongeveer een half maart tot half april kwestie geworden.

De invloed van deze relatief grote shift op het gemiddelde verblijf in het winterkwartier is beperkt, omdat jaarlijkse deviaties van de trendlijn in voor- en najaar voor de algemene trend compenseren. Het is van ≈23 naar ≈24 weken gegaan.

Najaar

Algemeen

De manier van trekken en de bijbehorende dilemma's zijn hetzelfde als in het voorjaar. Alleen vindt de trek nu uiteraard in omgekeerde richting plaats, maar niet altijd: soms trekken de spechten om onbegrijpelijke redenen ook in het najaar (ten dele) oostwaarts.

Totaal passeerden 601 exx de telpost, waarvan 347 op de Tongplaat (jaarindex 137%). In sommige jaren waren het er minder dan 10, wat bij een jaargemiddelde van 33 exx wat mager is.

Dagrecords

Vergeleken met de seizoenstotalen zijn de eerste dagrecords veelzeggend: soms komt 1/3 tot 1/4 van het seizoenstotaal op één dag langs. 100 dagrecords dekken 71% van de spechten. Iets meer dan de helft ervan wordt opgemerkt bij (semi-) kopwinden, maar een voorkeur voor steviger winden blijft: In het hele spectrum van Bft1-4 'krijgt' Bft4 de meeste: 29%.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-10-2019	O	2	17	2
8-10-2010	O	4	15	4
2-10-2015	NO	2	12	3
24-9-2017	OZO	1	9	2
30-9-2015	NO	4	9	1

Ontwikkelingen 2003-2020

De correlatie met lokale ecologische variabelen is al even tegendraads als in het voorjaar. Ook nu lijkt de beste verklaring die van de toename van de soort als broedvogel [Sovon.nl].

De soort is als DB-vogel verwaarloosbaar, maar het aandeel in de landelijke trek nadert 2%.

De HDP is met bijna éénderde verkort tot 34 dagen en begint vooral veel later. Ruwweg is oktober nu de trekmaand voor deze soort met een forse aanzet eind september.

Het zomerverblijf verkort in de tijd met een week en komt recentelijk uit op ≈28 weken.

Samenvatting

Grote Bonte Specht *Dendrocopos major*		
Broedgebied [Sovon 2018, 366v.]	Grotendeels standvogel in geheel Europa	
Kruissnelheid [berekend vanuit foto]	≈28km/h, geen treksnelheid waargenomen	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	60	71
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	133%
Intensiteit [exx/h]	0,05	0,06
Aandeel in DB [% alle exx]	0,014%	0,025%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	3,4%	3,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	21 feb – 11 mrt – 28 apr (66)	14 mrt – 31 mrt – 10 apr (27)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈24
Mogelijke foutbronnen	Altijd kans op verwarring doortrekkers met TP-exemplaren	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	254	347
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	137%
Intensiteit [exx/h]	0,13	0,16
Aandeel in DB [% alle exx]	0,015%	0,018%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,90%	1,45%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	5 sep – 4 okt – 31 okt (56)	22 sep – 5 okt – 26 okt (34)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈28
Mogelijke foutbronnen	Altijd kans op verwarring doortrekkers met TP-exemplaren	

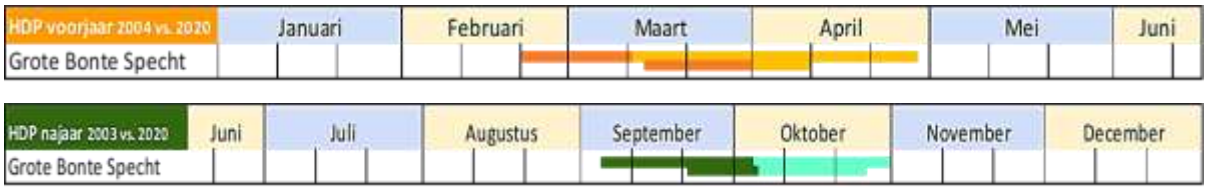
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Grote Bonte Specht
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Grote Bonte Specht

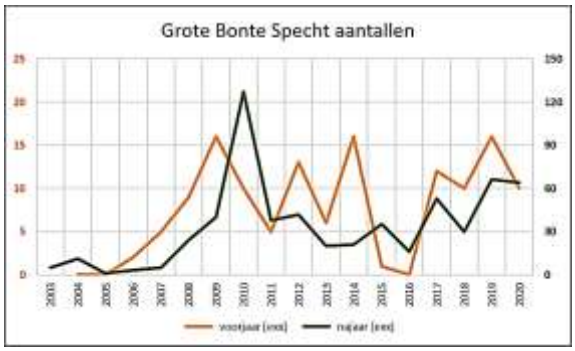
Grote Bonte Specht aantallen

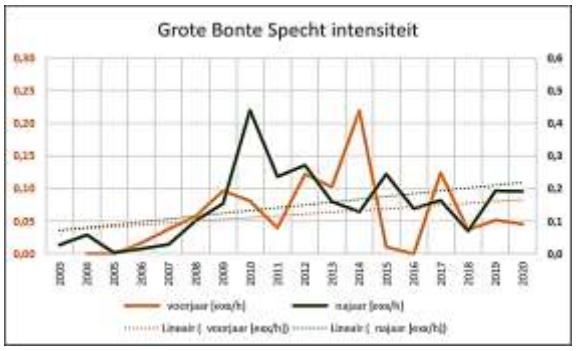
Grote Bonte Specht intensiteit

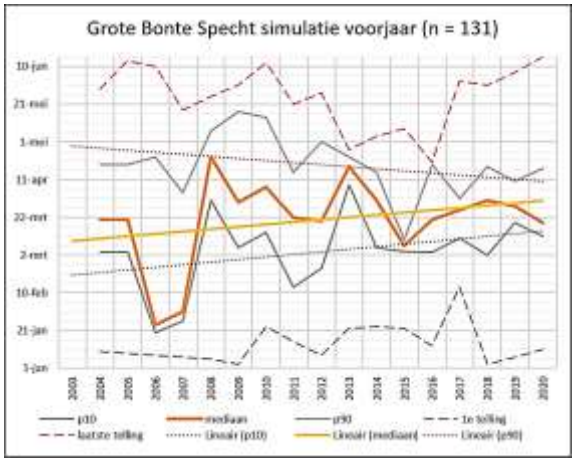
Grote Bonte Specht simulatie voorjaar (n = 131)

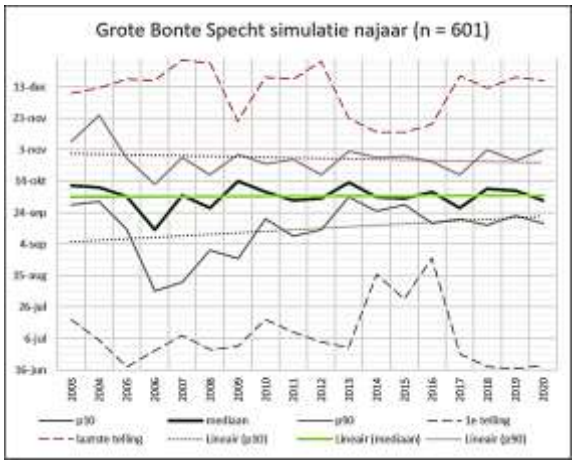
Grote Bonte Specht simulatie najaar (n = 601)

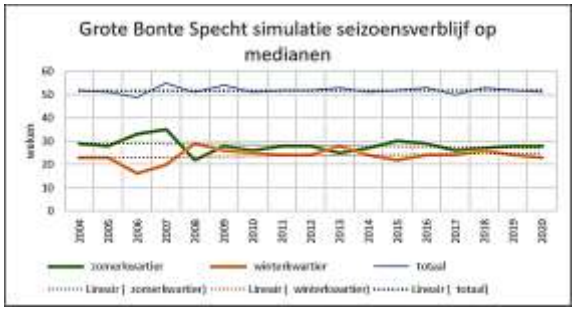
Grote Bonte Specht simulatie seizoensverblijf op medianen

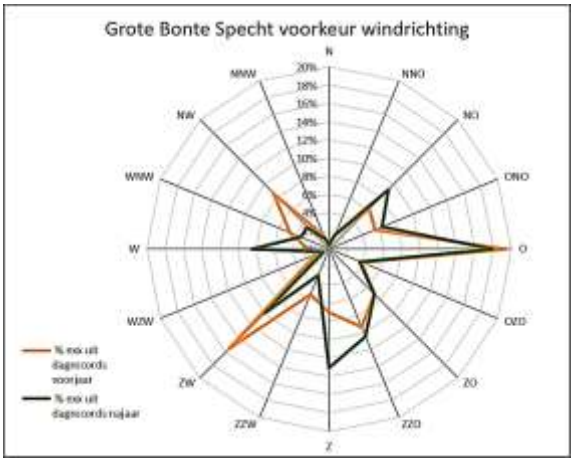
Grote Bonte Specht voorkeur windrichting

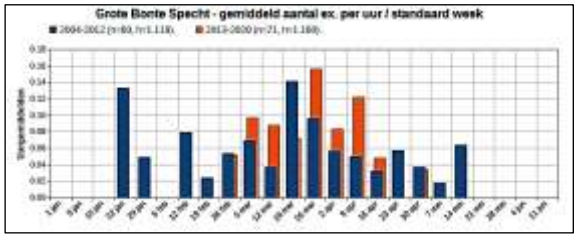
Grote Bonte Specht - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

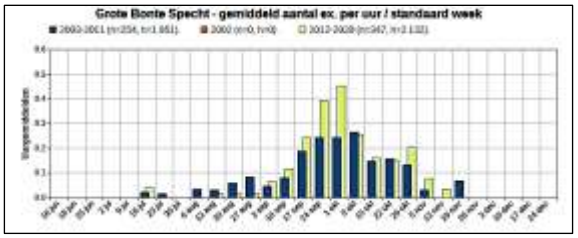
Grote Bonte Specht - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

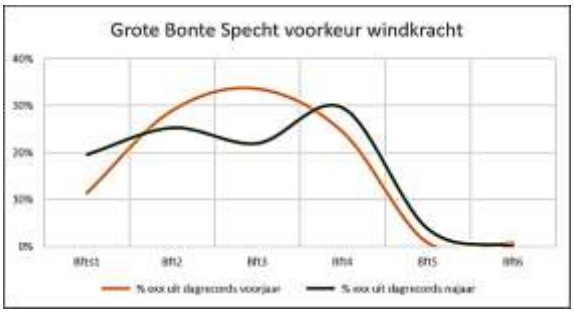
Grote Bonte Specht voorkeur windkracht

Duiven, Uilen Spechten overig

De **Zomertortel** is op de DB vooral voorjaarstrekker in mei. Door de tijd werden 20 exx geteld, op topdag 10 mei 2009 wel 5 exx. Bij de najaarstellingen passeerden 5 exx, 1 in juli, 4 in de laatste week van augustus of de eerste van september. Na jarenlange absentie telden we in 2018 weer 2 voorjaars- en 1 najaarstrekker.

Zomertortel (archieffoto)

De enige getelde uilensoort is de **Velduil** met 6 exx, 4 in oktober en 2 in maart-april. De meeste werden vanaf het Zuidplaatje gezien.

Een **Hop** trok over de Kop van het Land op 18 april 2009, nadat hij 2 minuten eerder in de Brabantse Biesbosch was gezien. Sander is er nog achteraan gegaan, maar verloor de vogel uiteindelijk toch uit het zicht.

De 1e foto van een Hop op de telpost: 27 april 2021

Drie exx **Draaihals** werden geteld in april 2008, augustus 2008 en mei 2019. De vogel wordt wel meer gezien, maar dan ten onrechte als TP-vogel genoteerd.

Draaihals

Van de **Kleine Bonte Specht** volgden na 3 voorjaarstrekkers in maart-april en 7 najaarstrekkers in augustus-oktober langs het Zuidplaatje, nog 7 voorjaarstrekkers in februari-april en 5 najaarstrekkers in augustus-november langs de Tongplaat, totaal 22 exx.

Kleine Bonte Specht

Driemaal werd een **Zwarte Specht** waargenomen in het najaar, 1 exx op 24 augustus 2007, 1 op 11 september 2010, een vogel die later ook vanaf telpost Zuidpunt Hoekse Waard werd gemeld. Dan nog één op 12 oktober 2015.

Zwarte Specht

Na één **Groene Specht** vanaf het Zuidplaatje op 13 mei 2007, zijn 7 individuen gemeld in de jaren 2016-2019 vanaf de Tongplaat, op één na alle in het najaar. De Groene Specht is voor de keuze van trek- of TP-lijst ook een enigszins lastige soort, omdat er in de omgeving minimaal één broedpaar domicilie houdt.

Groene Specht

Een – gezien de relatief boomrijke omgeving niet eens zo onwaarschijnlijke – doortrekker, de **Boomklever** passeert slechts af en toe. De meeste komen in februari-maart of september-oktober. Totaal waren het 20 exx, waarvan 12 gezien vanaf het Zuidplaatje.

Boomklever Tongplaat. Foto Nijs Stam

Van de 38 exx **Boomkruiper** werden 6 als voorjaarstrekker genoteerd tussen 15 maart en 30 april. De 32 najaarstrekkers trokken 11x langs het Zuidplaatje en 21x langs de Tongplaat tussen 21 augustus en 31 oktober. Tellen van deze soort wordt bemoeilijkt door dezelfde factor als die van de Rietzanger: ze zijn ook nogal eens TP aanwezig en trekken dan – denken wij – heen en weer tussen de voormalige eendenkooi en de singel bij de telpost. Er is dus een kans dat we te veel TP vogels opschrijven.

Boomkruiper

19. Valken

Torenvalk *Falco tinnunculus*

Voorjaar

Algemeen

Deze mooie kleine roofvogel trekt gewoonlijk langs de DB over de periferie van de Tongplaat. Het risico op niet-gejustifieerd noteren als trekker is niet erg groot als men de posities van de 2à3 gebruikelijke TP-exemplaren goed in het hoofd houdt. Deze TP-vogels willen wel de hele periferie van de Tongplaat afstruinen in de loop van de dag en verplaatsen zich erlangs tussen de jaagperioden.

Torenvalken zijn vrij schaarse en erg onregelmatige passanten op de DB. Over de onderzoeksjaren passeerden 130 exx, 79 exx over het Zuidplaatje en 51 over de Tongplaat. 2019 was een uitzonderlijk seizoen met 36 exx.

Torenvalken moeten een kruissnelheid van ≈31km/h aanhouden om in horizontale vlucht te blijven, bij trekkers zijn met de doelvolgradar snelheden van ≈36km/h gemeten [Tennekes 2009, 193].

Dagrecords

Niet verrassend vallen drie van de vijf hoogste dagrecords in 2019. Uit 70 beschikbare dagrecords (dekking 100%) is af te leiden dat 73% van de torenvalken (semi-) kopwinden prefereert tijdens de trek, vooral uit oostelijke richtingen, laat de windroos zien. Die winden mogen dan nog fors zijn ook: 68% vliegt bij Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
16-4-2019	ZO	3	13	1,4
2-4-2011	ZO	4	6	0,9
23-4-2019	ZO	4	5	0,6
20-4-2019	ONO	2	4	0,7
30-4-2012	O	2	4	0,6

Ontwikkelingen 2004-2020

Het irreguliere en onverklaarbare topjaar 2019 buiten beschouwing gelaten, zijn de aantallen en intensiteiten vanaf 2013 duidelijk lager dan daarvoor. De conclusie ligt voor de hand: de verhuizing naar de Tongplaat is voor het waarnemen van deze soort nadelig geweest. Torenvalken houden kennelijk niet van trekken over waterrijke gebieden. Er is nóg een factor: overwinteraars nemen al sinds de eeuwwisseling sterk af [Sovon 2018, 373]. Dat vertaalt zich natuurlijk rechtstreeks in aantallen doortrekkers.

DB-Torenvalken nemen voor 0,87-0,42% deel in de landelijke trek van de soort. Van de DB-trekvogels in het voorjaar is slechts 0,02% Torenvalk.

De 'originele' HDP van 12 april tot 6 mei is in de tijd 5 dagen langer geworden, maar ook tot twee weken vervroegd, vooral aan de voorkant (p_{10}). Dat zegt de shiftgrafiek, die deels is gesimuleerd vanwege de lage aantallen in enkele jaren, mede veroorzaakt door het vroeg gestopte tellen in 2016. Daarmee is april de beste maand om trekkende torenvalken waar te nemen, met het zwaartepunt op de 1e helft van de maand. De jaarlijkse datums zijn nogal onregelmatig. De p_{50} trendlijn vervroegt met 8 dagen. Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier gaat van ≈31 naar ≈29 weken.

Torenvalken voelen zich prima op hun gemak tussen de ongeveer even zware (≈2,2N) kieviten

Najaar

Algemeen

De trekroute is in het najaar ongeveer gelijk aan die in het voorjaar, maar tegengesteld. Ook in het najaar moeten de TP-exemplaren in de gaten worden gehouden, misschien nog wel wat aandachtiger dan in het voorjaar.

In het najaar zien we gewoonlijk meer torenvalken dan in het voorjaar, bijna een factor twee.

Ook hier vertoont 2019 de onverklaarbare uitzondering, maar dan omgekeerd: 17 exx in het najaar staan tegenover 36 exx in het voorjaar.

Tot 2020 namen we 258 trekkende torenvalken waar, op beide telpostlocaties exact evenveel.

Dagrecords

Vijf torenvalken op een dag is tot heden kennelijk wel het maximum haalbare. Zuidplaatje of Tongplaat maakt dan geen verschil. 100 beschikbare dagrecords (dekking 75%) onthullen dat de Torenvalk in het najaar wat minder (semi-) kopwinden benut: 56% neemt ze voor lief, 57% doet dat bij windkracht Bft3-4. We tellen ook in het najaar de meeste torenvalken bij oostelijker winden, zie de windroos.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
12-10-2014	Z	1	5	1,0
28-9-2014	O	2	5	0,8
25-9-2011	ZO	1	5	1,1
14-9-2008	ONO	4	5	0,4
15-10-2012	ZW	3	4	0,7

Ontwikkelingen 2003-2020

De intensiteiten zijn – met een intermezzo in 2010-2011 – op de Tongplaat in het algemeen wat hoger dan op het Zuidplaatje. Kennelijk maakt het verschil of je éérst een rivier moet oversteken en dán land onder de vleugels krijgt of andersom. Ofschoon de broedpopulatie niet floreert – "Sinds ongeveer 1990 nemen ze voortdurend af, met kleine tijdelijke opleving-gen in veldmuisrijke jaren. Steeds intensiever grondgebruik maakt grote delen van het boe-renland ongeschikt voor Torenvalken: er is on-voldoende voedsel." [Sovon.nl] – heeft de To-renvalk, dankzij de plaatsing van nestkasten wel een onveranderd hoog broedsucces van 80% of hoger [Sovon 2018, 372v. en Sovon.nl]. Mogelijk dat de bijdrage van juveniele vogels aan de trek daarom het beeld wat flatteert.

Van de landelijke najaarstrek nemen de DB-To-renvalken ≈1% voor hun rekening, en van alle DB-trekvogels ≈0,008%.

De HDP blijft door de jaren op 46 dagen staan, maar vervroegt een kleine week, uiteraard met de bekende afwijkingen van het gemiddelde.

Begin september tot half oktober is de periode om torenvalken op de DB te tellen. Het gemid-delde zomerverblijf is iets langer geworden en staat nu op ≈23 weken.

Samenvatting

Torenvalk *Falco tinnunculus*		
Broedgebied [ANWB 2010, 116]	W-, Midden-, ZO- en N-Europa inclusief N-Rusland, N-Afrika	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W-, Midden- en ZO-Europa, N-Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈31km/h, waargenomen treksnelheid ≈36km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	79	51
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	73%
Intensiteit [exx/h]	0,07	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,02%	0,02%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,87%	0,42%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 apr – 27 apr – 6 mei (24)	29 mrt – 19 apr – 27 apr (29)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈31	≈29
Bijzonderheden status	≤2 exx in 2013-2015 en 2018; 0 exx in 2016	
Mogelijke foutbronnen	Enig risico op verwarring doortrekkers met 2à3 TP-exemplaren	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	129	129
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	100%
Intensiteit [exx/h]	0,07	0,06
Aandeel in DB [% alle exx]	0,008%	0,007%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,06%	0,74%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	6 sep – 28 sep – 22 okt (46)	31 aug – 27 sep – 16 okt (46)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈22	≈23
Mogelijke foutbronnen	Enig risico op verwarring doortrekkers met 2à3 TP-exemplaren	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Valken: Torenvalk

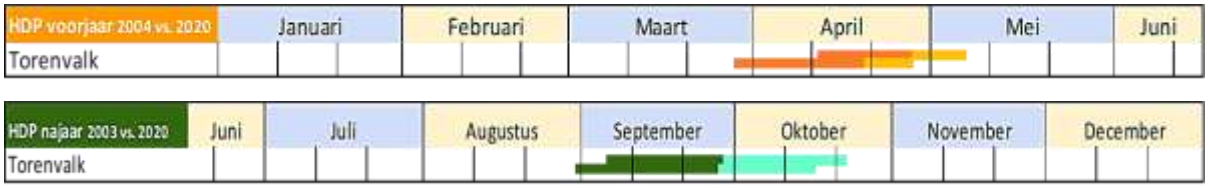

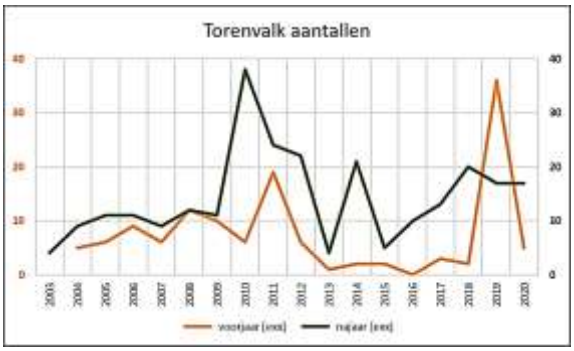

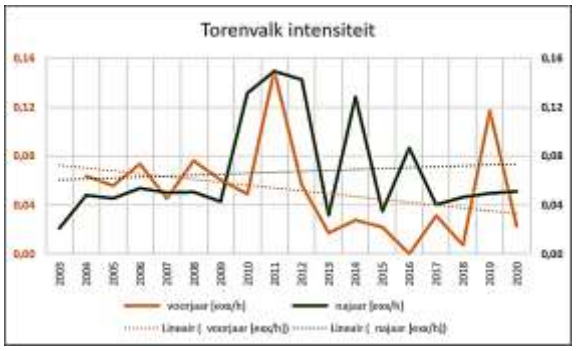

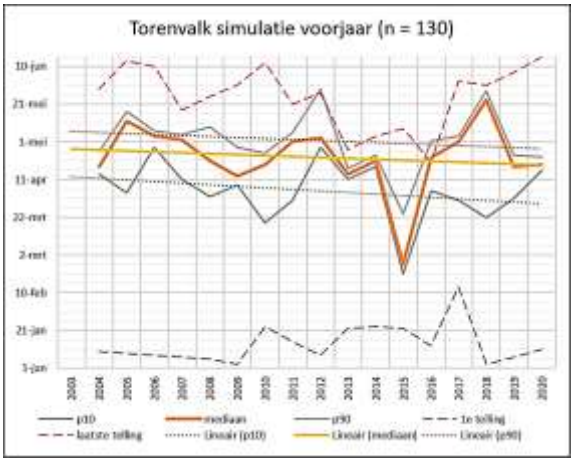

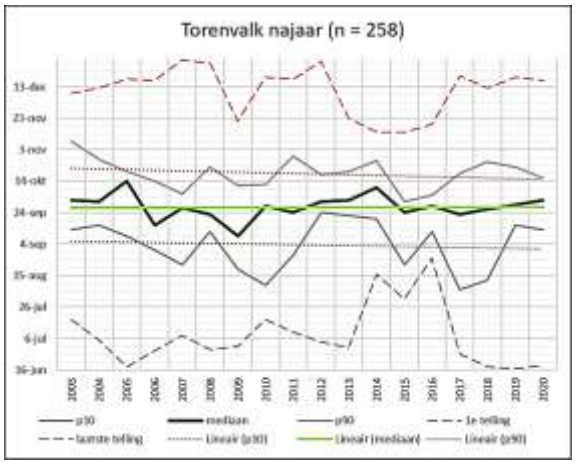

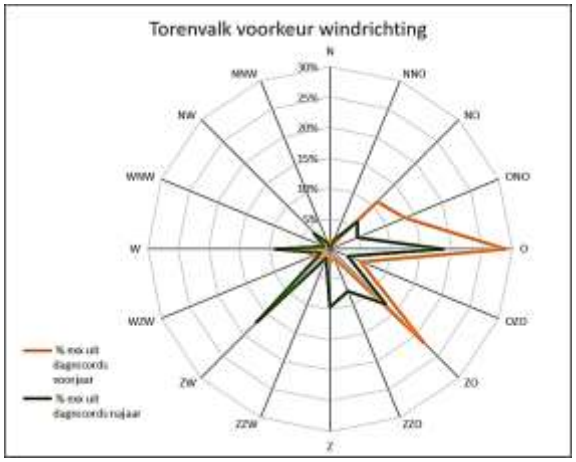

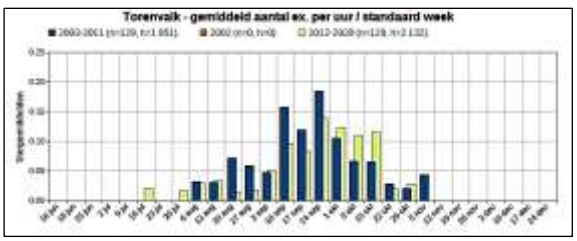

Smelleken *Falco columbarius*

Voorjaar

Algemeen

Smellekens trekken deels langs de randen van de Tongplaat en (groten-) deels langs de Brabantse oever van de Nieuwe Merwede. Dat blijkt wel uit de aantalsverhoudingen tussen de DB en telpost Zwaluwse Dijk. Ze zijn overigens voorbij voor je het weet – of voor je ze überhaupt opmerkt: grootte, hoge snelheid, zichtomstandigheden en afstand spelen hier mee. In het voorjaar zien we meest vrouwtjes en 2kj smellekens. Adulte mannetjes worden minder vaak (onmiskenbaar) waargenomen. Verwarring met TP-vogels is in de HDP onmogelijk, want het Smelleken broedt niet in Nederland. Wel is het in de winter potentieel mogelijk dat een in de omgeving pleisterend Smelleken voor een trekvogel wordt aangezien. Misschien was dat het geval met de vér buiten de gewone HDP vallende vogel van 7 januari 2018.

Er is geen kruissnelheid vermeld in de literatuur. Daarom is deze via biometrische data berekend op ≈34km/h. Het Smelleken is ogenschijnlijk zeer snel. Een met de radar gemeten treksnelheid ontbreekt in de literatuur voor zover we weten, maar deze maakt *op het eerste gezicht* de indruk minstens even hoog te zijn als die van de Boomvalk (41km/h) en benadert misschien wel die van de Koperwiek (50km/h) of zelfs van de Veldleeuwerik (54km/h). *Dit blijft evenwel een gissing.* Een andere benadering zou zijn, de verhouding tussen treksnelheid en kruissnelheid af te leiden van die van de toch wel enigszins analoog gebouwde Torenvalk en Boomvalk. Bij die twee is het verschil ca. 17%. Bij het Smelleken zouden we dan ook uitkomen op een treksnelheid van ca. 41km/h. De *ogenschijnlijk* nog veel hogere snelheid zou dan gezichtsbedrog kunnen zijn op basis van de wat kleinere afmetingen en snelle vleugelslag van het Smelleken, ongeveer zoals bij de Oeverzwaluw en de Grote Bonte Specht, die feitelijk even snel (langzaam) vliegen, maar waarbij de kleinere zwaluw een veel snellere indruk maakt (zie artikel Grote Bonte Specht).

Totaal passeerden 75 exx de telpost, in 2004 en 2013-2016 waren het er nul of één. Ook voor deze soort was 2019 een topvoorjaar met 14 exx. Op het Zuidplaatje werden er overigens meer geteld dan op de Tongplaat (jaarindex 84%).

Dagrecords

Bij een jaargemiddelde van 6 exx maken de eerste dagrecords wel indruk. In 56 dagrecords zijn alle smellekens vervat en zij melden samen met de windroos dat 70% bij overwegend oostelijke (semi-) kopwinden vliegt. Smellekens zijn notoire slechtweervliegers en dat blijkt ook wel uit de windkrachtgegevens: 37% benutte Bft4, gevolgd door 29% bij Bft3. Daarbuiten dalen de percentages snel.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-4-2008	O	4	6	0,46
19-4-2019	O	3	3	0,37
21-4-2020	O	4	2	0,31
20-4-2019	ONO	2	2	0,36
16-4-2019	ZO	3	2	0,22

Ontwikkelingen 2004-2020

Ook als we topjaar 2019 met zijn 14 exx meerekenen zijn er nog steeds meer smellekens op het Zuidplaatje waargenomen dan op de Tongplaat. Vooral de lage aantallen en intensiteiten in 2013-2016 dragen daaraan bij. De oorzaak hiervan lijkt evenwel niet bij de verhuizing van de telpost te liggen, maar eerder bij de vroeg gestopte telseizoenen in die jaren. Vanaf 2017 lijkt alles weer vrij 'normaal'. Een relatie met het aantal overwinteraars kan niet gelegd worden: "de landelijke aantallen vertonen schommelingen zonder duidelijke trend." [Sovon.nl].

DB-Smellekens hebben een aandeel van ≈0,8% in de landelijke trek en van ≈0,04% in de DB-trekvogels. Wie graag Smellekens ziet trekken, moet naar de waddenkust: werkelijk de meeste voorjaarsdagrecords zijn genoteerd bij de Groningse telposten Eemshaven en Noordkaap en op Rottum. Breskens deelt op afstand wat mee.

Opmerkelijk is dat de betere trek op de Eemshaven – uiteraard bekeken over 2004-2020 – eigenlijk pas begint als de Dordtse mediaan al voorbij is, en zijn eigen mediaan bijna een maand later heeft. Daarna loopt die kusttrek ook nog eens 14 dagen langer door. Kennelijk blijven de smellekens tussen deze twee telposten een tijdje in Nederland rondlummelen.

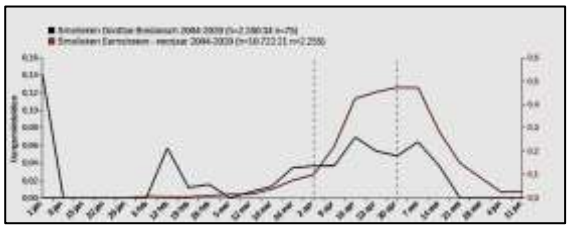

Smellekens trekken (veel) later over de Eemshaven dan over de DB. Bron: [trektellen.nl]

De voor de 'nuljaren' 2014-2015 gecompenseerde shiftgrafiek en zijn afgeleiden vertonen een groeiende HDP-lengte op de trendlijnen. Deze is nu op 54 dagen gekomen, min of meer symmetrisch om de oude HDP heen, en omvat bijna geheel maart en april. Daarbij is de mediaan met drie dagen nauwelijks opgeschoven en het verblijf in het winterkwartier is 'dus' ook maar met ruim een week verkort. Nog maar eens gezegd: dit gaat over gemiddelden over de trendlijnen. De shiftgrafiek laat overduidelijk zien dat er per jaar aanzienlijke verschillen in de HDP kunnen optreden.

Najaar

Algemeen

In het najaar passeren de meeste smellekens over de Nieuw Merwedeweg om (laag en snel) door de Tongplaat en vóór de Dordtse Biesbosch naar het zuiden te verdwijnen. Ook dan is het zaak de snelle vliegers tijdig op te pikken.

Tot 2020 passeerden 166 exx de DB. De meeste werden gesignaleerd op het Zuidplaatje, zodat voor de Tongplaattellingen een jaarindex van 95% overblijft. Het topnajaar was 2010 met 27 exx, gevolgd door 2012 met 21 exx.

Dagrecords

In topjaar 2010 trokken de smellekens in kleinere dagelijkse batches door dan in het 2e jaar 2012: dáár vallen de hogere dagrecords, terwijl in 2010 dagen van 1 of 2 exx prevaleren. Enfin, 100 dagrecords (dekking 93%) illustreren een lichte voorkeur (58%) voor (semi-) kopwinden, min of meer uit alle sectoren, zonder de dominante oostelijke component van het voorjaar. Ook in het najaar mag het van deze soort best stevig waaien: Bft4 'krijgt' 40% van de vogels.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
7-10-2012	NW	≤1	6	0,8
6-10-2018	W	3	5	0,6
15-10-2011	OZO	3	5	0,6
13-10-2012	Z	4	4	1,0
11-10-2012	ZO	3	4	1,0

Ontwikkelingen 2003-2020

De top van 2010-2012 valt min of meer gelijkelijk op beide telpostlocaties. Ook vóór en na die jaren is het verschil in aantallen en intensiteiten niet van dien aard, dat daaruit conclusies met betrekking tot de verhuizing van de telpost kunnen worden afgeleid.

Van de landelijke trek neemt het DB-Smelleken ≈1,4% voor zijn rekening, van de DB-trekvogels maximaal 0,005%.

Oostelijk Nederland signaleert in het najaar de meeste Smellekens. Ze volgen dus een andere trekroute dan in het voorjaar. Wat hen daartoe motiveert is niet duidelijk. Een artikel van [Wouter Vansteelant et al. Adaptive drift and barrier-avoidance by a fly-forage migrant along a climate-driven flyway. *Movement Ecology* (2021) 9:37] onderzoekt iets soortgelijks met gezenderde eleonora's valken. De titel dekt heel goed inhoud en conclusies van het artikel. Maar of die conclusies bij de geologische schaal en het gematigder klimaat waarin de smellekentrek zich afspeelt ook gelden is natuurlijk onzeker. Desondanks een lezenswaardig artikel.

De HDP is in de loop der jaren 10 dagen korter geworden, 2 dagen aan het begin en 8 dagen aan het eind. De mediaan valt op de trendlijn 6 dagen vroeger dan voorheen. Daarmee is half september tot half oktober ruwweg de beste tijd geworden om alhier trekkende smellekens waar te nemen.

Het verblijf in het zomerkwartier is nauwelijks langer geworden, maar door de afrondingsmethodiek gaat het van ≈26 naar ≈27 weken.

Samenvatting

Smelleken *Falco columbarius*		
Broedgebied [Sovon 2018, 374]	IJsland, UK, Fennoscandinavië, Balticum, Rusland	
Overwinteringsgebied [ANWB, 2010, 120]	UK, W- en ZO-Europa, M-Europa schaarser, N-Afrika	
Kruissnelheid [berekend van foto]	≈34km/h, treksnelheid vermoedelijk ≥41km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	43	32
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	84%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,03
Aandeel in DB [% alle exx]	0,01%	0,01%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,84%	0,75%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	17 mrt – 2 apr – 18 apr (32)	4 mrt – 5 apr – 27 apr (54)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈26	≈25
Bijzonderheden status	≤1 ex in 2004, 2013-2016	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	85	81
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	95%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,005%	0,004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,42%	1,35%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	19 sep – 9 okt – 30 okt (41)	21 sep – 3 okt – 22 okt (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈26	≈27

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Valken: Smelleken

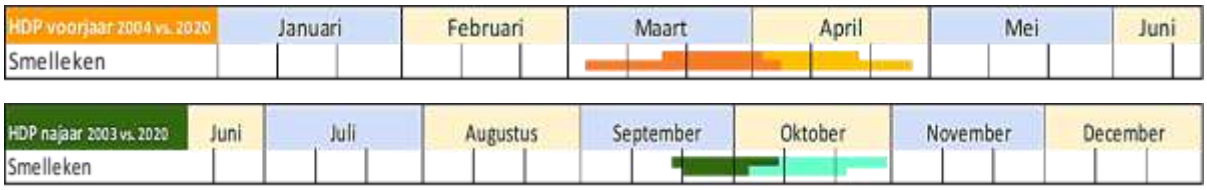

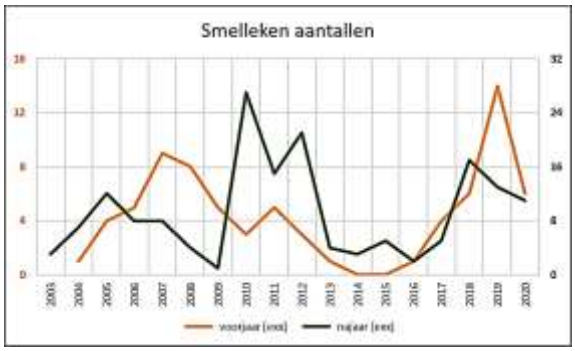

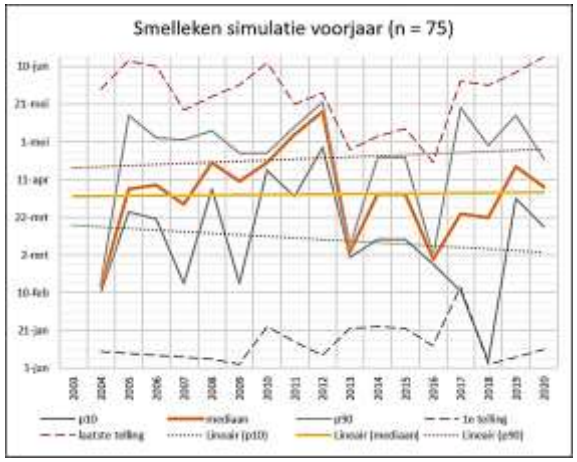

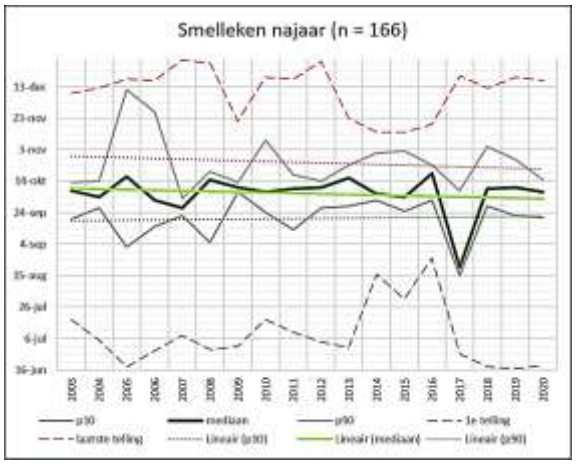

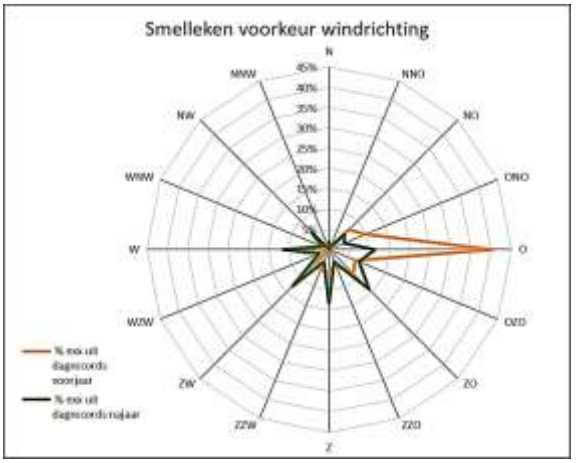

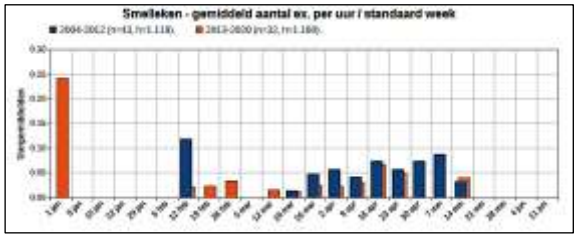

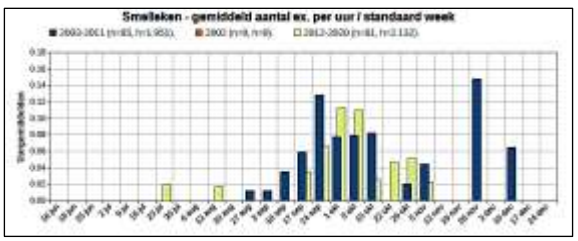

Boomvalk *Falco subbuteo*

Voorjaar

Algemeen

Trekkende boomvalken zijn snel en vrij onopvallend; het is echt opletten om ze überhaupt waar te nemen. Die doortrekkers komen dan meestal laag door de Tongplaat, langs de populierenrij of over de Brabantse oever van de rivier. In het begin van de HDP zijn alle passerende exemplaren doortrekkers, later in het seizoen neemt het risico op verwarring met inmiddels gevestigde broedvogels toe. Deze benutten een vrij uitgestrekt jachtterrein en het kan zomaar gebeuren dat ze daarbij langs één van de gebruikelijke trekroutes vliegen.

Totaal passeerden 69 boomvalken de telpost, op de Tongplaat (jaarindex 46%) veel minder dan op het Zuidplaatje. In meerdere jaren werden ze niet opgemerkt, zie de samenvatting.

[Tennekes 2009, 193] berekent de kruissnelheid op ≈35km/h. Op trek zijn met doelvolgradars *airspeeds* van ≈41km/h gemeten.

Dagrecords

Niet minder dan 24 (!) van de 42 beschikbare dagrecords (dekking 100%) – waaronder ook de eerste vijf – vallen op het Zuiplaatje. Van deze valken vloog 74% bij (semi-) kopwinden, vooral uit de oostelijke hoek. 44% van de boomvalken vond windkrachten van Bft4+ kennelijk geen probleem.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-4-2009	ONO	4	6	0,5
5-5-2006	W	4	6	0,4
1-5-2005	OZO	3	6	0,8
1-5-2011	ONO	4	4	0,9
30-4-2012	O	2	3	0,5

Ontwikkelingen 2004-2020

De lijn- en staafgrafieken laten er geen twijfel over bestaan dat sinds de verhuizing naar de Tongplaat aanzienlijk minder boomvalken zijn geteld – met uitzondering van 2019. Vogels die laag over de Elzen en achter de populieren langs doortrekken, worden kennelijk meer dan voorheen gemist. Weliswaar neemt ook de landelijke trek van de Boomvalk *grosso modo* een klein beetje af, evenals het aantal broedvogels [Sovon.nl], maar de landelijke en de DB voorjaarstrek in de grafiek hiernaast vertonen geen enkele congruentie.

Van die landelijke trek nemen DB-boomvalken op het Zuidplaatje 1,6% voor hun rekening, op de Tongplaat nog maar 0,9%. Van de DB-trekvogels zijn boomvalken maximaal voor 0,011% onderdeel. De tellingen alhier zijn dus in beide opzichten van afnemend belang voor de soort en voor de trek over Nederland.

Bij afwezigheid in meerdere telseizoenen is de shiftgrafiek ten dele gesimuleerd. Meteen is al zichtbaar dat de lage aantallen in 2013-2016 misschien wel op het conto komen van vroeg gestopte telseizoenen. Alleen is dan niet helder waarom we in 2017 ook niet één exemplaar zagen; we waren lang en vaak genoeg aanwezig. Enfin, het resultaat is een HDP die op de trendlijnen 6 dagen is ingekort, vooral door vervroeging aan het eind (p_{90}), waar deze sterker is dan aan het begin (p_{10}). De HDP valt dus tegenwoordig ruwweg van half april tot begin mei. Afgezien van de onvermijdelijke jaarlijkse variaties is het gemiddelde verblijf in het winterkwartier stabiel rond 34 weken. Dat wordt in de hand gewerkt door een bijna even grote vervroeging van de mediaan in het najaar en door die jaarlijkse variaties.

Najaar

Algemeen

In het najaar volgen boomvalken meer binnendijkse trekpaden: laag en *sneaky* over de Tongplaat of (achter) de populieren (langs). De rivier wordt niet zo vaak gevolgd. Bij deze stand van zaken is verwarring met jagende TP-exemplaren tot ver in de nazomer mogelijk. Die gedragen zich vaak precies hetzelfde als tussentijds pauzerende doortrekkers. De vogels moeten dus individueel gevolgd worden tot ze uiteindelijk de Dam van Engeland al of niet passeren.

Totaal passeerden 159 exx de telpost, in 2013 zagen we er geen één en in 2014 slechts één. Op de Tongplaat telden we meer boomvalken (jaarindex 109%) dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

In het najaar zijn de 100 beschikbare dagrecords (dekking 97%) exact verdeeld over beide locaties, hoewel de meeste exemplaren in die dagrecords wel de Tongplaat passeerden. Ook dan kiest 63% van de vogels voor (semi-) kopwinden en is Bft4 de favoriete windkracht voor 29% van de vogels. De verdeling over alle (ook zachtere) windkrachten is echter wat evenrediger. Zou dat te maken hebben met het in het voorjaar ontbreken van – vooralsnog misschien minder krachtige – 1kj-vogels in het spectrum?

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
22-7-2017	Z	1	4	0,5
17-9-2016	Z	2	4	0,7
25-9-2015	ZW	4	4	0,9
23-8-2015	O	6	4	2,0
29-9-2010	O	3	4	0,5

Ontwikkelingen 2003-2020

In het najaar is de situatie tegengesteld aan die in het voorjaar: een (niet getekende) trendlijn in de aantallengrafiek en een (wél getekende) in de intensiteitsgrafiek laten dat prima zien, evenals de staafgrafiek, waarin de groene staafjes prevaleren. M.a.w. in het najaar valt de verhuizing van de telpost juist gunstig uit voor het waarnemen van de Boomvalk! Kennelijk volgen de vogels in het najaar toch net een iets andere route, die ze op de nieuwe locatie beter waarneembaar doet zijn. Een verband tussen de sterk variërende DB-trek en de vrij stabiele najaarstrek over heel Nederland is niet te ontdekken. Daarbij zijn de jaarlijkse verschillen wel groot: 24 exemplaren in 2010 staan tegenover nul exemplaren in 2013. Vreemd genoeg hebben de laat begonnen seizoenen 2014 en 2016 een zeer verschillende uitwerking op de waarnemingen binnen de spreiding: 2014 telt 1 ex, 2016 heeft 9 exx, het langjarig gemiddelde.

De bijdrage van de DB aan de landelijke trek van de soort is 1,1-1,4%, niet slecht voor een telpost die niet uitblinkt in roofvogelpassages. Het aandeel in de DB-trekvogels is laag: 0,005% maximaal.

Vanwege het bovenstaande is de shiftgrafiek gesimuleerd met gemiddelden voor 2013, 2014 en 2016. Daar komt dan een huidige HDP op de trendlijnen uit die 34 dagen vroeger begint dan voorheen en weer 7 dagen later eindigt, wat zorgt voor een HDP-verlenging met 41 dagen. Vanaf eind juli tot eind september kunnen ze hier geteld worden. De mediaan is op de trendlijn inmiddels 9 dagen eerder. De HDP-grafiek brengt e.e.a. samenvattend in beeld.

De opgemerkte verschuivingen en jaarlijkse variaties in beide seizoenen geven elkaar de hand: het gemiddelde zomerverblijf blijft door de jaren keurig stabiel op ≈18 weken staan.

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Valken: Boomvalk

Samenvatting

Boomvalk *Falco subbuteo*		
Broedgebied [Sovon 2018, 376v.]	Palearctis	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Zambia, Congobekken, Angola, Namibië, Botswana	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈35km/h, waargenomen treksnelheid ≈41km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	49	20
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	46%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,011%	0,007%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,6%	0,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	29 apr – 8 mei – 23 mei (24)	19 apr – 26 apr – 7 mei (18)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈34	≈34
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2004, 2010, 2013, 2016-2017	
Mogelijke foutbronnen	Aan het einde van het voorjaarstelseizoen verwarring met inmiddels gevestigde TP exemplaren mogelijk.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	76	83
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	109%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,005%	0,004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,1%	1,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	29 aug – 11 sep – 23 sep (25)	26 jul – 2 sep – 30 sep (66)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈18	≈18
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2013	
Mogelijke foutbronnen	Tot in late nazomer verwarring met over uitgestrekt gebied jagende TP-exemplaren mogelijk.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Valken: Boomvalk

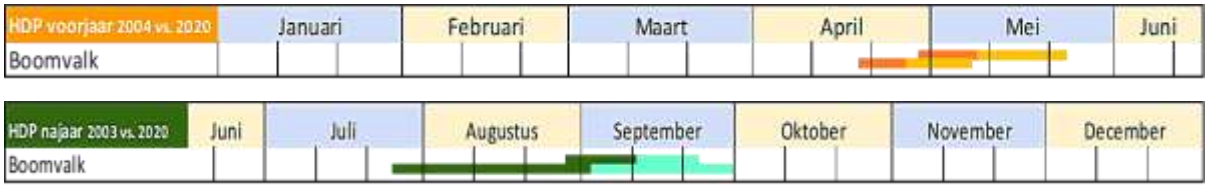

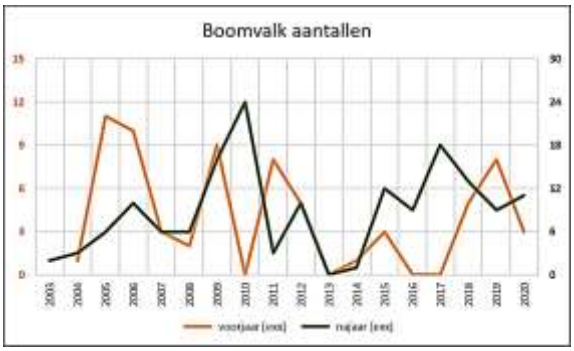

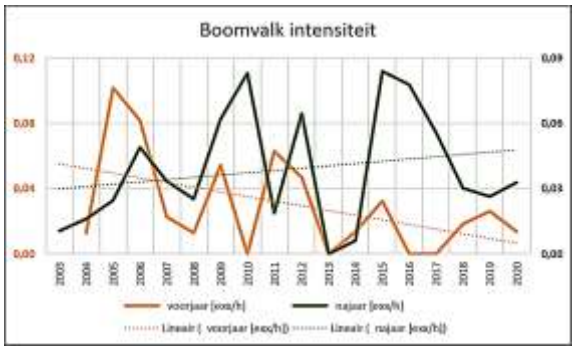

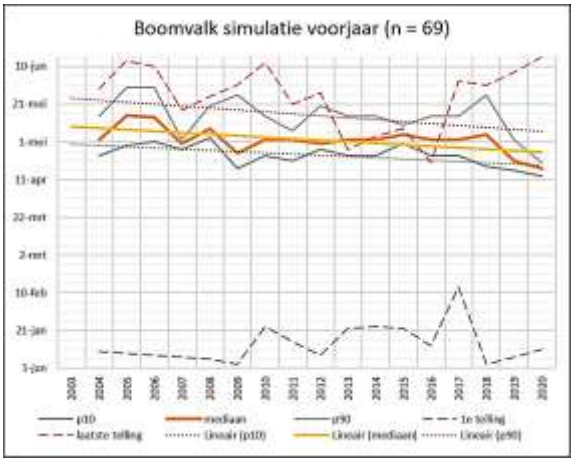

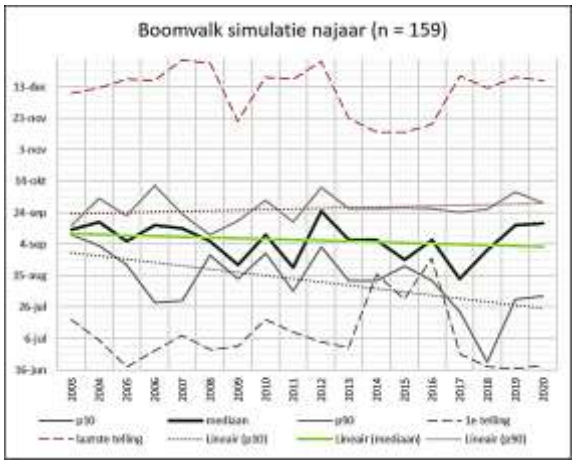

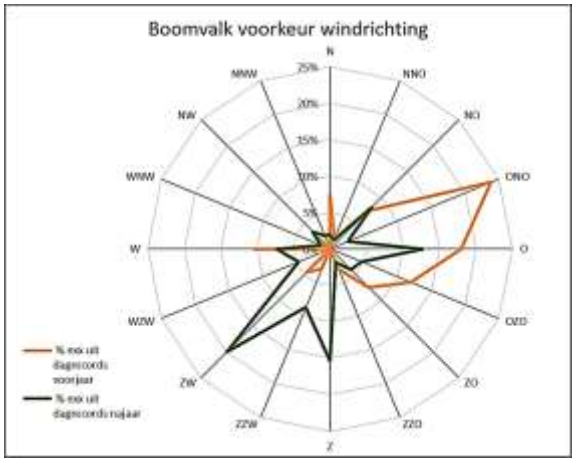

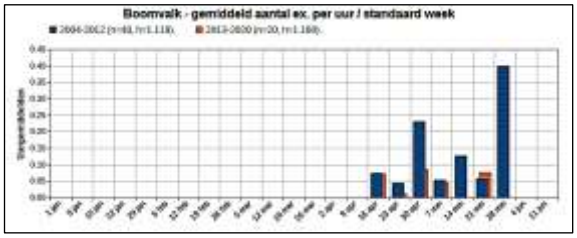

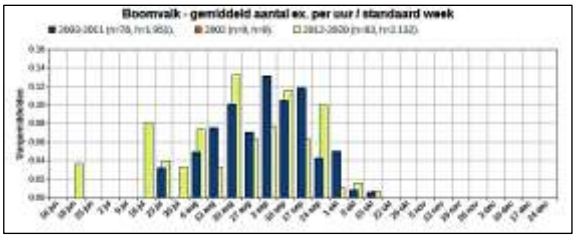

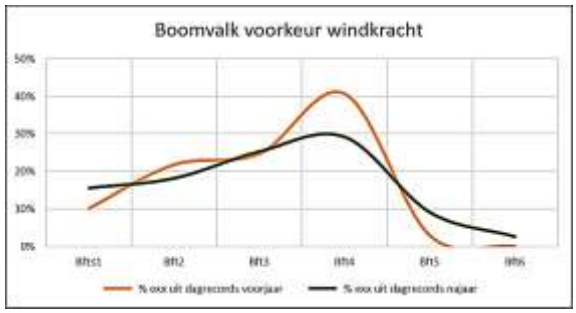

Slechtvalk *Falco peregrinus*

Voorjaar

Algemeen

In tegenstelling tot de kleinere valken trekt de Slechtvalk in het voorjaar gewoonlijk niet laag over boompartijen, maar hoog over de Tongplaat of (zeer) laag over de Nieuwe Merwede. Vanwege het grote jachtgebied van de soort *kan* een 'regionaal' exemplaar als doortrekker worden genoteerd en *vice versa*. De status wordt dus zo goed mogelijk bepaald op basis van aspecten van de *vogeltrek consensus* [Stam Oeverzwaluw, 22-24].

Buiten 12 exx in 2008 en 9 in 2019 is de passage mondjesmaat: In 2012-2017 telden we één of géén vogel. Totaal werden het er 58, waarvan 41 op het Zuidplaatje.

De kruissnelheid – die *airspeed* waarbij de vogel geen hoogte wint of verliest – is berekend op ≈46km/h. Merkwaardig voor zulke krachtige vliegers zijn ze tijdens hun trek nooit betrapt op snelheden boven ≈44km/h. [Tennekes 2009, 194; Alerstam et al, 4; Bruderer et al, *passim*]. Kennelijk 'doet' de vogel de trek nogal ontspannen en compenseert hij mogelijk hoogteverlies via zweven.

Dagrecords

Het verbaast niet dat 34 van de 49 dagrecords (dekking 100%) op het Zuidplaatje vielen, en enkele in 2019. In relatie tot het gemiddelde zijn ze 'indrukwekkend'. De slechtvalken hadden geen voorkeur voor kop- of staartwind en de windroos is dus wat je noemt 'een zootje'. Windkracht is kennelijk geen probleem: 59% zag niet op tegen Bft4+.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
22-3-2009	NW	4	3	0,6
20-4-2008	O	4	3	0,2
23-4-2019	ZO	4	2	0,3
28-2-2019	WZW	4	2	0,5
6-4-2008	NW	3	2	0,3

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij een zeer onregelmatige jaarlijkse passage is er wel een duidelijk afnemende trend van de Slechtvalk als doortrekker sinds 2012. Rekening houdend met de toename van de soort als overwinteraar [Sovon.nl] en de landelijke toename als voorjaarstrekvogel sinds 1990 [trektellen.nl] is de conclusie onvermijdelijk dat de Tongplaat een slechtere locatie is voor waarnemingen van de voorjaarstrek van deze soort dan het Zuidplaatje.

De DB-slechtvalken hebben een aandeel van 2,3-0,8% in de landelijke trek en van nauwelijks een honderdste procent in de trek over de DB.

Bij afwezigheid – of passage van slechts één exemplaar – van de soort in meerdere voorjaren is de shiftgrafiek deels gesimuleerd. Daaruit rolt met nogal wat onzekerheid dat de oorspronkelijke HDP van 30 naar 39 dagen groeit en tegenwoordig de 3e decade van februari t/m de 3e van maart in beslag neemt.

Gebaseerd op de simulaties is het winterverblijf op de trendlijn – afgezien van de jaarlijkse variaties en met veel slagen om de arm – met en week gereduceerd tot ≈24 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar is het trekbeeld niet helemaal gelijk aan dat in het voorjaar: hoog óf laag over de Tongplaat, of laag over de rivier. Ook dan is het risico om regionale broedvogels voor trekvogels aan te zien hoog en nog vergroot door de 1kj vogels die er na het broedseizoen bijkomen.

Ook anders dan in het voorjaar: er zijn geen najaren zonder slechtvalken, en aantal en intensiteit nemen (zeer) geleidelijk toe. Totaal waren het er 121, waarvan de meeste op de Tongplaat (jaarindex 133%).

Dagrecords

Het bovenstaande wordt gereflecteerd in 100 beschikbare dagrecords (dekking 99%). Deze werden iets meer genoteerd op de Tongplaat.

In het najaar benut de Slechtvalk wel wat meer (semi-) kopwinden (63%), maar zeer uiteenlopende, illustreert de windroos. Ook zien we iets wat wel bij meer soorten optreedt: het zwaartepunt voor de windkracht ligt nu bij de zachtere winden: Bft1-3 mogen rekenen op 75% van de vogels, Bft3 zelfs op 43%. Heeft dat ook bij deze soort soms te maken met een groter aandeel 1kj vogels, die misschien nog niet zo 'machtig' kunnen vliegen en dus maar wat rustiger weer benutten?

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-10-2018	W	3	4	0,5
15-10-2011	OZO	3	3	0,3
31-10-2020	Z	3	2	0,3
13-10-2019	Z	3	2	0,3
7-11-2018	Z	4	2	0,4

Ontwikkelingen 2003-2020

Behalve in rampjaar 2015 toont de najaarstrek geen correlatie met de verhuizing van de telpost – of het moest juist een lichte verbetering zijn, gezien de fractioneel hogere aantallen en intensiteiten in de laatste jaren, goed zichtbaar in de staafgrafiek. Hoe dit ook zijn moge, de trend is zeker in lijn met de landelijke trekontwikkeling van de soort [trektellen.nl] plus de

aantalsontwikkeling als broedvogel en het hoge broedsucces in vele recentelijk geplaatste nestkasten [Sovon.nl].

Het aandeel in de landelijke najaarstrek is licht dalend naar 1,3%, en dat in de trek over de DB verwaarloosbaar. De telpost is dus niet van veel belang voor de soort. Maar wat let een trek-teller om desondanks tóch te genieten van de slechtvalken die wél voorbij komen?

De HDP op de trendlijnen is nagenoeg gelijk gebleven en beslaat ≈7 weken in september en oktober. Hetzelfde geldt voor het verblijf in het broedgebied: dat blijft ≈28 weken.

Samenvatting

Slechtvalk *Falco peregrinus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 378v.]	Fennoscandinavië, Rusland, W- en M-Europa, Nederland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W-, M- en ZW-Europa, Nederlandse vogels blijven vaak	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈46km/h, waargenomen treksnelheid ≈44km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	41	17
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	47%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,010%	0,006%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,3%	0,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 mrt – 11 apr – 29 apr (30)	21 feb – 18 mrt – 1 apr (39)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈25	≈24
Bijzonderheden status	≤1 ex in 2012-2017	
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met wijd in de omgeving pleisterende overwinteraars blijft altijd mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	52	69
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	133%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,03
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,5%	1,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 sep – 12 okt – 28 okt (49)	9 sep – 8 okt – 29 okt (50)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈28	≈28
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met broedvogels en 1kj TP-exemplaren uit de wijde omgeving blijft altijd mogelijk	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Valken: Slechtvalk

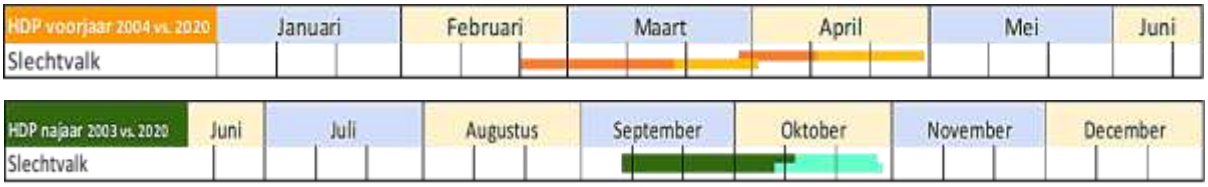

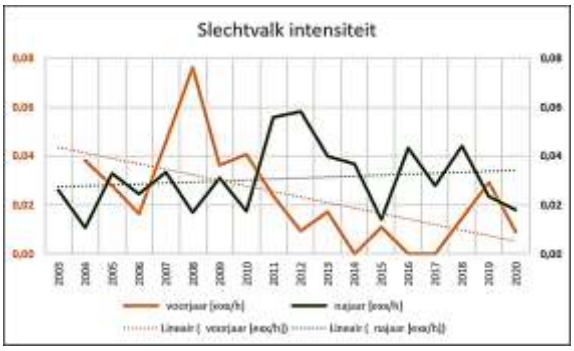

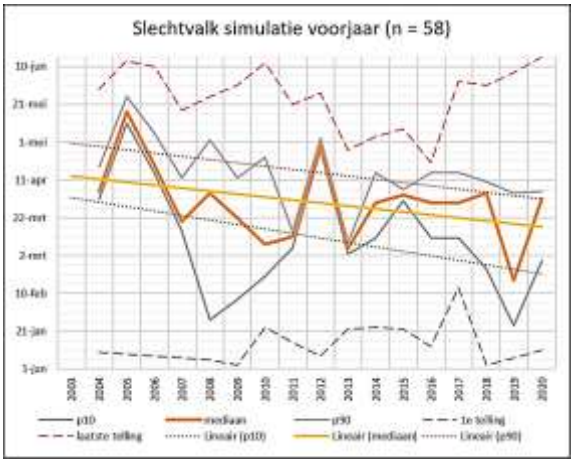

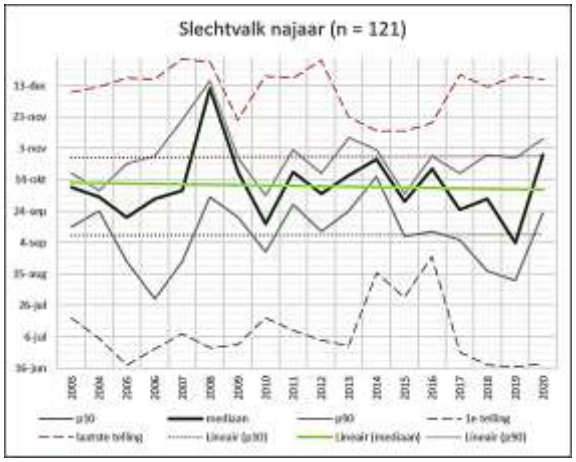

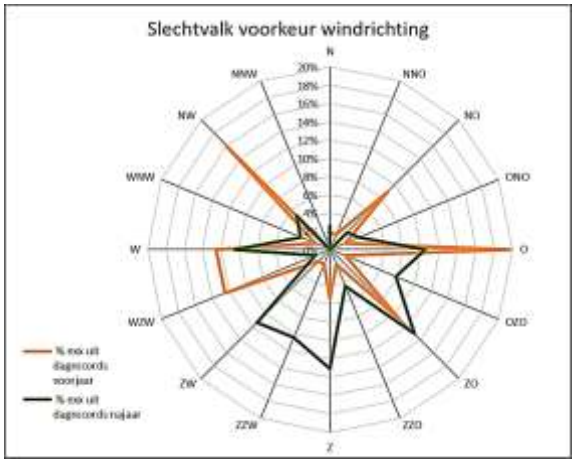

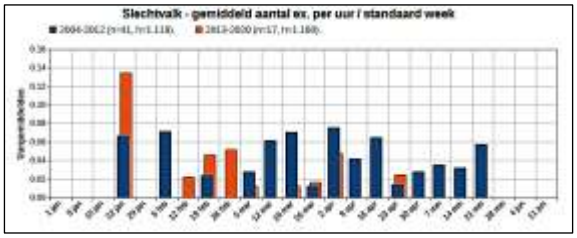

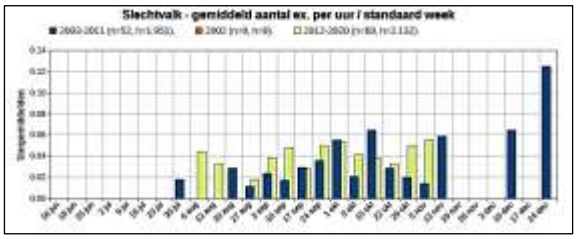

Valken, Parkieten overig

Van de **Roodpootvalk** zijn 17 waarnemingsdata met totaal 20 exx, waarvan 6 exemplaren vanaf het Zuidplaatje en 1 vanaf de Tongplaat werden gezien tussen 22 april en 6 juni. De 13 najaarsvogels kwamen overwegend in de maand september, behalve 2 exemplaren op 15 augustus 2011. Ook hiervan werden de meeste, 8 exx, gemeld vanaf het Zuidplaatje.

Binnen de volgorde van trektellen.nl moet hier de exoot **Halsbandparkiet** worden genoemd, die in oktober 2018 met 7 exx passeerde en in juni 2013 met één exemplaar.

Roodpootvalk

20. Kraaiachtigen

Gaai *Garrulus glandarius*

Voorjaar

Vooraf: invasies

De Gaai is eigenlijk standvogel. Wat gewoonlijk 'doortrek' heet, is derhalve meer pseudo-trek, een kortere verplaatsing dan diegene die als gebruikelijke trek tussen zomer- en winterverblijf van veel soorten wordt beschouwd. Deze vertrouwde gang van zaken wordt onregelmatig doorbroken door zgn. invasiejaren, waarin massale 'echte' (najaars-) trek optreedt. Over het hoe en waarom van zulke invasies is heel wat afgeschreven, maar veel is nog onbekend [Sovon.nl]. Officieel waren 2010 en 2019 zulke invasie-najaren.

Hoewel 2012 niet in het officiële rijtje invasiejaren staat, telden we er toen in het najaar op de DB ook (erg) veel, en dat komt wel overeen met het landelijke beeld, dat op [trektellen.nl]. gemakkelijk na te gaan is.

En als – eigenlijk buiten het bestek van deze studie vallende – uitsmijter: hoewel het i.t.t. 2019 op de landelijke trektellen-App opvallend stil bleef rond een 'invasie', telden we in 2021 op de DB de meeste gaaien ooit, ruim 2.500. Ze kwamen niet met spectaculaire dagrecords zoals in 2019, maar het bleef weken- en wekenlang doorgaan.

Anderzijds is het 'officiële' invasienajaar 2004 [Sovon 2018, 392] op de DB zo goed als ongemerkt voorbijgegaan, anders dan bijvoorbeeld op het Zuidveld, waar de auteur toen telde. 'Hoge' aantallen gaaien dáár liggen overigens algauw 50% lager dan op de DB, maar de relatieve verandering in invasiejaren is even duidelijk zichtbaar.

Eén en ander heeft overigens ook invloed op de voorjaarstrektellingen, die na een invasiejaar vaak hogere aantallen opleveren – maar dan vooral op Oost-Nederlandse telposten zoals de kaart van 2020 op de volgende bladzijde illustreert. Voorjaar 2011 en 2013 vertonen voor geheel Nederland een analoog beeld.

De DB merkt meestal nauwelijks iets van zulke voorjaarsretourtrek. In 2011 en 2020 passeerden 20 gaaien, net bovengemiddeld. In 2005 en 2013 waren het er nóg minder.

Voorjaarsretourtrek in 2020 na de gaaien-najaars-invasie van 2019. Bron: [www.trektelllen.nl].

Algemeen

Terug naar het gewone verhaal. In het voorjaar trekken de meeste gaaien op ongeveer boomtophoogte langs de periferie van de Tongplaat, dus over de Dordtse Biesbosch, de Elzen en de populieren langs de Nieuwe Merwedeweg. Er komen ook wel kleine groepjes recht over de telpost en verdwijnen over het wilgensingeltje naar het oosten. Opmerkelijk aan deze vogels is het voortdurend draaien van de hals en het waakzaam rondkijken. Dat levert af en toe heel mooie plaatjes op, zie foto.

Enig risico op verwarring met TP-exemplaren is er wel, maar het is niet groot. In de Elzen en de Dordtse Biesbosch pleisteren wat exemplaren, maar die blijven meestal veel lager en kunnen worden gezien bij het opvliegen en landen. Tot 2020 telden we totaal 323 gaaien, waarvan de meeste (178) op het Zuidplaatje.

Wie gaaien ziet vliegen krijgt de indruk van een zekere onbeholpenheid en fladderigheid. Dat past wel bij de berekende kruissnelheid, die slechts ≈29km/h is – best langzaam voor zo'n relatief grote vogel. Maar op trek is het een ander verhaal: bij radarmetingen zijn *airspeeds* gemeten van gemiddeld wel ≈46km/h [Tennekes 2009, 193] – dat is bijna 1,6x de kruissnelheid! De 'onbeholpen' Gaai, overigens de lichtgewicht onder de kraaiachtigen, heeft dus kennelijk een grote powerreserve.

Dagrecords

De eerste van 95 benutte dagrecords (dekking 99%) bevatten meer vogels dan vele seizoenstotalen, die soms bij 3 exx blijven steken. Een kleine meerderheid (59%) vliegt bij vooral oostelijke (semi-) kopwinden. Maar gaaien houden kennelijk niet van harde wind: 64% vliegt bij Bft1-2 met een uitloper van 21% naar Bft3. Daarna houdt het snel op.

Behalve 10 exx op 17 april draagt het beste gaaienvoorjaar ooit – 2019 – nauwelijks bij aan de dagrecords: de groepjes waren toen kleiner, soms zelfs beperkt tot individuen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
11-4-2009	Z	1	12	1,3
3-4-2009	O	1	12	4,8
30-4-2012	O	2	11	1,8
17-4-2019	NO	1	10	1,6
4-5-2008	O	2	10	2,5

Ontwikkelingen 2004-2020

Buiten enkele 'piekjaren' op beide tellocaties – ligt de voorjaarstrek over de DB redelijk constant tussen 5 en 20 exx. Derhalve is de voorzichtige conclusie, dat de verhuizing van de telpost en andere lokale ecologische variabelen voor deze soort kennelijk geen invloed hebben gehad op de waarnemingen. Het aandeel in de landelijke trek daalt op de Tongplaat van 2,3% naar 1,2%. Het aandeel van de soort in de totale DB-trek is 0,04-0,05%.

De HDP is door de jaren heen 15 dagen langer geworden, vooral aan de p_{90}-kant, en beslaat zo goed als de hele maand april, de beste tijd om de Gaai trekkend te zien. Schijnbaar contradictoir is de winterverblijfsduur op de medianen met een week verkort tot ≈28 weken.

Najaar

Algemeen

De meeste gaaien passeren in het najaar ongeveer op boomtophoogte recht over de telpost of op korte afstand over de Tongplaat. Een kleiner deel trekt wat over de populieren. *Opmerkelijk is dat nagenoeg al deze trekkende vogels in het algemeen oostwaarts vliegen.* Het risico op verwarring met TP-exemplaren is gering, zeker in het licht van de overstelpende aantallen in invasiejaren.

Op het Zuidplaatje telden we 2.240 gaaien, op de Tongplaat 4.463 exx (jaarindex 199%). Samen maakt dat dus 6.703 trekvogels tot 2020.

Dagrecords

Uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 94%) blijkt dat *bij een oostelijke trekrichting* nét even meer (52%) van deze gaaien bij (semi-) staartwinden vlogen. Hoewel ook nu Bft2 voor 39% dé favoriet is, durven de gaaien bij zulke staartwinden kennelijk toch iets meer, gezien de opvallende tweede piek in de grafiek bij Bft4, die ook 26% van de gaaien doet meeliften.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-10-2019	O	2	1.013	130
2-10-2019	NW	2	636	98
25-9-2010	W	4	423	53
30-9-2012	ZW	4	413	64
22-9-2012	NNW	2	288	82

Ontwikkelingen 2003-2020

DB-tellingen worden kennelijk geheel gedomineerd door invasies en lopen – zelfs in 'mini-invasiejaren' als 2004, 2008 en 2014 – parallel met de landelijke tellingen, zie de grafiek hiernaast. Derhalve is enige correlatie met lokale ecologische variabelen niet te veronderstellen.

Het gemiddelde aandeel van DB-gaaien in de landelijke trek stijgt in het najaar tot ≈3%. Dat is – bij de dominantie van vooral Midden- en Oost-Nederlandse tellingen in het najaar – nog een flink aandeel, zie de kaart op de volgende pagina. Het aandeel in de eigen trek blijft steken op een paar tiende procenten, vergeleken met vele andere soorten best hoog.

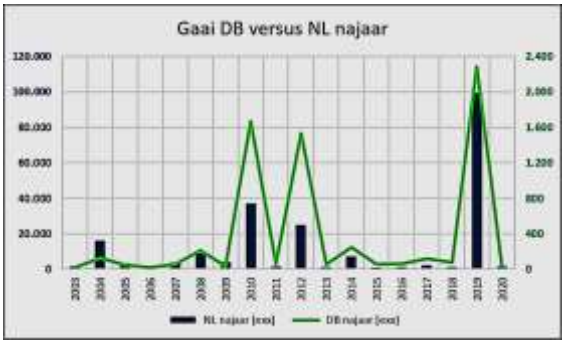

Gaaientrek najaar 2019. Bron: [trektellen.nl].

Zoals blijkt uit de HDP-, de shift- en de staafgrafiek, is de HDP in de loop van de tijd acht dagen langer geworden en dat gaat gepaard met een verlating van de totale HDP, inclusief p_{10} en p_{50}. Waren dus voorheen de 2e/3e decade van september 'gaaientijd', dat zijn nu de 3e van september t/m de 2e van oktober geworden. Opvallend is dat de individuele percentielen van nagenoeg alle invasiejaren binnen de trendlijnen van de shiftgrafiek liggen.

Het zomerverblijf is door parallelle ontwikkelingen in voor- en najaar nauwelijks een week langer geworden en staat nu op ≈24 weken.

Samenvatting

Gaai *Garrulus glandarius*		
Broedgebied [Sovon 2018, 392v.]	Heel Eurazië en Japan, behalve de noordelijkste delen	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Voornamelijk standvogel, massale najaarstrek bij voedselschaarste	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈29km/h, waargenomen treksnelheid ≈46km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	178	145
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	92%
Intensiteit [exx/h]	0,16	0,12
Aandeel in DB [% alle exx]	0,04%	0,05%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,3%	1,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 apr – 10 apr – 14 apr (13)	3 apr – 18 apr – 1 mei (28)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈29	≈28
Bijzonderheden status	<5 exx waargenomen in 2004, 2013, 2016	
Mogelijke foutbronnen	Kans op incidentele verwarring met enkele (<10) TP-vogels	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.240	4.463
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	199%
Intensiteit [exx/h]	1,1	2,1
Aandeel in DB [% alle exx]	0,13%	0,23%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,9%	3,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 sep – 19 sep – 3 okt (21)	20 sep – 6 okt – 19 okt (29)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈23	≈24
Bijzonderheden status	<75 exx waargenomen in 11 van de 18 beschouwde teljaren	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Kraaiachtigen: Gaai

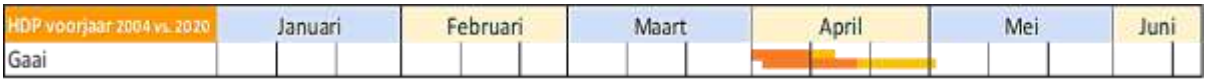

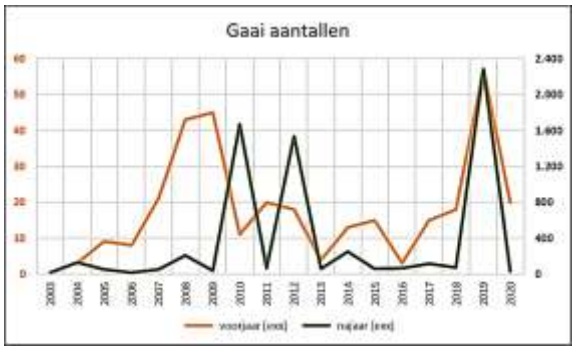

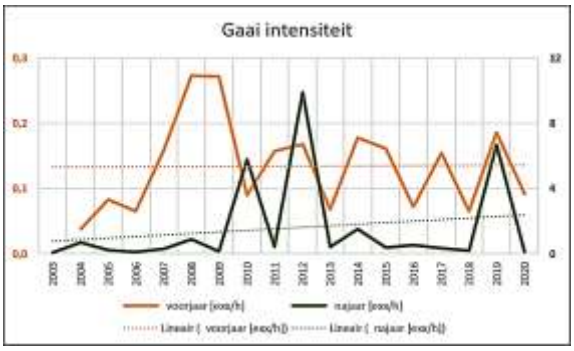

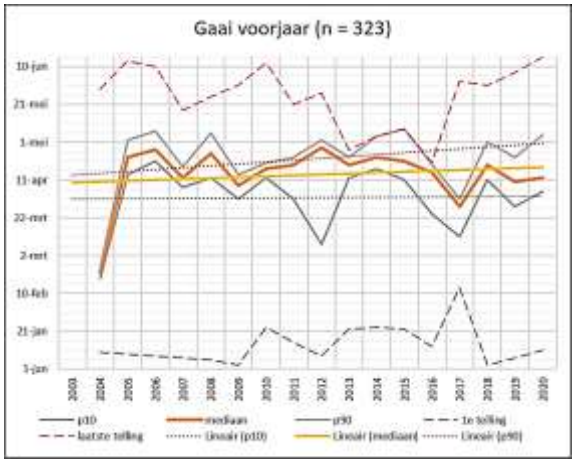

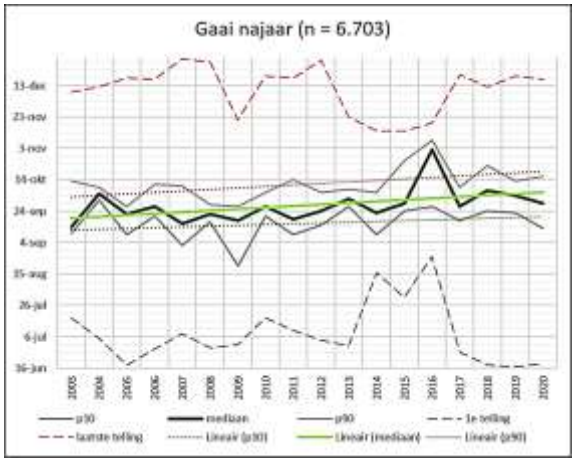

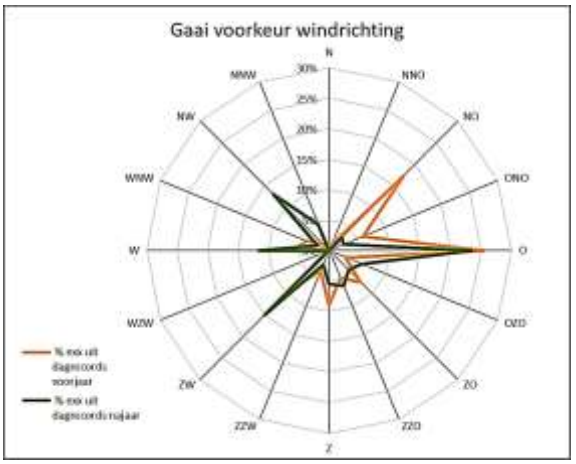

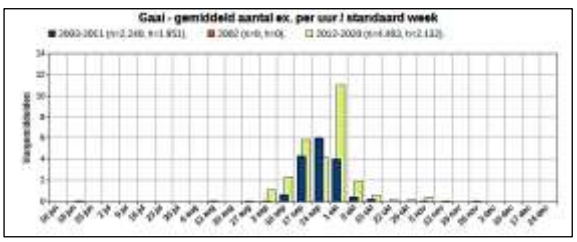

Ekster *Pica pica*

Voorjaar

Algemeen

Formeel is de Ekster standvogel in Europa en zou volgens [Sovon 2018, 394v.] en [Sovon. nl] geen doortrek kennen. Toch delen veel trektellers de ervaring van (flinke) groepjes hoog tot zeer hoog overvliegende 'vreemde' eksters. Dat blijkt dan landelijk in het voorjaar algauw om ca. 1.000 vogels te gaan en in sommige najaren passeren totaal bijna 1.600 eksters. Dat is mogelijk toch verplaatsing op afstanden groter dan het broedterritorium. Mogelijk zijn het zoektochten naar nieuwe vestigingsplaatsen. Vroeger heette zoiets toch trek? In het voorjaar ligt de nadruk duidelijk op de Noordzee- en IJsselmeerkust, met posten als Breskens, De Vulkaan, Berkheide en Ketelbrug/Kamperhoek als toppers. In het najaar zijn vooral Midden- en Oost-Nederlandse telposten de gelukkigen. Zie de kaarten van 2020 hiernaast en die bij het najaar als illustratie.

Op de DB trekken zulke vogels meestal tot zeer hoog langs de periferie van de Tongplaat, soms dwars eroverheen, of 'netjes' over de telpost heen langs de noordelijke oever van de nieuwe Merwede. Er is een heel geringe kans om TP-vogels te verwarren met doortrekkers, maar meestal is er voldoende onderscheid in gedrag tussen beide 'typen'.

Tot 2020 trokken 140 exx voorbij de DB, de meeste over de Tongplaat (jaarindex 119%).

Ekstertrek voorjaar 2020. Bron: [trektellen.nl]

Over de Ekster als gedoodverfde standvogel is natuurlijk niets in vogeltrekliteratuur te vinden. Daarom is de kruissnelheid met de methode van Tennekes op basis van biometrische gegevens berekend op ≈33km/h. Dat is even hoog als die van de Zanglijster. Toch lijkt een fladderende Ekster onbeholpen en veel langzamer te vliegen dan de lijster. Waarschijnlijk is hier weer het gewone gezichtsbedrog van vliegsnelheid ten opzichte van lichaamslengte in het geding: de lijster vliegt ongeveer 43x zijn lengte per seconde, de Ekster slechts 20x. Zie het artikel over de Grote Bonte Specht. Radartreksnelheidsmetingen zijn niet voorhanden.

Dagrecords

Van 59 beschikbare dagrecords (dekking 100%) zijn er 30 genoteerd op het Zuidplaatje. We leren eruit dat 66% van de eksters op trek graag (semi-) staartwinden benut, volgens de windroos vooral meewerkende zijwinden uit oostelijke richtingen. Van harde winden houden ze niet: Bft3 is veruit favoriet, zoals ook bij thermiekende ooievaars wordt waargenomen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-3-2013	ZZO	3	12	1,3
2-4-2011	ZO	4	9	1,3
20-3-2011	ZZW	1	7	2,2
16-3-2020	WNW	1	6	1,0
9-3-2014	ZZO	3	6	1,7

Ontwikkelingen 2004-2020

Dat er niet zóveel eksters zijn geteld – en in meerdere voorjaren helemaal niet – strookt wel met de waarneming in [Avifauna 2020, 361] dat de Ekster 'bij ons' een echte standvogel is. Na een flinke afname in de eerste jaren op de Tongplaat gaan vanaf 2018 de aantallen weer omhoog. Dat verhindert het doen van uitspraken over een mogelijk correlatie met lokale ecologische variabelen, met name over de verhuizing van de telpost.

DB-eksters tellen voor ruim 1,4% van de landelijke voorjaarstrek van de soort, en slechts voor maximaal 0,025% van de totale DB-voorjaarstrek. Niet veel dus, maar tóch intrigerend bij de eerder vermelde Sovon-stellingname.

De shiftgrafiek en zijn afgeleiden zijn gesimuleerd voor vijf 'ekstervrije' jaren. Die levert dan een HDP van bijna zes weken in maart-april op, die overigens op de Tongplaat – met een start al rond eind februari – ruim twee weken vroeger valt dan op het Zuidplaatje.

Het verblijf in het winterkwartier verkort met een halve week naar ≈22 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar geldt voor het aanmerken van eksters als doortrekkers dezelfde motivatie als in het voorjaar (zie kaartje volgende bladzijde), evenals voor het gedrag. Ze trekken hoog tot zeer hoog, de meeste recht over de telpost langs de rivieroever, andere over de populieren, de Elzen, etc. Het risico van verwarring met TP-exemplaren is ook in het najaar klein.

Totaal passeerden 463 exx de telpost, in 2003 en 2004 werden ze niet gezien – of misschien als notoire TP-ers verwaarloosd in de tellingen. Enkele andere jaren moesten het doen met slechts enkele exemplaren. In topjaar 2019 telden we echter 69 exx. Misschien mag dit een soort 'invasie' heten, die dan ook gereflecteerd werd in het hoge aantal van voorjaar 2020.

Dagrecords

De meeste dagrecords met de meeste vogels vielen op de Tongplaat (jaarindex 122%). Van de getelde eksters is 98% 'gevangen' in 100 beschikbare dagrecords, die de soort in het najaar meer trek-urgentie lijken toe te schrijven dan in het voorjaar: 72% vliegt bij (semi-) kopwinden, voornamelijk uit de ZO-sector, maar ze houden het boven Bft3 wel weer voor gezien.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-10-2014	ZZW	3	28	4,3
14-10-2007	O	3	22	1,8
20-10-2019	ZO	1	20	4,1
10-10-2010	ONO	4	16	2,3
23-10-2005	WZW	3	16	2,9

Ontwikkelingen 2003-2020

De ekstertrek vertoont een min of meer regelmatig patroon van pieken en dalen om de 3à5 jaar zonder een evidente relatie met lokale ecologische variabelen zoals de verhuizing van de telpost en/of de nieuwe natuuraanleg in de Brabantse en Nieuwe Dordtse Biesbosch.

In de landelijke trek nemen de DB-eksters voor ≈4% deel en in de DB trek voor ≈0,012%. Op het kaartje is te zien dat de DB de laatste telpost stroomafwaarts van de rivieren vóór de Delta is met nog enigszins significante aantallen. Of daaraan op enige wijze een relatie met één of ander verschijnsel is te verbinden, is onduidelijk.

In de wegens 2003 en 2004 gesimuleerde shiftgrafiek valt de nagenoeg vlakke mediaan trendlijn op. Dat de HDP recentelijk twee weken langer is geworden dan voorheen, zit dus vooral aan de kant van p_{10} en p_{90}, die min of meer symmetrisch naar voren, resp. naar achteren zijn gegaan. Daarmee loopt de HDP nu *grosso modo* van eind september tot eind oktober.

De vlakke mediaantrend wordt enigszins overtroefd door de dalende van het voorjaar. Derhalve stijgt het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier van net 29 naar net 30 weken.

Ekstertrek najaar 2020. Bron: [trektellen.nl]

Samenvatting

Ekster *Pica pica*		
Soortstatus [Sovon.nl, Trektellen.nl]	'Standvogel' in heel Europa, toch wordt in heel NL trek opgemerkt	
Kruissnelheid [berekend van foto]	≈33km/h, geen waargenomen treksnelheid	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	68	72
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	119%
Intensiteit [exx/h]	0,06	0,06
Aandeel in DB [% alle exx]	0,016%	0,025%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,43%	1,41%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	13 mrt – 24 mrt – 21 apr (39)	25 feb – 20 mrt – 7 apr (41)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈22
Bijzonderheden status	≤3 exx in 2006 en 2007; 0 exx in 2004, 2005, 2015-2017	
Mogelijke foutbronnen	Incidenteel verwarring met enkele TP exemplaren mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	209	254
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	122%
Intensiteit [exx/h]	0,11	0,12
Aandeel in DB [% alle exx]	0,012%	0,013%
Aandeel najaarstrek soort over NL	4,0%	3,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	7 okt – 14 okt – 23 okt (16)	29 sep – 16 okt – 29 okt (30)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈30
Bijzonderheden status	≤4 exx in 2006, 2008 en 2015; 0 exx in 2003 en 2004	
Mogelijke foutbronnen	Incidenteel verwarring met enkele TP exemplaren mogelijk	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Kraaiachtigen: Ekster

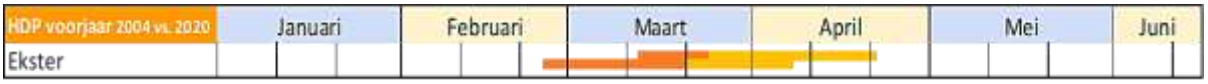

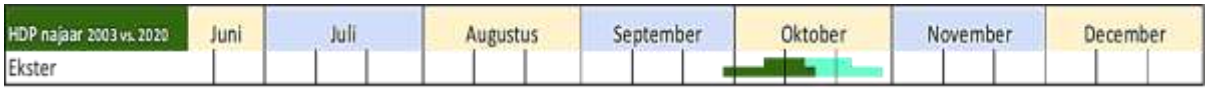

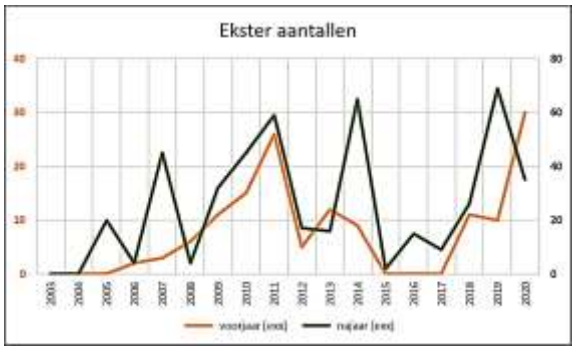

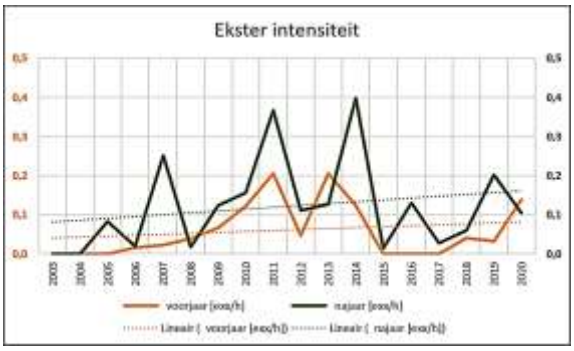

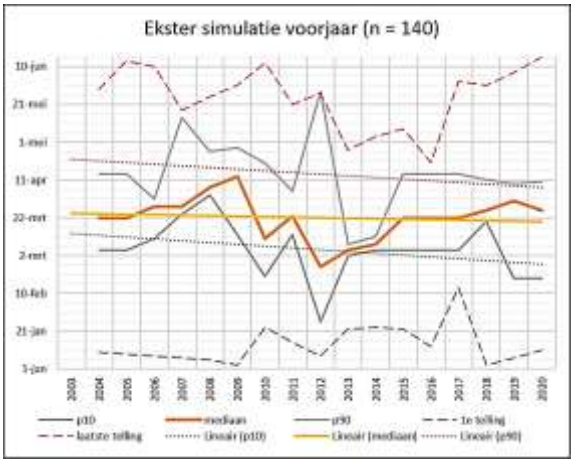

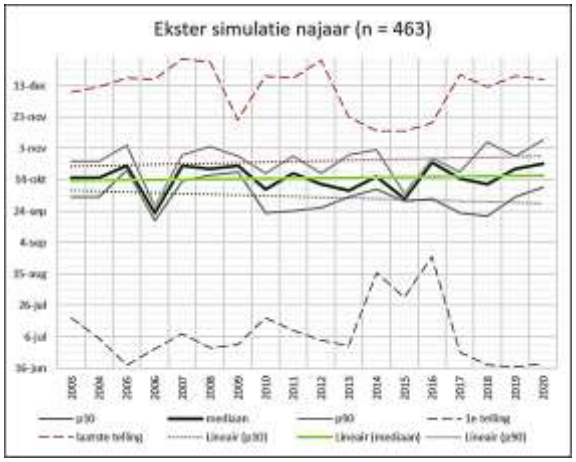

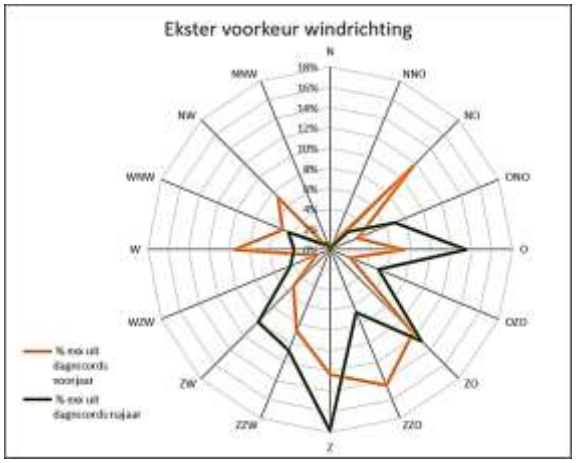

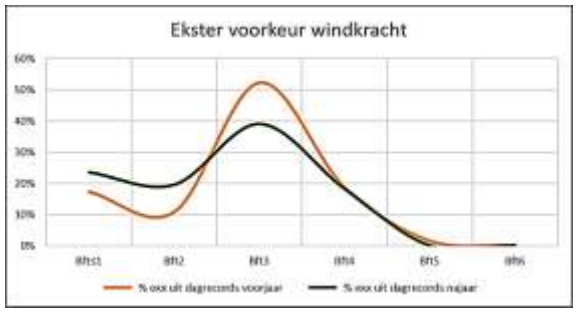

Kauw *Coloeus monedula*

Voorjaar

Algemeen

Kauwen komen in het voorjaar in dwarrelende groepjes over de westelijke en oostelijke periferie van Tongplaat en Dordtse Biesbosch aanzeilen en verdwijnen over de populieren naar het Noordoosten. Omdat eventuele pleisteraars zich al noordelijk van de telpost in de Elzen ophouden en dus sowieso niet meer geteld worden, is er – anders dan in het najaar – nauwelijks risico op verwarring met TP-vogels in het voorjaar. We telden totaal 5.873 kauwen, de meeste op de Tongplaat (jaarindex 180%).

De kruissnelheid is ≈35km/h. Met doelvolgradars zijn bij trekkende kauwen *airspeeds* van ≈45km/h waargenomen [Tennekes 2009, 193]. Het speelse gedrag van trekkende – en overigens ook van pleisterende – kauwen heeft een achtergrond in aerodynamica, vleugelvorm en powerreserve van de Kauw, die verrassenderwijs gelijkwaardig zijn aan die van de veel lichtere en slankere Gierzwaluw, blijkt uit windtunnelproeven. Daardoor kunnen Kauwen met zoveel schijnbaar gemak en speelsheid snelle hoogteverschillen maken tijdens hun gewone vlucht. [Tennekes 2009, 102; 111; 124vv.]. Zie ook het artikel over de Gierzwaluw.

Dagrecords

93 beschikbare dagrecords (dekking 87%) vertellen iets uitzonderlijks: in tegenstelling tot veel andere soorten vliegt 76% van de 'slimme' kauwen bij semi-staartwinden, vooral uit ZZO. Dat vindt 63% van hen dan het aantrekkelijkst bij Bft3. Wat een heerlijke fliere fluiters toch!

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-3-2013	ZZO	3	2.091	232
11-3-2012	WNW	2	244	44
4-3-2013	OZO	3	175	32
17-3-2004	ZW	3	115	35
30-4-2012	O	2	98	16

Ontwikkelingen 2004-2020

De gewoonlijk bescheiden voorjaarstrek van de Kauw wordt gedomineerd door de 'eruptie' in 2013. Dat is nog heel goed terug te zien in de staafgrafiek. Aantal en intensiteit dalen sinds de verhuizing van de telpost, maar in 2019 en 2020 is het niveau van 2004-2012 weer terug. Het ligt enigszins voor de hand dit herstel toe te schrijven aan de sinds 2018 gestegen teluren en teldagen. Anders gezegd: in de magere jaren 2014-2017 zouden we ze gemist kunnen hebben door afwezigheid van tellers op dagen met kauwentrek. Een relatie met de verhuizing blijft dus wel denkbaar, maar is onzeker. Opvallend is dat de piek van 2013 wordt voorafgegaan door twee najaarspieken in 2011-2012. Overwinterden in die twee jaren meer kauwen in Nederland? Via PTT wintervogeloverzichten [Sovon.nl] is die vraag niet eenvoudig te beantwoorden. Wèl is er een analoge piek in de landelijke trekvogeltellingen van 2013, zie de grafiek onderaan de pagina. Dat wil zeggen: er lijkt een sterkere correlatie te bestaan met de landelijke trek dan met lokale variabelen.

Aan die landelijke trek dragen kauwen over de DB tot 1,3% bij en aan de totale DB voorjaarstrek tot 0,9%, de hoogste waarden van beide parameters vallen op de Tongplaat.

De HDP is en blijft stabiel op 46 dagen, maar vervroegt in de loop van de tijd met bijna een week. Toch blijven maart en april de maanden om kauwentrek waar te nemen.

Bij alle ontwikkelingen, jaarlijkse variaties en afrondingen in de berekening daalt het gemiddeld berekende winterverblijf van ≈22 naar ≈21 weken. Opmerkelijk: het winterverblijf in piekjaar 2013 is het kortste ooit, 19 weken bij een extreem korte HDP van 7 dagen: 2-8 maart. Dat was de enige week van die maand met hogere temperaturen. Vanaf 10 maart daalde het minimum stevig onder het vriespunt, en overdag werd het vaak niet warmer dan 5°C. Dit patroon vigeerde ook in Oost- en Noord-Europa, de bestemming van trekkende voorjaarskauwen [KNMI.nl – maart 2013]. Werden de vogels verleid door het bovengemiddeld mooie weer in die eerste week? Het is slechts een vraag, geen antwoord.

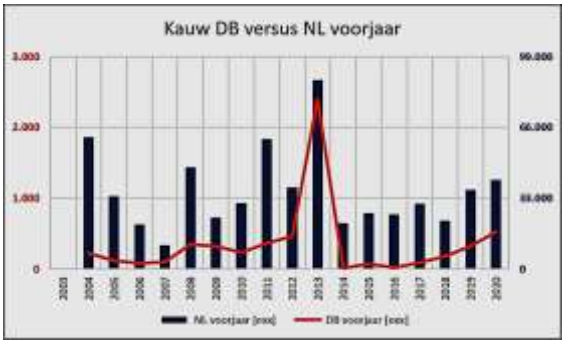

Najaar

Algemeen

Kauwen komen in het najaar gewoonlijk vanuit NO-richtingen en kunnen over de volle breedte van het gezichtsveld langs en over de telpost vliegen. De groepsgrootte varieert van 2 tot gemiddeld 25, maar kan oplopen tot 80. In het latere najaar is het risico om TP-vogels mee te nemen in de treknotering groter, maar dat kan altijd door geduld worden opgelost. Het betreft namelijk vogels die bij de Elzen pleisteren, af en toe massaal opvliegen en een vlucht richting het zuiden lijken in te zetten. Evenwel, na enkele minuten gefladder en gespeel daalt de hele club weer neer, bijna altijd op nagenoeg dezelfde plek vanwaar ze leken te vertrekken.

Totaal passeerden 19.085 exx de telpost, waarvan 10.240 exx het Zuidplaatje en 8.845 exx de Tongplaat, tegengesteld aan de voorjaarstrend dus.

Dagrecords

De eerste van 100 benutte dagrecords (dekking 89%) noteerden we logischerwijze vooral in de piekjaren 2011-2012. Zij wijzen uit dat 65% van die slimme kauwen ook in het najaar graag profiteert van semi-staartwinden, vooral uit NO-ZO volgens de windroos. Dat is toch echt anders dan bij zeer veel andere soorten. Windkracht Bft3 is ook nu voor 46% favoriet, met Bft2 voor 27% als goede tweede.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
27-10-2012	NO	2	2.742	686
15-10-2011	OZO	3	1.846	205
22-10-2011	ZO	3	555	123
15-10-2009	NNO	3	507	113
11-10-2012	ZO	3	440	110

Ontwikkelingen 2003-2020

Het algemene beeld lijkt op dat van het voorjaar: twee piek-najaren voorafgaand aan een piekvoorjaar, een daling vanaf 2015 die vanaf 2018 weer wat wordt gecompenseerd; en eerder een relatie met de landelijke trektellingen (grafiek) dan met lokale veranderingen. Als geheel kan het fenomeen ook dit keer niet evident vanuit Sovon-tellingen worden verklaard.

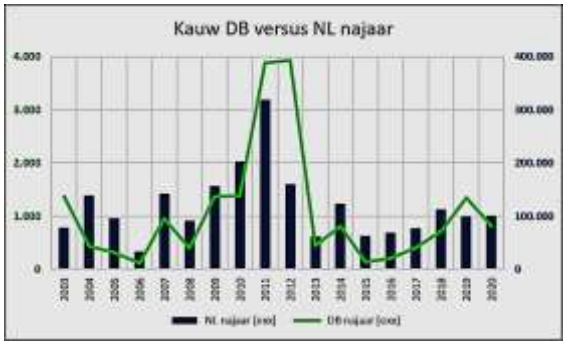

Het aandeel van DB-kauwen in de landelijke trek van de soort is 0,8-1,0% op de respectievelijke telpostlocaties. Het aandeel in de DB-najaarstrek is maximaal 0,6%.

De HDP-duur neemt in het najaar twee weken toe, meer aan de vóór- (-10dg) dan aan de achterkant (+4dg) bij een 8 dagen later vallende mediaan. Daarmee is oktober dé trekmaand voor de Kauw alhier geworden, met nog een uitloopje in november.

Het zomerverblijf (elders dus) neemt op de trendlijn toe van ≈30 tot ≈32 weken. Het ligt ook in de topjaren vrij dicht bij de trendlijn. Anders dan in het voorjaar is dus een relatie tussen dit verblijf en de pieken moeilijker te ontdekken, om nog maar niet te spreken over een zekere plausibiliteit.

Samenvatting

Kauw *Coloeus monedula*		
Broedgebied [Sovon 2018, 396v.]	Geheel Europa behalve het hooggebergte en het hoge Noorden	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	In Nederland overwinteren Oost- en Noord-Europese vogels	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈35km/h, waargenomen treksnelheid ≈45km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	2.258	3.615
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	180%
Intensiteit [exx/h]	2,02	3,11
Aandeel in DB [% alle exx]	0,5%	1,3%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,7%	1,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	5 mrt – 24 mrt – 20 apr (46)	28 feb – 17 mrt – 15 apr (46)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈22	≈21
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	10.240	8.845
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	86%
Intensiteit [exx/h]	5,2	4,1
Aandeel in DB [% alle exx]	0,6%	0,5%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,8%	1,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	14 okt – 20 okt – 1 nov (18)	4 okt – 28 okt – 5 nov (32)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈30	≈32
Mogelijke foutbronnen	Enig risico om pleisteraars in de Elzen mee te tellen als trekvogels	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Kraaiachtigen: Kauw

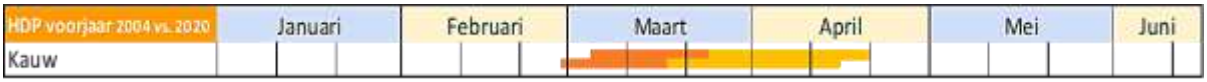

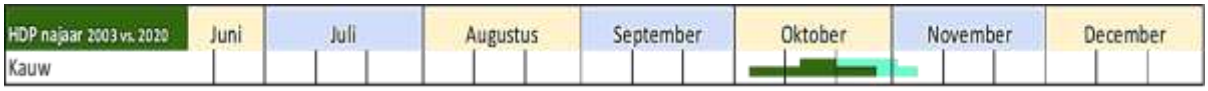

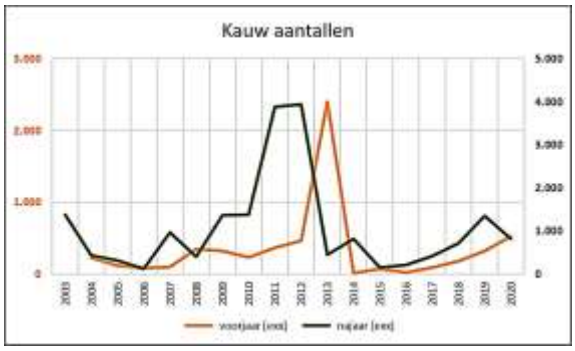

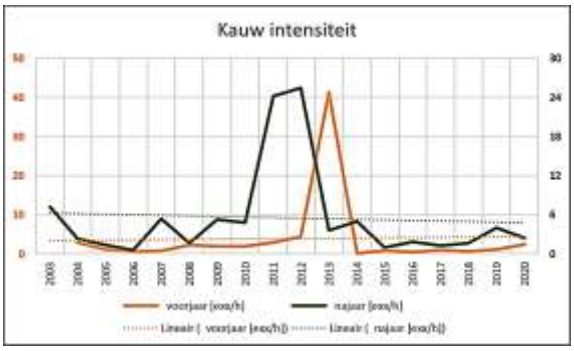

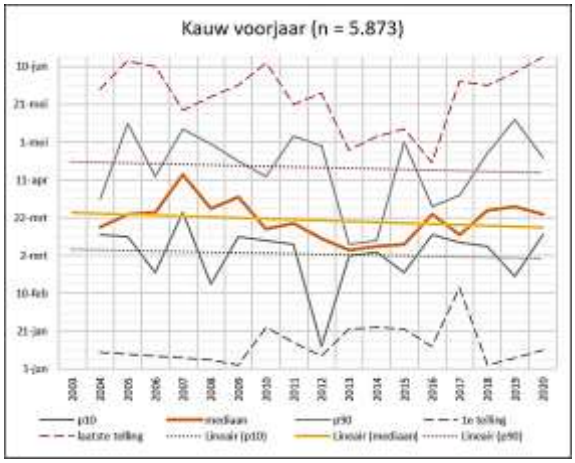

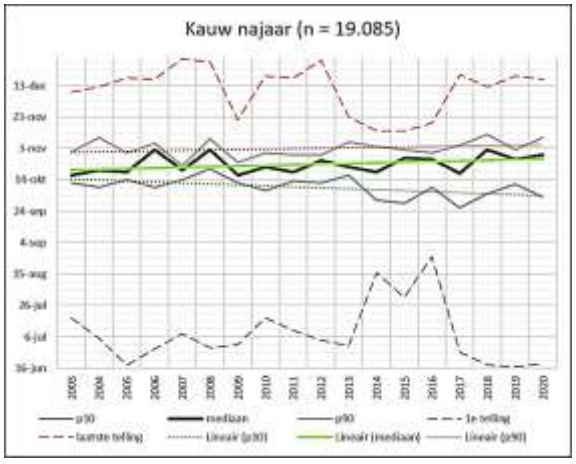

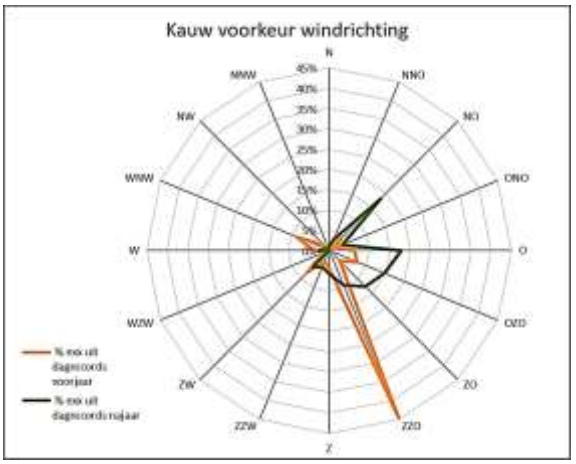

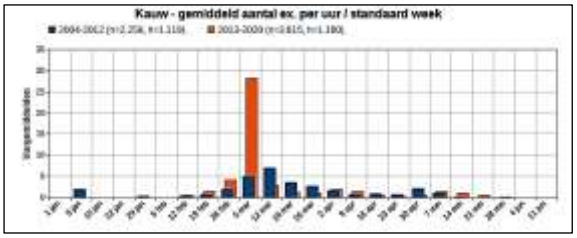

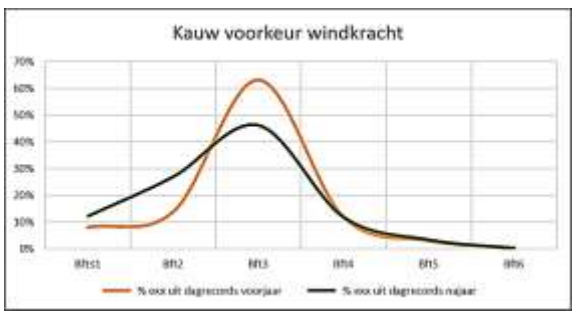

Roek *Corvus frugilegus*

Voorjaar

Algemeen

Voorjaarstrek van de Roek over heel Nederland is beperkt tot maximaal zo'n 1.750 exx, met de focus op Oost-Nederland. Telposten zoals de Eemshaven, Oelemars en/of enkele Limburgse posten zien waarschijnlijk bijna alle vogels van de andere posten samen. De kaart hiernaast geeft een voorbeeld. Het echte aantal blijft dus feitelijk beperkt tot zo'n 500 roeken per voorjaar. De rest van de vele Nederlandse roeken is min of meer standvogel. Op de DB worden ze niet vaak waargenomen, soms zelfs niet één. De roeken vliegen bijna altijd op anderhalve boomtophoogte pal over de telpost in noordelijke richting. Verwarring met TP-exemplaren is onmogelijk, want die zijn er niet.

Tot 2020 telden we dus slechts 27 exx, waarvan 12 op de Tongplaat (jaarindex 90%).

Voor de Roek geldt een berekende kruissnelheid van ≈33km/h en in bergachtiger streken van Europa zijn met de doelvolgradar treksnelheden in lucht gemeten van ≈47km/h [Bruderer et al, 182vv.]. Dat zijn waarden die typerend zijn voor alle kraaiachtigen, voorzover bekend.

Roek voorbeeld voorjaarstrek 2011.
Bron: [trektellen.nl].

Dagrecords

Uit 21 beschikbare dagrecords (dekking 100%) blijkt dat veel (59%) roeken (semi-) staartwinden benutten op de trek, zie ook de windroos. Ze houden kennelijk niet van harde winden, want voorbij Bft3 passeert nog slechts 4%.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
28-4-2006	NW	3	5	0,83
20-2-2019	ZW	2	2	0,60
16-3-2017	Z	3	2	0,35
10-4-2020	NO	2	1	0,17
27-2-2019	ZZO	1	1	0,25

Ontwikkelingen 2004-2020

Een relatie met landelijke of lokale ecologische variabelen is niet zichtbaar.

Het aandeel van de DB-Roek in de landelijke tellingen is gemiddeld ≈0,16%, en in de totale DB trek ≤0,004%.

De HDP is in de tijd aanzienlijk ingekort tot 8 dagen in de 2e helft van maart. De shiftgrafiek laat overigens – vaak bij behoud van die korte HDP – zulke grote variaties in de datums zien, dat roeken eigenlijk in elke willekeurige week van februari tot april verwacht kunnen worden, en dan is het na zo'n week ook meteen weer (bijna) afgelopen. De staafgrafiek ondersteunt dat beeld.

Onder voorbehoud van het bovenstaande is het gemiddelde verblijf in het winterkwartier berekend op ≈21-22 weken. De seizoensgrafiek illustreert dus ook forse deviaties.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar trekken roeken voornamelijk over (Zuid-) Oost Nederland en ligt het zwaartepunt bij de Limburgse telposten, zie de voorbeeldkaart van najaar 2014 hiernaast. Op de DB passeren ze meestal middelhoog en vrijwel pal over de telpost op een duidelijk zuidelijke koers. Risico op verwarring met TP-vogels is er in het najaar eveneens niet, om dezelfde reden als in het voorjaar.

De jaarlijkse aantallen- en intensiteitsvariaties zijn geprononceerder dan in het voorjaar. Naast jaren met géén roeken komen jaren met 12-17 exx voor. Totaal passeerden 99 exx de telpost tot 2020, waarvan de meeste (51 exx) het Zuidplaatje.

Roek voorbeeld najaarstrek 2014.
Bron: [trektellen.nl].

Dagrecords

In 41 beschikbare dagrecords is 100% van de voorbij gevlogen roeken gedekt. Zij passeerden net het meest (57%) bij (semi-) kopwinden uit vooral oostelijke richtingen, vertelt de windroos. Windkracht Bft3 was favoriet, maar nu durfde ook 16% de tocht aan bij Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-10-2004	ZZO	3	8	1,1
30-10-2017	NW	2	7	2,3
18-10-2003	O	3	7	1,3
16-10-2016	ZZO	3	6	4,0
23-10-2009	ZO	1	5	2,0

Ontwikkelingen 2003-2020

Er is geen aanleiding een correlatie met lokale ecologische variabelen te veronderstellen.

De bijdrage van DB-roeken aan de landelijke trek is ≈0,05% en die aan de trek over de DB slechts 0,003%.

De HDP wordt geleidelijk 19 dagen langer, min of meer symmetrisch om de oude heen, en beslaat begin oktober tot begin november.

Het gemiddelde zomerverblijf is ≈31 weken, maar er zijn flinke jaarlijkse afwijkingen.

Samenvatting

Roek *Corvus frugilegus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 398v.]	Kolonies in heel Europa behalve het uiterste zuiden en noorden	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W-Europa is overwinteringsgebied van N- en O-Europese roeken	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 182vv.]	33km/h, waargenomen treksnelheid ≈47km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	15	12
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	90%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,004%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,15%	0,17%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	14 mrt – 18 mrt – 9 apr (26)	18 mrt – 21 mrt – 26 mrt (8)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈21	≈22
Bijzonderheden status	≤1 ex in 2005, 2007, 2010, 2012-2016, 2018, 2020	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	51	48
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	94%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,003%	0,003%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,052%	0,054%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	14 okt – 15 okt – 27 okt (12)	6 okt – 27 okt – 6 nov (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈31	≈31
Bijzonderheden status	≤1 ex in 2006, 2007, 2012-2015, 2019	

HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Roek

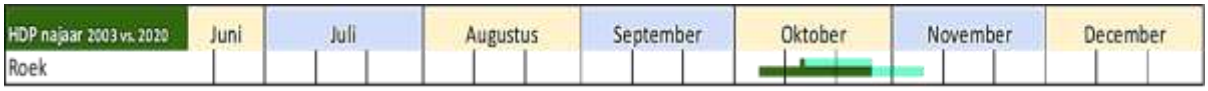
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Roek

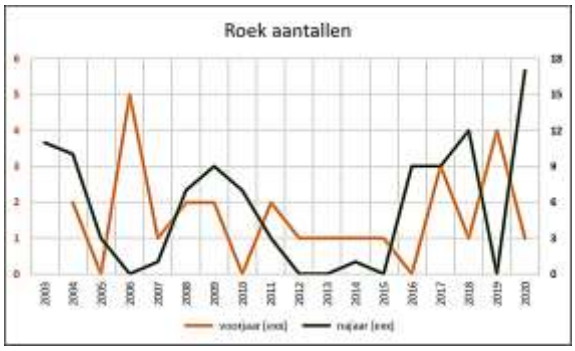
Roek aantallen

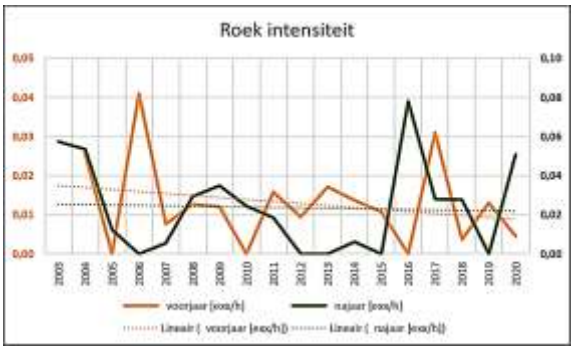
Roek intensiteit

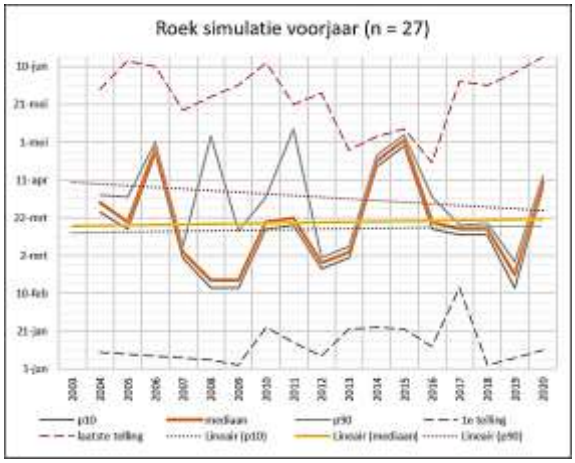
Roek simulatie voorjaar (n = 27)

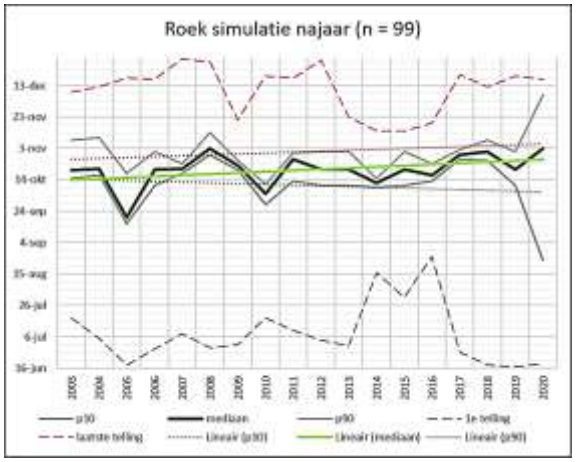
Roek simulatie najaar (n = 99)

Roek simulatie seizoensverblijf op medianen

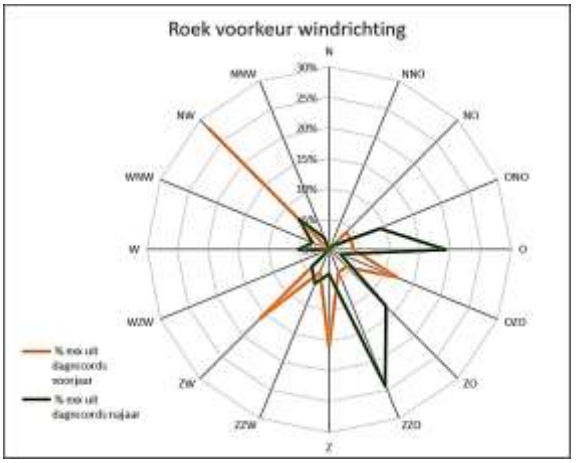
Roek voorkeur windrichting

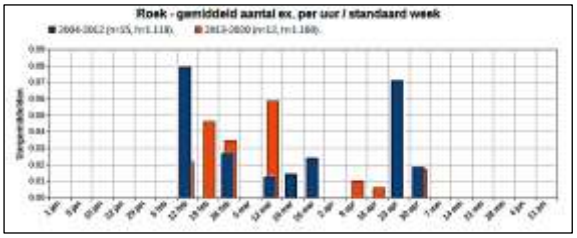
Roek - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

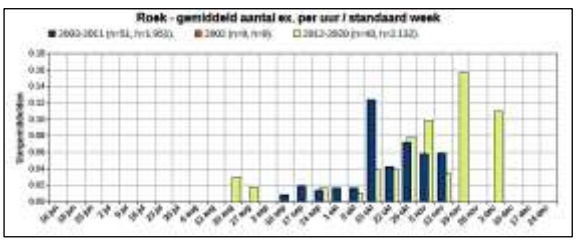
Roek - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Roek voorkeur windkracht

Zwarte Kraai *Corvus corone*

Voorjaar

Algemeen

Hoewel zwarte kraaien doorgaans standvogel zijn in W- en Z- Europa, is er toch doortrek over Nederland van vogels die wat verder van hun broedgebied overwinteren en *vice versa*. In het voorjaar wordt die trek overwegend opgemerkt bij bekende plaatsen van gestuwde trek zoals Breskens en de drie elkaar bijna dekkende Noord-Groningse telposten Ruidhorn, Noordkaap en Eemshaven [Sovon 2018, 400], zie bijgaand kaartje van topvoorjaar 2014 voor deze soort.

Toch mag de DB – onder de vele telposten die ook zwarte kraaien trekkend waarnemen – elk jaar wel rekenen op deze vogels, maar in nogal wisselende aantallen en intensiteiten zoals de lijngrafieken laten zien. De trend is de laatste jaren zelfs sterk toenemend.

Totaal passeerden 1.409 exx de telpost, op de Tongplaat (jaarindex 333%) aanzienlijk meer dan op het Zuidplaatje.

Zwarte Kraaien passeren de DB meest in groepjes van 2 of 3 exx, oplopend tot maximaal 10. Hun route loopt gewoonlijk net boven boomtophoogte schuin over de telpost of de Tongplaat naar het Noordoosten.

Zwarte Kraai voorjaar 2014. Bron: [trektellen.nl].

Zulke trek komt vrijwel dagelijks voor, maar het blijft oppassen geblazen om deze vogels niet te verwarren met langere vluchten van TP exemplaren. Criteria als 'doelgerichtheid', doorvliegrichting voorbij de populieren en vliegsnelheid spelen een rol bij de beoordeling.

Dat laatste criterium is nuttig: de kruissnelheid van de Zwarte Kraai is ≈37km/h, maar op trek zijn met doelvolgradars *airspeeds* gemeten van ≈49km/h [Tennekes 2009, 194]. Daarmee is de Zwarte Kraai de snelste van alle kraaiachtigen. Lokale, zich *extended* verplaatsende kraaien zijn gewoonlijk op hun gemak bezig en vliegen misschien op de *spaarsnelheid*, ca. 10% sneller dan de kruissnelheid (pagina 8-9). Maar trekkende vogels vliegen bijna per definitie met de boven vermelde 'brandstof-efficiënte' *treksnelheid* (Ibidem). Die ligt bij deze soort 30% boven de kruissnelheid – en dat valt de menselijke waarnemer best wel op.

Dagrecords

Het is niet verrassend dat de eerste 19 van 81 beschikbare dagrecords (dekking 71%) op de Tongplaat vielen. Deze vogels vlogen nauwelijks meer (51%) bij (semi-) kop- dan bij (semi-) staartwinden. De windroos laat dus een gevarieerd beeld zien. Zij benutten een vrij breed spectrum aan windkrachten, maar Bft2-3 zijn – net als voor andere kraaiachtigen met 60% wel favoriet. Daarbij is de visuele indruk van speels gemak tijdens het vliegen wat minder sterk dan bij de Kauw, maar toch ook weer niet gemakkelijk over het hoofd te zien.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-4-2019	O	3	41	12
25-3-2020	ZZO	3	29	5
14-3-2020	Z	4	28	4
21-3-2018	W	3	27	3
11-4-2020	O	2	25	3

Ontwikkelingen 2004-2020

Niet zozeer de aantallen, maar wel de intensiteiten zouden de indruk kunnen wekken dat de Zwarte Kraai-waarnemingen profiteren van de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat. Toch lijkt het wat prematuur om dat zo te stellen. De toename zet namelijk niet meteen na de verhuizing in, maar stijgt pas vanaf 2017, zoals de lijngrafieken aantonen. Ook is er geen aantoonbare relatie met de fors toegenomen teluren van die laatste jaren, want zowel aantallen als intensiteiten stijgen, terwijl dat toch normaliter een invers verband met de teluren heeft. Mogelijk zouden de toegenomen teldagen nog een rol spelen: we zouden meer aanwezig geweest zijn op 'kraaiendagen'.

Evenwel: de stijging is misschien wel te verbinden aan een algemene stijging in de Nederlandse trek. Die vertoont recentelijk een parallel lopende, zij het iets minder sterke stijging [trektellen.nl]. Die stijging zou dan kunnen samenhangen met een expansie van de soort als broedvogel in westelijk Nederland, met name in stedelijk gebied [Sovon 2018, 400]. Mogelijk correspondeert dat met een 'afkalvende biodiversiteit van het boerenland' en toenemende diervriendelijkheid van de stadsmens [Sovon Nieuwsbrief 07 juli 2014]. Dat zou een correlatie inhouden, niet met regionale, maar met landelijke ecologische variabelen. Onze voorjaarstrekkers kunnen dus vogels zijn die in Randstedelijk gebied willen gaan broeden.

Ondanks het zwaartepunt van de voorjaarstrek langs de kust, dragen DB-zwarte kraaien gemiddeld toch nog maximaal 1,4% bij aan de landelijke trek van de soort. De bijdrage aan de totale DB-voorjaarstrek bedroeg op het Zuidplaatje nog 0,1%, maar stijgt door de jaren ge-

leidelijk tot 0,4%. De soort is dus voor de telpost belangrijker geworden dan de telpost is voor de landelijke voorjaarstellingen.

De HDP is in de loop van de tijd 13 dagen langer geworden, min of meer symmetrisch om de eerdere HDP heen. Wel valt de mediaan bijna twee weken eerder.

Bijna geheel maart en april zijn nu de beste tijd geworden om trekkende zwarte kraaien waar te nemen. Doordat ook de najaarsmediaan een beetje vervroegt, blijft de berekende gemiddelde winterverblijfsduur stabiel op ≈23 weken op de trendlijn, uiteraard met jaarlijkse deviaties.

Najaar

Algemeen

In het najaar verloopt de trek niet zo geconcentreerd rond telposten bij de kust, maar vrij regelmatig over Oost- en Midden-Nederland. De DB ligt net op het randje daarvan en krijgt er in goede jaren nog een flink uitlopertje van mee, zie het kaartje van 2018 hiernaast.

De trek gaat in grote lijnen zoals die in het voorjaar: meest groepjes van 2-3 tot ongeveer 40 exx, dus groter dan in het voorjaar. Hun route bestrijkt gewoonlijk het hele Tongplaat-gebied, maar de trekrichting is nu uiteraard zuidwestelijk. En ook in het najaar moet worden opgelet om niet ten onrechte TP-vogels als doortrekker te bestempelen of andersom. Dezelfde criteria als in het voorjaar helpen dan (hopelijk) om de juiste beslissing te nemen.

Totaal passeerden 2.127 exx de telpost. Ook in het najaar is een forse stijging waarneembaar vanaf 2017.

Daardoor kreeg ook nu de Tongplaat weer de meeste zwarte kraaien 'te verwerken', wat een jaarindex van 235% opleverde.

Zwarte Kraai najaar 2018. Bron: [trektellen.nl].

Dagrecords

Tweederde van de 100 beschikbare dagrecords (dekking 67%) worden op de Tongplaat genoteerd en daarin zit dan al meer dan de helft van de gepasseerde vogels. 71% ervan vloog tegen (semi-) kopwinden, waaronder (windroos) een groot aandeel directe kopwind. In het najaar blijken ze sterkere winden aan te kunnen dan in het voorjaar, iets wat we wel bij meer soorten (achteraf) kunnen constateren: Bft4 krijgt 34% van deze dagrecordvogels mee, Bft3 nog 25% en daaronder neemt het verrassenderwijs steeds meer af.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-10-2018	ZW	4	85	11
15-10-2003	O	5	46	10
23-8-2018	ZZW	4	40	13
7-10-2012	NW	≤1	34	4
6-10-2018	W	3	32	4

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook in het najaar stijgen aantallen en intensiteiten van de kraaientrek voornamelijk in de laatste jaren, alweer in overeenstemming met een stijging van de landelijke aantallen en intensiteiten [trektellen.nl]. Tja, al die Randstedelijk broedende vogels willen kennelijk ook weer een keer terug. De *landelijke* correspondenties zoals boven beschreven, vindt men in het najaar waarschijnlijk ook terug. Dat impliceert dus dat de verhuizing van de telpost nauwelijks meespeelt bij de opgemerkte aantalsstijging en ruime intensiteitsverdubbeling op de trendlijn.

Het aandeel van de DB-kraaien in de landelijke trek stijgt op de Tongplaat naar 2,5%. Het aandeel in de DB-trek is maximaal 0,08%.

De HDP gaat geleidelijk van 29 naar 62 dagen in half september tot half november, waarbij p_{10} 25 dagen eerder valt, maar de mediaan nagenoeg op zijn plaats blijft.

De analoge beweging van de voor- en najaarsmedianen bewerkt dat het zomerverblijf op de trendlijn bij alle jaarlijkse variaties toch redelijk constant op ≈29 weken blijft.

Samenvatting

Zwarte Kraai *Corvus corone*		
Broedgebied [Sovon 2018, 400v.]	W- en Z-Europa, oostelijker overgaand in Bonte Kraai	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W- en Z-Europa, 's winters deels andere locaties dan 's zomers	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 194]	≈37km/h, waargenomen treksnelheid ≈49km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	365	1.053
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	333%
Intensiteit [exx/h]	0,3	0,9
Aandeel in DB [% alle exx]	0,1%	0,4%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,6%	1,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 mrt – 8 apr – 23 apr (44)	4 mrt – 26 mrt – 30 apr (57)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈23
Mogelijke foutbronnen	Altijd verwarring mogelijk tussen 'trek' en 'extended lokale verplaatsingen'.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	634	1.493
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	235%
Intensiteit [exx/h]	0,3	0,7
Aandeel in DB [% alle exx]	0,04%	0,08%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,8%	2,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 okt – 23 okt – 8 nov (29)	15 sep – 22 okt – 17 nov (63)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈29
Mogelijke foutbronnen	Altijd verwarring mogelijk tussen 'trek' en 'extended lokale verplaatsingen'.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Kraaiachtigen: Zwarte Kraai

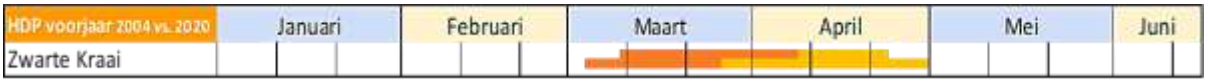

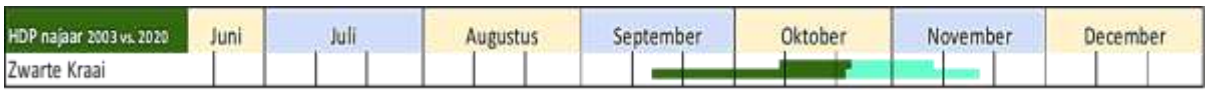

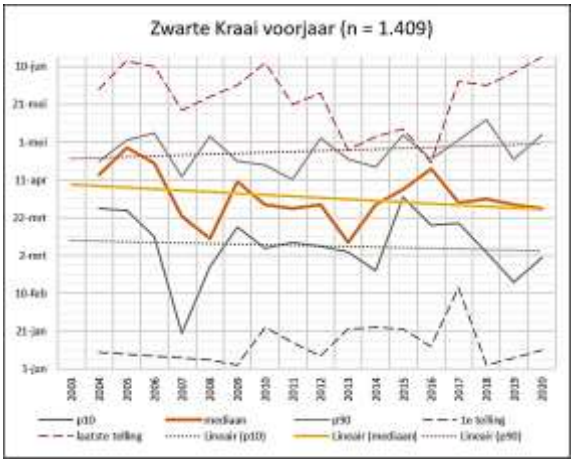

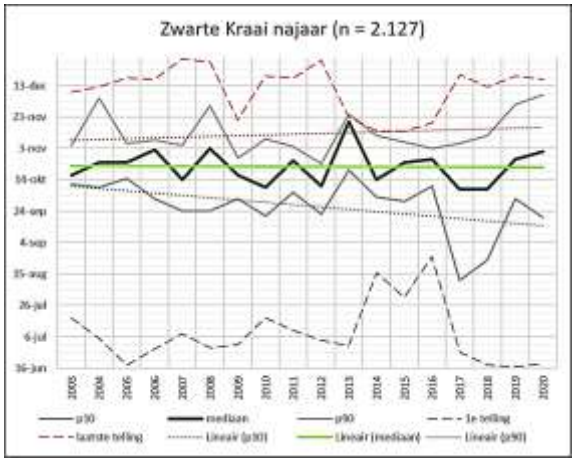

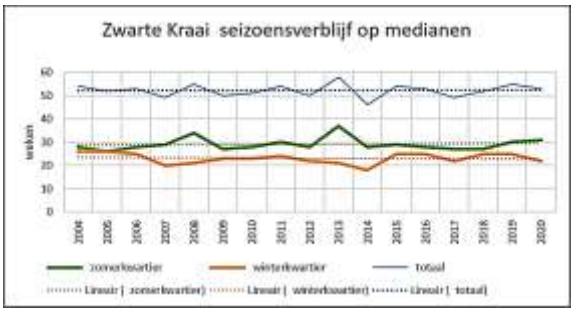

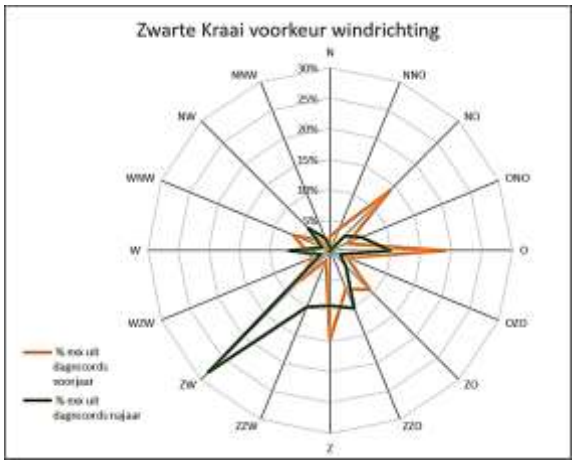

Kraaiachtigen overig

Van de **Klapekster** zijn elf individuele waarnemingen, waarvan 1 in maart 2012 en alle andere in oktober-november. 5 vogels kwamen langs het Zuidplaatje, 6 langs de Tongplaat.

Klapekster

De **Wielewaal** is met 23 exx door de jaren heen ook geen echt succesnummer op de DB. Er waren 18 voorjaarswaarnemingen van de derde decade april tot dito mei en 5 najaarswaarnemingen eind juni en begin augustus. De Wielewaal is een typisch voorbeeld van een soort die vanaf het Zuidplaatje veel beter kon worden opgemerkt, dankzij de nabijheid van de populieren langs de Nieuwe Merwedeweg. Van de najaarsvogels is slechts één gezien vanaf de Tongplaat, van de voorjaarsvogels twee.

Wielewaal vrouw

Eén **Bonte Kraai** passeerde de DB op 13 maart 2016. Deze soort is tegenwoordig toch een aardige zeldzaamheid in ons land en onze regio. Laconiek schreef Marco erbij: *"Bonte Kraai nieuw voor de telpost"*.

Bonte Kraai. Archieffoto Hardenhoek

Een **Raaf** onderging hetzelfde lot op 21 september 2013*: "Raaf nieuwe telpostsoort"*, vonden Hans, Marco en Bas.

Raaf

De **Pestvogel** wekte iets meer enthousiasme: *"Een leuke telling met als absoluut hoogtepunt de 2 pestvogels welke kortstondig TP zaten boven in een boom recht voor de telpost. Na enkele minuten verdwenen de vogels in een WNW richting"*, schreven Michel en Wouter bij de eerste waarneming op 28 oktober 2003. Van deze soort werden 17 exx gezien op 6 teldagen, alle vanaf het Zuidplaatje in de laatste decade van oktober tot de laatste van november.

Pestvogel. Archieffoto

21. Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen

Zwarte Mees *Peripatus ater*

Voorjaar

Algemeen

De DB merkt zo weinig van enige voorjaarstrek van de Zwarte Mees (20 exx in 17 jaar), dat het niet eens mogelijk is uit het geheugen een trekroute aan te geven. Ze zullen wel van singeltje naar singeltje 'hoppen'. Op de Tongplaat werd slechts één exemplaar geteld. De voorjaarstrek over Nederland is trouwens minimaal, want de vogels van de DB tellen nog wel voor 2% van de landelijke trek. Bij zo weinig gegevens is analyse achterwege gelaten.

In de samenvatting staan dus geen percentages, noch shift- en seizoensdata. Daardoor is het ook onmogelijk de contrabeelden in het najaar te berekenen. De grafieken presenteren voor het voorjaar slechts aantallen en intensiteiten voor de volledigheid. De staafgrafiek suggereert dat de zwarte mezentrek ergens tussen 19 maart en 22 april plaatsvindt of -vond.

Najaar

Algemeen

In 'gewone' najaren worden op de DB geen of nauwelijks zwarte mezen trekkend opgemerkt. De soort 'doet' evenwel aan invasies, waarin vogels tot uit Rusland kunnen voorkomen (Sovon 2018, 408]. Tijdens zulke invasiejaren passeren ineens vele honderden tot enkele duizenden vogels bij >5 exx/h. Topjaar was 2012 met 2.968 exx.

Het gebruikelijke trekgedrag van de Zwarte Mees is 'hoppend' van struikgroep naar struikgroep, meestal niet hoger dan de boomtoppen. Daarbij steken ze soms wel de Tongplaat laag over het water over. De meest voorkomende trekrichting is oostelijk, iets wat op meer telposten wordt gezien.

Totaal passeerden 10.863 exx de telpost, in vele jaren waren het er maximaal 45 of minder. Op het Zuidplaatje werden er meer geteld dan op de Tongplaat (jaarindex 64%).

Trekgedrag en uiterlijke aanblik van vliegende zwarte mezen doen niet vermoeden dat de vogel feitelijk een krachtige vlieger is met een grote powerreserve: de met doelvolgradars gemeten treksnelheid (≈38km/h) is 186% van de kruissnelheid van ≈21km/h, die de vogel noodzakelijk moet aanhouden om niet 'uit de lucht te vallen' [Tennekes 2009, 192].

Dagrecords

Niet minder dan 21 van 100 beschikbare dagrecords (dekking 98%) vallen in topjaar 2012. Bij de dominante trekrichting van West naar Oost komt na aanpassing van de standaardindeling de berekening erop neer dat 55% van deze vogels bij (semi-) kopwinden vliegt. De windroos laat zien dat in dit geval 'semi' wel serieus moet worden genomen. De powerreserve van de vogel blijkt dan: windkrachten van Bft4+ worden door maar liefst 51% getrotseerd. Evenwel, bij Bft3 en op windstille dagen willen ze ook best wel vliegen (elk 19%).

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
3-10-2010	ZZO	5	1.289	136
14-9-2008	ONO	4	568	44
26-9-2012	ZW	5	521	174
12-9-2005	NO	1	500	500
25-9-2005	ZO	4	452	50

Ontwikkelingen 2003-2020

Bij een invasiegedreven soort is het onmogelijk te spreken over lokale ecologische variabelen. Daarentegen is een correlatie met de landelijke trek erg duidelijk, toont de extra staaf-lijngrafiek op de grafiekpagina: de DB-trek past in de invasies, het ene jaar geprononceerder dan het andere, in 2010 zelfs opvallend sterk.

Qua intensiteit is het vergelijk wat variabeler, maar een extra staaf-lijngrafiek toont dat de intensiteit op de DB in sommige invasiejaren algauw 3-13x zo hoog is als de landelijke. Dat lijkt vreemd, omdat zwarte mezen meest in oostelijk Nederland overwinteren. Het is echter wel in lijn met wat [Sovon.nl] opmerkt: "Slechts een klein deel van de invasievogels lijkt te blijven overwinteren." De DB-doortrekkers zijn dus kennelijk andere vogels dan de overwinteraars. Dat geldt dan ook voor heel Nederland, want op de kaart van 2012 hiernaast zijn juist de oostelijke telposten onderbedeeld. In andere invasiejaren (2005, 2008) ligt het zwaartepunt zelfs nog dichter bij en langs de Noordzeekust.

Op beide locaties is het aandeel van DB-zwarte mezen in de landelijke tellingen niet minder dan 5,4%. Aangezien de jaarindex op de Tongplaat nog 64% bedraagt, is de implicatie dat ook landelijke invasies in de loop van de tijd zijn afgenomen. In de DB-najaarstrek deelt de vogel voor slechts 0,40-0,22%.

Zwarte Mees najaar 2012. Bron: [trektellen.nl]

De HDP valt in de loop van de tijd vrij geleidelijk ≈19 dagen later en beslaat nu het grootste deel van oktober.

Over een verblijf in het zomerkwartier zijn bij ontstentenis van voorjaarsgegevens geen uitspraken mogelijk.

Samenvatting

Zwarte Mees *Peripatus ater*		
Broedgebied [Sovon 2018, 408v.]	Boreaal, gematigd en mediterraan naaldbos Eurazië en Marokko	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Dispersie standvogels na broedtijd, soms invasies o.a. uit Rusland	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈21km/h, waargenomen treksnelheid ≈38km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	19	1
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	3,2%	0,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Ergens tussen 19 maart en 22 april	
Bijzonderheden status	Alleen waargenomen in 2004, 2008, 2009 2013, alle ≤13 exx	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	6.609	4.254
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	64%
Intensiteit [exx/h]	3,4	2,0
Aandeel in DB [% alle exx]	0,40%	0,22%
Aandeel najaarstrek soort over NL	5,4%	5,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 sep – 28 sep – 11 okt (23)	6 okt – 17 okt – 30 okt (24)
Bijzonderheden status	≥989 exx in 2005, 2008, 2010, 2012 en 2015	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Zwarte Mees

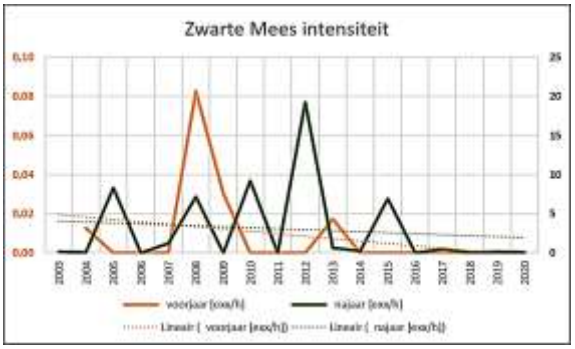

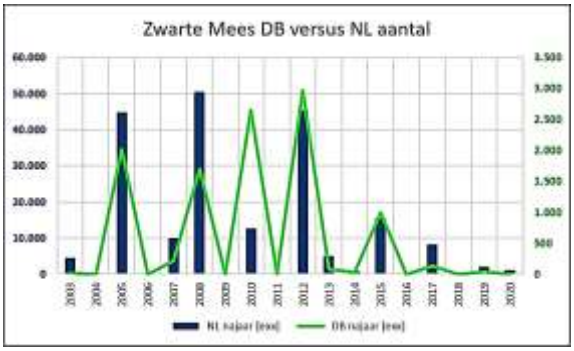

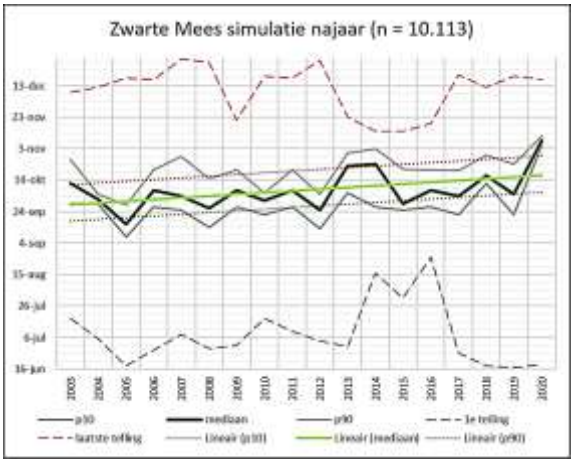

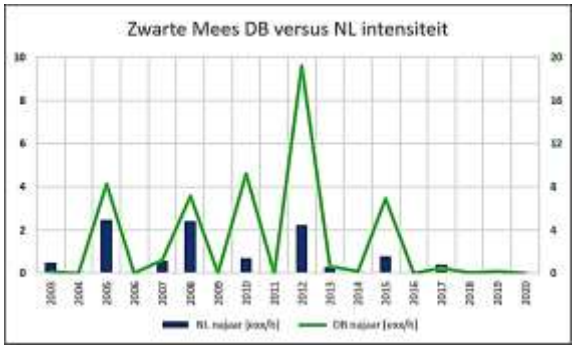

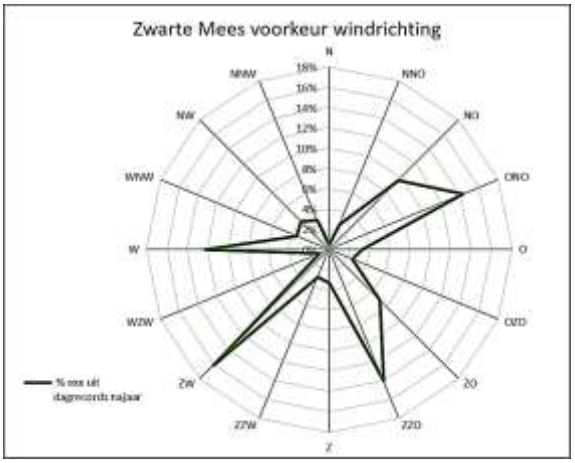

Pimpelmees *Cyanistes caeruleus*

Voorjaar

Algemeen

Zoals andere mezensoorten trekt de Pimpelmees meestal vrij laag van struikgroep naar struikgroep – in de praktijk van de Tongplaat achter onze rug langs zodat we misschien wat vogels zullen missen. Incidenteel trekken kleine groepjes laag over het riet of juist hoog over het midden van de Tongplaat. Omdat zich vaak wat pimpelmezen in de nabije omgeving ophouden is niet altijd duidelijk of we met doortrekkers of TP-vogels te maken hebben.

Totaal passeerden 923 exx de telpost, waarvan 409 het Zuidplaatje en 514 exx de Tongplaat.

De kruissnelheid moest worden berekend aan de hand van biometrische gegevens en komt dan uit op ≈24km/h. Bij ontstentenis van radarmetingen wordt de treksnelheid onder voorbehoud geschat op ≈45km/h op grond van analogie met andere mezen.

Dagrecords

Bij de bescheiden seizoensaantallen (max 131 exx in 2020) valt het 1e dagrecord best op. Er zijn 90 dagrecords beschikbaar (dekking 80%), waaruit volgt dat pimpelmezen net iets meer (53%) bij (semi-) staartwinden trekken, dan andersom. Dat gaat dan overwegend (67%) bij windkracht Bft3-4 onder dekking van struiken.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-3-2011	NNO	3	74	12,3
5-3-2013	ZZO	3	27	3,0
7-3-2020	WZW	4	24	6,0
15-3-2009	WNW	4	21	2,8
26-3-2020	NO	3	19	4,8

Ontwikkelingen 2004-2020

In het algemeen zijn aantal en intensiteit op de Tongplaat wat hoger dan op het Zuidplaatje, zodat voorzichtig mag worden verondersteld dat de verhuizing van de telpost enige positieve invloed heeft gehad op de tellingen.

Met ruim 3% aan pimpelmezen is de telpost relatief belangrijk voor de landelijke trek van de soort. Het aandeel in de DB-trekvogels schommelt rond 0,14%.

In 2020 is de HDP 10 dagen korter dan in 2004 en beslaat nog 47 dagen van half februari tot de 1e decade van april. Opvallend is de 30 dagen vroeger vallende mediaan die nu al op 25 februari valt. Overigens zijn de jaarlijkse variaties erg groot, en we spreken dus over gemiddelde waarden op de trendlijnen. De sterk vervroegde mediaan is terug te vinden in het verblijf in het winterkwartier dat van ≈24 naar ≈21 weken is teruggelopen.

Najaar

Algemeen

Het trekgedrag van de Pimpelmees is in het najaar analoog aan dat van het voorjaar: laagvliegend van struik naar struik, met soms wat hogere groepjes. Opvallend is, dat pimpelmezen in september relatief vaak noordelijke/oostelijke richtingen aanhouden, terwijl dat in oktober 'normaliseert' naar zuidelijk/westelijk. In sommige jaren is er in juni/juli een behoorlijke landelijke dispersie van 1kj vogels. De zeldzame keren dat we daar op de DB spaarzamelijk in delen, vliegen deze pimpeltjes laag en westelijk in groepjes door de wilgensingel en over het riet aan de rivierkant. Het risico op verwarring met TP-vogels is in het najaar gering: de groepsgrootte van doortrekkers overtreft dikwijls het aantal aanwezig geachte TP-vogels.

Totaal passeerden 27.283 exx de telpost met uitschieters boven 3.500 exx in 2008, 2010 en 2012 bij gemiddeld zo'n 600 vogels in de andere jaren. Het Zuidplaatje was beter bedeeld dan de Tongplaat (jaarindex 63%).

Dagrecords

Van 100 beschikbare dagrecords (dekking 82%) noteerden we er 15 in 2008, 19 in 2010 en 14 in 2012 – samen goed voor 17.862 pimpelmezen – wat dus voor alle 15 andere jaren samen net 52 records met 4.396 vogels van die 82% overlaat. Alleen 2010 is in de dagrecords al goed voor 8.928 exx, en dat is in de tabel wel zeer opvallend weerspiegeld.

Omdat de pimpelmezen verschillende trekrichtingen aanhouden, kan uit de dagrecords niet worden afgeleid of ze nu kop- of staartwinden prefereren. De windroos geeft in ieder geval het beeld. Hoewel je dat bij de hortende vlucht niet zou zeggen, zijn mezen in het algemeen – en dus waarschijnlijk ook pimpelmezen wel – krachtige vliegers en op grond daarvan durfden we het aan een schatting van de treksnelheid te geven op ongeveer 185% van de kruissnelheid. De powerreserve wordt gedemonstreerd door de windkrachtgrafiek: 76% van de in dagrecords getelde vogels vloog bij Bft3-5, waarbij Bft4 zelfs het primaat heeft.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
13-10-2008	ZW	3	2.971	350
3-10-2010	ZZO	5	1.497	158
10-10-2010	ONO	4	1.220	174
9-10-2010	O	4	1.146	208
25-9-2010	W	4	1.105	138

Ontwikkelingen 2003-2020

Zelfs met de piek van 2012, het eerste jaar op de Tongplaat, is er aanleiding om te stellen dat de verhuizing van de telpost negatief is uitgevallen voor het waarnemen van pimpelmezentrek. Dat is echter niet het hele verhaal – of misschien helemaal het verhaal niet. De pimpelmezentrek over de DB loopt namelijk synchroon met de landelijke trek – en die vertoont exact eenzelfde forse afname na 2012 (grafiek). Dat is ook wel congruent met de broedvogelaantalsontwikkeling [Sovon.nl].

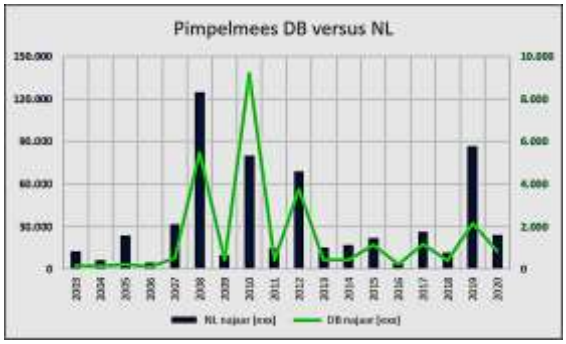

Landelijk bijzonder was de 3e decade van juni 2019. Deze viel op door wat telpost Zwarte Pad opmerkte bij de telling van 24 juni: *"Ongekende dispersie Pimpelmees. Tussen 06:30 en 09:30 u. naar Noord struiktrekkende juveniele Pimpels langs de voet van de telpost. In groepen van gemiddeld 15, even foeragerend en snel door over Meijendel."* René van Rossum van telpost Berkheide schreef op 23 juni bij een foto: *"Grootste groep was 90 ex! Ikzelf (…) had 1.130 Pimpels naar noord. In het najaar heb je dit geregeld, maar in het voorjaar heb ik dit nog nooit meegemaakt! Vluchten ze voor de aankomende hitte die uit het zuiden aankomt? Of is er voedselgebrek? Zover ik kon zien gaat het vooral om 1ekj vogels ..."* Even ervan afgezien dat hier vergeten schijnt dat tellingen vanaf 16 juni gelden als *najaarstellingen*, onderstreept ook deze opmerking dat het waarschijnlijk om dispersie van jonge pimpels gaat. Meerdere tellers op meerdere posten merkten het ook op, en *alle* foto's van pimpelmezen op trektellen.nl uit deze periode bevestigen dat.

Pimpelmees juni 2019. Bron: [trektellen.nl]

Bovenstaand patroon van het fenomeen benadrukt de welbekende stuwingspunten bij het IJsselmeer en de Noordzeekust. Ongeacht een overwegend zuidwestelijke trekrichting werden langs de Noordzeekust opvallend veel noordwaarts trekkende pimpels gezien. *In deze ene decade* werden ruim 41.000 vogels geteld. Hoezeer deze dispersie het verdere seizoen heeft beïnvloed, blijkt uit onderstaande grafiek, die – landelijk – 2019 vergelijkt met 2008 en 2010.

Landelijke trek van de Pimpelmees in 2008-2010-2019. Bron: [trektellen.nl]

Najaar 2019 passeren 86.561 exx. Daarvan dus ongeveer de helft gedurende eind juni, en zo blijft weinig over voor de gebruikelijke HDP van medio september tot eind oktober, zie de lage blauwe staafjes in die periode. In 2010 (oranje) is het beeld vergelijkbaar, maar wat minder geprononceerd. Daarentegen valt in 2008 (groen) en 2012 (niet getoond) de pimpelmezentrek

geheel binnen de gewone HDP. Het kopje *Wat bezielt de Pimpelmees?* op [Sovon.nl] biedt een leuke samenvatting van het bovenstaande.

De DB kreeg hiervan nauwelijks iets mee. Van de 2.150 exx van 2019 passeerden onverwacht wel 147 exx (7%) in juni en begin juli, maar verder verliep de trek heel normaal in de gewone HDP. Het illustreert hoe dominant de locatie van een telpost in combinatie met de windrichting is voor het al of niet delen in landelijke fenomenen van de vogeltrek.

In de landelijke trek zijn DB-pimpels met 5,4-3,8% vertegenwoordigd, in de DB-trek met maximaal 1%.

De HDP is in 2020 op de trendlijnen 40 dagen langer dan in 2003, vrijwel geheel op rekening van een 42 dagen vroeger vallende p_{10}, terwijl p_{50} daarentegen vijf dagen naar achter gaat. Daarmee loopt de HDP nu van half augustus tot eind oktober. In de shiftgrafiek is duidelijk de invloed van de junitrek van 2019 (en 2020 maar dan op mini-schaal) op deze HDP berekening te zien. Het gemiddelde zomerverblijf op de medianen is verlengd van ≈28 naar ≈32 weken.

Samenvatting

Pimpelmees *Cyanistes caeruleus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 416v.]	Geheel Europa behalve uiterste Noorden	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	In NL standvogels en Duitse tot Russische broedvogels	
Kruissnelheid [berekend]	≈24km/h, geschatte treksnelheid ≈45km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	409	514
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	141%
Intensiteit [exx/h]	0,37	0,44
Aandeel in DB [% alle exx]	0,10%	0,18%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	3,9%	3,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 feb – 27 mrt – 10 apr (57)	15 feb – 25 feb – 3 apr (47)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈24	≈21
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met in de omgeving verblijvende standvogels mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	16.701	10.582
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	63%
Intensiteit [exx/h]	8,6	5,0
Aandeel in DB [% alle exx]	1,0%	0,6%
Aandeel najaarstrek soort over NL	8,6%	5,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	28 sep – 4 okt – 31 okt (33)	17 aug – 9 okt – 29 okt (73)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈28	≈32

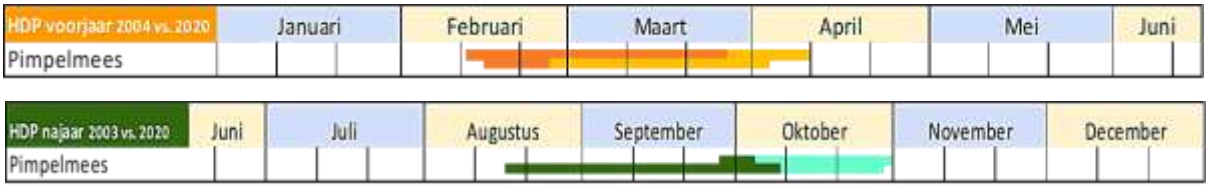
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Pimpelmees
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Pimpelmees

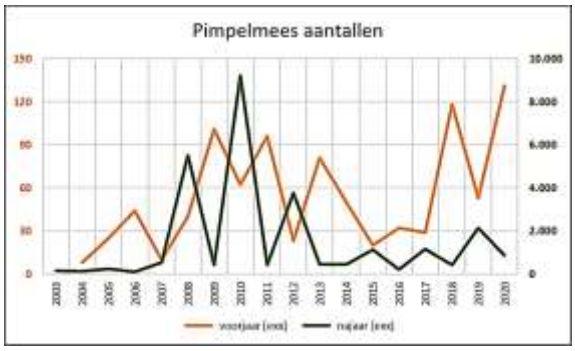
Pimpelmees aantallen

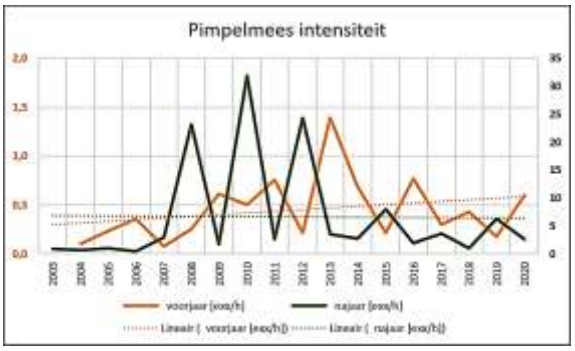
Pimpelmees intensiteit

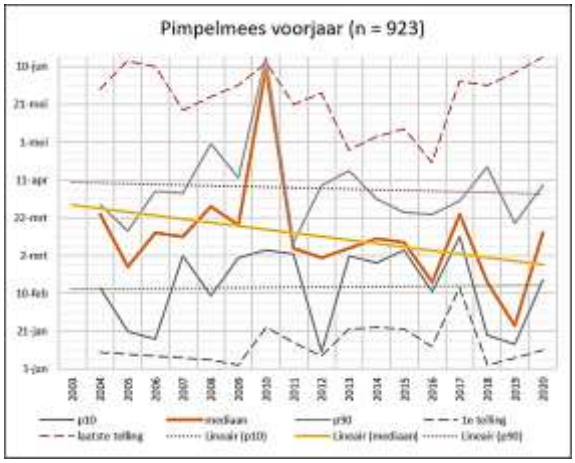
Pimpelmees voorjaar (n = 923)

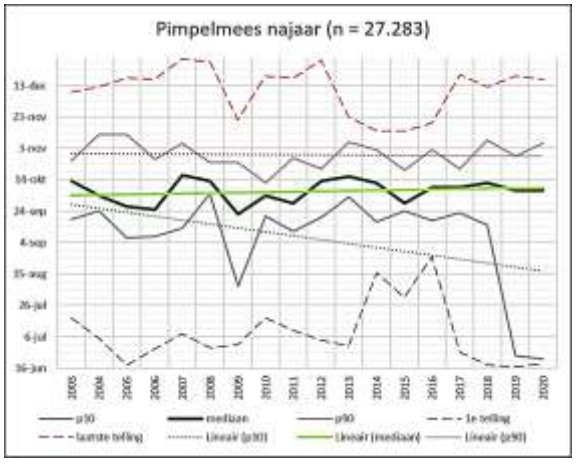
Pimpelmees najaar (n = 27.283)

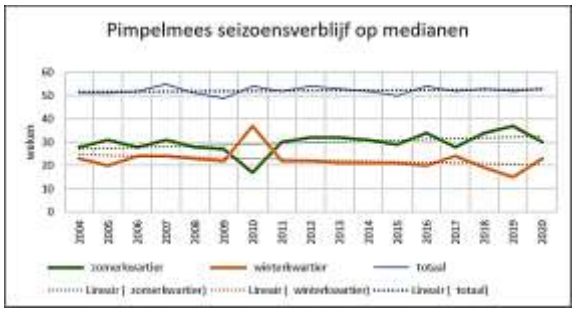
Pimpelmees seizoensverblijf op medianen

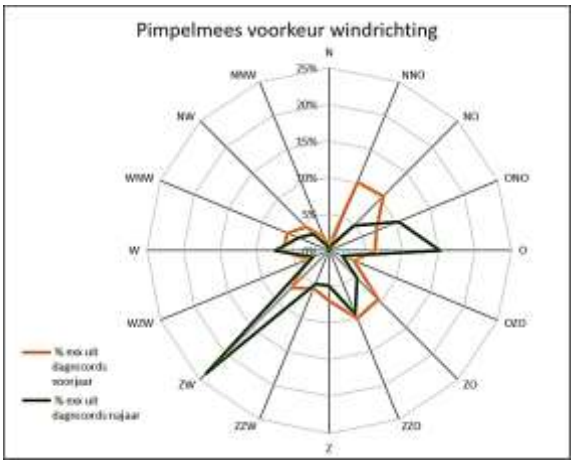
Pimpelmees voorkeur windrichting

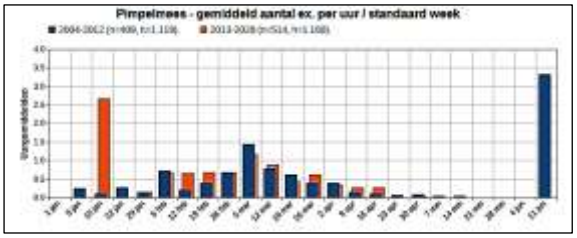
Pimpelmees - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

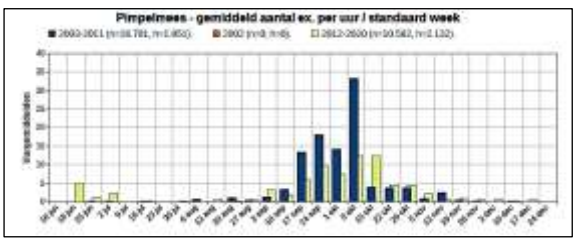
Pimpelmees - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

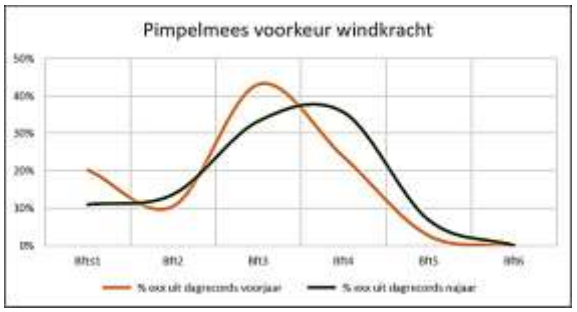
Pimpelmees voorkeur windkracht

Koolmees *Parus major*

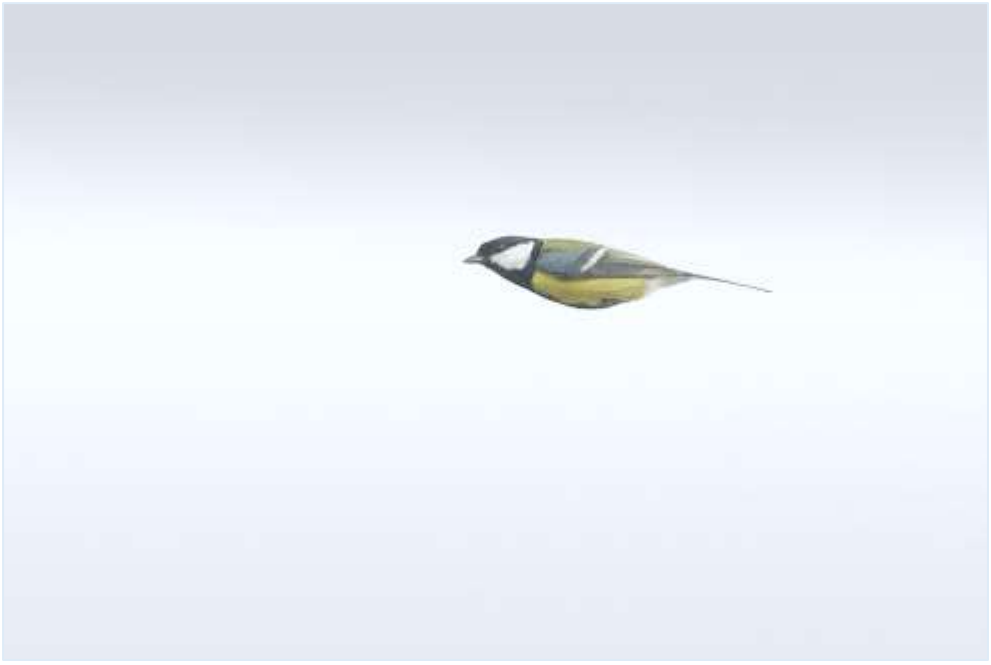

Voorjaar

Algemeen

Koolmezen passeren in het voorjaar de telpost overwegend in groepjes laag over het riet en ook wel van struik tot struik zoals andere mezen. Dit laatste is weleens dominanter te zien bij de voormalige eendenkooi op 650m NO van de telpost en wordt dan door tellers op de terugweg gesignaleerd en alsnog genoteerd. Sporadischer komen zeer hoog en vrij vliegende kleine groepjes voor. Er zijn altijd wel wat TP-koolmezen, dus er is een klein risico om deze ten onrechte als trekkers te noteren.

Doortrekkers komen evenwel vaak in grotere groepjes dan dat er TP-ers bekend zijn.

Er trokken 1.047 exx over de telpost tot 2020, de meeste over de Tongplaat (jaarindex 324%).

De kruissnelheid is ≈24km/h. Trekkend bereikt de soort de dubbele snelheid, ≈49km/h, verraden radarmetingen [Tennekes 2009, 192]. Dat is alhier ook wel te vermoeden vanuit de *power* waarmee hoge groepjes zich tegen harde kopwinden in over de Tongplaat heen worstelen.

Dagrecords

Niet minder dan 20 van de 88 beschikbare dagrecords (dekking 75%) vielen in topjaar 2019 met zijn 199 exx. De vogels uit de dagrecords vlogen het liefst (61%) bij (semi-) staartwinden met een beetje nadruk op de oostelijke sector. Windkrachten Bft3 en Bft2 mochten zich kennelijk verheugen in de belangstelling van resp. 40% en 21% van deze vogels. Daarbuiten bleef het bij minder dan 20%.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-3-2013	O	≤1	40	9
3-2-2018	ZW	3	36	12
23-2-2019	Z	2	32	5
5-3-2013	ZZO	3	24	3
18-2-2013	OZO	≤1	21	7

Ontwikkelingen 2004-2020

De tellingen van koolmezen alhier zijn niet geloofwaardig in verband te brengen met lokale ecologische variabelen. Veeleer vertonen zij enige relatie met landelijke trektellingen, maar niet helemaal: in de hoge landelijke piek van 2013 deelt de DB wel mee, maar aanzienlijk gedempter. Daarentegen verbleekt de landelijke piek van 2018 weer tegenover die van de DB.

Het gemiddelde aandeel van DB-koolmezen in de landelijke voorjaarstrek groeit van 3,2% op het Zuidplaatje naar 3,4% op de Tongplaat. Het aandeel in de DB-trek is 0,27% vanaf 2013. Daarvóór zit het op 0,06%. Misschien toch een aanwijzing dat de verhuizing van de telpost in 2012/2013 voor het tellen van deze soort gunstig heeft uitgepakt?

De HDP is vrijwel hetzelfde gebleven en loopt ruwweg van de 2^{e} decade van februari tot eind maart. Alleen de mediaan vervroegt een week. Versterkt door forse individuele jaarverschillen is het gemiddelde verblijf in het winterkwartier met twee weken afgenomen naar ≈20 weken. Vooral topjaren 2018-2019 vallen op door een zeer vroege p_{10} rond 18 januari.

Najaar

Algemeen

In het najaar zijn koolmezen eerder 'struiktrekkers' en 'hoogvliegers' dan 'riettrekkers'. Opmerkelijk is wel dat zij nu eens dominant oostwaarts passeren, en dan weer westwaarts. Het lijkt alsof ze steeds de rivieroever aftasten naar een geschikt plekje om over te steken.

We telden 9.208 koolmezen, waarvan alleen al 2.273 exx (25%) in 2012. Met die topper is dan de toon gezet voor een jaarindex van 187% op de Tongplaat.

Dagrecords

Topjaar 2012 vat in 8 van de 100 benutte dagrecords (dekking 67%) meer dan 35% van de inbegrepen 6.144 vogels. Bij de wisselende trekrichtingen kan geen windpreferentie worden bepaald. Maar bij de vastgestelde – voor 40% preferente – windkracht Bft4 is het niet onlogisch te veronderstellen dat (semi-) staartwinden een lichte voorkeur genieten.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-10-2012	ZW	4	1.391	397
8-10-2008	NW	3	367	49
19-10-2012	VAR	2	288	64
15-10-2012	ZW	3	249	42
14-10-2019	NO	≤1	164	36

Ontwikkelingen 2003-2020

Vanaf 2008 weerspiegelen de DB-variaties keurig – maar met variabele 'versterking' – de landelijke tellingen (grafiek volgende bladzijde): 2012 kan met een voor koolmezen niet gebruikelijke terminologie wel een 'invasiejaar' worden genoemd. Daarnaast: ook als 2012 tijdelijk uit de berekening wordt geëlimineerd, blijft de stijging in aantal en intensiteit wat bovenproportioneel tegenover de landelijke ontwikkelingen, groot genoeg om te suggereren dat de Tongplaat de betere locatie is om koolmezentrek te zien. Een (niet gepresenteerde) simulatie met trendlijnen toonde dat aan.

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Koolmees

DB-koolmezen doen op de respectievelijke locaties voor 1,9-2,8% mee in de landelijke trek en voor 0,19-0,32% in de DB-trek, een ondersteuning van bovenstaande bewering.

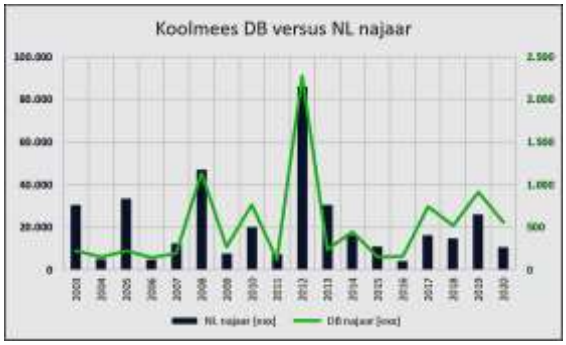

De HDP verlengt in de loop van de tijd geleidelijk van 28 naar 59 dagen en beslaat nu begin september tot begin november. De verlenging zit min of meer symmetrisch om de vorige HDP heen met enige nadruk op de p_{10} zijde. De mediaan valt 3 dagen later dan voorheen.

Het zomerverblijf gaat van ≈30 naar ≈32 weken, een gevolg van de gezamenlijke ontwikkelingen in voor- en najaar.

Samenvatting

Koolmees *Parus major*		
Broedgebied [Sovon 2018, 418v.]	Geheel Europa behalve IJsland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	NL vogels zijn grotendeels standvogel. Doortrekkers uit O-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈24km/h, waargenomen treksnelheid ≈49km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	270	777
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	324%
Intensiteit [exx/h]	0,24	0,67
Aandeel in DB [% alle exx]	0,06%	0,27%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	3,2%	3,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 feb – 9 mrt – 4 apr (51)	13 feb – 2 mrt – 3 apr (49)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈22	≈20
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	3.212	5.996
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	187%
Intensiteit [exx/h]	1,6	2,8
Aandeel in DB [% alle exx]	0,19%	0,32%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,9%	2,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	24 sep – 7 okt – 22 okt (28)	6 sep – 10 okt – 4 nov (59)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈30	≈32

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Koolmees

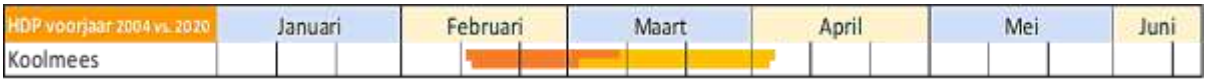

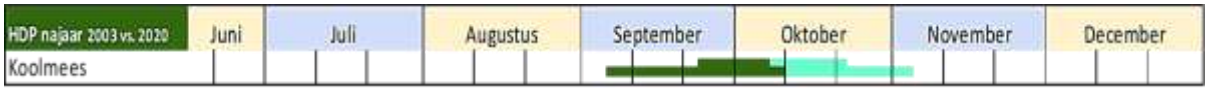

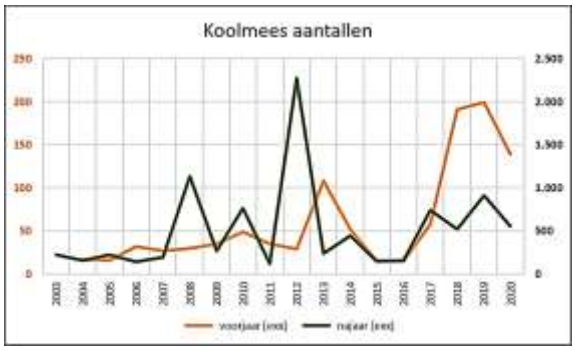

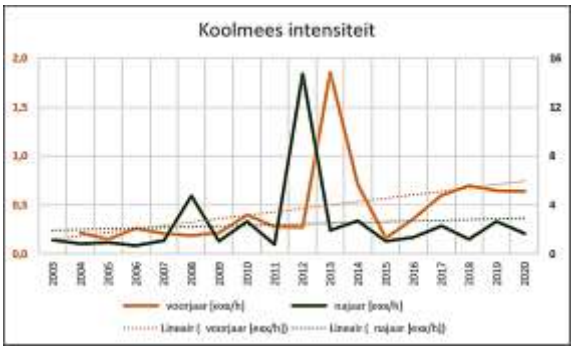

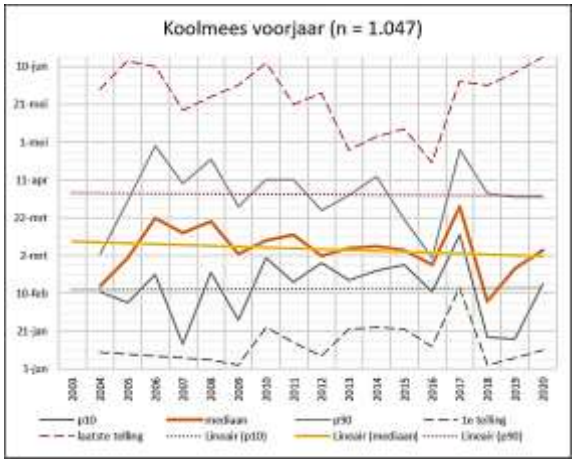

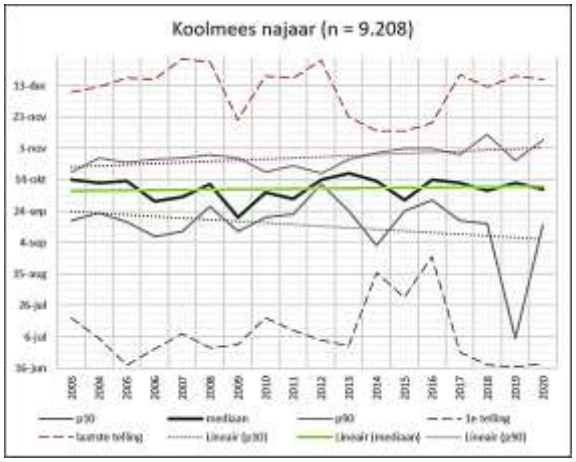

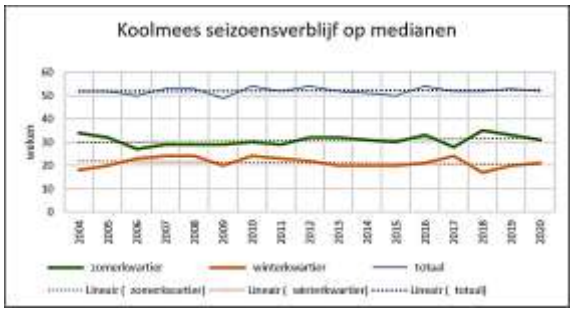

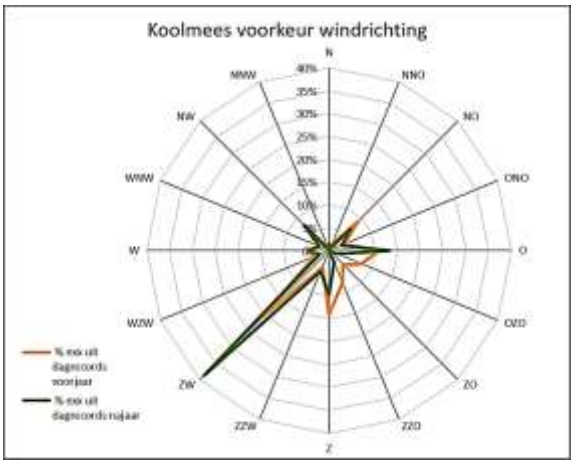

Buidelmees *Remiz pendulinus*

Voorjaar

Algemeen

In alle voorjaren zijn slechts twee buidelmezen als doortrekker genoteerd, op 2 april 2011 en op 28 maart 2017. De laatste vogel was in eerste instantie ten onrechte als TP-vogel bestempeld. Dat is achteraf gecorrigeerd.

De enige aanwijzing uit deze twee incidenten is, dat de HDP alhier *mogelijk* van eind maart tot begin april loopt. De najaarstrek leent zich wel voor wat meer analyse.

Najaar

Algemeen

Buidelmezen op trek zijn niet altijd zo mooi te zien als op de foto (oktober 2018 bij een zachte ZZO-wind). Meestal volgt determinatie op de kenmerkende roep zonder dat de laag door het riet trekkende vogeltjes goed gezien worden. Buidelmezen op of over de Tongplaat zijn vrijwel altijd zekere doortrekkers. Pleisterende of broedende exemplaren zijn er nooit vastgesteld [Avifauna 2020, 383v.].

Totaal passeerden 36 exx de telpost, 19 het Zuidplaatje en 17 exx de Tongplaat, die aldus een jaarindex van 89% krijgt.

De kruissnelheid kon alleen maar ruwweg worden berekend op grond van biometrische gegevens en de tot nu toe enig beschikbare foto op trektellen.nl waaruit het vleugeloppervlak met enige waarschijnlijkheid kon worden gedestilleerd. Die komt dan uit op ≈20km/h. Een treksnelheid is onbekend. Daarmee is de Buidelmees, met de Goudhaan [Bruderer et al, 143], een van de langzaamsten onder onze trekvogels. Niet zo verwonderlijk: het beestje weegt bijna niets en heeft dus maar zeer weinig lift nodig om in de lucht te blijven.

Dagrecords

De eerste twee van de 24 beschikbare dagrecords (dekking 100%) hakken er stevig in, vergeleken met de gebruikelijke seizoenstotalen. Buidelmezen vliegen voor 71% bij (semi-) kopwinden tussen ZW en ZO. Merkwaardig bij zo'n klein vogeltje is, dat bijna elke windkracht t/m Bft4 op bijna evenveel belangstelling mag rekenen. Dat is waarschijnlijk mogelijk door het vlieggedrag via de beschutting van het riet.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-10-2018	ZZO	2	5	0,78
1-10-2006	Z	4	3	0,46
27-9-2015	ONO	3	2	0,44
30-9-2012	ZW	4	2	0,31
28-10-2009	ZW	2	2	0,25

Ontwikkelingen 2003-2020

De jaarlijkse afwisseling in de doortrek geeft geen aanleiding de waarnemingen van de Buidelmees aan lokale veranderingen te relateren.

De weinige vogels van de DB zijn nog goed voor ≈6% van de landelijke tellingen. Het aandeel in de eigen tellingen is vrijwel nihil.

De huidige HDP is heel geleidelijk aan losgezongen van de vroegere, anderhalve maand verlaat, zwaar verkort en beslaat nu nog een halve week halverwege oktober. Het is *misschien* de vraag of de juli-vogels van 2004 en 2005 op het Zuidplaatje doortrekkers waren of lokale dispersie van broedvogels uit de enige Biesbosch-territoria van die twee jaren. Zij beïnvloeden de HDP shift zwaar. Evenwel: de staafgrafiek illustreert ook buiten de twee juli-waarnemingen een duidelijke verlating en verkorting van de HDP bij de tellingen op de Tongplaat. Misschien is dit tóch een aanwijzing dat de verplaatsing van de telpost invloed heeft gehad op de waarneembare HDP.

Samenvatting

Buidelmees *Remiz pendulinus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 420v.]	Afnemend aantal in M- en O-Europa, na 2000 schaarser in NL	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ZW-Europa	
Kruissnelheid [berekend van foto]	≈20km/h, geen waarnemingen treksnelheid	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Mogelijk van eind maart tot begin april	
Bijzonderheden status	Alleen 1 ex in 2011 en 2017	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	19	17
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	89%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,001%	0,001%
Aandeel najaarstrek soort over NL	6,2%	5,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	26 aug – 10 sep – 27 sep (32)	10 okt – 11 okt -14 okt (4)
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2003 en 2019	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Buidelmees

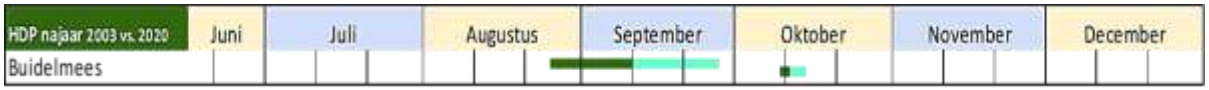

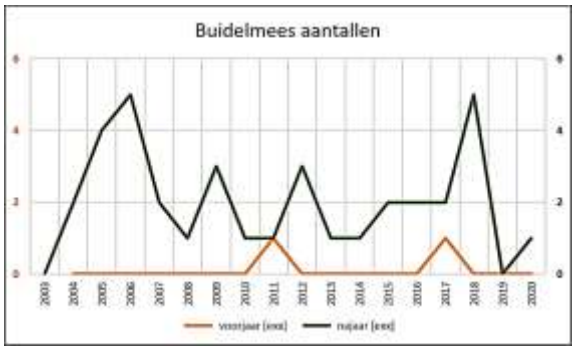

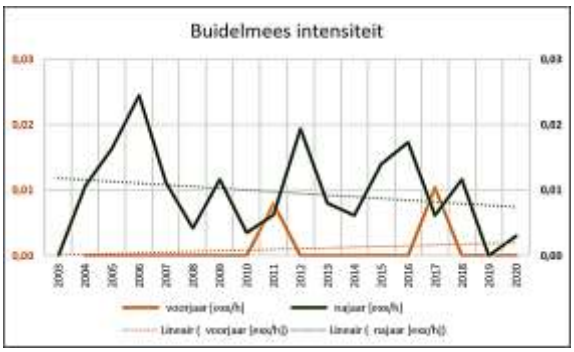

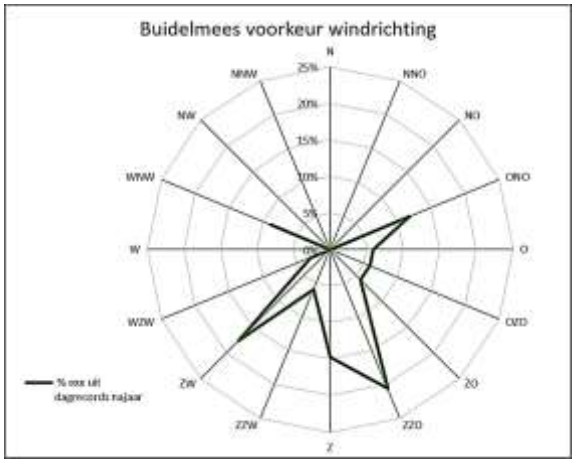

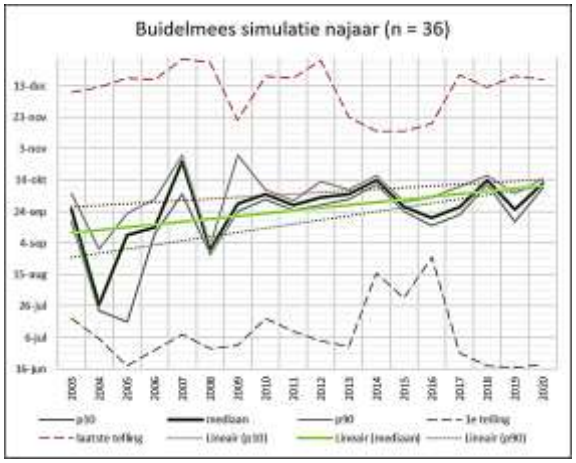

Op EBW, 2 oktober 2021 werden we verrast door een zeer dichtbij komende Buidelmees.
Foto Jos Koopman

Staartmees *Aegithalos caudatus*

Voorjaar

Algemeen

Staartmezen zijn volgens vele bronnen feitelijk standvogels die buiten de broedtijd in familiegroepjes over een ruimer gebied rondstruinen. Wel wordt de Witkopstaartmees (ssp. *A.c. caudatus*) als deze zich in niet-gemengde groepjes vertoont, beschouwd als onvervalste trekvogel [o.a. Sovon.nl].

Daarmee is meteen het telprobleem voor deze soort aangeduid: het is bijna nooit zeker of passerende staartmezen moeten worden genoteerd als doortrekkers of als TP-vogels die het eiland van Dordt rondstruinen en toevallig vandaag eens de DB passeren. Het TP-vermoeden wordt nog versterkt doordat groepjes van 10+ exx soms enkele uren na een eerste passage weer vanuit tegengestelde richting opduiken. Alleen in het najaar zijn de dagpassages soms zó hoog (bijv. 116 exx op 13 oktober 2008, gevoegd bij >60 exx op andere dagen, tot aan 746 exx die maand) dat vermoed kan worden dat deze vogels van 'elders' kwamen, en dus korteafstand-migranten waren voor wat het waard is. In het voorjaar komt zoiets niet voor. *À propos*: staartmezen passeren meestal laag, van struik tot struik, soms met foerageeropponthoud in bijna elke struik.

Enfin, om niet altijd duidelijke redenen slagen we er toch steeds in om staartmezen als doortrekkers te noteren. De waarde van die registratie is dus in vele gevallen gering voor een status als 'trekvogel', behalve natuurlijk die van 20 exx *caudatus* in 2010. Om deze reden worden analyses in dit artikel summier gehouden.

Totaal passeerden 160 exx de telpost. In de voorjaren 2004-2005, 2013 en 2016 werden ze niet gezien. De Tongplaat (jaarindex 53%) is kennelijk een slechtere locatie voor het waarnemen van deze soort dan het Zuidplaatje.

De kruissnelheid is via biometrische gegevens berekend op ≈24km/h. Een treksnelheid wordt niet vermeld in ons bekende literatuur.

Dagrecords en ontwikkeling

Vanwege de *vice versa* trek kunnen de vogels uit 52 beschikbare dagrecords (dekking 100%) geen uitsluitsel geven over kop- of staartwindvoorkeur. De windroos toont dat ze meest vliegen bij oostelijker winden met kracht Bft3-4.

Benaderd vanuit de intensiteit is het niet goed mogelijk een correlatie met lokale ecologische variabelen vast te stellen.

Bij alle onzekerheid vormen DB-staartmezen op de respectievelijke locaties 8,2-4,9% van de landelijke trektellingen

Het aandeel in de DB-tellingen is verwaarloosbaar en in de orde van honderdste procenten.

De HDP is zeer sterk teruggevallen en beslaat recentelijk niet langer dan 1e decade maart.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-3-2011	NNO	3	10	1,7
13-2-2016	ONO	3	9	3,0
11-2-2007	ZZW	4	9	3,0
23-2-2019	Z	2	6	0,9
1-3-2009	O	3	6	0,9

Najaar

Algemeen

Laag 'struiktrekken' is ook in het najaar karakteristiek voor staartmezen. Soms blijven ze wat langer hangen en een enkele keer vliegen ze hoger. Ze verraden zich algauw door geluidjes en meestal 'trekken' ze O-W langs de rivier, wat minder vaak W-O. Zoals boven beschreven, gelden tellingen voor wat ze waard zijn in het kader van de Staartmees als notoire standvogel. Binnen dat kader noteerden we dan 3.359 exx, waarvan 1.000 in 2008. De Tongplaat moest het doen met 1.191 exx en heeft dus een jaarindex van 55%.

Dagrecords

Vier van de vijf eerste dagrecords zijn uit topjaar 2008, en zij bevestigen wat alle 100 benutte dagrecords (dekking 79%) – met een klein voorbehoud vanwege de niet-eenduidige trekrichting – ook zeggen: 65% benut (semi-) kopwinden. Windkrachten Bft2-4 zijn voor 80% van deze vogels favoriet.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
13-10-2008	ZW	3	116	14
11-10-2008	ZW	2	109	10
19-10-2012	VAR	2	108	24
14-10-2008	WZW	3	91	23
8-10-2008	NW	3	74	10

Ontwikkelingen 2003-2020

Aantal en intensiteit zijn duidelijk lager op de Tongplaat, maar lopen bijna elk najaar ook zeer sterk mee met de landelijke tellingen. Zie de grafiek op de volgende pagina. Dus het is niet zeker of de tellingen van deze soort in het najaar specifiek 'lijden' onder de verhuizing van de telpost of onder de landelijke ontwikkeling.

DB-staartmezen vormen 7,2% en 4,3% van de landelijke tellingen op de respectievelijke locaties en maximaal 0,13% van de DB-trekvogels.

De HDP is in de loop van de tijd geleidelijk 10 dagen langer geworden: niet alleen eind september en oktober, maar ook nog in november worden trekkende staartmezen geteld.

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Staartmees

Terwijl de verblijfsduur in het winterkwartier stabiel op ≈19 weken bleef, is die in het zomerkwartier verlengd van ≈32 naar ≈34 weken. Dat past niet echt bij elkaar, maar sterke jaarlijkse variaties plus de gebruikte berekenings- en afrondingsmethode dragen daaraan bij.

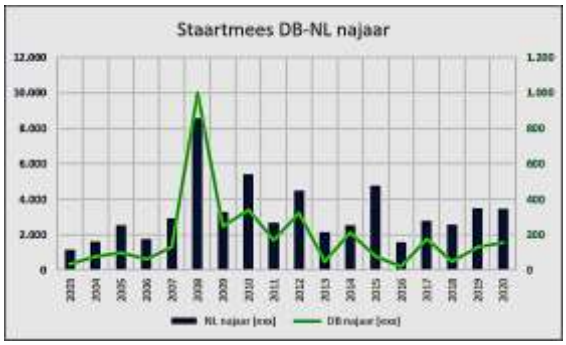

Samenvatting

Staartmees *Aegithalos caudatus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 438v.]	Heel Eurazië, ssp. *caudatus* Fennoscandinavië tot Japan	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Rondtrekkende familiegroepjes van feitelijke standvogels	
Kruissnelheid [berekend via foto's]	≈24km/h, geen treksnelheid bekend uit literatuur	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	109	51
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	53%
Intensiteit [exx/h]	0,10	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,025%	0,018%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	8,2%	4,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 feb – 21 feb – 10 apr (61)	3 mrt – 7 mrt – 10 mrt (7)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈19	≈19
Mogelijke foutbronnen	Zeer lastig vast te stellen of waargenomen staartmezen überhaupt echte doortrekkers zijn of rondstruinende pleisteraars.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.168	1.191
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	55%
Intensiteit [exx/h]	1,11	0,56
Aandeel in DB [% alle exx]	0,13%	0,06%
Aandeel najaarstrek soort over NL	7,2%	4,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 sep – 12 okt – 29 okt (36)	23 sept – 23 okt – 8 nov (46)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈34
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2004, 2005, 2013, 2015	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Staartmees

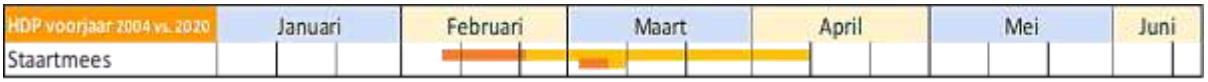

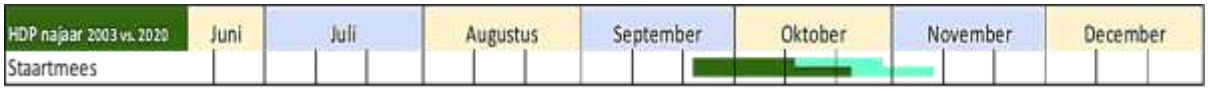

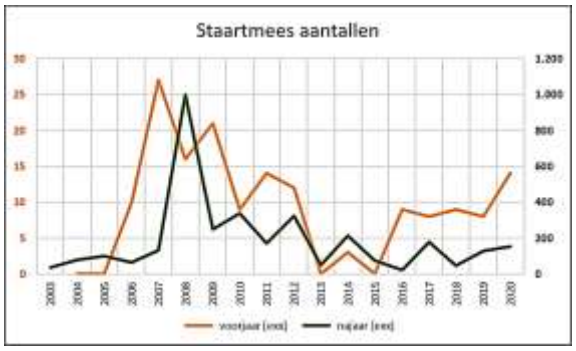

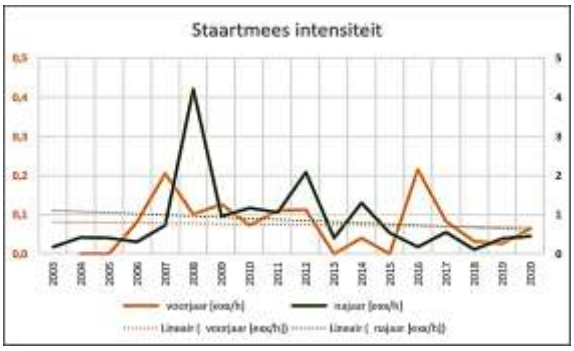

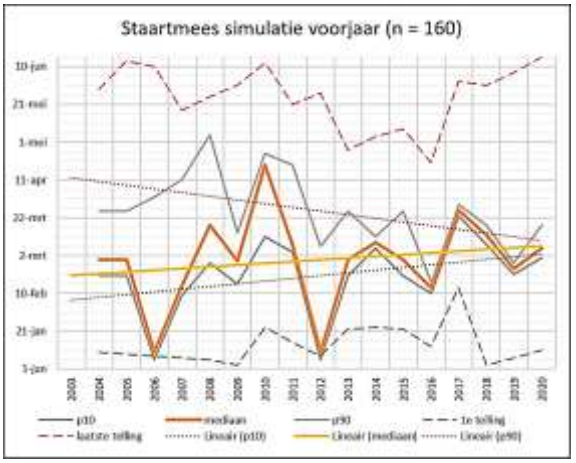

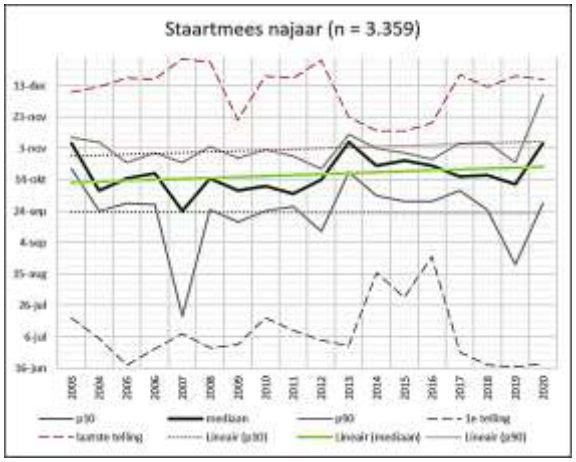

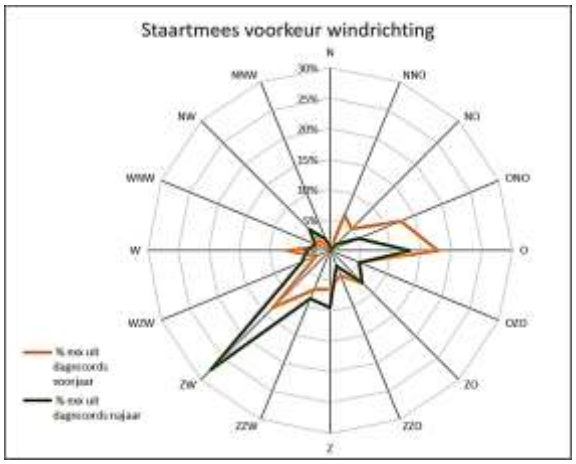

Baardman *Panurus biarmicus*

Voorjaar

Algemeen

De Baardman wordt op de DB niet elk voorjaar trekkend gezien en ook niet als TP-exemplaar. Als ze er al zijn, kunnen grotere groepen pleisteraars zomaar ineens overgaan tot trekgedrag en *vice versa*. Dat trekgedrag is dan verbazingwekkend voor zulke ogenschijnlijk zwakke vliegers: luid tinkelend stijgen ze tot misschien wel drie boomtophoogten en verdwijnen dan hoog uit het zicht. Dit gebeurt niet alleen op de DB, het is ook waargenomen op bijvoorbeeld de Eemshaven. Soms blijven enkele langer pleisterende exemplaren achter. Deze worden dan vaak als TP-vogel gemeld.

We telden totaal 101 exx, op de Tongplaat (jaarindex 1150%) aanzienlijk meer dan op het Zuidplaatje.

De kruissnelheid van ≈25km/h is berekend via biometrische gegevens. Radarwaarnemingen van de treksnelheid zijn ons niet bekend.

Dagrecords

Twee dagrecords uit 2014 vatten alle 47 exx van dit topjaar voor de soort. Er zijn 12 dagrecords tot 2020 (dekking 100%). Daaruit blijkt dat 91% van de baardmannen bij (semi-) staartwinden vloog – vooral uit ZZO volgens de windroos – en dat dit meestal (74%) plaatsvond bij Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-3-2014	ZZO	3	34	9,7
26-3-2016	Z	5	15	3,8
2-3-2014	ZZW	3	13	3,3
3-3-2020	ZW	4	8	2,7
11-3-2017	ZZO	2	8	2,1

Ontwikkelingen 2004-2020

Het lijkt erop dat de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat gunstig is geweest voor het waarnemen van baardmannentrek: 92 van de 101 exx zijn dáár geteld. Dat is niet zo heel verwonderlijk in het licht van de veel grotere oppervlakte aan binnendijks riet aldaar ten opzichte van het Zuidplaatje.

De relatief weinige baardmannen over de DB dragen op de Tongplaat toch een formidabele 17% bij aan de landelijke trektellingen. Het aandeel in de DB-tellingen is maximaal 0,032%, en jaarlijks vaak aanzienlijk lager.

Met simulaties voor de vele jaren met weinig of geen baardmannen is een enigszins wankele, maar vrij stabiele HDP vast te stellen van 7 dagen op het Zuidplaatje en 10 dagen op de Tongplaat, waarbij de verlenging vooral vervroeging is. Daarmee vormen de 1e twee decaden van maart de recentere HDP. De – als altijd onbewerkte – staafgrafiek ondersteunt dit beeld.

Voor wat het waard is, blijft het winterverblijf van 2004-2020 gemiddeld ≈21 weken.

Baardman op Tongplaat. Foto Adri Vink

Najaar

Algemeen

Het trekgedrag is analoog aan dat van het voorjaar: bizar hoog en luid roepend, maar dan ook nog eens veel vaker tegen stevige kopwinden in rechtstreeks de rivier overstekend. De indruk is, dat er in het najaar meer baardmannen langdurig blijven pleisteren – uiteraard alleen als het een goed najaar is.

Het algemene verschijnsel dat er in het najaar veel meer baardmannen in Nederland zijn dan in het (vroege) voorjaar [Sovon 2018, 423] doet zich ook gelden bij de vogeltrek over de DB: ze worden in veel meer jaren gezien en het aantal is zo goed als een ordegrootte hoger.

Het waren er totaal 889 en ook in het najaar viel de Tongplaat in de prijzen met een jaarindex van 293%.

Dagrecords

In de 1e dagrecords zie je de topnajaren terug. Twee ervan vielen op het Zuidplaatje. Er zijn 88 dagrecords, die alle vogels insluiten. Opvallend: in het najaar vliegt 62% van de vogels bij (semi-) kopwinden. Ze trotseren daarbij voor 30% nog Bft4, zoals bijvoorbeeld het 1e dagrecord laat zien. Het tegenovergestelde komt ook voor. Het 2e dagrecord zegt zoiets als: volle kracht vooruit bij harde staartwind.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
12-10-2017	WZW	4	72	24
10-10-2010	ONO	4	52	7
12-10-2014	Z	1	44	9
31-10-2014	Z	3	38	5
11-10-2008	ZW	2	28	3

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook in het najaar zijn de meeste vogels en de hoogste intensiteiten vastgesteld op de Tongplaat. Bij de Baardman is er dus een duidelijke correlatie met een lokale variabele.

Er wordt op de DB maximaal 8,8% van de landelijke trek van de Baardman gezien. De soort vormt op de Tongplaat 0,035% van de plaatselijke trek, en op het Zuidplaatje ongeveer een derde daarvan.

De HDP is recentelijk 22 dagen langer dan voorheen en beslaat nu eind september tot eind oktober. De verlenging zit vooral in de voorkant, maar de mediaan vervroegt slechts één dag.

Het zomerverblijf is ruim 7 maanden, lang genoeg om de 2 tot 3 broedsels groot te brengen [Sovon 2018, 422] die in het najaar zoveel meer baardmannen opleveren.

Samenvatting

Baardman *Panurus biarmicus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 422v.]	Moerasvegetaties in gematigde streken van Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Zuidelijker verspreiding, meest in het land van het broedgebied	
Kruissnelheid [berekend via foto's]	≈25km/h, geen waargenomen treksnelheid	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	9	92
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	1150%
Intensiteit [exx/h]	0,01	0,08
Aandeel in DB [% alle exx]	0,002%	0,032%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2%	17%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	13 mrt – 17 mrt – 20 mrt (7)	8 mrt – 11 mrt – 18 mrt (10)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈21	≈21
Bijzonderheden status	≤2 exx waargenomen in 2004-2010, 2012, 2013, 2018, 2019	
Mogelijke foutbronnen	Enig risico om zich lokaal verplaatsende vogels niet op te merken wanneer zij gaan trekken, en derhalve als TP-vogel te noteren.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	226	663
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	293%
Intensiteit [exx/h]	0,12	0,31
Aandeel in DB [% alle exx]	0,014%	0,035%
Aandeel najaarstrek soort over NL	3,8%	8,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	13 okt – 18 okt – 23 okt (10)	27 sep – 17 okt – 29 okt (32)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈31	≈31
Bijzonderheden status	≤3 exx in 2003-2005, 2007, 2012	
Mogelijke foutbronnen	Enig risico om zich lokaal verplaatsende vogels niet op te merken wanneer zij gaan trekken, en derhalve als TP-vogel te noteren.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Baardman

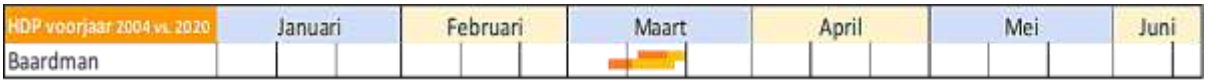

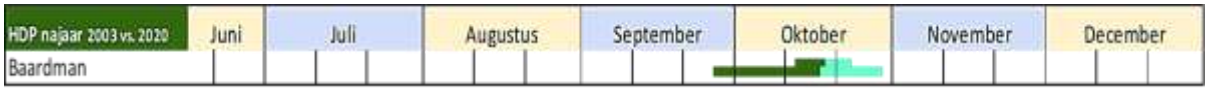

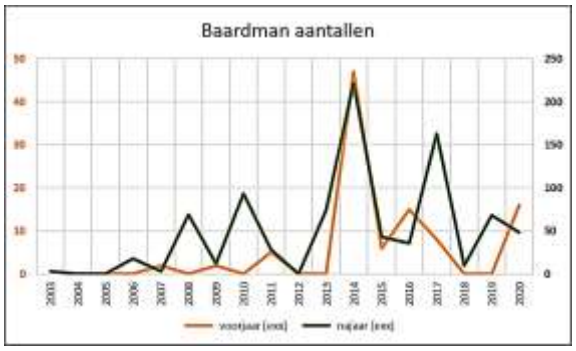

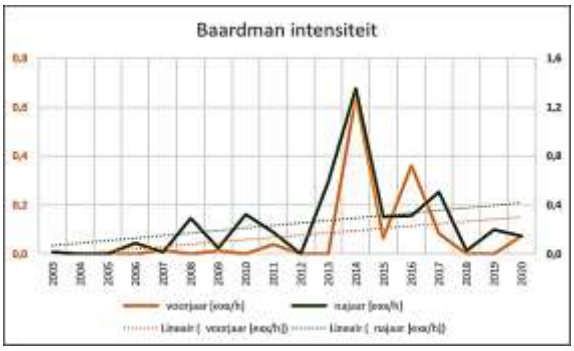

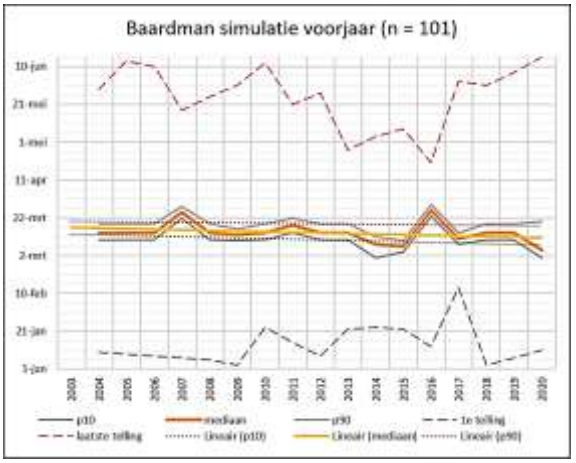

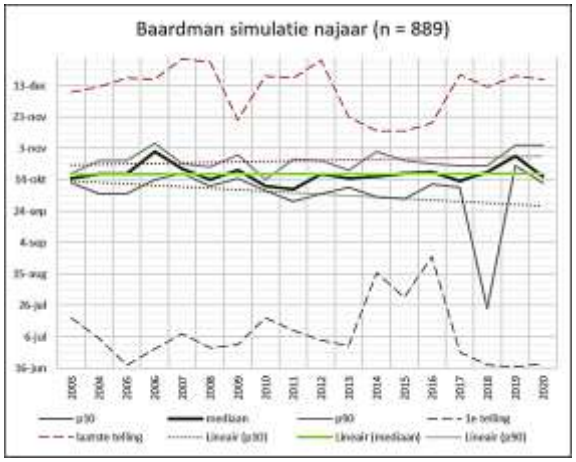

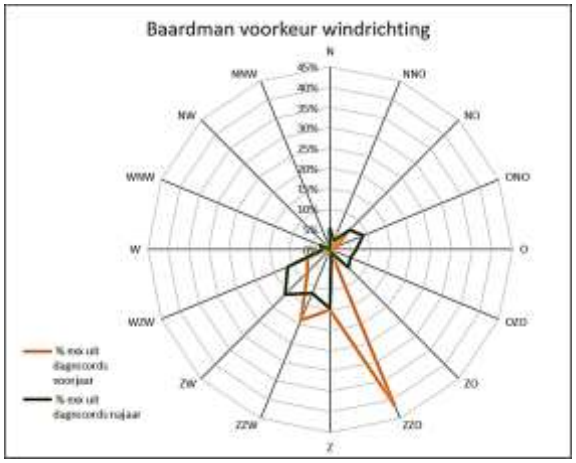

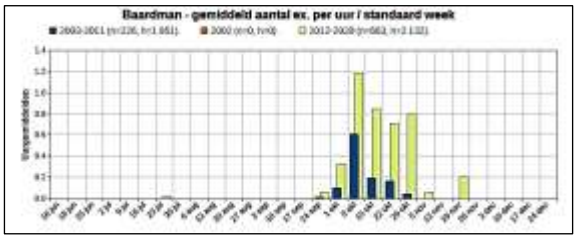

Boomleeuwerik *Lullula arborea*

Voorjaar

Algemeen

Boomleeuweriken trekken in het voorjaar individueel of in kleine groepjes tot 5 exx over de DB en verraden zich meestal door hun geluidjes. Verwarring met TP-vogels is uitgesloten, de soort broedt niet in de wijde omgeving. In de meeste voorjaren komen er hooguit 2 exx voorbij, in 2010 een vijftal.

Des te opmerkelijker zijn twee opeenvolgende dagen in 2009, 28 februari-1 maart. Er passeerden toen 14 + 24 exx. Dat is dan meteen tweederde van de 58 vogels die op de DB geteld zijn en de reden dat de Tongplaat het met een jaarindex van 11% moet doen.

De kruissnelheid is ≈24km/h. De met radar waargenomen treksnelheid ligt ver onder die van de verwante Veldleeuwerik, namelijk op ≈35km/h, tegen 54km/h voor laatstgenoemde [Alerstam et al, 4]. Als een Boomleeuwerik dus al eens meevliegt met de grotere neven, wat in het najaar sporadisch voorkomt, vliegen ze achterin de groep, kennelijk profiterend van de *slipstream*.

Dagrecords

Van alle 58 exx uit de beschikbare dagrecords vlogen 35 vogels (60%) bij (semi-) kopwinden, vooral uit Oost. De meeste (sowieso al die 38 van 2009) passeerden bij Bft3. Dat wijst op een relatief krachtige vlieger. Het geheim? Aan een gewicht van 69% van dat van de Veldleeuwerik paren ze 96% van diens vleugeloppervlak. De vogel genereert dus meer dan genoeg lift bij lage snelheid.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-3-2009	O	3	24	3
28-2-2009	WZW	3	14	3
13-3-2010	NW	3	3	1
15-3-2008	OZO	1	2	1
24-3-2004	NO	2	2	1

Ontwikkelingen 2004-2020

Tweederde van de boomleeuweriken werd dus geteld tijdens twee geluksdagen op het Zuidplaatje. De overige vogels – of de afwezigheid ervan – geven geen uitsluitsel over de meest gunstige tellocatie. Toch zou je wel voorzichtig – ook in samenhang met wat straks volgt – kunnen veronderstellen dat er op het Zuidplaatje meer kans was om deze soort waar te nemen. Enerzijds is het daar boom- en landrijker dan op de Tongplaat, anderzijds waren er toentertijd zowel aan de Brabantse als aan de Dordtse kant nog veel meer weidegebieden – land dus in plaats van water.

Gezien derhalve de tegenwoordige locatie van de telpost tussen barre watervlakten, en gezien trekvogels bij voorkeur de hun als broedvogel vertrouwde landschapselementen volgen [Tinbergen 1967, 17-31], is het gemiddelde aandeel in de Nederlandse trek van de soort logischerwijs laag en in de DB-trek nog lager, gewoonlijk rond 0,002%. Ergo: als het van de Boomleeuwerik afhing, konden we de telpost maar beter opheffen.

Bij zulke lage aantallen en het ontbreken in meerdere jaren, moesten de shiftgrafiek en zijn afgeleiden worden gesimuleerd. Daar komt dan onder voorbehoud een HDP uit die ongeveer de 2e decade van maart beslaat en tegenwoordig nog maar 6 dagen lang is. Een zeldzaam laat exemplaar werd genoteerd op 4 mei 2014. Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier ging – misschien – van ≈20 naar ≈22 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar trekken individuen en/of kleine groepjes net boven de boomtoppen recht over de telpost, zich meestal verradend door geluidjes. Net als in het voorjaar is verwisseling met niet-existerende TP vogels niet mogelijk.

Totaal passeerden 783 exx de telpost, in elk najaar werden ze wel gezien, met 2004 en 2017 als minima bij 8, resp. 4 exx. Op de Tongplaat (jaarindex 79%) werden er minder geteld dan op het Zuidplaatje.

Foto Michel Kapoen

Dagrecords

Sommige dagrecords overtreffen het seizoenstotaal van andere najaren. Er zijn er 100 genoteerd (dekking 98%). Zij geven de indicatie dat (semi-) kopwinden – vooral van ZO tot ZW door 71% van deze vogels als *zugfähig* beschouwd worden, en dat meer dan de helft (68%) in het najaar een sterke voorkeur heeft voor Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-10-2012	ZW	3	64	8
2-11-2008	ZO	1	44	5
19-10-2012	VAR	2	31	7
18-10-2008	ZW	4	31	3
27-10-2015	OZO	2	30	5

Ontwikkelingen 2003-2020

Data en grafieken bevestigen ook voor het najaar dat trekkende boomleeuweriken op het Zuidplaatje beter waargenomen werden.

Het aandeel in de landelijke trek is 0,67-0,38%. Het aandeel in de DB-trek is ca. 10x dat van het voorjaar: rond 0,02%.

De HDP valt in de 2e en 3e decade van oktober – met p_{50} al in de 2e decade – en is in loop van de tijd geleidelijk iets vervroegd en verkort.

Samen met de ruwe voorjaars-HDP kan het gemiddelde – lange – zomerverblijf op zo'n 31 weken worden geschat.

Samenvatting

Boomleeuwerik *Lullula arborea*		
Broedgebied [Sovon 2018, 424v.]	Europa van Zuid-Fennoscandinavië tot bezuiden Engeland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ZW-Europa en N-Afrika	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 4]	≈24km/h, waargenomen treksnelheid ≈35km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	53	5
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	11%
Intensiteit [exx/h]	0,050	0,004
Aandeel in DB [% alle exx]	0,012%	0,002%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,33%	0,08%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	11 mrt – 16 mrt – 20 mrt (9)	9 mrt – 11 mrt – 15 mrt (6)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈20	≈22
Bijzonderheden status	≤3 exx in alle jaren, behalve 2009-2010	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	437	346
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	79%
Intensiteit [exx/h]	0,22	0,16
Aandeel in DB [% alle exx]	0,026%	0,018%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,67%	0,38%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 okt – 20 okt – 29 okt (19)	9 okt – 16 okt – 24 okt (15)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈31
Bijzonderheden status	≤8 exx in 2004 en 2017	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Boomleeuwerik

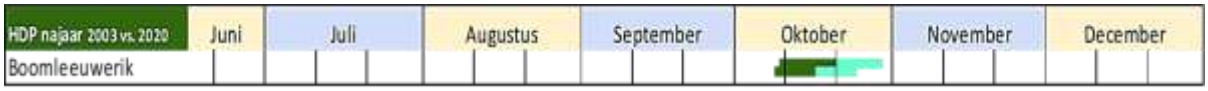

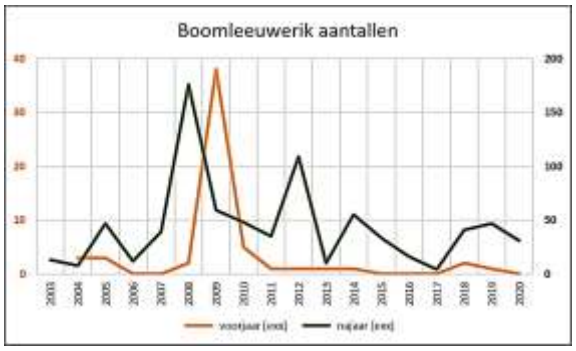

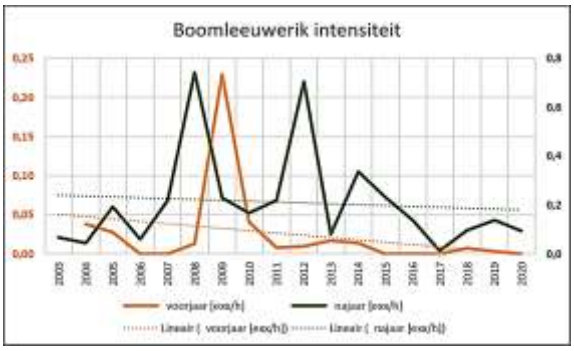

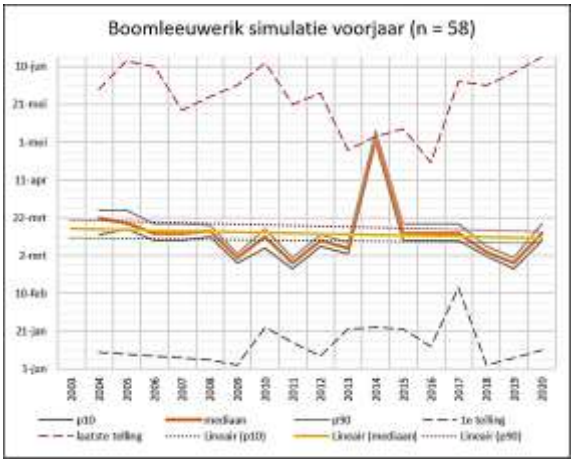

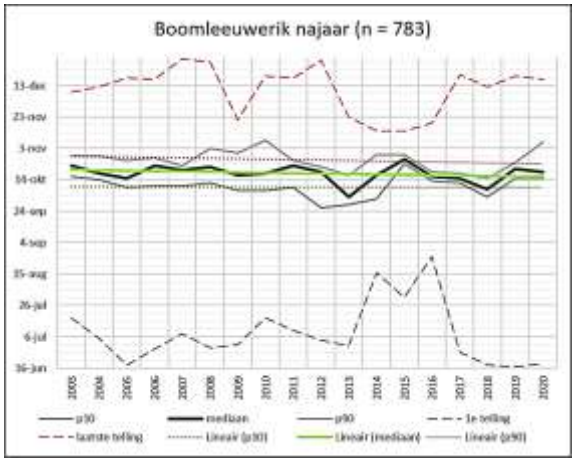

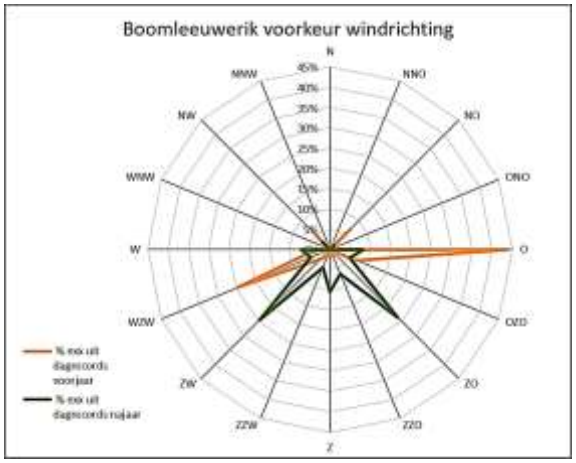

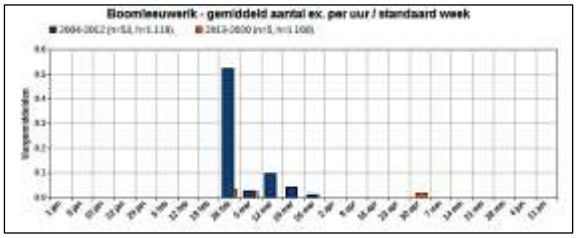

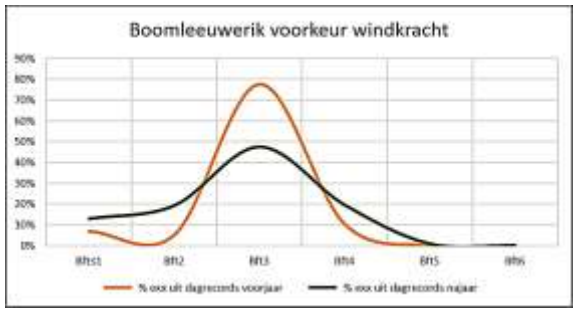

Veldleeuwerik *Alauda arvensis*

Voorjaar

Algemeen

Op de trekroute van de Veldleeuwerik in het voorjaar is geen peil te trekken. Ze komen vanuit alle mogelijke hoeken aanzetten en trekken via alle mogelijke banen naar het Noordoosten. Met enige goede wil zou gezegd kunnen worden dat de meeste wat westelijk van de telpost trekken, maar dat is het dan ook wel. Verwarring met TP-vogels is niet mogelijk: die blijven ten zuiden in de Brabantse Biesbosch hangen.

Totaal passeerden 4.042 exx de telpost in zeer grote jaarlijkse variaties. Om het meer dan 600-voudige verschil op te vangen is de aantalsgrafiek logaritmisch geworden. In een lineaire grafiek zou de resolutie geheel wegvallen tegenover voorjaar 2013 – en najaar 2012. De lineair gehouden intensiteitsgrafiek maakt dat in één oogopslag duidelijk.

[Tennekes 2009, 192] meldt een kruissnelheid van ≈25km/h. Bij trekkende veldleeuweriken is ≈54km/h gemeten. Dat is 214% van v_{kr} en wijst erop dat veldleeuweriken krachtige vliegers zijn. Dat wordt ondersteund door de waarneming dat ze zich schijnbaar niets van windrichtingen aantrekken, maar altijd pal NO vliegen.

Dagrecords

Drie van de vijf eerste dagrecords vallen 'vanzelfsprekend' in 2013. Uit 91 benutte dagrecords (dekking 99%) leren we dat meer dan de helft (59%) van deze vogels meewerkende zijwinden benut, vooral uit ZZO. Voor 86% ervan is windkracht Bft3 de favoriet. Andere windkrachten krijgen slechts enkele procenten.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-3-2013	ZZO	3	1.585	176
4-3-2013	OZO	3	796	145
22-2-2009	NW	3	459	83
30-1-2010	NNW	3	144	18
18-2-2013	OZO	≤1	118	39

Ontwikkelingen 2004-2020

Uitgezonderd kleinere piekjes in 2009-2010 en 2018 plus een grote piek van 2.532 exx in 2013, blijft het aantal veldleeuweriken in het voorjaar beperkt tot <100 exx met 2017 als dieptepunt bij 4 exx. Bij deze stand van zaken is geen correlatie met lokale ecologische variabelen vast te stellen, zelfs niet met de – voor leeuweriken denkbaar afschrikwekkende – recentelijk ontstane watervlakten van de ontpoldering in de Brabantse Biesbosch.

Op de beide telpostlocaties doet de DB-veldleeuwerik resp. 0,8% en 1,5% mee met de landelijke voorjaarstrek, maar als je 2013 elimineert blijft daar op de Tongplaat maar 0,3% van over. Veldleeuweriken dragen 0,3-1% bij aan de DB-tellingen met een 'onmogelijke' uitschieter van 3,5% in 2013.

Als 2013 opnieuw buiten beschouwing blijft, is de schrikbarende afname (>60%) van de Veldleeuwerik als Nederlandse broedvogel sinds 1980 [Sovon 2018, 426] ook wel een beetje terug te zien in het jaargemiddelde, dat op het Zuidplaatje 140 exx/jr is en op de Tongplaat nog slechts 40 exx/jr.

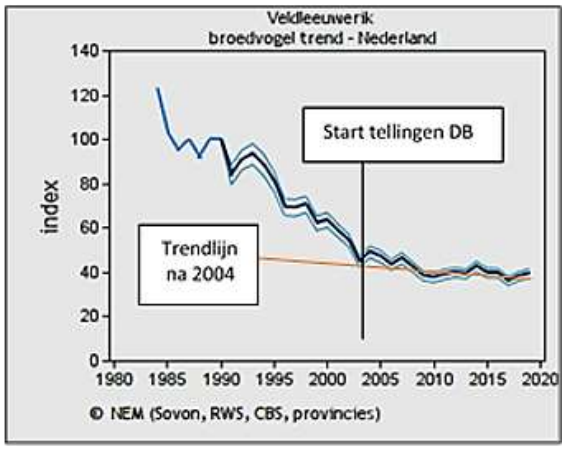

Veldleeuwerik als broedvogel in Nederland.
Bron: [Sovon.nl]. Bewerking: Nijs Stam

Anderzijds bevestigen de piekjaren – waarin de DB-stijging veel sterker is dan de landelijke – dat we op de DB niet alleen Nederlandse, maar ook N-Europese broedvogels tellen. Waarom deze vogels dan plotseling bovenproportioneel op de DB-opduiken is niet duidelijk. Mogelijk heeft het puur met de windrichting te maken. Deze 'noordelijke' veronderstelling vindt steun in de inmiddels fors verlate en met 25 dagen verkorte HDP. Die had voorheen een grote februari-component, maar is inmiddels bijna uitsluitend een maart-gebeuren geworden. En van noordelijker broedvogels is immers bekend dat ze later in het voorjaar doortrekken. Een bekend voorbeeld: wanneer 'onze' gele kwikstaarten al lang aan het broeden zijn, telt de Eemshaven nog honderden tot duizenden trekkende gele en noordse kwikken.

Met dat al is het gemiddelde winterverblijf toegenomen van ≈16 naar ≈19 weken.

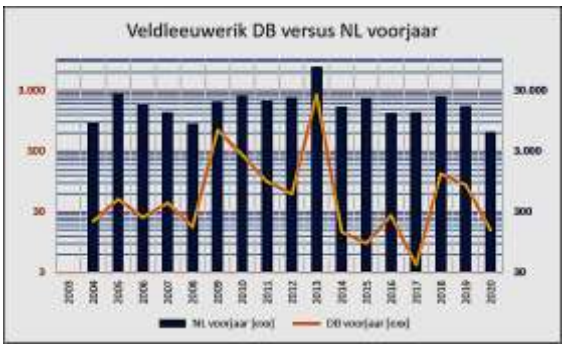

Najaar

Algemeen

Veldleeuweriken passeren in het najaar eenduidiger dan in het voorjaar: van over de populieren strak ZW koersend via het midden- en westelijke deel van de Tongplaat of voor de Dordtse Biesbosch langs en dan over de wilgensingel of vóór de Dam van Engeland (laag tot zeer laag) over de rivier verdwijnend. De groepen zijn aanzienlijk groter dan in het voorjaar, tot wel ruim 300 exx. Soms passeren ze groepen koperwieken, wat het tellen – en fotograferen – wat veeleisender maakt. In het algemeen vliegen veldleeuweriken wat fladderender, wat dichter op elkaar en sneller dan koperwieken, dat helpt dan weer. Af en toe zitten er boomleeuweriken in de groepen – meest achteraan, want die zijn minder snel – en soms een enkele IJsgors, die in eerste instantie opvalt door het geluidje.

Ze vliegen altijd strak ZW, ongeacht de heersende windrichting. Ook in het najaar is het risico op verwarring met TP-vogels verwaarloosbaar: die zijn er immers 'boven' de telpost niet of nauwelijks. De noordelijker gelegen Alblasserwaard is voor deze soort helaas *tabula rasa* geworden.

We telden 107.214 exx tot 2020, op de Tongplaat (jaarindex 184%) bijna 2x zoveel als op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Hoewel er ook op het Zuiplaatje goede jaren waren, komen de imposante dagrecords van de Tongplaat. Tot 2020 zijn 100 dagrecords beschikbaar (dekking 90%). Van deze vogels vloog 72% bij (semi-) kopwinden tussen ZW en ZO. Bft3 is duidelijk dé windkracht voor trekkende veldleeuweriken (47%), met Bft2 (19%) en Bft4 (22%) als goede tweeden.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-10-2012	ZW	3	15.244	1.906
11-10-2018	ZZO	3	5.650	689
19-10-2013	ZO	4	5.265	957
19-10-2012	VAR	2	5.235	1.163
2-11-2008	ZO	1	4.170	463

Ontwikkelingen 2003-2020

Vanwege de logaritmische schaal is de aantalsgrafiek lastig te interpreteren, en de intensiteitsgrafiek verdrinkt in najaar 2012. Daarom maar wat cijfers. Als 2012 wordt meegerekend, zijn de waarden in de samenvatting evident: de Tongplaat is de betere locatie om trekkende veldleeuweriken te tellen. Bij tijdelijke eliminatie van 2012 komen we op:

Parameter	Zuidplaatje	Tongplaat
Jaarindex	100%	132%
Aantal [exx]	37.792 exx	44.484 exx
Intensiteit	19 exx/h	26 exx/h

Ook dan blijft de conclusie dus overeind. Opvallend is overigens wel dat de enorme piek in najaar 2012 opgevolgd wordt door een dito in voorjaar 2013 – ook al op de Tongplaat. Overwinterden toen veel meer leeuweriken dan gebruikelijk ten zuiden van de Biesbosch? Het landelijke beeld geeft niet eenduidig aanleiding om dit te stellen. De voorjaarspiek van 2013 is ook dáár aanwezig (zie boven), maar de landelijke najaarspiek van 2012 is niet opvallender dan die van de jaren eromheen: de hoogste is die van najaar 2014.

Zelfs in de logaritmische grafiek hieronder is te zien dat er grote deviaties zijn in de verhouding tussen de DB-tellingen en de landelijke.

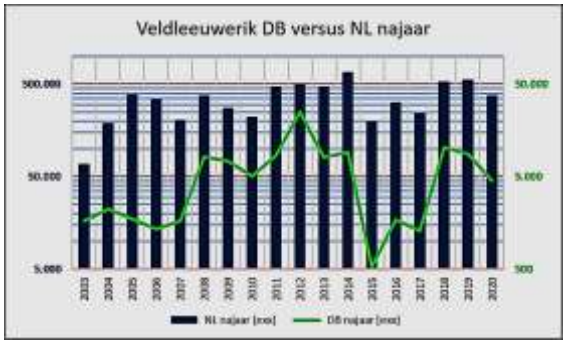

Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat er in de 'betere' DB-jaren 2008, 2012, 2014 en 2018 tussen 24-47 teluren zijn met winden uit de 'goede' sector ZW-ZO en in de 'slechtere' DB-jaren 2006, 2007, 2015 en 2017 maar 0-12 uren. Daarbij moeten we het laten.

Gemiddeld draagt de DB-Veldleeuwerik op het Zuidplaatje 1,5% bij aan de landelijke tellingen, en op de Tongplaat 1,8%. Het aandeel in de eigen tellingen is 2,3-3,7%. De DB is dus wel van enige betekenis voor het tellen van deze soort, en de soort ook voor de DB.

De huidige HDP valt enkele dagen later dan de vroegere en is 2 dagen korter, maar blijft een vrij stabiel gebeuren van half tot eind oktober.

Vooral door de gemiddeld veel latere start van de trek in het voorjaar is het recentere gemiddelde verblijf in het zomerkwartier afgenomen van ≈36 naar ≈33 weken zonder veel significante jaarlijkse afwijkingen – illustreert de seizoensgrafiek.

Samenvatting

Veldleeuwerik *Alauda arvensis*		
Broedgebied [Sovon 2018, 426v.]	Geheel Eurazië van de noordpoolcirkel tot in N-Afrika	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W- en Z-Europa en N-Afrika (gedeeltelijk standvogel)	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈25km/h, waargenomen treksnelheid ≈54km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	1.231	2.811
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	257%
Intensiteit [exx/h]	1,1	2,4
Aandeel in DB [% alle exx]	0,3%	1,0%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,8%	1,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 feb – 7 feb – 16 mrt (43)	26 feb – 11 mrt – 16 mrt (18)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈16	≈19
Mogelijke foutbronnen	Zeer sterke vertekening algehele beeld door extreme telling 2013	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	37.792	69.422
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	184%
Intensiteit [exx/h]	19	33
Aandeel in DB [% alle exx]	2,3%	3,7%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,5%	1,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 okt – 20 okt – 31 okt (21)	14 okt – 24 okt – 2 nov (19)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈36	≈33

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Veldleeuwerik

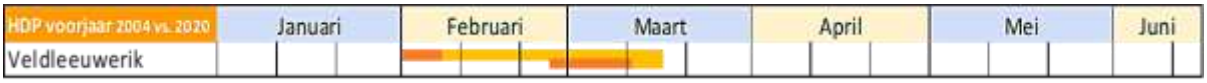

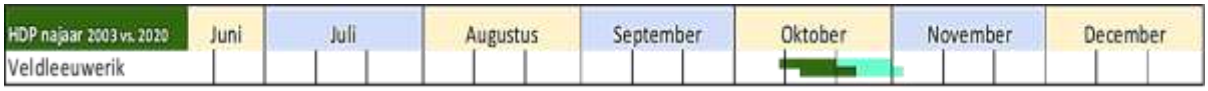

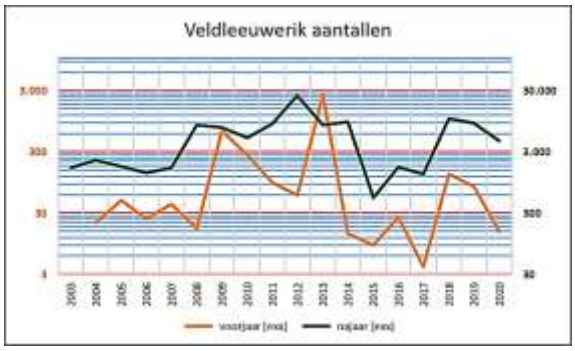

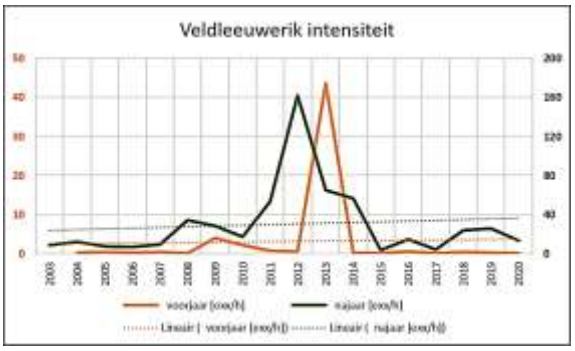

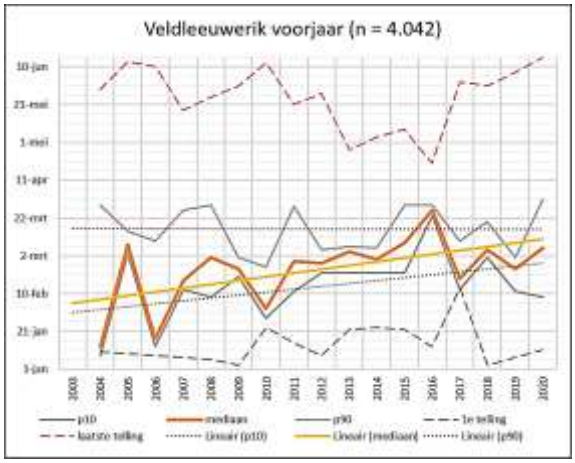

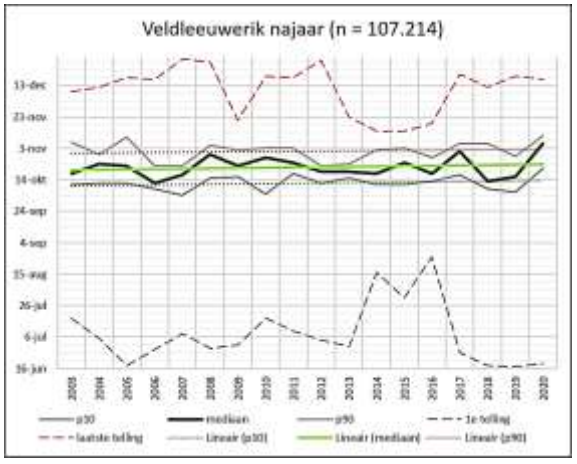

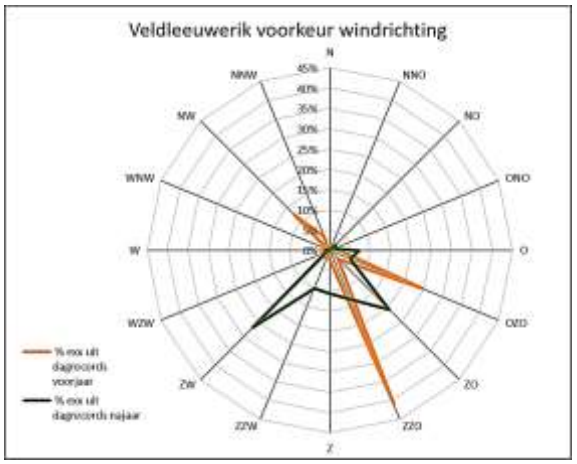

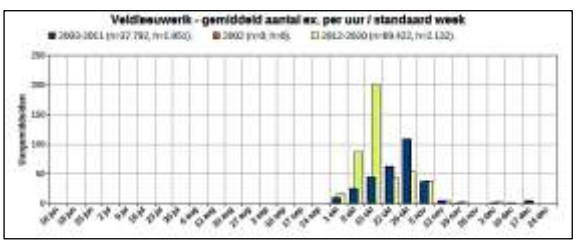

Gierzwaluw *Apus apus*

Algemene Inleiding

De Gierzwaluw mag met enig recht een van de sterren van de trek over de DB heten. Daarom is de soort wat uitgebreider behandeld dan gebruikelijk.

Buiten de generieke literatuur, vermeld op pagina V, is voor deze soortanalyse van de Gierzwaluw daarom ook gebruik gemaakt van:

[Klaassen et al]	Raymond Klaassen et al. Trekroutes en overwinteringsgebieden van Nederlandse Gierzwaluwen ontrafeld met geolocators. *Limosa 87:* 173-181, 2014.
[Kennisdocument]	*Kennisdocument Gierzwaluw* ***Apus apus***. BIJ12, Utrecht, Versie 1.0, juli 2017.
[GBN.nl]	website van de vereniging GierzwaluwBescherming Nederland, www.gierzwaluwbescherming.nl.
[Sovon.nl]	website van Sovon, soorten- en nieuwspagina's Gierzwaluw. Hier is o.a. ook [Klaassen et al] online beschikbaar.

Een specifiek trekbeeld voor de Gierzwaluw is moeilijk te definiëren. Gierzwaluwen trekken consequent (nagenoeg) pal tegen de wind in, is inmiddels de ervaring: dat heeft hun prioriteit. Wel heeft ook de Nieuwe Merwede flinke aantrekkingskracht, dus hoe dan ook speelt dat riviertraject wel een rol. Maar verder kunnen ze *vanuit* en *naar* elke willekeurige richting vliegen en dan is het toch reguliere trek.

Twee recente voorbeelden: op 27 april 2019 stond er een stevige ZW wind van 4Bft. Alle 1.266 gierzwaluwen van deze dag kwamen – *tijdens de voorjaarstrek (!)* – pal uit het NO en trokken recht over de Tongplaat richting ZW. Nijs schreef erbij: "*Gierzwaluwen naar gewoonte pal tegen de wind in, duidelijk stroompje, groepjes tot 60 exx; waar ze naar het noorden zullen afbuigen is een raadsel*".

Op 28 juni 2019 – officieel al 12 dagen in het *najaarstrek* seizoen – stond er een NO wind, 2Bft. Slechts 413 vogels kozen inderdaad de (zuid) westelijke najaarsroute. De overige 2.327 exx trokken unverfroren in noordoostelijke richting: *"De gierzwaluwen hadden vandaag drie trekbanen: W over de Moerdijk, NO over de rivier en, minder, NO langs de populieren. Bij vertrek nog 70 TP boven de Tongplaat en Dordtse Biesbosch"*, is de opmerking erbij.

Met dat laatste is meteen het lastige TP/trekvogel dilemma voor de soort aangestipt. Gierzwaluwen kunnen soms uren boven de Tongplaat, de Dordtse Biesbosch en/of de Deeneplaatweg blijven jagen op alle mogelijke hoogten tot misschien wel 250m, en dan tóch nog eensklaps of heel geleidelijk en stiekem met de trekkers meegaan – of niet. De 70 TP-ers van die dag zouden na vertrek van de teller uiteindelijk best nog wel weggetrokken kunnen zijn, maar het zouden ook broedvogels vanuit de stedelijke omgeving kunnen zijn geweest. Eén lichtpuntje is er in dit dilemma: trekkers vliegen vaak laag – van boomtop- tot waterniveau – en strak tegen de wind in. Zij lijken soms ook wat meer doelgericht. Op 22 juli 2017 zagen we evenwel gierzwaluwen 100-200m hoog trekken (vuistregel om dit te schatten: 2 à 5x boomtopniveau). De opmerking bij die dag spreekt voor zich: "*Nooit eerder gezien: Grote groepen Gierzwaluwen die zich heel langzaam tegen de zachte wind in naar het zuiden laten zweven. Mooi!"* Ook in de laatste week van juli 2019 zagen we hoog doortrekkende vogels, maar in lagere aantallen.

De Gierzwaluw brengt het grootste deel van zijn leven, inclusief eten en slapen, in de lucht door. Slechts tijdens het broeden en voeden van de juvenielen in bij voorkeur dichte bebouwing met passende nestgelegenheid [Sovon.nl] hebben hun pootjes contact met een bodem [LWVT/SOVON 2002, 172]. Tijdens het broeden slapen ze wel op het nest [Kennisdocument, 7].

Met de krachtige pootjes kan de vogel zich overigens aan ruwe verticale wanden vastklemmen, maar ermee lopen kan niet: alle vier de tenen zijn voorwaarts gericht [Kennisdocument, 6]. Lopen en zitten kan sowieso al niet, want de zeer lange vleugels beletten de vogel om van een vlakke plaats op te stijgen. Opstijgen vereist een flinke voorafgaande vrije val [Kennisdocument, 7].

Als de Gierzwaluw dus *ergens* voor geschapen is, is het wel vliegen. Een perfecte combinatie van torpedo-stroomlijn, gewicht en vleugeloppervlak onderstreept dat. Met een lengte van ≈18cm en een gewicht van ≈0,4N (≈40 gram) zit de vogel in de buurt van de Veldleeuwerik. De kruissnelheid zit wat boven die van de laatste: ≈28km/h. Net als andere soorten vliegt een trekkende Gierzwaluw algauw zo'n 30% sneller dan de kruissnelheid. Tijdens de trek zijn met de radar luchtsnelheden waargenomen tot ≈38km/h [Alerstam et al, 3]. Dat is weer veel langzamer dan de Veldleeuwerik.

Het onderscheid met de leeuweriken is de veel grotere spanwijdte en de slankheid van de sikkelvormige vleugels. Daarmee heeft de vogel een ongekende bewegingsvrijheid. Citaat uit [Tennekes, 1993, 91]: "Een Gierzwaluw (…) kan alle kanten uit. Die heeft 2 Watt per Newton [lichaamsgewicht] beschikbaar en heeft er maar 0,6 nodig. Hij houdt dus 1,4 Watt per Newton over; daarmee kan hij 1,4 meter per seconde (≈5km/h) stijgen zonder zich bijzonder in te spannen. In een korte sprint presteert hij misschien wel vier keer zoveel, dus 8 Watt per

Newton, waarvan er maar 0,6 nodig zijn om in de lucht te blijven. De rest kan voor klimmen gebruikt worden: 7,4 meter per seconde (≈27km/h), steil omhoog. Vandaar al die acrobatiek!" Dit citaat is aangepast naar de gereviseerde en verbeterde Engelse versie [Tennekes, 2009, 111], die aldus verdergaat (vertaling NS): "De topsnelheid van gierzwaluwen is evenzeer indrukwekkend. In een sprint, met 4 Watt per Newton, (…) zijn gierzwaluwen geobserveerd die (…) 72km/h bereikten. De indruk van snelheid wordt nog verhoogd omdat het menselijk oog de snelheid van een vliegend object beoordeelt naar zijn grootte: op maximumsnelheid vliegt een gierzwaluw 40x zijn spanwijdte per seconde, een kruisende Boeing 747 maar 4x."

Tijdens dat soort sprints op 4 tot 8W/N verbruiken de vogels uiteraard extra brandstof (vetvoorraad), het is zoiets als 'op de nabrander' vliegen. Een laatste gegeven over hun ongekende prestaties: gierzwaluwen vangen per dag 10.000-en insecten in de vlucht, waarbij ze in duikvlucht snelheden van 120km/h kunnen bereiken [Kennisdocument, 8].

Voorjaar

Algemeen

In het voorjaar is de Gierzwaluw een uitgesproken dagtrekker met vaak een dip rond het middaguur, mogelijk veroorzaakt doordat ze dan te hoog vliegen om te kunnen worden waargenomen [LWVT/SOVON 2002, 172].

De lijngrafieken demonstreren dat tot en met 2016 de voorjaarstrek bescheiden is. Maar de stijging na 2016 is zó groot, dat de Tongplaat met zijn 44.592 exx (jaarindex 308%) de 16.269 exx van het Zuidplaatje ruimschoots overtreft. Totaal zagen we in de voorjaren dus 60.861 vogels.

Vermeldenswaard is nog dat mannetjes die al eerder hebben gebroed het eerst komen, de vrouwtjes daarna, gevolgd door de volwassen vogels die nog niet hebben gebroed. Later – tot in juni – komen de 3kj vogels voorbij. Deze komen in het lopende jaar nog niet tot broeden, maar kunnen alvast geschikte nestlocaties testen [Kennisdocument, 9 – GBN.nl].

Dagrecords

Logischerwijs zijn veel dagrecords gescoord in 2012, 2014 en 2018-2020. De 93 benutte dagrecords (dekking 99%) leveren de informatie op dat 75% bij (semi-) kopwinden tussen Noord en Oost vliegt. En ze hebben die winden dan ook graag wat sterker: bij Bft4 ging maar liefst 58% op stap, maar Bft3 mocht voor 27% ook nog.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
21-4-2020	O	4	5.111	786
27-5-2012	ONO	4	4.815	1.284
28-4-2018	ZZW	4	4.479	600
3-5-2014	N	4	3.523	1.007
20-4-2020	O	4	3.152	420

Ontwikkelingen 2004-2020

De toename vanaf 2013 – weliswaar onderbroken in 2016 en versterkt vanaf 2018 – zou gemakkelijk abusievelijk toegeschreven kunnen worden aan de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat. Dat is echter niet waarschijnlijk: vanaf het Zuidplaatje kunnen over de rivier

trekkende vogels net zo goed gezien worden als vanaf de Tongplaat. De oorzaak is eerder te zoeken in de later gestopte telseizoenen (shiftgrafiek) en vooral in de toegenomen teluren en teldagen vanaf 2018 (pagina 3): in die latere jaren waren we gewoon aanwezig op gierzwaluwdagen, terwijl daar eerder waarschijnlijk nogal wat absenties in zaten.

Evenredig aan het bovenstaande is de bijdrage van de DB aan de landelijke tellingen op het Zuidplaatje nog 2,6%, op de Tongplaat stijgt dat naar 6,2%. Zoiets gebeurt ook met het aandeel van de Gierzwaluw in de DB-voorjaarstrek. Dat gaat van 4% naar 16%. Het landelijke beeld is goed zichtbaar in de grafiek hiernaast.

Vanwege de vroeg gestopte telseizoenen is de shiftgrafiek gesimuleerd voor 2013-2016.

Dat levert dan een recentelijk wat vervroegde en met 10 dagen verlengde HDP op, die loopt van de laatste week van april tot de voorlaatste van mei. De mediaan blijft vrijwel op zijn plaats.

Het eveneens gesimuleerde verblijf in het winterkwartier blijft door de hele telposthistorie heen constant op ≈41 weken staan.

Najaar

Algemeen

De najaarstrek van de Gierzwaluw langs de DB speelt zich grotendeels af boven de zuidelijke rivierhelft en de zuidoever van de Nieuwe Merwede/het Hollands Diep. Dat is een zichtafstand van 500-1.200m en de vlieghoogte gaat van 'de pootjes door het water' tot ca. 150m (3 boomtophoogten).

Vogels die daarboven vliegen zijn meestal foerageerders die (voorlopig) nog in de buurt blijven. Dat kan soms gigantische vormen aannemen: op 8 juli 2019 trokken 21.492 exx op 0,1-100m over de rivier. Tegelijk werden door ons en andere waarnemers in de Brabantse Biesbosch duizenden aldaar achterblijvende en hoog jagende vogels gezien – die kennelijk later ongezien vertrokken zijn, want de dagen erna was de Brabantse Biesbosch ineens 'leeg'.

Het resterende deel trekt sporadisch over de 'echte' Dordtse Biesbosch. Zij steken tegen een zwakke zuidenwind in, zeer hoog over de Dam van Engeland rechtstreeks de rivier over en gaan Noord-Brabant in. Dat was bijvoorbeeld het geval op 22 juli 2017, maar het ging slechts om 1.855 (3,3%) van de totaal 55.338 exx die dat najaar passeerden.

In beide gevallen is de telescoop onmisbaar als je geen vogels wilt missen, en ook met behulp van dit instrument vereist het aardig wat mentale souplesse om correct te tellen, waarbij we ons beperken tot de trek over de rivier. Gierzwaluwen beginnen meestal 's morgens vroeg te trekken, ergens tussen 6:15 en 6:45 uur. Dan hebben ze vaak al een jachtrondje gedaan of zijn er nog mee bezig. Er wordt dus heel wat heen en weer gezwierd.

In de praktijk is het dan het handigst om eerst met de verrekijker de oever tot en met de Anna Jacominaplaat af te speuren. Al snel ontdek je dan of er uitsluitend (hoog) foeragerende vogels zijn, of dat er een langzaam naar het westen trekkende continue onderstroom onder zit.

Als dat het geval is, kan de telescoop op scherp. Maar dan moet toch nog regelmatig met de verrekijker worden geverifieerd of er geen vogels zijn die hoog boven het zichtbeeld van de telescoop terugvliegen!

Bij harde wind is 'scopen' vrij gemakkelijk, want dan vliegen er nauwelijks insecten boven de rivier. Dat is fysisch onmogelijk [Tennekes 2009, 66]. Er wordt dan dus onderweg niet gefoerageerd en bij een harde wind van Bft4 à 5 tussen NW en ZZW, zware bewolking en druilerig weer trekken de gierzwaluwen in dichte groepen op topsnelheid en zonder dralen rechtstreeks naar het (zuid) westen. Dat was bijvoorbeeld het geval op 29 juli 2017 met 43.106 exx, op 19 en 21 juni (!) 2018 met 10.505, resp. 7.661 exx en op 28 en 29 juni 2020 met 35.048, resp. 31.805 exx (zie https://youtu.be/d4FT-pBa2EY). In dat geval is gewoon tientallen tikken de makkelijkste handelwijze.

De moeilijkheden beginnen bij mooier weer en zwakkere wind, als er dus meer insecten boven de rivier vliegen, zoals bijvoorbeeld bij NW3 op 8 juli 2019. Dan gaan veel trekkers, ook al blijven ze laag boven de rivier, onderweg nog even jagen. Ze vliegen door de telescoop eerst gewoon in sliertjes naar rechts (West), maar een deel komt na passage individueel of in kleinere sliertjes weer naar links terug. Als je die vogels met de verrekijker volgt, zie je ze ergens tussen de 50 en 1.000m links van het telescoopbeeld weer terugdraaien in de trekrichting.

Er is geen vaste omkeerplek, dus je kunt niet de telescoop ergens op richten en dan denken: 'vanaf hier zijn het met zekerheid trekvogels'. Net als je dat denkt passeren er nóg weer in de verkeerde richting. Het per geval empirisch te bepalen richtpunt voor de telescoop is dus een compromis tussen zover mogelijk naar het westen – waar niet meer zoveel vogels omdraaien – en een nog herkenbaar beeld. Het laatste kan afhankelijk van het weer de mogelijkheden aanzienlijk beperken.

In de praktijk is het richtpunt vaak de rivier voor het industrieterrein van Lage Zwaluwe met zijn blauwe kraan (*foto met zwarte sterns*). Bij harde wind en goed zicht is de grote rode boei tegenover de telpost een prima richtpunt.

In de telescoop duiken de weer in de trekrichting terugkerende foerageerders opnieuw op als een dichter groepje of sliertje dat nu snel westelijk voorbij stuift en niet nog eens omkeert. In het begin van de morgen vertoont hooguit 10% van de vogels dit gedrag, later worden het er meer, tot er tenslotte op een niet te voorspellen tijdstip net zoveel links als rechts gaan – en dan is de trek dus stilgevallen.

Tijdens het trekken is het telescoopbeeld zoals hieronder enigszins gecondenseerd getekend:

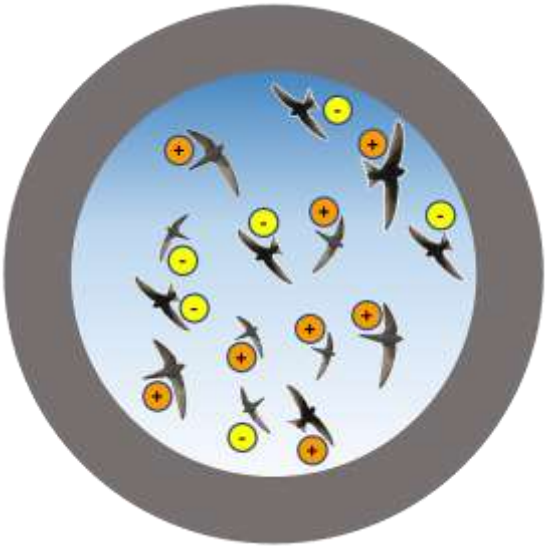

Met enige goede wil is een sliertje naar rechts vliegende vogels (oranje plusje) te zien, met er doorheen losser vliegende individuen die eerder waren gepasseerd, maar nu weer van rechts naar links door het beeld gaan (geel minnetje). De meest praktische manier om nu geen dubbel- of halftellingen te doen is om in gedachten die plusjes en minnetjes toe te kennen. Dus *altijd* als ze *naar rechts verdwijnen* krijgen ze een plusje, *altijd* als ze *van rechts verschijnen* een minnetje – en als ze dan later toch weer naar rechts *verdwijnen* gewoon een nieuw plusje.

Met een tikker in de hand volgen je vingers na wat gewenning automatisch dit mentale beeld en krijg je als resultaat één tikker met 'plus-' en één tikker met 'min-vogels'. Als de trek intens is, kun je de 'plus-vogels' natuurlijk ook per 10 tikken, terwijl je 'automatisch en intuïtief' de terugkerende beestjes individueel tikt.

Het resultaat van zo'n exercitie is hiernaast afgebeeld: er gingen 960 exx naar West en 524 exx keerden terug – om later weer in de goede richting te passeren. Alle vogels zijn dus in die 960 exx inbegrepen. Netto: 960-524 = **436** trekkende gierzwaluwen – dit was halverwege de morgen. De derde tikker kan voor elke willekeurige soort worden gebruikt, maar het is handig als dat een soort is die tussen de gierzwaluwen meetrekt; vaak zijn dat oeverzwaluwen. Dan houd je een hand vrij voor de telescoop.

Na dit exposé over tellersverdriet volgen we weer het gebruikelijke verhaal: tot 2020 telden we 222.509 gierzwaluwen, waarvan verreweg de meeste op de Tongplaat (jaarindex 3675%).

Volgens [LWVT/SOVON 2002, 173] trekken de gierzwaluwen in juli vooral in de morgen, in augustus en september vrij gelijkmatig verdeeld over de dag. Het vrij geringe aantal in september vertoont ook een avondpiekje. Dit beeld gaat voor de DB in het algemeen wel op, we telden bij avond slechts 4% van de dagrecordvogels. Maar soms benaderen of overtreffen avondtellingen in juli de dagtellingen, bijvoorbeeld die van 15 juli 2017 en 1 juli 2019.

Dagrecords

Uiteraard vallen de dagrecords in de laatste vier jaren, met de 43.106 exx van 29 juli 2017 als topper. Nijs schreef erbij: *"Ongelooflijk! Van halfzeven tot halfeen ononderbroken stroom giertjes met tientallen tegelijk. Daarna rustiger maar nog steeds 1800 per uur. (…) Nederlands dagrecord."* Dat laatste had hij overigens zelf niet eens in de gaten, maar Adri Clements wees ons erop. Op dagrecord-dagen kunnen hoge uurgemiddelden worden bereikt met meer vogels per *uur* dan anders op een hele *dag*.

Van 221.942 vogels (dekking >99%) uit 100 beschikbare dagrecords vloog 70% bij kopwinden tussen ZW en ZZW en 18% bij semikopwinden. Gierzwaluwen houden kennelijk van harde kopwind: Bft4-5 krijgt 64% van de vogels mee.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
29-7-2017	ZZW	4	43.106	5.132
28-6-2020	ZZW	4	35.048	6.240
29-6-2020	ZW	5	31.805	5.406
8-7-2019	NW	3	21.492	2.687
19-6-2018	ZW	4	10.505	3.001

Ontwikkelingen 2003-2020

De plotselinge toename van op de DB getelde Gierzwaluwen sinds 2017 sluit een correlatie met de verhuizing van de telpost uit. Die was immers in 2012. Eerder ligt het voor de hand te denken aan de watervlakten die ontstaan zijn bij de ontpoldering van de Brabantse Biesbosch in 2016. Mogelijk zouden de gierzwaluwen dit water- en moerasrijke gebied in 2017 hebben ontdekt als ongelooflijk rijke voorraadschuur en daar van heinde en ver naar toegekomen zijn. Dit is immers bekend gedrag van de soort: "Ze concentreren zich boven voedselrijke gebieden in de verre omgeving, zoals moerassen en open water, of verkassen over soms honderden kilometers." [Sovon.nl]. En mogelijk zou de Brabantse Biesbosch dan ook een verzamelplaats zijn, van waaruit ze hun reis naar Afrika beginnen.

Een andere zoekrichting zou zijn de toename te bekijken vanuit de relatie met de landelijke trek. Die is hieronder weergegeven. Het blijkt dat de DB tot 2016 slechts gemiddeld 0,6% van alle landelijk getelde gierzwaluwen meekrijgt, na 2017 gemiddeld 38% met een uitschieter tot 59% in 2020. Weliswaar valt die toename samen met een forse landelijke stijging, maar de onderlinge verhouding blijft een raadsel.

Verdere verklaringen zijn gezocht in teluren en teldagen binnen de HDP, maar dat levert geen eenduidig beeld op en wordt dus niet in detail uitgewerkt. Het meest invloedrijk lijkt toch nog steeds de boven omschreven afhankelijkheid van windrichting en -kracht.

Als we ons een uitstapje mogen veroorloven naar 2021 zien we weer een grote afname op de DB: 4.253 exx, tegen landelijk 85.389 exx, wat voor de DB een bijdrage is van ≈5%. De HDP periode in 2021 is gekenmerkt door dominante zachte winden uit alle richtingen behalve degene die boven gevonden zijn als voorkeurswinden van gierzwaluwen. En de relatief weinige gierzwaluwen die wél doortrokken, deden dat voor tweederde in 4 à 5 dagen met wél 'goede' windrichtingen en -krachten.

Een andere verklaring is er een waarvoor men onwillekeurig wat terugschrikt, namelijk: de soort heeft in 2003-2016 nauwelijks aandacht gekregen van de tellers, hetzij vanwege een verondersteld latere HDP (volgende paragraaf) hetzij vanuit een onwillekeurig aangenomen veronderstelling dat alle zichtbare gierzwaluwen foeragerende TP vogels zijn geweest.

Van de DB-trekvogels neemt de Gierzwaluw op het Zuidplaatje 0,4% voor zijn rekening. Op de Tongplaat stijgt dat naar 11,4%, bijna geheel voor rekening van 2017-2020. Voor de telpost en voor de Nederlandse tellingen is de vogel dus minimaal in die jaren van behoorlijk belang.

Vanwege de laat begonnen telseizoenen 2014-2016 – met mogelijk veel gemiste vogels – zijn de shiftgrafiek en diens afgeleiden gesimuleerd met gemiddelden. Daaruit volgt dan een recentelijk fors vervroegde en verlengde HDP, die grotendeels de maand juli beslaat tegenover de eerdere halve augustusmaand – en ook deze vervroeging is dominant zichtbaar vanaf 2018. Deze HDP is wat strijdig met de vuistregel dat de Gierzwaluw zo'n 100 dagen in ons land verblijft om te broeden, namelijk van eind april tot de 1e week van augustus. Maar mogelijk is dat gewoon het omgekeerde van het fenomeen in het voorjaar, waarbij van meerdere soorten nog doortrekkers passeren terwijl onze 'eigen'

broedvogels al lang op het nest zitten. Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier haalt voor de DB-doortrekkers in de hele telposthistorie namelijk niet meer dan ≈11 weken, 77 dagen, terwijl de ca. 100 dagen van onze broedvogels wel redelijk gedocumenteerd zijn [Avifauna 2020, 136v.]. Onze vroegste doortrekkers zijn dus waarschijnlijk vogels die niet tot broeden zijn gekomen of waarvan het broeden is mislukt [Ibidem].

Waar komen ze vandaan en waar gaan ze heen?

De vraag boven deze paragraaf heeft vooral betrekking op mogelijke verplaatsingen binnen Nederland rond en gedurende de najaars-HDP, waarbij wij ons als tellers op de DB wat ongemakkelijk voelen. Het gaat dan om ambivalenties als: zijn alle vogels die wij zien passeren eigenlijk wel echt op weg naar hun winterkwartier? Verwarren wij gigantische aantallen TP-vogels met doortrekkers? Of zijn dit intern-Nederlandse verplaatsingen om te foerageren?

Uiteindelijk is dus de vraag: Zijn alle vogels die wij noteren wel echte doortrekkers? Zo schreven we bij de telling van 8 juli 2019: *"Giertjes 2e dag ooit. Zouden al deze laag over de rivier vliegende beestjes nu een dagje Biesbosch hebben gedaan om te foerageren, of trekken ze echt weg?"* Deze opmerking werd zeker ook ingegeven doordat wij en anderen op die dag naast de 21.492 doortrekkers ook nog duizenden gierzwaluwen in de Brabantse Biesbosch zagen jagen.

Ons ongemak stoelt vooral op vier – elkaar schijnbaar uitsluitende – fenomenen:

1. Onze stadsgierzwaluwen blijven traditiegetrouw tot eind juli/begin augustus op locatie, *terwijl* we op de DB al in juni-juli vele duizenden trekkende vogels waarnemen.
2. Soms zien we op de DB duizenden gierzwaluwen passeren, *terwijl* er in de rest van het land nauwelijks één geteld wordt. Dit is een frequent verschijnsel in 2017-2020.
3. Het aandeel van de DB in de Nederlandse trek qua aantallen en vooral qua intensiteit lijkt op bepaalde dagen onvoorstelbaar hoog, *terwijl* het gemiddelde aandeel in de Nederlandse trek 38% is.
4. Boven de Tongplaat en de Brabantse Biesbosch hangen soms tot duizenden gierzwaluwen te jagen, *terwijl* eronder een duidelijk waarneembare trekstroom vliegt. De vogels op de Tongplaat sluiten zich soms plotsklaps bij deze stroom aan, of verdwijnen ongemerkt naar onbekende oorden.

Het is niet mogelijk om deze fenomenen separaat te ontleden. Daarom behandelen we ze als aspecten van één vraagstelling en hopen via een integrale benadering dichter bij een (voorlopig) antwoord te komen.

Het op het broedvogelgedrag georiënteerde axioma dat gierzwaluwen eigenlijk niet vóór eind juli/begin augustus 'behoren' te trekken vind op het nippertje steun in het geweld op 29 juli 2017, toen er bij motregen en harde ZZW-ZW-W wind 43.106 exx passeerden.

Evenwel: dit axioma – bewust of onbewust in onze hoofden vastgezet – klopt helemaal niet! De *blauwe* staven in de staafgrafiek op de volgende bladzijde zijn gebaseerd op alle tellingen over heel Nederland van 1980 tot 2016, dus met welbewuste uitsluiting van (vrijwel elke) beïnvloeding van het resultaat door tellingen op de DB.

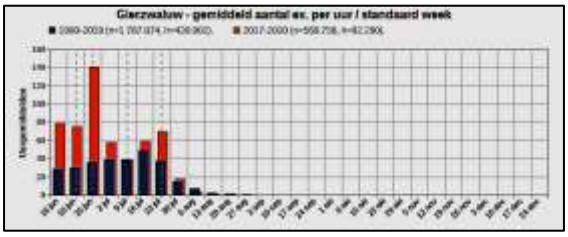

Wat blijkt dan? De Gierzwaluw heeft net als elke vogel een 'doodgewone' najaars-HDP – die loopt van 18 juni tot 30 juli met p_{50} op 9 juli. *Het is dus heel 'normaal' om in deze periode gierzwaluwentrek waar te nemen.* Deze gegevens zijn voor zover wij weten ook inclusief de LWVT cijfers. Mocht dat eventueel niet zo zijn, dan steunt [LWVT/SOVON 2002, 173] sowieso deze vaststelling. De *oranje* staven representeren ook de landelijke trek, maar dan die van 2017-2020, dus inclusief grote invloed van de DB-tellingen. In feite blijft dan p_{10} op zijn plaats, p_{50} vervroegt twee weken en p_{90} één week. Desondanks blijft het grote beeld intact. *De DB-tellingen vinden dus plaats in de normale HDP en hebben geen relatie met het broedvogelverblijf.*

Het verschijnsel dat gierzwaluwentrek dominant op één telpost wordt opgemerkt (bovenste kaart hiernaast), is niet iets dat de DB alléén aangaat. Op 18 juli 2019 (onderste kaart) was het raak langs de kust en over Midden-Nederland, op de DB zagen we slechts 120 exx. Gierzwaluwentrek kan kennelijk erg lokaal zijn: vooral Hazewater, Berkheide, de beide Brobbelbiezen en De Vulkaan zijn de gelukkigen. Voor deze trek is eigenlijk geen verklaring vanuit het landschap te vinden, of het moest zijn dat deze vogels vanuit een verzamelpunt bij het IJsselmeer of het Utrechtse plassengebied zijn gaan trekken. Gezien de bewezen voorkeur voor tegenwind – ZZO 2à3Bft die dag – zou dat voor Hazewater en de Brobbelbiezen min of meer reëel kunnen zijn, maar voor Berkheide en de Vulkaan niet. Die hadden ook minder vogels dan eerstgenoemde posten, dus dat klopt dan wel weer een beetje.

Gierzwaluw 29 juli 2017. Bron: [trektellen.nl]

Gierzwaluw 18 juli 2019. Bron: [trektellen.nl]

De relatie DB-Nederland over 2017-2020 heeft nóg een opmerkelijk aspect: de intensiteiten zijn op de DB veel hoger dan de Nederlandse: het minimale DB uurgemiddelde op 30 juli is nog bijna even hoog als het maximale Nederlandse, ca. 100 exx/h. Maar 'in vol bedrijf' komt de DB tot 15x hogere uurgemiddelden.

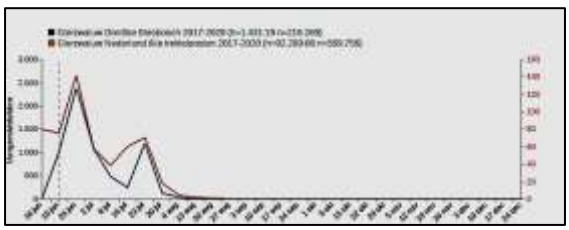

Gierzwaluw intensiteit op de DB (blauw) versus Nederland (oranje). Bron: [trektellen.nl]

Tenslotte nog een kaart voor een Nederlands gierzwaluwentrektopnajaar, 2017. Deze suggereert dat de trek vooral plaatsvindt over Midden-Nederland, met de DB als meest westelijke post en Dwingelderveld als de meest oostelijke. Dit beeld is niet gelijk voor alle jaren, maar wel vergelijkbaar, behalve in 2020 wanneer alle andere posten zo'n beetje verdrinken in de DB met zijn 81.196 exx.

Gierzwaluw najaar 2017. Bron: [trektellen.nl].

De vraag of de gierzwaluwentrek over de DB in de 'correcte' HDP plaatsvindt is inmiddels positief beantwoord. Zo ook de vraag naar de mogelijkheid van doortrek terwijl er regionaal nog broedvogels aanwezig zijn. En de vraag of het mogelijk is op één telpost veel gierzwaluwen te tellen terwijl de rest van Nederland zo ongeveer droogstaat. De enige niet onbetwistbaar te beantwoorden vraag is: zijn trekvogels op de DB nu op specifieke dagen écht trekvogels of vogels die van verre komen, alhier foerageren en via allerlei onbekende paden weer terugkeren naar hun zomerverblijf? Of rondjesvliegers door de Brabantse Biesbosch?

Wat de vogels ná vertrek uit Nederland doen, is ontrafeld door ze uit te rusten met geolocators. Het beeld is dan [Klaassen et al]: Gierzwaluwen komen na een vlucht van 8.900km, inbegrepen een stationaire periode in Spanje, ongeveer begin september in het Kongobekken aan. Tussen eind oktober en eind februari doen ze 'uitstapjes' naar Zuidoost-Afrika, 3.000km vliegen. Na eind februari is er een 'stationaire periode' rond het Kongobekken. Begin april verlaten ze dat Kongobekken en vliegen dwars over de Golf van Guinea rechtstreeks naar Liberia.

Na een korte tussenstop bij Liberia steken ze in noordnoordoostelijke richting de Sahara over. Een tussenstop in Noord-Afrika volgt. Daarna gaat het – soms onderbroken door wat getreuzel vanwege slecht weer in Frankrijk en Spanje – naar de broedgebieden, waar de vogels begin mei na 8.850km vliegen aankomen.

Het plaatje tekent de voorjaarstrekroute. De iets langere najaarsroute is bijna het spiegelbeeld. De grotere bollen representeren een stationaire periode – die soms boven de oceaan lijkt te liggen vanwege de onnauwkeurigheid van geolocators. De kleinere bolletjes geven een gemiddelde positie over drie dagen. De afbeelding komt uit [Klaassen et al], het artikel in *Limosa* dat een aanrader is voor trektellers!

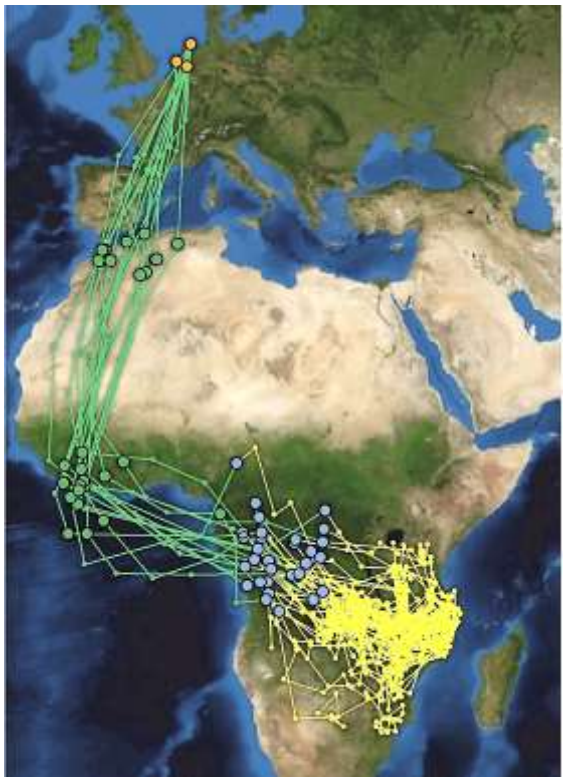

Bron: [Klaassen et al]

Samenvatting

Gierzwaluw *Apus apus*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 172]	Europa tot boven poolcirkel, West- en Midden-Azië, Noord-Afrika	
Overwinteringsgebied [Klaassen et al]	West- en Zuidoost-Afrika	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 3]	≈28km/h, waargenomen treksnelheid ≈38km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	16.269	44.592
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	308%
Intensiteit [exx/h]	15	38
Aandeel in DB [% alle exx]	4%	16%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,6%	6,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 mei – 13 mei – 22 mei (18)	27 apr – 12 mei – 25 mei (28)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈41	≈41
Mogelijke foutbronnen	• In 2013-2016 waarschijnlijk veel vogels gemist door (veel te) vroeg gestopte telseizoenen, soms nog vóór de p_{10} datum. • Toename vanaf 2018 waarschijnlijk vooral te danken aan sterk toegenomen teldagen en teluren.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	5.895	216.614
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	3675%
Intensiteit [exx/h]	3	102
Aandeel in DB [% alle exx]	0,4%	11,4%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,8%	22,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 aug – 14 aug – 16 aug (14)	5 jul – 14 jul – 2 aug (28)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈11	≈11
Mogelijke foutbronnen	In 2014-2016 waarschijnlijk vele vogels gemist door (veel te) laat begonnen telseizoenen, soms zelfs nog na de p_{90} datum. Toename vanaf 2017 mogelijk te danken aan zeer vroeg begonnen telseizoenen en sterk toegenomen teldagen en teluren, maar dit wordt in 2021 gelogenstraft.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Gierzwaluw

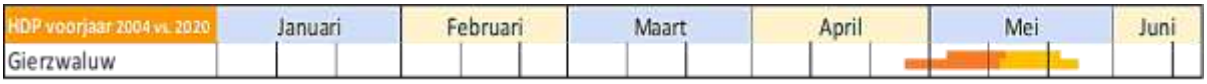

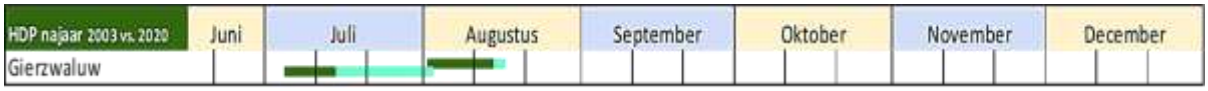

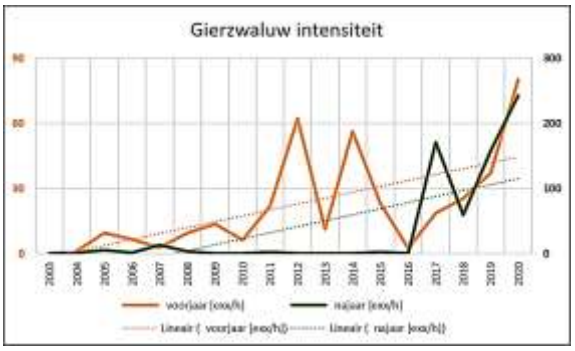

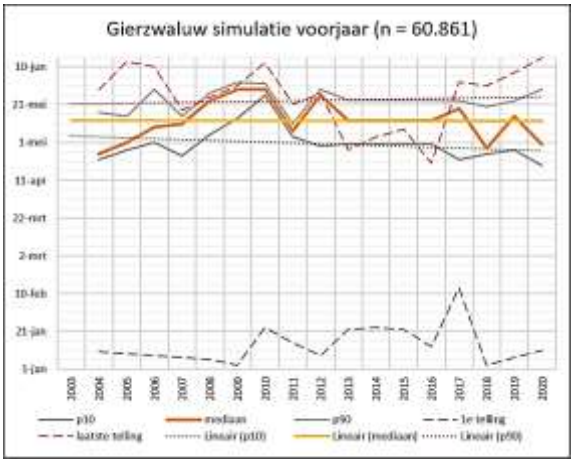

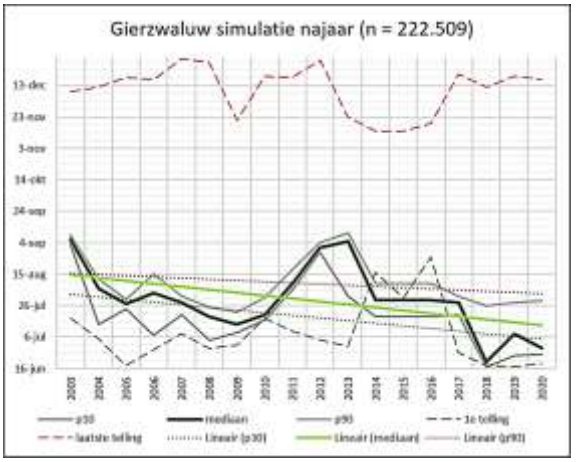

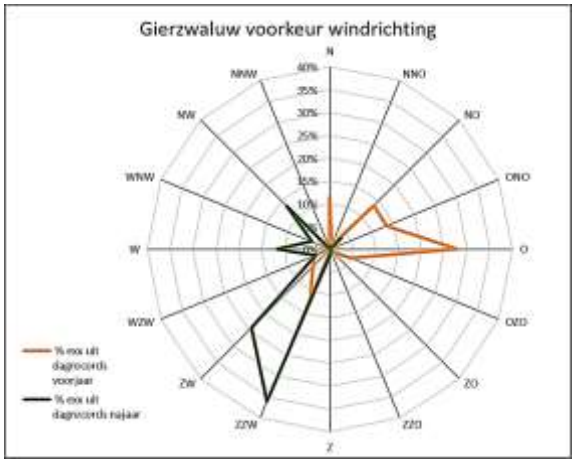

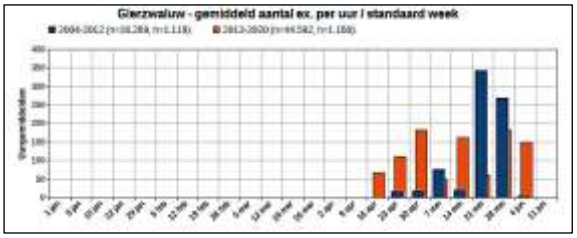

Oeverzwaluw *Riparia riparia*

Voorjaar

Algemeen

Oeverzwaluwen komen hoog vanuit het zuiden aanvliegen en trekken over de Dam van Engeland via de Dordtse Biesbosch en de Tongplaat verder naar NO. Ze komen vaak 'zomaar ineens opdoemen'. Dat heeft iets te maken met de grootte, de vlieghoogte en het moeilijke waarnemen tegen de vaak blauwe luchten, zodat ze al redelijk dichtbij moeten zijn voordat je ze opmerkt. Naarmate het seizoen vordert, ontstaan groepjes pleisteraars in de omgeving, zodat scherp opgelet moet worden of de vogels daadwerkelijk verder vliegen.

De kruissnelheid van de Oeverzwaluw is ≈23km/h. De gemeten treksnelheid is ≈41km/h [Alerstam et al, 4]. Deze snelheid (v_{mr}) is alhier bevestigd via de stopwatch [Stam Oeverzwaluw, 30-36, inclusief theorie, zie ook p. 8v.]. Bij deze v_{mr} heeft de vogel bij 14% opvetting en specifieke windomstandigheden theoretisch een non-stop actieradius van ≈6.700km bij ≈170 uur vliegen, voldoende om de afstand vanuit de Sahel naar Nederland af te leggen. Overigens: een luchtjager als de Oeverzwaluw kan altijd onderweg nog bijtanken boven wetlands, mocht de vetvoorraad opraken.

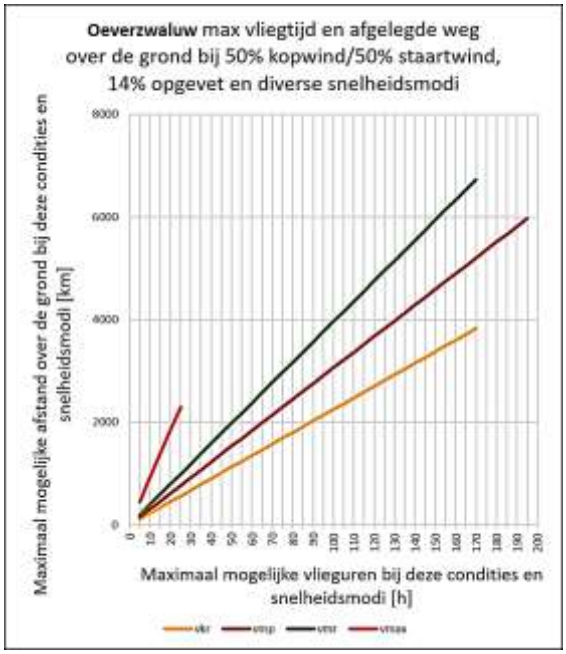

Theoretische actieradius Oeverzwaluw bij diverse snelheidsmodi. © Nijs Stam

Totaal telden we 3.392 xx exx, waarvan 1.050 op het Zuidplaatje en 2.342 op de Tongplaat die daarmee een jaarindex van 251% krijgt.

Dagrecords

De topjaren zijn nadrukkelijk terug te vinden bij de eerste vijf dagrecords en dat gaat zo door in die zin dat 42 van de 87 beschikbare dagrecords (dekking 91%) op de Tongplaat zijn gevallen en 70% van die dagrecordvogels insluiten. De voorkeur van 76% van deze oeverzwaluwen is voor (semi-) kopwinden, liefst (voor 73% ervan) met een windkracht van Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-4-2019	O	3	401	114
20-4-2017	ZZO	2	210	40
17-4-2017	NNO	3	165	55
31-3-2019	NO	3	142	19
22-4-2020	O	3	117	20

Ontwikkelingen 2004-2020

De stijgende trend in aantal en intensiteit blijkt evident uit de lijngrafieken. De verhuizing van de telpost naar de Tongplaat en de langer aangehouden telseizoenen (shiftgrafiek) geven beter zicht op de oeverzwaluwentrek alhier: de vroeg beëindigde telseizoenen 2013, 2014 en 2016 spreken boekdelen met hun <90 exx tegenover een langjarig gemiddelde van 188 exx.

Ondanks de recente toename draagt de Oeverzwaluw op de DB slechts voor 1,0-1,6% bij in de landelijke trek. Illustratief is in dit opzicht dat – met één uitzondering – de eerste 30 landelijke dagrecords in het voorjaar bij Breskens en Ketelbrug/Kamperhoek vallen, waar soms op één dag méér exemplaren passeren dan alhier in al die 17 jaren samen. Van de DB-trekvogels is het Oeverzwaluw-aandeel 0,24%, resp. 0,82% op de beide tellocaties.

Vanwege de vroeg gestopte telseizoenen 2013 en 2016 zijn de shiftgrafiek en zijn afgeleiden gesimuleerd voor die jaren. Daaruit volgt dan een met 8 dagen verkorte HDP die zijn mei-component verliest en tegenwoordig geheel in april valt. Vooral de met 11 dagen vervroegde mediaan (naar 15 april) valt op.

Het berekende gemiddelde verblijf in het winterkwartier volgt deze trend en is in de loop van de tijd van ≈37 naar ≈35 weken gegaan. Dat die berekening wat gerelativeerd moet worden, tonen enkele relatief grote jaarlijkse variaties in de seizoensgrafiek.

Najaar

Algemeen

Sinds 2017 beginnen 'we' op de DB zeer vroeg in het seizoen met de tellingen, in feite zo dicht mogelijk bij 16 juni, de officiële begindag van de najaarstellingen. Daarmee zijn twee bijna vergeten of door ons nauwelijks gerealiseerde fenomenen weer boven water gekomen, namelijk (1) de voorheen soms gemiste influx van niet-broedende 3kj Gierzwaluwen in *juni*, én (2) het fenomeen dat met name de Gierzwaluw en de Oeverzwaluw respectievelijk in *juli* en begin *augustus* het hoogtepunt van hun HDP 'vieren', weliswaar onder voorwaarde dat er een stevige wind uit zuidelijke tot westelijke richtingen moet waaien, idealiter Bft 4-5. Dat komt in de zomermaanden nog onverwacht vaak voor.

Dat eenmaal gezegd zijnde, is tellen van de oeverzwaluwentrek op de DB in de meeste najaren erg lastig: er zijn in de hele Biesbosch een kleine 400 broedparen, maar ook komt het voor dat een rietconcentratie in de omgeving, bijvoorbeeld bij het Zuidplaatje of langs de Deeneplaatweg, dient als interim slaapplaats voor oeverzwaluwen die naar opeenvolgende slaapplaatsen 'hoppen' [Stam Oeverzwaluw, 27-29; Avifauna 2020, 391v.]. Al deze vogels foerageren dan dagen- of wekenlang in het zichtbereik van de telpost, waaronder de hele rivier, en het is niet duidelijk of dit dan de lokale vogels zijn, de interimtrekkers van gisteren, of alweer nieuwe aankomers die genoteerd zouden mogen worden. Het beeld is dan zoals op de foto.

Het gebruikelijke beeld boven de Tongplaat. Pleisteraars? Doortrekkers? 'Hoppers'?

In 2014 sliepen er wekenlang zwaluwen op de Tongplaat, waaronder een albino/leucistische Oeverzwaluw.

In 2014 was ook de Tongplaat enkele weken lang een slaapplaats voor ca. 2.500 oeverzwaluwen [Ibidem] en misschien wel 1.000 boerenzwaluwen. Gevolg was, dat we dagelijks enkele duizenden vogels zagen, maar slechts in beperkte mate konden beslissen ze als TP-foerageerders of als doortrekkers te noteren – en dat is in de aantallen (405 exx) terug te vinden.

Op dit lastige dilemma zijn af en toe uitzonderingen. Op zulke dagen vertonen oeverzwaluwen totaal ander gedrag en trekken onmiskenbaar. Er staan dan harde zuidelijke tot westelijke winden van Bft4 tot Bft6 en de vogels vliegen daar zeer laag tegenin in een zo goed als onafgebroken stroom over de rivier, 50-100m uit de zuidelijke oever van de Nieuwe Merwede. Zeer tot de verbeelding sprekend in dit opzicht zijn de ruim 97.000 exx die in de week van 5-10 (11) augustus 2019 op die manier passeerden. Dit bijzondere fenomeen met alle vragen die het opriep is behandeld in een aparte studie op www.trektellen.nl/doc [Stam Oeverzwaluw] en wordt hier dus niet verder uitgewerkt. Ook in 2020 was er zo'n dag op 18 augustus, toen na het opsteken van de wind halverwege de ochtend de oevertjes meteen in groten getale (7.100 exx) definitief aan de haal gingen. Op 7 augustus 2011 gebeurde iets dergelijks. Marco schreef erbij: "*Eén zwarte stroom oevertjes (met soms een andere zwaluw ertussen) over de rivier naar zuidwest. Allen tussen 6:45 en 8:15, daarna kakte het in. Ongetwijfeld nog veel gemist. Bizar! Nieuw landelijk record!*" Dat geeft aardig weer hoe verrast een teller zich voelt als dit fenomeen plotseling opduikt. Soms gebeurt zoiets ook bij avondtellingen, bijvoorbeeld op 20 juli 2017, maar dan zijn de aantallen wel lager (2.626 exx) dan bij dag.

Zulke trek is gezien de grote afstand tot de zuidoever en het vaak bij deze trekdagen behorende licht/donker contrast lastig te fotograferen. Natuurlijk maakte 'hoffotograaf' Hans wel geslaagde beelden, zie onder, maar de mooiste indruk geeft een filmpje dat Hendrik Jan van Dijk op 11 augustus 2019 maakte bij de splitsing van de Beneden- en de Nieuwe Merwede, zie https://youtu.be/Jgr4oWgnkt0.

Zo ziet een rustig moment van de oeverzwaluwentrek over de rivier eruit.

Enfin, tot 2020 passeerden 134.101 exx de telpost, waarvan verreweg de meeste (126.179 exx) de Tongplaat (jaarindex 1593%) in de laatste vier najaren.

De aanvankelijk zeer magere jaren op de Tongplaat zijn dus recentelijk meer dan gecompenseerd.

Dagrecords

Vanwege de uitzonderlijke trekvariaties van de Oeverzwaluw is hier voor één keer gekozen om niet de eerste 5, maar de eerste 10 najaarsdagrecords te presenteren. Op één na vallen ze op de Tongplaat. De eerste 6 in de lijst zijn ook landelijke najaarsdagrecords. De 100 beschikbare dagrecords (dekking 99,6%) vertellen dat 98% van die oeverzwaluwen bij (semi-) kopwinden tussen WZW en Z vliegt en dat 23% daarvan dat doet bij windkrachten van Bft4, en zelfs 68% bij Bft5. De windkrachtgrafiek toont dus voor het najaar een beeld dat we zelden bij andere soorten zien.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
10-8-2019	Z	5	41.320	3.923
7-8-2019	ZW	5	30.949	3.413
6-8-2019	WZW	4	12.072	2.683
5-8-2019	WZW	5	10.246	2.235
18-8-2020	ZZW	4	7.100	1.671
7-8-2011	ZW	5	6.416	2.566
11-8-2018	WZW	3	2.934	349
20-7-2017	W	4	2.626	1.221
24-8-2020	W	3	2.554	511
8-8-2019	ZW	4	2.432	516

Ontwikkelingen 2003-2020

De lijngrafieken demonstreren dat de Tongplaat in de laatste jaren de betere plaats is om oeverzwaluwen trekkend waar te nemen. Dit valt dus ten dele samen met tijdig starten van het telseizoen, zoals de lijn van 2017-2020 aantoont. Tot die tijd vertoont de Tongplaat nauwelijks verschil met het Zuidplaatje.

Op het Zuidplaatje vertegenwoordigen de vogels die de DB passeren al 8% van alle over Nederland getelde oeverzwaluwen, op de Tongplaat stijgt dat naar een fenomenale 64%. Het bijbehorende aandeel in de eigen DB-trekvogels stijgt mee van 0,5% naar 6,6%.

Om te compenseren voor de laat gestarte telseizoenen 2014 en 2016 is de shiftgrafiek ook voor het najaar gesimuleerd. De huidige HDP is dan op de trendlijnen min of meer symmetrisch acht dagen korter geworden en valt nu geheel in augustus. Ook de mediaan vervroegt enkele dagen naar 11 augustus. In de shiftgrafiek is te zien dat de supertrek van 2019 zeer laag in het onderste gebied van de trendlijnen zit: na 11 augustus is het in feite afgelopen.

De spiegel van het korter geworden winterverblijf is natuurlijk het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier, dat met twee weken verlengt naar ≈17 weken, maar waarin ook vrij forse individuele jaarlijkse verschillen opduiken.

Samenvatting

Oeverzwaluw *Riparia riparia*		
Broedgebied [Sovon 2018, 430v.]	Wijd verspreid in Europa van Engeland tot in Rusland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Sahel	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 4]	≈23km/h, waargenomen treksnelheid ≈41km/h; er is ook één radarwaarneming van ≈51km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	1.050	2.342
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	251%
Intensiteit [exx/h]	0,9	2,0
Aandeel in DB [% alle exx]	0,24%	0,82%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,0%	1,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	7 apr – 26 apr – 4 mei (27)	9 apr – 15 apr – 28 apr (19)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈37	≈35
Mogelijke foutbronnen	Aan het eind van het seizoen verwarring met TP-vogels mogelijk.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	7.922	126.179
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	1593%
Intensiteit [exx/h]	4	59
Aandeel in DB [% alle exx]	0,5%	6,6%
Aandeel najaarstrek soort over NL	8%	64%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 jul – 15 aug – 5 sep (37)	6 aug – 11 aug – 28 aug (19)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈15	≈17
Mogelijke foutbronnen	- In sommige jaren uiterst moeilijk te onderscheiden tussen trekvogels en al of niet foeragerende TP-exemplaren. - Op sommige dagen en/of avonden, vooral in 2017-2020 zeer eenduidige trek. Voorwaarde: harde (semi-) kopwind.	

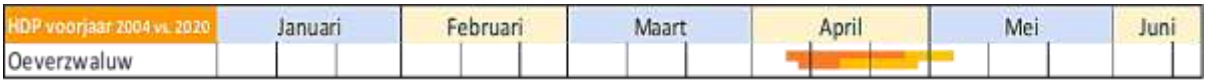
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Oeverzwaluw

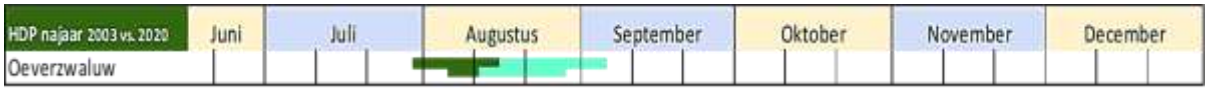
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Oeverzwaluw

Oeverzwaluw aantallen

Oeverzwaluw intensiteit

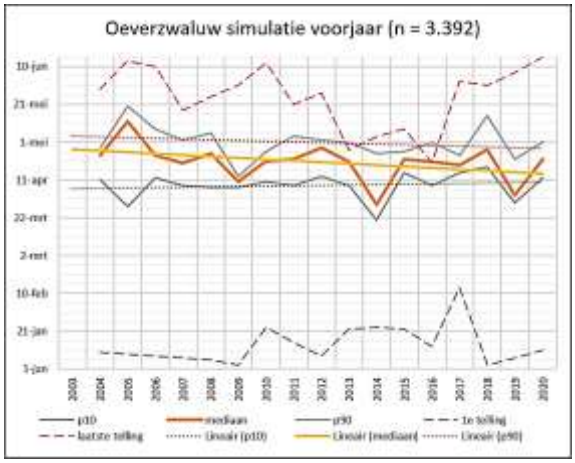
Oeverzwaluw simulatie voorjaar (n = 3.392)

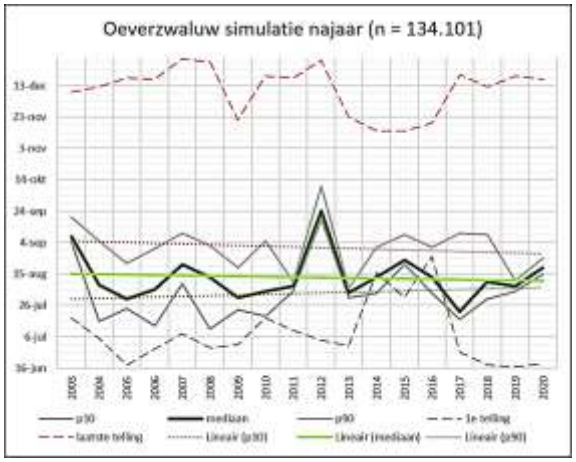
Oeverzwaluw simulatie najaar (n = 134.101)

Oeverzwaluw simulatie seizoensverblijf op medianen

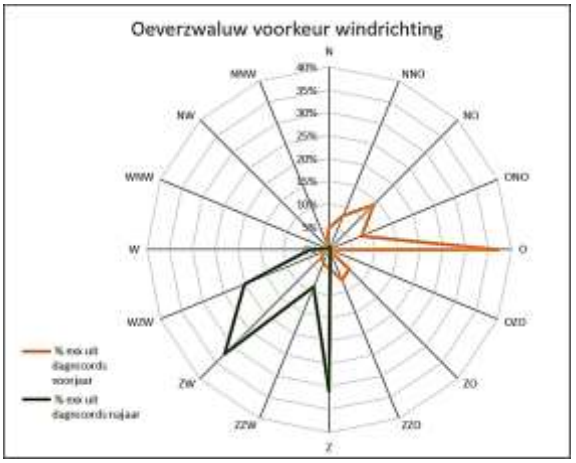
Oeverzwaluw voorkeur windrichting

Oeverzwaluw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

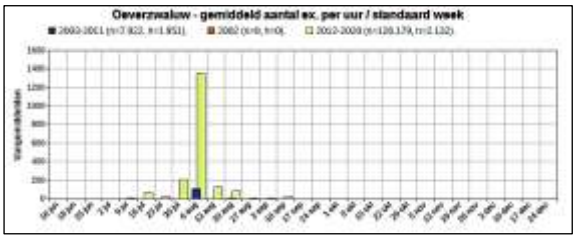
Oeverzwaluw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Oeverzwaluw voorkeur windkracht

Boerenzwaluw *Hirundo rustica*

Voorjaar

Algemeen

Boerenzwaluwen merken we in het voorjaar vaak pas op als ze hoog boven de Dordtse Biesbosch en de Elzen opdoemen. In het begin van de HDP zijn het meestal losse individuen, later ook wel groepjes van enkele tientallen vogels. In de loop van het telseizoen moeten doortrekkers toenemend onderscheiden worden van de inmiddels op de Tongplaat aanwezige schaarse broedvogels en de meestal wat talrijker 'overloop' vanuit de NDB. Deze blijvertjes vliegen in het algemeen veel lager dan de doortrekkers, maar ook die willen wel een halfuurtje laag boven de Tongplaat blijven jagen alvorens verder te trekken. Het blijft dus wat lastig.

Totaal passeerden 9.482 exx de telpost, op het Zuidplaatje méér dan op de Tongplaat, die het met een jaarindex van 74% moet doen.

Zwaluwen hebben de naam snelle vliegers te zijn. Feitelijk is dat wat overdreven: de kruissnelheid is slechts ≈20km/h, en de doelvolgradar nam treksnelheden waar van maximaal ≈36km/h [Tennekes 2009, 192]. Die treksnelheid is evenwel niet geringer dan 50x de lichaamslengte per seconde. Dat zal mogelijk de visuele indruk van grote snelheid doen ontstaan.

Dagrecords

Veel dagrecords vielen op het Zuidplaatje in de Boerenzwaluw-topjaren 2006 en 2008 en op de Tongplaat in 2019. De 90 beschikbare dagrecords (dekking 87%) zeggen dat 80% van de boertjes (semi-) kopwinden – vooral uit Oost – prefereert op de trek, en die mogen stevig zijn ook: Bft3-4 zijn goed voor 65% van de passanten.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
4-5-2006	O	4	904	100
20-4-2017	ZZO	2	380	73
5-5-2008	O	3	305	68
1-4-2019	O	3	299	85
6-5-2008	O	3	285	48

Ontwikkelingen 2004-2020

De voorjaarslijngrafiek illustreert een licht dalende trend van voorjaarstrekkers, die in tegenspraak lijkt met de forse toename van broedvogels sinds de eeuwwisseling [Sovon.nl] en ook niet echt te verklaren is uit lokale ecologische variabelen.

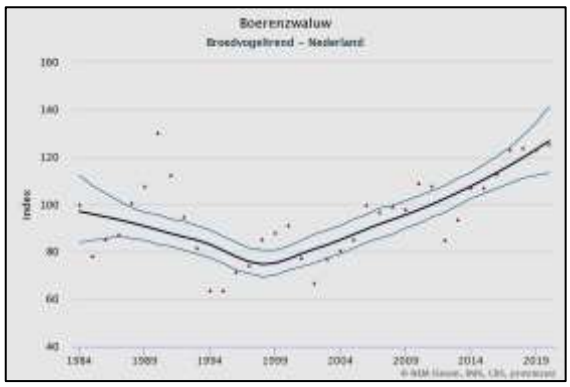

Bron: Sovon.nl

Het is grappig dat een betere verklaring met-een opdook toen de teluren per seizoen werden toegevoegd.

Dan blijken met uitzondering van 2006, 2008 en 2018 de boerenzwaluwentellingen simpelweg samen te hangen met de geleverde telinspanning.

Boerenzwaluwenvoorjaarstrek gaat vooral telposten als Breskens, Lauwersmeer, Noordkaap en Eemshaven aan, bij *dagrecords* van tienduizenden vogels. In dat geweld telt de DB slechts 0,46-0,35% van de landelijk passerende boerenzwaluwen. Voor de telpost zelf is de soort met gemiddeld een stabiele ≈1,33% van alle voorjaarstrekkers wel van groter belang.

Wegens de vóór het eind van de HDP gestopte telseizoenen 2013-2016 met bijbehorende lage aantallen zijn de shiftgrafiek en zijn afgeleiden ten dele gesimuleerd. Dan blijkt dat de HDP in de loop van de tijd vroeger en langer is geworden en in 2020 al in de 1e decade van april begint. De mediaan – op de trendlijn wel te verstaan – valt recentelijk wel 11 dagen eerder en komt op 19 april terecht. Het eind van de HDP is niet noemenswaardig veranderd en blijft bij de 1e decade van mei. Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier gaat mee met deze trend en is afgenomen van ≈33 naar ≈32 weken.

Najaar

Algemeen

Boerenzwaluwen passeren in het najaar op allerlei manieren de DB: hoog over de Tongplaat, lager over de Dordtse Biesbosch, zeer laag over de rivier – en alles daartussenin. Groepsgrootten kunnen aanzienlijk zijn en eenmaal op gang kan de trek uren aanhouden. In het begin van de HDP, halverwege augustus, is het nog wel stevig opletten geblazen of de waargenomen vogels geen foeragerende of pleisterende exemplaren zijn die alras op hun vleugelslagen terugkeren, maar na de mediane datum, ongeveer vanaf de 1e week van september wordt het risico op verwarring elke dag kleiner.

We telden 66.218 boerenzwaluwen tot 2020, waarvan de meeste (39.105) op de Tongplaat, die daarmee een jaarindex van 144% haalt. Deze trend is dus de omgekeerde van die in het voorjaar en enigszins vertekenend, want vooral toe te schrijven aan de topnajaren 2017-2019 met in totaal 42% van alle exemplaren.

Dagrecords

De 100 beschikbare dagrecords (dekking 78%) met bijbehorende vogels zijn min of meer gelijkelijk verdeeld over de twee tellocaties. Zij vertellen dat de Boerenzwaluw ook in het najaar (semi-) kopwinden tussen Zuid en West prefereert, maar die moeten dan wel wat gematigder zijn dan in het voorjaar: 66% houdt het graag bij Bft≤3, hoewel Bft4 toch ook nog 27% niet lijkt te verhinderen om te gaan trekken.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-9-2014	NO	3	3.000	545
30-8-2018	NW	2	1.839	175
8-9-2018	ZW	4	1.718	286
20-7-2017	W	4	1.706	793
14-9-2008	ONO	4	1.474	113

Ontwikkelingen 2003-2020

De trend van de tellingen in het najaar loopt – zeker qua intensiteit – stevig op. Dat past bij (1) de broedvogeltrend, gesignaleerd door Sovon. Het zou ook (2) een relatie met de Tongplaatlocatie kunnen hebben, waar je boerenzwaluwen in het najaar dan beter zou kunnen waarnemen. Het onverwachte succes van de teluren (3) als verklaring in het voorjaar, verleidde ook voor het najaar tot zo'n manoeuvre

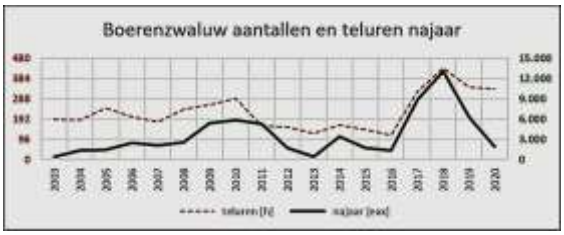

En ja, enig verband is er zeker wel, maar niet zo 'hard' als in het voorjaar Enfin, alle drie vermelde factoren zullen wel wat bijdragen.

In het najaar krijgt de DB iets meer mee van de landelijke tellingen: 0,82-0,91%. Maar de kaart van landelijk topnajaar 2019 hiernaast laat zien dat niet de kust, maar juist het oosten van het land in de prijzen valt. Tellers in midden-Nederland, waaronder wij op de DB, moeten het dus het hele jaar met de troostprijs doen – tenminste als het om deze soort gaat. Voor de telpost zelf is de soort van groter belang met 1,6-2,1% van alle getelde najaarsvogels en een – zwaar door de Grauwe Gans bedreigde – 14e plaats in de top-15 over alle najaren.

Boerenzwaluw najaar 2019. Bron: trektellen.nl

De werkelijke HDP kan zomaar meer dan een maand verschillen van die van een voorafgaand of volgend jaar. Op de trendlijnen is echter over het geheel genomen de symmetrisch langer geworden HDP behoorlijk stabiel en beloopt ongeveer de 2e decade van augustus tot de 3e van september. Evenwel, nog heel lang kunnen trekkende boerenzwaluwen worden gemeld, met als extreme de 3 exemplaren op 22 november 2021.

Niettegenstaande de stabiele HDP is het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier met een week verlengd tot ≈20 weken, een duidelijk gevolg van de vervroegde HDP in het voorjaar. Buiten dit gemiddelde zijn er wel stevige jaarlijkse variaties.

Samenvatting

Boerenzwaluw *Hirundo rustica*		
Broedgebied [Sovon 2018, 432v.]	Van boven de poolcirkel tot de noordrand van de Sahara	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Tropisch tot zuidelijke Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈20km/h, waargenomen treksnelheid ≈36km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	5.713	3.769
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	74%
Intensiteit [exx/h]	5,1	3,2
Aandeel in DB [% alle exx]	1,328%	1,327%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,46%	0,35%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	17 apr – 30 apr – 10 mei (23)	8 apr – 19 apr – 8 mei (30)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈33	≈32
Mogelijke foutbronnen	Vooral later in het telseizoen risico op verwarring met eerder aangekomen broedvogels en pleisteraars.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	27.113	39.105
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	144%
Intensiteit [exx/h]	13,9	18,3
Aandeel in DB [% alle exx]	1,6%	2,1%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,82%	0,91%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 aug – 7 sep – 22 sep (33)	13 aug – 7 sep – 30 sep (48)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈19	≈20
Mogelijke foutbronnen	Vooral in het begin van het telseizoen verwarring mogelijk met (grote hoeveelheden) boven de Tongplaat en de Nieuwe Merwede foeragerende broedvogels en juvenielen.	

Bekend beeld voor de tellers: territoriaal gedrag van het mannetje van de 'bunkerbroeders'. Foto Nijs Stam

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Boerenzwaluw

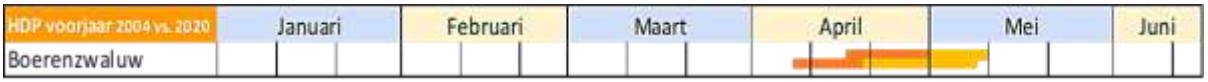

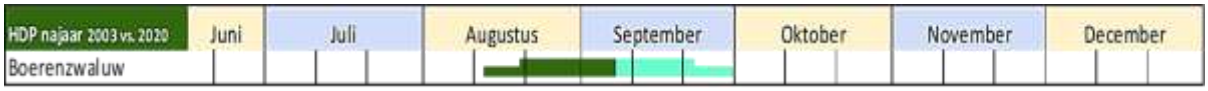

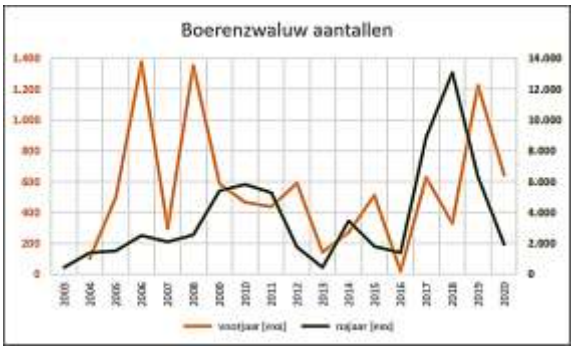

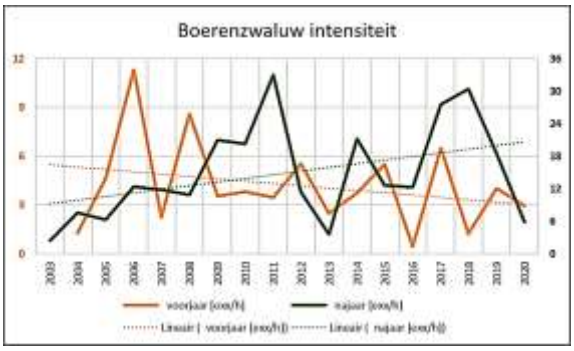

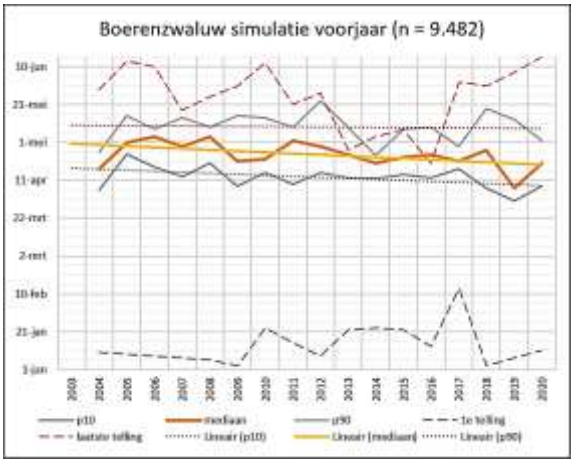

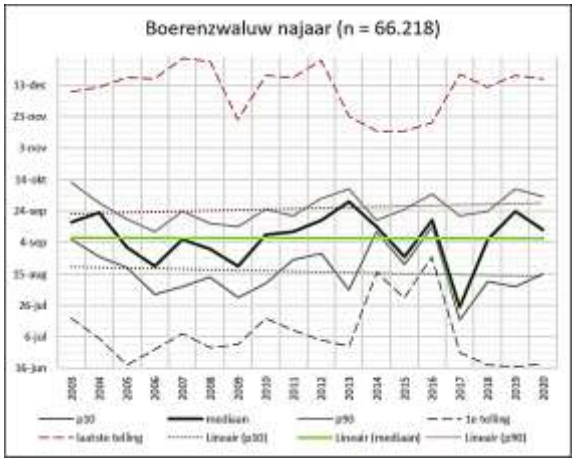

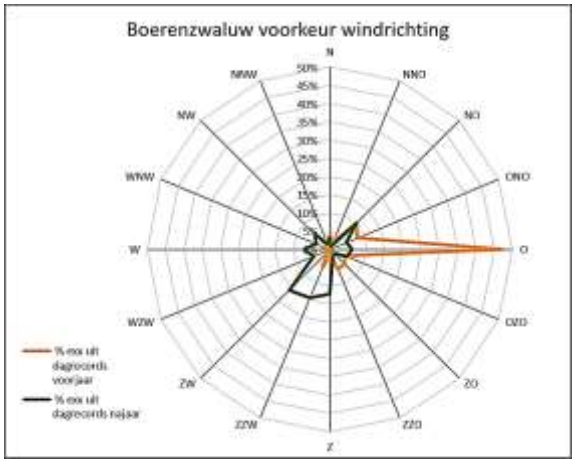

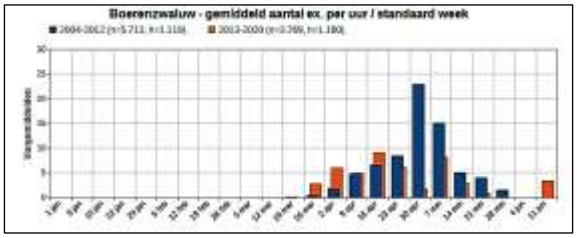

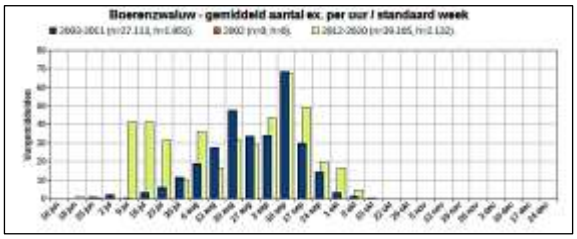

Huiszwaluw *Delichon urbicum*

Voorjaar

Algemeen

Huiszwaluwen passeren de DB in het voorjaar hoofdzakelijk via de Dam van Engeland over de Dordtse Biesbosch en de Elzen. Al snel na aankomst van de eerste vogels wordt het opletten: sinds 2012 is er een broedkolonie van ca. 50 paren aan de boerderij annex schuur op de Tongplaat [Avifauna 2020, 394]. Deze vogels jagen gewoonlijk breed boven de Elzen en de Dordtse Biesbosch en maken het soms behoorlijk moeilijk om nog doortrekkers te onderscheiden. Dat gaat door tot het eind van het telseizoen.

Totaal passeerden desondanks met enige zekerheid 691 exx bij flinke jaarlijkse variaties, bijv. ≤ 8 exx in 2004, 2011 en 2014, maar dan weer 114 exx in 2019. De meeste werden geteld vanaf de Tongplaat (jaarindex 171%).

De kruissnelheid van de Huiszwaluw is berekend op ≈22km/h, de met doelvolgradars gemeten treksnelheid bedraagt ≈35km/h [Tennekes 2009, 192].

Dagrecords

Vergeleken met meerdere seizoenstotalen, springen de eerste dagrecords er wel uit. De 96 benutte dagrecords (dekking 100%) geven voor de Huiszwaluw een voorkeur van 64% aan voor (semi-) kopwinden, volgens de windroos vooral uit Noord tot Oost. De soort trotseert voor wel 81% windkrachten van Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-4-2019	O	3	60	17
20-5-2017	ZW	4	57	13
18-5-2008	NNO	3	46	9
1-5-2005	OZO	3	44	6
28-4-2018	ZZW	4	32	4

Ontwikkelingen 2004-2020

Net als bij andere zwaluwen is het verschil tussen voorjaars- en najaarstrek groot, zo ook de jaarlijkse variaties. Anders dan voor de Boerenzwaluw is dit fenomeen niet te relateren aan de teluren en ook niet aan de vroeg gestopte telseizoenen 2013-2016 waarin juist wat meer vogels worden waargenomen dan in de jaren ervoor. Blijft uiteindelijk dat de Tongplaat tóch iets beter uitzicht biedt op trekkende huiszwaluwen – misschien mede door de kolonievogels die tijdelijk wat doortrekkende soortgenoten aanlokken? En er is een geleidelijke toename van Nederlandse broedvogels [Sovon.nl].

De voorjaarstrek is een Breskens-fenomeen: 89 van de 100 voorjaarsdagrecords vielen dáár, en zelfs het 100e overtreft nog *alle* DB-passanten tot 2018. Kennelijk is Breskens de 'deur' waardoor de vogels Nederland binnenkomen en dan snel en vrijwel onopgemerkt het Nederlandse broedareaal bezetten. DB-tellers moeten het dus met 0,25-0,44% van de landelijke huiszwaluwen doen en de soort vormt slechts 0,06-0,15% van alle DB-trekvogels. Alom van gering belang dus, maar we zien ze wel erg graag!

De HDP start 11 dagen eerder en wordt 12 dagen langer dan voorheen bij een 8 dagen vroegere p_{50}. Maar p_{90} volgt met slechts één dag, zodat nu de 2e decade van april tot de 1e van mei dé tijd is om huiszwaluwen de DB te zien passeren. Overigens zijn de shiftgrafiek en zijn afgeleiden deels gesimuleerd om voor de vroeg gestopte telseizoenen 2013-2016 te compenseren.

Het mediane winterverblijf is bij de gebruikte reken- en afrondingsmethoden door de jaren heen hetzelfde gebleven: ≈34 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar speelt hetzelfde telprobleem als in het voorjaar, maar vanuit omgekeerd perspectief: broedvogels en juvenielen die vanuit de Elzen enorme strooptochten ondernemen tot ver op de rivier, maar dan tóch niet definitief vertrekken. Die strooptochten gaan min of meer via dezelfde route als die van trekvogels, hoog over de Dordtse Biesbosch en de Dam van Engeland. Evenwel zijn er ook dagen met onmiskenbare trekkers die laag over de rivier tegen de wind in vliegen, meest in gezelschap van andere zwaluwen, zoals op 29 juli 2017, toen 272 exx 'bijvangst' waren van de gierzwaluwen-tsunami van die dag. Op mysterieuze wijze zijn we toch in staat uit dit geheel af en toe trekvogels te onderscheiden, en zo telden we 12.507 exx, de meeste op de Tongplaat (jaarindex (ook!) 171%).

Dagrecords

De 1e dagrecords vallen in de topnajaren, verdeeld over beide locaties. Dat blijft zo voor alle 100 benutte dagrecords (dekking 96%), waarvan 2018 er alleen al 17 heeft met 28% van alle huiszwaluwen tot 2020 toe. 73% van deze huiszwaluwen benut (semi-) kopwinden, vooral uit ZW en ZZW en 66% doet dat kennelijk graag bij Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-9-2010	O	5	1.206	241
9-9-2018	ZW	3	921	154
26-8-2018	ZZW	3	731	141
10-9-2017	ZZW	4	541	90
19-8-2017	ZW	4	471	106

Ontwikkelingen 2003-2020

Anders dan in het voorjaar is er in het najaar een frappant sterke correlatie tussen de aantallen huiszwaluwen en de teluren, blijkt uit onderstaande grafiek, waar de respectieve lijnen voor de tellingen op de Tongplaat zo goed als congruent gaan en voor het Zuidplaatje ook redelijk met elkaar meelopen. Bij zo'n dominant verband wordt afgezien van het zoeken naar andere factoren.

De kaart hiernaast van het topnajaar 2018 illustreert dat de najaarstrek van de Huiszwaluw niet zo'n exclusief Oost-Nederlands fenomeen is als die van de Boerenzwaluw. Dat blijkt uit de wat grotere ballen bij de Vijfhoek, Hazewater, de DB en de Slikken van de Heen.

Het DB-aandeel in de landelijke trek is 0,68-0,92%. Het aandeel in de DB-najaarstrekvogels beloopt 0,28-0,42%. Niets bijzonders dus, maar … "een kinderhand is gauw gevuld"!

Vanwege de laat gestarte telseizoenen 2014 en 2016 is ook nu de shiftgrafiek met zijn afgeleiden gesimuleerd. Daaruit volgt een fors vervroegde en verlengde HDP, die nu van begin augustus tot half september loopt. Omdat in het voorjaar iets soortgelijks plaatsvindt, is het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier onveranderd op ≈18 weken blijven staan.

Huiszwaluw najaar 2018. Bron: trektellen.nl

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen: Huiszwaluw

Samenvatting

Huiszwaluw *Delichon urbicum*		
Broedgebied [ANWB 2010, 242]	Cultuurvolger en rotswandbroeder in heel Europa en N-Afrika	
Overwinteringsgebied [Sovon 2018, 434]	Tropisch en zuidelijk Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈22km/h, waargenomen treksnelheid ≈35km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	274	417
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	171%
Intensiteit [exx/h]	0,24	0,36
Aandeel in DB [% alle exx]	0,06%	0,15%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,25%	0,44%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 apr – 2 mei – 10 mei (17)	12 apr – 24 apr – 11 mei (29)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈34	≈34
Mogelijke foutbronnen	Al snel na aankomst van de eerste vogels tot einde telseizoen behoorlijk risico om reeds aangekomen broedvogels voor doortrekkers aan te zien.	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	4.611	7.896
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	171%
Intensiteit [exx/h]	2,4	3,7
Aandeel in DB [% alle exx]	0,28%	0,42%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,68%	0,92%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	22 aug – 5 sep – 15 sep (24)	1 aug – 26 aug – 19 sep (49)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈18	≈18
Mogelijke foutbronnen	In juli en begin augustus verwarring mogelijk met op brede stooptochten foeragerende broedvogels en juvenielen.	

Altijd weer verblijdend: modderen voor het nest. Foto Jacques van der Neut.

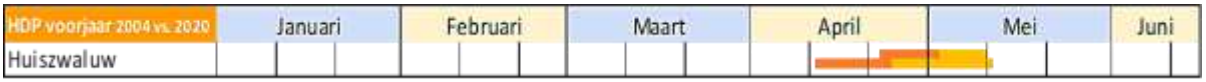
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Huiszwaluw

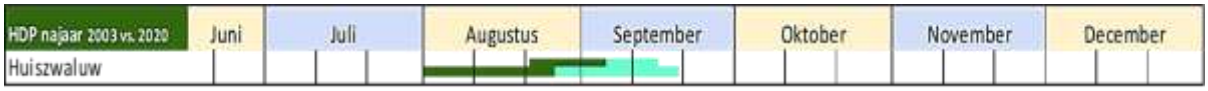
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Huiszwaluw

Huiszwaluw aantallen

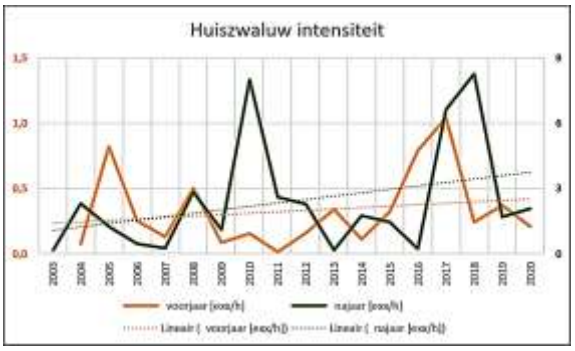
Huiszwaluw intensiteit

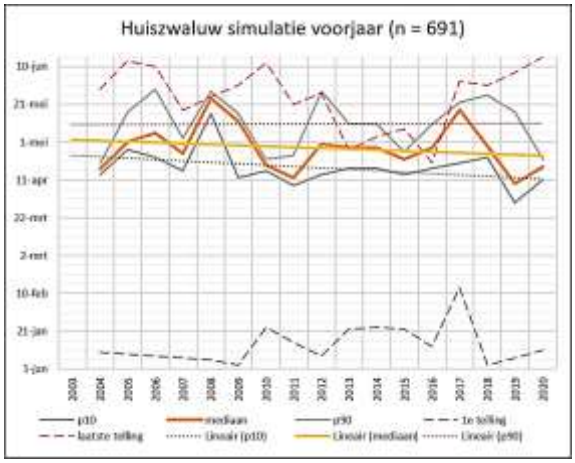
Huiszwaluw simulatie voorjaar (n = 691)

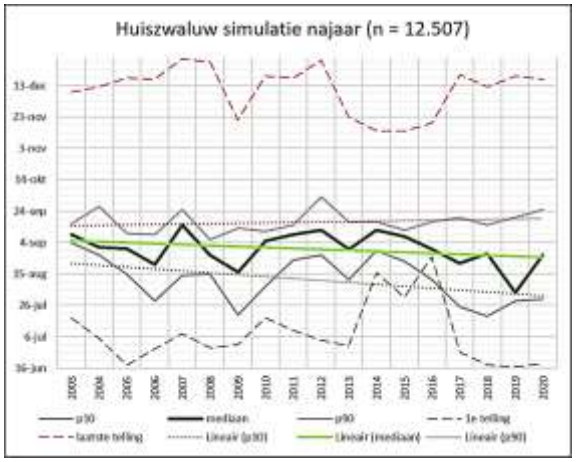
Huiszwaluw simulatie najaar (n = 12.507)

Huiszwaluw simulatie seizoensverblijf op medianen

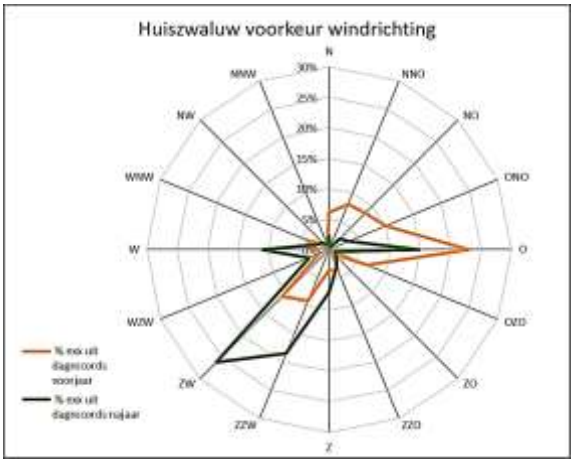
Huiszwaluw voorkeur windrichting

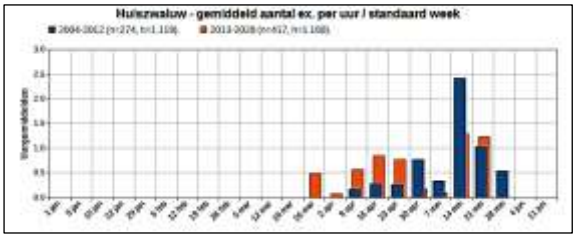
Huiszwaluw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

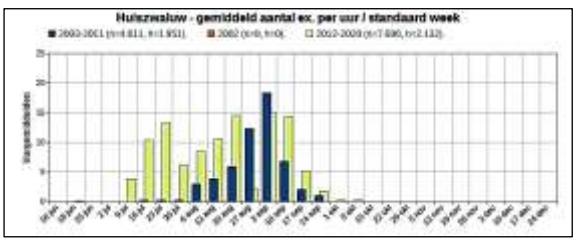
Huiszwaluw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Huiszwaluw voorkeur windkracht

Mezen, Leeuweriken, Zwaluwen overig

De **Matkop** is in de Dordtse Biesbosch meest standvogel en wordt slechts mondjesmaat waargenomen als doortrekker, 14 totaal in alle voorjaren en 79 in alle najaren. In veel van die najaren wordt er niet één gezien, en in 2010 waren er 12 exx als uitschieter.

Matkop

De DB zag op 8 teldagen de **Witkopstaartmees** langs komen, totaal 27 exx, waarvan 20 in oktober-november 2010, 1 op 6 maart 2011 en de rest vanaf de Tongplaat in april 2017 en maart 2018. Voornamelijk najaarstrekker dus.

Witkopstaartmees

Driemaal passeerde een individuele **Strandleeuwerik** de telpost in de tweede of derde decade van oktober. Na de twee passanten van 2012 is de soort niet meer opgemerkt.

Strandleeuwerik

Op 17 april 2004 passeerde een **Roodstuitzwaluw** het Zuidplaatje, gevolgd door een dito exemplaar op 22 april 2011.

Roodstuitzwaluw

Tijdens de enorme passage van Oeverzwaluwen in de 1e decade van augustus 2019 passeerden ook 13 hybride **Boerenzwaluw x Huiszwaluw**, maximaal 6 op 6 augustus. De vraag of het in de andere dagen om dezelfde vogels ging die dan in de Brabantse Biesbosch overnacht zouden hebben, is niet te antwoorden.

22. Kleine Zangers

Tjiftjaf *Phylloscopus collybita* en Fitis *Phylloscopus trochilus*

Fitis

Voorjaar

Algemeen

Het is lastig de trek van deze kleine zangertjes structureel te beschrijven – althans voor de DB. Ten eerste is dat een gevolg van hun wijze van trekken: wat verborgen door het riet en de wilgen langs de Nieuwe Merwededijk. Zekere determinatie van deze kleine vogels in de 'vlucht' is daardoor vaak onmogelijk, waartoe de categorie Tjiftjaf/Fitis (hier: *Fitjaf*) in het leven is geroepen. Vervolgens is het lang niet altijd te onderscheiden wanneer een gehoord of gezien exemplaar nog aan het trekken is, of zich al gesetteld heeft bij de Tongplaat – in het najaar is dat precies andersom natuurlijk. Tenslotte zijn in 2020 ook nog eens groepjes pleisterende Siberische Tjiftjaf gesignaleerd, waarbij men zich moet afvragen of dat ook niet al eerder het geval is geweest, en hoe deze dan al of niet als trekvogel genoteerd zijn en onder welk taxon. Kortom, het is de vraag hoe zuiver de data met betrekking tot deze soorten in de loop der jaren is geweest. Om deze reden is dit artikel wat ongewoon in het geheel. Er wordt wat – al of niet gebundelde – data geboden voor zover mogelijk, en pogingen tot interpretatie blijven grotendeels achterwege.

Het aantal doorgetrokken exemplaren van de voorjaren kan het best gepresenteerd worden in een tabel (Jaarindex Tongplaat 88%).

Subperiode	Tjiftjaf	Fitis	Fitjaf	Totaal
2004-2012	61	13	312	386
2013-2020	178	22	101	301
Totaal	**239**	**35**	**413**	**687**

Daaruit kan mogelijk afgeleid worden dat zeker determineren van deze soorten op het Zuidplaatje nog veel moeilijker was dan op de Tongplaat en/of dat we in de loop van de tijd mogelijk hebben geleerd in ieder geval de Tjiftjaf beter te herkennen, maar het zal het bij deze stand van zaken nog vele jaren duren voordat de dominantie van de *Fitjaf* in de tellingen is geneutraliseerd – als dat ooit al gebeuren zal.

Bij de manier van trekken van deze *'Fitjafs'* zijn een kruissnelheid en een treksnelheid niet echt relevant. Ze zijn dus niet in de literatuur te vinden, maar het mag gezien de biometrische gegevens verwacht worden dat deze (zeer) laag zijn, bijvoorbeeld 18-22km/h als kruissnelheid.

Dagrecords

De dagrecords kunnen ook het best benaderd worden in een soortgelijke tabel als boven. Voor elke taxon worden de eerste drie records vermeld. Duidelijk is, dat de Tjiftjaf-records dominant op de Tongplaat vallen, de Fitis-records gemengd zijn en de *Fitjaf*-records vooral op het Zuidplaatje zijn genoteerd – en dat gaat ook nog wel even door op die manier.

Voor wat het waard is, zijn voor het totale *Fitjaf*-complex 61 dagrecords beschikbaar (dekking 60%) die onthullen dat 65% van de vogels bij (semi-) kopwinden tussen NO en ZO trekt en dat 48% ervan daarbij zelfs Bft4 trotseert.

Dagrecord op datum	Tjiftjaf [exx]	Fitis [exx]	Fitjaf [exx]
13-04-2013	23		
12-03-2017	17		
26-03-2016	11		
20-04-2013		6	
11-04-2010		4	
08-04-2020		3	
24-03-2010			81
14-04-2013			40
27-03-2011			31

Ontwikkelingen 2004-2020

De lijngrafieken laten, zeker qua intensiteit een voorzichtig stijgende lijn zien voor het gehele Tjiftjaf/Fitis complex. De grote jaarlijkse variaties beletten echter om dat te koppelen aan de locatie van de telpost vóór of na 2013.

De DB is kennelijk een behoorlijk goede locatie om trek van de *Fitjaf* te noteren. Liefst 11,6% van de landelijke voorjaarstrek passeert het Zuidplaatje, en nog steeds 5,9% de Tongplaat. Het contrast met hun bijdrage van ≈0,1% aan de lokale DB-trek is groot.

De HDP's van de individuele taxa waren wel te achterhalen en ze zijn gepresenteerd in de HDP grafiek, waar Tjiftjaf – *Fitjaf* – Fitis elkaar netjes opvolgen, zoals te verwachten bij de gebruikelijke determinatieproblemen.

Daar zijn ook de verschuivingen te zien, waaraan hier geen verdere interpretatie wordt gewijd. In de samenvatting zijn de uiterste waarden voor het hele *Fitjaf*-complex vermeld, maar zie de staafgrafieken voor forse individuele afwijkingen van het patroon.

Voor de volledigheid: de Fitis is een lange-afstandtrekker, die tot ver bezuiden de Sahel in Afrika overwintert en daar de helft van zijn leven doorbrengt [Sovon 2018, 442]. De Tjiftjaf houdt het bij ZW-Europa [Ibidem, 444], maar er is weleens een Biesbosch-juveniel dood teruggevonden in Marokko [Avifauna 2020, 409].

Tjiftjaf

Najaar

Algemeen

Wat voor de trekwijze en onzekerheden m.b.t. determinatie in het voorjaar geldt, is even zo waar in het najaar. Derhalve volgt hier weer een tabel met de drie taxa, verdeeld in de subperioden van de verhuizing van de telpost. Natuurlijk is de trekrichting in het najaar zuidelijk in plaats van noordelijk en zijn de aantallen groter dan in het voorjaar zoals gebruikelijk bij de meeste soorten. In het najaar zijn er immers juvenielen bij die er in het voorjaar nog niet waren, terwijl een deel van de voormalige najaarstrekkers wordt verondersteld in de winter gesneuveld te zijn [Avifauna 2020, 44].

Subperiode	Tjiftjaf	Fitis	Fitjaf	Totaal
2003-2011	204	2	153	359
2012-2020	564	11	136	711
Totaal	**768**	**13**	**289**	**1.070**

De enige soort die in alle jaren is genoteerd, is de Tjiftjaf. Deze beleefde met 107 exx in 2020 zijn topjaar. De *Fitjaf* is in 2003-2005, 2013, 2016 en 2020 niet opgemerkt en het topjaar was 2010 met 64 exx. De Fitis is alleen in 2005, 2006, 2015, 2017 en 2019-2020 gezien; 2017 was met slechts 7 exx een 'topjaar'.

De Tongplaat (jaarindex 198%) is de betere plaats gebleken om het *Fitjaf*-complex in het najaar te tellen. Dat zal wel samenhangen met de aldaar aanwezige wilgensingel. Daarbij ook aangetekend dat we vanaf najaar 2017 substantieel eerder, alsook meer uren en dagen tellen (pagina 3), zodat met name de relatief hoge aantallen van 2019-2020 ook vanuit dat oogpunt niet echt hoeven te verbazen. Er zijn dan immers sowieso meer kansen om de taxa te zien.

Dagrecords

Bij de najaarsdagrecords volgen we hetzelfde procedé als voor het voorjaar. Dat wil zeggen: de eerste drie dagrecords van de subsoorten worden vermeld. Van de Fitis zijn trouwens maar 11 dagrecords beschikbaar, inbegrepen alle 13 gepasseerde exemplaren. Opvallend is, dat de hoogste najaarsdagrecords van de Tjiftjaf en de *Fitjaf* op de Tongplaat zijn genoteerd en dat de Fitis-dagrecords van het Zuidplaatje elk op 1 ex blijven steken, terwijl er ook op de Tongplaat maar één dagrecord van 3 exx is gevallen.

Voor het hele *Fitjaf*-complex zijn 100 dagrecords beschikbaar (dekking 54%). Het blijkt dat 63% van deze vogels (semi-) kopwinden benut tijdens de trek. Anders dan in het voorjaar mijden ze nu hardere winden: Bft1-3 zijn goed voor de passage van 78% van de vogels.

Dagrecord op datum	Tjiftjaf [exx]	Fitis [exx]	Fitjaf [exx]
1-10-2014	29		
25-09-2015	25		
02-10-2015	16		
02-09-2017		3	
10-09-2006		1	
11-09-2005		1	
31-08-2014			43
08-09-2012			30
27-09-2015			15

Ontwikkelingen 2003-2020

Wat boven al werd gesuggereerd, wordt door de lijngrafieken wel voorzichtig bevestigd: de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat is gunstig geweest voor zowel het waarnemen als het determineren van de subsoorten binnen het *Fitjaf*-complex in het najaar: het aandeel Tjiftjaf en Fits is toegenomen, het aandeel *Fitjaf* afgenomen.

Het totale *Fitjaf*-aandeel in de landelijke trektellingen is 2,7-3,3%, het aandeel van de soort in de DB-trek is verwaarloosbaar: 0,02-0,04%.

In de HDP-grafiek volgen de taxa elkaar weer als verwacht op, uiteraard in de omgekeerde volgorde. Op de Tongplaat zijn de HDP's van de Tjiftjaf en Fitis langer geworden en die van de *Fitjaf* korter. Het past allemaal bij elkaar. In de samenvatting zijn weer de uiterste data voor het hele complex vermeld.

Grappig is dat de *Fitjaf*-HDP zo'n beetje de andere twee aan elkaar knoopt. Dit zou min of meer de suggestie kunnen bevestigen dat in die interim periode in september de trek van de Fitis aan het aflopen is, en die van de Tjiftjaf pas goed op gang begint te komen, maar nog niet eenduidig gedetermineerd kan worden. *Quod erat demonstrandum*.

Samenvatting

Tjiftjaf *Phylloscopus collybita* **en Fitis** *Phylloscopus trochilus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 444v.] [Sovon 2018, 442v.]	Tjiftjaf: Europa, maar niet in uiterste Noorden en ZW-Europa Fitis: Noord- en Midden Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Tjiftjaf: ZW-Europa Fitis: Afrika bezuiden Sahel	
Kruissnelheid [berekend]	≈22km/h, geen waargenomen treksnelheid in literatuur	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	386	301
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	88%
Intensiteit [exx/h]	0,34	0,26
Aandeel in DB [% alle exx]	0,09%	0,11%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	11,6%	5,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Ongeveer 13 maart – 27 april (45) voor het hele spectrum	
Mogelijke foutbronnen	Vooral in overgangsperiode mogelijke determinatiefouten	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	359	711
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	198%
Intensiteit [exx/h]	0,18	0,33
Aandeel in DB [% alle exx]	0,02%	0,04%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,7%	3,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Ongeveer 15 augustus – 28 oktober (74) voor het hele spectrum	
Mogelijke foutbronnen	Vooral in overgangsperiode mogelijke determinatiefouten	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Kleine zangers: Tjiftjaf en Fitis

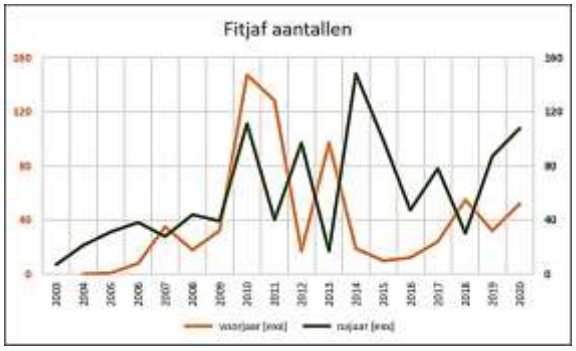

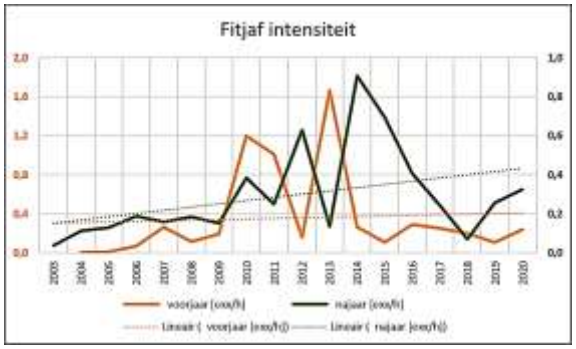

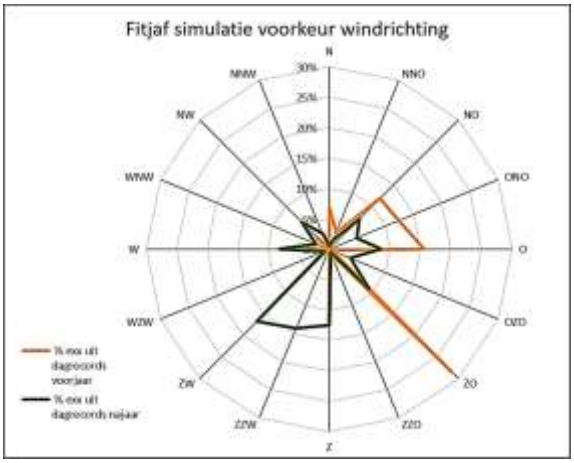

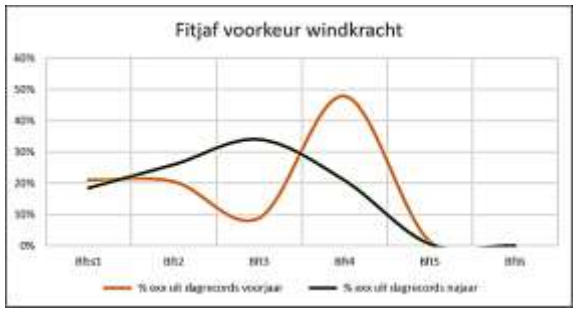

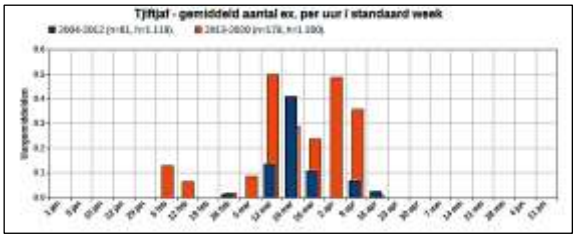

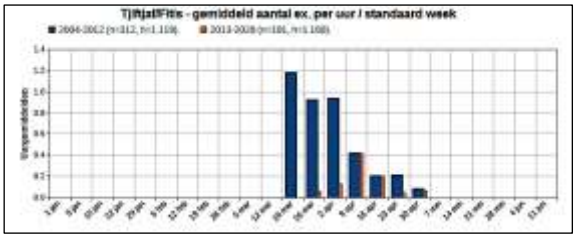

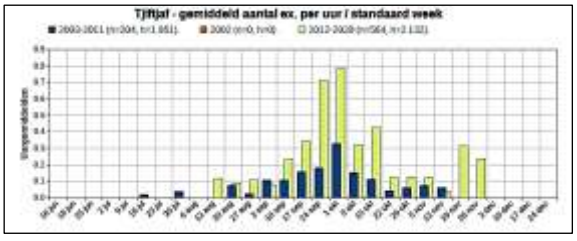

Vuurgoudhaan *Regulus ignicapilla*

Voorjaar

De enige voorjaars-Vuurgoudhaan werd geregistreerd op 24 februari 2019.

Najaar

Algemeen

De Vuurgoudhaan wordt op de DB als trekvogel aangemerkt wanneer deze plotseling opduikt in – en vervolgens nauwelijks opgemerkt weer verdwijnt uit – de wilgensingel naast de telpost. Ze trekken derhalve 'hoppend' onder dekking van struiken. Dat het risico op verwarring met pleisterende exemplaren groot is, behoeft geen betoog, maar het wordt wel wat gedempt door het verloop in de TP-waarnemingen van andere vogelaars uit de omgeving.

Totaal passeerden 113 exx de DB, in 2016 ontbraken ze. De Tongplaat (jaarindex 183%) is de betere locatie om de soort waar te nemen.

Hoe klein ook en hoe abrupt het beestje zomaar kan opduiken, de Vuurgoudhaan is toch kennelijk een gecertificeerde trekvogel, want er zijn volop radarwaarneming beschikbaar in de literatuur. De kruissnelheid is met die gegevens berekend op ≈20km/h, radarwaarnemingen tijdens de trek: ≈24km/h [Bruderer et al, 182vv.]. Tja, met een v_{mr} van 120% van v_{kr} kun je niet echt spreken van een krachtige vlieger. Vandaar dat benutten van de dekking van struikjes.

Dagrecords

De vuurgoudhanen uit 74 beschikbare dagrecords (dekking 100%) – die het meest op de Tongplaat vielen – vlogen volgens de windroos bij zeer uiteenlopende windrichtingen. Enige ordening levert op dat het dan om 58% gaat die bij (semi-) kopwinden vliegt. Bft1-2 is de gepreferreerde windkracht, maar merkwaardig genoeg zijn er ook nog vrij veel (23%) geteld bij Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
8-11-2020	OZO	1	5	0,9
7-10-2020	WZW	2	4	0,7
20-10-2019	ZO	1	3	0,6
15-11-2018	ZZO	1	3	1,0
17-10-2017	ZZW	3	3	0,8

Ontwikkelingen 2003-2020

Een correlatie met de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat is niet te ontkennen. Desalniettemin daalt daar het aandeel in de landelijke trek van de soort van 6,6% naar 4,9%. Andere telposten zijn inderdaad (vanaf 2014) ook substantieel meer vuurgoudhanen gaan tellen [trektellen.nl]. Het aandeel in de DB-najaarstrek is enkele duizendste procenten.

De HDP is recentelijk – bij een vrijwel gelijkblijvend begin – aan de achterkant met 23 dagen verlengd en loopt nu dus van begin oktober tot begin november. Daarbij blijft de mediaan vrijwel op zijn plaats in de 2^{e} decade van oktober. Dan is dus de helft van de vogeltjes alweer voorbij.

Op de wankele basis van die ene waarneming uit het voorjaar en de meerdere uit het najaar zou het zomerverblijf (dus niet alhier) mogelijk ≈33 weken kunnen zijn.

Samenvatting

Vuurgoudhaan *Regulus ignicapilla*		
Broedgebied [Sovon 2018, 474v.]	Europa, maar niet in Fenno-Scandinavië. Zwaartepunt Duitsland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ZW-Europa	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 182; 185]	≈20km/h, waargenomen treksnelheid ≈24km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	0	1
Bijzonderheden status	Enige exemplaar op 24 februari 2019	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	40	73
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	183%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,03
Aandeel in DB [% alle exx]	0,002%	0,004%
Aandeel najaarstrek soort over NL	6,6%	4,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 okt – 12 okt – 16 okt (14)	6 okt – 15 okt – 8 nov (33)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	mogelijk ≈33	mogelijk ≈33
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2016, 1 ex in 2003, 2012 en 2013	
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk verwarring met groepjes tijdelijke pleisteraars	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Kleine zangers: Vuurgoudhaan

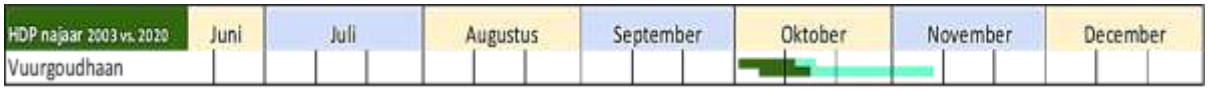

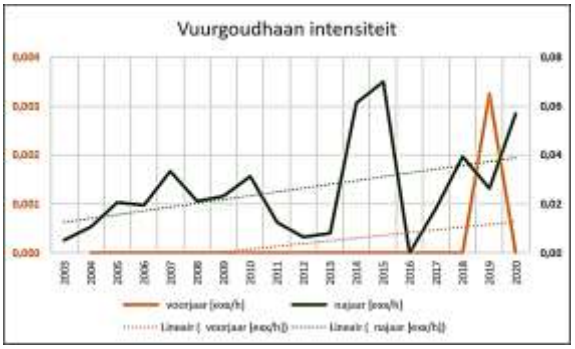

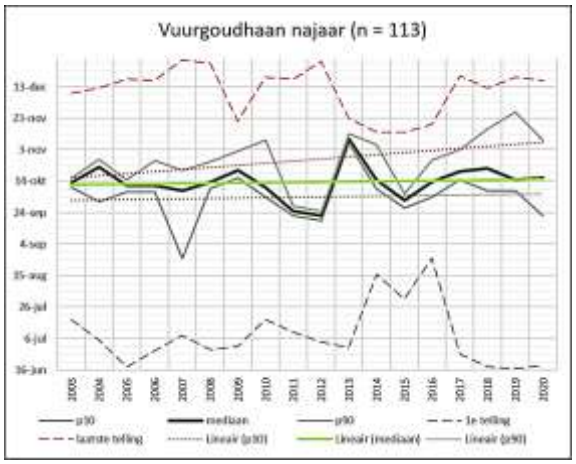

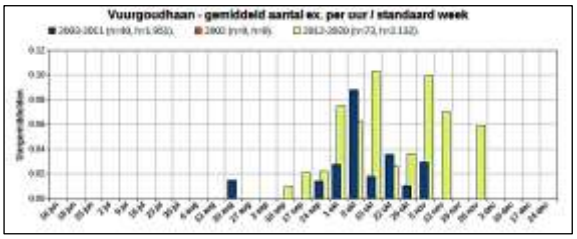

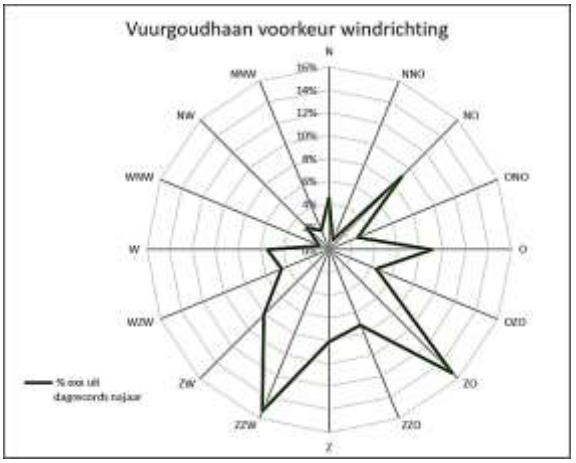

Goudhaan *Regulus regulus*

Voorjaar

Algemeen

In overeenstemming met het algemene beeld: "Van doortrek wordt in het voorjaar amper iets gemerkt, het meest nog in maart" [Sovon.nl], worden in de meeste voorjaren op de DB geen goudhanen geteld.

Van de 7 genoteerde exemplaren zagen we er 5 op de Tongplaat en als je bij zo weinig data überhaupt van een HDP mag spreken, liep die van de 3^{e} decade van februari tot de 2^{e} van maart met de mediaan op 3 dagen na p_{10}.

Najaar

Algemeen

Goudhanen trekken zo ongeveer als de Vuurgoudhaan: hoppend van struikgroep tot struikgroep. Ze worden ontdekt via geluidjes. Anders dan de Vuurgoudhaan zijn aankomst en vooral vertrek wat opvallender en zichtbaarder.

We telden op de DB 2.440 exx in nogal fors wisselende jaarlijkse aantallen en intensiteiten: 8 exx in 2011, 12 in 2013, 410 in 2020 en 693 in 2010 zijn de extremen. Op de Tongplaat (jaarindex 122%) telden we er meer dan op het Zuidplaatje.

De soort wordt in grote delen van Europa wel trekkend gezien, en de literatuur biedt dus ook radarwaarnemingen. De kruissnelheid is via biometrische data berekend op ≈21km/h. De waargenomen treksnelheid ligt daar maar net boven: ≈22km/h [Bruderer et al, 182; 185]. De vogel heeft dus nauwelijks meer *power* dan nodig om zich in de lucht te houden en dat is terug te zien in het hoppende trekgedrag.

Daarmee ziet de Goudhaan kennelijk nimmer kans zijn berekende theoretische treksnelheid te halen. Op de via de radar bevestigde 102% van de kruissnelheid zou – alweer theoretisch – een verondersteld 10% opgevette vogel bij een tegenwind van Bft3 nooit verder komen

dan ca. 400km in 82 uur non-stop in rechte lijn vliegen. Des te verbazingwekkender is het dat je ze soms gewoon midden op de Waddenzee ziet vliegen en kleinere schepen domweg ziet inhalen (eigen waarneming 24-10-2003)!

Dagrecords

De eerste twee van 100 beschikbare dagrecords (dekking 89%) vallen logischerwijs in topjaar 2010 op het Zuidplaatje, terwijl de subtopjaren ook in de eerste vijf terugkomen. De windroos laat mooi zien dat de verdeling over (semi-) kop en staartwindvoorkeur exact gelijk is. Bij windkracht Bft3 vliegt 37%, terwijl Bft2 en Bft4 de tweede plaats innemen met elk >20%.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
11-10-2010	NO	3	277	79
10-10-2010	ONO	4	238	34
20-10-2019	ZO	1	119	24
21-10-2015	ZW	3	117	41
18-10-2020	WZW	2	103	26

Ontwikkelingen 2003-2020

Net als voor de Vuurgoudhaan is de Tongplaat voor de Goudhaan de betere locatie, vermoedelijk alweer door de wilgensingel. En eveneens daalt voor de Goudhaan de bijdrage aan de Nederlandse najaarstellingen – van 7,3% op het Zuidplaatje naar 4,6% op de Tongplaat. Op [trektellen.nl] is gemakkelijk na te gaan dat andere posten vooral in 2015, 2019 en 2020 veel meer goudhanen zijn gaan tellen. De bijdrage aan de DB-najaarstrek is steeds 0,07%.

De HDP in 2020 valt – blijkens de shiftgrafiek via een vrij geleidelijk tussentijds verloop – aanzienlijk later en is aanzienlijk korter dan in 2003: ruwweg half tot eind oktober. Daarmee is ook het zomerverblijf (elders dus) gestegen van ≈32 naar ≈34 weken.

Samenvatting

Goudhaan *Regulus regulus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 476v.]	Geheel Europa, vooral in noordelijke naaldbossen	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	W- en ZW-Europa. Nederlandse vogels waarschijnlijk standvogels	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 182vv.]	≈21km/h, waargenomen treksnelheid ≈22km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	2	5
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	Ergens tussen 23 februari en 13 mrt (10)	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.099	1.341
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	122%
Intensiteit [exx/h]	0,56	0,63
Aandeel in DB [% alle exx]	0,07%	0,07%
Aandeel najaarstrek soort over NL	7,3%	4,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	21 sep – 15 okt – 3 nov (43)	13 okt – 23 okt – 2 nov (20)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈34
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk worden pleisteraars soms dubbel geteld.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Kleine zangers: Goudhaan

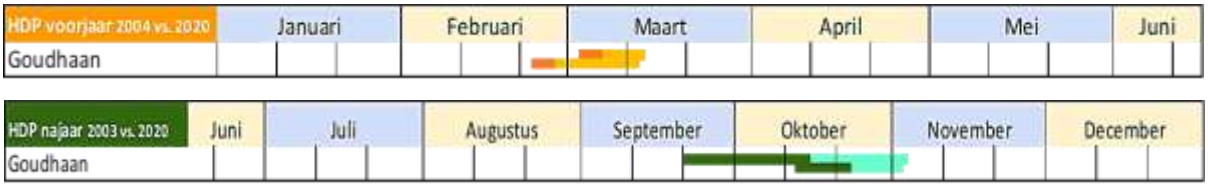

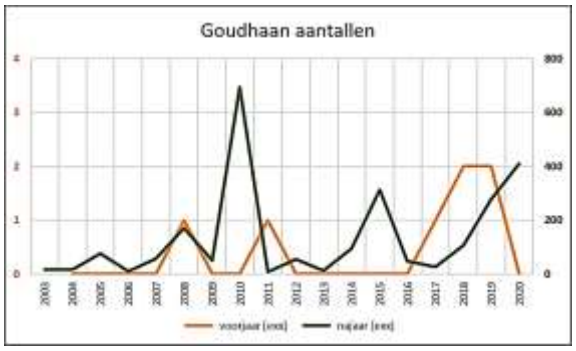

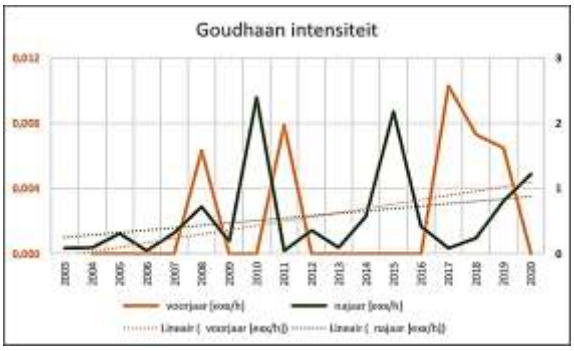

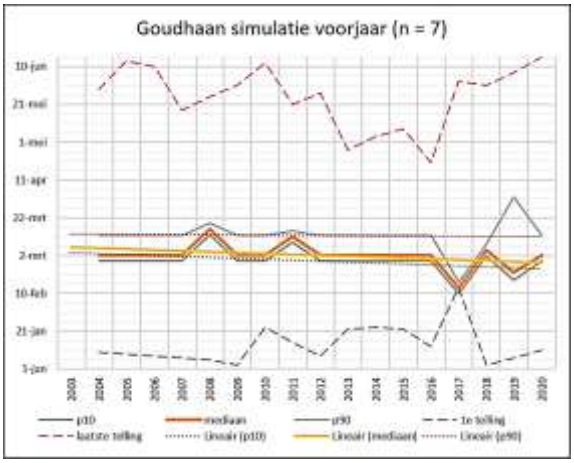

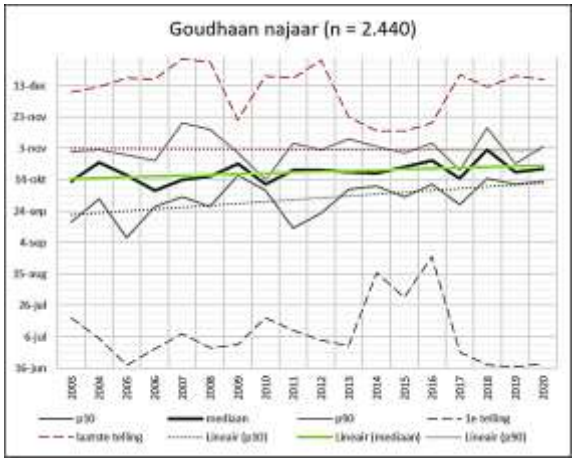

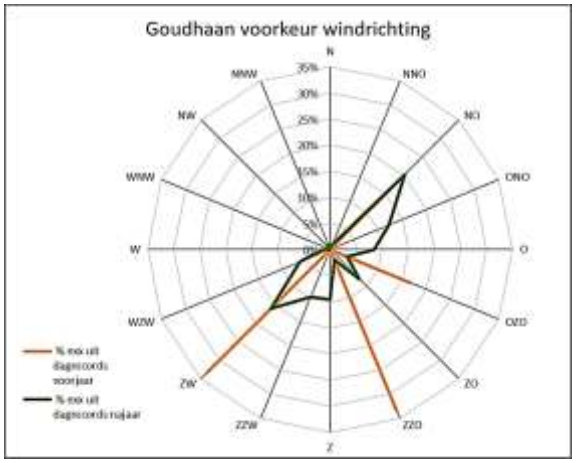

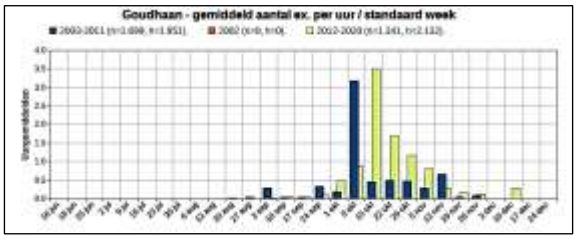

Kleine zangers overig

14 exx van de **Bladkoning** werden gezien, 2 exx op 30 september 2017, een van de *"supersoorten"* van die dag. Alle andere waren individuen en passeerden tussen 27 september en 14 oktober met één uitschieter op 3 november 2017. De wilgensingel langs de Tongplaat faciliteert duidelijk de trek van deze soort; vanaf het Zuidplaatje werden er slechts drie opgemerkt.

Bladkoning. Foto Ad Hamers, bewerking Hans Gebuis.

Een **Grote Karekiet** verbleef op 16 mei 2019 enige tijd bij de telpost, liet zich duidelijk zien en horen, en trok daarna weer verder.

Een **Rietzanger** passeerde op 11 april 2015 en op 24 augustus 2020. Vanwege de vaak flinke TP aanwezigheid van deze soort worden er waarschijnlijk (veel) te weinig als trekker genoteerd.

Rietzanger

Ook de **Kleine Karekiet** wordt waarschijnlijk te weinig als doortrekker genoteerd vanwege TP-aanwezigheid. Desondanks telden we toch regelmatig doortrekkers, maar alleen in het najaar: 21 exx, waarvan 6 op 17 september 2017, en overigens altijd tussen 18 augustus en 14 oktober.

Kleine Karekiet

Op 26 mei 2020 werden we verrast door de **Bosrietzanger,** waarvan er twee duidelijk doortrokken, enkele uren later gevolgd door de eerste van de relatief veel TP-exemplaren van dat jaar.

Bosrietzanger

De **Spotvogel**, in 2018 langdurig TP op de Tongplaat, werd in dat jaar op 28 juli ook als doortrekker gezien met 2 exx.

Spotvogel

Van de **Snor** passeerde 1 exx in het voorjaar op 15 mei 2019, gevolgd door twee najaarsvogels: 1 in juli 2019 en een dito eind juni 2020.

In het voorjaar passeerden 38 exx **Zwartkop**, in het najaar 66, maar de afwezigheid in vele jaren verhindert serieuze analyse.

Zwartkop

Vijf **Tuinfluiters** trokken langs de DB, steeds individueel. Drie ervan waren voorjaarsvogels van april-mei, twee waren septembervogels.

Tuinfluiter

Drie voorjaars-**Braamsluipers** werden geteld: 1 op 13 mei 2007 en 2x1 op twee opeenvolgende dagen, 21-22 april 2019.

Braamsluiper

De **Grasmus** werd op 13 teldagen genoteerd, totaal 16 exx, alle waarnemingen in april-mei en augustus-september, ongeveer gelijk verdeeld over Zuidplaatje en Tongplaat.

Grasmus

Alleen in oktober 2017 (22 exx) en augustus-september van 2020 (7 exx) werden trekkende **Winterkoningen** gezien. Verder is de vogel vrij dominant als TP-er aanwezig en de trek moet wel vrij indringend zijn, wil deze opvallen.

Winterkoning

23. Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen

Spreeuw *Sturnus vulgaris*

Voorjaar

Algemeen

Spreeuwen trekken overwegend op boomtop hoogte via de Dordtse Biesbosch en de Nieuwe Merwedeweg voorbij de telpost. Incidenteel trekt een groep laag over de Tongplaat.

In het voorjaar is het risico om TP vogels voor doortrekkers aan te zien niet groot, mits we maar consequent de vogels op en bij het Zuidplaatje en langs de Deeneplaatweg negeren.

Totaal passeerden 46.100 spreeuwen de telpost, aanzienlijk meer bij het Zuidplaatje dan bij de Tongplaat (jaarindex 20%).

De kruissnelheid van de Spreeuw is berekend op ≈34km/h. Op doortrek vliegt de vogel echter volgens radarmetingen gewoonlijk met een *airspeed* van ≈58km/h [Tennekes 2009, 192]. Dat is 171% van de kruissnelheid en een aanwijzing dat de Spreeuw een zeer krachtige vlieger is en een perfecte stroomlijn heeft. En inderdaad, dat is goed zichtbaar bij trekkende spreeuwen: ze stuiven ogenschijnlijk zeer snel voorbij.

Dagrecords

Gezien het bovenstaande is het niet verwonderlijk dat de eerste vijf dagrecords bij de tellingen van het Zuidplaatje vallen. Dat zet zich door bij de 89 beschikbare dagrecords, die 91% van alle vogels dekken: slechts 21 ervan komen uit de Tongplaatperiode, waarvan vier uit 2018.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-3-2011	ZZW	1	6.538	2.012
15-3-2009	WNW	4	6.042	806
11-3-2012	WNW	2	3.956	719
20-3-2005	OZO	3	2.840	334
14-3-2010	W	4	1.782	223

Uit die 89 dagrecords blijkt ook dat verreweg de meeste spreeuwen zijn gepasseerd bij winden uit de westelijke sector. Ofwel 74% ervan vliegt bij (semi-) staartwinden. Dat heeft voor zover wij kunnen zien niet zozeer met een door de vogels geprefereerde windrichting te maken, maar met het alsdan in oostelijke richting bewegende luchtsysteem, dat de spreeuwen een beetje van de gebruikelijke kustroute afvoert, zodat ze ook in het binnenland zijn te zien. 78% van de voorjaarsspreeuwen werd gezien bij windkrachten van Bft2-4.

Ontwikkelingen 2004-2020

Op het eerste gezicht lijkt er een relatie tussen het aantal gepasseerde spreeuwen in het voorjaar en de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat: na 2011 nemen de aantallen af. De intensiteitsgrafiek laat echter een ander beeld zien: daar begint de afname pas in 2014. Meer daarover in de paragraaf 'Tragedie spreeuwentrek'.

Het aandeel van de spreeuwentrek over de DB in de Nederlandse voorjaarstrek van de soort is op het Zuidplaatje nog 1,1%, maar zakt op de Tongplaat af naar 0,2%. Voor het aandeel in de totale voorjaarstrek over de DB zijn de overeenkomende cijfers 9,1% resp. 2,5%. Het belang van de telpost voor de landelijke tellingen en van soort voor de telpost nam dus zwaar af.

De jaarlijks grillig verlopende HDP is via de trendlijnen wat geordend en blijkt dan in de loop van de jaren 11 dagen korter te zijn geworden en vooral flink verlaat: p_{10} met 26, p_{50} met 6 en p_{90} met 15 dagen. Daarmee is de februari-component helemaal vervallen en loopt de HDP nu van begin maart tot de 3e decade van april.

De ca. één week verlate mediaan is terug te vinden in het berekende gemiddelde verblijf in het winterkwartier. Dat verlengt afgerond ook met eenzelfde week naar ≈21 weken.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar trekken spreeuwen meestal langs de boomrijke randen van de Tongplaat en eveneens rond boomtophoogte voorbij de telpost. Het komt echter wel vaker voor dat een (flinke) groep laag over de Tongplaat trekt en soms zien we ze ook massaal oostelijk van de Tongplaat rechtstreeks de rivier oversteken. Vanaf half juni tot september, na het broeden, pleisteren tientallen tot honderden spreeuwen op het Zuidplaatje en voeren ook honderden tot duizenden spreeuwen zeer lage foerageervluchten uit langs de Deeneplaatweg. In die maanden is het dus nauwelijks mogelijk om doortrekkers van TP vogels te onderscheiden, tenzij je ze zeer ver kunt volgen. Vanaf september zijn alle echt passerende spreeuwen *grosso modo* wel doortrekkers.

Ook in het najaar werden de meeste van de 640.450 trekkende spreeuwen op het Zuidplaatje geteld, zodat de Tongplaat met een jaarindex van 64% achterblijft. De relatieve opleving in 2017-2019 en vooral 2020 is inmiddels in 2021 alweer afgevlakt. Zie verder paragraaf 'Tragedie spreeuwentrek'.

Dagrecords

De lijngrafieken doen verwachten dat in 2009, 2011 en 2013 wel dagrecords zijn gevallen. Dat klopt, zie de tabel. Dit zet zich voort in de beschikbare 100 dagrecords, die 78% van alle getelde vogels dekken: 26 records vielen in 2014-2020 met 16% van die vogels. 0,4% werd gezien bij avondtellingen in juli of september.

We telden de spreeuwen uit de dagrecords het meest (60%) bij (semi-) kopwinden, vooral uit ZW tot ZO, onthult de windroos. Windkracht Bft3 was het populairst voor 37%, maar Bft2-4 was voor 87% sowieso geen probleem.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
24-10-2013	ZW	2	36.523	5.844
20-10-2007	O	3	25.749	3.433
20-10-2012	ZW	3	15.092	1.887
28-10-2011	Z	1	13.800	3.943
14-10-2009	O	4	12.990	1.624

Ontwikkelingen 2003-2020

De intensiteitsgrafiek geeft aanleiding om te denken dat de doortrek van de Spreeuw zwaar wordt beïnvloed door de aanleg van de Noordwaard. Dat is echter een schijnbeeld dat toevallig samenvalt met een heel andere ontwikkeling, zie paragraaf 'Tragedie spreeuwentrek'.

Het aandeel van de spreeuwentrek langs de DB in de Nederlandse trek van de soort is 1,0% resp. 0,5%: het merendeel van de spreeuwen gaat onze neus voorbij ten faveure van de Noordzeekust. Het aandeel van de soort in de totale trek over de DB is 23% op het Zuidplaatje, maar gaat naar 13% op de Tongplaat.

Tragedie spreeuwentrek

Voor deze paragraaf wordt vooral naar de najaarstrek van 2003-2020 gekeken. Die is immers dominant ten opzichte van de voorjaarstrek en daardoor hopelijk veelzeggender.

Het is voor de tellers van de laatste jaren bijna onvoorstelbaar dat de Spreeuw nog steeds het top-tien lijstje van de telpost over de najaren 2003-2020 aanvoert (tabel). Recentelijk moet de vogel immers met ca. 20.000 exx jaarlijks relatief veel soorten laten voorgaan op de telpost. In eerste instantie vindt dat een verklaring in de enorme aantallen van 2009 (66.968 exx), 2011 (84.662 exx) en 2013 (66.599 exx). Ten opzichte van andere soorten wordt de Spreeuw dus relatief onbelangrijker.

De ook in het najaar nogal onregelmatige HDP is fors langer geworden en vooral aan de p_{10}-zijde nogal vervroegd bij een vrijwel gelijk blijvende mediaan en p_{90}. Daarmee zijn september en oktober dé maanden geworden voor de spreeuwentrek alhier. Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier is ongeveer gelijk gebleven op ≈32 weken.

Soort	DB [exx]	DB_{soort}/ DB_{totaal} [%]	DB/NL [%]
Spreeuw	640.450	18%	0,7%
Vink	605.906	17%	1,2%
Koperwiek	470.350	13%	3,5%
Houtduif	276.199	8%	0,8%
Gierzwaluw	222.509	6%	12,9%
Kievit	149.578	4%	3,2%
Oeverzwaluw	134.101	4%	45,2%
Kolgans	128.753	4%	1,3%
Kramsvogel	110.699	3%	1,8%
Veldleeuwerik	107.214	3%	1,7%

Vervolgens: de laatste jaren wordt er niet veel meer bijgedragen aan het cumulatieve aantal spreeuwen zoals onderstaande grafiek toont: in 2014-2016 is het zeer weinig, in de laatste jaren komt de bijdrage weer in de buurt van de toch al niet zo dominante eerste jaren.

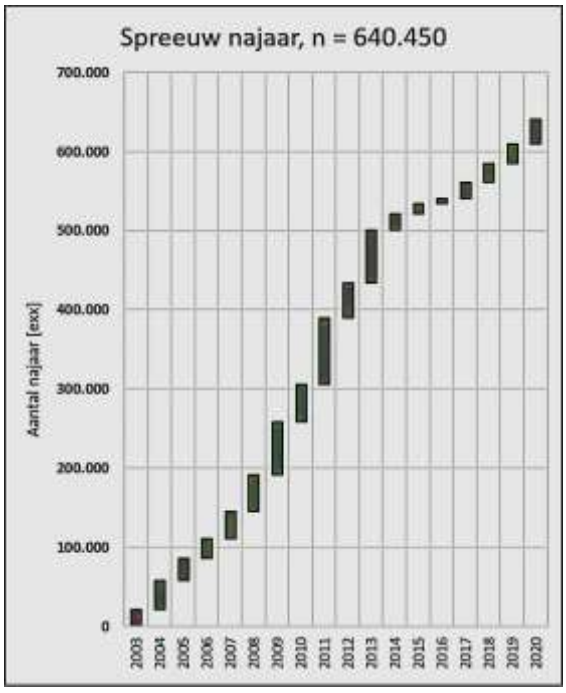

De verklaring moet in onze ogen vooral gezocht worden in de afname van de Spreeuw als Nederlandse broedvogel. Volgens [Sovon 2018, 488v.] nam deze met ca. 60% af, in lijn met een algemene neergang in Noord- en West-Europa. Deze afname "valt niet terug te voeren op afgenomen broedprestaties noch een verlaagde overleving van adulte vogels. De jaarlijkse overleving van jongen is echter tussen 1960 en 2012 van 33% naar 12% gedaald" [Ibidem]. Een afgenomen foerageerhabitat, verminderde voedselbeschikbaarheid, toegenomen predatiedruk en hoge concentraties van een specifiek – en inmiddels in de open land- en tuinbouw verboden – insectide (*Imidacroplid*) spelen hierbij de hoofdrol.

Een en ander wordt treffend geïllustreerd door vergelijken van de broedvogeldichtheidsgrafieken van 1998-2000 met die van 2013-2015.

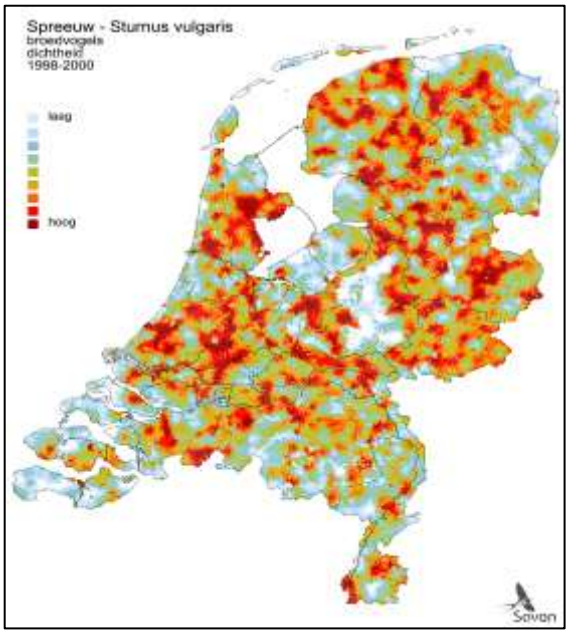

Spreeuw, broedvogels 1998-2000. Bron: [Sovon.nl]

De bovenstaande kaart toont vooral in weidegebieden een hoge dichtheid. De bosrijke Veluwe, de Veenkoloniën, de nieuwe polders en Zeeland delen er niet in. In 2013-2015 ziet het er heel anders uit:

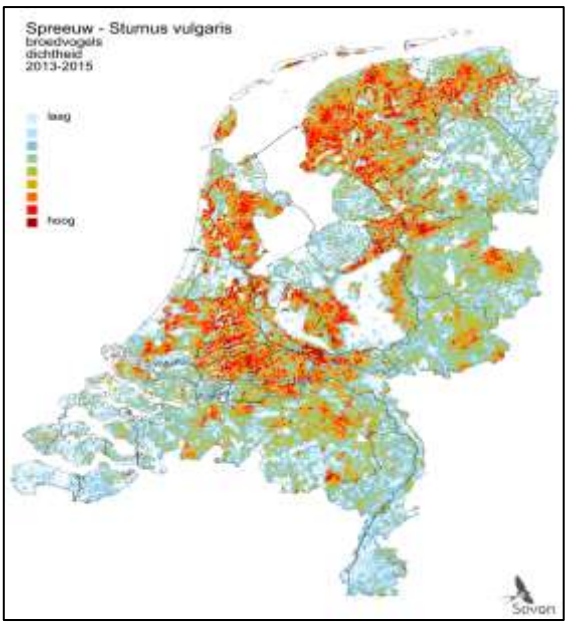

Spreeuw, broedvogels 2013-2015. Bron: [Sovon.nl]

De soort heeft zich met enige overdrijving als broedvogel vrijwel geheel teruggetrokken naar de Friese en Utrechtse/Hollandse weidegebieden, zie ook onderstaande indexgrafiek.

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen: Spreeuw

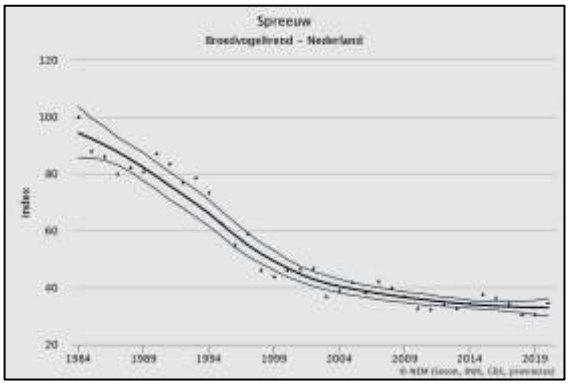

Ontwikkeling van de Spreeuw als broedvogel.
Bron: Sovon.nl

Uit deze grafiek blijkt dat de negatieve broedvogeltrend zich ook na 2015 nog doorzet, en dat is eigenlijk meteen het antwoord op onze vraag. De conclusie luidt derhalve: de afname van de Spreeuw als trekvogel hangt direct of indirect samen met de afname van de soort als Nederlandse broedvogel. Misschien kan het verbod op Imidacroplid de negatieve trend tot stilstand brengen. De voorzichtige toename in de najaren 2017-2020 geeft enige hoop in dezen, maar de afvlakking ervan in 2021 spreekt dat alweer wat tegen.

Samenvatting

Spreeuw *Sturnus vulgaris*		
Broedgebied [LWVT/SOVON 2002, 232v.]	Geheel Europa behalve Iberische schiereiland	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	NW-Frankrijk en Z-Engeland	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈34km/h, waargenomen treksnelheid ≈58km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	39.032	7.008
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	20%
Intensiteit [exx/h]	35	6
Aandeel in DB [% alle exx]	9,1%	2,5%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,1%	0,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	5 feb – 11 mrt – 7 apr (61)	3 mrt – 17 mrt -22 apr (50)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈20	≈21
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	390.173	250.277
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	64%
Intensiteit [exx/h]	200	117
Aandeel in DB [% alle exx]	23%	13%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,0%	0,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 okt – 23 okt – 5 nov (32)	31 aug – 22 okt – 7 nov (68)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈32

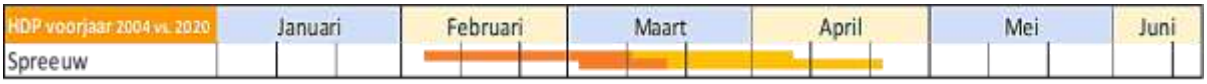
HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Spreeuw

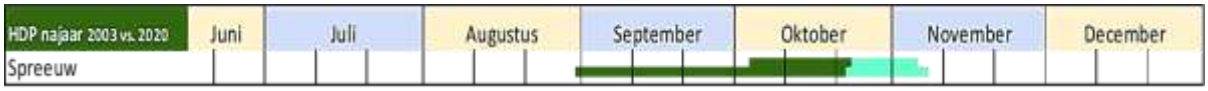
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Spreeuw

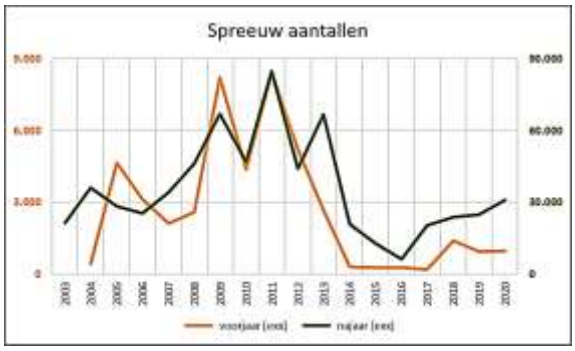
Spreeuw aantallen

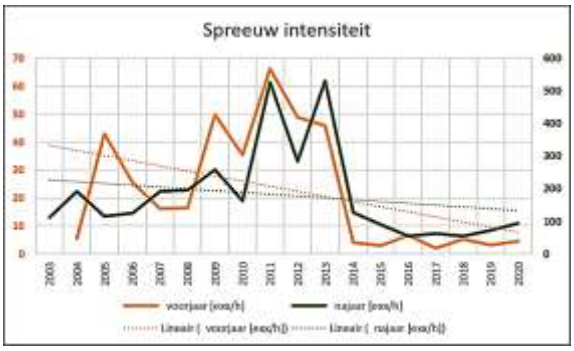
Spreeuw intensiteit

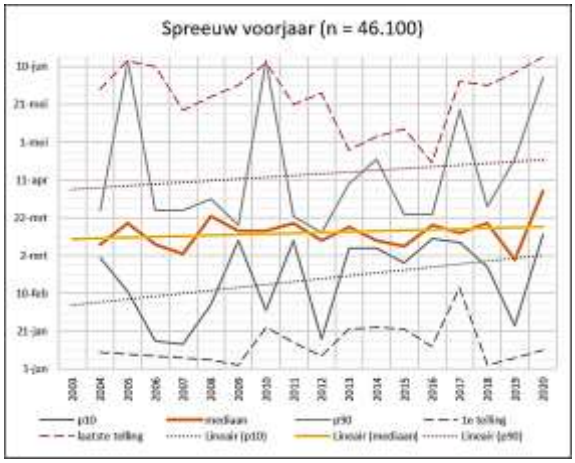
Spreeuw voorjaar (n = 46.100)

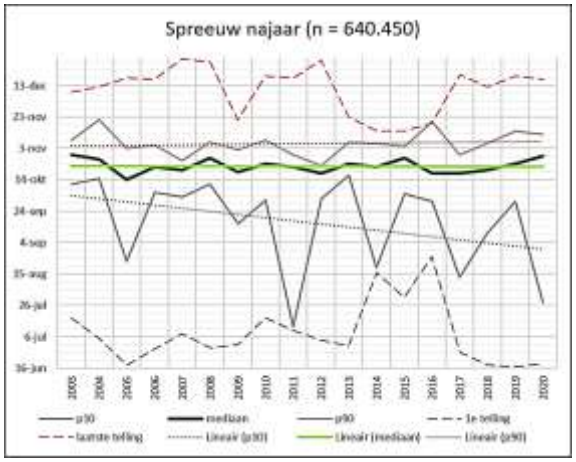
Spreeuw najaar (n = 640.450)

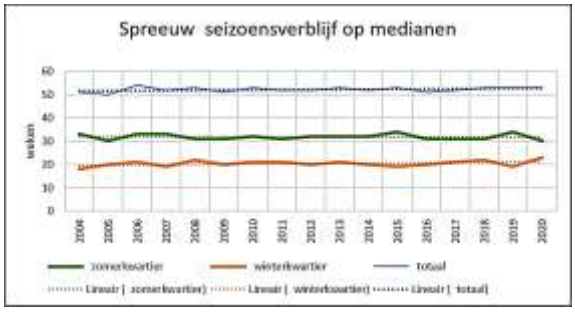
Spreeuw seizoensverblijf op medianen

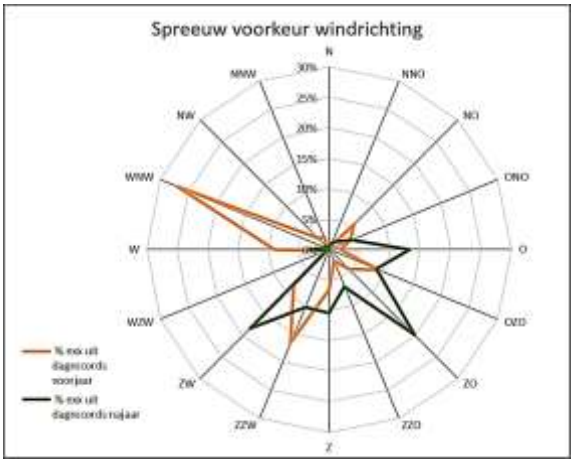
Spreeuw voorkeur windrichting

Spreeuw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Spreeuw voorkeur windkracht

Spreeuw - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

Beflijster *Turdus torquatus*

Voorjaar

Algemeen

Beflijsters trekken door en langs de periferie van de Tongplaat en de Nieuwe Merwedeweg. Ze vliegen meest op ruime boomtophoogte en de groepsgrootte varieert van één exemplaar tot maximaal 13 op een topdag zoals 19 april 2019. Veel beflijsters hebben de gewoonte om tijdens de trek een dag (soms enkele dagen) foerageerpauze in te lassen in de omgeving van Tongplaat en Zuidplaatje. Deze pseudo-TP-ers moeten natuurlijk niet dubbel genoteerd worden. Verder is geen twijfel over de status als trekvogel mogelijk: de vogel broedt niet in Nederland [Sovon 2018, 490].

Tot 2020 telden we 315 exx in sterk wisselende jaar-aantallen. De top viel met 166 exx in 2019 en was al voorafgegaan door een herfstpiek van 41 exx in 2018. Dankzij voorjaar 2019 krijgt de Tongplaat een jaarindex van 210%.

De kruissnelheid van ≈41km/h is berekend via biometrische data. Een treksnelheid is niet in de literatuur te vinden, maar deze zou mogelijk in de buurt van die van de ook niet zo handig vliegende Kramsvogel kunnen liggen: ≈45km/h. Dat is evenwel slechts een aanname.

Dagrecords

Bijna alle eerste dagrecords vallen binnen zes dagen in 2019. Van de vogels uit 55 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vloog 83% bij (semi-) kopwind, het meest uit Oost. Lijsters houden van tegenwind. We telden 92% van de beflijsters min of meer gelijkelijk verdeeld over windkracht Bft2-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-4-2019	O	3	88	10,9
18-4-2019	O	2	25	4,6
20-4-2019	ONO	2	24	4,4
19-4-2010	N	2	19	3,5
23-4-2019	ZO	4	16	2,0

Ontwikkelingen 2004-2020

Buiten de najaarspiek van 2018 en de voorjaarspiek van 2019 vertonen de aantallen en intensiteiten bij alle jaarlijkse variaties toch een nagenoeg stabiele trend, zodat het niet mogelijk is een correlatie vast te stellen met variabelen zoals de verhuizing van de telpost.

Van de landelijke trektellingen van de soort neemt de DB een niet onaardig deel van ≈2,5% voor zijn rekening. Voor de telpost zelf is de Beflijster met een aandeel van 0,03-0,07% nauwelijks van belang, maar toch wordt er elk voorjaar reikhalzend naar uitgezien. Het is zo'n soort die het seizoen compleet maakt.

Dat seizoen – de HDP – is van 15 naar 10 dagen gegaan, valt halverwege april en begint wat later dan voorheen. *Au contraire* is het berekende verblijf in het winterkwartier zelfs wat korter geworden, ongeveer 26 weken, ten dele veroorzaakt door de afrondingsmethodiek en ten dele door de later vallende mediaan in het najaar. Opgemerkt zij slechts dat de Beflijster een van de weinige soorten is, die ongeveer even lang in het broedgebied verkeert als in de wintergebieden.

Najaar

Algemeen

In het najaar tellen we aanzienlijk minder beflijsters dan in het voorjaar. Dat maakt het wat moeilijk een trekroute te definiëren. Misschien is de beste benadering, te zeggen dat ze zo'n beetje over de grens van het Zuidplaatje en de Tongplaat direct zuidwaarts over de rivier trekken. De groepsgrootte is klein, met uitzondering van een groep van 25 exx op 10 oktober 2009 [Avifauna 2020, 446]. TP-vogels zijn er niet.

Totaal passeerden 197 exx de telpost in sterk wisselende aantallen, variërend tussen 1 ex (2020) en 41 (2018). In 2012 zagen we er geeneen. Daarmee valt de Tongplaat weer in de prijzen: jaarindex 110%.

Dagrecords

De eerste dagrecords vallen logischerwijs in 2009 en 2018. Uit 58 beschikbare dagrecords (dekking 100%) is af te leiden dat de Beflijster ook in het najaar graag (64%) bij (semi-) kopwinden vliegt, dit keer vooral uit ZW. Die winden mogen dan ook wel sterk zijn: 41% benut Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
10-10-2009	ZW	4	25	2,5
4-10-2018	ZW	4	22	2,9
11-10-2013	NNO	2	12	3,4
28-9-2010	NO	1	11	2,2
29-10-2018	NO	3	9	1,8

Ontwikkelingen 2003-2020

Alweer is geen correlatie met lokale ecologische variabelen vast te stellen: kennelijk werd de soort vanaf beide locaties bij alle jaarlijkse variaties redelijk goed opgemerkt.

Wel was op het Zuidplaatje het aandeel in de landelijke tellingen nog 2,8%, waarvan op de Tongplaat slechts 1,6% overblijft. Het aandeel in de DB-trek is verwaarloosbaar.

De HDP is door de jaren heen vrijwel even lang gebleven, maar wel verlaat en valt nu in de 2e helft van oktober i.p.v. in de 1e helft.

Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier – dat wil zeggen de gemiddelde periode tussen de werkelijke voorjaars- en najaarsmediaan – is stabiel gebleven op ≈26 weken.

Samenvatting

Beflijster *Turdus torquatus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 490]	Fennoscandinavië, UK, Midden-Europa, Kaukasus	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	N-Afrika en een klein deel in landen rond de Middellandse Zee	
Kruissnelheid [berekend van foto]	≈41km/h, treksnelheid mogelijk als Kramsvogel ≈45km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	110	205
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	210%
Intensiteit [exx/h]	0,10	0,18
Aandeel in DB [% alle exx]	0,03%	0,07%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	2,48%	2,41%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 apr – 16 apr – 24 apr (15)	13 apr – 18 apr – 23 apr (10)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈27	≈26
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2014 en 2016	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	94	103
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	110%
Intensiteit [exx/h]	0,05	0,05
Aandeel in DB [% alle exx]	0,006%	0,005%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,8%	1,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 sep – 10 okt – 19 okt (19)	13 okt – 23 okt – 2 nov (20)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈26	≈26
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2012, ≤3 exx in 2003, 2004 en 2015	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen: Beflijster

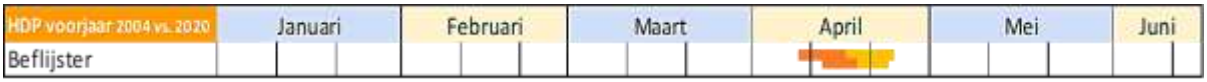

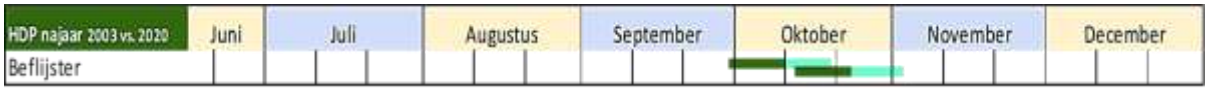

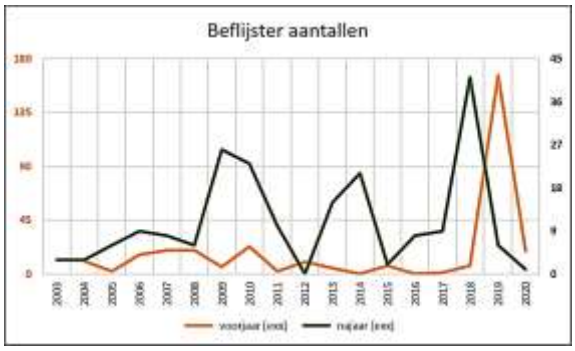

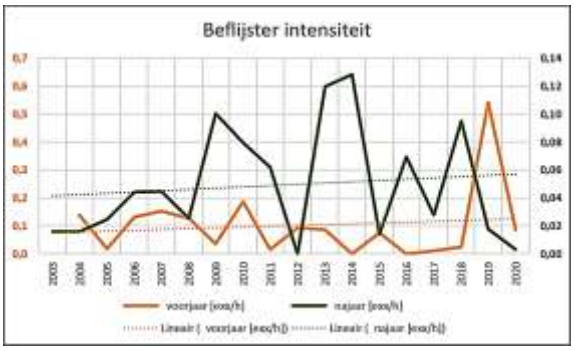

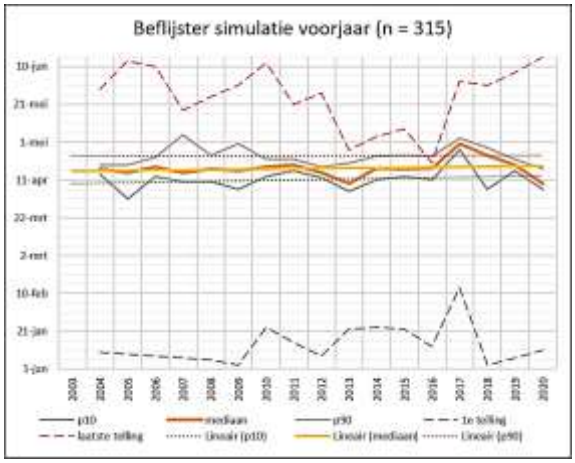

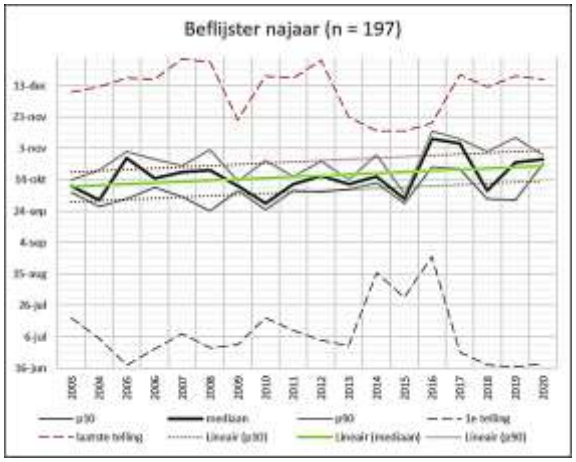

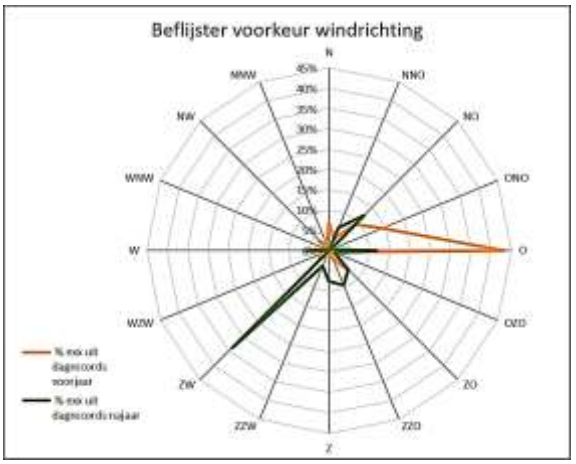

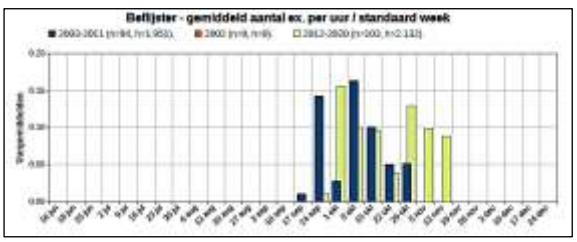

Merel *Turdus merula*

Voorjaar

Algemeen

Merels trekken meestal als individu of in kleine groepjes tot 3 exx laag over de Tongplaat. Dat is qua route en beeld ongeveer hetzelfde als dat van de TP-exemplaren die langs de periferie van de Tongplaat heen en weer vliegen. De vogels moeten dus altijd worden nagekeken of ze echt doorvliegen en dan blijft het nog de vraag of ze niet net buiten het zicht alsnog gaan zitten.

In alle voorjaren passeerden totaal 113 merels in nogal wisselende aantallen rond het langjarig gemiddelde van 7 exx/jr. De meeste werden geteld vanaf de Tongplaat (jaarindex 183%).

De kruissnelheid is met biometrische data [Bruderer et al, 181] berekend op ≈34km/h. Zwakke vlieger als de Merel is, werd geen hogere treksnelheid gemeten dan ≈33km/h [Ibidem, 185].

Dagrecords

De merels uit 63 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vlogen volgens de windroos bij zeer uiteenlopende windrichtingen, vooral uit de zuidelijke en oostelijke sector. Samengevat in een berekening komt het erop neer dat 60% bij (semi-) staartwinden trok. Vooral Bft2-3 waren voor hen kennelijk favoriete windkrachten en kregen 58% van de vogels mee met nog een opvallende opleving in de hogere regionen van Bft4-5 (37%).

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
26-3-2016	Z	5	19	4,8
3-3-2012	ZO	3	7	0,8
13-3-2005	WNW	3	6	1,2
16-4-2019	ZO	3	5	0,5
7-5-2008	O	2	5	0,8

Ontwikkelingen 2004-2020

Op de Tongplaat werden meer merels geteld dan op het Zuidplaatje. Hoewel dit enerzijds zeker samenhangt met twee relatieve piekjaren (2016 en 2018) kan ook voor de overige jaren wel voorzichtig gesteld worden dat de verhuizing van de telpost voor het tellen van de Merel gunstig is uitgevallen. Waarschijnlijk komt dat omdat op de Tongplaat iets gemakkelijker is te onderscheiden tussen TP-ers en doortrekkers dan op de eerdere locatie, waar het habitat meer TP-vogels faciliteert.

DB-merels tellen voor 1,3-1,0% mee in de landelijke trek en voor maximaal 0,02% in de totale DB-voorjaarstrek.

De jaarlijks zeer variabele HDP blijft op de trendlijnen vrij stabiel op ca. 40 dagen staan, maar is in de loop van de jaren met 3 weken verlaat en valt nu in maart en de 1e decade van april. Daarmee is ook het gemiddelde winterverblijf langer geworden en ging van ≈18 naar ≈20 weken.

Najaar

Algemeen

Het trekbeeld is in het najaar hetzelfde als in het voorjaar, maar uiteraard in tegenovergestelde richting. De groepjes zijn soms wel iets groter dan in het voorjaar. In het najaar zien we echter ook wel individuele merels samen met zanglijsters hoog wegtrekken, soms na een korte pauze in de bomen (foto). Net als in het voorjaar is het opletten: zijn voorbijvliegende merels wel echte trekvogels? Of standvogels die een wat langere vlucht over de Tongplaat doen?

In het najaar tellen we bijna 50x zoveel trekkende merels als in het voorjaar: 5.634 exx van 2003-2020, en ook dan tellen we de meeste op de Tongplaat (jaarindex 194%).

Dagrecords

De dag van het eerste dagrecord was ook bijzonder qua groepsgrootte: er kwamen genoeg merels voorbij in de gebruikelijke ≤6 exx groepjes, maar ook werden groepen tot 77 exx geteld. Merkwaardig is dat merels in het najaar *grosso modo* bij dezelfde hoofdwindrichtingen als in het voorjaar vliegen – en daarmee dan logischerwijs voor 74% bij (semi-) kopwinden. De sterkere winden houden ze dan evenwel voor gezien: 78% trekt bij Bft1-3. Dat onthullen 100 beschikbare dagrecords met een dekking van 85% van alle gepasseerde merels.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
24-10-2019	Z	2	565	90
8-11-2010	ZO	4	427	90
20-10-2012	ZW	3	356	45
19-10-2014	ZZW	3	279	43
30-10-2019	ONO	2	205	37

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen: Merel

Ontwikkelingen 2003-2020

De jaarlijkse fluctuaties in merelaantallen vallen niet zozeer samen met lokale ecologische variabelen, maar met die in de landelijke trek – zij het met een variabele versterkingsfactor (grafiek hiernaast).

Met ruim 2,5% van de landelijke tellingen doet de DB-merel aardig mee. Voor de post zelf is het belang met 0,11-0,20% nogal wat kleiner.

De jaarlijkse HDP variaties zijn in het najaar niet zo groot en op de trendlijnen is de HDP stabiel (≈25 dg.), maar wel ongeveer een week verlaat naar half oktober tot begin november.

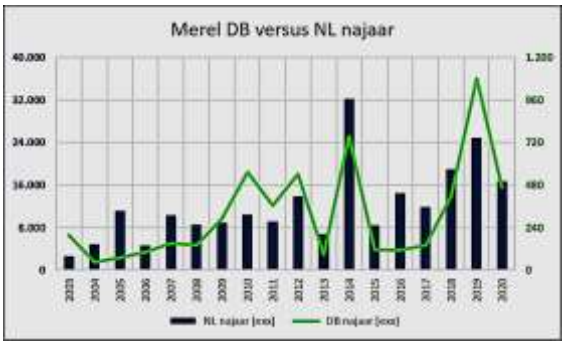

De met een week verlate mediaan is niet rechtstreeks terug te vinden in het zomerverblijf. Dat is via de voorjaarsontwikkeling met een week verkort tot ≈33 weken.

Samenvatting

Merel *Turdus merula*		
Broedgebied [Sovon 2018, 492v.]	Groot deel Europa, NW-Afrika, ZW-Azië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Deels standvogel, maar ZW-trek m.n. vogels uit Fennoscandinavië	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 181vv.]	≈34km/h, waargenomen treksnelheid ≈33km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	43	70
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	183%
Intensiteit [exx/h]	0,04	0,06
Aandeel in DB [% alle exx]	0,01%	0,02%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,3%	1,0%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 feb – 28 feb – 22 mrt (41)	2 mrt – 15 mrt – 11 apr (40)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈18	≈20
Bijzonderheden status	≤3 exx in 2004, 2009-2011, 2013-2015	
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met TP-vogels/standvogels mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.915	3.719
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	194%
Intensiteit [exx/h]	0,98	1,74
Aandeel in DB [% alle exx]	0,11%	0,20%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,7%	2,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 okt – 21 okt – 4 nov (26)	14 okt – 29 okt – 8 nov (25)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈34	≈33
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met TP-vogels/standvogels mogelijk	

HDP voorjaar 2004 vs. 2020
Januari
Februari
Maart
April
Mei
Juni
Merel

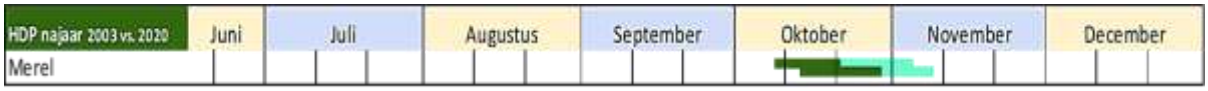
HDP najaar 2003 vs. 2020
Juni
Juli
Augustus
September
Oktober
November
December
Merel

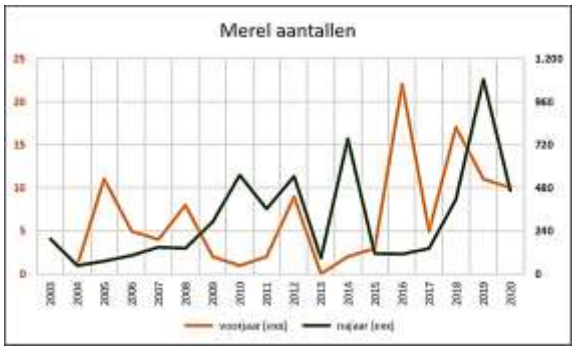
Merel aantallen

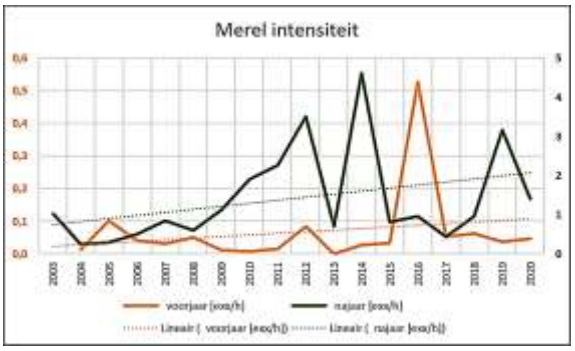
Merel intensiteit

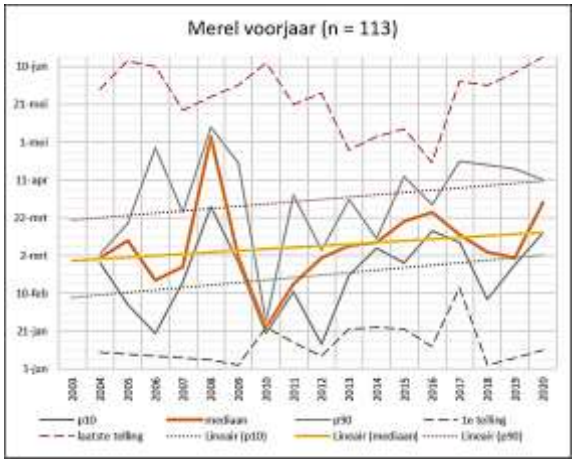
Merel voorjaar (n = 113)

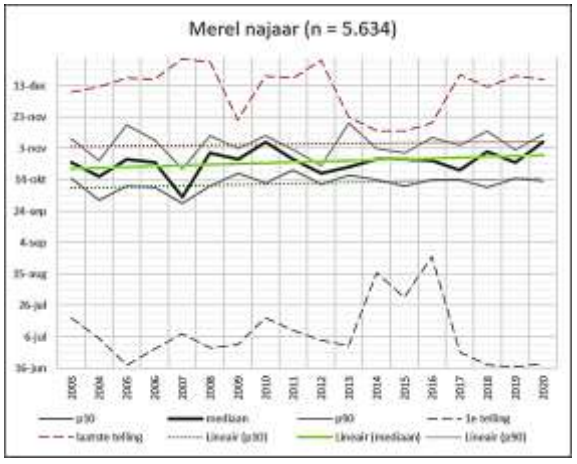
Merel najaar (n = 5.634)

Merel seizoensverblijf op medianen

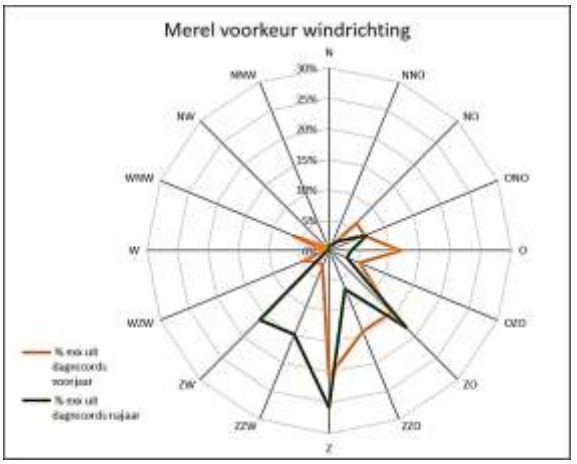
Merel voorkeur windrichting

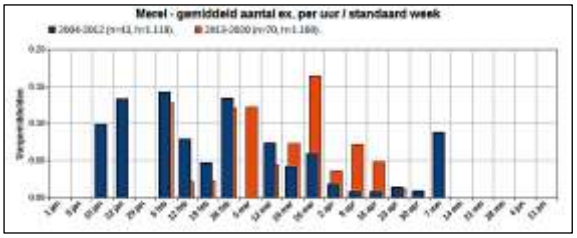
Merel - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

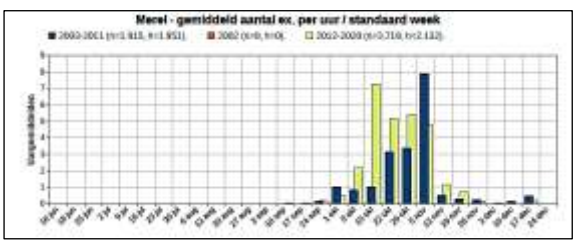
Merel - gemiddeld aantal ex. per uur / standaard week

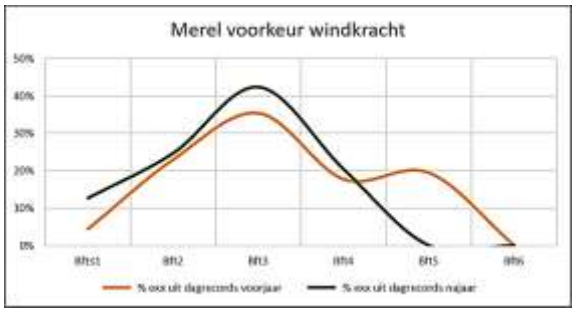
Merel voorkeur windkracht

Kramsvogel *Turdus pilaris*

Voorjaar

Algemeen

Kramsvogels trekken bij de DB in kleine tot grote groepen al dwarrelend en op een halve tot twee à drie boomtophoogten – en afhankelijk van de wind – *vanuit* alle *naar* alle mogelijke richtingen: ze tonen zoals alle lijsters een exclusieve voorkeur voor kopwinden. In het begin van het telseizoen is er enige verwarring mogelijk met kleine aantallen lokale pleisteraars.

In alle voorjaren passeerden 22.809 kramsvogels, waarvan 15.163 exx (>66%) in de twee *coldrush*-dagen in januari 2010 (zie artikel Brandgans, pagina 14). Dankzij die *coldrush* bezet de Kramsvogel met 3,2% van alle voorjaarstrekkers nog steeds de 9e plaats van de langjarige DB top-tien, gelijk aan 2,8% van de landelijk getelde kramsvogels over 2004-2020.

Via biometrische data [Bruderer et al, 181] is de kruissnelheid berekend op ≈33km/h, terwijl de radar treksnelheden van ≈45km/h detecteerde [Ibidem, 185].

Dagrecords

De 1e twee hoge dagrecords zijn van de *coldrush*, daarna dalen ze snel. Er zijn 96 beschikbare dagrecords (dekking 97%), die natuurlijk de preferente windrichting helemaal naar het eerste dagrecord (W4) trekken, wat dan in *coldrush* omstandigheden semi-kopwind heet. De rest verdrinkt hierin zo'n beetje. Hetzelfde geldt voor de windkracht-voorkeur bij Bft4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
31-1-2010	W	4	13.508	2.349
30-1-2010	NNW	3	1.655	207
26-3-2005	NO	2	513	68
23-1-2010	O	3	356	356
20-3-2005	OZO	3	285	34

Ontwikkelingen 2004-2020

Ook als we de Zuidplaatje-gerelateerde *col-drush* telling voor even elimineren, blijkt dat er op het Zuidplaatje méér Kramsvogels zijn geteld dan op de Tongplaat (jaarindex incl. 2010 is 12%, excl. 2010 is het 51%). Pas vanaf 2018 komen de aantallen – maar zeker niet de intensiteiten – op de Tongplaat weer wat in de buurt van die van het Zuidplaatje. Of dit een relatie met de verhuizing van de telpost impliceert, is niet duidelijk. Een blik op de voorjaarstotalen op trektellen.nl wekt ook een vrij sterke indruk van een relatie met de landelijke variaties.

Misschien ook wel mede tengevolge van de *col-drush*, maar toch ook vrij geleidelijk is de HDP op de trendlijnen in de loop van de jaren met 19 dagen aan de p_{10} zijde, 20 dagen op de mediaan en 10 dagen aan de p_{90} zijde verlaat, en valt tegenwoordig ruwweg van de 3e decade van februari tot de 1e van april.

Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier is daarmee ook bijna 2 weken langer geworden, en is nu afgerond ≈20 weken.

Najaar

Algemeen

Het trekgedrag van kramsvogels bij de DB is in het najaar gelijk aan dat van het voorjaar, gewoonlijk in omgekeerde richting, maar alweer kan de wind roet in het eten gooien en treedt er 'correctietrek' op in oostelijke richtingen. Helemaal aan het eind van het seizoen kunnen de tellingen mogelijk iets worden vertroebeld door inmiddels aangekomen lokale pleisteraars, die meestal de 25 exx niet te boven gaan.

Totaal zagen we 110.699 exx passeren, waarbij ook nu 2010 weer het topjaar was met 19.468 exx, verspreid over meerdere teldagen. Ook in het najaar neemt de soort met 3% van alle DB-trekvogels de 9e plaats van de top-tien in, wat ook neerkomt op 1,8% van de landelijk getelde kramsvogels over 2003-2020 (zie tabel in het artikel over de Spreeuw).

Dagrecords

De vogels uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 90%) vlogen volgens de windroos het meest bij winden uit ZW over Z tot NO. Bij de uiteenlopende trekrichtingen is het moeilijk te bepalen of dit nu kop- of staartwinden zijn geweest. Het meest aannemelijk is alweer dat ze vooral bij kopwinden vlogen, wat impliceert dat de windroos dit keer een mogelijke (omgekeerde) weerspiegeling is van de trekrichtingen. Wel duidelijk is, dat de vogels een vrij evenredige voorkeur voor windkrachten Bft2-4 aan de dag legden.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-11-2013	W	4	6.423	2.141
2-10-2007	ONO	3	5.500	786
21-10-2010	ZW	4	5.276	959
2-11-2008	ZO	1	4.751	528
27-10-2009	ZZW	2	4.187	523

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook voor het najaar is moeilijk vast te stellen of de verhuizing naar de Tongplaat met zijn jaarindex van 85% erg veel invloed heeft gehad op het tellen van trekkende kramsvogels. Met 2013 als 'voortrekker' neemt de intensiteit op de Tongplaat zelfs iets toe, terwijl de aantallen vanaf 2018 ook weer stijgen.

De HDP is op de trendlijnen iets verkort van 25 naar 21 dagen, terwijl de mediaan op zijn plaats blijft. De shiftgrafiek ziet er dus niet erg schokkend uit. Wel is onder invloed van de HDP-shift in het voorjaar het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier (noordelijk van ons dus) met ruim een week verkort tot ≈33 weken, overigens wel met flinke jaarlijkse variaties.

Samenvatting

Kramsvogel *Turdus pilaris*		
Broedgebied [Sovon 2018, 494v.]	Noordelijke helft Europa tot in Siberië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Nederland, UK en Europa tot aan Middellandse Zee	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 181vv.]	≈33km/h, waargenomen treksnelheid ≈45km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	20.303	2.206
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	12%
Intensiteit [exx/h]	18,4	1,9
Aandeel in DB [% alle exx]	4,8%	0,8%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	4,6%	0,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 jan – 28 feb – 29 mrt (58)	18 feb – 20 mrt – 8 apr (49)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈18	≈20
Mogelijke foutbronnen	Sterke vertekening door *coldrush* eind januari 2010	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	59.849	50.850
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	85%
Intensiteit [exx/h]	30,7	23,8
Aandeel in DB [% alle exx]	3,6%	2,7%
Aandeel najaarstrek soort over NL	2,7%	1,3%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 okt – 29 okt – 12 nov (25)	21 okt – 29 okt – 11 nov (21)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈34	≈33

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen: Kramsvogel

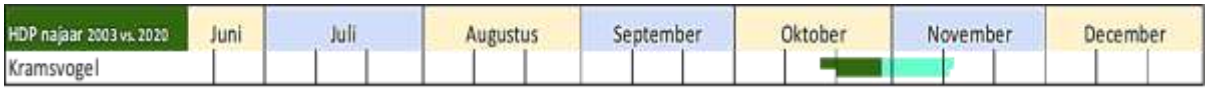

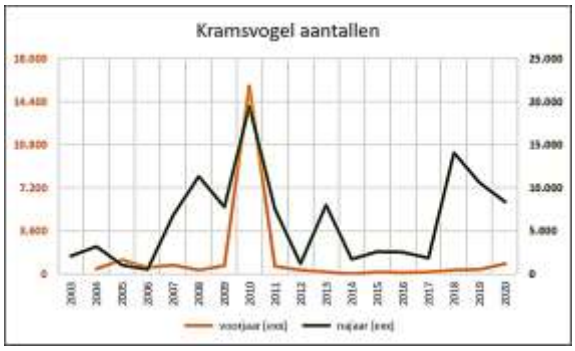

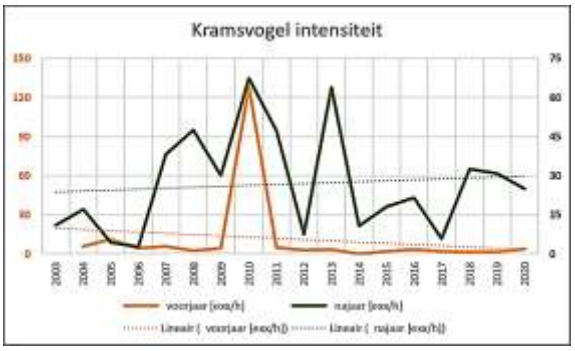

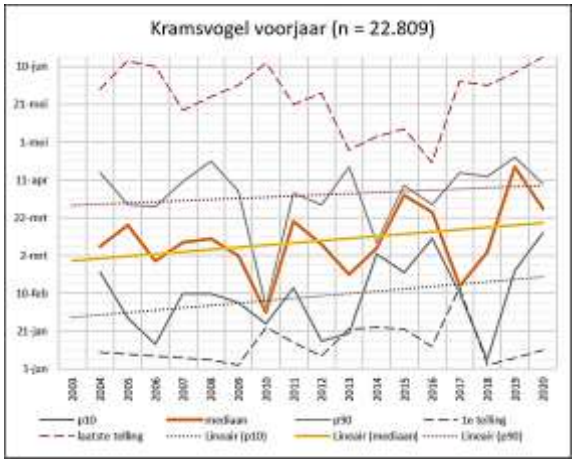

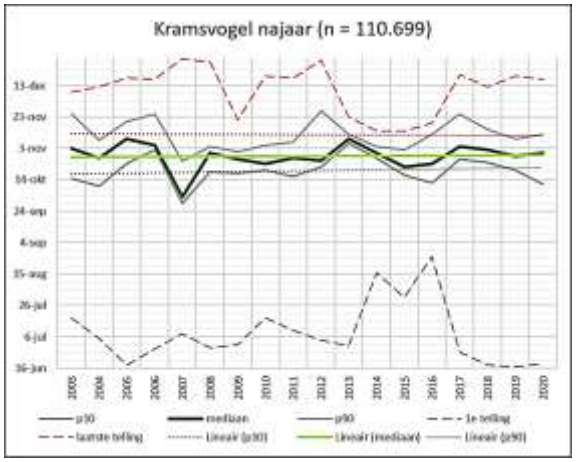

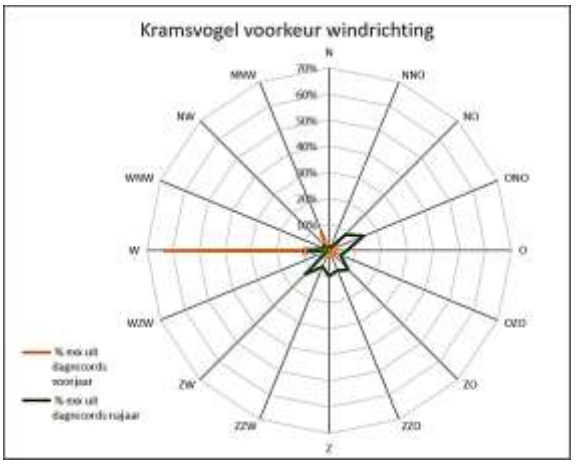

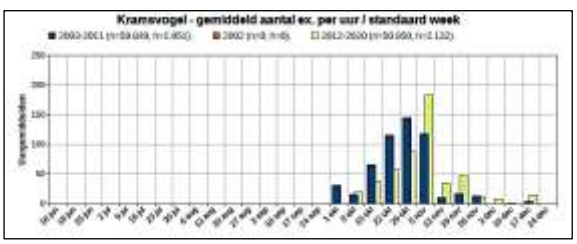

Koperwiek *Turdus iliacus*

Voorjaar

Algemeen

Koperwieken trekken in het voorjaar wel op een halve tot twee boomtophoogten over de westelijke en noordelijke periferie van de Tongplaat, maar vooral ook in brede fronten van enkele tot vele honderden vogels op zeer grote hoogte over de rivier noordoostwaarts. In het begin van het telseizoen kunnen per ongeluk enkele tientallen lokale pleisteraars voor doortrekkers worden aangezien, maar na half maart is dat risico wel voorbij.

Totaal telden we 15.105 exx in zeer variabele jaarlijkse aantallen tussen 2 en ruim 4.000 exx, met gemiddeld weinig verschil tussen beide locaties, waarbij dan topjaar 2016 met 4.310 exx fors compenseert voor de in het algemeen lagere aantallen op de Tongplaat.

De kruissnelheid bedraagt ≈30km/h, de treksnelheid ≈50km/h [Tennekes 2009, 192], ofwel 167% van de kruissnelheid. Dat typeert de Koperwiek als een krachtige vlieger en deze treksnelheid komt in de buurt van die van Spreeuw (≈58km/h) en Veldleeuwerik (≈54km/h). Aangezien deze vogels ook nog eens ongeveer even groot zijn en *vooral in het najaar* qua HDP min of meer parallel vliegen met de Koperwiek, soms zelfs in gemengde groepen of in groepen die door of achter elkaar heen vliegen, wil dat in het najaar weleens voor determinatiemoeilijkheden zorgen, waardoor tellingen dus het risico lopen onzuiver te worden. Vaak moet dan gedetermineerd worden op compactheid van de groep (in afnemende volgorde Spreeuw, Koperwiek, Veldleeuwerik) of 'fladderigheid' van de vlucht (In toenemende volgorde Spreeuw, Koperwiek, Veldleeuwerik). Dit speelt natuurlijk het sterkst bij slechte zichtomstandigheden en/of grotere afstand. Als er goed licht is en/of de vogels dichterbij vliegen, is determinatie geen probleem, maar het tellen van door elkaar heenvliegende vogels blijft lastig. Als gezegd, dit speelt vooral in het najaar.

Dagrecords

De vogels uit 85 beschikbare dagrecords (dekking 99%) vlogen volgens de berekening voor 85% bij (semi-) staartwinden. Bij beschouwing van de windroos blijkt dit gegeven niet zo hard als het lijkt: de drie pieken daarin kunnen namelijk rechtstreeks gerelateerd worden aan de eerste drie dagrecords, hoewel er ook nog wel wat meer vogels bij deze windrichtingen hebben gevlogen. Bovendien heeft de Koperwiek net als andere lijsters toch wel een neiging om tegen de wind in te vliegen. Dat wil zeggen dat een strakke noordoostelijke trekrichting ook voor deze soort niet bepaald vaststaat.

Evenwel, 75% van de dagrecordvogels vloog bij Bft4-5, en dat pleit er misschien toch wel voor dat de vogels bij (semi-) staartwinden vlogen. Die relatie tussen staartwind en hardere wind zien we immers bij meer soorten.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
26-3-2016	Z	5	4.310	1.078
29-3-2006	W	4	3.582	1.433
2-4-2011	ZO	4	1.484	212
13-3-2009	W	3	783	131
15-3-2017	NW	1	351	70

Ontwikkelingen 2004-2020

Op beide locaties werden gemiddeld per jaar vrijwel evenveel koperwieken geteld. Op het Zuidplaatje zijn die vogels echter wat verdeeld over meerdere jaren, op de Tongplaat is dat aantal bereikt door de hoogste piek in 2016 en een wat bovengemiddeld aantal in de jaren daarna. De conclusie kan zijn dat er geen correlatie met lokale ecologische variabelen, waaronder de verhuizing van de telpost, bestaat. Een correlatie met de landelijke voorjaarstrek is er totaal niet, toont een blik op een analytische pagina op trektellen.nl.

De DB-Koperwiek draagt op de respectievelijke locaties voor 8,2-4,1% bij aan de landelijke trek van de soort en voor 1,9-2,5% aan de DB-voorjaarstrek. De telpost is dus voor de landelijke tellingen van de soort best van belang, en de soort voor de telpost ook.

De HDP is door de jaren bijna even lang gebleven, maar wel met ruim een week vervroegd, en valt recentelijk tussen eind februari en de tweede helft van maart. Behalve enkele uitschieters in 2010-2013 is dat redelijk geleidelijk verlopen, toont de shiftgrafiek.

Het *berekende* gemiddelde verblijf in het winterkwartier is desondanks gelijk gebleven op ≈21 weken, maar de trendlijn in de *seizoensgrafiek* laat evenwel toch een verkorting van een week zien, die beter bij de vervroegde HDP zou passen. Tja ….

Najaar

Algemeen

Koperwieken trekken in het najaar via alle mogelijke routes, op alle denkbare hoogten en in alle mogelijke richtingen langs de DB. De trend is daarbij wel dat ze vooral bij kopwinden vliegen en dat – vooral bij oostelijke winden – correctietrek optreedt van vogels die tot hun schrik 's nachts te ver op zee geraakt waren. In het najaar is het risico op verwarring met lokale pleisteraars niet groot. Die zijn er namelijk nauwelijks.

Totaal passeerden 470.350 koperwieken de telpost. Ook in het najaar variëren de aantallen fors, maar om de paar jaar is er wel weer een leuke piek. Het topjaar was 2007 met 66.125 exx. Daarvan kwamen ≈62.000 exx op één dag, 2 oktober. Een stukje van de opmerkingen van Hans bij deze telling illustreert treffend het telprobleem dat boven bij het snelheidsgedeelte werd beschreven: *"(…) Nog nooit zoiets mee gemaakt, zeker niet in de Biesbosch en ik denk ook niet dat ik het binnen korte tijd nog eens zal mee maken! Schatten van de aantallen was nauwelijks te doen, laat staan tellen. 90% vloog in noordoostelijke richting. De hoogte van de trek varieerde van 'niet met het blote oog te zien' tot 'met de buik door het water' (boertjes). Soms kruisten, op gelijke hoogte, groepen elkaar in tegenovergestelde richting! Ik heb nog enorm veel gemist, dat kan niet anders. (…)"*. Uiteindelijk ontlopen de tellingen op het Zuidplaatje en de Tongplaat (jaarindex 103%) elkaar in het najaar ook niet zoveel.

Dagrecords

Na het extreme 1e dagrecord volgen er nog 99, die 91% van alle getelde koperwieken omvatten. Deze leiden tot de simpele berekening dat 53% van deze vogels bij (semi-) staartwinden vloog, maar dat getal is net zo twijfelachtig als in het voorjaar, mogelijk nog wel twijfelachtiger vanwege de meermalen duidelijk geconstateerde correctietrek. Feitelijk blijft alleen het beeld van de windroos staan, dat aangeeft dat 89% van deze vogels bij winden van ZW over ZO tot NO hebben gevlogen. Daarmee zou de windroos – net als bij de Kramsvogel – weleens de spiegel van de trekrichtingen kunnen zijn. Dat wordt in ieder geval enigszins ondersteund door de preferente windkracht, die in het najaar voor 42% bij Bft3 ligt, bij zwakkere wind dan in het voorjaar dus.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
2-10-2007	ONO	3	62.000	8.857
9-10-2011	ZO	3	20.813	3.202
14-10-2014	ZZW	4	15.353	3.412
21-10-2019	NO	2	15.141	3.563
7-11-2018	Z	4	13.247	2.476

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook in het najaar is er geen enkele correlatie met de landelijke trek zichtbaar. Tevens lijkt ook dan de verhuizing van de telpost nauwelijks invloed te hebben gehad op de waarneming van trekkende koperwieken: het patroon is op beide locaties vergelijkbaar.

In de langjarige top-tien van DB-trekvogels bezet de Koperwiek de 3e plaats en representeert daarmee 13% van alle DB-trekvogels en 3,5% van de landelijke tellingen van de soort.

De HDP wordt in de loop van de jaren geleidelijk 5 dagen langer, verlaat – inclusief mediaan – 5-10 dagen en loopt nu van half oktober tot half november. Dat daarbij het *berekende* gemiddelde verblijf in het zomerkwartier verkort van ≈32 naar ≈31 weken is niet verklaarbaar. Beter is het ook nu de trendlijn in de seizoensgrafiek te volgen, die een geringe *verlenging* aanwijst.

Samenvatting

Koperwiek *Turdus iliacus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 496v.]	Fennoscandinavië en West-Rusland	
Overwinteringsgebied [ANWB 2010, 274]	W-, ZW- en Z-Europa, UK, N-Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈30km/h, waargenomen treksnelheid ≈50km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	8.027	7.078
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	99%
Intensiteit [exx/h]	7,2	6,1
Aandeel in DB [% alle exx]	1,9%	2,5%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	8,2%	4,1%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	7 mrt – 20 mrt – 31 mrt (24)	25 feb – 14 mrt – 23 mrt (26)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈21	≈21
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	231.822	238.528
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	103%
Intensiteit [exx/h]	119	112
Aandeel in DB [% alle exx]	13,9%	12,6%
Aandeel najaarstrek soort over NL	4,1%	3,1%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 okt – 18 okt – 28 okt (19)	14 okt – 23 okt – 7 nov (24)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈31
Bijzonderheden status	Nr.3 in DB top-tien: 13% van DB-vogels, 3,5% van NL Koperwiek	
Mogelijke foutbronnen	In gemengde (grote) groepen met Veldleeuwerik of Spreeuw op grotere afstand en bij slecht zicht fouten in tellingen mogelijk.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen: Koperwiek

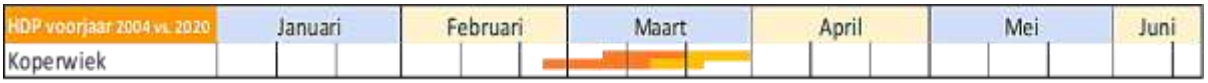

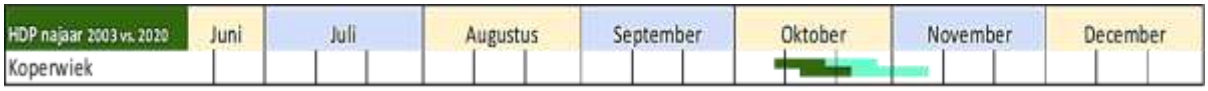

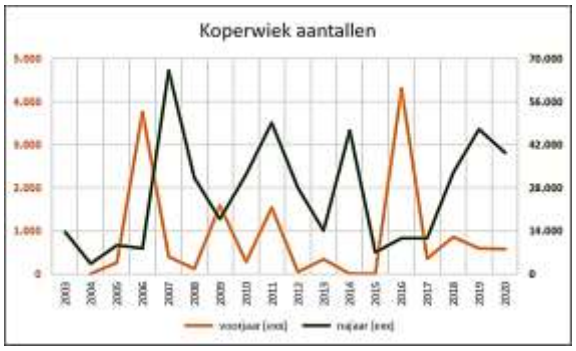

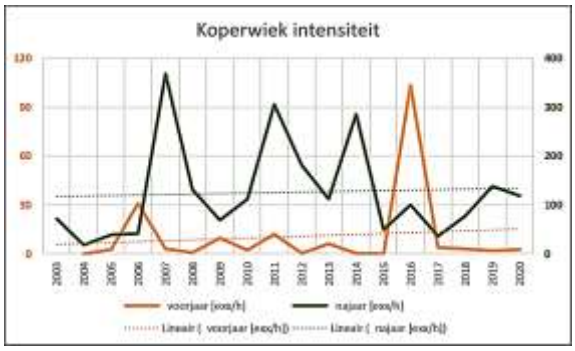

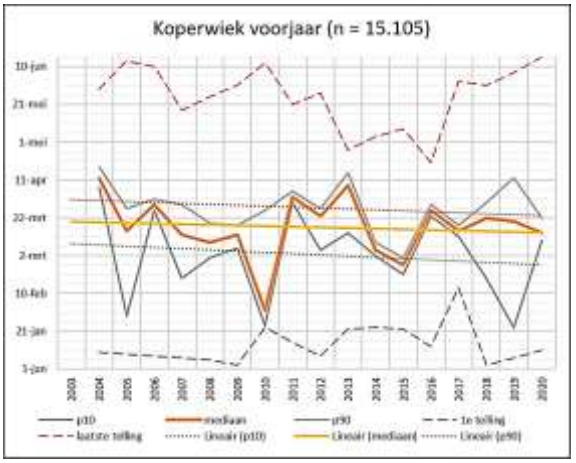

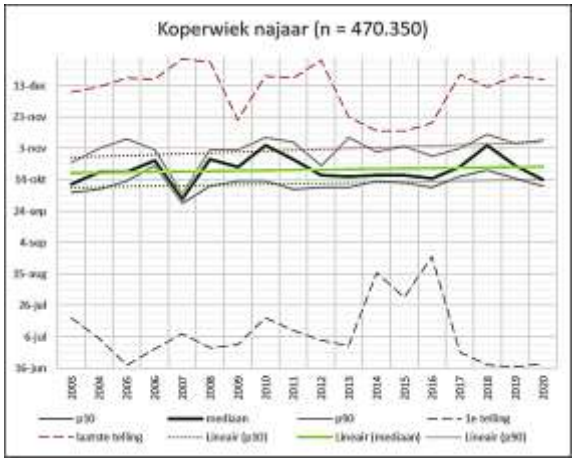

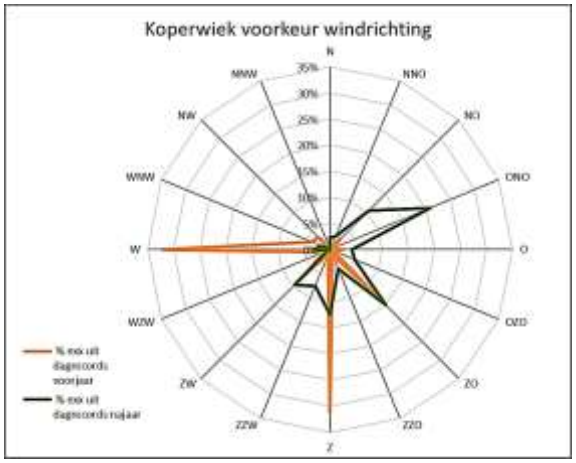

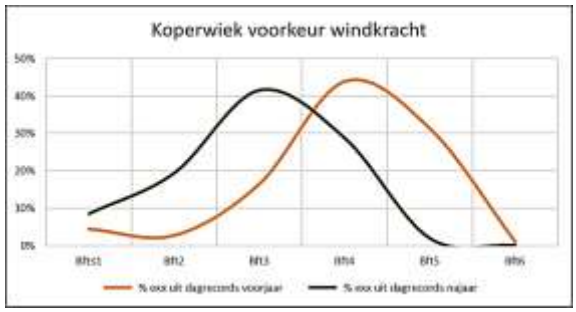

Zanglijster *Turdus philomelos*

Voorjaar

Algemeen

In het voorjaar vliegen zanglijsters gewoonlijk in groepjes van 4-6, maximaal 15 exx – net op boomtophoogte maar meestal lager – over de zuidkant van de Tongplaat. Dat gaat dus net over de rivier of aan de binnenkant van de wilgensingel, al of niet over het riet. Soms vliegen er een paar hoog over, maar via dezelfde baan.

We telden 914 zanglijsters, de minste op de Tongplaat (jaarindex 66%). In vele jaren zijn de aantallen beperkt tot <50, waartussen dan af en toe een jaar (2008, topjaar 2011, 2019) met >100 vogels voorkomt.

De kruissnelheid is berekend op ≈33km/h, met de radar zijn treksnelheden gemeten van ≈40km/h [Tennekes 2009, 192]. Deze snelheid – samen met de meestal veel hogere en iets fladderender vlucht – vergemakkelijkt bij slecht zicht in het najaar het onderscheiden tussen de Zanglijster en de gelijkende Koperwiek: de laatste is veel sneller (≈50km/h).

Dagrecords

De topdagrecords vallen in de boven vermelde topjaren. Aan 95 dagrecords (dekking 95%) is te ontlenen dat deze voor 65% bij (semi-) kopwinden vlogen, zeker als je de piek in de windroos van het eerste dagrecord even wegdenkt. Zanglijsters houden meer consequent een NO-trekrichting aan dan de andere lijsters, dus hier is de bewering wat zekerdere dan bijvoorbeeld bij de Koperwiek. Bft3-4 werd benut door 72% van deze vogels.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
2-4-2011	ZO	4	243	35
20-4-2008	O	4	90	7
17-4-2019	NO	1	45	7
20-4-2019	ONO	2	37	7
16-4-2019	ZO	3	35	4

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantal en intensiteit variëren in de afzonderlijke voorjaren zó sterk, dat je daar geen correlatie met lokale ecologische variabelen aan kunt verbinden, mogelijk met uitzondering van een zeer licht negatieve trend op de Tongplaat zoals de trendlijn in de intensiteitsgrafiek suggereert. Buiten de piek van 2019 is er ook geen enkele correlatie met de landelijke trek van de soort te vinden.

Van die landelijke trek neemt de DB-Zanglijster op het Zuidplaatje 1,8% voor zijn rekening, op de Tongplaat niet meer dan 0,4%. Met maximaal 0,13% van de DB-trekvogels is de Zanglijster voor de telpost ook niet superbelangrijk. De voorjaarstrek komt recentelijk aanzienlijk later op gang en omvat nog slechts de 3e decade van maart en de 1e van april. Daardoor verkort de HDP met 15 dagen. De trendlijnen in de shiftgrafiek verhullen overigens dat dit een vrij grillige ontwikkeling is, gezien de echte percentiellijnen.

Het verblijf in het winterkwartier blijft – waarschijnlijk tengevolge van die individuele jaarlijkse variaties – stabiel op ≈24 weken.

Najaar

Algemeen

Zanglijsters passeren in het najaar ofwel in kleine groepjes laag over het riet ofwel hoog over het midden van de Tongplaat. Soms nemen ze even een tussenpauze rond de Tongplaat. De vliegrichting is gewoonlijk W-ZW. De vlieghoogte (2 à 3 boomtophoogten) is meestal hoger, en de snelheid lager dan die van koperwieken, wat op dagen met gemengde trek het determineren wat vergemakkelijkt. Er is niet veel risico op verwarring van doortrekkers met TP-vogels, aangezien er daarvan – en dan nog alleen maar in het begin van het seizoen – slechts enkele in de omgeving pleisteren.

Totaal passeerden 78.737 exx de telpost in nogal forse jaarlijkse variaties met als topdag 2 oktober 2007, toen het aantal doortrekkers op 12.500 exx werd geschat. Toen zal ook de groepsgrootte wel groter zijn geweest, maar dat is niet meer te achterhalen. Op goede teldagen is de intensiteit zo'n 200 exx/h, wat natuurlijk ook enige indicatie is voor de groepsgrootte. Op de Tongplaat (jaarindex 84%) werden er minder geteld – en in geleidelijk dalende intensiteiten – dan op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Het eerste dagrecord slaat werkelijk alle volgende. De 73.881 vogels uit 100 benutte dagrecords (dekking 94 %) vlogen min of meer gelijkelijk (54-46%) bij (semi-) kop- en staartwinden. Volgens de windroos kwamen die meestal uit de ZW-ZO-NO sector. De meest populaire windkrachten waren Bft3-4 (samen 86%).

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
2-10-2007	ONO	3	12.500	1.786
12-10-2012	ZW	4	5.215	948
13-10-2012	Z	4	4.196	1.049
9-10-2011	ZO	3	4.085	628
14-10-2013	ZZO	4	3.771	754

Ontwikkelingen 2003-2020

De lijngrafieken maken duidelijk dat het waarnemen van zanglijstertrek op de Tongplaat afgenomen is ten opzichte van daarvoor. Een correlatie met de landelijke trek is totaal niet vast te stellen: in DB topjaren is het landelijk minder – en andersom. Mogelijk zal een kopwind in DB-topjaren een verschuiving (correctietrek) van de kust naar het binnenland bewerken. Zoiets lijkt wel zichtbaar als je de kaarten van najaar 2012 en 2018 op trektellen.nl vergelijkt.

In die landelijke trek tellen DB-zanglijsters voor 4,6-2,5% mee op de twee locaties. In de DB-trek doet de soort voor 2,55-1,90% mee.

De HDP valt in de loop van de jaren zo'n 4-8 dagen later en is 4 dagen langer. De beste tijd voor het tellen van zanglijsters blijft daarmee de 1e helft van oktober.

Afgerond is het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier ook een week langer geworden en staat nu op ≈28 weken.

Samenvatting

Zanglijster *Turdus philomelos*		
Broedgebied [Sovon 2018, 498v.]	Grote delen van Europa tot diep in Rusland	
Overwinteringsgebied [ANWB 2010, 274]	Frankrijk, UK, Iberisch schiereiland, ZO-Europa, N-Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈33km/h, waargenomen treksnelheid ≈40km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	576	338
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	66%
Intensiteit [exx/h]	0,5	0,3
Aandeel in DB [% alle exx]	0,13%	0,12%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,8%	0,4%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 mrt – 26 mrt – 6 apr (36)	22 mrt – 31 mrt -12 apr (21)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈24	≈24
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	42.697	36.040
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	84%
Intensiteit [exx/h]	22	17
Aandeel in DB [% alle exx]	2,55%	1,90%
Aandeel najaarstrek soort over NL	4,6%	2,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 sep – 7 okt – 12 okt (12)	4 okt – 11 okt – 20 okt (16)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈27	≈28

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen: Zanglijster

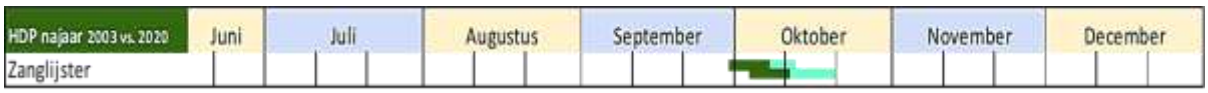

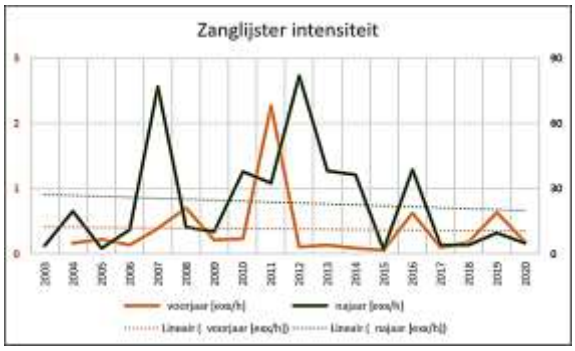

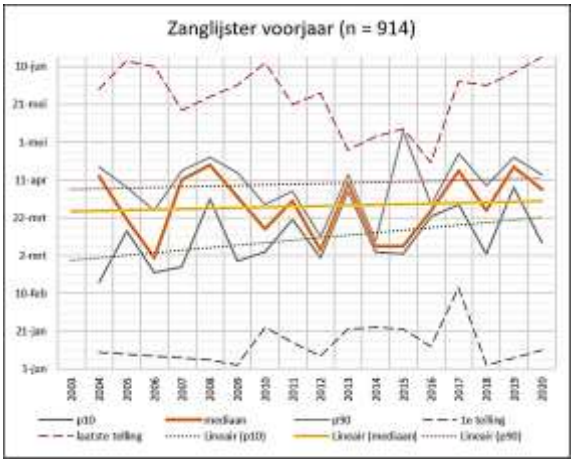

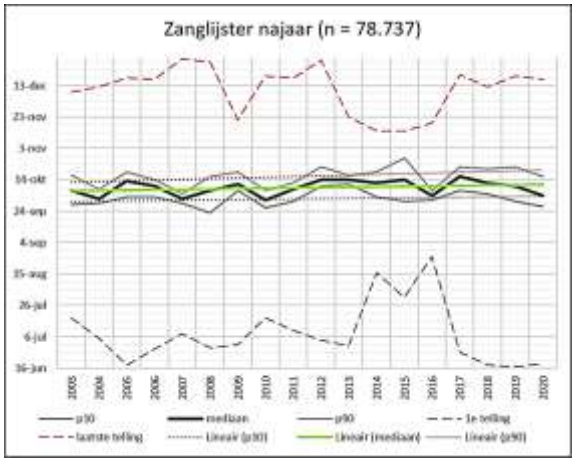

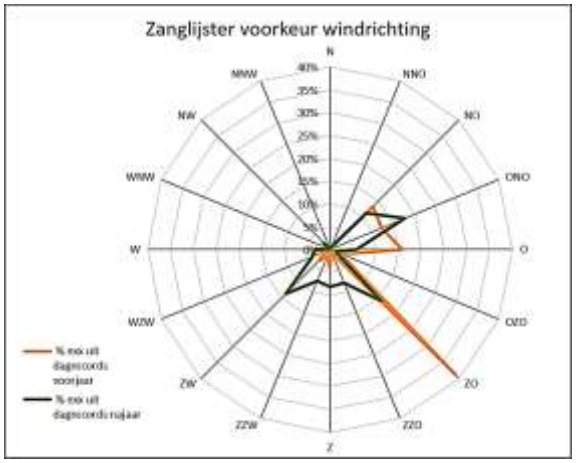

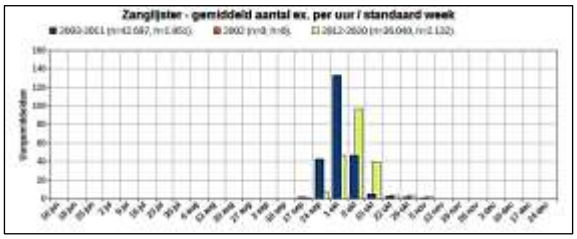

Grote Lijster *Turdus viscivorus*

Voorjaar

Algemeen

Grote Lijsters trekken meest individueel, maar soms in groepjes tot 4 exx op ruime boomtophoogte over het midden of de zuidrand van de Tongplaat. Verwarring met TP-vogels is niet zo waarschijnlijk. Als deze er al zijn, zitten ze 'vast' te zingen in de jonge wilgen tegenover de oude eendenkooi.

In alle voorjaren telden we 96 exx, waarvan 42 op de Tongplaat (jaarindex 88%). In sommige voorjaren werden ze niet gezien, zie de samenvatting. De jaarlijkse variaties zijn groot en liggen tussen 1-19 exx.

De treksnelheid van ≈43km/h is slechts 25% hoger dan de kruissnelheid van ≈34km/h [Tennekes 2009, 193]. Een erg krachtige vlieger is de Grote Lijster dus niet.

Dagrecords

De eerste vijf dagrecords overtreffen of evenaren de seizoenstotalen van wel 9 voorjaren. 48 beschikbare dagrecords (dekking 100%) 'zeggen' dat de soort voor 52% bij (semi-) kopwinden vloog. Veel onthullender is de windroos, die aangeeft dat we grote lijsters vrijwel alleen maar zien bij winden uit de ZW-ZO-NO sector. De vogel houdt kennelijk van wat rustiger weer dan de andere lijsters, want windkracht Bft3 vertoont een duidelijker top dan bij die verwanten.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-3-2016	ZO	5	8	2,0
1-3-2009	O	3	7	1,0
31-3-2019	NO	3	5	0,7
2-4-2011	ZO	4	5	0,7
4-2-2019	Z	4	4	2,3

Ontwikkelingen 2004-2020

De grilligheid van de jaarlijkse variaties maakt het niet echt mogelijk correlaties met lokale ecologische variabelen vast te stellen, en bij een DB-vogel die minder dan 1% van de landelijke trek uitmaakt is een vergelijking met de landelijke tellingen niet zo zinvol. Van de DB-voorjaarsvogels is het aandeel van de soort nog een ordegrootte lager: maximaal 0,015%.

De HDP op de trendlijnen is door de jaren heen bijna verdrievoudigd van 20 naar 57 dagen en valt nu van de 3e decade van februari tot de 2e van april. In 2008 en 2019 valt de HDP overigens aanzienlijk vroeger. Het gemiddelde winterverblijf is stabiel op ≈20 weken gebleven.

Najaar

Algemeen

Het trekgedrag in het najaar is niet veel anders dan in het voorjaar, maar uiteraard in omgekeerde richting. TP-vogels verwarren met doortrekkers is in het najaar niet aan de orde.

In alle jaren van 2003-2020 passeerden 780 exx de telpost, de meeste daarvan (465) alweer het Zuidplaatje.

Dagrecords

Net als in het voorjaar zagen we grote lijsters vrijwel alleen bij winden uit de ZW-ZO-NO sector. Dat onthult de windroos. Het feit dat een berekening vanuit 100 beschikbare dagrecords (dekking 88%) daarop een 50/50 stempeltje voor kop- en staartwinden plakt, biedt niet veel meer informatie. Nog duidelijker dan in het voorjaar is Bft3 de favoriete windkracht voor 42% om bij te trekken.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-10-2011	ZO	3	62	10
24-10-2019	Z	2	49	8
11-10-2010	NO	3	42	12
4-10-2014	ZO	3	26	3
13-10-2003	O	4	22	2

Ontwikkelingen 2003-2020

De aantalsgrafiek levert geen erg duidelijk beeld voor het vaststellen van enige correlatie met lokale ecologische variabelen, de intensiteitsgrafiek wel: daaruit blijkt duidelijk dat de verhuizing van de telpost nadelig is geweest voor het tellen van Grote Lijsters.

Met 0,71-0,36% van de landelijke trek en maximaal 0,03% van de DB-trek is de soort – buiten zijn graag geziene schoonheid – niet van grote betekenis voor de telpost.

De najaars-HDP is niet zoveel langer geworden, maar valt wel zo'n anderhalve week later dan voorheen, en wel in de 2e decade van oktober tot de 1e van november.

Daarmee wordt kennelijk de verlating in het voorjaar gecompenseerd, want ook het verblijf in het zomerkwartier is stabiel gebleven, namelijk op ≈32 weken.

Samenvatting

Grote Lijster *Turdus viscivorus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 500v.]	Geheel Europa buiten het uiterste noorden en zuiden	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ZW-Europa	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 193]	≈34km/h, waargenomen treksnelheid ≈43km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	54	42
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	88%
Intensiteit [exx/h]	0,05	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,013%	0,015%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,55%	0,33%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	25 feb – 8 mrt – 17 mrt (20)	21 feb – 4 mrt – 19 apr (57)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈20	≈20
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2006, 2012 en 2014-2015	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	405	315
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	68%
Intensiteit [exx/h]	0,24	0,15
Aandeel in DB [% alle exx]	0,03%	0,02%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,71%	0,36%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	30 sep – 14 okt – 25 okt (25)	11 okt – 21 okt – 8 nov (28)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈32

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Spreeuwen, Lijsters, Lijsterachtigen: Grote Lijster

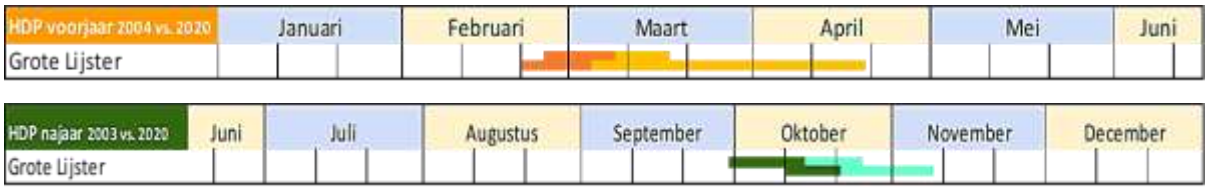

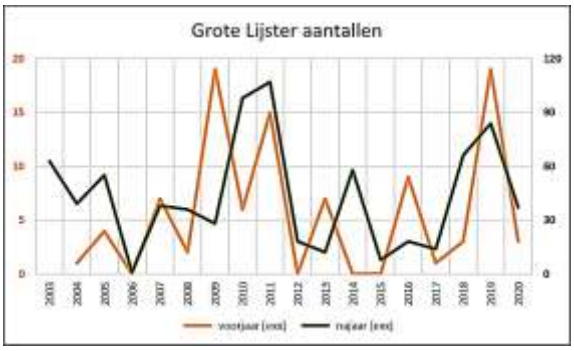

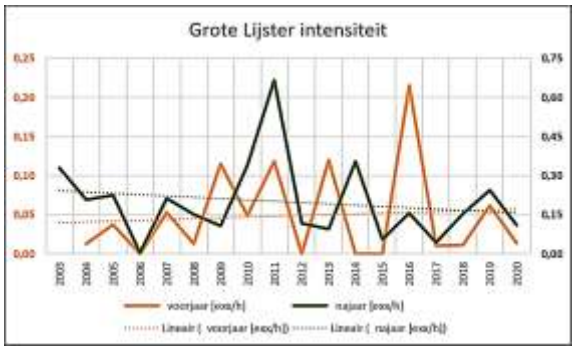

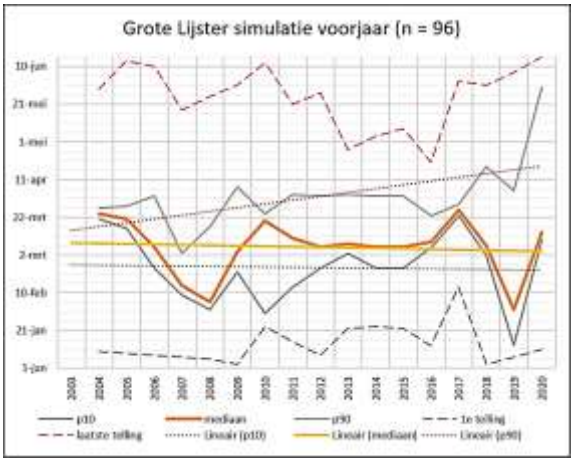

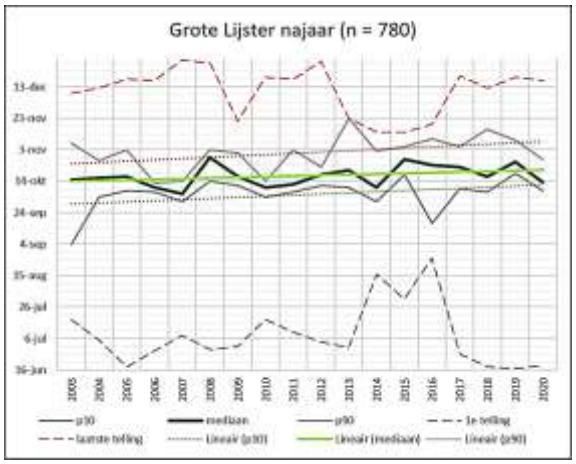

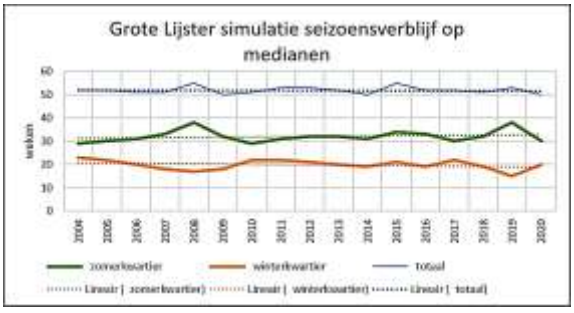

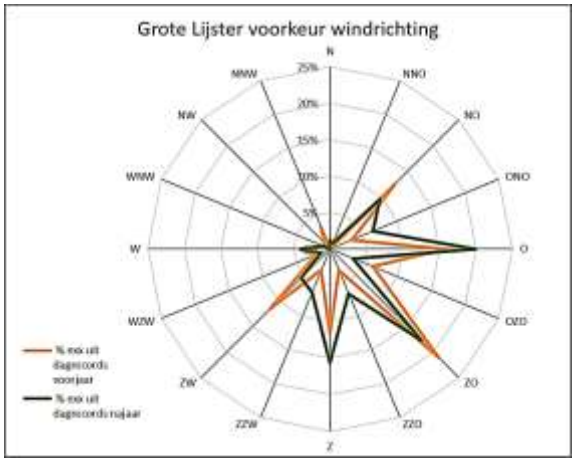

Vliegenvangers en Lijsterachtigen overig

De **Bonte Vliegenvanger** werd 2x in april gezien en 2 tegelijk in september 2020.

Bonte Vliegenvanger

Van de **Grauwe Vliegenvanger** waren zes waarnemingsdagen met 7 exx, alle in mei of de 2e helft van augustus.

Grauwe Vliegenvanger

De **Roodborst** is regelmatige TP vogel, maar zeer onregelmatige trekker. 17 exemplaren werden waargenomen vanaf de Tongplaat in oktober 2012-2019, 1 exx op 8 april 2013.

Roodborst

Een **Witgesterde Blauwborst** werd op 24 maart 2018 als trekker genoteerd. Hij was er de vorige dag(en) nog niet, en was dus evident in de nacht op het eindpunt van zijn trek aangekomen. In feite zouden we dit ieder jaar met de eerst aangekomen vogel kunnen doen.

Witgesterde Blauwborst

Op die manier was tenslotte ook een **Nachtegaal** genoteerd als trekker op 14 april 2013. Blauwborst en Nachtegaal zijn (zeer) regelmatige TP vogels op en bij de Tongplaat. Vanaf het Zuidplaatje is niet één (TP) waarneming.

Nachtegaal

De **Zwarte Roodstaart** is geen frequente TP-vogel, niet verwonderlijk gezien de habitat. Evenmin worden veel trekkers genoteerd: 5 exx tussen oktober 2005 en oktober 2020.

Zwarte Roodstaart

Passend bij datzelfde habitat komt de **Gekraagde Roodstaart** vaker langs. De meeste van de 21 voorjaarstrekkers in april, de meeste van de 16 najaarstrekkers begin september tot half oktober – met één 'niet-hittebestendige' voor wie al op 19 juni 2018 de grond kennelijk te heet onder de voeten werd. 22 van de 37 exx werden vanaf het Zuidplaatje gezien.

Gekraagde Roodstaart

Het **Paapje** passeerde in het voorjaar driemaal tussen 19 april en 4 mei. Het najaar bracht er 16, bijna alle langs het Zuidplaatje en in de zes weken tussen 23 augustus en 2 oktober. Na 2014 moesten we tot 2019-2020 wachten op de eerstvolgende.

Paapje

De **Roodborsttapuit** broedt regelmatig op 1-2km afstand van de telpost, maar veel trekken er niet langs: 18 exx in 18 jaren, gelijkelijk verdeeld over voor- en najaar en niet elk jaar. De HDP's zijn 25 feb – 19 mrt en 21 sep – 31 okt.

Roodborsttapuit

De 64 exx van de **Tapuit** werden niet elk jaar gezien: in 2015 en 2018 waren ze absent. De hoogste dagrecords waren in het voorjaar met 6 exx op 5 mei 2008 als topper. De voorjaars-HDP valt 19-apr – 16 mei, de najaars-HDP van 22 aug – 26 sep. Van de 40 exx in het voorjaar werden er slechts vier vanaf de Tongplaat gezien, van de 24 najaarsvogels slechts drie.

Tapuit

24. Mussen, Kwikstaarten, Piepers

Ringmus *Passer montanus*

Voorjaar

Algemeen

Ringmussen vliegen individueel of in groepjes laag tot middelhoog over de telpost. Alle vogels die we zien zijn doortrekkers in het kader van de korte-afstandstrek van de soort.

In alle voorjaren telden we 116 exx, waarvan 20 op de Tongplaat (jaarindex 23%). De kruissnelheid van ≈29km/h is berekend via biometrische data, de treksnelheid is ons niet bekend.

Dagrecords

De vogels uit 59 dagrecords (dekking 100%) vlogen volgens de windroos voornamelijk bij uiteenlopende oostelijke winden. De berekening levert op dat 53% koos voor (semi-) kopwinden die kennelijk best stevig mogen zijn: Bft3-4 werd door 73% benut.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
24-3-2010	ZO	4	7	0,8
17-3-2010	ZW	3	6	1,1
27-3-2005	NO	2	6	1,5
3-3-2013	NO	1	4	1,0
11-3-2007	ZW	3	4	0,6

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantal en intensiteit lopen vanaf 2014 sterk terug. Dat is gevolg van de afname als broedvogel en wintergast die beide ergens op 20% van de index in 1984 zitten [Sovon.nl]. Dat heeft zelfs invloed op de landelijke trek, waarvan het Zuidplaatje 0,55% ziet en de Tongplaat met 0,26% in feite dus 'beter' telt dan verwacht. Tegelijk daalt het DB-aandeel van 0,022% naar 0,007%.

De HDP is met 11 dagen verkort en fors vervroegd van maart-april naar eind februari tot krap de 3e decade van maart. Het winterverblijf is recentelijk nog ≈21 weken, afgerond.

Najaar

Algemeen

Het trekgedrag lijkt op dat in het voorjaar, maar vindt natuurlijk plaats in zuidelijke richtingen. Van de totaal 3.881 exx zagen we de meeste op de Tongplaat (jaarindex 110%), vooral dankzij topjaren 2012 (634 exx) en 2014 (437 exx). Zie de samenvatting voor de ontwikkelingen.

Dagrecords

Met 100 dagrecords is 86% van de ringmussen gedekt. De windroos laat zien dat het hen in het najaar kennelijks nauwelijks uitmaakt uit welke hoek de wind waait. Samengevat via de berekening gaat het dan voor 61% om (semi-) kopwinden. In het najaar zijn ze wat kieskeuriger qua windkracht: slechts 16% waagt de tocht bij winden boven Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
7-10-2012	NW	≤1	323	40
5-10-2014	N	2	119	30
10-10-2009	ZW	4	119	12
5-10-2010	ZZW	3	97	12
15-10-2011	OZO	3	94	10

Samenvatting

Ringmus *Passer montanus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 524v.]	Gematigde klimaatzones Eurazië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Blijven in broedgebied of trekken weg over korte afstand	
Kruissnelheid [berekend vanaf foto]	≈29km/h, geen waargenomen treksnelheid	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	96	20
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	23%
Intensiteit [exx/h]	0,09	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,022%	0,007%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,55%	0,26%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 mrt – 24 mrt – 14 apr (37)	24 feb – 5 mrt – 22 mrt (26)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈21
Bijzonderheden status	≤3 exx vanaf 2014	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	205	226
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	110%
Intensiteit [exx/h]	0,95	0,95
Aandeel in DB [% alle exx]	0,11%	0,11%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,85%	1,38%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	16 sep – 7 okt – 25 okt (39)	9 okt – 17 okt – 29 okt (20)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈28	≈32

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mussen, Kwikstaarten, Piepers: Ringmus

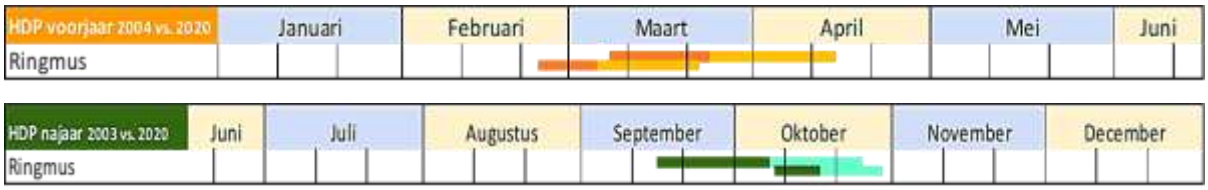

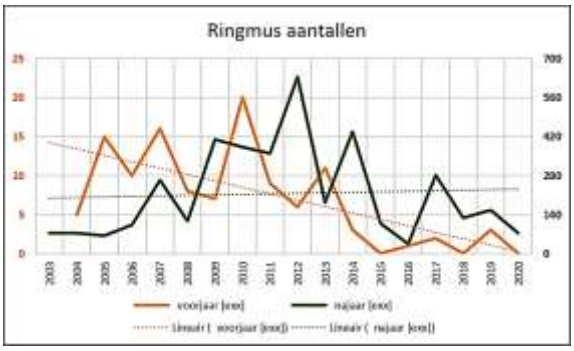

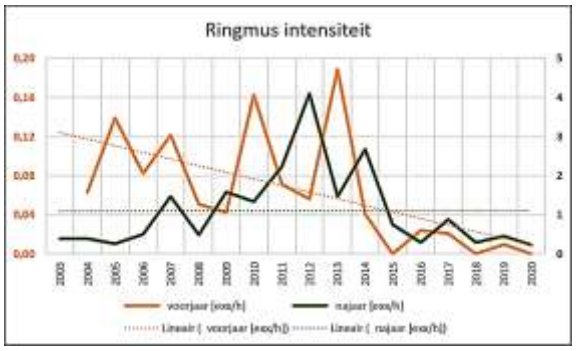

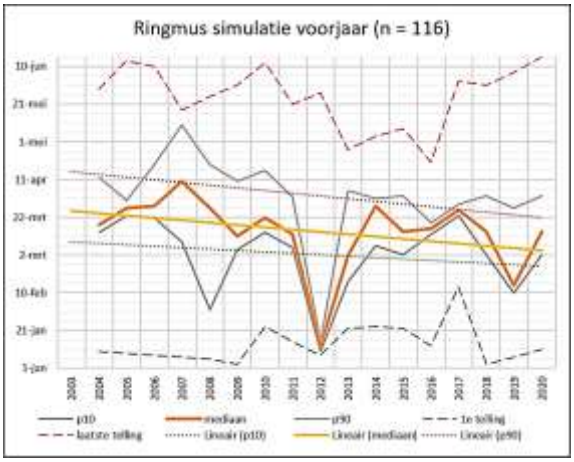

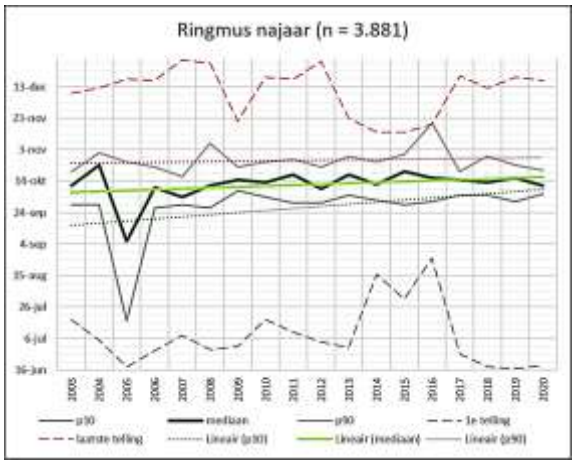

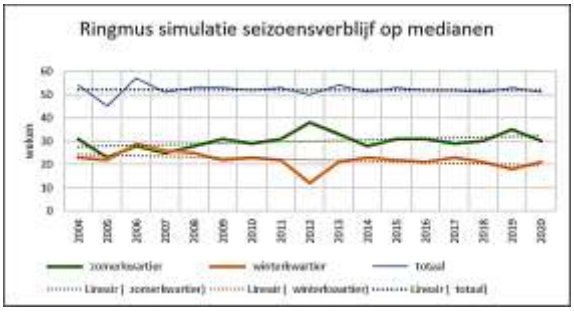

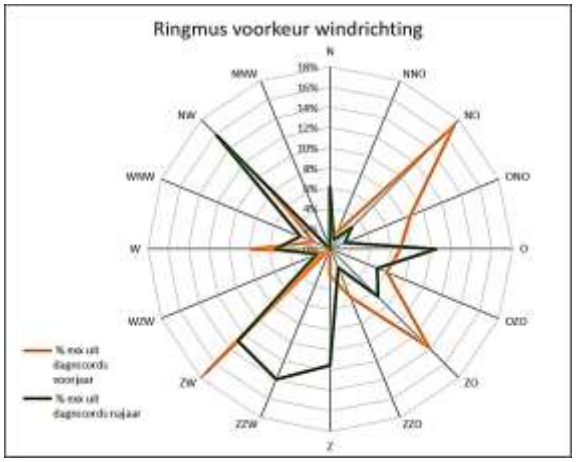

Heggenmus *Prunella modularis*

Voorjaar

Algemeen

De weinige heggenmussen die de DB passeren, doen dat ofwel op behoorlijk grote hoogte en doorvliegend, ofwel 'hoppend' van struikgroep naar struikgroep. De laatste kunnen verward worden met TP-exemplaren. We telden er 29, waarvan 9 op de Tongplaat en nooit >4 exx/jr.

De treksnelheid van ≈44km/h is 161% van de kruissnelheid van ≈27km/h. De soort is dus een vrij krachtige vlieger. De (biometrische) gegevens zijn van [Bruderer et al, 181; 193], die kennelijk in de bergen aardig wat trekkende heggenmussen ziet.

Dagrecords

Uit de wirwar van de windroos is via 22 beschikbare dagrecords (dekking 100%) op te maken dat 57% van de heggenmussen bij (semi-) staartwinden trok en dat windkracht Bft-3-4 daarbij voor 65% geen belemmering vormde.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
14-4-2013	Z	4	4	0,6
11-3-2012	WNW	2	2	0,4
24-3-2010	ZO	4	2	0,2
3-4-2009	O	1	2	0,8
12-3-2006	NO	2	2	0,3

Ontwikkelingen 2004-2020

De Heggenmus is sinds 1994 met 20% afgenomen als Nederlandse broedvogel, en als overwinteraar na een top rond 2000 – de begintijd van de telpost – weer gehalveerd naar waarden van ca. 1980 [Sovon.nl]. Dat is terug te zien in zowel de voor- als najaarstrek op de DB – zie de lijngrafieken – en in het aandeel in de landelijke tellingen van resp. 0,50% en 0,16%.

Het aandeel in de DB-tellingen is nauwelijks het vermelden waard: maximaal 0,005%.

De huidige vervroegde HDP is vrij geleidelijk geheel losgekomen van de 'originele' en omvat nu nog 16 dagen in maart. Dat is ook te zien aan het gemiddelde verblijf in het winterkwartier dat, mede door een tegengestelde ontwikkeling in het najaar, van ≈25 naar ≈23 weken ging.

Najaar

Algemeen

In het najaar vliegen heggenmussen meestal op (zeer) grote hoogte over de telpost en is het aantal 'hoppers' kleiner. Desalniettemin blijft verwarring van deze struiktrekkers met TP-vogels en pleisteraars mogelijk.

Er werden 949 heggenmussen geteld, de meeste op het Zuidplaatje, zodat de Tongplaat met een jaarindex van 46% achterblijft, een verdere illustratie van de geleidelijke afname over de jaren.

Dagrecords

De windroos is al net zo'n wirwar als in het voorjaar, maar uit dezelfde 100 beschikbare dagrecords (dekking 68%) waarop deze is gebaseerd, laat zich berekenen dat 56% van de heggenmussen bij (semi-) kopwinden trekt in het najaar. En zoals dát anders is dan in het voorjaar, is ook hun keuze voor windkrachten anders: de meeste vliegen nu bij Bft≤1 en Bft3, terwijl voor Bft4+ maar 20% overblijft.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-10-2005	N	2	16	2
7-10-2012	NW	≤1	15	2
19-9-2009	O	1	15	2
25-9-2011	ZO	1	14	3
26-9-2008	O	1	14	3

Ontwikkelingen 2003-2020

De gestaag dalende aantallen en intensiteiten zijn niet te relateren aan lokale variabelen als de verhuizing van de telpost, maar des te meer aan de ontwikkeling als broedvogel, zoals onderstaande grafiek illustreert.

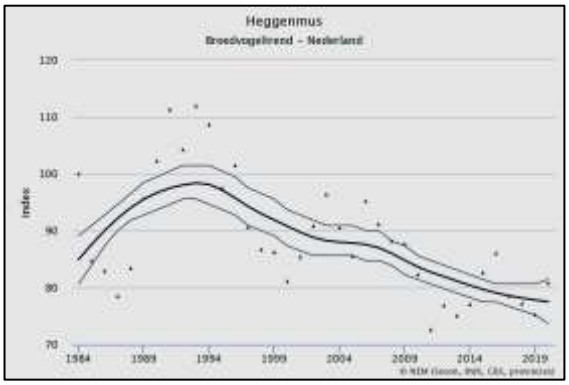

Bron: [Sovon.nl]

Een soortgelijke – nog steilere – grafiek is op [Sovon.nl] beschikbaar voor de afname als niet-broedvogel. Het is terug te zien in de deelname van DB-heggenmussen aan de landelijke tellingen die van 0,92% naar 0,31% gaat. Ook het aandeel in de DB-vogels daalt op de Tongplaat: van 0,039% naar 0,016%.

De HDP-shift is minder drastisch dan in het voorjaar. Terwijl de huidige HDP daar door vervroeging totaal losgezongen is van de begintijd, schuift deze in het najaar vrij geleidelijk 'slechts' 2 weken naar achter, maar blijft ongeveer even lang en valt ruwweg van eind september tot eind oktober.

Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier verandert door beide verschuivingen van ≈27 naar ≈30 weken.

Samenvatting

Heggenmus *Prunella modularis*		
Broedgebied [Sovon 2018, 536v.]	Europa, West-Rusland, Iran	
Overwinteringsgebied [ANWB 2010, 342]	Europa buiten het uiterste noorden	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 181vv.]	≈27m/h, waargenomen treksnelheid ≈44km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	20	9
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	51%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,005%	0,003%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,50%	0,16%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	29 mrt – 3 apr – 17 apr (19)	6 mrt – 11 mrt – 22 mrt (16)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈25	≈23
Bijzonderheden status	Nooit meer dan 4 exx/jr; 0 exx in 2014, 2016, 2018, 2020	
Mogelijke foutbronnen	Verwarring van 'hoppende' trekkers met TP-vogels mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	649	300
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	46%
Intensiteit [exx/h]	0,33	0,14
Aandeel in DB [% alle exx]	0,039%	0,016%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,92%	0,31%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 sept – 3 okt – 18 okt (36)	23 sep – 10 okt – 31 okt (38)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈27	≈30
Mogelijke foutbronnen	Verwarring van 'hoppende' trekkers met TP-vogels mogelijk	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mussen, Kwikstaarten, Piepers: Heggenmus

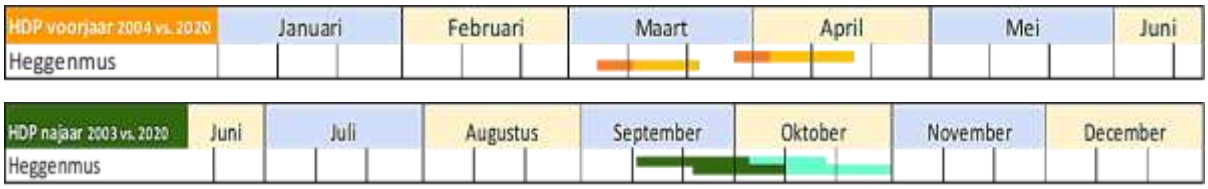

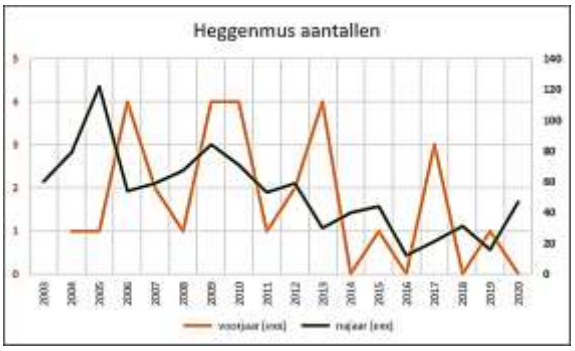

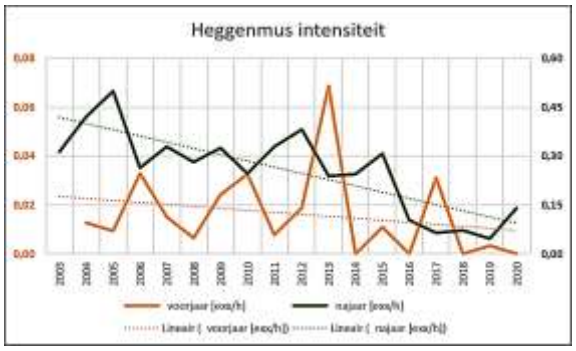

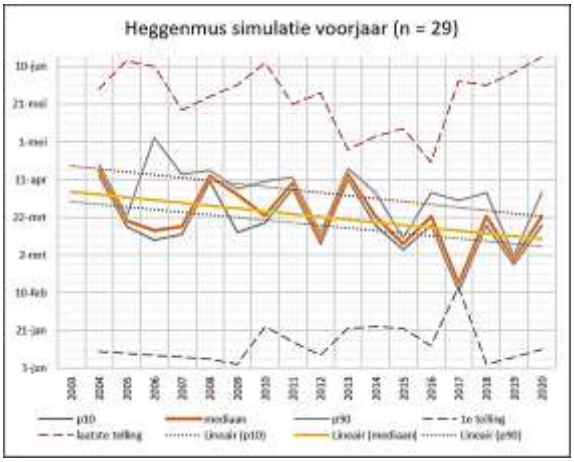

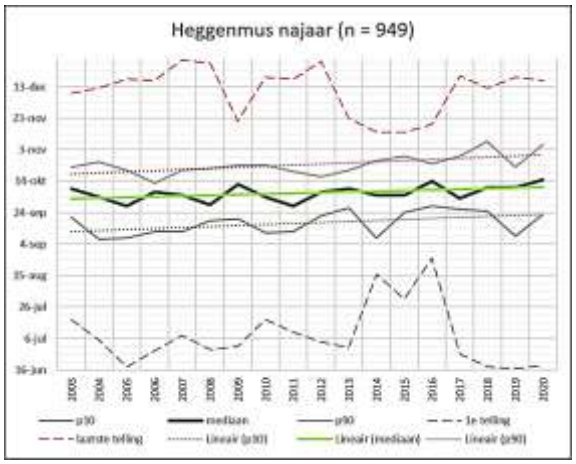

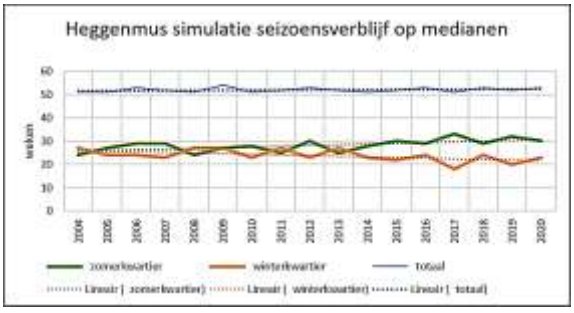

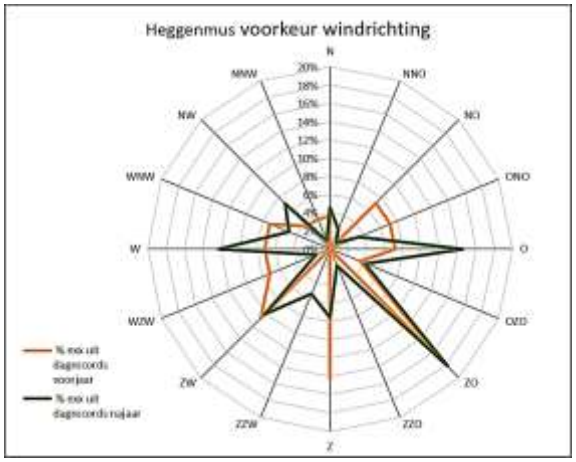

Gele Kwikstaart *Motacilla flava*

Voorjaar

Algemeen

Gele Kwikstaarten trekken ongeveer tot net boven boomtophoogte, vooral langs de noordelijke en zuidelijke periferie van Zuidplaatje en Tongplaat, dus over de populieren van de Nieuwe Merwedeweg en de wilgensingel. Er zijn wel pleisteraars in de NDB, maar niet in de omgeving van de telpost, dus de vogels die we zien, zijn vrijwel zekere doortrekkers.

In alle voorjaren samen passeerden 1.127 exx, de Tongplaat kreeg de minste mee en heeft dus een jaarindex van 75%.

Dagrecords

Toch trekken, blijkens 96 beschikbare dagrecords (dekking 92%) gele kwikstaarten ook hier voor 77% bij (semi-) kopwinden, en voor 64% is windkracht Bft3-4 dan kennelijk helemaal geen probleem. Bft4 staat zelfs bovenaan.

De kruissnelheid van ≈24km/h wordt met 87% overtroffen door de met doelvolgradars waargenomen treksnelheid van 46≈km/h [Tennekes 2009, 192].

Wij krijgen er alhier te weinig te zien om vast te stellen dat het zulke krachtige vliegers zijn, maar op de Eemshaven blijkt dit overduidelijk als grote groepen bij sterke tegenwinden – meestal zeer laag vliegend – passeren. Daarvan ben ik vaak genoeg getuige geweest.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-4-2008	O	4	83	6,4
30-4-2012	O	2	56	9,0
19-4-2019	O	3	47	5,8
22-4-2017	N	4	33	5,8
20-4-2019	ONO	2	31	5,6

Ontwikkelingen 2004-2020

Hoewel topjaar 2008 op het Zuidplaatje is geteld, geven de lijngrafieken niet veel houvast om een correlatie met de verhuizing van de telpost vast te stellen. De intensiteitstrend is evenwel toch dalend. Dat er in 2013-2016 weinig gele kwikken zijn geteld, kan eerder worden toegeschreven aan het beëindigen van het telseizoen terwijl de HDP nog niet afgelopen was.

Overigens is de voorjaarstrek van de soort een bijna exclusieve aangelegenheid van de Noord-Groningse telposten Noordkaap en Eemshaven. Het binnenland komt er nauwelijks aan te pas, blijkt uit bijgaande kaart, die buiten de jaarlijks sterk wisselende aantallen niet substantieel verschilt met die van andere jaren.

Dat de DB-gele kwikken slechts maximaal 0,6% van de landelijke trek beslaan, kan dus niet echt verbazen. Het aandeel in de lokale trek is nog niet eens gek met ≈0,16%.

De wegens 2013-2016 gesimuleerde shiftgrafiek levert een min of meer symmetrisch korter geworden HDP op, die recentelijk de 2e en 3e decade van april inneemt. Merkwaardig is dan dat op de Eemshaven de Gele (Noordse) Kwikstaart juist in de 1e helft van mei zijn top heeft.

Blijven de vogels wat langer tussen onze regio en het noorden hangen? Dat moet bijna wel, maar dan is het wel vreemd dat bijvoorbeeld de Vulkaan of Ketelbrug/Kamperhoek ook al geen hoogvliegers zijn in dit gebeuren.

Gele Kwikstaart voorjaar 2018. Bron: [trektellen.nl]

Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier verandert zoals te verwachten bij de vermelde HDP-stabiliteit nauwelijks, en blijft op ≈34 weken staan.

Najaar

Algemeen

Trekgedrag, trekroute en het risico op verwarring van doortrekkers met lokale vogels zijn in het najaar hetzelfde als in het voorjaar.

We tellen dan ongeveer tweemaal zoveel vogels als in het voorjaar: 2.440 exx, waarvan 1.566 op het Zuidplaatje.

Dagrecords

Van de vogels uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 85%) vloog 57% tijdens (semi-) kopwinden. Het meest vliegen ze bij Bft3. Opvallend is dat 17% van deze vogels werd genoteerd bij avondtellingen, meest in augustus.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-9-2009	ZW	4	164	25
21-8-2018	NNW	2	88	34
26-8-2018	ZZW	3	70	14
1-9-2019	NW	3	68	23
4-9-2004	VAR	2	68	10

Ontwikkelingen 2003-2020

Bij een algehele daling van aantal en vooral intensiteit is het topjaar alhier voor de soort 2018 met 449 exx, zodat opnieuw moeilijk is vast te stellen of de verhuizing van de telpost invloed heeft gehad op het waarnemen van de trek van deze soort. Wel worden in 2014 en 2016 zeer weinig gele kwikken geteld, misschien vanwege de laat gestarte tellingen.

In het najaar is de trek van deze soort niet zozeer een Groningse, als wel een Oost-Nederlandse zaak, toont een kaart zoals bij het voorjaar gepresenteerd aan. Deze is hier overigens niet afgedrukt. Daarmee komt de DB dan op de respectievelijke locaties nog op 0,87-0,50% van alle in Nederland getelde gele kwikken.

Op diezelfde locaties daalt het aandeel in de DB-trek van 0,094% naar 0,046%.

In 2020 is de HDP op de trendlijnen meer dan de helft van zijn augustus-component kwijtgeraakt en start nu pas in de 3e decade. Het eindpunt blijft vrijwel gelijk halverwege de 2e decade van september. *Summa summarum* spreken we dus van een verlating en verkorting van de HDP met bijna drie weken.

Omdat de medianen in voor- en najaar nauwelijks verplaatsen, verandert het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier nog geen week. Door de afronding wordt het er dan toch één: voorheen ≈19 weken, nu ≈18.

Samenvatting

Gele Kwikstaart *Motacilla flava*		
Broedgebied [Sovon 2018, 530v.]	W- en M-Europa en het zuiden van Scandinavië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	West- en Centraal-Afrika	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈24km/h, waargenomen treksnelheid ≈46km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	677	450
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	75%
Intensiteit [exx/h]	0,6	0,4
Aandeel in DB [% alle exx]	0,157%	0,158%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,6%	0,2%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 apr – 20 apr – 6 mei (27)	12 apr – 22 apr – 30 apr (18)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈34	≈34
Mogelijke foutbronnen	≤24 exx in 2013-2016 door vroeg gestopte telseizoenen	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.566	874
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	56%
Intensiteit [exx/h]	0,8	0,4
Aandeel in DB [% alle exx]	0,094%	0,046%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,87%	0,50%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	2 aug – 27 aug – 14 sep (43)	22 aug – 30 aug – 15 sep (24)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈19	≈18

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mussen, Kwikstaarten, Piepers: Gele Kwikstaart

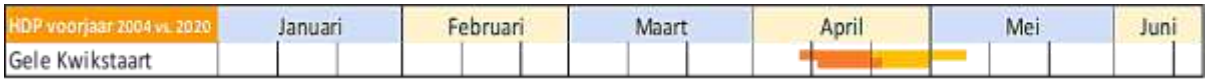

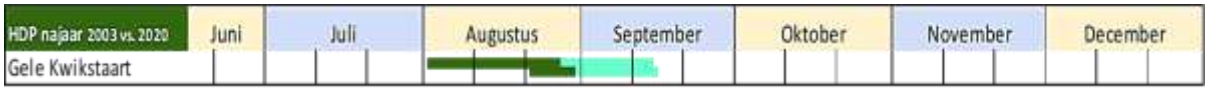

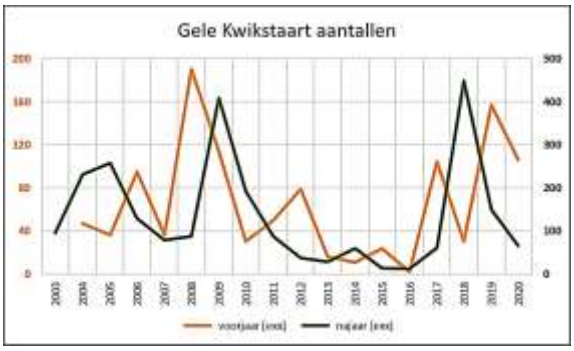

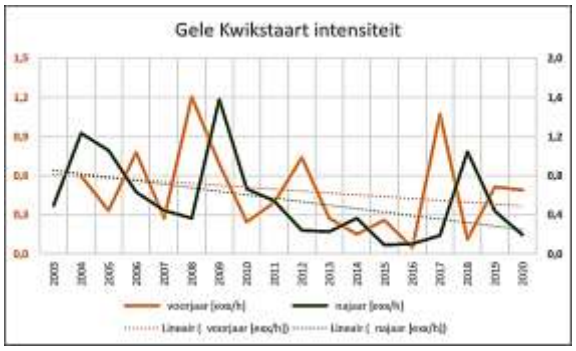

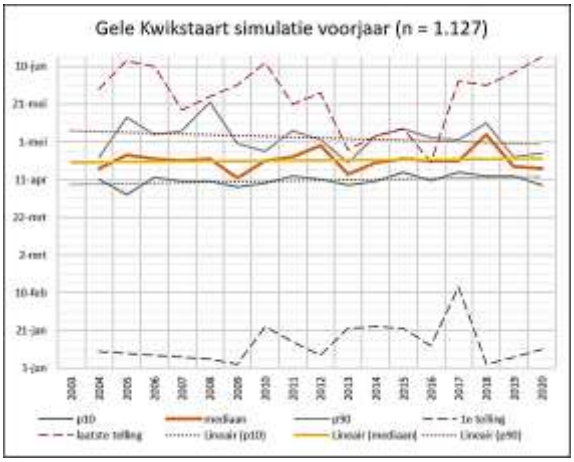

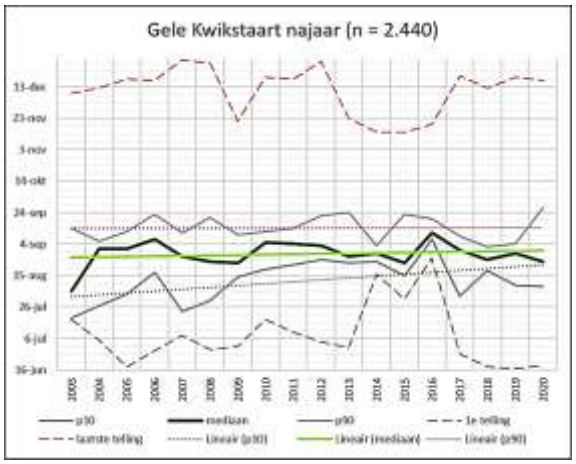

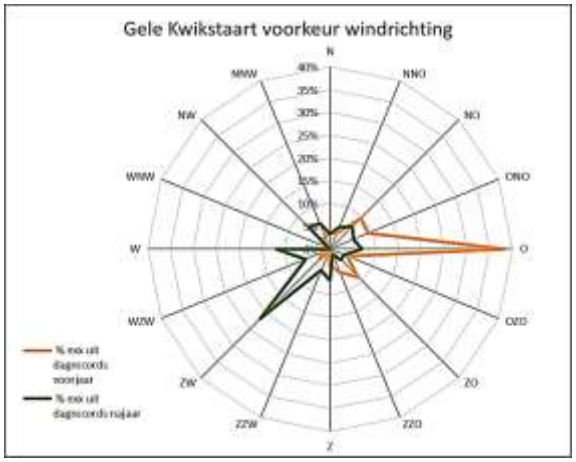

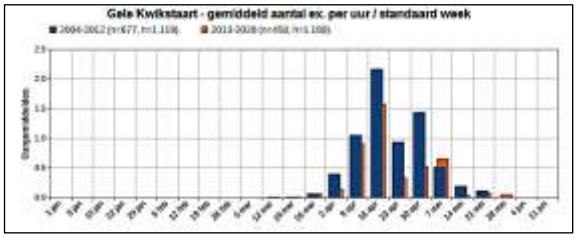

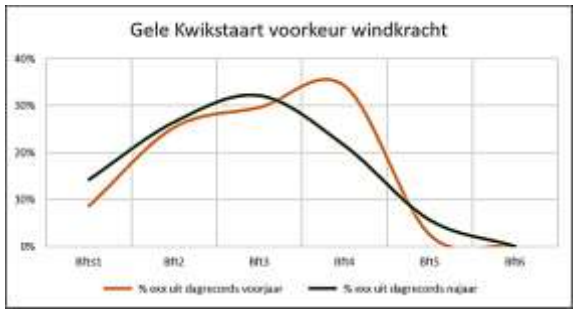

Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*

Voorjaar

Algemeen

Grote Gele Kwikstaarten passeren de telpost meestal op vrij grote hoogte en op een vrij directe noordelijke koers. Ze vliegen altijd solitair en zouden vaak niet worden opgemerkt als ze zich niet zouden verraden door hun roep. Het risico om ze te verwarren met overwinteraars is niet groot, want die verblijven vooral in de woonwijken van Dordt [Avifauna 2020, 485].

Van de 35 exx uit alle voorjaren werden 21 exx op het Zuidplaatje geteld. De Tongplaat heeft dus een jaarindex van 75%.

Via biometrische gegevens en foto's is de kruissnelheid berekend op ≈20km/h, een waargenomen treksnelheid is ons niet bekend.

Dagrecords

Alle getelde vogels worden gedekt door 30 dagrecords, waarvan de meeste op het Zuidplaatje vielen. Bij (semi-) staartwinden passeerde 61% van deze vogels en daarmee waren er ook niet veel bezwaren tegen wat sterkere winden: 65% benutte windkracht Bft3-4, en 20% zelfs nog Bft5. De windroos laat overigens zien, dat die 61% semi-staartwind wel wat nuance verdient.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
29-2-2020	Z	5	2	0,5
9-3-2016	ZO	5	2	0,5
16-3-2013	Z	5	2	0,8
25-3-2007	ONO	4	2	0,3
3-3-2007	WNW	4	2	2,0

Ontwikkelingen 2004-2020

Een correlatie met lokale ecologische variabelen is niet erg voor de hand liggend: de soort duikt na 2009 naar beneden, heeft een dieptepunt in 2014-2015 en krabbelt dan weer op naar de oude waarden.

De DB-tellingen doen voor maximaal 0,63% mee in de landelijke voorjaarstellingen, en het aandeel van 0,005% in de lokale voorjaarstellingen is nauwelijks het vermelden waard.

De HDP-shift is aanzienlijk en vertoont grote schommelingen. De p_{10} gaat op de trendlijnen 12 dagen naar achter, de mediaan 7 dagen en p_{90} wel 33 dagen, zodat de HDP met 21 dagen verlengt en nu ruwweg heel maart en de 1e helft van april omvat.

Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier gaat daarmee van ≈20 naar ≈22 weken.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar zien we zelden méér dan één Grote Gele Kwikstaart tegelijk. De koers is vrijwel direct zuidelijk en ze kunnen zeer hoog overvliegen.

Verwarring met TP-vogels is zeer onwaarschijnlijk. Totaal passeerden 651 exx de telpost, waarvan 274 de Tongplaat (jaarindex 73%).

Dagrecords

In tegenstelling tot de voorjaarstrek speelt de najaarstrek zich voornamelijk (66%) af tijdens (semi-) kopwinden – vanuit diverse richtingen, toont de windroos. Het enthousiasme voor harde winden is daarmee ook wat kleiner: 69% vliegt bij Bft1-3, en voor Bft4+ blijft derhalve 31% over. Dat verraden 100 beschikbare dagrecords (dekking 68%) – wat tevens illustreert dat de vogels vaak solitair vliegen: er moeten nog vele dagrecords met één vogel zijn.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
1-10-2010	ZZO	4	17	2,0
23-9-2017	ZO	1	13	1,8
21-9-2017	Z	3	11	1,7
5-10-2009	Z	3	11	2,4
6-10-2007	O	3	11	1,3

Ontwikkelingen 2003-2020

Zeker de laatste drie jaren neemt de intensiteit sterk af. Dat lijkt eerder een gevolg van de dito gestegen teluren van die jaren, want een erg groot verschil tussen aantallen en intensiteiten van de Tongplaat en het Zuidplaatje buiten die drie jaren is niet direct opvallend. Een correlatie met de variaties in de landelijke trek is er helemaal niet.

Van die landelijke trek vormen DB-vogels op het Zuidplaatje 1,1%, op de Tongplaat nog 0,7%. Het aandeel in de eigen tellingen beperkt zich tot enkele honderdste procenten.

De najaars-HDP verschuift nauwelijks en valt in de 3e decade van september tot de 3e van oktober.

Het gemiddelde zomerverblijf wordt – eigenlijk vooral door de shift in het voorjaar – een week korter en komt recentelijk op ≈31 weken uit.

Samenvatting

Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*		
Broedgebied [Sovon 2018, 532v.]	NW-, W- en ZW-Europa, zuidelijk Scandinavië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Noordelijke regionen worden verlaten	
Kruissnelheid [via opmeten foto's]	≈20km/h, geen waargenomen treksnelheid bekend	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	21	14
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	75%
Intensiteit [exx/h]	0,02	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,005%	0,005%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,63%	0,34%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 feb – 26 feb – 11 mrt (21)	2 mrt – 5 mrt – 13 apr (42)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈20	≈22
Bijzonderheden status	Nooit meer dan 8 exx/jr, niet waargenomen in 2004, 2014-2015	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	377	274
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	73%
Intensiteit [exx/h]	0,19	0,13
Aandeel in DB [% alle exx]	0,023%	0,014%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,1%	0,7%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 sep – 7 okt – 24 okt (34)	22 sep – 8 okt – 28 okt (36)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈31

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mussen, Kwikstaarten, Piepers: Grote Gele Kwikstaart

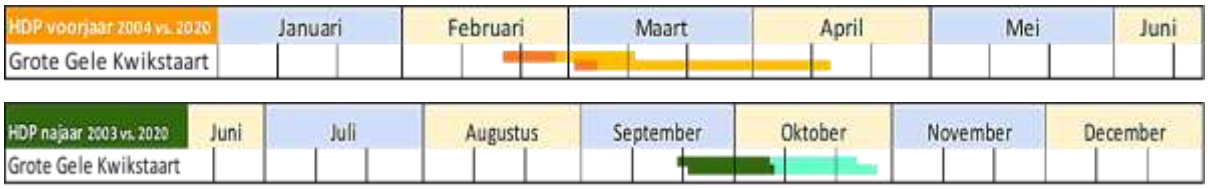

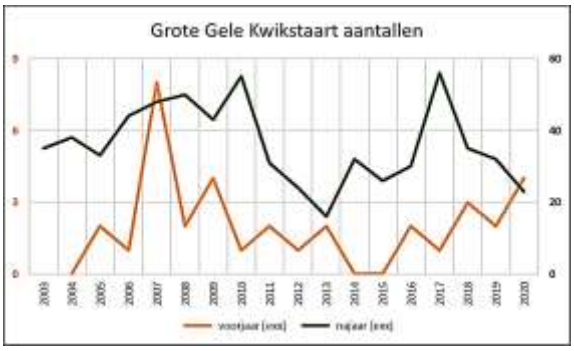

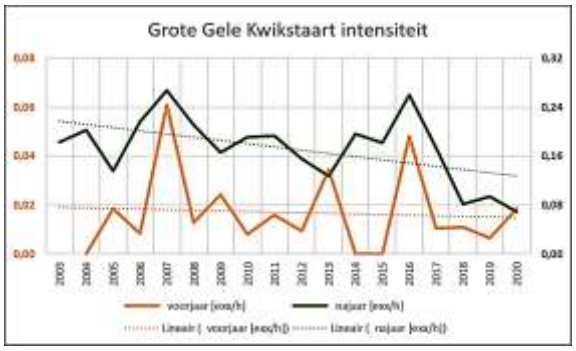

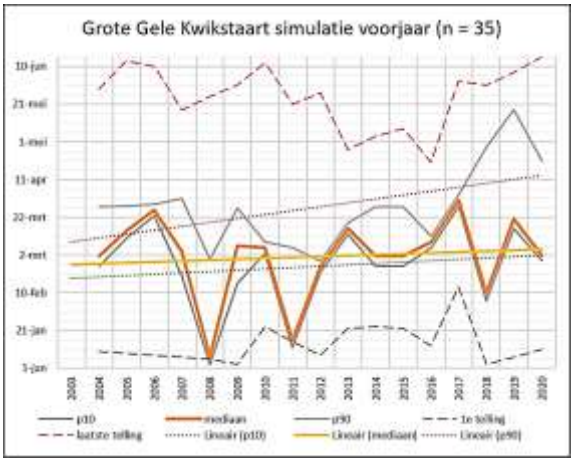

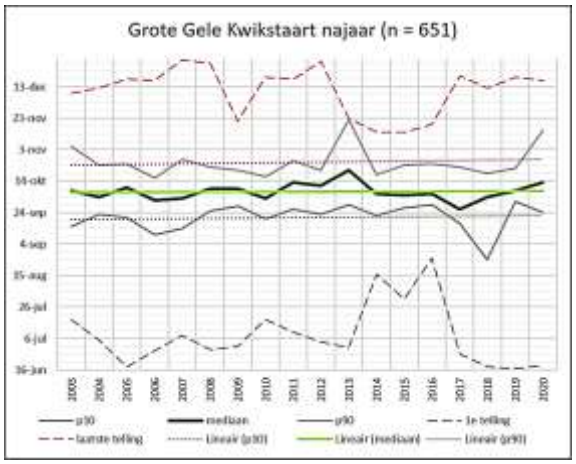

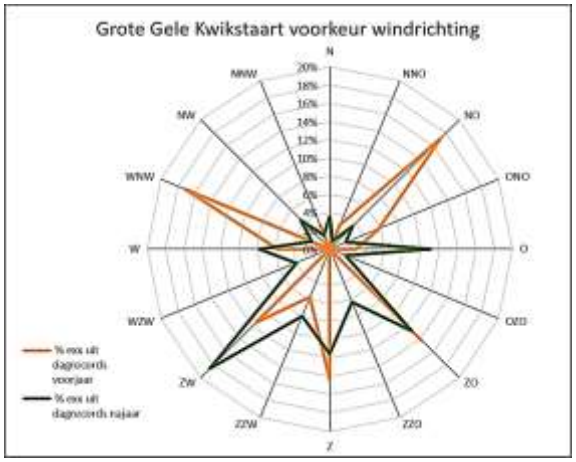

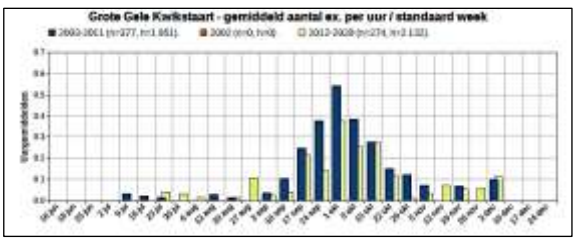

Witte Kwikstaart *Motacilla alba alba*

Voorjaar

Algemeen

De Witte Kwikstaart trekt gewoonlijk – roepend en individueel tot in kleine groepjes – middelhoog langs de periferie van de Tongplaat vrij direct in noordelijke richtingen. Langs de noordelijke rand van de Tongplaat en het Zuidplaatje zijn vrijwel altijd (groepjes) pleisteraars druk bezig. Als deze vogels zich zo ongeveer langs de trekroute verplaatsen is verwarring ermee niet denkbeeldig.

Van 2004-2020 passeerden 1.958 exx de DB. De Tongplaat heeft een jaarindex van 112%.

De treksnelheid van ≈51km/h is 213% van de kruissnelheid (≈24km/h [Tennekes 2009, 192 iets gecorrigeerd]. Dat wijst erop dat de vogel met zijn golvende vlucht een zeer krachtige vlieger is.

Dagrecords

Topjaar 2018 (362 exx) is duidelijk terug te vinden in de eerste van de 90 beschikbare dagrecords (dekking 72%), die onthullen dat 62% van deze vogels (semi-) staartwinden – vooral uit de ZW-ZO sector – benutte bij hun trek. Zoals vaak bij staartwind prefererende soorten waren wat sterkere winden geen probleem. 68% vloog bij Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
9-3-2018	ZW	4	86	12
15-3-2009	WNW	4	66	9
21-3-2018	W	3	34	4
20-3-2011	ZZW	1	34	10
24-3-2018	Z	3	33	6

Ontwikkelingen 2004-2020

Met uitzondering van de dip in 2014-2016 en de piek in 2018 kun je met wat goede wil zeggen dat aantallen en intensiteiten in de hele periode redelijk stabiel zijn. Dus is een correlatie met bijvoorbeeld de verhuizing van de telpost zo goed als onmogelijk vast te stellen.

Op het Zuidplaatje telt de DB 1,20% van de landelijke voorjaarstrek, op de Tongplaat 0,76%. Van de 'eigen' trekvogels is dat aandeel 0,23%, resp. 0,34%.

Aan de p_{90}-zijde is de HDP in de loop der jaren met 12 dagen verkort, p_{10} en p_{50} blijven nagenoeg gelijk. De HDP valt derhalve recentelijk ruwweg van de 2e decade van maart tot de 1e van april. Het berekende verblijf in het winterkwartier is stabiel op ≈24 weken.

Najaar

Algemeen

Trekgedrag en de mogelijkheid tot verwarring met pleisteraars zijn in het najaar hetzelfde als in het voorjaar, de trekroute is uiteraard zuidelijk. Soms komt het in het najaar voor dat de drooggevallen Tongplaat bezet wordt door grote groepen witte kwikstaarten, die dan al of niet uiteindelijk doortrekken.

We telden totaal 4.717 exx, waarvan 2.629 op de Tongplaat (jaarindex 126%).

Dagrecords

De vogels uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 60%) vlogen – anders dan in het voorjaar – voor 69% bij (semi-) kopwinden. De windroos toont, dat dat begrip wel aan divergentie onderhevig is. Dat de Witte Kwikstaart een krachtige vlieger is, blijkt wel uit het feit dat 65% ook dan kennelijk geen bezwaar heeft om te trekken bij windkracht Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-9-2012	ZW	4	229	35
9-10-2011	ZO	3	152	23
6-10-2018	W	3	100	13
13-10-2003	O	4	73	8
5-10-2010	ZZW	3	55	7

Ontwikkelingen 2003-2020

Op de Tongplaat zijn aantallen en intensiteiten net even hoger dan op het Zuidplaatje. Voorzichtig zou je kunnen zeggen dat de verhuizing van de telpost voor het waarnemen van de trek van deze soort gunstig is geweest.

Het aandeel van DB-witte kwikstaarten in de landelijke trek schommelt rond 0,8%, dat in de lokale trek rond 0,13%.

De HDP verlaat in het najaar juist aan de voorkant: p_{10} valt twee weken later, maar de mediaan juist weer 6 dagen vroeger. Het eind van de trek blijft door de jaren heen ongeveer gelijk, en de beste tijd om witte kwikken te zien trekken is dus nu ongeveer van half september tot half oktober. Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier is stabiel op ≈28 weken.

Samenvatting

Witte Kwikstaart *Motacilla alba alba*		
Broedgebied [Sovon 2018, 534v.]	Vrijwel geheel Europa behalve UK (Rouwkwikstaart)	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ZW-Europa en Marokko; overwinteraars NL onbekende herkomst	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 195]	≈24km/h, waargenomen treksnelheid ≈51km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	982	976
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	112%
Intensiteit [exx/h]	0,88	0,84
Aandeel in DB [% alle exx]	0,23%	0,34%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,20%	0,76%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 mrt – 24 mrt – 19 apr (41)	8 mrt – 22 mrt – 7 apr (30)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈24	≈24
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met pleisteraars Tongplaat en Zuidplaatje mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.088	2.629
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	126%
Intensiteit [exx/h]	1,07	1,23
Aandeel in DB [% alle exx]	0,12%	0,14%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,84%	0,79%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 sep – 8 okt – 21 okt (47)	18 sep – 2 okt – 19 okt (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈28	≈28
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met pleisteraars Tongplaat en Zuidplaatje mogelijk	

Archieffoto Nijs Stam

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mussen, Kwikstaarten, Piepers: Witte Kwikstaart

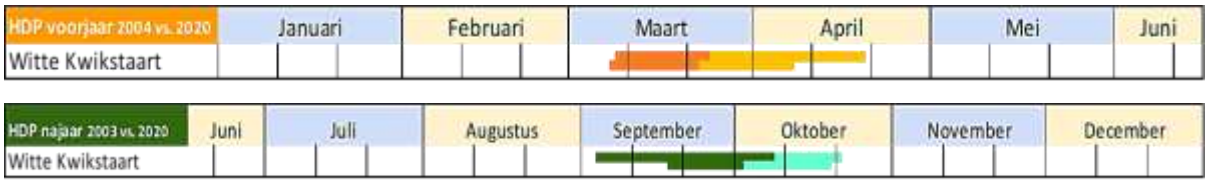

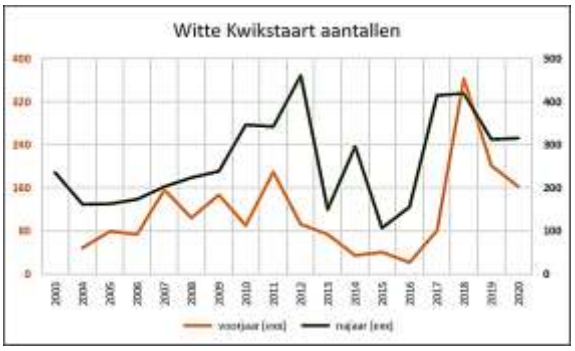

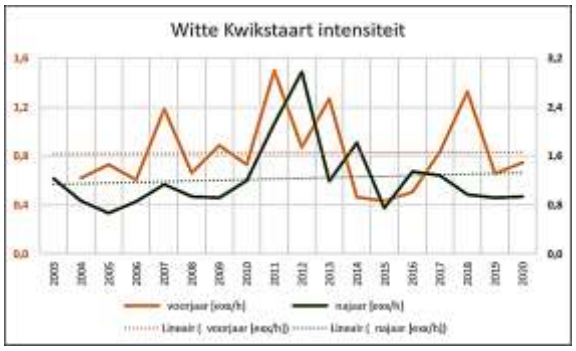

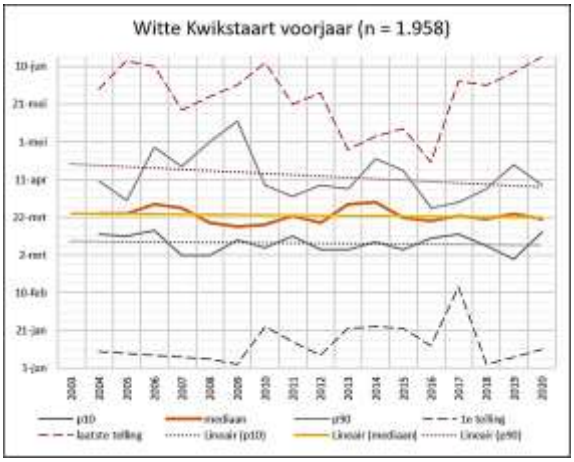

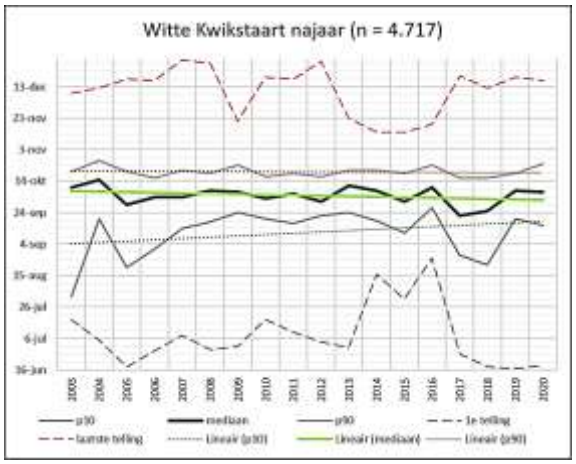

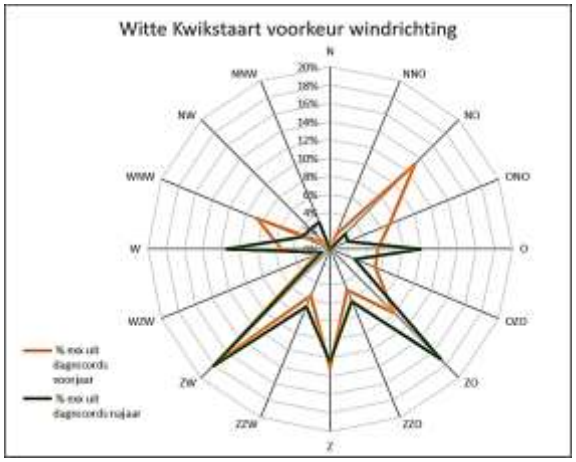

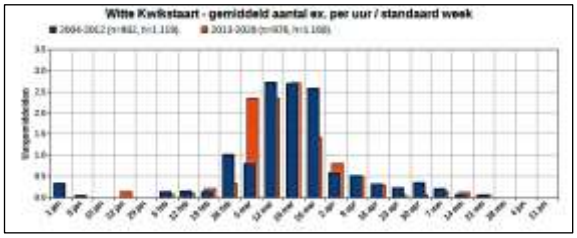

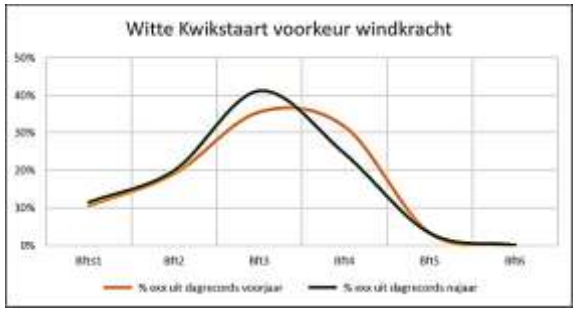

Graspieper *Anthus pratensis*

Voorjaar

Algemeen

Graspiepers trekken in het voorjaar meestal vanaf boomtophoogte tot zeer hoog langs de rand van de Tongplaat over de Elzen en de populieren. We missen waarschijnlijk veel van de hoogst vliegende exemplaren. Het risico op verwarring met TP vogels is klein, de soort broedt weliswaar met ca. 15 paren in de omgeving [Avifauna 2020, 493], maar deze vertonen zich nauwelijks bij de telpost.

Er passeerden 30.621 exx de telpost, waarbij de 'magere jaren' 2015-2017 voor deze soort met recht mager waren met hun <100 exx. De samenvatting en de grafieken illustreren de details. Volgens de jaarindex werd de soort op de Tongplaat gemiddeld iets meer waargenomen dan op het Zuidplaatje dankzij uitzonderlijke aantallen in 2019 en 2020. In de meeste jaren was het echter precies andersom.

De kruissnelheid is ≈22km/h. Op trek zijn *airspeeds* van ≈38km/h gemeten [Alerstam et al, 4], blijk van een forse powerreserve waarbij je je wel iets kunt voorstellen als je graspiepers al worstelend tegen de wind in tóch grondsnelheid ziet maken.

Dagrecords

De eerste dagrecords zijn aardig verdeeld over het Zuidplaatje en de Tongplaat. De vogels uit de 100 beschikbare dagrecords (29.438 exx, dekking 96%) vlogen volgens de windroos het meest bij O-NO wind en daaromtrent. Samenvattend passeerde dus 87% bij (semi-) kopwinden. Wat windkracht betreft was er een lichte voorkeur voor Bft2-3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-4-2008	O	4	2.965	228
22-4-2008	NO	3	2.665	381
16-4-2019	ZO	3	2.144	236
11-4-2020	O	2	1.714	214
19-4-2019	O	3	1.665	206

Ontwikkelingen 2004-2020

Met uitzondering van het zeer dominante 2019 en wat minder dominante 2020 lijkt het er toch op dat de graspiepertellingen te lijden gehad hebben van de verhuizing van de telpost naar de Tongplaat. Gezien de hoofdtrekroute over Elzen en populieren is dat wel te begrijpen: op het Zuidplaatje kwamen ze veel dichterbij.

Aan de landelijke trek van de soort neemt de DB-Graspieper voor enkele tiende procenten deel, verreweg de meeste worden gezien langs de kust bij Breskens, de Noordkaap en de Eemshaven. Van alle DB-voorjaarstrekvogels telt de Graspieper 3,7-5,2%, wat voor de post een redelijk groot belang vormt.

De HDP beliep in 2004 nog bijna een maand van eind maart tot eind april, maar is in 2020 gereduceerd tot een pure april-aangelegenheid op de trendlijnen, een verkorting van 13 dagen. Deze nieuwe HDP ligt echter nog wel steeds in het middengebied van de oude, bij een flinke vervroeging (9dg) van de mediaan.

Het verblijf in het winterkwartier is in de 1e periode ca. 28wk en recenter verkort naar ca. 26 weken. Daaraan dragen de ontwikkelingen in voor- en najaar min of meer gelijkelijk bij.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar trekken de graspiepers dominant middelhoog tot hoog langs de randen van de Tongplaat, zij het dat nu ook de zuidelijke rand langs de rivier, waar de telpost zich bevindt, wel wordt benut tot aan de Deeneplaatweg toe. Qua beleving is het najaar voor deze soort dus wat aardiger.

Verwarring met TP-vogels is vrijwel onmogelijk.

Gemiddeld trekken er in het najaar 2,5x zoveel graspiepers voorbij als in het voorjaar: 75.393 exx in totaal, bij slechts één mager jaar: 2015 met 626 exx. De jaarindex laat zien dat de soort op het Zuidplaatje gemiddeld meer werd waargenomen. Dat geldt zeker voor de intensiteit.

Dagrecords

Als om het bovenstaande te logenstraffen, vallen de 1e dagrecords in het eerste jaar op de Tongplaat. Maar de lijngrafieken illustreren dat het daarna aldaar toch afneemt, met een opvallend dalende trendlijn in de intensiteit.

De vogels uit de 100 beschikbare dagrecords (61.997 exx, dekking 82%) vlogen volgens de windroos meest bij ZW wind en daaromheen. Samenvattend passeerde dus 86% bij (semi-) kopwinden, met een voorkeur voor windkracht Bft3-4. Meerdere soorten trotseren in het najaar in het algemeen sterkere winden dan in het voorjaar. Misschien heeft dat te maken met de fase van de trek: in het voorjaar zijn ze al lang onderweg en dus wat uitgeput, in het najaar zijn ze nog maar net begonnen en dus fris.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-9-2012	ZW	4	4.756	732
29-9-2012	W	4	3.123	568
8-10-2006	ZW	4	2.732	364
1-10-2010	ZZO	4	2.700	318
5-10-2009	Z	3	2.687	597

Ontwikkelingen 2003-2020

Wat voor het voorjaar gold, geldt ook voor het najaar: voor het waarnemen van deze soort is de verhuizing van de telpost kennelijk niet erg florissant geweest.

Het aandeel in de landelijke trek van de soort is hoger dan dat in het voorjaar: ca. 1%. Het aandeel in de najaars DB-trekvogels is wat kleiner en valt met een ruime marge rond 2%.

De HDP van het najaar valt in 2020 op de trendlijnen slechts twee dagen later dan in 2003, wel gaat de mediaan 4 dagen naar achter. Al met al blijft de graspiepertrek alhier voornamelijk een oktoberfenomeen.

Het zomerverblijf gaat – zo te zien heel geleidelijk – van gemiddeld ≈25wk in de eerste periode naar ≈26wk in de latere jaren.

Samenvatting

Graspieper *Anthus pratensis*		
Broedgebied [Sovon 2018, 538v.]	O-Groenland tot W-Siberië tot Z-Frankrijk tot Roemenië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	ZW-Europa en N-Afrika	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 4]	≈22km/h, waargenomen treksnelheid ≈38km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	15.893	14.728
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	104%
Intensiteit [exx/h]	14	13
Aandeel in DB [% alle exx]	3,7%	5,2%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,36%	0,32%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	26 mrt – 17 apr – 23 apr (28)	2 apr – 8- apr – 17 apr (15)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈28	≈ 26
Bijzonderheden status	<100 exx in 2015-2017	
Mogelijke foutbronnen	(zeer) hoge graspiepers worden mogelijk gemist in de tellingen	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	39.454	35.939
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	91%
Intensiteit [exx/h]	24	12
Aandeel in DB [% alle exx]	2,4%	1,9%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,17 %	0,81%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	26 sep – 4 okt – 17 okt (21)	28 sep – 8 okt – 21 okt (23)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈25	≈26
Bijzonderheden status	<1.000 exx in 2015	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mussen, Kwikstaarten, Piepers: Graspieper

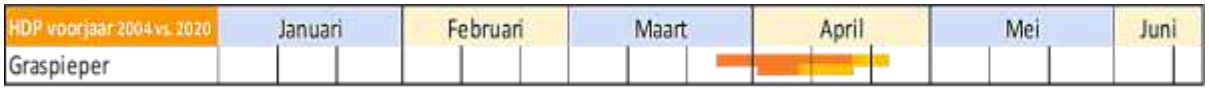

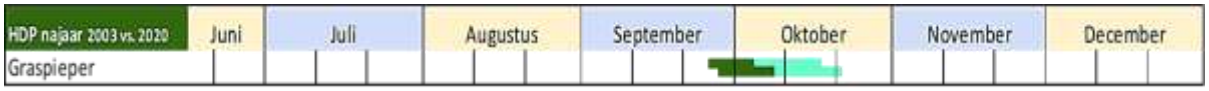

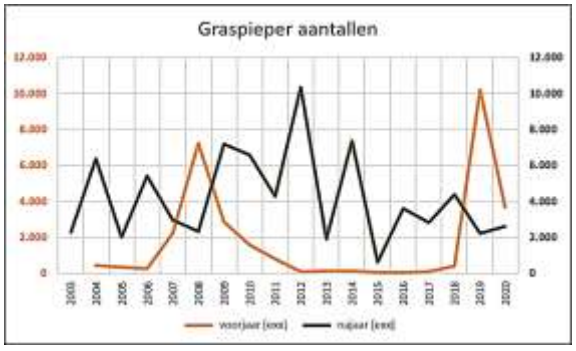

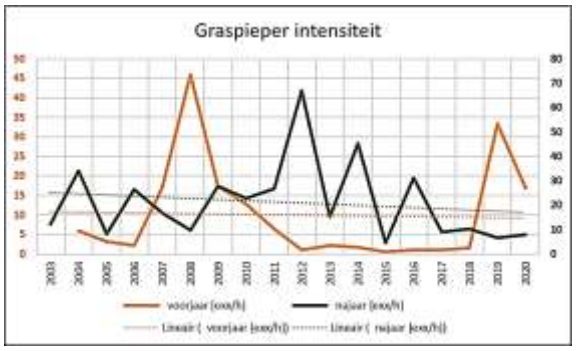

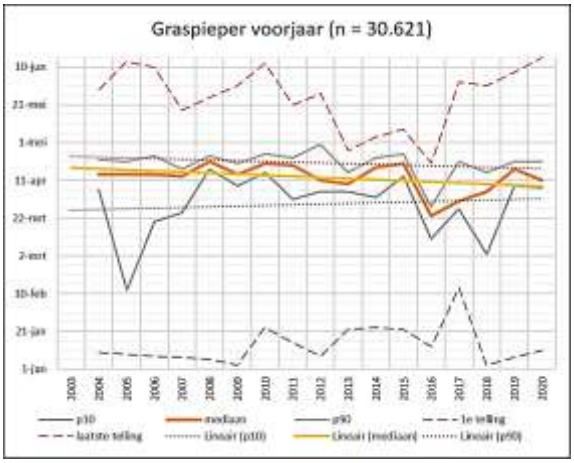

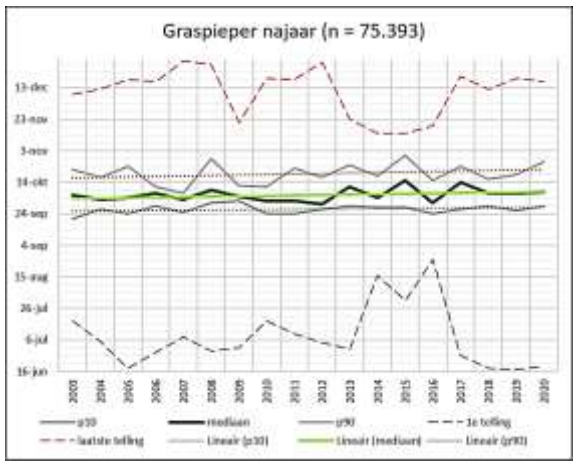

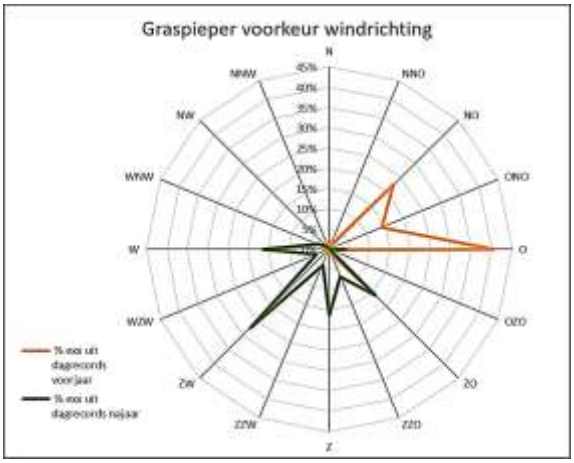

Boompieper *Anthus trivialis*

Voorjaar

Algemeen

Boompiepers vliegen meestal zeer hoog en vrij vroeg in de morgen over de telpost. Door hun hoogte en geringe grootte worden ze eigenlijk vooral opgemerkt door hun roep, die oudere tellers al snel ontgaat, tenzij uitgerust met hoortoestellen die hoge frequenties versterken. Daardoor zullen vrijwel zeker overtrekkende boompiepers zijn gemist. Verwarring met TP-vogels is uitgesloten, want die zijn er niet meer [Avifauna 2020, 494].

In alle voorjaren samen passeerden 216 exx, waarvan 84 in 2008. Daarna is het alleen maar minder geworden en de Tongplaat heeft een jaarindex van slechts 11% overgehouden. In 2015 en 2016 werden ze helemaal niet gezien.

De Boompieper is een krachtige vlieger, die volgens radarwaarnemingen op trek de kruissnelheid van ≈24km/h met 87% weet te overtreffen tot ≈46km/h [Tennekes 2009, 192].

Dagrecords

Van de 84 vogels uit topjaar 2008 kwamen er 46 op één dag voorbij, zegt het 1e dagrecord, waarschijnlijk niet toevallig op een dag met jongere tellers. Op deze dag, maar ook op veel andere trekdagen was de windrichting Oost, zodat uiteindelijk 81% van alle boompiepers uit 63 beschikbare dagrecords (dekking 100%) bij (semi-) kopwinden trok. En dan mocht het kennelijk nog flink waaien ook: 72% trok bij windkracht Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-4-2008	O	4	46	3,5
25-4-2009	OZO	4	12	1,6
30-4-2012	O	2	9	1,4
22-4-2008	NO	3	9	1,3
17-4-2004	WZW	4	9	1,0

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantal en intensiteit van boompiepers nemen vanaf 2013 sterk af. De conclusie is onontkoombaar: voor het waarnemen van deze soort is de verhuizing van de telpost – en mogelijk ook het ouder worden van de tellers – zwaar nadelig geweest. Dit geldt eens te meer waar de plaatselijke tellingen totaal geen correlatie met de landelijke trek vertonen: die neemt vanaf 2016 alleen maar weer toe.

Het aandeel in de landelijke trek daalt derhalve op de Tongplaat van 0,38% naar 0,04%, en dat in de lokale trek van een toch al niet florissante 0,046% naar 0,007%. Tja, waarom tellen we ze eigenlijk nog?

Parallel aan die ontwikkelingen is de HDP op de trendlijnen aan de achterzijde ook nog eens met 12 dagen verkort en valt de mediaan 4 dagen eerder. De boompiepertrek is daarmee een half-april aangelegenheid geworden.

Op het gemiddelde verblijf in het winterkwartier heeft dit slechts voor een halve week invloed, maar door de afronding in de rekenmethodiek is dat niet zichtbaar in de cijfers: het blijft ≈31 weken. Terzijde: voor deze soort zijn de telseizoenen 2013-2016 (te) vroeg gestopt en telden we in die periode slechts 6 boompiepers. De shiftgrafiek en zijn afgeleiden zijn dus gesimuleerd met gemiddelden.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar vliegen boompiepers tot zeer hoog over en is de roep onontbeerlijk om ze op te merken. En om 10:30 uur is het meestal wel afgelopen. Soms druppelt het nog wat na: de laatste zagen we ooit om 12:12 uur.

Van totaal 465 exx kreeg de Tongplaat er 212 mee (jaarindex 84%). In 2013 en 2015 telden we minder dan 10 exx.

Dagrecords

Hoewel het Zuidplaatje de meeste boompiepers meekrijgt, vallen vier van de hoogste dagrecords toch op de Tongplaat. Uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 87%) is te herleiden dat boompiepers min of meer gelijkelijk bij semi-kop- en dito staartwinden worden geteld. Die liggen dan vaak aan de oostzijde van de lijn NNO-ZW. Wat windkracht betreft is er minder enthousiasme dan in het voorjaar: 81% houdt het maar liever bij Bft1-3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
11-9-2005	NNO	1	28	3,7
22-8-2018	W	2	24	7,5
20-9-2017	ZW	4	14	2,0
21-9-2017	Z	3	13	2,0
1-10-2016	ZW	3	9	1,2

Ontwikkelingen 2003-2020

Hoewel aantal, intensiteit en deelname aan plaatselijke en landelijke trektelingen ook in het najaar wat teruglopen, lijkt de verhuizing van de telpost voor deze soort niet zo desastreus als in het voorjaar: 2018 is zelfs het topnajaar. En ook dan lopen de dingen op de DB totaal niet in de pas met de landelijke tellingen.

Van de landelijke trek krijgt de DB 0,38-0,26% mee, aan de plaatselijke trek neemt de soort voor ruim 0,01% deel.

De HDP op de trendlijnen begint tegenwoordig 12 dagen later en eindigt ook 4 dagen later, zodat deze inmiddels 8 dagen korter is geworden. De mediaan valt 6 dagen later, dus uiteindelijk is de HDP verlaat naar ongeveer geheel september en heeft zijn augustuscomponent verloren. Veel invloed op het gemiddelde verblijf in het broedgebied heeft het niet: het is afgerond van ≈21 naar ≈22 weken gegaan.

Samenvatting

Boompieper *Anthus trivialis*		
Broedgebied [Sovon 2018, 540v.]	Grote delen Europa behalve uiterste noorden, westen en zuiden	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Afrikaanse savanne bezuiden Sahel	
Kruissnelheid [Tennekes 2009, 192]	≈24km/h, waargenomen treksnelheid ≈46km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	196	20
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	11%
Intensiteit [exx/h]	0,18	0,02
Aandeel in DB [% alle exx]	0,046%	0,007%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,38%	0,04%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 apr – 22 apr – 5 mei (23)	13 apr – 18 apr – 23 apr (10)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈31	≈31
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2015-2016	
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk boompiepers gemist doordat ze niet gehoord zijn	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	253	212
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	84%
Intensiteit [exx/h]	0,13	0,10
Aandeel in DB [% alle exx]	0,015%	0,011%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,38%	0,26%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	21 aug – 14 sep – 26 sep (36)	2 sep – 20 sep – 30 sep (28)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈21	≈22
Bijzonderheden status	<10 exx in 2013 en 2015	
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk boompiepers gemist doordat ze niet gehoord zijn	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mussen, Kwikstaarten, Piepers: Boompieper

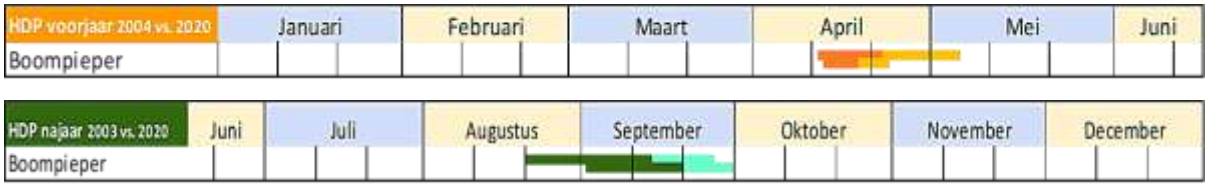

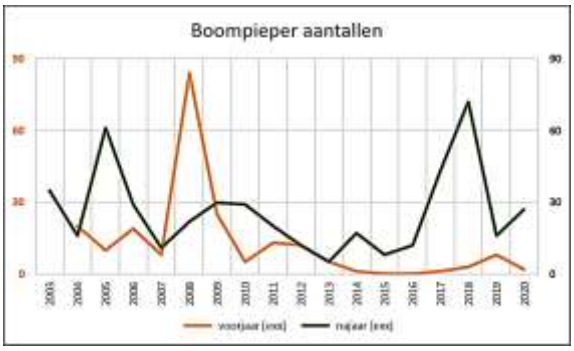

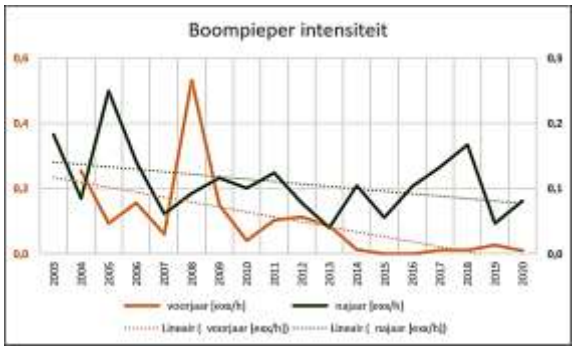

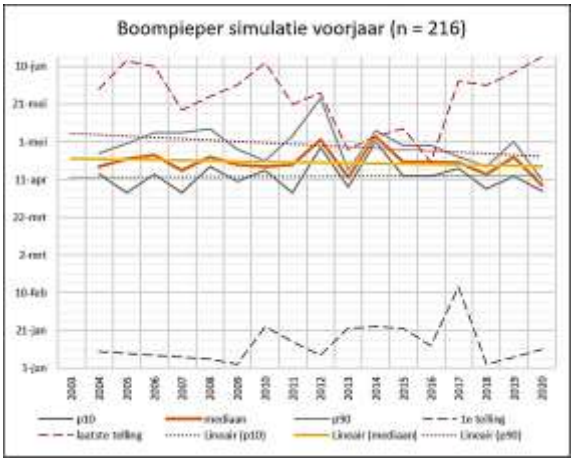

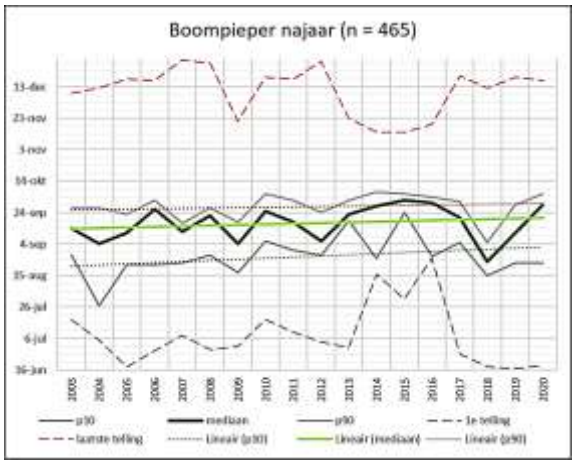

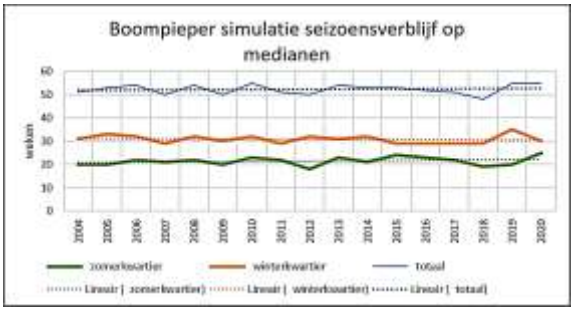

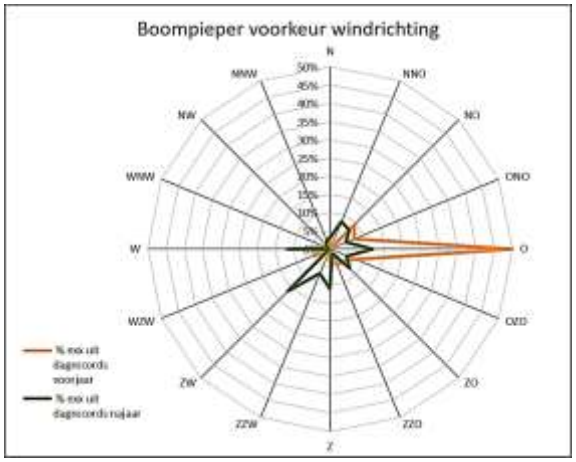

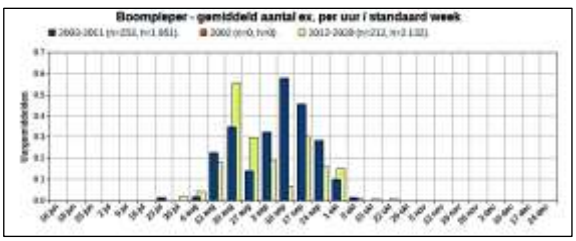

Waterpieper *Anthus spinoletta*

Voorjaar

Algemeen

Waterpiepers trekken tot boomtophoogte en vaak individueel, maar soms ook in kleinere groepjes min of meer midden over de Tongplaat. Soms pauzeren ze daar even op de slikrandjes. Er is een kansje om vogels die gewoon zijn daar te foerageren voor trekvogels aan te zien. Maar ooit gaan ook *die* vogels weg. De trekrichting in het voorjaar is – anders dan alle soorten en samenhangend met hun broedgebied in Midden-Europa – (zuid) oostelijk.

Totaal telden we 255 waterpiepers, waarvan de meeste op de Tongplaat (jaarindex 203%). Dat is vooral te danken aan topjaar 2018 met 115 exx, waarvan 55 op twee teldagen binnen één week met zelfs groepen tot 15 exx.

In de literatuur zijn geen snelheidsgegevens gevonden. Dus is de kruissnelheid van ≈24km/h berekend via biometrische data en foto's en kan geen treksnelheid gegeven worden.

Dagrecords

Topjaar 2018 komt glansrijk terug in de dagrecords. Daarvan zijn er 93 beschikbaar, die alle getelde vogels dekken. Bij de heel andere trekroute van waterpiepers is de 'gewone' indeling in kop- en staartwind niet mogelijk. De windroos laat echter zien dat de voorjaarstrek vooral plaatsvindt bij winden tussen Zuid en ONO – en dat zijn voor deze koers (semi-) kopwinden. Windkracht Bft3-4 krijgt 68% van deze vogels mee.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
10-3-2018	Z	3	30	4,9
15-3-2018	O	4	25	6,1
26-2-2006	ONO	5	8	3,2
15-1-2006	ZO	1	8	5,3
9-3-2018	ZW	4	6	0,9

Ontwikkelingen 2004-2020

Als je topjaar 2018 en de dip in 2013-2016 even wegdenkt kun je met enige goede wil zeggen dat in veel jaren het aantal waterpiepers wat schommelt rond een vrij stabiel gemiddelde van 15 exx/jr. Daarmee is een correlatie met de verhuizing van de telpost niet te bewijzen.

Het aandeel van DB-waterpiepers in de Nederlandse trektellingen is vrij hoog: van 3,5% op het Zuidplaatje stijgt het naar 14,5% op de Tongplaat. De locatie van de telpost middenin volop plasdras gebied heeft hier een gunstige invloed. Het aandeel in de lokale DB-voorjaarstrek is enkele honderdste procenten.

De shiftgrafiek demonstreert dat de feitelijke HDP zeer variabel is. Uitgevlakt via de trendlijnen is deze echter zo goed als stabiel en valt ruwweg tussen half februari en eind maart. Wel verlaat de mediaan fors met 19 dagen en dat is terug te vinden in het gemiddelde winterverblijf alhier. Dat gaat in de loop van de tijd van ≈14 naar ≈18 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar ligt de telpost middenin het lokale eindpunt van de waterpiepertrek. En ook dan trekken ze – noordwestelijk en vrij laag tot soms middelhoog – over het centrum van de Tongplaat. Aan het eind van het – late – telseizoen neemt het risico op verwarring van doortrekkers met pleisteraars wel toe, maar het gaat dan toch ook maar om enkele vogels.

Er passeerden 404 exx de telpost in zeer variabele jaartotalen tussen 7 en 52 exx. De meeste werden gezien op het Zuidplaatje, vooral in 2008-2011. De Tongplaat blijft – ondanks toch ook een goed jaar 2018 met 34 exx – achter met een jaarindex van 52%.

Dagrecords

Met 100 beschikbare dagrecords wordt 81% van de getelde waterpiepers gedekt. En ook nu maakt de 'afwijkende' trekrichting het niet gemakkelijk om 'zekere' uitspraken over kop- of staartwind te doen en moet dus weer de windroos te hulp worden geroepen. Die onthult dan dat veel vogels vooral aankomen bij winden tussen ZW en ONO ofwel: (semi-) staartwinden bij hun noordwestelijke koers. Wat windkracht betreft was er 63% voorkeur voor Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
12-11-2008	ZW	4	15	4,3
17-10-2017	ZZW	3	10	2,5
27-10-2009	ZZW	2	9	1,1
21-10-2007	W	3	9	1,8
31-10-2009	ZO	3	8	0,9

Ontwikkelingen 2003-2020

Het is duidelijk dat aantallen en intensiteiten sinds 2012 behoorlijk teruggelopen zijn, en het is daarom onvermijdelijk te veronderstellen dat het waarnemen van de najaarstrek van de Waterpieper te lijden heeft gehad van de verhuizing van de telpost. Een correlatie met de landelijke trektellingen of de aantalsontwikkeling als overwinteraar [Sovon.nl] is in het geheel niet te ontdekken.

De DB telt 3,5-1,8% van de landelijk getelde waterpiepers op de respectievelijke locaties. Aan de-najaarsvogeltrek alhier neemt de soort voor 0,016-0,007% deel.

De HDP-shift moest gesimuleerd worden vanwege vroeg beëindigde telseizoenen in 2008 en 2013-2016 waardoor waarschijnlijk vogels zijn gemist. Daaruit rolt dan op de trendlijnen een symmetrisch iets verlengde HDP tussen half oktober en begin december, waarvan de mediaan op zijn plaats blijft.

De najaarstrek is dus niet verantwoordelijk voor de verkorting van het gemiddelde zomerverblijf in de bergen van ≈38 naar ≈35 weken. Dat is geheel de pendant van de winterverblijfsverlenging in het voorjaar.

Samenvatting

Waterpieper *Anthus spinoletta*		
Broedgebied [Sovon 2018, 542v.]	Hooggebergte Midden-Europa	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Laaggelegen en drassige gebieden West-Europa	
Kruissnelheid [berekend via foto]	≈24km/h, geen waargenomen treksnelheid	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	91	164
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	203%
Intensiteit [exx/h]	0,08	0,14
Aandeel in DB [% alle exx]	0,02%	0,06%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	3,5%	14,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	14 feb – 18 feb – 27 mrt (41)	16 feb – 9 mrt – 29 mrt (41)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈14	≈18
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	266	138
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	52%
Intensiteit [exx/h]	0,14	0,06
Aandeel in DB [% alle exx]	0,016%	0,007%
Aandeel najaarstrek soort over NL	3,5%	1,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	19 okt – 9 nov – 1 dec (43)	17 okt – 9 nov – 5 dec (49)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈38	≈35
Mogelijke foutbronnen	Lage aantallen 2013-2016 mogelijk door vroeg gestopt telseizoen	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Mussen, Kwikstaarten, Piepers: Waterpieper

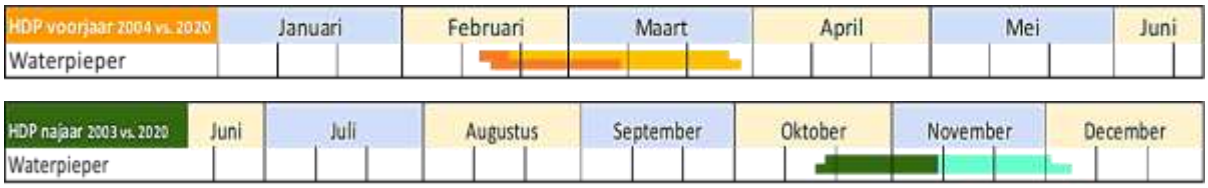

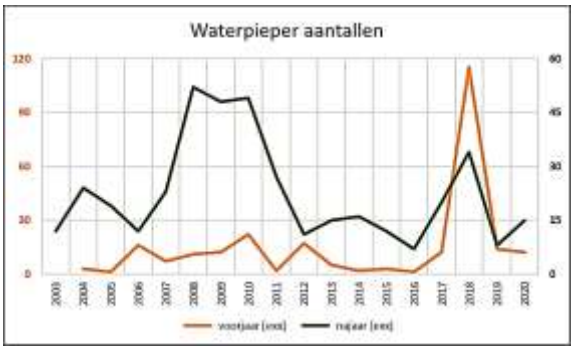

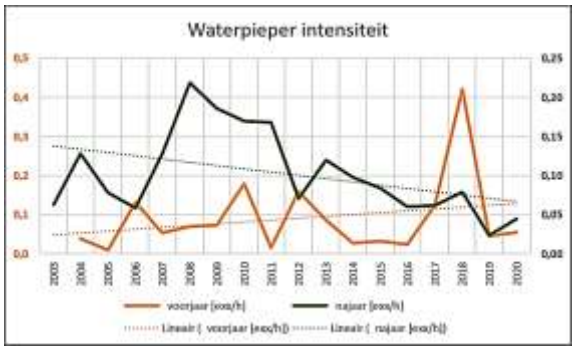

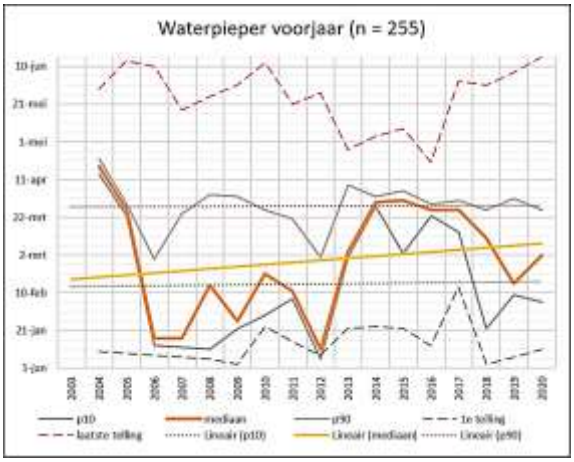

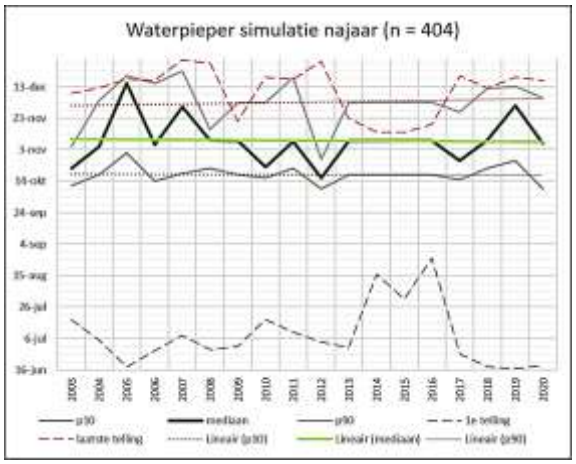

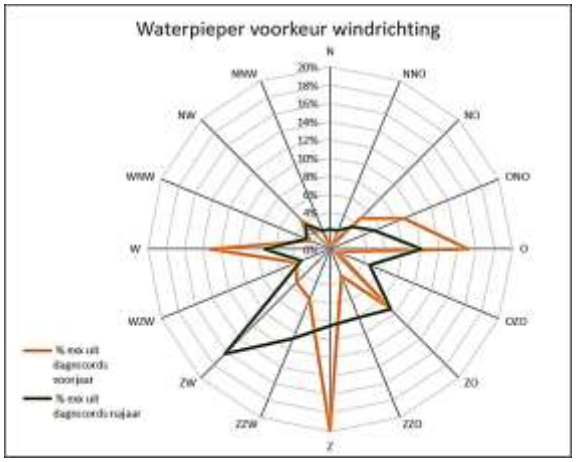

Mussen, Kwikstaarten, Piepers overig

De **Huismus** is een zeldzame verschijning op de DB. Er werden er totaal 18 geteld, waarvan 2 exx in het voorjaar.

Huismus

Alle 6 opgemerkte exemplaren van de **Noordse Kwikstaart** werden geteld in het voorjaar, tussen 30 april en 6 mei.

Noordse Kwikstaart

Op 10 oktober 2018 werden 2 exx **witte kwikstaart spec.** genoteerd, aangevend dat de tellers – toevallig de auteurs van dit Deel II – de indruk hadden dat het mogelijke rouwkwikstaarten waren, maar dat niet konden bevestigen. De **Rouwkwikstaart** is op de DB uitsluitend voorjaarstrekker met 28 exx door de tijd. Een topdag was 10 maart 2018, toen er 5 passeerden, die tevens zo vriendelijk waren even de Tongplaat aan te doen. De dag ervoor waren er ook al drie doorgetrokken. Met 11 exx was 2018 het topjaar voor deze soort, waarvan de HDP valt tussen 3 maart en 10 april, en waarvan 24 exx vanaf de Tongplaat zijn waargenomen.

Rouwkwikstaart

Van de **Grote Pieper** telden we 8 exx, alle tussen 28 september en 7 november. De luide roep vereenvoudigt meestal het opmerken van deze soort, blijkt uit de opmerkingen bij de tellingen.

Grote Pieper

Er passeerden 6 **Duinpiepers** de DB, alle op het Zuidplaatje, 3 ervan tussen 19 april en 5 mei, de overige 3 in september. Na 2010 is de soort alhier niet meer opgemerkt. Michel was de gelukkige waarnemer van vijf uit zes.

Duinpieper

De enige **Roodkeelpieper** trok voorbij op 28 oktober 2009, wat tot groot enthousiasme leidde bij Bas, Leo en Hans*: "ROODKEELPIEPER nieuwe telpostsoort, veelvuldig roepend overvliegend over het rietgors voor de telpost om 10:08. Eindelijk!"*.

Roodkeelpieper

In de context van de DB is een **Waterpieper/Oeverpieper** – bij een duidelijke dominantie van de Waterpieper – meestal een vogel die ervan verdacht wordt een Oeverpieper te zijn, maar niet zeker kan worden gedetermineerd. Dat is in de historie van de telpost 8x voorgekomen, altijd in de 1e twee decaden van oktober en altijd op de Tongplaat waar zicht is op de basaltkeien van de strekdammen, de habitat waar je oeverpiepers zou zoeken. Eén ervan kon achteraf als Oeverpieper worden bevestigd via een geluidsopname van Bas.

Met dat al zijn er toch ook 7 zekere exemplaren van de **Oeverpieper** gesignaleerd, alweer alle in begin oktober op de Tongplaat behalve het enige voorjaarsexemplaar op 27 februari 2008. Die werd vanaf het Zuidplaatje gezien.

Oeverpieper op een bijzondere locatie: de Zuidbuitenpolder

25. Vinken en Gorzen

Vink *Fringilla coelebs*

Voorjaar

Algemeen

Vinken trekken over land in de volle breedte en diepte van het gezichtsveld, met misschien enige voorkeur voor de boomrijke periferie van Zuidplaatje en Tongplaat. De vlieghoogte is normaal gesproken maximaal twee boomtophoogten, maar bij zachte staartwinden kunnen ze al roepend zo hoog vliegen dat ontdekken nauwelijks meer mogelijk is.

Totaal telden we 3.689 exx, waarvan de meeste op het Zuidplaatje, wat gezien de boomrijker omgeving aldaar niet onlogisch is. De jaarindex voor de Tongplaat blijft dus op 70% steken.

De kruissnelheid van ≈24km/h wordt door een treksnelheid van ≈46km/h [Alerstam et al, 4] met maar liefst 93% overtroffen: het zijn krachtige vliegers.

Dagrecords

Uit 86 beschikbare dagrecords (dekking 79%) is te destilleren dat 65% ervan trok bij (semi-) kopwinden, vooral uit OZO-NO. Daarbij trotseerde 67% krachtiger winden in de orde van Bft3-4. De meeste dagrecords – maar niet de hoogste – vallen trouwens op de Tongplaat. De hoogste vallen duidelijk op het Zuidplaatje, zoals hiernaast is te zien.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-3-2008	OZO	1	265	88
20-3-2005	OZO	3	153	18
14-3-2010	W	4	143	18
25-3-2007	ONO	4	133	20
24-3-2010	ZO	4	121	13

Ontwikkelingen 2004-2020

Vanaf de verhuizing van de telpost dalen de aantallen en in mindere mate de intensiteiten nogal fors, maar vanaf 2018 worden weer aantallen bereikt die doen herinneren aan 'oude' waarden uit de periode 2007-2011. Daarmee wordt het wat lastig een correlatie met de verhuizing van de telpost te veronderstellen. Een correlatie met de landelijke voorjaarstrek is op geen enkele manier vast te stellen.

Aan die landelijke trek neemt de DB-Vink voor 0,44-0,14% deel op de beide locaties en het aandeel van de Vink in de totale DB voorjaarstrek blijft bescheiden bij ≈0,5%.

De HDP verkort in de loop van de jaren flink, vooral aan de voorkant, waardoor de HDP eigenlijk sterk verlaat en nu – ontdaan van een februari component – een kwestie is van maart en begin april. De mediaan blijft daarbij zo goed als op zijn plaats, maar bij alle horten en stoten is de ontwikkeling van p_{10} wel duidelijk, toont de shiftgrafiek.

Met de stabiele mediaan – die immers het uitgangspunt is van de berekening – verandert de gemiddelde verblijfsduur in het winterkwartier van ≈22 weken nauwelijks.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar trekken vinken kamerbreed voorbij de telpost, maar de voorkeur voor de boomrijke periferie lijkt wat hoger. Opvallend is ook dat ze soms bij oostelijke winden dwars tegen de wind in oostelijk trekken in plaats van westelijk (correctietrek?).

Een bijzondere moeilijkheid bij het tellen werpen grote gemengde groepen van Vink en Keep op. Het is ondoenlijk om dan de juiste aantallen te tellen. In de praktijk worden dan alle vogels in deze groepen getikt als **Vink/Keep** en wordt achteraf per uur – afhankelijk van een visuele percentageschatting – bepaald hoeveel vinken en hoeveel kepen in zulke groepen zaten. Dat percentage kan per uur variëren. Soms is het zelfs onmogelijk om een schatting te doen en dan wordt maar de soort Vink/Keep opgevoerd. In de aantallen hier vermeld zijn in arren moede achteraf deze Vink/Kepen maar voor 50% bij de aantallen Vink (en ook Keep) opgeteld.

Dat levert dan totaal 610.212 'vinken' op, waarvan de meeste op het Zuidplaatje zijn geteld, zodat de jaarindex op de Tongplaat 90% wordt. Daarmee bezet de Vink met 17% van alle gepasseerde vogels de 2e plaats in de top-tien van alle najaarsvogels – na de Spreeuw, zie de lijst aldaar – een plaats waarvan de soort naar het zich laat aanzien niet snel (door de Koperwiek) zal worden verdrongen.

Dagrecords

De vinken uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 83%) vlogen volgens de windroos het meest bij ZW-ZO wind en dus voor 71% bij (semi-) kopwinden. Wat windkracht betreft had 76% van deze vogels een voorkeur voor Bft3-4 met een duidelijke piek van 54% bij Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-10-2012	ZW	3	56.496	7.062
9-10-2011	ZO	3	35.009	5.386
15-10-2003	O	5	27.484	6.108
2-10-2007	ONO	3	20.500	2.929
19-10-2012	VAR	2	17.700	3.933

Ontwikkelingen 2003-2020

Vanaf 2013 nemen aantal en intensiteit van getelde vinken fors af, wat niet overeenstemt met de landelijke ontwikkeling. Een correlatie met de verhuizing van de telpost te veronderstellen is dus bijna onvermijdelijk. Vooral de Westhaven was voorheen de locatie waar veel vinken werden geteld. Deze zouden dan hebben overnacht in de boomrijke Elzen.

DB-'vinken' tellen voor 1,9-0,9% mee in de landelijke najaarstellingen, die vooral pieken in Oost en Midden-Nederland. Het aandeel in de lokale DB-trek is daarentegen hoog en komt door de jaren heen gemiddeld op ≈17%.

De HDP is 7 dagen langer geworden bij een stabiele p_{10} en p_{50} op resp. 6 en 15 oktober. Een eveneens stabiel verblijf in het zomerkwartier van gemiddeld ≈30 weken is het gevolg. Oktober is en blijft dé maand voor vinkentrek.

Samenvatting

Vink *Fringilla coelebs*		
Broedgebied [Sovon 2018, 546v.]	Geheel Europa, NL vinken grotendeels standvogel	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Noordelijke vinken trekken naar W- en ZW-Europa	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 4]	≈24km/h, waargenomen treksnelheid ≈46km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	2.275	1.414
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	70%
Intensiteit [exx/h]	2,0	1,2
Aandeel in DB [% alle exx]	0,53%	0,50%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,44%	0,14%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	6 feb – 20 mrt – 5 apr (58)	28 feb – 18 mrt – 8 apr (39)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈22	≈22
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	320.323	289.889
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	90%
Intensiteit [exx/h]	164	136
Aandeel in DB [% alle exx]	19%	15%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,9%	0,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	6 okt – 15 okt – 24 okt (18)	6 okt – 15 okt – 31 okt (25)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈30	≈30

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Vink

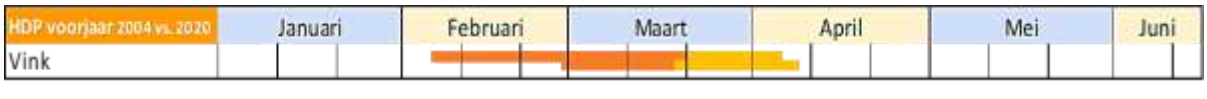

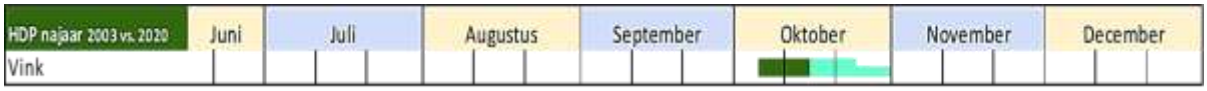

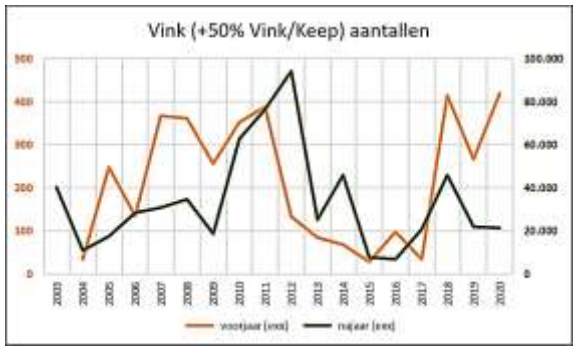

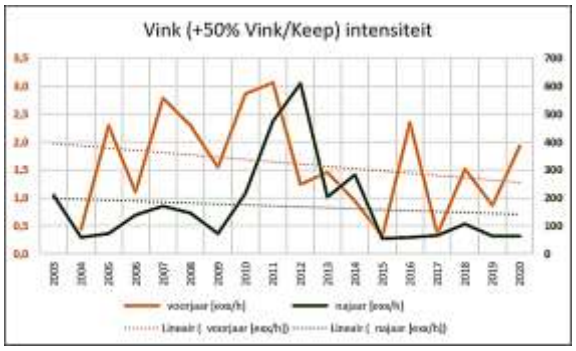

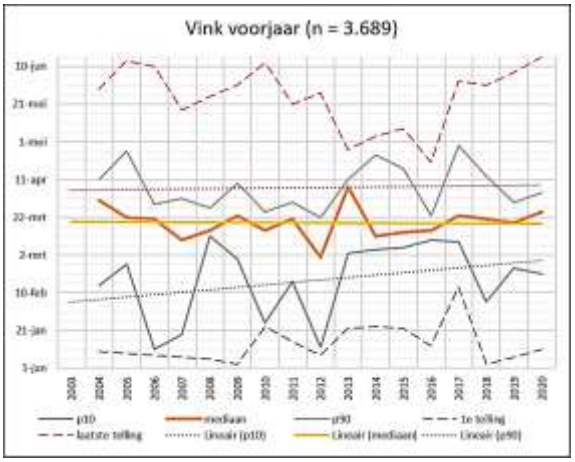

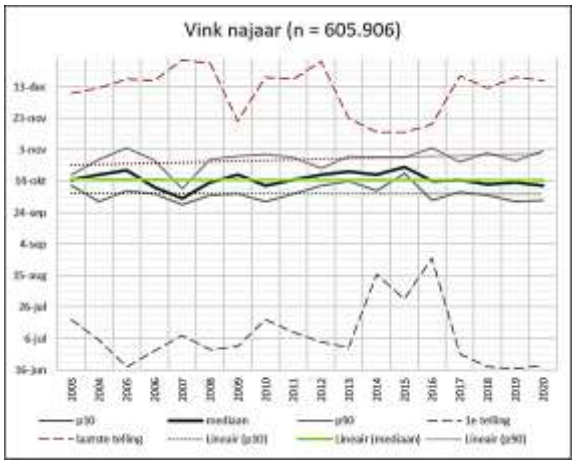

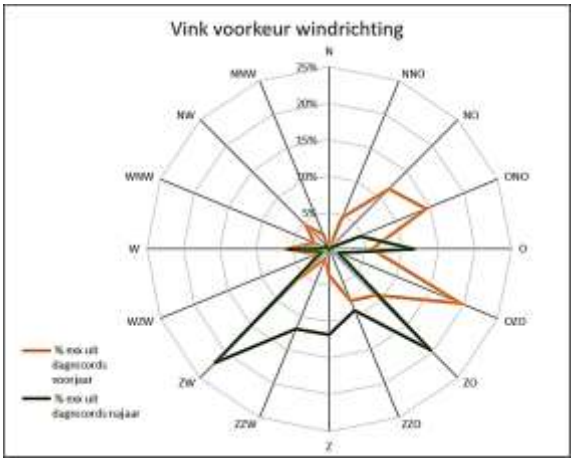

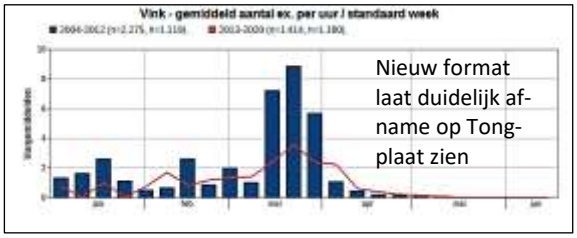

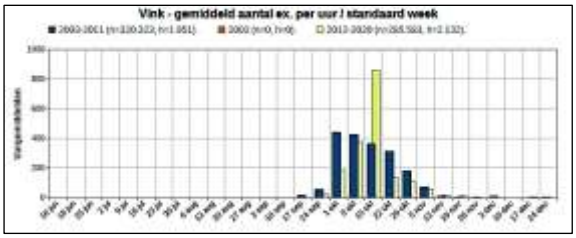

Keep *Fringilla montifringilla*

Voorjaar

Algemeen

Behoudens één jaar, 2013, met 169 exx van de Keep, is deze vogel in het voorjaar met gemiddeld 6 exx en vele jaren met nauwelijks enkele vogels op de DB zeer schaars. Het is zelfs onmogelijk vanuit het geheugen een trekroute te reconstrueren. Totaal zijn het er 270 geworden, waarvan 42 op de Tongplaat. Bij deze stand van zaken heeft een diepere analyse geen zin.

Slechts voor de volledigheid zijn de grafieken geplaatst, is de samenvatting ingevuld en de tabel met dagrecords hier geplaatst.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
2-4-2011	ZO	4	165	23,6
26-3-2016	Z	5	17	4,3
6-4-2018	ZO	4	15	5,0
5-4-2009	VAR	≤1	6	1,1
15-3-2009	WNW	4	5	0,7

Najaar

Algemeen

In het najaar gaat het beter met de Keep op de DB. Net als vinken vliegen zij in het volledige bereik van het gezichtsveld voorbij – over land wel te verstaan en ook op een halve tot ruim anderhalve boomtophoogte, behoudens zeer hoge vogels bij staartwinden. *Net als bij de Vink (zie aldaar) geldt hier de onmogelijkheid om altijd de juiste aantallen te tellen.* Daarom is ook bij deze soort de helft van de getelde aantallen Vink/Keep maar toegevoegd. Totaal komen we dan op 18.759 exx, bijna gelijkelijk verdeeld over de twee locaties.

Verwarring met TP-exemplaren is niet mogelijk. Die zijn er nu eenmaal niet.

De kruissnelheid van ≈25km/h is berekend aan de hand van biometrische data van [Bruderer et al, 182; 195] en zelf vermeldt deze een treksnelheid van ≈49km/h. Daarmee is de Keep gekwalificeerd als een behoorlijk krachtige vlieger.

Dagrecords

Uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 67%) volgt dat 60% van de kepen trekt bij (semi-) kopwinden, en dan graag wat naar de oostelijke kant van het spectrum, suggereert de windroos. Windkrachten Bft2-4 krijgen nagenoeg gelijke delen van de kepentrek mee.

Overigens zijn de dagrecords in de tabel tot onze grote verrassing inmiddels alweer bijna drievoudig achterhaald door 4.665 exx op de prachtige 29 oktober van het overigens magere najaar 2021. Zij bereikten die dag een intensiteit van 622 exx/h. Echter, formeel valt 2021 buiten het bestek van deze studie.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
13-10-2003	O	4	1.616	180
26-10-2010	ZW	3	1.007	201
14-10-2018	ZZO	2	992	155
4-11-2017	ZZO	2	520	77
29-9-2010	O	3	426	57

Ontwikkelingen 2003-2020

Gedurende vele najaren liggen aantallen en intensiteiten op een relatief laag niveau van ca. 100-700 vogels. Tussendoor zien we dan enkele piekjaren op beide locaties: 2003, 2005, 2010, 2018, 2020 – en eigenlijk ook 2021. Dat maakt het onmogelijk een uitspraak te doen over het al of niet vóór- of nadelig zijn van de verhuizing van de telpost voor het tellen van deze soort.

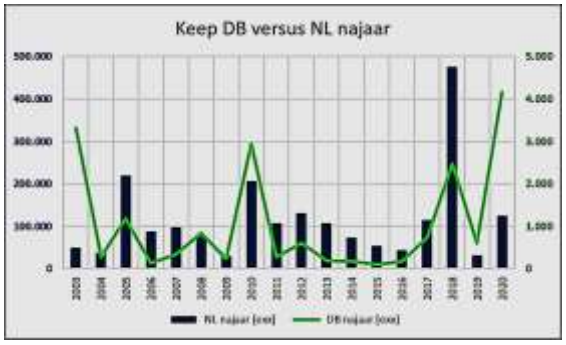

De grafiek hierboven suggereert soms, maar niet altijd een verband met de landelijke trek – een soort 'invasiejaren'?

Daarbij verschilt de versterkingsfactor DB/NL per geval (najaar) echter aanzienlijk.

Van de landelijke trek nemen DB-Kepen 1,0-0,8% voor hun rekening. Van de DB-trekvogels schommelt het aandeel rond 0,5%.

De HDP is ongeveer even lang gebleven, maar alle percentielen schuiven enkele dagen naar achter, de mediaan zelfs 10 dagen. Half oktober tot begin november is ook nu nog de periode om trekkende kepen op de DB te zien.

Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier blijft door de jaren heen op ≈30 weken staan – uiteraard voorzover de schaarse en gesimuleerde voorjaarsgegevens een dergelijke uitspraak rechtvaardigen.

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Keep

Samenvatting

Keep *Fringilla montifringilla*		
Broedgebied [Sovon 2018, 548v.]	Noord-Eurazië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Bijna geheel Europa en Midden-Azië	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 182; 195]	≈25km/h, waargenomen treksnelheid ≈49km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	228	42
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	21%
Intensiteit [exx/h]	0,20	0,04
Aandeel in DB [% alle exx]	0,053%	0,015%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,35%	0,07%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	10 mrt – 23 mrt – 18 apr (39)	5 mrt – 23 mrt – 25 mrt (20)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈22	≈21
Bijzonderheden status	≤1 ex in 2012-2015, 2017, 2019-2020	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	9.537	9.222
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	97%
Intensiteit [exx/h]	4,9	4,3
Aandeel in DB [% alle exx]	0,57%	0,49%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,0%	0,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 okt – 17 okt – 2 nov (25)	14 okt – 27 okt – 5 nov (22)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈30	≈31
Mogelijke foutbronnen	Verkeerde inschatting Vink/Keep verhouding niet onmogelijk	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Keep

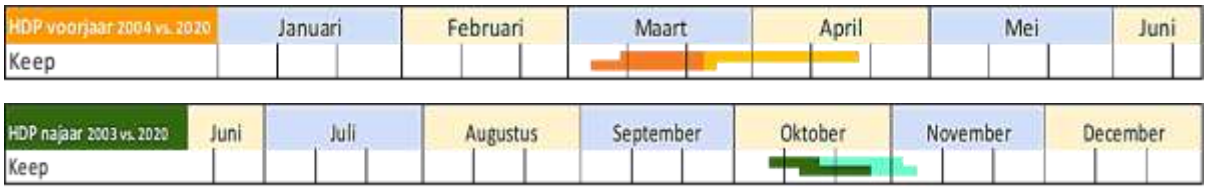

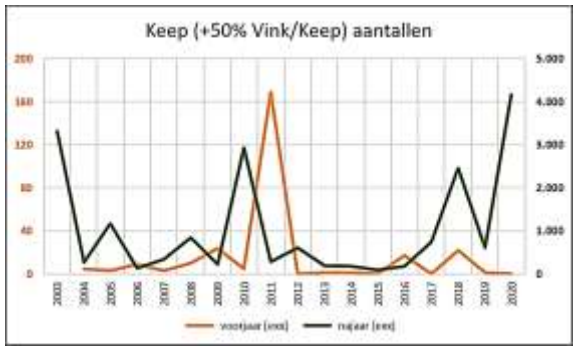

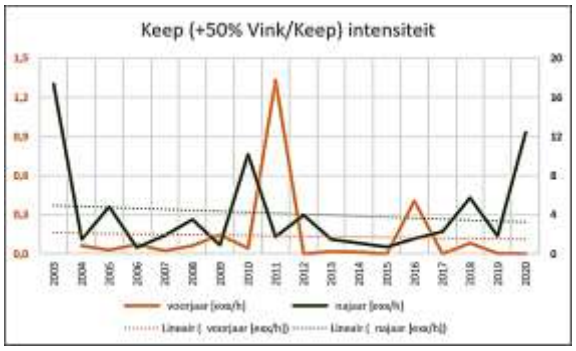

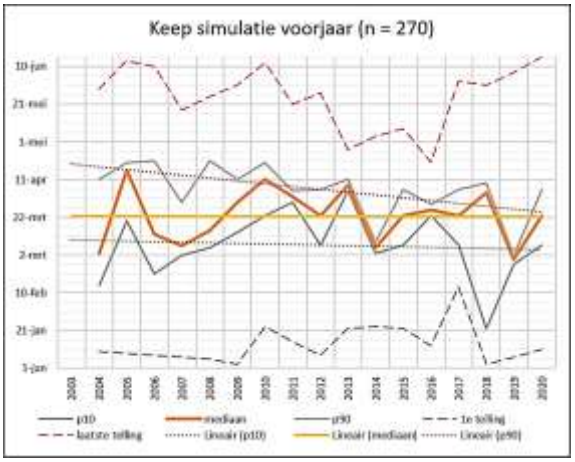

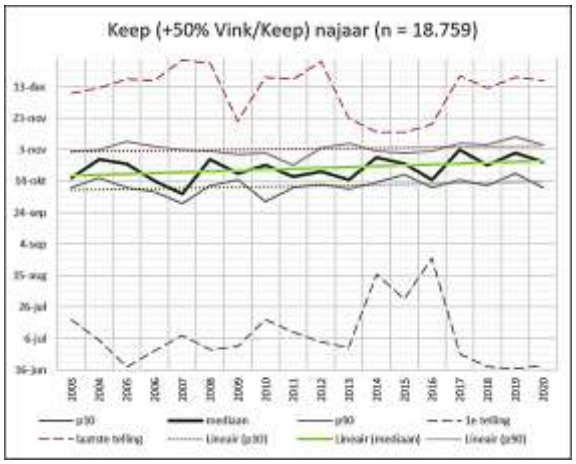

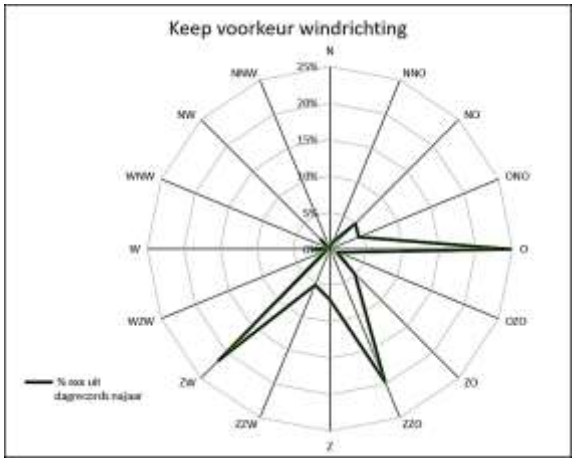

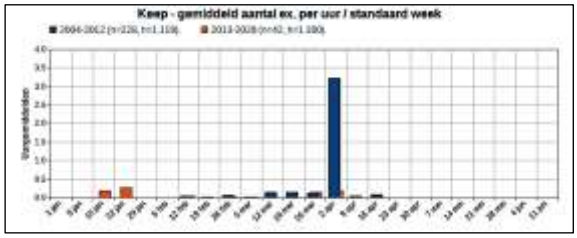

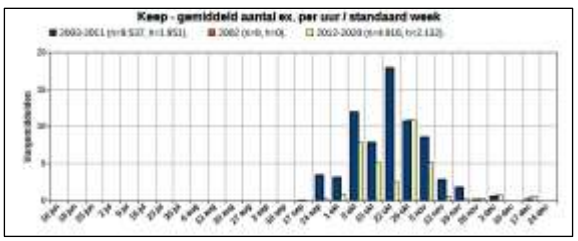

Appelvink *Coccothraustes coccothraustes*

Voorjaar

Algemeen

Appelvinken passeren de telpost individueel en meest net boven boomtophoogte. Vaak worden ze ontdekt door hun ijle roepje. Een vaste route hebben ze niet, maar een zekere voorkeur voor de boomrijkere periferie van de Tongplaat lijkt er wel te zijn. Het is niet zeker of we – bij een bekende status als gedeeltelijke standvogel – wel goed kunnen onderscheiden tussen TP-exemplaren op *extended* foerageervlucht en trekvogels. In de nabij gelegen Dordtse Biesbosch zijn namelijk behoorlijk veel appelvinkterritoria [Avifauna 2020, 501v.].

Hoe dan ook, de voorjaarstrek varieert jaarlijks fors. Van de totaal 48 getelde exemplaren kwamen er 13 in 2009. In andere jaren varieerden de aantallen tussen 0-7 exx. Vanwege de top in 2009 blijft de Tongplaat met een jaarindex van 62% achter.

Op basis van biometrische gegevens en opmetingen van foto's is de kruissnelheid berekend op ≈31km/h, wat best vrij snel is voor een vinkachtige. Een gemeten treksnelheid is ons vanuit de literatuur niet bekend.

Dagrecords

Via 31 dagrecords zijn alle gepasseerde appelvinken vastgelegd. Als het allemaal doortrekkers zijn geweest, hadden ze een uitgesproken voorkeur voor (semi-) kopwinden uit NO-OZO-richtingen. 44% trok bij windkracht Bft4, wat een indicatie is dat de Appelvink best weleens een krachtige vlieger zou kunnen zijn en een flinke treksnelheid kan handhaven.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
27-5-2012	ONO	4	7	1,9
15-4-2009	O	3	4	0,8
30-4-2017	OZO	4	3	0,6
11-4-2020	O	2	2	0,3
11-4-2010	NO	4	2	0,4

Ontwikkelingen 2004-2020

Bij de sterk wisselende aantallen en intensiteiten door de hele periode heen is het niet waarschijnlijk dat de verhuizing van de telpost veel invloed heeft gehad op de *voorjaars*tellingen.

Naast een verwaarloosbaar aandeel in de DB-trek doet de DB-Appelvink op het Zuidplaatje voor 1,16% mee in de landelijke voorjaarstellingen. Op de Tongplaat blijft daar nog 0,29% van over.

De shiftgrafiek moest gesimuleerd worden voor de vele ontbrekende jaren en vertoont daarbuiten een nogal onregelmatig patroon. Op de trendlijnen wordt dat natuurlijk netjes uitgevlakt en blijft een HDP over die recentelijk 13 dagen eerder begint dan voorheen bij vrijwel gelijk blijvende andere percentielen. Dat wil zeggen: hij is bijna twee weken langer geworden en valt nu ruwweg van eind maart tot de 2^{e} decade van april. Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier is op basis van deze simulatie met 2 weken verkort naar ≈24 weken.

Najaar

Algemeen

Het individuele trekgedrag en de vlieghoogte zijn in het najaar analoog aan die in het voorjaar. De onzekerheden ten aanzien van het onderscheid in doortrekkers en TP-vogels zijn wat kleiner, want de doortrekkers houden meestal een NO-ZW koers aan – en op die route liggen in de Sliedrechtse Biesbosch wel territoria [Avifauna 2020, 501], maar dat is ver genoeg weg om de passerende vogels de status van korte afstandtrekkers toe te mogen kennen.

Totaal telden we 386 exx, waarvan 61 in invasiejaar 2012, en daarvan weer 36 op één dag, 19 oktober. Ondanks dit beste eerste najaar op de Tongplaat komt de jaarindex aldaar niet hoger dan 83%.

Dagrecords

Uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 96%) is af te leiden dat de Appelvink ook in het najaar voor 71% bij (semi-) kopwinden uit ZW-Z trekt. Het zwaartepunt voor de windkracht ligt nu echter bij Bft3 (40%), hoewel ook Bft2 met 24% en Bft4 met 27% nog flink mee kunnen komen.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
19-10-2012	VAR	2	36	8,0
13-10-2019	Z	3	15	2,3
5-10-2010	ZZW	3	13	1,6
4-10-2008	W	4	13	1,5
14-10-2014	ZZW	4	12	2,7

Ontwikkelingen 2003-2020

De verhuizing van de telpost is nadelig geweest voor het waarnemen van trekkende appelvinken, blijkt uit de lijngrafieken van aantal en intensiteit. Dat wordt ook bevestigd door vergelijking van de plaatselijke met de landelijke trek in onderstaande grafiek:

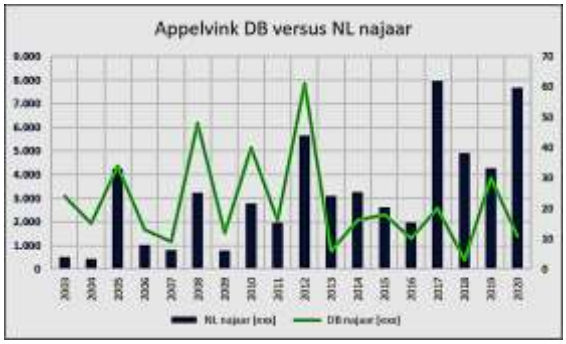

Tot 2012 loopt de DB – naar rato – meer dan evenredig mee met de landelijke tellingen. In 2013-2016 loopt de DB nog wel mee, maar aanzienlijk minder sterk. Vanaf 2017 gaan de DB-tellingen heel duidelijk achterlopen en worden vanaf 2018 zelfs anticyclisch.

Daarbij overigens aangetekend dat de appelvinkentrek vooral een zaak is van Midden- en Oost-Nederland, zoals bijgaande kaart van één van de landelijke topjaren, 2020, illustreert. Kaarten van 2012 en 2017 geven ongeveer hetzelfde beeld, zij het dat in 2017 verrassenderwijs De Vulkaan de toplocatie is voor de najaarstrek van appelvinken. Wat is trektellen toch verrassend en leuk!

Appelvink najaar 2020. Bron: [trektellen.nl]

Enfin, het aandeel van de DB-Appelvink in de landelijke tellingen daalt van 1,34% op het Zuidplaatje naar 0,42% op de Tongplaat. Het aandeel in de DB najaarstrek vertoont dezelfde trend: van 0,013% naar 0,009%.

De najaars-HDP op de trendlijnen vervroegt in de loop van de tijd met 10 dagen, maar wordt tegelijk ook 5 dagen langer en loopt nu van de 3^{e} decade van september tot de 3^{e} van oktober. Daarbij verlaat de mediaan met 3 dagen naar 20 oktober. Het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier blijft afgerond over de hele periode stabiel op ≈27 weken.

Samenvatting

Appelvink *Coccothraustes coccothraustes*		
Broedgebied [Sovon 2018, 550v.]	UK, Zuid-Zweden, W-, M- en O-Europa tot O-Siberië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Hoofdzakelijk standvogel, trek over relatief korte afstand	
Kruissnelheid [opmeting vanuit foto]	≈31km/h, geen waargenomen treksnelheid	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	31	17
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	62%
Intensiteit [exx/h]	0,03	0,01
Aandeel in DB [% alle exx]	0,007%	0,008%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,16%	0,29%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	9 apr – 13 apr – 21 apr (12)	27 mrt – 11 apr – 21 apr (25)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈26	≈24
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2005, 2013-2015, 2018	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	211	175
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	83%
Intensiteit [exx/h]	0,11	0,08
Aandeel in DB [% alle exx]	0,013%	0,009%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,34%	0,42%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 okt – 17 okt – 1 nov (31)	21 sep – 20 okt – 27 okt (36)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈27	≈27

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Appelvink

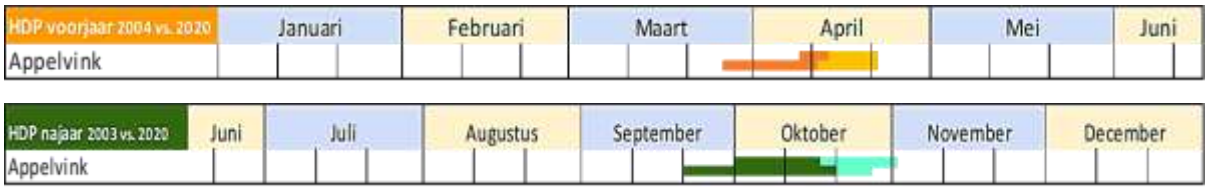

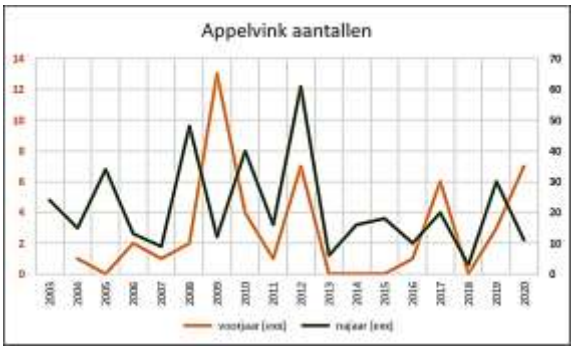

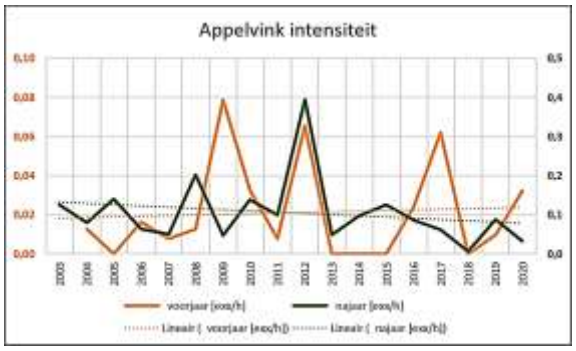

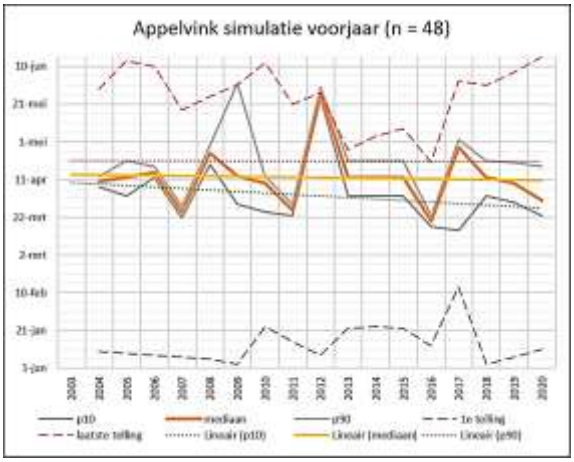

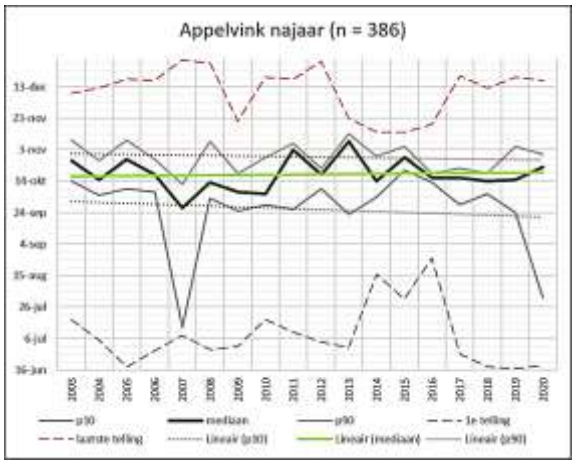

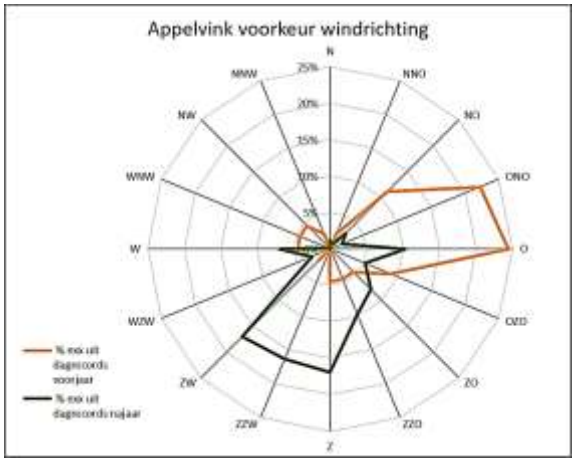

Groenling *Chloris chloris*

Voorjaar

Algemeen

Groenlingen trekken meestal over de zuidelijke periferie van de telpost. Ze vliegen daarbij net op boomtophoogte of daaronder. Al vrij vroeg in het seizoen moet worden opgelet of het niet TP-vogels zijn, die gewoonlijk in de nabije omgeving met meerdere paren gaan broeden en in de buurt foerageervluchten uitvoeren. De vogels moeten dus altijd nagekeken worden of ze niet ergens in de bomen gaan zitten.

Van de vogels die we als doortrekkers noteerden kwamen er in totaal 520 voorbij, in 2014-2016 steeds ≤4 exx. Op de Tongplaat telden we de meeste groenlingen (jaarindex 116%).

De via biometrische gegevens van Bruderer berekende kruissnelheid van ≈29km/h wordt met 53% overtroffen door de met radars waargenomen treksnelheid van ≈44km/h [Bruderer et al, 182vv.].

Dagrecords

Van 91 beschikbare dagrecords (dekking 83%) is de uitkomst dat groenlingen net iets liever (55%) bij (semi-) staartwinden vliegen dan bij dito kopwinden. En dan benutten ze, zoals veel staartwindtrekkers, wel graag wat steviger winden: 60% deed dat bij Bft3-4.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
7-6-2019	ZW	2	18	14
9-3-2018	ZW	4	17	2,4
2-4-2020	WZW	2	12	2,2
10-3-2018	Z	3	10	1,6
22-4-2017	N	4	10	1,7

Ontwikkelingen 2004-2020

Na een aanvankelijke afname van 2008-2016 neemt het aantal trekkende groenlingen relatief gezien aanzienlijk toe. Dat geeft aan dat de verhuizing van de telpost voor deze soort *in het voorjaar* gunstig heeft uitgepakt, met een mogelijk omineuze kanttekening: de intensiteitstrendlijn is toch lichtelijk aflopend.

De DB is niet zo belangrijk voor de tellingen van de soort, noch is de soort van veel belang voor de telpost: het aandeel in de landelijke trek blijft ergens bij <0,7% steken en dat in de totale DB voorjaarstrek bij ≤0,09%.

De HDP op de trendlijnen is lang en bedraagt tegenwoordig nog steeds 62 dagen tussen 19 februari en 22 april. Daarmee valt de HDP ongeveer een week later dan voorheen. *Au contraire* is het gemiddelde verblijf in het winterkwartier niet langer geworden, maar juist korter: ≈22 weken. Dat zal wel komen door de jaarlijkse verschillen in de percentielen, die nogal fors zijn.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar vertonen groenlingen een zekere voorkeur om over de boomrijker zuidelijke periferie van de telpost te trekken, en ook dán moet goed worden opgelet of het niet pleisteraars op strooptocht zijn.

Evenwel zijn het er aanzienlijk meer dan in het voorjaar: 6.989 exx in totaal, waarvan een heel groot deel over het Zuidplaatje en/of de Westhaven, met name in 2003-2006. De Tongplaat houdt bij deze stand van zaken een jaarindex van 16% over. Overigens vliegen Groenlingen best graag samen met andere vinkachtigen als bijvoorbeeld de Kneu, zoals de foto aan het eind van dit artikel illustreert.

Dagrecords

Niet erg verrassend stammen de eerste dagrecords uit de beginjaren van de telpost. Alweer verraden 100 beschikbare dagrecords (dekking 80%) dat groenlingen enige voorkeur (52%) voor (semi-) staartwinden aan de dag leggen bij de trek. En windkracht Bft3-4 blijft voor 63% onveranderlijk favoriet.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
15-10-2003	O	5	391	87
13-10-2003	O	4	310	34
10-10-2005	ZO	3	196	21
15-10-2006	O	4	185	26
22-10-2004	WZW	5	153	44

Ontwikkelingen 2003-2020

De verhuizing van de telpost – en met name het verlaten van de Westhaven nabij de slaapplaatsen in de Elzen – is voor het tellen van groenlingen *in het najaar* desastreus uitgevallen. Vrijwel geen enkele andere soort vertoont zo'n continue daling in de lijngrafieken. En dat terwijl de landelijke trek redelijk stabiel blijft.

Met dat al daalt het aandeel in de landelijke trek van een best mooie 3,2% op de oorspronkelijke locatie naar 0,6% op de Tongplaat. Een soortgelijke daling – maar dan een ordegrootte lager – zien we in het groenlingen-aandeel in de eigen trek en ook met een eigen dimensie [exx/h] in de intensiteit.

De HDP op de trendlijnen is geleidelijk aan 19 dagen langer geworden en valt nu van half september tot begin november. Daarbij blijft de mediaan vrijwel op zijn plaats in de 2e decade van oktober en het berekende gemiddelde verblijf in het zomerkwartier overkomt iets soortgelijks: het blijft op ≈30 weken staan.

Samenvatting

Groenling *Chloris chloris*		
Broedgebied [Sovon 2018, 556v.]	Heel Europa met uitzondering van N-Scandinavië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Scandinavische en Duitse vogels in NL naast standvogels	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 182vv.]	≈29km/h, waargenomen treksnelheid ≈44km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	256	264
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	116%
Intensiteit [exx/h]	0,23	0,23
Aandeel in DB [% alle exx]	0,06%	0,09%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,61%	0,67%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	3 feb – 15 mrt – 16 apr (72)	19 feb – 22 mrt – 22 apr (62)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈23	≈22
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk doortrekkers verward met TP-vogels op strooptocht	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	6.016	973
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	16%
Intensiteit [exx/h]	3,1	0,5
Aandeel in DB [% alle exx]	0,36%	0,05%
Aandeel najaarstrek soort over NL	3,2%	0,6%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	23 sep – 13 okt – 26 okt (33)	17 sep – 12 okt – 8 nov (52)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈30
Mogelijke foutbronnen	Mogelijk doortrekkers verward met TP-vogels op strooptocht	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Groenling

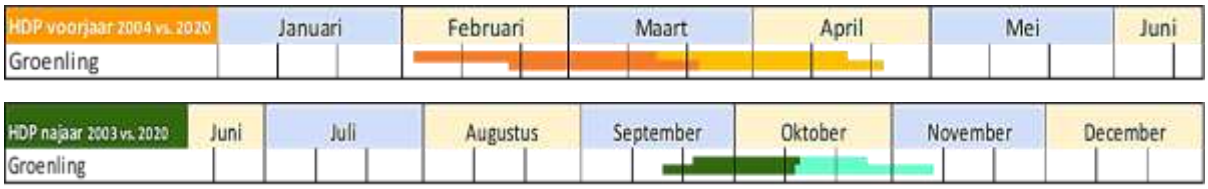

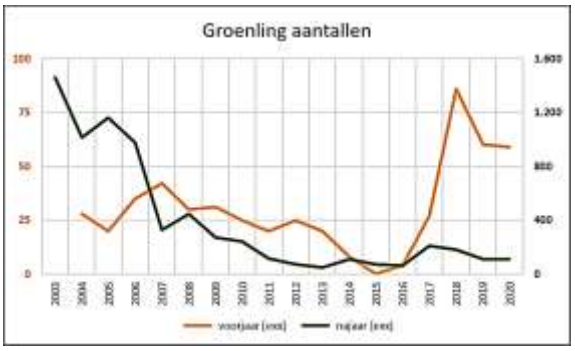

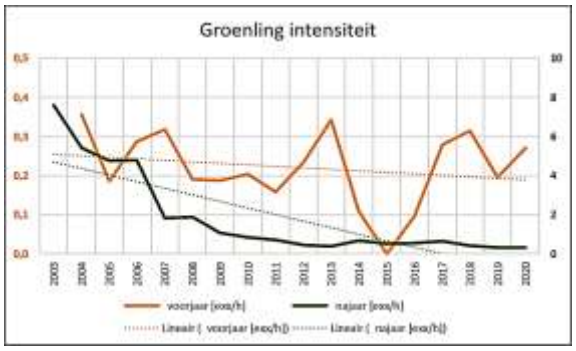

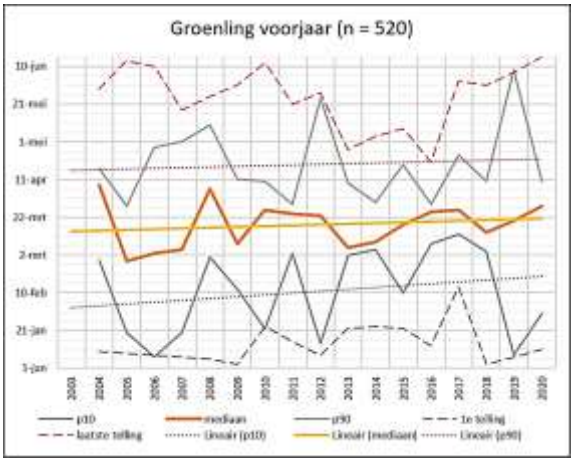

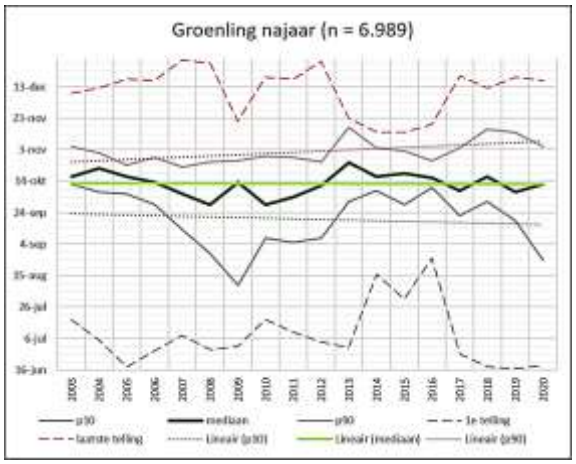

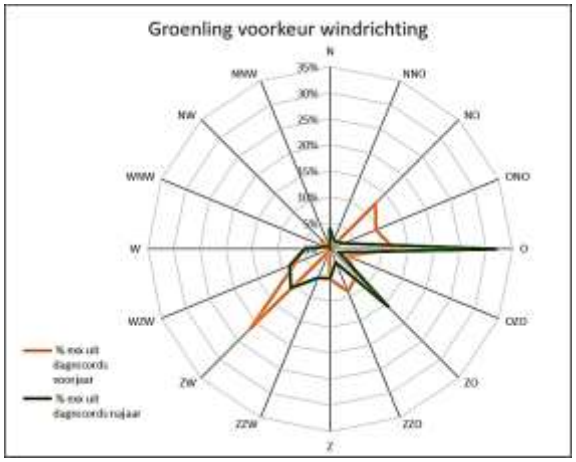

Kneu *Linaria cannabina*

Voorjaar

Algemeen

Kneutjes trekken in dichte groepjes en duidelijk onder boomtophoogte meestal over de zuidelijke helft van de Tongplaat. Al vrij vroeg in het seizoen moet rekening worden gehouden met TP-vogels en pleisteraars. Trekkers onderscheiden zich meestal wel van de blijvertjes door een wat beslister aandoende vlucht. De soort broedt ruimschoots in de omgeving. We telden er 1.516. De seizoenen 2015-2016 waren zeer mager met resp. 7 en 6 exx. Desondanks werden op de Tongplaat (jaarindex 124%) meer kneutjes geteld dan op het Zuidplaatje.

De waargenomen treksnelheid van ≈57km/h is 220% van de kruissnelheid van ≈26km/h [Bruderer et al, 182vv.]. De soort moet dus over een aanzienlijke *powerreserve* beschikken, hoewel dat visueel niet echt opvalt.

Dagrecords

Uit 94 beschikbare dagrecords (dekking 85%) volgt dat 65% van de kneutjes (semi-) kopwinden prefereerde tijdens de trek, mits niet al te sterk: 65% vloog bij windkracht Bft2-3. Bft4 kreeg overigens ook nog 25% van deze vogels mee.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
20-4-2008	O	4	66	5
25-3-2020	ZZO	3	65	12
21-4-2020	O	4	39	6
27-3-2020	NNO	3	31	6
26-3-2020	NO	3	31	8

Ontwikkelingen 2004-2020

Na een afname vanaf 2011 steeg het jaarlijkse aandeel Kneu vanaf 2018 weer fors. Dit impliceert niet meteen een relatie met de verhuizing van de telpost. Het lijkt eerder verband te houden met de toegenomen teluren en – dagen in die periode. Bovendien vertoont de landelijke trek in diezelfde periode een weliswaar niet zó sterke, maar toch ook stevige toename [trektellen.nl].

De bijdrage aan de landelijke tellingen stijgt op de Tongplaat ook van 0,33% naar 0,36%. Datzelfde doet de soort in de totale DB-voorjaarstrek: van 0,17% naar 0,28%.

De HDP vervroegt krap een week – de mediaan ruim een week – en valt recentelijk tussen de 2e decade van maart en de 3e van april: de mei-component van voorheen is weggevallen.

De shiftgrafiek laat zien dat dit proces op p_{10} en p_{90} nogal wisselvallig is, maar op p_{50} redelijk geleidelijk is verlopen.

In het najaar is de HDP-shift tegengesteld, met als resultaat dat het gemiddelde verblijf in het winterkwartier toch wat inkort van ≈28 naar ≈26 weken.

Najaar

Algemeen

In het najaar vliegen kneutjes ook vrij dichtbij en relatief laag langs de telpost, d.w.z. ook over de zuidelijke helft van de Tongplaat en langs de wilgensingel. Het hele telseizoen moet we rekening houden met resterende broedvogels en juvenielen, en is het dus nakijken van vermoedelijke doortrekkers geblazen.

We telden 5.903 kneutjes, waarvan weer de meeste op de Tongplaat (jaarindex 182%). 2017 is met 73 exx een uitgesproken slecht jaar alhier voor deze soort. Meer dan de helft van de 1.273 exx van topjaar 2018 passeerde op de leuke EBW dag, 6 oktober, zie het 1e dagrecord.

Dagrecords

De drie topjaren 2011, 2014 en 2018 komen leuk terug in de eerste dagrecords en bevestigen ook de algemene trend zoals hieronder beschreven, namelijk: de 4.856 vogels uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 82%) vlogen volgens de windroos het meest bij winden uit de zuidelijke sector tussen West en Zuidoost, en dus voor 72% bij (semi-) kopwinden. Ook in het najaar houden ze het graag rustig: 70% benutte windkracht Bft2-3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-10-2018	W	3	746	94
4-10-2014	ZO	3	225	30
9-10-2011	ZO	3	223	34
1-10-2014	Z	3	174	35
3-10-2015	ZO	1	159	32

Ontwikkelingen 2003-2020

In het najaar lijkt een positieve correlatie met de verhuizing van de telpost wel wat sterker dan in het voorjaar: in het algemeen zijn aantallen en intensiteiten wat hoger. Er is echter ook wel een flauwe relatie met de Nederlandse tellingen, in ieder geval in de topjaren.

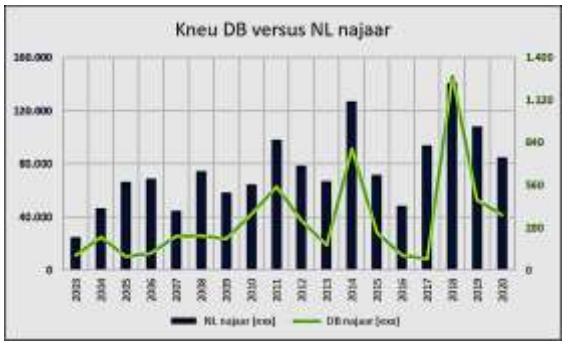

De bijdrage van de soort aan de Nederlandse tellingen blijft onder 0,5% en aan de lokale trek op maximaal 0,2%.

De najaars-HDP verlaat op p_{10} geleidelijk met 16 dagen, en op p_{50} en p_{90} met 9 dagen, zodat een 7 dagen kortere HDP overblijft. Deze valt dan van de 3e decade van september tot de dito van oktober. Deze najaarsshift beïnvloedt zoals vermeld het seizoensverblijf het sterkst: de Kneu 'zit' tegenwoordig ≈26 weken in zijn broedgebied.

Samenvatting

Kneu *Linaria cannabina*		
Broedgebied [ANWB 2010, 348]	Grote delen Eurazië, N-Afrika	
Overwintering [Sovon 2018, 560v.]	N- en O-Europese vogels in W-Europa naast standvogels	
Kruissnelheid [Bruderer et al, 182vv.]	≈26km/h, waargenomen treksnelheid ≈57km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	720	796
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	124%
Intensiteit [exx/h]	0,64	0,69
Aandeel in DB [% alle exx]	0,17%	0,28%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,33%	0,36%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	18 mrt – 13 apr – 6 mei (49)	12 mrt – 4 apr – 27 apr (46)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈28	≈26
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met TP-vogels en pleisteraars mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.092	3.811
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	182%
Intensiteit [exx/h]	1,1	1,8
Aandeel in DB [% alle exx]	0,13%	0,20%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,38%	0,46%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	4 sep – 26 sep – 14 okt (40)	20 sep – 5 okt – 23 okt (33)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈24	≈26
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met TP-vogels en pleisteraars mogelijk	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Kneu

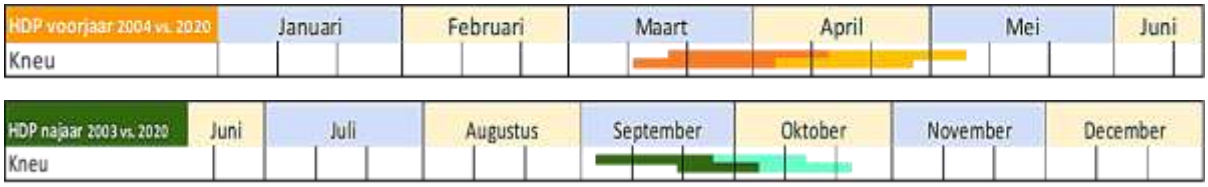

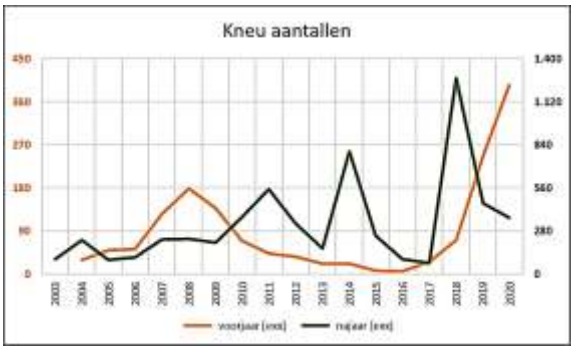

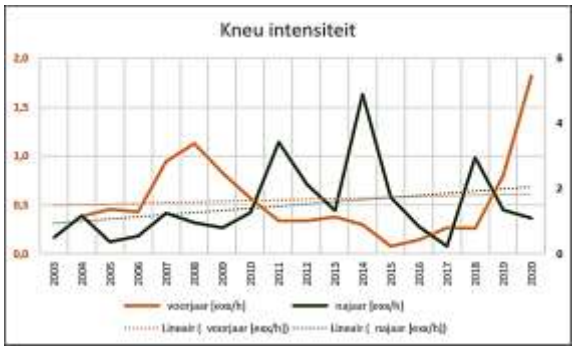

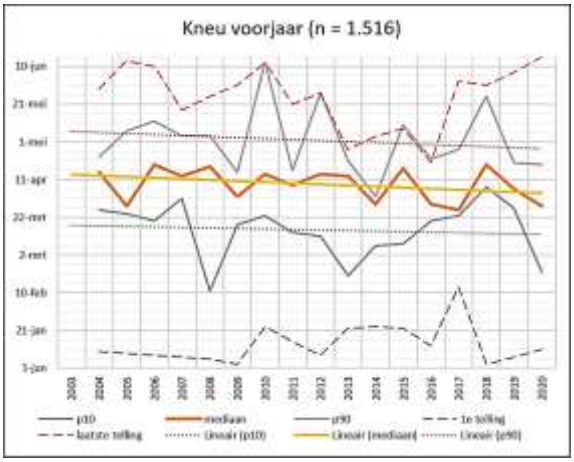

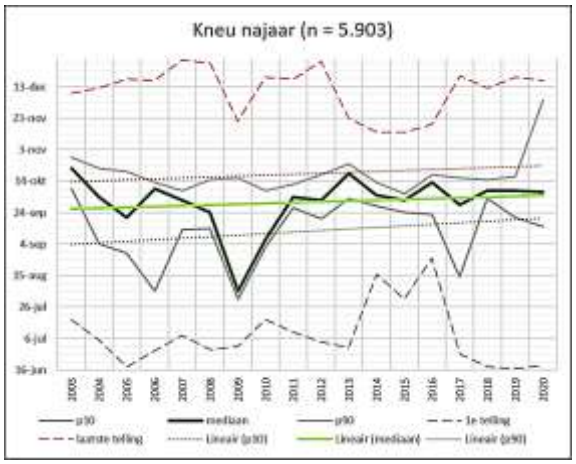

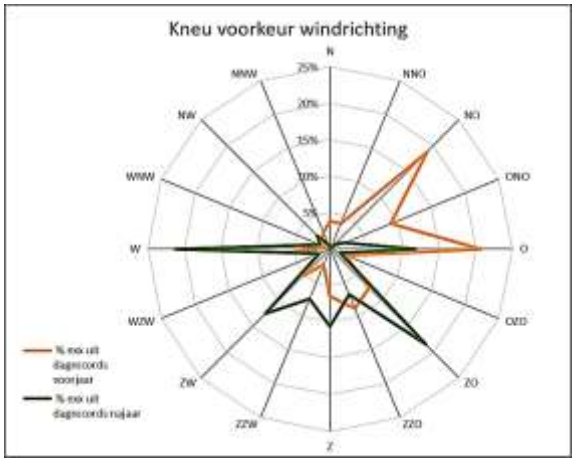

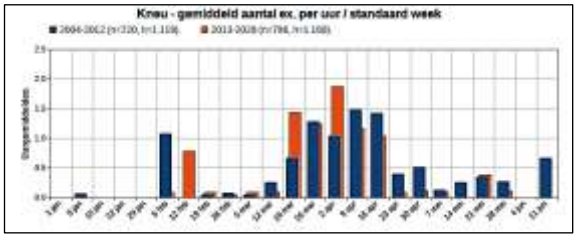

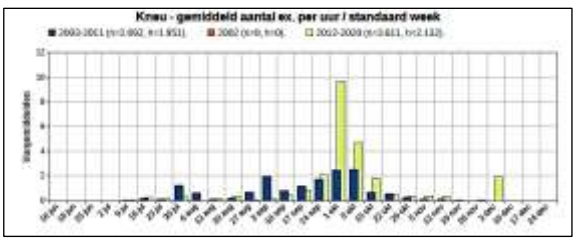

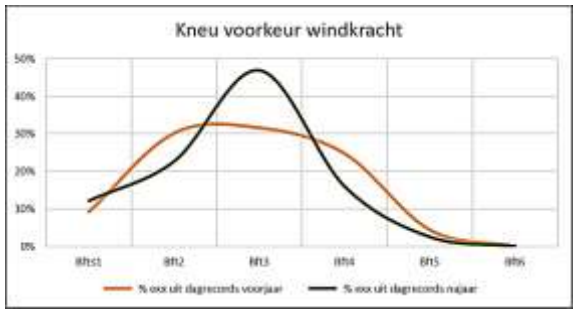

Kruisbek *Loxia curvirostra*

Voorjaar

Algemeen

In alle voorjaren samen zijn 4 kruisbekken langs de DB opgemerkt. Voor de volledigheid zijn de tabellen en grafieken wel ingevuld, maar analytisch kun je er natuurlijk niets mee.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
5-5-2020	O	3	2	0,3
8-3-2011	ZO	3	1	0,1
10-5-2009	O	1	1	0,2

Najaar

Algemeen

Kruisbekken passeren lang niet in alle najaren de telpost en vaak ook niet in grote aantallen. Een trekrichting oproepen uit het geheugen is derhalve lastig. De beste benadering is nog die vanuit de notities die Hans maakte bij de verrassende juni-telling van het eerste dagrecord: ze vlogen die dag in noordoostelijke richting op ooghoogte, goed zichtbaar over de zuidelijke helft van de Tongplaat in groepjes tot 20 vogels. De 269 vogels van topnajaar 2004 zullen – voor zover oktoberpassanten – waarschijnlijk vanuit slaapplaatsen in de Elzen over de toenmalige door bomen omgeven telpostlocatie Westhaven hebben gevlogen, dus wat hoger. Kruisbekken vallen altijd op door hun luide roep en zullen daarom niet gauw ongemerkt een telpost passeren. Verwarring met niet bestaande TP-vogels is niet mogelijk.

Totaal passeerden 686 exx de telpost, de meeste over de oude locatie, dit keer niet het Zuidplaatje maar de Westhaven, zodat de Tongplaat een jaarindex van 80% overhoudt.

Niet verrassend zijn er van deze soort geen radarmetingen, zodat we het moeten doen met een op biometrische data en foto's gebaseerde kruissnelheid van ≈29km/h.

Dagrecords

Omdat de Kruisbekken van het 1e dagrecord in noordoostelijke richting vlogen is het niet meer goed mogelijk vast te stellen hoeveel van de vogels uit 77 beschikbare dagrecords (dekking 100%) nu bij kop-of staartwinden vlogen. De windroos vertelt overigens wel dat vrijwel alle kruisbekken vlogen bij winden uit ZO-ONO. Qua windkracht was Bft3-4 de favoriet met 79%.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
27-6-2017	ONO	3	135	54
11-10-2004	O	5	60	17
10-10-2004	ONO	4	55	6
19-10-2013	ZO	4	37	7
10-10-2005	ZO	3	31	3

Ontwikkelingen 2003-2020

Bij de grote jaarlijkse deviaties kan geen verband worden gelegd met de verhuizing van de telpost, of het moest zijn dat de piek in 2004 wel heel duidelijk samenhangt met de locatie Westhaven. Overigens is de najaarstrek van kruisbekken vooral een zaak van Oost- en Midden-Nederland, zoals onderstaande kaart laat zien.

Kruisbek najaar 2017. Bron: [trektellen.nl]

Het DB-aandeel in de landelijke tellingen heeft dan nog steeds een verrassende waarde van 0,52% in 2003-2011 en 0,29% in 2012-2020. Het aandeel in de totale DB-najaarstrek gaat van 0,023% naar 0,016%.

Vanwege de extreem vroege trek van 27 juni 2017 valt de gemiddelde HDP op de trendlijnen op de Tongplaat bijna een maand vroeger dan voorheen. Welke waarde je daaraan moet hechten is niet duidelijk. Zoiets geldt ook voor het verblijf in het zomerkwartier dat van ≈25 naar ≈23 weken gaat. De individuele impact van dat ene jaar 2017 op de gemiddelden is gewoon te groot. Haal je die weg en simuleer je 2017 met gemiddelden, dan blijft de HDP vrij stabiel tussen eind september en de 2e decade van oktober, blijkt uit onderstaande secundaire shiftgrafiek. Met deze waarden is ook de HDP grafiek gesimuleerd. Allemaal niet helemaal 'echt' en voor wat het maar waard moge zijn.

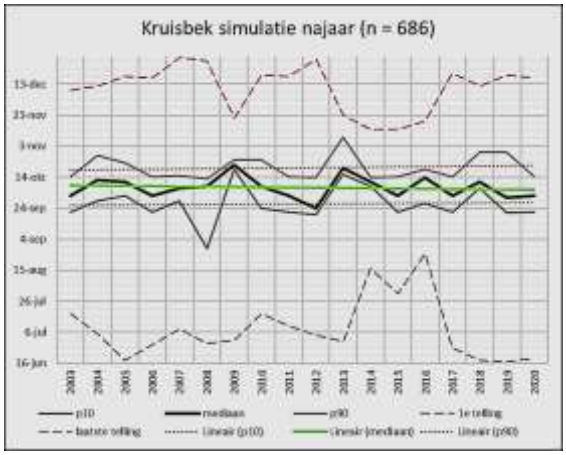

Een shiftgrafiek waarin 2017 is gesimuleerd met gemiddelden toont een vrij stabiele HDP

Samenvatting

Kruisbek *Loxia curvirostra*		
Broedgebied [Sovon 2018, 566v.]	Boreaal naaldbos N- en M-Europa, ook spaarzaam in NL	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Onregelmatige invasies in NW-, W-, M- en Z-Europa	
Kruissnelheid [Opmeting van foto's]	≈29km/h, geen waargenomen treksnelheid bekend	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	2	2
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	113%
Intensiteit [exx/h]	0,002	0,002
Aandeel in DB [% alle exx]	0,0005%	0,0007%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,06%	0,04%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 apr – 15 apr – 18 apr (6)	17 apr – 20 apr – 23 apr (6)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈27	≈30
Bijzonderheden status	Totaal 4 exx in 2009, 2011 en 2020	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	381	305
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	80%
Intensiteit [exx/h]	0,20	0,14
Aandeel in DB [% alle exx]	0,023%	0,016%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,52%	0,29%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	29 sep – 13 okt – 23 okt (24)	14 sep – 21 sep – 5 okt (21)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈25	≈23
Bijzonderheden status	Niet waargenomen in 2003, 2006, 2011, 2015 en 2020	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Kruisbek

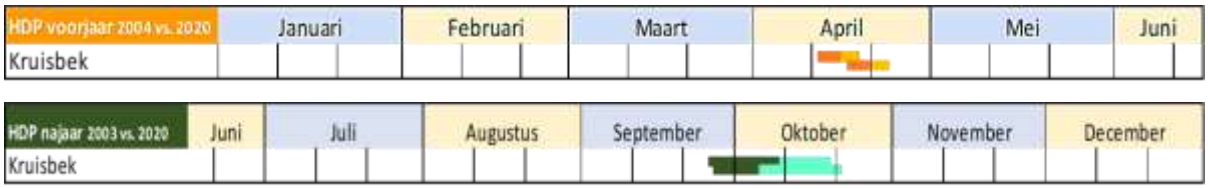

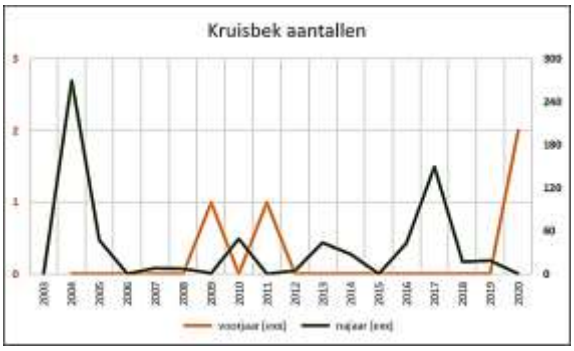

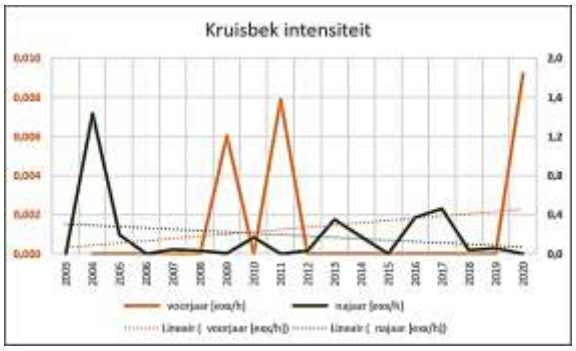

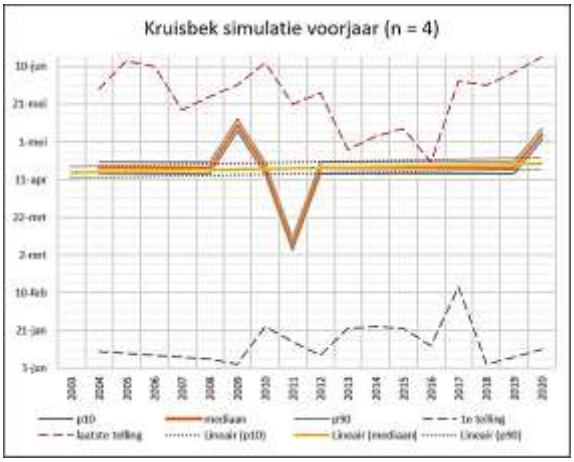

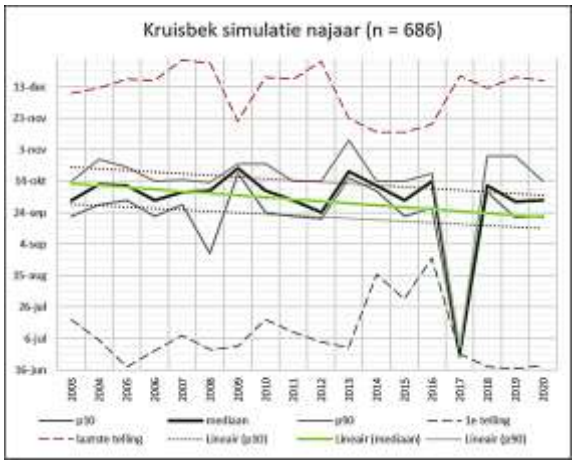

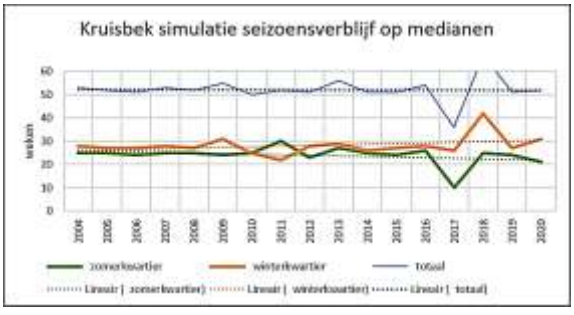

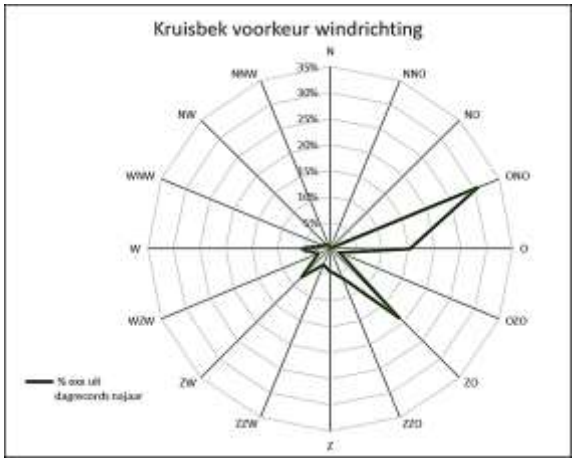

Putter *Carduelis carduelis*

Voorjaar

Algemeen

Putters trekken ongeveer op ooghoogte oostelijk over de Tongplaat. Bij alle tellingen moet rekening worden gehouden met forse groepen pleisteraars – vaak ook nog eens gemengd met Kneu – die in de omgeving rondstruinen. Ze moeten dus altijd worden nagekeken of het wel echte trekkers zijn die werkelijk doorvliegen en niet ergens in bomen gaan parkeren.

Dagrecords

Via 99 beschikbare dagrecords (dekking 89%) wordt helder dat 65% van de putters (semi-) kopwinden tussen NO en ZO (windroos) prefereerde bij de trek, en dat min of meer gelijkelijk deden bij Bft2-4, samen goed voor 77% van de dagrecordvogels.

Onder voorbehoud dat we op deze manier de vogels goed hebben weten te onderscheiden, telden we 493 exx, waarvan de meeste op het Zuidplaatje, zodat voor de Tongplaat een jaarindex van 30% overblijft.

De kruissnelheid is ≈24km/h en met radars zijn treksnelheden tot ≈46 km/h gezien [Alerstam et al, 4].

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
3-4-2009	O	1	19	7,6
30-4-2012	O	2	13	2,1
7-3-2010	NO	3	12	2,7
23-3-2020	OZO	4	11	2,9
24-3-2010	ZO	4	11	1,2

Ontwikkelingen 2004-2020

De Putter is een van de soorten waarvan het waarnemen na de verhuizing naar de Tongplaat kennelijk lastiger is geworden. Dat is niet erg verrassend als je de boom- en landrijker omgeving van het Zuidplaatje vergelijkt met het natte landschap van de Tongplaat.

DB-Putters waren goed voor 1,77-0,32% van de landelijke tellingen en 0,09-0,04% van de lokale voorjaarstrek.

De HDP is in de loop van de tijd min of meer symmetrisch fors verkort en valt nu tussen de 1e decade van maart en de 1e van april.

Daarbij vervroegt de mediaan met 9 dagen en het gemiddelde verblijf in het winterkwartier gaat dienovereenkomstig van ≈24 weken naar ≈22 weken.

Najaar

Algemeen

Het trekgedrag en de problemen bij het onderscheiden tussen doortrekkers en TP-vogels zijn wel ongeveer gelijk aan die in het voorjaar, alleen trekken de putters nu meest in westelijke richting.

Het werden totaal 3.627 exx en ook in het najaar zijn de Tongplaattellingen met een jaarindex van 38% de grote achterblijvers.

Dagrecords

Putters zijn kennelijk ondanks hun kleine formaat dappere vliegers, want ze deden dat voor 70% bij (semi-) kopwinden in een brede sector. Het enthousiasme om te trekken is zo te zien nóg groter dan in het voorjaar, want niet minder dan 72% trotseerde windkracht Bft3-4. Aldus is af te leiden uit 100 benutte dagrecords, die 70% van de getelde putters dekken.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
24-10-2004	ZZW	3	96	19
4-10-2010	ZO	4	92	14
19-10-2004	ZZO	3	83	11
13-10-2009	O	1	70	18
31-10-2004	NNO	2	64	21

Ontwikkelingen 2003-2020

Ook voor het waarnemen van de najaarstrek is de verhuizing van de telpost wat ongelukkig geweest – voor deze soort althans. De lijngrafieken spreken duidelijke taal en het aandeel in de landelijke trek van de soort neemt af van 3,8% naar 0,8%. Het aandeel van putters in de lokale trek maakt ook een duikeling van 0,16% naar 0,05%.

De HDP blijft door de jaren heen ongeveer even lang rond 60 dagen, maar vervroegt wel een kleine drie weken en beslaat nu zo goed als de hele maand september en oktober. De mediaan vervroegt met 11 dagen en het gemiddelde zomerverblijf ondervindt daar, mede door de shift in het voorjaar, nauwelijks gevolgen van: het blijft ≈29 weken.

Samenvatting

Putter *Carduelis carduelis*		
Broedgebied [Sovon 2018, 568v.]	Grote delen van Europa, noordwaarts tot Z-Scandinavië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	Deels standvogel, deels ZW-Europa	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 4]	≈24km/h, waargenomen treksnelheid ≈46km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	389	104
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	30%
Intensiteit [exx/h]	0,35	0,09
Aandeel in DB [% alle exx]	0,09%	0,04%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,77%	0,32%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	8 feb – 31 mrt – 4 mei (85)	6 mrt – 22 mrt – 10 apr (35)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈24	≈22
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met flinke groepen pleisteraars mogelijk	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	2.634	993
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	38%
Intensiteit [exx/h]	1,35	0,47
Aandeel in DB [% alle exx]	0,16%	0,05%
Aandeel najaarstrek soort over NL	3,8%	0,8%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	22 sep – 22 okt – 22 nov (61)	3 sep – 11 okt – 31 okt (58)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈29	≈29
Mogelijke foutbronnen	Verwarring met flinke groepen pleisteraars mogelijk	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Putter

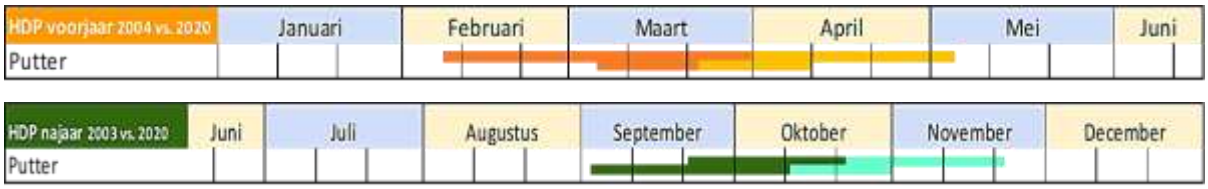

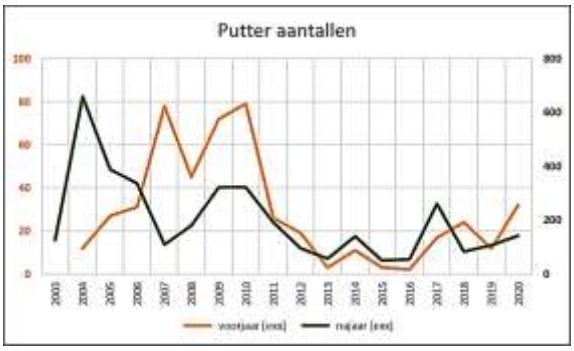

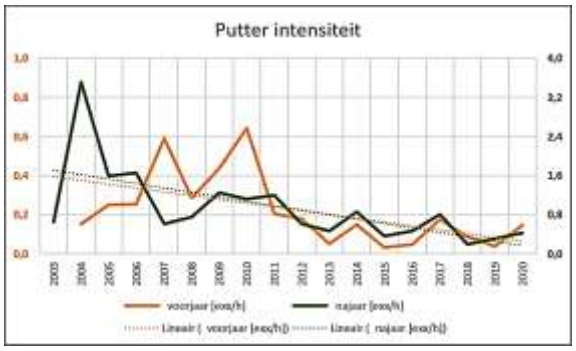

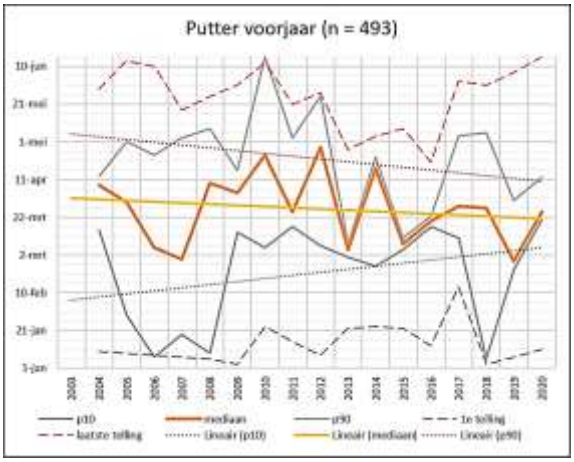

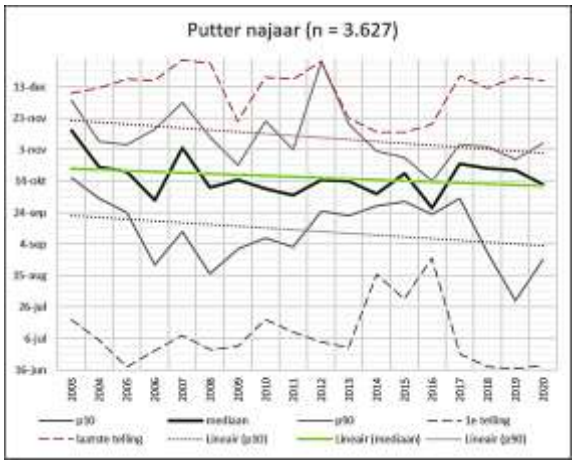

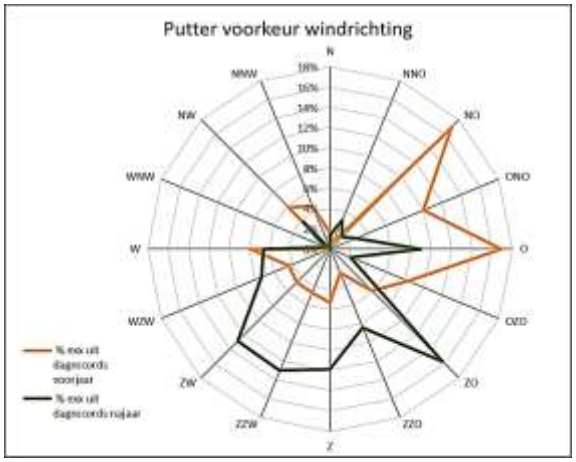

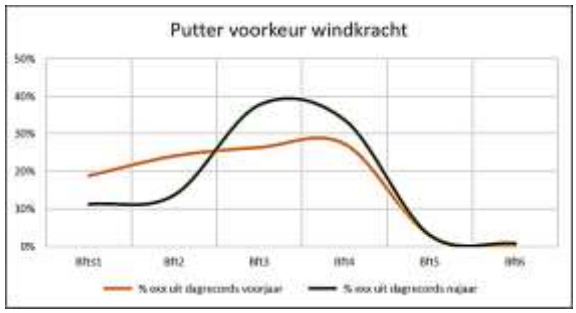

Sijs *Spinus spinus*

Voorjaar

Algemeen

Sijzen passeren de DB tot op boomtophoogte in dichte groepjes. Verwarring met TP-vogels is niet realistisch: er pleisteren geen of nauwelijks sijzen in de omgeving van de telpost.

In alle voorjaren samen telden we er 1.736 in wisselende jaarlijkse aantallen tussen 1 en 816 exx (2011). Op de Tongplaat (jaarindex 48%) zagen we beduidend minder sijzen dan op het Zuidplaatje.

De kruissnelheid is ≈25km/h, de treksnelheid ≈45km/h [Alerstam et al, 4]. De Sijs heeft dus een flinke *powerreserve*.

Dagrecords

De vogels uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 100%) vlogen volgens de windroos vrij eenduidig (73%) bij (semi-) kopwinden uit NNO tot ONO en voor 49% bij windkracht Bft3.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
6-3-2011	NNO	3	597	100
28-2-2016	NW	4	154	62
4-3-2011	ONO	≤1	110	37
5-3-2013	ZZO	3	109	12
26-2-2006	ONO	5	98	39

Ontwikkelingen 2004-2020

De Sijs is een notoire invasievogel, die in sommige jaren in grote aantallen Nederland aandoet en in andere jaren vrijwel niet. Dat vanaf 2013 aantal en intensiteit teruglopen bij sterke jaarlijkse variaties, zegt dus niet veel over een eventuele samenhang met de verhuizing van de telpost, want al die de variaties correleren veel sterker met de landelijke voorjaarstrek.

Van die landelijke voorjaarstrek telde de DB 1,4% op het Zuidplaatje en 0,5% op de Tongplaat.

De corresponderende waarden voor de DB-trek zijn 0,28% en 0,18%.

De HDP start in de loop van de jaren 11 dagen later en stopt 3 dagen eerder, een verkorting dus van 14 dagen. De mediaan blijft zo goed als op zijn plaats rond 2 maart en de huidige HDP valt nu in de 3^{e} decade van februari tot de 2^{e} van maart.

Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier weerspiegelt de verlating van de HDP en is van ≈19 naar ≈20 weken gegaan.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar trekt de Sijs in dichte groepjes tot op boomtophoogte en meestal goed in het zicht voorbij de telpost.

En ook dan variëren de jaarlijkse aantallen sterk. Pieken zijn te zien in 2010 (1.564 exx) en 2019 (3.116 exx). Totaal waren het er 11.321 en de Tongplaat hield er een jaarindex van 121% aan over. Daarbij dan opgemerkt – hoewel formeel buiten het bestek van deze studie vallend – dat inmiddels najaar 2021 alle voorgaande nog overtreft met 3.825 exx en meteen ook maar met twee dagrecords die alles in de onderstaande tabel overtreffen: 1.014 exx op 5 oktober en 819 exx op 29 oktober.

Dagrecords

De sijzen uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 77%) van de wél binnen het bestek van deze studie vallende jaren 2003-2020 benutten voor 60% (semi-) kopwinden en 87% vloog bij windkracht Bft2-4, waarvan nog 21% bij Bft4, alweer een aanwijzing dat sijzen krachtige vliegers zijn.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
13-10-2019	Z	3	459	69
7-10-2019	O	2	457	76
10-10-2019	ZW	4	369	74
5-10-2019	O	2	347	45
5-10-2010	ZZW	3	315	39

Ontwikkelingen 2003-2020

Bij alle jaarlijkse variaties nemen aantal en intensiteit op de Tongplaat toe, natuurlijk vooral door de piek van 2019 (2021 niet eens meegerekend). De samenhang met de landelijke trek is behalve voor 2019 (en 2021) veel diffuser dan in het voorjaar. De conclusie moet zijn dat de verhuizing van de telpost voor de najaarstellingen van deze soort goed heeft uitgepakt. Gezien hun gebruikelijke trekroute over de zuidelijke helft van de Tongplaat – zeer goed in het

zicht van de tellers, zie foto op deze pagina – is dat wel een beetje voor de hand liggend en niet onlogisch.

Van de landelijke trektellingen krijgt de DB op het Zuidplaatje 1,12% mee. Dat heeft te maken met de schrale landelijke sijzentellingen in die jaren. Op de Tongplaat blijft daar nog 0,54% van over – bij een piek in 2019 die ook landelijk gezien fors is, zie grafiek. Het aandeel in de DB-trek zit over alle jaren op ≈0,32%.

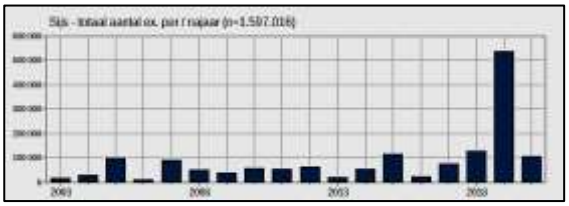

Sijs landelijke najaarstrek. Bron: [trektellen.nl]

De HDP is nauwelijks veranderd ten opzichte van voorheen en beslaat ongeveer de hele maand oktober, maar het gemiddelde verblijf in het zomerkwartier is toch een week langer geworden en staat nu op ≈33 weken.

Samenvatting

Sijs *Spinus spinus*		
Broedgebied [Sovon 2018, v.]	N-Europa en NW-Azië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	NW- tot ZO-Europa, onregelmatige invasies	
Kruissnelheid [Alerstam et al, 4]	≈25km/h, waargenomen treksnelheid ≈45km/h	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	1.215	521
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	48%
Intensiteit [exx/h]	1,08	0,45
Aandeel in DB [% alle exx]	0,28%	0,18%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	1,4%	0,5%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	12 feb – 2 mrt – 20 mrt (36)	23 feb – 1 mrt – 17 mrt (22)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈19	≈20
Bijzonderheden status	≤8 exx in 2005, 2007, 2012, 2014-2015, 2017, 2020	
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	5.128	6.193
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	121%
Intensiteit [exx/h]	2,6	2,9
Aandeel in DB [% alle exx]	0,31%	0,33%
Aandeel najaarstrek soort over NL	1,12%	0,54%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	1 okt – 15 okt – 31 okt (30)	2 okt – 12 okt – 2 nov (31)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈32	≈33

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Sijs

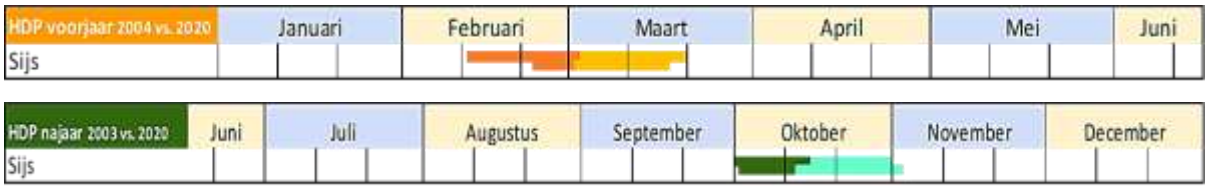

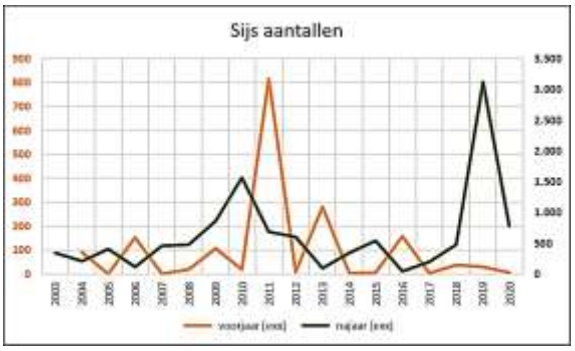

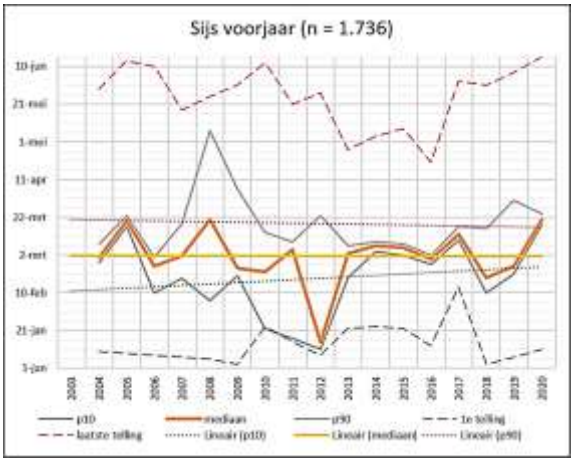

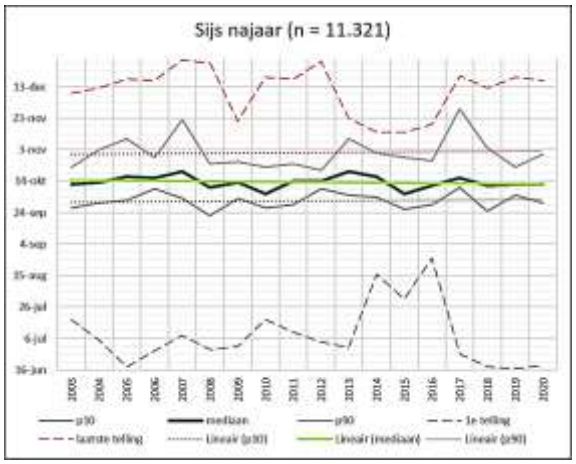

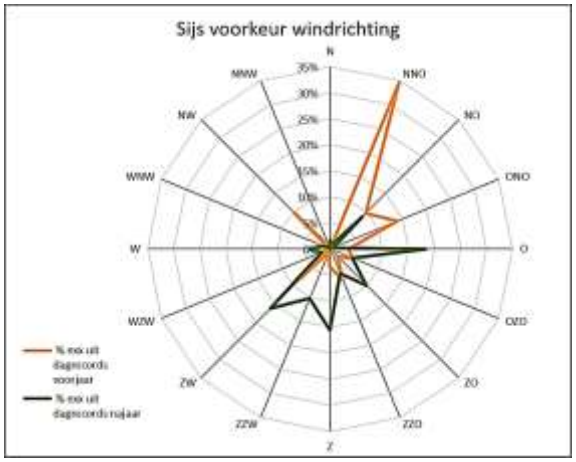

Rietgors *Emberiza schoeniclus*

Voorjaar

Algemeen

Rietgorzen komen over het algemeen op ongeveer ooghoogte over de rivier aan en passeren dan recht over de Tongplaat. Er zijn bijna het hele jaar door enkele tot ruim een tiental vogels ter plaatse aanwezig, dus het is opletten of de waargenomen rietgorzen echte doortrekkers zijn. Meestal vliegen die echter wat 'doelbewuster' door, terwijl de TP-vogels op hun kenmerkende manier meest samen uit het riet opvliegen, hoger in de lucht een soort baltsje uitvoeren en dan weer dalen. Doortrekkers gaan evenwel soms ook even in het riet zitten, maar vliegen dan wat later toch weer doelgericht verder.

We telden er in het voorjaar totaal 896, waarvan opvallend veel (bijna 300 totaal) in 2019 en 2020. De Tongplaat heeft derhalve een jaarindex van 143%.

De (lage) kruissnelheid van ≈21km/h is berekend op basis van biometrische gegevens en foto's. Een treksnelheid is ons niet bekend.

Dagrecords

In 87 beschikbare dagrecords is 80% van alle getelde rietgorzen gevat. 58% daarvan vloog bij (semi-) staartwinden, vooral uit de oostelijke sector. En zoals gebruikelijk bij staartwindvliegers deden veel vogels (36%) dat bij windkracht Bft4, met Bft3 als goede tweede (32%).

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
4-3-2007	ZO	4	33	3,9
5-3-2013	ZZO	3	30	3,3
27-2-2019	ZZO	1	27	6,8
9-3-2019	ZW	5	26	7,4
24-3-2010	ZO	4	23	2,6

Ontwikkelingen 2004-2020

Aantal en intensiteit zijn tussen 2006 en 2015 met inachtname van de jaarlijkse variaties min of meer stabiel, hebben dan een dip in 2016 en 2017, waarna ze fors stijgen. Daaraan een correlatie met lokale ecologische variabelen koppelen is niet eenvoudig. Meest voor de hand liggend is een verklaring uit het aantal teldagen vanaf 2018 (pagina 3). We zouden dan op meer rietgorzendagen aanwezig zijn geweest en er al doende minder hebben gemist.

Het aandeel in de landelijke trek neemt op de Tongplaat toe van 0,33% naar 0,50%. Het aandeel in de DB-trekvogels verdubbelt er ook van 0,09% naar 0,18%.

De HDP is geleidelijk en vrij symmetrisch een ruime week korter geworden en blijft ruwweg tussen eind februari en de 1e decade van april, waarbij de mediaan 4 dagen vervroegt. Het gemiddelde verblijf in het winterkwartier blijft door de tijd heen ≈22 weken.

Najaar

Algemeen

Ook in het najaar vliegen rietgorzen ongeveer op ooghoogte voorbij, komen over de Tongplaat en verdwijnen rechtstreeks zuidelijk over de rivier. De opmerkingen bij het voorjaar over het onderscheiden tussen TP-vogels en doortrekkers zijn ook in het najaar van toepassing, mogelijk nog wel iets sterker vanwege tijdelijke pleisteraars uit omliggende broedgebieden.

Met 8.006 exx is de Rietgors in het najaar fors talrijker dan in het voorjaar.

Topjaren waren 2014 met 1.478 exx en 2018 met 903 exx. Verreweg de meeste werden geteld op de Tongplaat, die daarmee een jaarindex van 343% krijgt.

Dagrecords

De rietgorzen uit 100 beschikbare dagrecords (dekking 68%) vlogen voor 72% bij (semi-) kopwinden, alweer aan de oostelijke kant van de lijn ZW-NO. Wat windkracht betreft is er bij dit kopwindvliegen logischerwijs een duidelijk verschil met het voorjaar: 61% benutte windkracht Bft2-3. Voor Bft4 blijft evenwel ook nog 24% over, bijna gelijk aan de 22% van Bft2.

datum	wind	[Bft]	[exx]	[exx/h]
30-10-2014	OZO	2	306	77
6-10-2018	W	3	206	26
2-11-2014	ZZW	4	188	38
25-9-2015	ZW	4	175	39
19-10-2014	ZZW	3	160	25

Ontwikkelingen 2003-2020

Aantal en intensiteit verlopen in het algemeen door de jaren heen wel stijgend, met een zware boost van topjaar 2014, maar toch ook algemener zichtbaar. Bij een scherpe daling in 2020 is een verklaring vanuit de teldagen niet zo voor de hand liggend als in het voorjaar. Voorzichtig zou dus gezegd kunnen worden dat de verhuizing van de telpost voor het waarnemen van trekkende rietgorzen gunstig is uitgevallen.

Het DB-aandeel van 0,7%, resp. 1,9% in de landelijke najaarstrek is relatief flink, het aandeel van 0,11%-0,33% van deze soort in de DB-trek is groter dan in het voorjaar.

De HDP is via een vrij geleidelijke ontwikkeling op de Tongplaat iets korter geworden, illustreert de shiftgrafiek. Bij een 4 dagen vervroegde mediaan blijft de HDP tussen eind september en eind oktober liggen, en het gemiddelde zomerverblijf is stabiel op ≈30 weken.

Samenvatting

Rietgors *Emberiza schoeniclus*		
Broedgebied [Sovon 2018, 582v.]	W-Europa tot ver in O-Azië	
Overwinteringsgebied [*Ibidem*]	UK, ZW-Europa, deels standvogel	
Kruissnelheid [opmeting van foto's]	≈21km/h, geen waargenomen treksnelheid bekend	
Voorjaar	**Zuidplaatje 2004-2012**	**Tongplaat 2013-2020**
Aantal [exx]	395	501
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	143%
Intensiteit [exx/h]	0,35	0,43
Aandeel in DB [% alle exx]	0,09%	0,18%
Aandeel voorjaarstrek soort over NL	0,33%	0,50%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	22 feb – 18 mrt – 12 apr (49)	25 feb – 14 mrt – 4 apr (38)
Verblijfsduur winterkwartier [wk]	≈22	≈22
Najaar	**Zuidplaatje 2003-2011**	**Tongplaat 2012-2020**
Aantal [exx]	1.806	6.199
Jaarindex gemiddeld [exx/jr]	100%	343%
Intensiteit [exx/h]	0,9	2,9
Aandeel in DB [% alle exx]	0,11%	0,33%
Aandeel najaarstrek soort over NL	0,7%	1,9%
HDP [p_{10} – p_{50} – p_{90}] + (HDP-duur [dg])	20 sep – 14 okt – 3 nov (44)	25 sep – 10 okt – 1 nov (37)
Verblijfsduur zomerkwartier [wk]	≈30	≈30
Mogelijke foutbronnen	Soms lastig onderscheiden tussen trekkers, (tijdelijke) pleisteraars en TP-vogels.	

Vogeltrektelpost Dordtse Biesbosch

Vergelijkend onderzoek 2003-2020 – Vinken en Gorzen: Rietgors

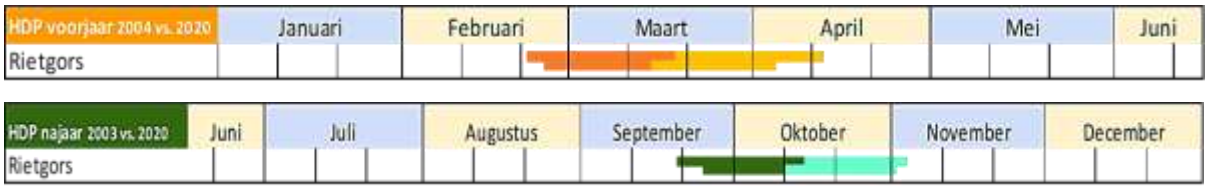

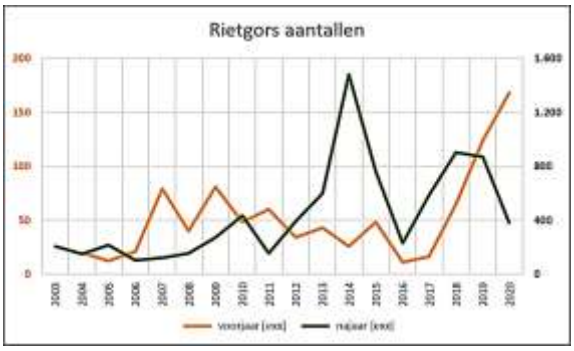

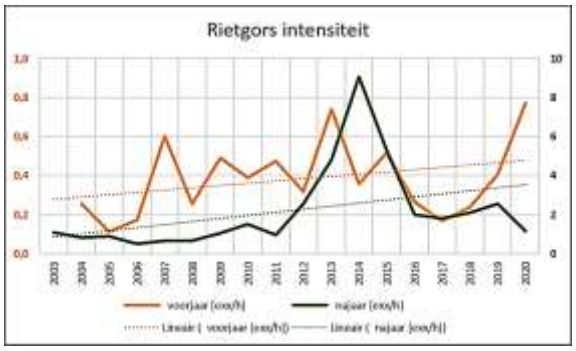

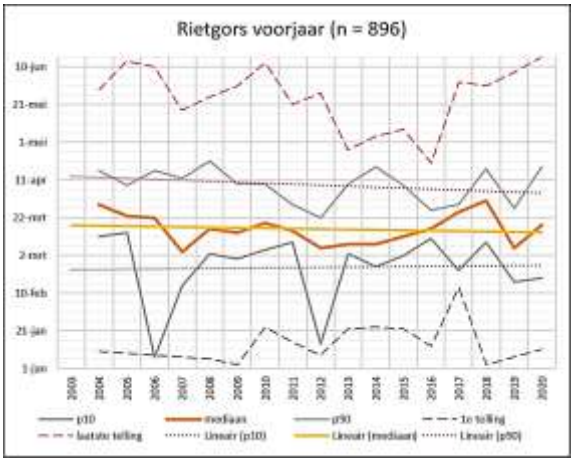

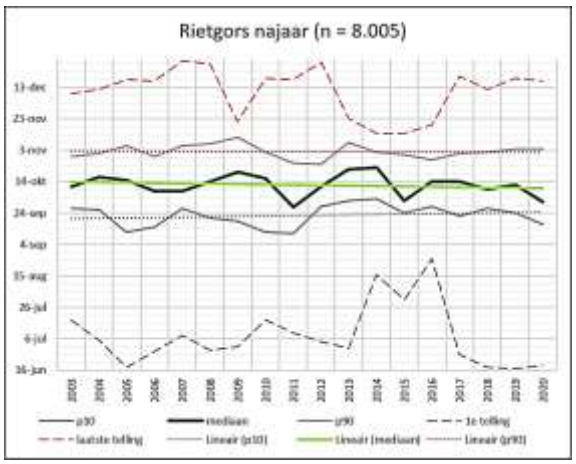

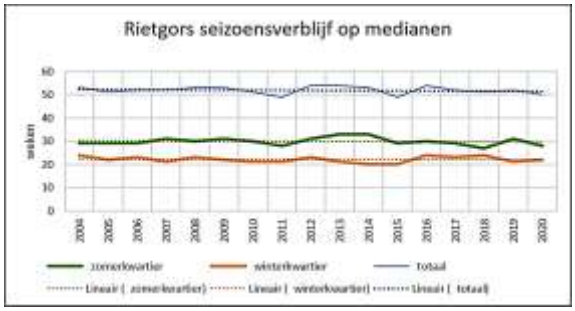

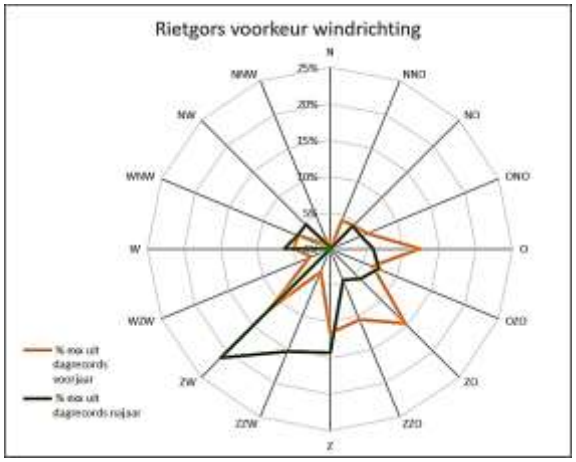

Vinken en Gorzen overig

In de nadagen van de vinkentrek is het soms moeilijk onderscheiden tussen Vink en Keep. Dus werden in de laatste najaren 8.612 exx generiek genoteerd als **Vink/Keep**, een relatief dingetje ten opzichte van bijna 629.000 gepasseerde exemplaren. In de artikelen over Vink en Keep is aan ieder van de twee de helft van deze generieke noteringen maar schattenderwijs aan die respectievelijke vinkachtigen toegekend.

De **Goudvink** wordt op de DB welhaast altijd met een hoeraatje begroet. In het voorjaar zijn 3 exx gezien tussen 14 februari en 24 maart, en ook in het najaar waren het niet meer dan 70 exx bij een HDP van 12 oktober-19 november. Alle topdagen waren op het Zuidplaatje met 11 exx op 6 november 2005 als hoogtepunt. Vanaf de Tongplaat is de Goudvink 9x waargenomen, waarvan 1x in het voorjaar, 24 maart 2017.

Goudvink

In het barmsijzencomplex was het aandeel van de **Grote Barmsijs** 11 exx, 3 op 19 november 2005, 6 op 15 maart 2018 en 2 op 6 april 2019. De **Kleine Barmsijs** werd 29x genoteerd tussen 6 augustus en 7 november met 6 exx op 6 augustus 2010 als dagrecord. Sander schreef erbij: "*Vroegste kleine barmsijzen ooit, normaal pas vanaf half september. Opvallend*". Helaas moest het merendeel, 388 exx als **barmsijs spec**. worden genoteerd in een HDP van 2 oktober tot 1 december. Op de Tongplaat werden 107 exx ervan gezien.

Grote Barmsijs

De **Europese Kanarie** werd zesmaal waargenomen, driemaal in april en driemaal in oktober, waarvan de laatste op de Tongplaat op 11 april 2020. Tussen deze voorjaarsvogel en 18 oktober 2014 was de soort niet meer gezien op de telpost, hoewel meerdere vogels kortere of langere tijd op het eiland van Dordrecht hebben doorgebracht.

Europese kanarie in de wijk Wilgenwende

De **IJsgors** trekt in het najaar vrij regelmatig door van 22 september-8 november. Meestal zijn het solitairen, maar in de 2e decade van oktober zijn tweemaal 2 exx geteld. Van de totaal 32 exx trokken er 14 over de Tongplaat.

IJsgors

De **Sneeuwgors** moest het met 5 exx doen, tweemaal in het voorjaar op 15 februari 2009 en 27 maart 2020, de andere drie tussen 12 en 30 oktober. Op het Zuidplaatje passeerden 2, op de Tongplaat 3 exx.

Sneeuwgors

Eén **Grauwe Gors** werd gemeld op 1 mei 2005 en één op 7 mei 2008, een 'typische' voorjaarstrekker bij ons dus.

Grauwe Gors

De **Geelgors** werd op 24 dagen geteld, bijna alle op het Zuidplaatje, en het waren totaal 36 exx. De voorjaars-HDP is van 7 maart-14 april, als je bij 7 exx tenminste van een HDP kunt spreken. De najaars-HDP voor 29 exx loopt van 5 oktober tot 8 november. Op telpost Kinderdijk liep eens bijna de hele bezetting leeg op de melding van een naburige Geelgors. DB-tellers zijn kennelijk nuchterder, want euforische opmerkingen ontbreken – soms omdat op een geelgorzendag nóg interessanter soorten werden gezien. Toch, als je gewend bent aan het Zuidveld – waar je in de geelgorzen zwemt – is het op de DB wel een schaarse bedoening.

Geelgors

De **Ortolaan** vliegt op de DB uitsluitend in het najaar tussen 29 augustus en 25 september. Na jarenlange afwezigheid sinds 2010 was dan de waarneming van het 5e exemplaar op 19 september 2018 erg leuk: Arjan *hoorde* en Nijs *zag* hem laag overvliegen – en we riepen tegelijk: "Ortolaan!". Dat is dan meteen een mooie afsluiting van dit hoofdstuk, van Deel II, en dus van de hele studie.

Ortolaan

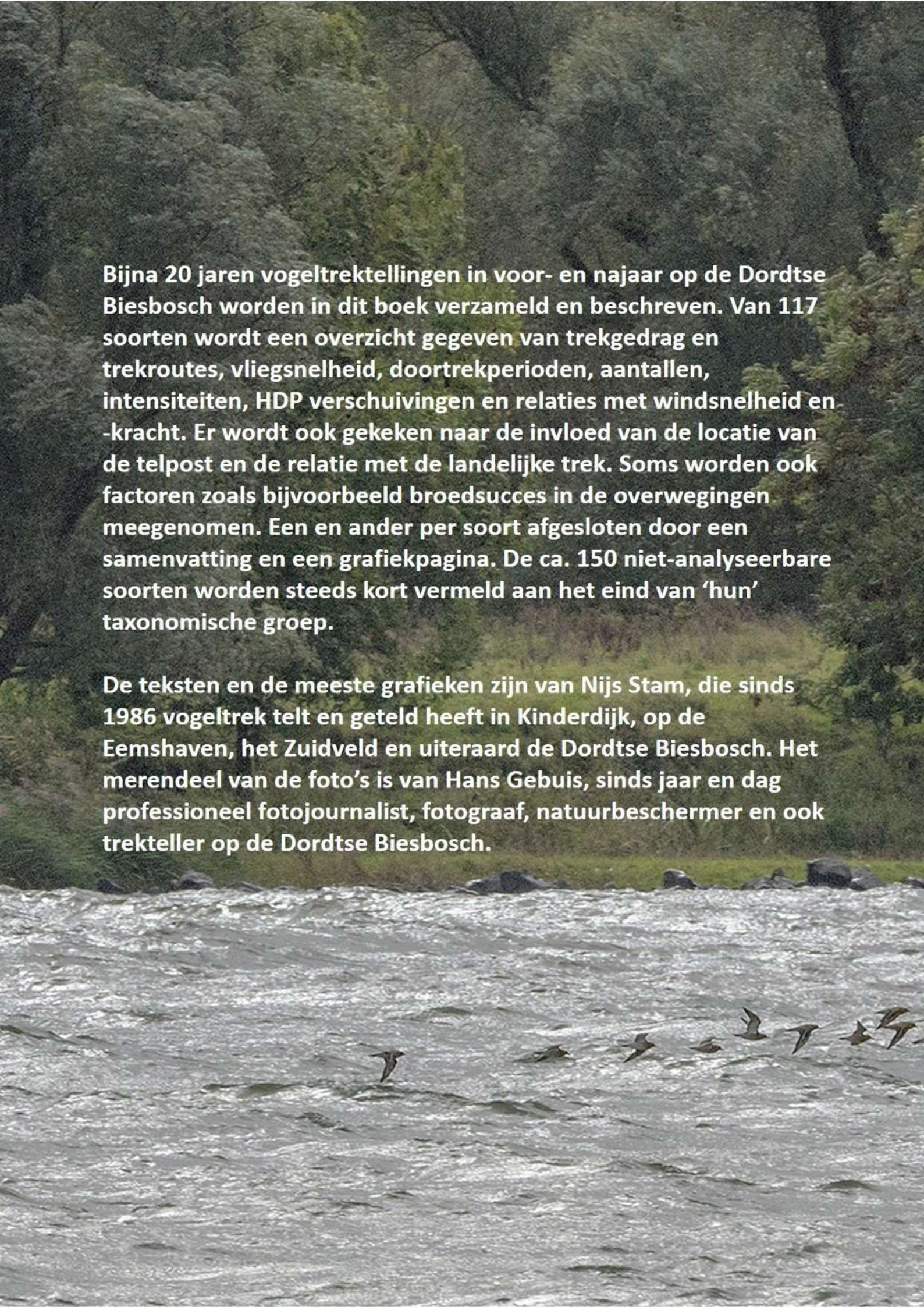

Bijna 20 jaren vogeltrektellingen in voor- en najaar op de Dordtse Biesbosch worden in dit boek verzameld en beschreven. Van 117 soorten wordt een overzicht gegeven van trekgedrag en trekroutes, vliegsnelheid, doortrekperioden, aantallen, intensiteiten, HDP verschuivingen en relaties met windsnelheid en -kracht. Er wordt ook gekeken naar de invloed van de locatie van de telpost en de relatie met de landelijke trek. Soms worden ook factoren zoals bijvoorbeeld broedsucces in de overwegingen meegenomen. Een en ander per soort afgesloten door een samenvatting en een grafiekpagina. De ca. 150 niet-analyseerbare soorten worden steeds kort vermeld aan het eind van 'hun' taxonomische groep.

De teksten en de meeste grafieken zijn van Nijs Stam, die sinds 1986 vogeltrek telt en geteld heeft in Kinderdijk, op de Eemshaven, het Zuidveld en uiteraard de Dordtse Biesbosch. Het merendeel van de foto's is van Hans Gebuis, sinds jaar en dag professioneel fotojournalist, fotograaf, natuurbeschermer en ook trekteller op de Dordtse Biesbosch.